hrajŽAkraj

PROGRAM HOSPODÁRSKEHO A SOCIÁLNEHO ROZVOJA ŽILINSKÉHO SAMOSPRÁVNEHO KRAJA 2021+

Analytická časť

verzia k 14. 9. 2021

ŽILINSKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ
Operačný program Efektívna verejná správa
Európska únia Európsky sociálny fond
EU PROJECTS CONSULTANT EUPC

OBSAH

ANALYTICKÁ ČASŤ 5

VŠEOBECNÁ ANALÝZA 5

Popis územia 5

Štruktúra osídlenia 8

Demografia 12

ANALÝZA PODĽA TEMATICKÝCH OBLASTÍ 18

1. INOVÁCIE A VZDELÁVANIE 18

1.1 Manažérske zhrnutie tematickej oblasti 18

1.2 Kľúčové zistenia za tematickú oblasť 20

1.3 Porovnania kraja v danej tematickej oblasti v kontexte regiónov Európskej únie 21

1.4 Porovnanie kraja v danej tematickej oblasti v kontexte iných krajov Slovenskej republiky a vybraných krajov ČR (Moravskosliezky kraj, Zlínsky kraj, Juhomoravský kraj) 27

1.5 Kľúčové zistenia za regióny ŽSK 30

1.6 Analýza tematickej oblasti Inovácie a vzdelávanie 32

Podnikanie a prosperita 32

Podnikanie a prosperita 34

Inovácie 43

Trh práce 63

Talenty 77

2. ŽIVOTNÉ PROSTREDIE 79

2.1 Manažérske zhrnutie tematickej oblasti 79

2.2 Kľúčové zistenia za tematickú oblasť 81

2.3 Porovnania kraja v danej tematickej oblasti v kontexte regiónov Európskej únie 82

2.4 Porovnanie kraja v danej tematickej oblasti v kontexte iných krajov Slovenskej republiky a vybraných krajov ČR (Moravskosliezky kraj, Zlínsky kraj, Juhomoravský kraj) 87

2.5 Kľúčové zistenia za regióny ŽSK 95

2.6 Analýza tematickej oblasti Životné prostredie 97

Odpadové hospodárstvo 97

Vodný manažment 104

Ovzdušie 108

Krajinný manažment 112

Environmentálne vzdelávanie, výchova a osveta 115

3. INFRAŠTRUKTÚRA 117

3.1 Manažérske zhrnutie tematickej oblasti 117

3.2 Kľúčové zistenia za tematickú oblasť 119

3.3 Porovnania kraja v danej tematickej oblasti v kontexte regiónov Európskej únie 120

3.4 Porovnanie kraja v danej tematickej oblasti v kontexte iných krajov Slovenskej republiky a vybraných krajov ČR (Moravskosliezky kraj, Zlínsky kraj, Juhomoravský kraj) 123

3.5 Kľúčové zistenia za regióny ŽSK 125
3.6 Analýza tematickej oblasti Infraštruktúra 138
Preprava osôb a nákladov 138
Nízkoemisná mobilita 147
Dopravná infraštruktúra 153
Energetická infraštruktúra 167
Digitálna infraštruktúra 174
4. SOCIÁLNA STABILITA 179
4.1 Manažérske zhrnutie tematickej oblasti 179
4.2 Kľúčové zistenia za tematickú oblasť 180
4.3 Porovnanie kraja v danej tematickej oblasti v kontexte regiónov Európskej únie 181
4.4 Porovnanie kraja v danej tematickej oblasti v kontexte iných krajov Slovenskej republiky a vybraných krajov ČR (Moravskosliezky kraj, Zlínsky kraj, Juhomoravský kraj) 183
4.5 Kľúčové zistenia za subregióny ŽSK 187
4.6 Analýza tematickej oblasti Sociálna stabilita 191
Sociálne služby 191
Komunitné sociálne služby 196
Zdravotná starostlivosť 196
Služby pre komunitu 203
Dostupnosť a kvalita bývania (občianska vybavenosť a sociálna infraštruktúra) 207
Prevencia negatívnych javov, bezpečnosť a urbánna bezpečnosť 211
5. IDENTITA A SEBESTAČNOSŤ 214
5.1 Manažérske zhrnutie tematickej oblasti 214
5.2 Kľúčové zistenia za tematickú oblasť 215
5.3 Porovnanie kraja v danej tematickej oblasti v kontexte regiónov Európskej únie 216
5.4 Porovnanie kraja v danej tematickej oblasti v kontexte iných krajov Slovenskej republiky a vybraných krajov ČR (Moravskosliezky kraj, Zlínsky kraj, Juhomoravský kraj) 217
5.5 Kľúčové zistenia za regióny ŽSK 220
5.6 Analýza tematickej oblasti Identita a sebestačnosť 222
Kultúrne dedičstvo 222
Cestovný ruch 226
Regionálne značky 229
Spolupráca v území 232
Identita a atraktivita územia 235
SWOT ANALÝZA ŽSK 237
SWOT ANALÝZY SUBREGIÓNOV 250
TRENDY ROZVOJA 261
Inovácie a vzdelávanie 261
Životné prostredie 262

Infraštruktúra 263
Sociálna stabilita 264
Identita a sebestačnosť 265
ZOZNAM ZDROJOV 266
ZOZNAM TABULIEK, OBRÁZKOV A GRAFOV 271
ZOZNAM SKRATIEK 277

ANALYTICKÁ ČASŤ

VŠEOBECNÁ ANALÝZA

POPIS ÚZEMIA

Geomorfologické členenie

Slovenská republika patrí v rámci geomorfologického členenia (Kočický, Ivanič, 2011) do územia spadajúceho pod Alpsko-himalájsku sústavu, ktorú na našom území reprezentujú dve podsústavy – Karpaty, deliace sa na provinciu Západné Karpaty a Východné Karpaty a Panónska panva. Územie ŽSK spadá pod dve subprovincie vrámci provincie Západné Karpaty:

- vonkajšie Západné Karpaty (prevažná časť Kysúc a Oravy)
- vnútorné Západné Karpaty (Liptov, prevažná časť Turca a Horného Považia)

Subprovincia vonkajších Západných Karpát sa ďalej člení na päť oblastí, z ktorých štyri zasahujú na územie Žilinského kraja:

- Podhôľno-magurská oblasť (Podtatranská brázda, Skorušinské vrchy, Oravská kotlina)
- Slovensko-moravské Karpaty (Javorníky, Považské Podolie)
- Stredné Beskydy (Kysucká vrchovina, Kysucké Beskydy, Oravská Magura, Oravská vrchovina, Oravské Beskydy, Podbeskydská brázda, Podbeskydská vrchovina)
- Západné Beskydy (Turzovská vrchovina, Moravsko-sliezske Beskydy, Jablunkovské medzihorie).

Južnú časť Žilinského kraja zaberá subprovincia Vnútorných Západných Karpát. Člení sa na päť oblastí, z ktorých do územia Žilinského kraja zasahuje Fatransko-tatranská oblasť a okrajovo tiež Slovenské stredohorie:

- Fatransko-tatranská oblasť (Chočské vrchy, Kozie chrbty, Malá Fatra, Nízke Tatry, Podtatranská kotlina, Strážovské vrchy, Súľovské vrchy, Tatry, Turčianska kotlina, Veľká Fatra, Žiar, Žilinská kotlina)
- Slovenské stredohorie (Kremnické vrchy).

Najvyšším bodom ŽSK je vrch Bystrá v Západných Tatrách s výškou 2 248 m n.m..

Klimatické pomery

Podnebie Slovenska vrátane územia Žilinského kraja ovplyvňuje prevládajúce západné prúdenie vzduchu v miernych šírkach medzi stálymi tlakovými útvarmi, Azorskou tlakovou výšou a Islandskou tlakovou nížou. Podnebie tiež ovplyvňujú kontinentálne vzduchové hmoty. Najmä v letných mesiacoch do tohto územia môžu preniknúť tropické vzduchové hmoty prichádzajúce od Stredomoria, kým v zime je toto územie tiež ovplyvňované arktickými vzduchovými hmotami od severovýchodu.

Oblasti Žilinského samosprávneho kraja ležia v 4 klimatických oblastiach, a to 07 mierne teplé, mierne vlhké, 08 mierne chladné, mierne vlhké, 09 chladné, vlhké, 10 veľmi chladné, vlhké.

Geografická charakteristika územia (členenie na okresy)

Žilinský samosprávny kraj leží na severozápade Slovenska. Na západe hraničí s Českou republikou a na severe s Poľskou republikou. Na východe hraničí s Prešovským samosprávnym krajom, na juhu s Banskobystrickým a na juhozápade s Trenčianskym samosprávnym krajom.

Územie Žilinského kraja so sídlom kraja v meste Žilina je členené na celkom 5 regiónov, ktoré sú tvorené 11 okresmi s celkovo 296 obcami. Žilinský kraj sa nachádza v severozápadnej časti Slovenska a so svojou rozlohou 6 809 km2 je tretím najväčším krajom Slovenských republiky zaberá 13,8 % rozlohy štátu. Žilinský kraj je zložený z 5 regiónov, ktoré sčítajú celkovo 11 okresov:

- Horné Považie
  - Žilina
  - Bytča
- Kysuce
  - Čadca
  - Kysucké Nové Mesto
- Orava
  - Dolný Kubín
  - Námestovo
  - Tvrdošín
- Liptov
  - Liptovský Mikuláš
  - Ružomberok
- Turiec
  - Martin
  - Turčianske Teplice

Obrázok 1: Mapa vymedzenie historických oblastí (subregiónov) v Žilinskom kraji

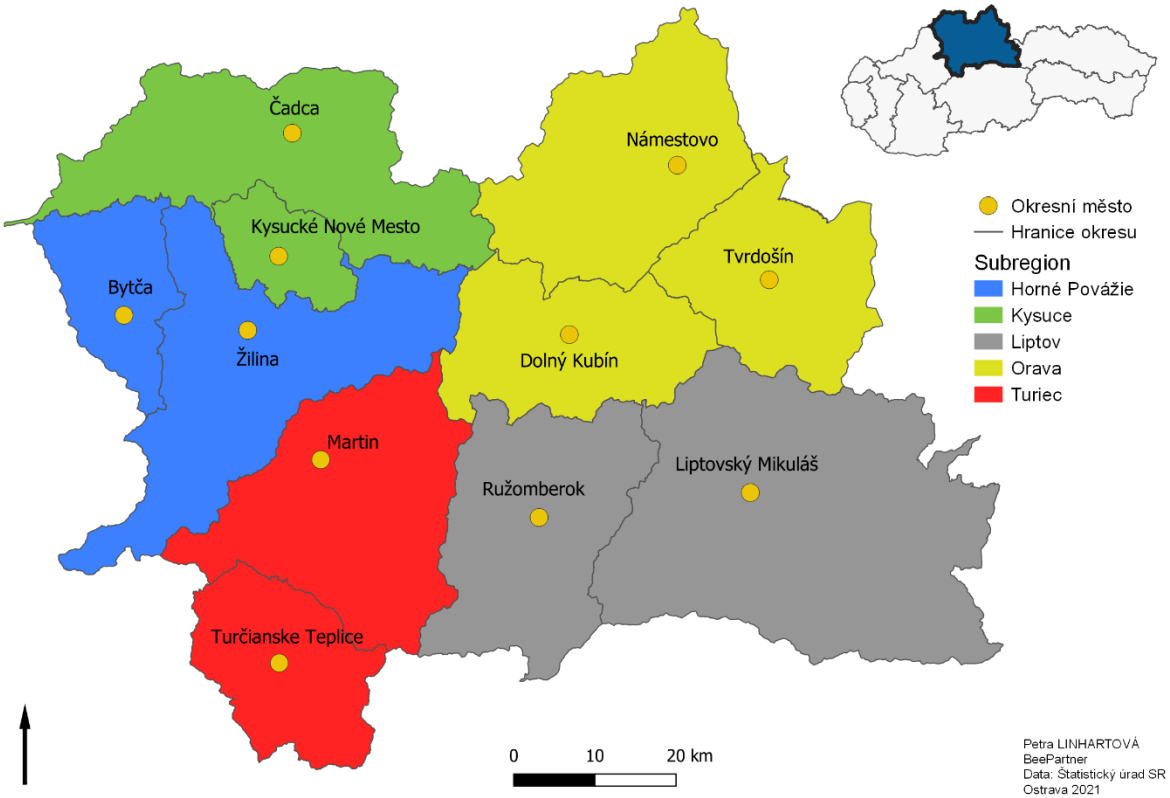

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Kultúrno-historická charakteristika územia

Prvé stopy obyvateľstva zaznamenáva Žilina v staršej dobe kamennej spred 22 000 rokov (nálezy zo žilinskej časti Závodie a z Kotešovej), Liptov v období neolitu pred 6 000 rokmi, Turiec pred 5 000 rokmi (ľudbádenskej kultúry, jaskyňa Mažárna v Gaderskej doline), Kysuce spred roku nula nášho letopočtu (Ševcovské skaly).

Trvalé osídľovanie územia súčasného Žilinského kraja nastalo od mladšej doby bronzovej (1 300 – 800 rokov p. n. l.) – ľud lužickej kultúry, kultúra lužických popolnicových polí. Prvým národom, ktorý osídlil územie dnešného Slovenska a

ktorého meno je známe, sú Kelti (Galovia). Archeologická lokalita a národná kultúrna pamiatka Havránok na Liptove, nálezisko sídliska z mladšej doby železnej z obdobia 300 – 100 r. p. n. l. dokumentuje, akým spôsobom tu žili. Na prelome letopočtov Keltov vystriedali Germáni, tých v 5. storočí Slovania. V čase 300 rokov p. n. l. – 200 rokov n. l. zaznamenávame na našom území stavbu nových opevnení ľudu púchovskej kultúry.

V predkresťanskom období vládlo v mysliach ľudí staroslovanské náboženstvo s panteónom bohov, od 2. storočia začali prenikať na naše územie myšlienky kresťanstva, posilnené najmä príchodom Konštantína a Metoda (863). Kultúra i umenie na území terajšieho Žilinského kraja sú hlboko ovplyvnené kresťanstvom.

Súčasnú podobu slovenského jazyka kodifikoval v 19. storočí Ľudovít Štúr. Vzorom mu bolo liptovské a turčianske nárečie. Do skupiny stredoslovenských nárečí patrí okrem spomínaných dvoch aj nárečie oravské. Na území terajšieho Žilinského kraja sa hovorilo i kysuckým a horno-trenčianskym nárečím (patri do skupiny západoslovenských nárečí) a goralským nárečím.

Územie Žilinského samosprávneho kraja patrilo od stredoveku až do roku 1923 do stolíc Liptov, Orava a Turiec, západná časť s okresmi Bytča, Žilina, Kysucké Nové Mesto a Čadca bola v Trenčianskej stolici. Roku 1949 vznikol Žilinský kraj, ktorý mal vo svojom obvode i okresy Považská Bystrica a Ilava, dnes súčasti Trenčianskeho kraja. Zanikol v roku 1960. V júli 1996 bol Žilinský kraj opätovne obnovený.

V roku 2001 Národná rada Slovenskej republiky prijala zákon č. 302/2001 o samospráve vyšších územných celkov a zákon č. 303/2001 o voľbách do orgánov samosprávnych krajov, na základe ktorého vzniklo na Slovensku osem samosprávnych krajov (vyšších územných celkov).

Žilinský kraj má 23 národných kultúrnych pamiatok, 1 mestskú pamiatkovú rezerváciu, 3 pamiatkové rezervácie ľudovej architektúry, 19 pamiatkových zón. Na území kraja boli vyhlásené 3 národné parky - Malá Fatra, Vysoké Tatry a Nízke Tatry, 4 chránené krajinné oblasti, 67 národných prírodných rezervácií a ďalšie prírodné rezervácie, pamiatky a maloplošné chránené územia.

ŠTRUKTÚRA OSÍDLENIA

Región Horné Považie

Región Horné Považie sa rozkladá na ploche 1 097 km2 v Žilinskej kotline odvodňovanej riekami Rajčianka, Varínka, Kysuca a Váh a obkolesenej na východe Malou Fatrou, na severe Javorníkmi a Kysuckou vrchovinou a na juhozápade Strážovskými vrchmi a Súľovskými vrchmi. Región bol v stredoveku súčasťou Trenčianskej župy. Dnes región tvoria dva okresy – Žilina a Bytča.

Región má 4 mestá a 61 obcí. Centrom regiónu je jedno prirodzené regionálne centrum, okresné mesto Žilina, centrum prvej skupiny, ktoré spolu s desiatimi okolitými obcami vytvára funkčnú mestskú oblasť. Podľa platnej koncepcie územného rozvoja SR je Žilina súčasťou žilinsko-martinského ťažiska osídlenia prvej úrovne. Obe mestá ležia na žilinsko-podtatranskej rozvojovej osi 1. stupňa. Do Žiliny tiež siaha rozvojová považská os 1. stupňa z Bratislavy a žilinsko-kysucká rozvojová os vedúca od hranice s ČR cez Čadcu. Charakter rozvojových osí tretieho stupňa majú ešte žilinská rozvojová os v línii Žilina – Varín – Terchová a rajecká rozvojová os v línii Žilina – Rajec.

Okres Bytča

Okres Bytča s rozlohou 281,57 km2 je druhým najmenším okresom Žilinského kraja, pričom jeho rozloha zaberá 4,1% kraja. Severnou stranou hraničí s okresom Čadca, na východe s okresom Žilina a na západe susedí s okresom Považská Bystrica, ktorý patrí už do Trenčianskeho kraja.

Jadro územia okresu tvorí Bytčianska kotlina, ktorá je severným výbežkom Považského podolia. Na severozápade doň zasahujú Javorníky, na juhovýchode Súľovské vrchy. Najvyšší bod územia (1059 m n. m.) je na chrbte Javorníkov v katastri obce Štiavnik. Najnižší bod územia (298 m n. m.) je pri výtoku Váhu z okresu v katastri obce Maršová. Váh a jeho prítoky uložili v Bytčianskej kotline štrky, piesky a hliny. Geologickým základom Javorníkov je paleogénny flyš, v ktorom sa striedajú vrstvy pieskovcov a ílovcov. V stavbe Súľovských vrchov prevažujú paleogénne a kriedové zlepence, vápence a pieskovce.

Okres Žilina

Okres Žilina s rozlohou 815, 08 km2 je druhým najrozsiahlejším okresom Žilinského kraja, pričom jeho rozloha zaberá 12% kraja. Má takmer o 200 km2 viac, ako je hodnota pre priemerný okres. Nachádza sa v severozápadnej časti republiky. Jeho územie je pretiahnuté v smere severovýchod - juhozápad, pričom zo stredu vybieha úzky výbežok na severozápad. Okres Žilina susedí s 5 okresmi Žilinského kraja (Bytča, Čadca, Kysucké Nové Mesto, Dolný Kubín, Martin) a s 3 okresmi Trenčianskeho kraja (Prievidza, Ilava, Považská Bystrica).

Sídelné a hospodárske jadro okresu leží v Žilinskej kotline. Tá je obkolesená horskými celkami, ktoré okrajmi zasahujú do jeho územia. Na západe sú to Súľovské vrchy, na juhu Strážovské vrchy, na východe Malá Fatra a na severe Kysucká vrchovina a Javorníky. Najvyšší bod územia (1 709 m. n. m.) je Veľký Kriváň v Malej Fatre. Najnižší bod (310 m n. m.) leží v katastri obce Dolný Hričov.

Región Kysuce

Región Kysuce s rozlohou 934 km2 je zo všetkých historických regiónov Žilinského kraja najmenším. Zo severu je ohraničený Kysuckými Beskydami a Turzovskou vrchovinou, ktoré zhruba určujú štátnu hranicu s Poľskom a Českou republikou. V stredoveku bol spolu s Horným Považím súčasťou Trenčianskej stolice, dnes ho tvoria dva okresy Čadca a Kysucké Nové Mesto.

Obyvatelia regiónu žijú v 4 mestách a 33 obciach. Z nich iba mesto Čadca je podľa platnej koncepcie územného rozvoja Slovenska centrom druhej skupiny a Kysucké Nové Mesto je centrom tretej skupiny. Obývané časti Kysúc prevažne patria do okrajového pásma žilinsko-martinského ťažiska osídlenia prvej úrovne. Regiónom vedie rozvojová žilinsko-kysucká rozvojová os prvej úrovne spájajúca Žilinu cez Čadcu s hranicou s Českou republikou. Skaliťanská rozvojová os druhého stupňa vedie v línii Svrčinovec – Čierne – Skalité – hranica s Poľskou republikou. Kysucká rozvojová os tretieho stupňa vedie v línii Čadca – Turzovka – Makov. S prepojením na Oravu vedie z Kysúc aj kysucko- -oravská rozvojová os tretieho stupňa spájajúca Krásno nad Kysucou s Námestovom, Tvrdošínom, Trstenou a hranicou s Poľskou republikou.

Okres Čadca

Okres Čadca má rozlohu 760,62 km2 a je tretím najrozsiahlejším okresom Žilinského kraja, pričom jeho rozloha zaberá 11, 2% kraja. Nachádza sa v severnej časti Žilinského kraja. Na severe hraničí s Českou republikou a Poľskom, na juhu s okresmi Bytča, Žilina, Kysucké Nové Mesto, Dolný Kubín a Námestovo.

Nachádza sa vo flyšových pohoriach Vonkajších Karpát, ktorými sú: Turzovská vrchovina, Kysucké Beskydy, Moravskosliezske Beskydy, Jablunkovské medzihorie, Kysucká vrchovina a Javorníky. Najvyšším bodom okresu je Veľká Rača v Kysuckých Beskydách (1236 m n. m.), najnižším bodom je výtok Kysuce v katastri obce Dunajov (373 m n. m.). Lesy pokrývajú 58 % územia. Geologická stavba územia je jednotvárna. Predstavujú ju mocné súvrstvia paleogénnych pieskovcov a ílovcov, ktoré v Moravskosliezskych Beskydách vystriedali vrchnokriedové pieskovcovo- zlepencové súvrstvia s tmavými ílovcami. Najvyššie chrbty sú budované odolnejším flyšom v pieskovcovom vývoji, na mieste menej odolného ílovcového flyša vyhĺbili rieky zníženiny.

Okres Kysucké Nové Mesto

Okres Kysucké Nové Mesto s rozlohou 173,68 km2 najmenším okresom Žilinského kraja, pričom jeho rozloha zaberá 2,6% kraja. Okres sa nachádza na severozápade republiky a má len dvoch susedov zo Žilinského kraja. Na severe Čadcu a na juhu Žilinu.

Územie okresu má členitý povrch. Zasahujú sem Javorníky a Kysucká vrchovina - pohoria Vonkajších Karpát. Najvyšší bod okresu je Ľadonhora v Kysuckej vrchovine (999 m n. m.). Najnižšie klesá povrch územia v katastri obce Rudinka (335 m n. m.). Geologická stavba je charakteristická najmä flyšovými súvrstviami paleogénnych pieskovcov a ílovcov, v južnej časti okresu sa vyskytujú jurské a kriedové horniny bradlového pásma, z ktorých vynikajú odolné vápence. Pozdĺž Kysuce sú vrstvy uložených riečnych štrkov, pieskov a hlín. Reliéf územia je prevažne hornatinový. Pre severnú časť sú typické zaoblenejšie chrbty na flyšových horninách, v južnej časti okresu v reliéfe výrazne vystupujú tvrdoše bradlového pásma.

Región Orava

Región Orava sa rozkladá na ploche 1 661 km2, čo z neho robí najrozsiahlejší historický región Žilinského kraja. Zo severu je ohraničený štátnou hranicou s Poľskom vedúcou približne v línii Oravských Beskýd, z juhovýchodu Západnými Tatrami (Roháče), z juhu Chočskými vrchmi a zo západu Malou Fatrou. Región odvodňovaný rovnomennou riekou Orava, ktorá sa v Kraľovanoch vlieva do Váhu, bol v stredoveku najprv súčasťou Zvolenskej župy, potom v 70. rokoch 14. stor. vznikla samostatná Oravská stolica. Dnes región tvoria tri okresy – Dolný Kubín, Tvrdošín a Námestovo.

Okres Dolný Kubín

Okres Dolný Kubín ma rozlohu 491,84 km2, čo predstavuje 7,2% rozlohy kraja. Leží v severnej časti Žilinského kraja a tvorí južnú časť regiónu Orava. Okres na severe hraničí s okresem Námestovo a Čadca, na juhu s okresmi Liptovský Mikuláš, Ružomberok, Martin, na západe s okresom Žilina a na východe s okresom Tvrdošín.

Lemujú ho pohoria: Chočské vrchy s najvyšším vrchom Choč (1611 m n. m.), Skorušina, Oravská Magura (Minčol -1396 m n. m.), Malá Fatra a Veľká Fatra. Na plošine Chočských vrchov sa nachádzajú krasové útvary (jaskyňa Kostrmanka, jaskyňa v Jazvinách a pri Žleboch). Hrebene Oravskej Magury majú typický hôľny reliéf porastený trávou a v hojnej miere čučoriedím (Kubínska hoľa - 1346 m n. m.). Les siaha až na hrebene (zvláštny úkaz - pramene na hrebienku), ktorými vedú turistické značkové chodníky. V okrese sa nachádza Národný park Malá Fatra.

Okres Námestovo

Okres Námestovo má rozlohu 690, 46 km2 a patrí k rozsiahlejším okresom Žilinského kraja, pričom jeho rozloha zaberá 10,1 % kraja. Leží v severovýchodnej časti Žilinského kraja, v regióne Orava. Na severe hraničí s Poľskom, na juhu s okresom Čadca, Dolný Kubín a Tvrdošín.

Zo svojej severnej strany je okres ohraničený horským masívom Oravské Beskydy (Babia Hora - 1723 m) a na juhu Oravská Magura (Budín - 1221 m, Magurka - 1112 m). Pramení tu rieka Biela Orava, ktorá ústi do Oravskej priehrady.

Chránená krajinná oblasť Horná Orava (CHKO) pokrýva celú severnú časť Oravy s Oravskou priehradou a tvorí so Zywieckym parkom krajobrazowym a Babiogorskym parkom narodowym v Poľsku bilaterálne chránené územie.

Okres Tvrdošín

Okres Tvrdošín nazývaný Horná Orava, leží vo východnej časti regiónu Orava na severe Žilinského kraja s rozlohou 478,92 km^2 a patrí k menej rozsiahlym okresom Žilinského kraja, pričom jeho rozloha zaberá 7% kraja. Na severu hraničí s okresom Námestovo, na juhu s okresom Liptovský Mikuláš a na západe s okresom Dolný Kubín. Jeho susedom je Poľsko.

Okres ohraničuje Oravská kotlina, široký pás územia patrí Oravskej vrchovine, kde popri rieke Orave sa rozkladá časť obcí. V západnej časti okresu sa tiahne mohutná Oravská Magura. Severne od Tvrdošína sa rozprestiera Oravská vrchovina, skladá sa z Brezovickej pahorkatiny, Uhliska, Štefanovských chrbtov, údolia rieky Oravice a z úzkeho bradlového pásma od Tvrdošína po Trstenú. Do okresu Tvrdošín patria významné horstvá Západné Tatry - Roháče (Baníkov - 2158 m n. m.), Skorušinské vrchy a časť Oravskej Magury.

Región Liptov

Región Liptov sa rozkladá na ploche 1987 km2 v Liptovskej kotline, ktorá tvorí západnú časť Podtatranskej kotliny. Liptovská kotlina je odvodňovaná riekou Váh a obkolesená je na severe Vysokými Tatrami, Západnými Tatrami, Chočskými vrchmi, na severozápade Malou Fatrou, na juhu Nízkymi Tatrami a Veľkou Fatrou na juhozápade. Región bol v stredoveku spolu s Oravou a Turcom súčasťou Zvolenskej župy a od 30. rokov 14. stor. tu bola vytvorená samostatná Liptovská stolica, ktorá existovala až do 20. stor. Dnes je región rozdelený na dva okresy. V regióne sú dve prirodzené regionálne centrá, okresné mestá Liptovský Mikuláš a Ružomberok. Obe mestá sú z hľadiska platnej koncepcie územného rozvoja SR klasifikované ako centrá osídlenia druhej úrovne ležiace na žilinsko-podtatranskej rozvojovej osi 1. stupňa. Spolu s mestom Dolný Kubín na Orave tvoria liptovskomikulášsko – ružombersko – dolnokubínske ťažisko osídlenia druhej úrovne.

Okres Liptovský Mikuláš

Okres Liptovský Mikuláš s rozlohou 1 341,03 km2 je najrozsiahlejším okresom Žilinského kraja, pričom jeho rozloha zaberá 19,7 % kraja. Leží vo východnej časti kraja. Na severu hraničí s okresem Tvrdošín a Dolný Kubín, na západe s okresom Ružomberok, na juhu s okresom Brezno v Banskobystrickom kraji a na východe s okresom Poprad v Prešovskom kraji.

Zahŕňa údolie rieky Váh a jej prítokov, Bieleho a Čierneho Váhu. Obkolesujú ho Západné, Vysoké a Nízke Tatry a Chočské vrchy. Najvyšším vrchom je Bystrá s nadmorskou výškou 2248 m. V západnej časti okresu sa nachádza vodná nádrž Liptovská Mara s vodnou plochou 21 km2 a s obsahom vody 360 mil. m3.

Okres Ružomberok

Okres Ružomberok s rozlohou 646,81 km2 patrí k stredne veľkým okresom Žilinského kraja, pričom jeho rozloha zaberá 9,5 % kraja. Leží v južnej časti Žilinského kraja. Na severe hraničí s okresom Dolný Kubín, na juhu s okresom Banská Bystrica v Banskobystrickom kraji. Jeho východným susedom je okres Martin a západným okres Liptovský Mikuláš.

Okres Ružomberok se nachádza v západnej časti Liptovskej kotliny ohraničenej pohoriami Nízke Tatry, Veľká Fatra a Chočské vrchy. Najvyšším vrchom je Veľká Chochuľa (1753 m n. m.). Územie okresu nazývané i Dolný Liptov pokrývajú v 65 % lesy a 30 % územia patrí poľnohospodárskej pôde.

Región Turiec

Región Turiec sa rozkladá na ploche 1129 km2 v Turčianskej kotline odvodňovanej riekami Turiec a Váh a obkolesenej na severe a západe Malou Fatrou, na východe Veľkou Fatrou a na juhu pohorím Žiar a Kremnickými vrchmi. Región bol v stredoveku spolu s Oravou a Liptovom súčasťou Zvolenskej župy a od 30. rokov 14. stor. tu bola vytvorená samostatná Turčianska stolica, ktorá existovala až do 20. stor. Dnes región tvoria dva okresy – Martin a Turčianske Teplice.

Región má jedno prirodzené regionálne centrum, okresné mesto Martin, ktoré je urbanisticky prepojené s mestom Vrútky v severnej časti kotliny. Kúpeľné mesto Turčianske Teplice sa nachádza v južnej časti kotliny. Centrum osídlenia 1. skupiny Martin spolu s Vrútkami (centrum osídlenia 4. skup.) je podľa platnej koncepcie územného rozvoja SR súčasťou žilinsko-martinského ťažiska osídlenia prvej úrovne. Obe mestá ležia na žilinsko-podtatranskej rozvojovej osi 1. stupňa. Cez centrum osídlenia 2. skup. Turčianske Teplice do tohto centra osídlenia vedie zvolensko-turčianska rozvojová os prvého stupňa, ktorá má v úseku Turčianske Teplice – Banská Bystrica charakter komunikačno-sídelnej osi. Z Prievidze do Turčianskych Teplíc vedie tiež nitriansko-turčianska rozvojová os tretieho stupňa, ktorá je v úseku Nitrianske Pravno – Turčianske Teplice vnímaná ako komunikačno-sídelná os. Kremnicko-turčianska rozvojová os tretieho stupňa vedie v línii Žiar nad Hronom – Kremnica – Turčianske Teplice.

Okres Martin

Okres Martin má rozlohu 735,64 km2, a tak patrí k rozsiahlejším okresom Žilinského kraja, pričom jeho rozloha zaberá 10,8 % kraja. Leží na juhu centrálnej časti Žilinského kraja. Na severe hraničí s okresom Žilina a Dolný Kubín, na juhu s okresom Turčianske Teplice, na východe s okresom Ružomberok. Hraničí aj s Trenčianskym a Banskobystrickým krajom.

Z geografického hľadiska leží v severnej časti Turčianskej kotliny, do ktorej na západe zasahujú výbežky pohoria Žiar a lúčanská časť Malej Fatry, na severe krivánska časť Malej Fatry, na východe Veľká Fatra a hranice okresu prechádzajú strednou časťou kotliny po južnú hranicu chotárov obcí Blatnica, Socovce, Turčiansky Ďur, Kláštor pod Znievom a Vrícko. Časťou okresu preteká rieka Váh, do ktorej z ľavej strany priteká Turiec, ktorý je osou okresu Martin. Charakter okresu je prevažne pahorkatinný, tvorený riečnymi terasami, pozdĺž riek je až rovinatý. Turčianske horstvá majú podhôrny až veľkohorský hôľny reliéf. Do pohorí lúčanskej Malej Fatry a Veľkej Fatry sú vrezané hlboké doliny so strmými svahmi. Najvyšší bod územia je Veľký Kriváň (1709 m n. m.), najnižší bod je výtok Váhu z územia okresu (369 m n. m.).

Okres Turčianske Teplice

Okres Turčianske Teplice má rozlohu 392,84 km2 a je tretím najmenším okresom Žilinského kraja, pričom jeho rozloha zaberá 5,8 % kraja. Územie okresu sa nachádza v strednej a južnej časti Turčianskej kotliny, ktorá sa leží v severozápadnej časti Slovenska, obkolesené z východu a juhu Kremnickým pohorím a susediaci na východe s okresom Banská Bystrica a z juhu s okresom Žiar nad Hronom, na západe sa rozprestiera pohorie Žiar. Vďaka svojej rozlohe okres patrí medzi najmenšie v rámci celého Slovenska. Na západe tejto oblasti hraničí s Prievidzským okresom z Trenčianskeho kraja.

Obrázok 2: Mapa hustoty zaľudnení a obce nad 3 000 obyvateľov v okresoch Žilinského kraja v roku 2020

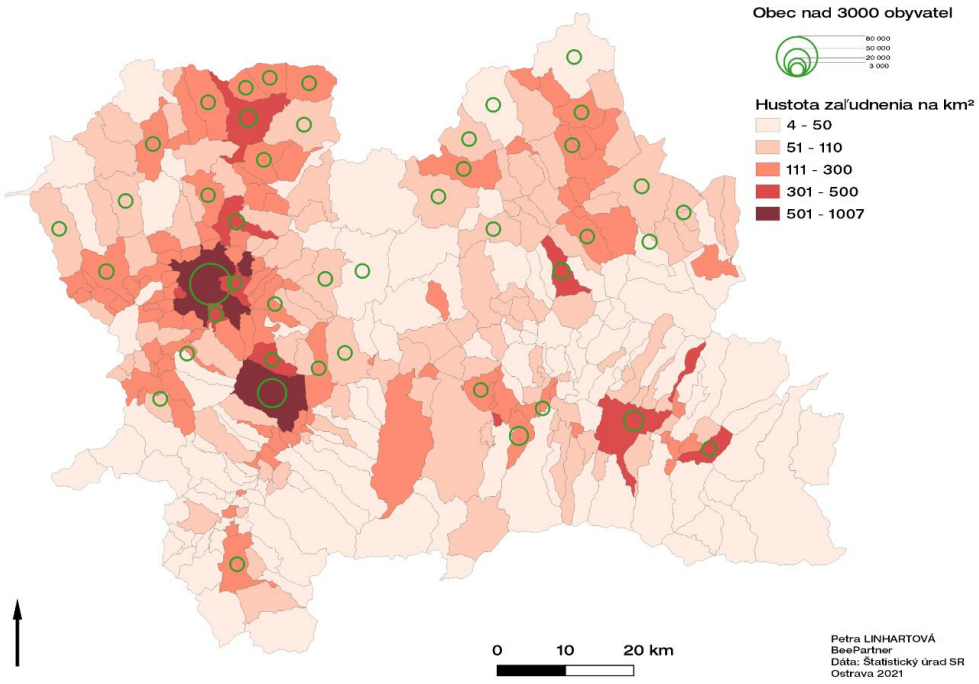

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

DEMOGRAFIA

V Žilinskom kraji žilo k 31. 12. 2020 spolu 691 136 obyvateľov. Do roku 2010 počet jeho obyvateľov plynule pomaly rástol (v SR aj v ŽSK). V roku 2011 zaznamenal Žilinský kraj výrazný pokles o 8673 obyvateľov. Od roku 2012 sa celkový počet obyvateľov v kraji výrazne nemení, no zaznamenal mierny nárast.

Graf 1: Nárast počtu obyvateľov k regiónoch 2010 - 2020

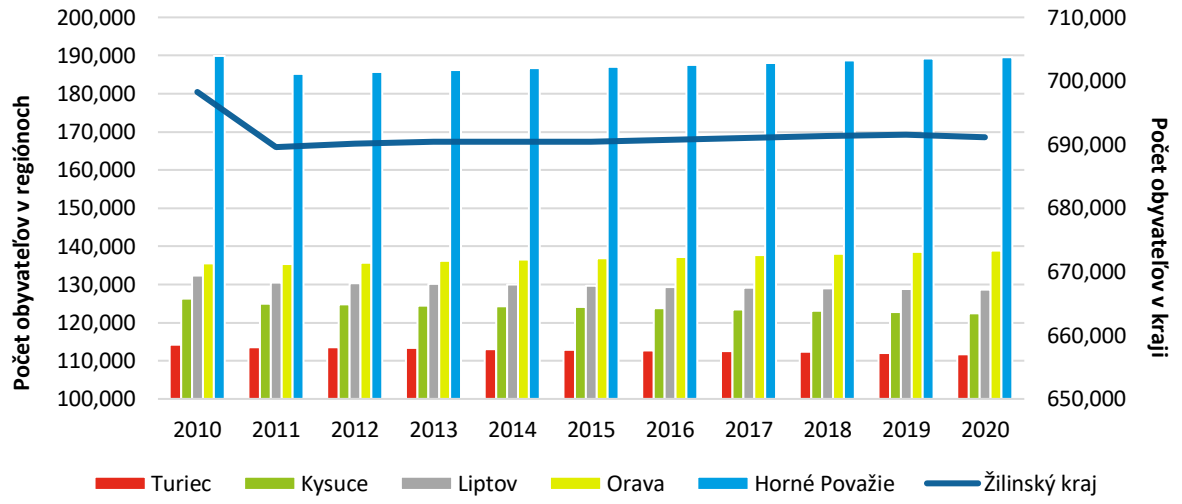

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Žilinský kraj z hľadiska vývoju počtu obyvateľstva patrí spolu s Trnavským krajom, Prešovským krajom a Košickým krajom medzi kraje s trendom medziročného nárastu obyvateľstva.

Počty obyvateľov v jednotlivých regiónoch ŽSK dlhodobo klesajú s výnimkou regiónu Orava, kde je zaznamenávaný prírastok najmä vďaka situácii v okrese Námestovo.

Nepriaznivý trend je možné sledovať u vekovej štruktúry obyvateľstva, kde výrazne narastá počet obyvateľov vo veku nad 65 rokov, zatiaľ čo počet obyvateľov v produktívnom veku klesá. Žilinský kraj nárastom obyvateľov v poproduktívnom veku kopíruje celoslovenský vývoj. V roku 2010 mal Žilinský kraj celkovo 83 160 obyvateľov v kategórii 65+ a v roku 2020 až 112 378 vo veku 65+, čo je nárast podielu obyvateľov vo veku 65+ o 4,51 %. Z regiónov Žilinského kraja najväčší podiel obyvateľov vo veku 65+ pribudlo za 10 rokov na Orave 43,55 % a najmenej na Kysuciach 29,84 %.

Tabuľka 1: Počet obyvateľov v okresoch v rokoch 2010, 2015, 2020

Okres	2010	2015	2020	Zmena 2010-2020	% zmena
Turčianske Teplice	16 659	16 118	15 854	-805	-4,83 %
Bytča	31 111	30 691	31 056	-55	-0,18 %
Kysucké Nové Mesto	34 014	33 088	32 890	-1 124	-3,30 %
Tvrdošín	36 147	35 995	36 127	-20	-0,06 %
Dolný Kubín	39 553	39 509	39 480	-73	-0,18 %
Ružomberok	59 113	57 146	56 536	-2 577	-4,36 %
Námestovo	59 754	61 305	63 268	3 514	5,88 %
Liptovský Mikuláš	73 253	72 450	72 054	-1 199	-1,64 %
Čadca	92 259	90 960	89 494	-2 765	-3,00 %
Martin	97 640	96 761	95 921	-1 719	-1,76 %
Žilina	158 771	156 411	158 456	-315	-0,20 %
Žilinský kraj	**698 274**	**690 434**	**691 136**	**-7 138**	**-1,02 %**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Vývoj počtu obyvateľov v produktívnom veku (15 - 64) má v ŽSK dlhodobo pozvoľne klesajúci charakter. Naproti tomu vývoj počtu detí vo veku do 14 rokov v rokoch 2010 klesal, ale od roku 2017 zaznamenal mierne pozitívny trend, čo odzrkadľuje stúpajúcu kvalitu života.

Uvedené súvisí s ďalším ukazovateľom sledujúcim demografické trendy, a to priemerný vek obyvateľov. Ten má ŽSK, tak ako na celom Slovensku stúpajúci, aj keď je to 3. najpomalší trend v rámci krajov. Menší nárast priemerného veku obyvateľov za posledných 10 rokov zaznamenali len kraje Prešovský a Košický.

Tabuľka 2: Počet obyvateľov podľa veku v roku 2020

Okres	0-14 rokov		15-64 rokov		65+ rokov	
	počet	podiel	počet	podiel	počet	podiel
Bytča	5 041	16 %	21 269	68 %	4 746	15 %
Čadca	13 300	15 %	63 122	71 %	13 072	15 %
Dolný Kubín	6 354	16 %	26 825	68 %	6 301	16 %
Kysucké Nové Mesto	5 009	15 %	22 746	69 %	5 135	16 %
Liptovský Mikuláš	10 230	14 %	48 060	67 %	13 764	19 %
Martin	13 727	14 %	64 388	67 %	17 806	19 %
Námestovo	13 566	21 %	43 080	68 %	6 622	10 %
Ružomberok	8 394	15 %	37 833	67 %	10 309	18 %
Turčianske Teplice	2 122	13 %	10 554	67 %	3 178	20 %
Tvrdošín	6 296	17 %	24 581	68 %	5 250	15 %
Žilina	25 622	16 %	106 639	67 %	26 195	17 %
Žilinský kraj	**109 661**	**16 %**	**469 097**	**68 %**	**112 378**	**16 %**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastní spracovaní, 2021

Graf 2: Podiel obyvateľov v okresov podľa veku v roku 2020

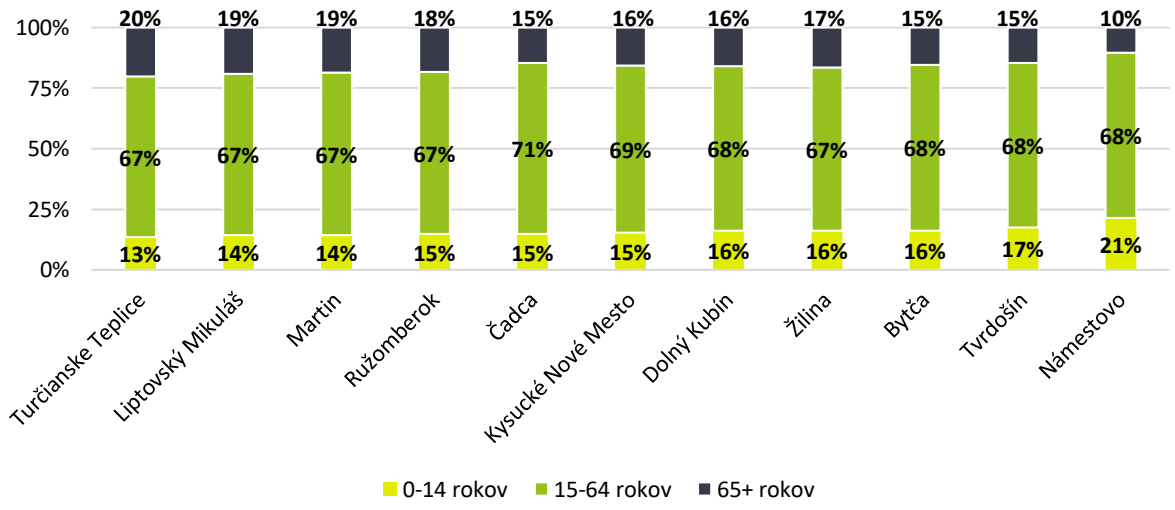

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

V ostatných rokoch došlo k poklesu počtu zosobášených osôb z 293 371 v roku 2010 na 287 020 v roku 2020. V percentuálnom podieli je to pokles len o 0,5 % z dôvodu celkového poklesu obyvateľov. Pôrodnosť v kraji pozvoľna klesala, čo sledovalo trend Slovenskej republiky.

Obyvatelia Žilinského kraja žili v roku 2020 v 315 sídlach, z toho miest bolo 18. Priemerná hustota osídlenia Žilinského kraja v roku 2020 bola 101,5 ob/km^2. Je to menšia hustota ako v rámci Slovenska, čo v roku 2020 bolo 111,34 ob/km^2. Nižšia hustota zaľudnenia bola len v dvoch krajoch, a to v Prešovskom a Banskobystrickom.

Z podielu obyvateľstva žijúceho v mestách a obyvateľstva žijúceho na vidieku možno konštatovať, že vidiecke obyvateľstvo má v Žilinskom kraji miernu prevahu. V mestách žilo 44,81 % a na vidieku 55,19 % obyvateľov Žilinského kraja. Trend odlivu vidieckeho obyvateľstva do miest je pozorovateľný dlhodobo v rámci celého Slovenska.

Z hľadiska národnostnej štruktúry možno konštatovať, že slovenská národnosť je v Žilinskom kraji absolútne prevažujúca (93,71 %). Žiadna iná národnosť nie je silnejšie zastúpená. Z hľadiska iných národností je najpočetnejšia česká 0,76 %, poľská 0,20 %. Podiel rómskeho obyvateľstva na celkovej populácii kraja je 0,31 %, pričom najvyššie zastúpenie Rómov v rámci regiónov je na Liptove - 1,14 %.

Tabuľka 3: Obyvateľstvo Žilinského kraja podľa národnosti k 31. 12. 2020 - podiel

Subregión	Slovenská	Maďarská	Rómska	Rusínska	Ukrajinská	Česká	Nemecká	Rakúska	Vietnamská
Turiec	88,24%	0,16%	0,15%	0,05%	0,04%	0,87%	0,23%	0,01%	0,02%
Kysuce	94,85%	0,05%	0,16%	0,00%	0,06%	0,82%	0,04%	0,01%	0,01%
Liptov	92,86%	0,15%	1,14%	0,04%	0,09%	0,87%	0,07%	0,04%	0,02%
Horné Považie	94,52%	0,09%	0,16%	0,03%	0,05%	0,90%	0,09%	0,03%	0,01%
Orava	96,81%	0,04%	0,04%	0,01%	0,05%	0,35%	0,04%	0,01%	0,00%
Žilinský kraj	**93,71%**	**0,10%**	**0,31%**	**0,03%**	**0,06%**	**0,76%**	**0,09%**	**0,02%**	**0,01%**

pokračovanie tabuľky:

Subregión	Poľská	Ruská	Židovská	Moravská	Bulharská	Sliezska	Grécka	Rumunská	Iná a nezistená
Turiec	0,13%	0,03%	0,01%	0,07%	0,03%	0,00%	0,00%	0,03%	9,94%
Kysuce	0,15%	0,03%	0,00%	0,03%	0,02%	0,00%	0,00%	0,00%	3,77%
Liptov	0,16%	0,04%	0,01%	0,07%	0,01%	0,00%	0,01%	0,01%	4,40%
Horné Považie	0,21%	0,04%	0,01%	0,07%	0,09%	0,00%	0,00%	0,03%	3,68%
Orava	0,34%	0,02%	0,00%	0,02%	0,02%	0,00%	0,00%	0,01%	2,23%
Žilinský kraj	**0,20%**	**0,03%**	**0,01%**	**0,05%**	**0,04%**	**0,00%**	**0,00%**	**0,02%**	**4,55%**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastní spracovaní, 2021

Obrázok 3: Podiel rómskych obyvateľov v obciach ŽSK

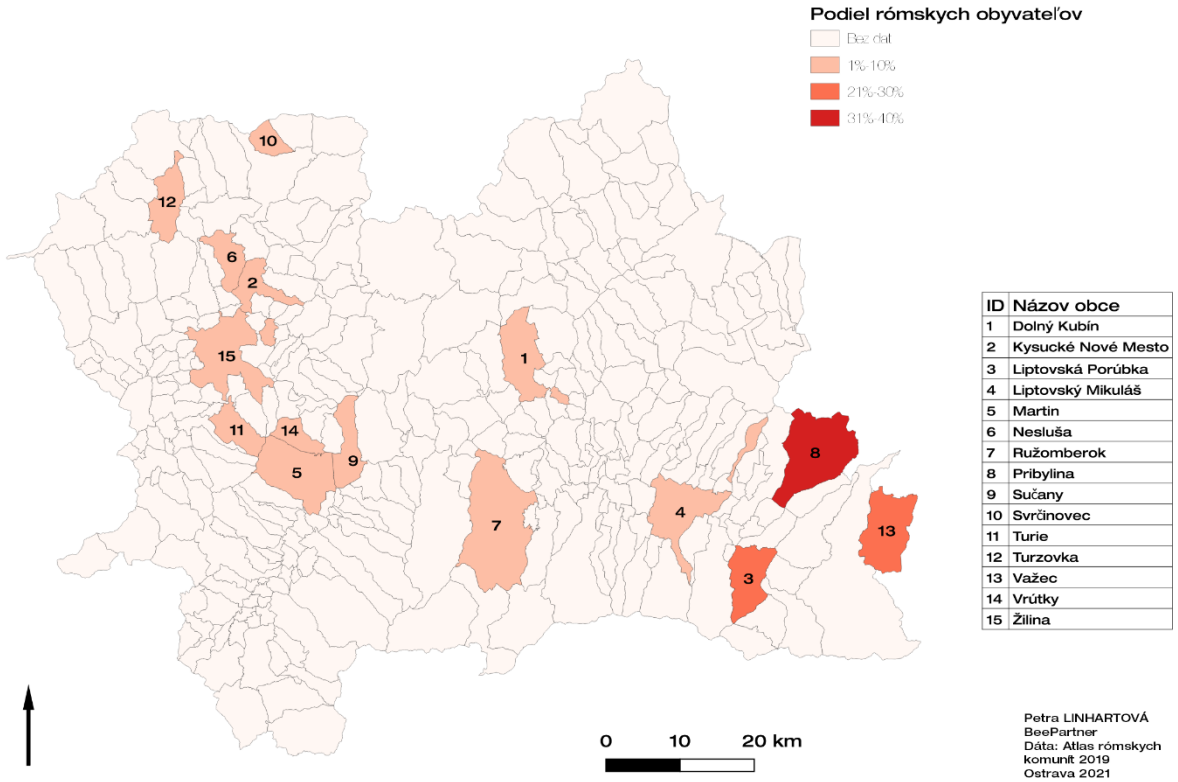

ID	Názov obce
1	Dolný Kubín
2	Kysucké Nové Mesto
3	Liptovská Porúbka
4	Liptovský Mikuláš
5	Martin
6	Nesluša
7	Ružomberok
8	Pribylina
9	Sučany
10	Svrčinovec
11	Turie
12	Turzovka
13	Važec
14	Vrútky
15	Žilina

Zdroj: Atlas rómskych komunít 2019, vlastné spracovanie

Región Horné Považie

V regióne Horné Považie žilo v roku 2020 viac ako 189,5 tis. obyvateľov v 4 mestách a 61 obciach. Demografický vývoj za dekád 2010 – 2020 poukazuje na ustálený charakter počtu obyvateľov v regióne, kde emigrácia je nízka z dôvodu dostupnosti pracovných príležitostí a lepších mzdových podmienok než v ostatných častiach Žilinského kraja a počet novonarodených detí sa blíži k počtu úmrtí.

Okres Bytča mal v roku 2020 celkovo 31 056 obyvateľov. To ho radí na predposledné miesto medzi okresmi Žilinského kraja s podielom 4,49 % na celkovej populácii tohto regiónu. Hustota zaľudnenia činila 110 obyvateľov/km2. Obyvatelia okresu žijú v jednom meste a jedenástich obciach. 36 % z nich žije v meste a 63,39 % obyvateľov žije vo vidieckych oblastiach okresu. Počet obyvateľov sa za dekádu 2010 - 2020 výrazne nemenil, bolo to spôsobené vyrovnaným podielom úmrtí a narodení.

V roku 2020 mal okres Žilina 158 456 obyvateľov, čo ho radí na prvé miesto medzi okresmi Žilinského kraja s podielom 22,93 % na celkovej populácii tohto regiónu. Hustota obyvateľstva činila 194 obyvateľov/km2, čo je najvyššia hustota v rámci kraja. Obyvatelia okresu žijú v 3 mestách a 50 obciach. 56,30 % obyvateľov okresu tvorí mestské obyvateľstvo a 43,70 % vidiecke obyvateľstvo. V dekáde 2010 – 2020 vykazoval okres pravidelný celkový prírastok obyvateľstva. Hoci úmrtnosť obyvateľstva bola vyššia než pôrodnosť, deficit bol vždy vykompenzovaný prírastkom spôsobeným migráciou obyvateľstva.

Región Kysuce

Najmenší región Kysuce mal v roku 2020 celkom 122 384 obyvateľov, čo je viac ak rozlohou väčší Turiec. Počet obyvateľov vykazuje pokles o 3 % za 10 rokov, ten je spôsobený nižšou pôrodnosťou a negatívnym migračným saldom (najmä v okrese Čadca).

V roku 2020 mal okres Čadca 89 494 obyvateľov. To ho radí na tretie miesto medzi okresmi Žilinského kraja s podielom 12,95 % na celkovej populácii tohto regiónu. Hustota obyvateľstva činila 118 obyvateľov/km2. Obyvatelia okresu žijú v troch mestách a dvadsiatich obciach. Takmer 58 % z nich žije na vidieku. Mestské obyvateľstvo okresu tvorí 42 % obyvateľov. V dekáde 2010 – 2020 vykazoval okres pravidelný celkový úbytok obyvateľstva .

V roku 2020 mal okres Kysucké Nové Mesto 32 890 obyvateľov, čo predstavuje 7,76 % na celkovej populácii kraja. To ho radí na 2. miesto v hustote osídlenia medzi okresmi Žilinského kraja s hustotou 189 ob/km2. Mestské obyvateľstvo okresu tvorí 45,11 % a vidiecke 54,89 % obyvateľov. V dekáde 2010 – 2020 vykazoval okres pravidelný celkový úbytok obyvateľstva.

Región Orava

V regióne žilo v roku 2020 celkom 138 875 obyvateľov v 4 mestách a 59 obciach. Orava ako celok je regiónom s nižšou hustotou zaľudnenia, než je priemer Žilinského kraja, potenciál demografického rastu je postavený najmä na prirodzenom prírastku obyvateľstva, ktorý je vysoký v okrese Námestovo a Tvrdošín.

V roku 2020 mal okres Dolný Kubín 39 480 obyvateľov. To ho radí medzi menej ľudnaté okresy Žilinského kraja s podielom 5,71 % na celkovej populácii tohto kraja. Hustota obyvateľstva činila 80 obyvateľov/km2. Obyvatelia okresu žijú v jednom meste a dvadsiatich troch obciach. Mestské obyvateľstvo okresu tvorí 46,99 % a vidiecke 53,01 % obyvateľov. V dekáde 2010 – 2020 vykazoval okres relatívne vyrovnaný počet obyvateľov spôsobený vysokým prirodzeným prírastok obyvateľstva, ktorý oslaboval negatívne migračné saldo.

V roku 2020 mal okres Námestovo 63 258 obyvateľov. To ho radí medzi stredne ľudnaté okresy Žilinského kraja s podielom 9,15 % na celkovej populácii tohto regiónu. Hustota obyvateľstva činila 92 obyvateľov/km2. Obyvatelia okresu žijú v jednom meste a dvadsiatich troch obciach. Mestské obyvateľstvo okresu tvorí najmenšiu časť zo všetkých okresov Žilinského kraja, a to 12,21 % obyvateľov. Vidiecke obyvateľstvo tvorí až 87,79 % okresu. Okres Námestovo je jediný okres Žilinského kraja s nárastom počtu obyvateľov za posledných 10 rokov, a to dokonca o 5,88 % vďaka silnému prirodzenému prírastku obyvateľstva.

V roku 2020 mal okres Tvrdošín 36 127 obyvateľov. To ho radí medzi málo ľudnaté okresy Žilinského kraja s podielom 5,23 % na celkovej populácii tohto regiónu. Hustota zaľudnenia činila 75 obyvateľov/km2. Obyvatelia okresu žijú v dvoch mestách a trinástich obciach. Mestské obyvateľstvo okresu tvorí 45,59 % a vidiecke 54,41 % obyvateľov. Okres má stabilný počet obyvateľov z dôvodu vysokého prirodzeného prírastku. Za 10 rokov je pokles obyvateľov len o 0,06 %.

Región Liptov

V regióne žilo v roku 2020 viac ako 128,5 tis. obyvateľov v 3 mestách a 78 obciach. Demografický vývoj v dekáde 2010 – 2020 poukazuje na postupný úbytok obyvateľstva regiónu najmä v jeho západnej časti.

V roku 2020 mal okres Liptovský Mikuláš 72 054 obyvateľov. To ho radí medzi ľudnatejšie okresy Žilinského kraja s podielom 10,43 % na celkovej populácii tohto regiónu. Avšak v pomere k rozlohe okresu je toto číslo nízke, čo sa odzrkadľuje v druhej najnižšej hustote zaľudnenia v kraji na úrovni iba 54 obyvateľov/km2. Obyvatelia okresu žijú v dvoch mestách a päťdesiatich štyroch obciach. Z hľadiska veľkostných kategórií obcí nemá ani jedna výraznejšiu prevahu nad ostatnými. Mestské obyvateľstvo okresu tvorí 52,96 % a vidiecke 47,04 % obyvateľov. V prvej polovici dekády 2010 – 2020 sa počet obyvateľov okresu len veľmi málo znižoval, čo je spôsobené prirodzeným úbytkom obyvateľstva a nestabilným migračným saldom.

V roku 2020 mal okres Ružomberok 56 536 obyvateľov. To ho radí medzi stredne ľudnaté okresy Žilinského kraja s podielom 8,18 % na celkovej populácii tohto regiónu. Hustota zaľudnenia okresu je 87 obyvateľov/km2. Obyvatelia okresu žijú v jednom meste a dvadsiatich štyroch rôzne veľkých obciach. Mestské obyvateľstvo okresu tvorí 46,62 % a vidiecke 53,38 % obyvateľov. V prvej polovici dekády 2010 – 2020 sa počet obyvateľov okresu postupne znižoval, čo bolo spôsobené prirodzeným úbytkom obyvateľstva a tiež záporným migračným saldom.

Región Turiec

V regióne žilo v roku 2013 viac ako 113 775 obyvateľov v 4 mestách a 65 obciach. Demografický vývoj v dekáde 2010 – 2020 poukazuje na postupný úbytok obyvateľstva regiónu najmä v jeho južnej časti (okres TR).

Región Turiec je regiónom dvoch rozmerov. Jeho severná časť je relatívne husto osídlená s prevahou mestského obyvateľstva, pričom okres Martin má zo všetkých okresov Žilinského kraja najvyšší podiel mestského obyvateľstva (68,54 %). Ide o územie s priemyselnou minulosťou aj súčasnosťou reprezentovanou viacerými novými strojárskymi spoločnosťami so zahraničnou majetkovou účasťou, spravidla naviazanými na automobilový priemysel.

V roku 2020 mal okres Martin 95 921 obyvateľov. To z neho robí druhý najľudnatejší okres Žilinského kraja s podielom 13,88 % na celkovej populácii tohto regiónu. Okres má hustotu zaľudnenia 130 obyvateľov/km2, čo je tretia najvyššia hodnota v kraji. Obyvatelia okresu žijú v dvoch mestách a štyridsať jeden obciach. Z hľadiska veľkostných kategórií obcí nemá ani jedna výraznejšiu prevahu nad ostatnými. Mestské obyvateľstvo okresu tvorí až 68,54 % obyvateľov, čo je najvyššie percento v kraji. Vidiecke len 31,46 %. Negatívny vývoj populácie na začiatku dekády 2010 – 2020 pokračuje, čo je spôsobené prirodzeným úbytkom obyvateľstva a nestabilným migračným saldom.

V roku 2020 mal okres Turčianske Teplice 15 854 obyvateľov, čo bolo najmenej zo všetkých okresov Žilinského kraja s podielom 2,29 % na celkovej populácii tohto regiónu. Okres má hustotu zaľudnenia 40 obyvateľov/km2, čo je opäť najnižšia hodnota v kraji. Obyvatelia okresu žijú v jednom meste a dvadsiatich piatich obciach, z ktorých iba dve majú nad 1 000 obyvateľov. Mestské obyvateľstvo okresu tvorí 39,58 % obyvateľov a vidiecke 60,42 % obyvateľov. Počas celej dekády 2010– 2020 bol postupný celkový úbytok obyvateľstva spôsobený prirodzeným úbytkom obyvateľstva až o 4,83 %, čo je najväčší percentuálny úbytok medzi okresmi Žilinského kraja.

Graf 3: Prognóza počtu obyvateľov v okresoch do roku 2030

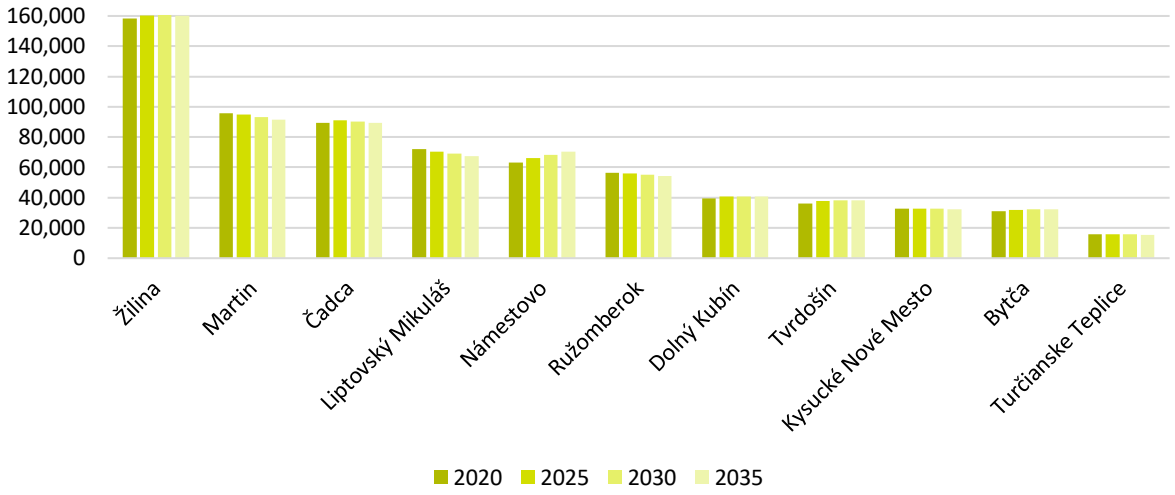

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky (2020), Prognóza vývoja počtu obyvateľstva v okresoch Slovenskej republiky do roku 2035 (2013), vlastné spracovanie

ANALÝZA PODĽA TEMATICKÝCH OBLASTÍ

1. INOVÁCIE A VZDELÁVANIE

1.1 MANAŽÉRSKE ZHRNUTIE TEMATICKEJ OBLASTI

Žilinský kraj patrí medzi významné hospodárske regióny s rozvinutým priemyslom. V roku 2019 mal 50,1 % ekonomicky aktívnych obyvateľov a miera ekonomickej aktivity dosiahla 59,4 %. Miera zamestnanosti dlhodobo mierne rástla na hodnotu 68,5 % a miera nezamestnanosti zasa výraznejšie klesala až na 4,5 % v roku 2019. Priemerná nominálna mesačná mzda predstavovala 1 174 eur a za celoslovenským priemerom zaostala o 7 %.

V rámci podnikateľských aktivít malo ku koncu roka 2019 v Žilinskom kraji sídlo 30,2 tis. právnických osôb, z ktorých 85,9 % boli podniky a 55,6 tis. FO podnikateľov, z ktorých 95,1 % tvorili živnostníci. Podniky prevažne orientovali svoju činnosť do odvetvia obchodu, následne v oblasti priemyslu, stavebníctva a odborných, vedeckých a technických činnosti. Viac ako 35 % živnostníkov podnikalo v stavebníctve, takmer 18 % v priemysle a 16 % v obchode.

Žilinský kraj v hodnotení ekonomického postavenia z hľadiska tvorby HDP patril k stredne výkonným regiónom Slovenska. V prepočte na obyvateľa regionálny HDP v Žilinskom kraji dosiahol 14 079 eur v bežných cenách, čo predstavuje 85,5 % úrovne HDP na obyvateľa v Slovenska.

Podľa ekonomických činností **najväčší podiel 26,1 % na regionálnej hrubej pridanej hodnote v kraji v roku 2018 tvoril priemysel.** Obchod, doprava, ubytovanie a stravovanie sa podieľali 15,9 % a verejná správa, obrana, povinné sociálne zabezpečenie, vzdelávanie, zdravotníctvo a sociálna pomoc 13 %.

Najväčším priemyselným podnikom kraja je automobilka KIA pri Žiline. Na Považí a Turci je rozvinutá výroba strojov, na Orave výroba železa a elektroniky a v Žiline a Ružomberku výroba papiera. Historicky v Bytči a Kysuckom Novom Meste bola silná výroba ložísk. Veľký význam z hľadiska energetiky majú aj vodné elektrárne na Váhu. V priemyselných subjektoch Žilinského kraja sa dosiahli v roku 2019 tržby za vlastné výkony a tovar vo výške 16,9 mld. eur. Z územného hľadiska rozhodujúcu časť tržieb v kraji vyprodukovali podniky v okrese Žilina.

V Žilinskom kraji má silnú pozíciu stavebníctvo, čo sa odrazilo aj v druhých najvyšších objemoch stavebnej produkcie. V kraji sa postavilo 2 348 bytov, najviac v okrese Žilina (533).

Žilinský kraj disponuje druhým najvyšším počtom aktívnych malých a stredných podnikov zo všetkých krajov na Slovensku. V roku 2020 bolo v kraji registrovaných 80 795 MSP, čo predstavuje 13,5 % všetkých aktívnych MSP na Slovensku.

Najpočetnejšie zastúpenou veľkostnou kategóriou medzi MSP sú mikropodniky, ktoré tvorili 97,7 % všetkých podnikateľských subjektov v kraji.

Z dlhodobého hľadiska sa počet MSP v kraji zvyšuje. Za uplynulých 15 rokov sa ich počet zvýšil o 30,6 %. Rovnakým tempom sa zvyšovala početnosť MSP aj na Slovensku.

Žilinský kraj patrí medzi kraje s nadpriemernou mierou podnikateľskej aktivity MSP na Slovensku za Bratislavským krajom. Na 100 ekonomicky aktívnych obyvateľov pripadá 23 aktívnych MSP. Na Slovensku je to približne 22 MSP na 100 ekonomicky aktívnych obyvateľov.

V štruktúre MSP v Žilinskom kraji podľa právnych foriem majú dominantné postavenie fyzické osoby – podnikatelia s podielom 66,3 %. MSP – právnické osoby tvorili 33,7 %. Z dlhodobé hľadiska sa štruktúra MSP v kraji vyvíja porovnateľne ako na národnej úrovni, ktorá je charakteristická postupným poklesom podielu FO – podnikateľov a rastom MSP – právnických osôb.

Z dlhodobého hľadiska sa znižuje podiel MSP vykonávajúcich svoju hlavnú činnosť podnikania v obchode a naopak, narastá význam služieb, najmä obchodných služieb.

Najvýznamnejším sektorom v Žilinskom kraji v odvetvovej štruktúre malých a stredných podnikov sú služby s podielom 35,6 %. V porovnaní s ostatnými krajmi je však podiel služieb najnižší (spolu s Prešovským krajom). Veľmi dôležitú úlohu v Žilinskom kraji

zohráva stavebníctvo. Jeho podiel medzi MSP v kraji (27,4 %) je o 9,2 p. b. väčší ako na Slovensku. Odvetvová štruktúra u veľkých podnikov sa líši, najväčšie zastúpenie má priemysel. Odvetvová štruktúra MSP v kraji zameraná na služby a stavebníctvo prispieva k nízkej zahranično-obchodnej aktivite. MSP v roku 2020 realizovali len 18,2 % celkového vývozu firiem zo Žilinského kraja. V porovnaní s ostatnými krajmi je pozícia MSP na vývoze najslabšia.

Najviac fyzických osôb – podnikateľov v kraji patrí do vekovej kategórie 40 až 49- ročných (27,0 %). **Žilinský kraj sa vyznačuje najvyšším zastúpením mladých podnikateľov vo veku menej ako 30 rokov (21,1 %) spomedzi všetkých regiónov SR**. K rastu zastúpenia mladých dochádza aj z dlhodobého hľadiska. 8,4 % podnikateľov pôsobilo vo vekovej kategórii 60 a viac rokov.

V Žilinskom kraji počas roka 2020 vzniklo 10 774 nových malých a stredných podnikov, čo predstavuje 13,0 % z celého Slovenska. Rast počtu nových MSP prerušila koronakríza. Počet nových registrácii sa medziročne znížil o 4,6 %.

Žilinský kraj sa zaraďuje dlhodobo medzi regióny s nadpriemerným podielom subjektov s kladným hospodárskym výsledkom. Rentabilita tržieb a aktív MSP zaznamenala mierny pokles. Viac ako dve tretiny (67,6 %) malých a stredných podnikov v Žilinskom kraji dosiahli v roku 2019 kladný hospodársky výsledok. Zadlženosť aktív malých a stredných podnikov v kraji sa znížila na 51,4 %. Podiel MSP využívajúcich bankové úvery dosiahol 21,2 %. V porovnaní s ostatnými regiónmi využívajú MSP v Žilinskom kraji bankové úvery nadpriemerne.

Podobná situácia je aj v prípade dovozu. V roku 2019 MSP realizovali 35,7 % z celkového dovozu firiem so sídlom v kraji. Na celkovom dovoze MSP na Slovensko sa Žilinský kraj podieľal približne jednou desatinou (11,1 %).

Rast početnosti high-tech MSP rastie v Žilinskom kraji každoročne od roku 2016. V porovnaní sa s rokom 2019 počet MSP v high-tech sektoroch zvýšil o 1,8 % a v roku 2020 bolo v Žilinskom samosprávnom kraji v high-tech sektoroch evidovaných 2 677 aktívnych malých a stredných podnikateľov (vrátane FO - podnikateľov). Zo všetkých MSP v kraji pôsobilo v high-tech odvetviach 4,9 % subjektov.

V roku 2020 dosiahol podiel žien na celkovom počte aktívnych fyzických osôb – podnikateľov v kraji len takmer jednu štvrtinu (22,9 %). Muži tvorili viac ako trojštvrtinový podiel (78,2 %).

Školstvo reprezentuje sieť školských zariadení. V roku 2019 pôsobilo v kraji 364 materských škôl, 254 základných škôl, 29 gymnázií, 56 stredných odborných škôl. V krajskom meste má sídlo Žilinská univerzita, v Martine sídli Jesseniova lekárska fakulta Univerzity Komenského Bratislava, v Ružomberku Katolícka univerzita a v Liptovskom Mikuláši Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika. Sieť vzdelávacích inštitúcií tvoria tiež jazykové školy, základné umelecké školy, centrá voľného času a iné vzdelávacie inštitúcie a organizácie.

1.2 KĽÚČOVÉ ZISTENIA ZA TEMATICKÚ OBLASŤ

- Žilinský kraj je krajom s najvyššou podnikateľskou aktivitou mladých ľudí a žien v SR.
- Žilinský kraj je výrazne priemyselným krajom SR, ktorý sa svojím podielom 16,1 % na tržbách v priemysle radí k druhým v poradí za Bratislavským krajom, pred Trnavským a Trenčianskym krajom. Najpriemyselnejším okresom Žilinského kraja je tradičný priemyselný okres Žilina.
- V Žilinskom kraji dominujú podniky so zameraním na veľkoobchod a maloobchod, ale na druhom mieste sú podniky v oblati stavebníctva. Až 45 % živnostníkov v oblasti stavebníctva je registrovaných v Žilinskom kraji a najviac v okresoch Námestovo, Žilina a Čadca.
- Žilinský kraj je druhým najinovatívnejším krajom v SR po Bratislavskom kraji aj napriek stragnujúcim výdavkom na VaVI. Do konca roka 2020 bolo v Žilinskom kraji podporených z OP VaI 251 inovatívnych projektov podnikateľského a akademického sektora v celkovej výške viac ako 383 mil. eur. V Žilinskom kraji sa nachádza skupina inovačných spoločností, ktoré svoj rast zakladajú na výskumných a vývojových aktivitách, aj keď sa často nezapájajú do spolupráce v oblasti výskumu a vývoja. Ukazuje sa však, že priemysel dosahuje najvyššiu inovačnú výkonnosť.
- Žilinský kraj dosahuje v miere zamestnanosti hodnotou 72,5 % priemer SR je ale pod priemerom EÚ (75 %).
- Žilinský kraj má stabilný trh práce s malými vnútroregionálnymi rozdielmi a s potrebou zvýšenia zamestnanosti žien a mladých ľudí najmä mimo mestských oblastí.
- Žilinský kraj má 73 registrovaných sociálnych integračných podnikov s vysokým nárastom v roku 2020 (33 nových registrovaných sociálnych podnikov) s rôznym zameraním od poľnohospodárstva po služby.

1.3 POROVNANIA KRAJA V DANEJ TEMATICKEJ OBLASTI V KONTEXTE REGIÓNOV EURÓPSKEJ ÚNIE

EKONOMICKÝ VÝVOJ a PODNIKANIE

Vývoj HDP v EU27 bol v roku 2020 ovplyvnený pandémiou ochorenia COVID-19. Reálne HDP pokleslo vo všetkých krajinách Európskej únie s výnimkou Írska, v priemere o 6,1 %. Recesia sa prejavila aj na Slovensku, kde po desiatich rokoch rastu reálne HDP pokleslo o 4,8 %. Protipandemické opatrenia ovplyvnili predovšetkým domáci dopyt, spotreba domácností poklesla najmä v sektore služieb, čo viedlo k nárastu úspor. Priemysel bol v porovnaní so sektorom služieb opatreniami zasiahnutý menej, čo pomohlo slovenskému vývozu.

V roku 2019 dosiahlo HDP na hlavu (v PPS na Slovensku 70,2 % z priemeru EU27, čo predstavuje zníženie o 0,5 p. b. oproti roku 2018. Nižšie hodnoty HDP na hlavu v porovnaní s priemerom EU27 ako Slovensko mali Bulharsko (53,0 %), Chorvátsko (65,1 %), Grécko (66,5 %), Lotyšsko (69,0 %) a Rumunsko (69,6 %).

Keďže malé a stredné podniky tvoria na Slovensku 99,9% podiel z celkového počtu podnikateľských subjektov a zamestnávajú takmer 74 % aktívnej pracovnej sily s 55 % podielom na tvorbe pridanej hodnoty, má ich podpora rozhodujúci vplyv na vývoj zdravého ekonomického rozvoja miest, obcí a regiónov.

Ak na porovnanie postavenia Žilinského kraja využijeme verejne dostupné ukazovatele na úrovni EÚ so zameraním na sledovanie cieľov Agendy 2030, potom je zrejmé, že na úrovni NUTS 2 – Stredné Slovensko (Žilinský a Banskobystrický kraj spolu), ak porovnáme súčasný stav na základe ukazovateľa HDP v PPS na obyvateľa, potom Žilinský kraj dosahuje úroveň okolitých regiónov v Poľsku a v Českej republike a Maďarsku a sledovanie na úrovni NUTS II môže niektoré ukazovatele na úrovni NUTS III skresľovať za územie Žilinského kraja. /1/

Obrázok 4: Porovnanie regiónov NUTS II podľa cieľa 8 – Regionálne HDP na obyvateľa

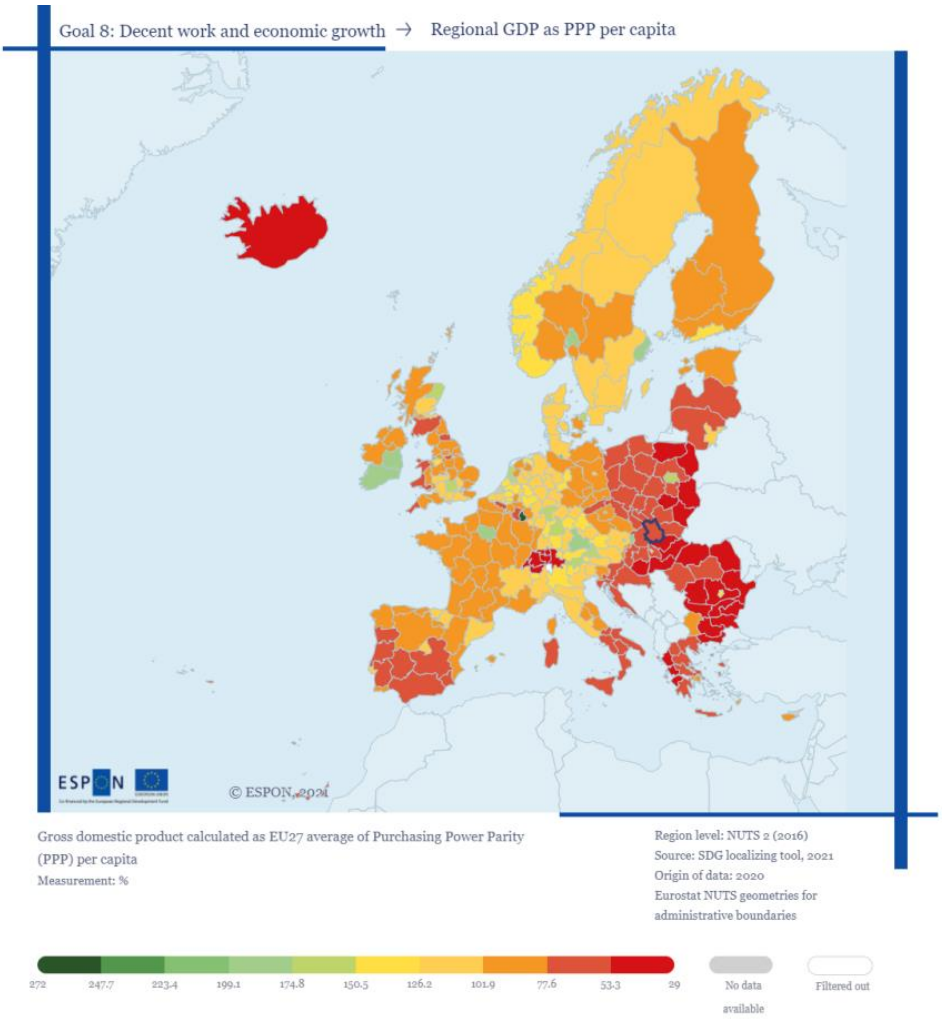

Zdroj: ESPON, 2021

INOVÁCIE

Podľa rôznych prieskumov a štúdií je podiel európskych spoločností, ktoré sa považujú za skutočných inovátorov výrazne nižší ako v USA, pričom je potrebné poznamenať, že aj v rámci krajín EÚ, jednotlivých regiónov EÚ a krajov SR, sú významné rozdiely. Podľa odhadov EÚ z roku 2019 mala zaznamenať inovačná výkonnosť EÚ rast o 10 % v roku 2020 v oblastiach financovania a podpory inovácií, podnikových investícií a inovačného prostredia spôsobený vyššími investíciami do rizikového kapitálu, masívnejším využitím širokopásmového internetu a nárastom investícií do podnikových inovácií. S vypuknutím pandémie COVID-19 sa inovačná aktivita podnikov spomalila. **Žilinský región ako priemyselný región môže ťažiť z tejto svojej silnej stránky „priemyselnej sily" a sústrediť sa na spoluprácu medzi podnikmi (B2B) a podnikmi a spotrebiteľmi (B2C), využiť svoju cezhraničnú polohu a otvorenosť pre spoluprácu (ČR a Poľsko).**

Ak na porovnanie postavenia Žilinského kraja využijeme verejne dostupné ukazovatele na úrovni EÚ so zameraním na sledovanie cieľov Agendy 2030, potom je zrejmé, že na úrovni NUTS 2 – Stredné Slovensko (Žilinský a Banskobystrický kraj spolu) a ak porovnáme súčasný stav na základe ukazovateľa vlastných výdavkov na vedu a výskum, dosahuje v súčasnosti Žilinský kraj hodnoty na úrovni celej SR a porovnateľné s hodnotami väčšiny regiónov v Poľsku s výnimkou susediacich regiónov, ale aj Rakúsku, no lepšie hodnoty dosahujú všetky regióny v Českej republike s najlepším postavením Juhomoravského kraja v rámci V4 krajín. Výnimku v medzinárodnom porovnaní v rámci Slovenska tvorí len Bratislavský kraj. /2/

Obrázok 5: Porovnanie regiónov NUTS II podľa cieľa 9 – Interné výdavky na vedu a výskum

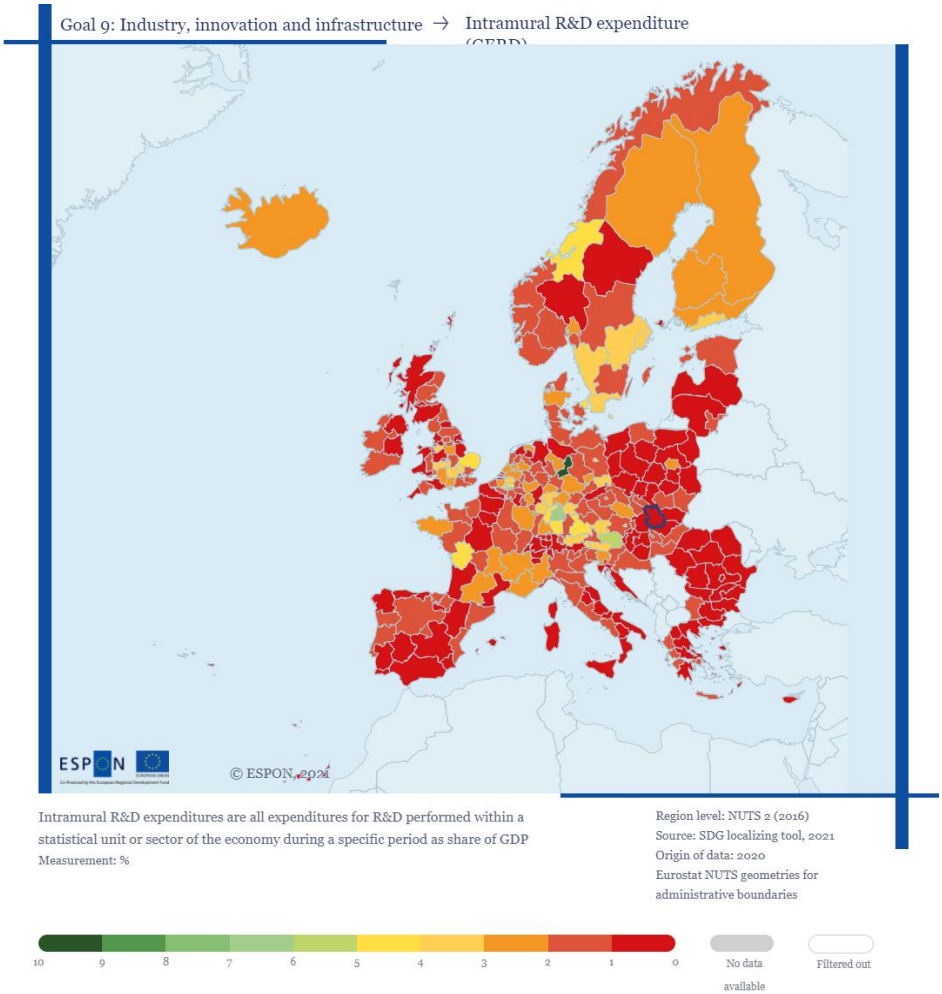

Zdroj: ESPON, 2021

Slovensko patrilo v roku 2019 spolu s Poľskom a Českom medzi najpočetnejšiu skupinu EÚ krajín medzi priemerných inovátorov, aby sa Slovensko posunulo do lepšej skupiny silných inovátorov, musí investovať najmä do ľudských zdrojov, atraktivity výskumného systému a modelu financovania inovácií, vedy, vývoja a výskumu. Najhoršiu pozíciu zaznamenalo Slovensko v oblasti financovania a podpory (26. miesto v roku 2019), priaznivého inovačného prostredia (25. miesto) a duševných aktív (25. miesto v roku 2019) a naopak najlepšie umiestnenie v oblasti dopadu/vplyvu na obchod (4. miesto v roku 2019) a v oblasti dopadu/vplyvu na zamestnanosť (10. miesto v roku 2019).

Inovačnú výkonnosť regiónov EÚ každoročne vyhodnocuje EK na základe dosiahnutého regionálneho inovačného indexu rovnakou metodikou, ako sú hodnotené krajiny EÚ. Spomedzi 220 skúmaných regiónov EÚ v roku 2019 najpočetnejšiu skupinu tvoria priemerní inovátori (94 regiónov resp. 42,7 %), v roku 2021 spomedzi 240 skúmaných regiónov túto najslabšiu skupinu tvorilo 67 regiónov, resp. 27,9 % vrátane troch regiónov SR. V porovnaní s ČR nemáme spolu s Poľskom ani jeden región zaradený medzi tzv. regionálnymi silnými inovátormi. Medzi 10 najinovatívnejšími regiónmi sa z krajín V4 neumiestnil žiadny región, tieto regióny dosahovali v roku 2020 inovačnú výkonnosť vyššiu ako 115%. Bratislavský kraj sa umiestnil ako najlepší v SR na 3. mieste medzi priemernými inovátormi (92,6 %) v roku 2019 a 100,1 % v roku 2021), ale je jediným slovenským regiónom, ktorý v porovnaní s rokom 2014 stráca, naopak región Stredné Slovensko si od roku 2014 polepšil ako región najviac o 10 % a v roku 2021 obsadil 194. miesto s výkonnosťou 57,4 % v danom hodnotenom roku ako ukazuje obrázok nižšie.

Obrázok 6: Regionálne porovnanie inovačnej výkonnosti regiónov EÚ (NUTS II) v roku 2021

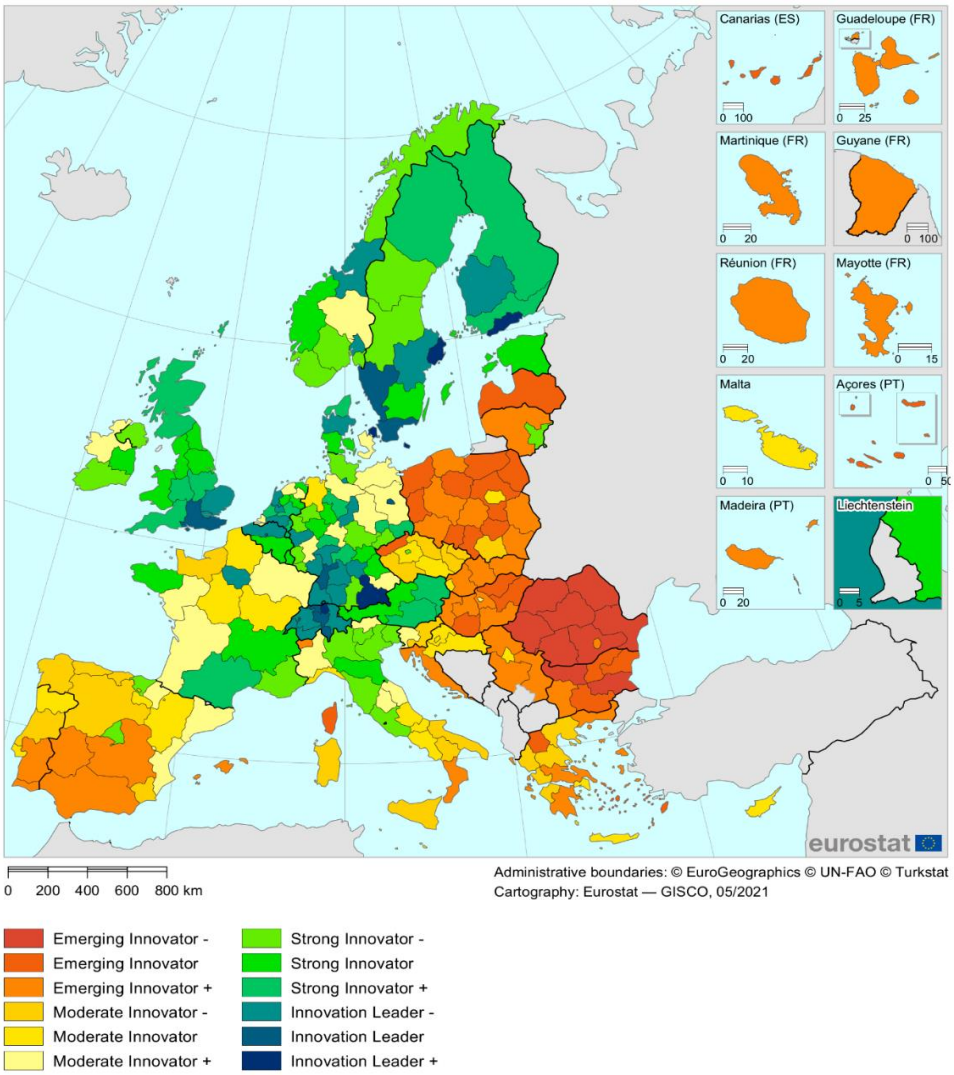

Zdroj: European Innovation Scoreboard RIS, EÚ 2021

TRH PRÁCE

Zamestnanosť podľa domáceho konceptu ESA 2010 v roku 2020 **medziročne poklesla o 1,9 %** (v priemere EU27 poklesla o 1,5 %). Najväčší pokles zamestnanosti zaznamenalo Španielsko (o 4,2 %), viac ako o 2 % sa znížila aj zamestnanosť v Estónsku, Lotyšsku, v Bulharsku, Maďarsku a Taliansku. V roku 2021 sa podľa jarnej prognózy Európskej komisie v SR očakáva ďalší mierny pokles zamestnanosti (o 0,6 %). Zotavenie na trhu práce sa očakáva **v roku 2022, kedy by mala zamestnanosť v SR narásť o 0,8 %.** V priemere EU27 v roku 2021 zostane zamestnanosť na rovnakej úrovni ako v roku 2020 a k zotaveniu dôjde taktiež až v roku 2022, kedy by sa mala zvýšiť o 1,0 %.

Hlavným cieľom stratégie Európa 2020 je **zvýšiť mieru zamestnanosti mužov a žien vo veku od 20 do 64 rokov na 75 %.** SR má k tomuto európskemu cieľu prispieť zvýšením miery zamestnanosti svojich obyvateľov v danej vekovej kategórii na 72 %. Vyššia miera zamestnanosti v Európe sa má dosiahnuť najmä prostredníctvom vyššej zamestnanosti žien, starších osôb, mladých ľudí, ľudí s nízkou kvalifikáciou a legálnych migrantov. V roku 2020 sa vplyv pandémie odzrkadlil aj na miere zamestnanosti, ktorá sa vo vekovej skupine od 20 do 64 rokov v priemere v EU27 medziročne znížila o 0,7 p. b. na úroveň 72,4 % (u žien sa znížila o 0,5 p. b. na 66,8 % a u mužov o 0,9 p. b. na 78,1 %). **SR dosiahla svoj národný cieľ stratégie Európa 2020 v oblasti zamestnanosti v roku 2018.** Pod hranicu 80 % v roku 2020 vplyvom pandémie poklesla zamestnanosť v Českej republike a v Estónsku./3/

Dosiahnutie miery zamestnanosti v EÚ na úrovni 75 % do veľkej miery závisí aj od vývoja zamestnanosti u starších ľudí. Taktiež **demografické výzvy, ktoré súvisia so starnutím populácie, vedú EÚ k potrebe spoločne zvýšiť participáciu starších ľudí na trhu práce a podpore predlžovania pracovného života.** Miera zamestnanosti u starších ľudí (55 – 64 rokov) na Slovensku v poslednom období rastie, v roku 2020 medziročne narástla o 1,3 p. b. a dosiahla 58,3 %.

Ak na porovnanie postavenia Žilinského kraja využijeme verejne dostupné ukazovatele na úrovni EÚ so zameraním na sledovanie cieľov Agendy 2030, potom je zrejmé, že na úrovni NUTS 2 – Stredné Slovensko (Žilinský a Banskobystrický kraj spolu) a porovnáme súčasný stav na základe súhrnného ukazovateľa zamestnanosti, je postavenie Žilinského kraja veľmi podobné ako vo väčšine hodnotených európskych regiónov, a to najmä v Poľsku a Maďarsku, lepšie sú hodnotené niektoré regióny v Českej republike.

Obrázok 7: Porovnanie regiónov NUTS II podľa cieľa 8 – Zamestnanosť

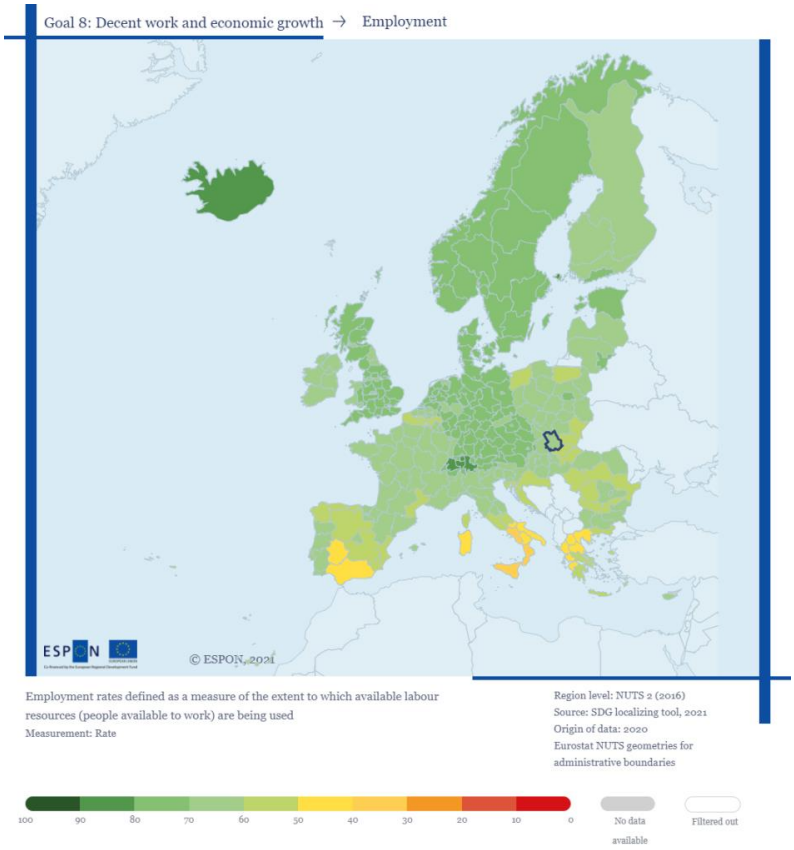

Zdroj: ESPON, 2021

VZDELÁVANIE

Ak na porovnanie postavenia Žilinského kraja využijeme verejne dostupné ukazovatele na úrovni EÚ so zameraním na sledovanie cieľov Agendy 2030 na úrovni NUTS 2 – Stredné Slovensko (Žilinský a Banskobystrický kraj spolu) a porovnáme súčasný stav na základe ukazovateľa účasť mladých ľudí na vzdelávaní ako súčasť hodnotenia kvality vzdelávania potom je zrejmé, že Žilinský kraj dosahuje horšiu úroveň ako susediaci Moravskosliezsky kraj a Sliezsko a aj ako väčšina regiónov V4 s výnimkou niektorých regiónov v Poľsku (okrem centrálnej časti Poľska). Situácia je vo všetkých okolitých regiónoch však rovnaká v oblasti hodnotenia kvality vzdelávania. /4/

Obrázok 8: Porovnanie regiónov NUTS II podľa cieľa 4 – Kvalita vzdelávania: participácia mladých ľudí na vzdelávaní

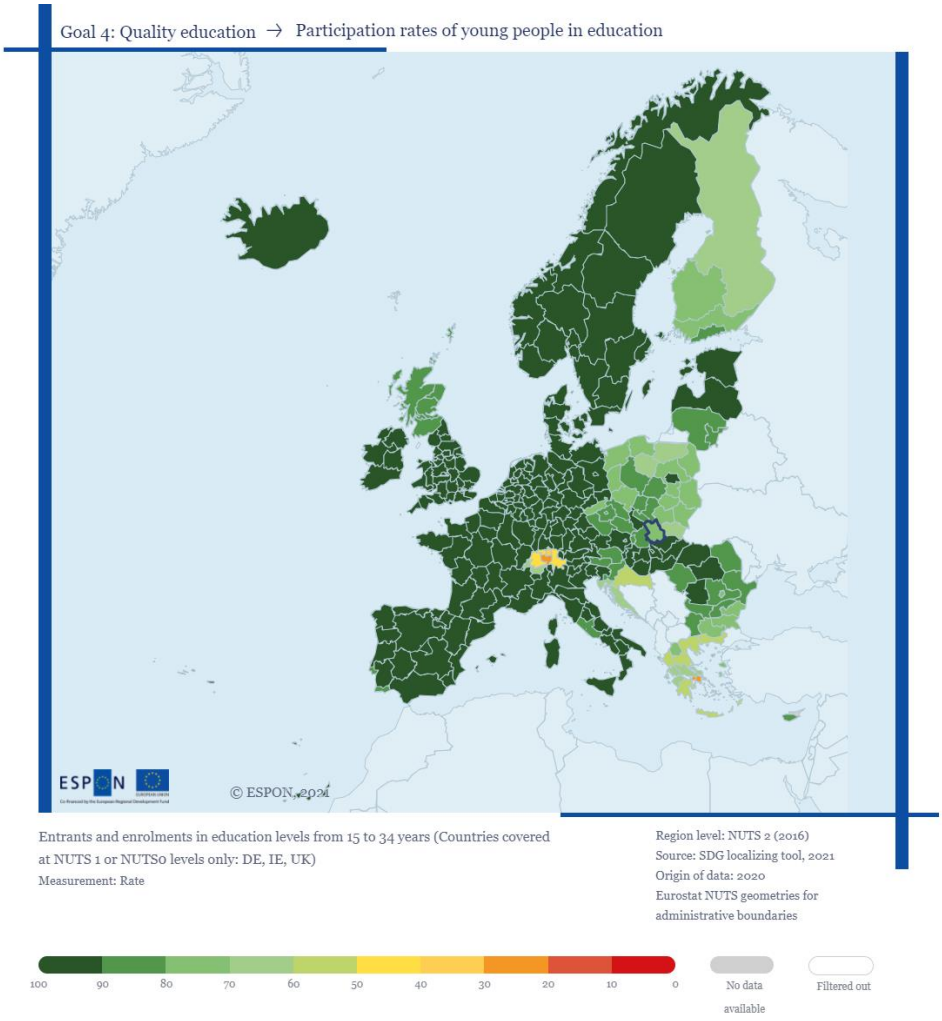

Zdroj: ESPON, 2021

Obrázok 9: Porovnanie regiónov NUTS II podľa cieľa 4 – Kvalita vzdelávania: súhrnné hodnotenie

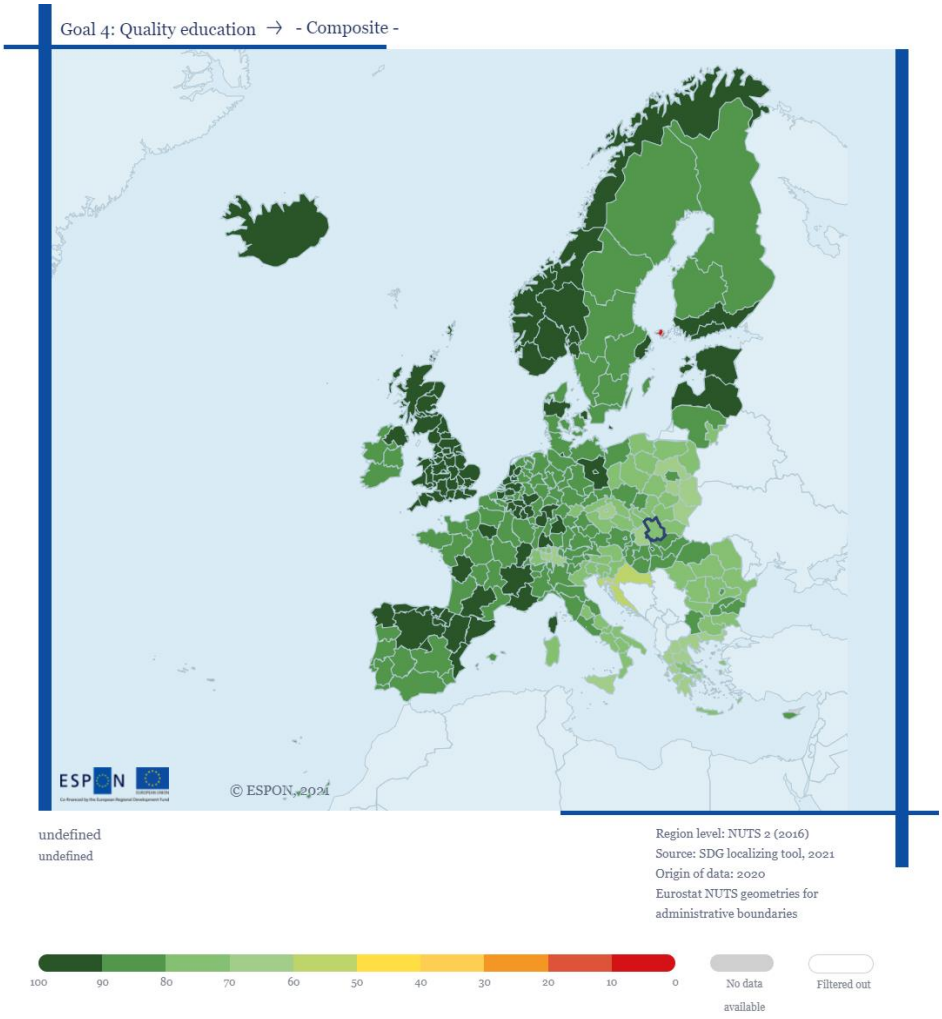

Zdroj: ESPON, 2021

TALENTY

V rôznych analýz a štúdií na úrovni EÚ v súčasnosti neexistuje žiadny dohodnutý ukazovateľ a ani nie je ukazovateľ Agendy 2030 využiteľný pre hodnotenie manažmentu a uplatnenia talentov a nadaných a ich prínos pre spoločnosť. Na úrovni OECD (2019) /5/ sa hodnotí atraktivita územia (kvalita ponuky) pre talentovaných a nadaných ľudí (PhD., študenti, podnikatelia a vysokoškolskí študenti) vrátane využitia finančných a nefinančných nástrojov. Na Slovensku existujú v súčasnosti len programy a nástroje na národnej úrovni (obsahuje ich aj schválený Plán obnovy a odolnosti SR) a sú zamerané najmä na získavanie nadaných a talentovaných pracovníkov vo vede, vývoji a výskume napr. programy SAV. Spektrum existujúcich nástrojov je v porovnaní s inými krajinami nedostačujúce. Podľa výskumu OECD v Európe dlhodobo medzi najatraktívnejšie krajiny pre PhD. študentov a PhD. výskumníkov patria Švédsko, Švajčiarsko a Írsko a k najmenej atraktívnym Grécko a Turecko. Zaujímavosťou je, že Slovensko je atraktívnejšie ako Česká republika, Maďarsko a Poľsko.

1.4 POROVNANIE KRAJA V DANEJ TEMATICKEJ OBLASTI V KONTEXTE INÝCH KRAJOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY A VYBRANÝCH KRAJOV ČR (MORAVSKOSLIEZKY KRAJ, ZLÍNSKY KRAJ, JUHOMORAVSKÝ KRAJ)

Z dôvodu, že porovnanie Žilinského kraja so susediacimi krajmi (regiónmi) je závislá od dostupnosti kvalitných štatistických dát, sme na porovnanie využili v tejto tematickej oblasti nasledovný súbor ukazovateľov pre jednotlivé oblasti a to:

EKONOMICKÝ VÝVOJ a PODNIKANIE

Ekonomický vývoj a jeho porovnanie je zvyčajne z pohľadu makroekonomického vývoja dostupné na národnej úrovni. Podnikanie v okolitých krajinách a regiónoch môžeme porovnávať v niekoľkých oblastiach a to: výkonnosť podnikateľských subjektov, finančná a nefinančná podpora podnikateľských subjektov na národnej a regionálnej úrovni, porovnanie legislatívy a pod. Najčastejšie sa porovnávajú ukazovatele za MSP a vzhľadom na ich význam pre regionálnu ekonomiku a prosperitu územia, považujeme toto porovnanie za najužitočnejšie. Slovensko podobne ako okolité štáty vyvíja aktivity na podporu ekonomického vývoja v regiónoch v súlade s pravidlami EÚ, rozdiel medzi SR a štátmi susediacimi so ŽSK je najmä v oblasti menovej politiky (s výrazným dopadom na dovoz a export). V rámci porovnávania podmienok pre podnikanie MSP na Slovensku a v ostatných krajinách V4, Rakúska a Nemecka však boli identifikované viaceré úzke miesta a prekážky, ktoré zhoršujú podnikateľské prostredie na Slovensku, a tým znižujú kvalitu podmienok pre ďalší rozvoj MSP v Žilinskom kraji. Medzi hlavné identifikované prekážky patrí predovšetkým administratívna a časová náročnosť pri zakladaní spoločnosti, nadmerné administratívne zaťaženie malých a stredných podnikateľov, nestabilita legislatívneho prostredia, neprehľadnosť a nezrozumiteľnosť zákonov, slabá vymožiteľnosť práva a dlhotrvajúce súdne spory, vysoké daňové a odvodové zaťaženie a zložitosť platenia daní, neprimeraná dĺžka získania stavebných povolení, nedostatočný inovačný potenciál a technologická pripravenosť MSP, nedostatočný prístup k financovaniu, fragmentovaný rámec podpory MSP, verejné obstarávanie a pretrvávajúce praktiky klientelizmu a korupcie.

V analýze sme sa sústredili len na niektoré vybrané ukazovatele, ako sú: regionálne HDP na obyvateľa, počet MSP na obyvateľa, podiel PZI na obyvateľa a ekonomická aktivita obyvateľstva.

Tabuľka 4: Porovnanie vybraných krajov ČR a Žilinského kraja

Ekonomika	Žilinský kraj	Juhomoravský kraj	Zlínsky kraj	Moravsko-sliezsky kraj	Časové obdobe
Regionálne HDP na obyvateľa v EUR	15 415	19 708	17 817	16 751	2019
Ekonomická aktivita obyvateľstva Počet FO na 1000 obyvateľov	77	192	195	164	2020
Počet MSP na obyvateľa	**23**	28	24	22	2020
Podiel zahraničných investícií na 1 obyvateľa (v EUR)	**5 783,66**	5 266	4 285	7 180	2019

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, Český statistický úřad, vlastné spravovanie

Ako je vidieť u rýchleho porovnania vybraných ukazovateľov, Žilinský kraj nedosahuje ani v jednom ukazovateli najvyššiu hodnotu, porovnateľnú pozíciu má len v dvoch z piatich ukazovateľov, a to v podiele zahraničných investícií na obyvateľa a v počte MSP na obyvateľa.

INOVÁCIE

Rozdiel medzi európskymi a slovenskými MSP je najmä v tom, že európske MSP investujú v oveľa väčšej miere do vzdelávania a kvalifikovaných pracovníkov, zavádzajú produktové a procesné inovácie, zlepšujú marketing a vyššie sú aj výdavky na vedu a výskum. Slovenské MSP v porovnaní s MSP vo výkonnejších regiónoch EÚ zaostávali v 15 zo 16 ukazovateľov, ktoré boli predmetom hodnotenia SBAfE a to aj napriek podpore inovácií MSP z EÚ fondov. /1/

Programové obdobie rokov 2007 – 2013 vytvorilo jedinečné podmienky pre dobudovanie zanedbávanej VaV infraštruktúry v prostredí vysokých škôl a Slovenskej akadémie vied. V tomto programovom období bolo podporených celkovo 14 strategických výskumno-vývojových infraštruktúrnych projektov, z ktorých bola polovica vedeckých parkov a polovica výskumných centier a v Žilinskom kraji bol podporený jeden vedecký park a dve výskumné centrá.

Podľa rôznych analýz a štúdií je pozícia **Žilinského kraja z pohľadu inovačnej výkonnosti a potenciálu rôzna a závisí od použitej metodiky a typu hodnotenia** medzi regiónmi SR, a spolu s Košickým krajom patrí dlhodobo ku krajom s najvyššou inovačnou výkonnosťou. K dobrému postaveniu kraja jednoznačne prispeli aj významné investície do vedeckých parkov a výskumných centier v rokoch 2007 a 2013, kde celkové investície do vybudovania vedeckých parkov a výskumných centier boli vo výške takmer 400 mil. eur. Najviac zdrojov, takmer 80 %, smerovalo do Bratislavského, Žilinského a Košického kraja. V Žilinskom kraji vznikli: Vedecký univerzitný park UNIZA, Výskumné centrum ŽU a Martinské centrum pre biomedicínu – BioMed. Vybudované parky/centrá tak predstavujú strategickú VaV infraštruktúru tvoriacu chrbtovú kosť národného VaV systému pre podporu určenej špecializácie Slovenska a Žilinského kraja. /6/

V analýze sme sa sústredili len na niektoré vybrané ukazovatele, ako sú: počet vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov na 1000 obyvateľov, výdavky na vedu a výskum na jedného pracovníka vo vede a výskume a počet pracovníkov v odvetví odborných, technických a vedeckých činností na 1000 obyvateľov.

Tabuľka 5: Porovnanie vybraných krajov ČR a Žilinského kraja v oblasti inovácie a veda a výskum

INOVÁCIE A VAV	Žilinský kraj	Jihomoravský kraj	Zlínský kraj	Moravskoslezský kraj	Časové obdobe
Počet vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov na 1000 obyvateľov	469	238	160	168	2020
Výdavky na vedu a výskum na 1 pracovníka vo vede a výskume (v Kč)	58 368	1 252 170	1 333 920	1 158 796	2019
Výdavky na vedu a výskum na 1 pracovníka vo vede a výskume (v EUR)	23 470	48 776	51 960	45 139	2019
Počet pracovníkov v odboroch technické a odborné činnosti na 1000 obyvateľov	8,3	24,5	15,9	16,2	2019

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, Český statistický úřad, vlastné spracovanie

Z uvedeného vyplýva, že Žilinský kraj s výnimkou vysokého podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva nemôže ostatným krajom v ČR konkurovať a významne zaostáva vo výške výdavkov na jedného výskumného pracovníka.

TRH PRÁCE

V analýze sme sa sústredili len na niektoré vybrané ukazovatele, ako sú: miera zamestnanosti v %, miera nezamestnanosti v %, podiel dlhodobo nezamestnaných (viac ako 1 rok) na celkovom počte nezamestnaných, počet novovytvorených pracovných miest priemerne za rok a mieru evidovanej nezamestnanosti u mladých ľudí.

Tabuľka 6: Porovnanie vybraných krajov ČR a Žilinského kraja v oblasti trhu práce

TRH PRÁCE	Žilinský kraj	Jihomoravský kraj	Zlínský kraj	Moravskoslezský kraj	Časové obdobe
Miera zamestnanosti (%)	52,79	58,30	56,90	55,90	2020
Miera nezamestnanosti (%)	5,59	2,30	1,90	3,60	2020
Procento dlouhodobě nezaměstnaných (déle než 1 rok) z celkového počtu nezaměstnaných (%)	26	28	18	35	
Počet novovytvorených pracovných miest (priemer) na počet obyvateľov (stav 30.12.) resp. počet voľných pracovných miest na 1 obyvateľa	0,002	0,024	0,019	0,011	XII.2020
Miera evidovanej nezamestnanosti mladých ľudí (%)	13,9	23	21	19	XII.2020

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, Český statistický úřad, vlastné spracovanie

Na základe týchto ukazovateľov nie je pozícia Žilinského kraja v porovnaní s vybranými krajmi ČR lichotivá, povzbudzujúci môže byť fakt, že miera evidovanej nezamestnanosti u mladých ľudí je nízka.

VZDELÁVANIE

V analýze sme sa sústredili len na niektoré vybrané ukazovatele, ako sú: vzdelanostná štruktúra obyvateľstva kraja, priemerné výsledky PISA, počet technicky orientovaných SOŠ na celkovom počte stredných škôl a účasť obyvateľov na celoživotnom vzdelávaní. /8/

Tabuľka 7: Porovnanie vybraných krajov ČR a Žilinského kraja v oblasti vzdelávanie

VZDELÁVANIE	Žilinský kraj	Jihomoravský kraj	Zlínský kraj	Moravskoslezský kraj	Časové obdobe
Vzdelanostná štruktúra obyvateľstva ve věku 15+ (%)					
základní a bez vzdělání		12,5	13,7	14,9	2020
střední bez maturity		30,9	37,1	34,8	2020
střední s maturitou		32,6	33,1	33,5	2020
vysokoškolské		23,8	16,0	16,8	2020
Podiel technicky orientovaných SOŠ na celkovom počte stredných škôl		0,57	0,62	0,59	2020
Účasť obyvateľov na celoživotnom vzdelávaní	3,6	6,9	5,5	6,3	2020
Priemerné výsledky PISA (posledné meranie) za žiakov kraja		459	494	459	2018

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, Český statistický úřad, vlastné spracovanie

Na základe týchto ukazovateľov nie je pozícia Žilinského kraja v porovnaní s vybranými krajmi ČR dobrá, povzbudzujúci môže byť najmä fakt, že Žilinský kraj je kraj vzdelaný s vysokým podielom stredoškolsky vzdelaných obyvateľov. Alarmujúce je zaostávanie vo výsledkoch PISA, ukazovatele neodrážajú kvalitu vzdelávania, ktorá bude pre zlepšenie postavenia Žilinského kraja a udržania jeho konkurenčnej výhody a prosperity kľúčová.

1.5 KĽÚČOVÉ ZISTENIA ZA REGIÓNY ŽSK

REGIÓN HORNÉ POVAŽIE

- Prítomnosť IT sektoru v Žiline a okolí zahŕňajúca koncentráciu high-tech firiem, startupov a vysoko rozvinutú inovačnú infraštruktúru a infraštruktúru káblových optických sietí.
- Najkomplexnejšia a aktívna univerzita v Žiline v rámci kraja v kontexte prítomnosti celého spektra vzdelávacích inštitúcií vytvára predpoklady pre zvyšovanie inovačnej výkonnosti nielen v rámci regiónu, ale aj celého Žilinského kraja.
- Rozvoj nových perspektívnych sektorov podporovaný sieťovaním, medzi sektorovou spoluprácou v prostredí zdravého ekonomického mixu územia subregiónu a využitia cezhraničného priestoru s výkonnými regiónmi v Českej a Poľskej republike.
- V kontexte inovačného potenciálu regiónu je ako významné ohrozenie pre Horné Považie identifikovaný odliv mladých a vzdelaných ľudí, únik talentov a pedagogických zamestnancov (vrátane ich starnutia) do iných regiónov (predovšetkým bratislavská aglomerácia) a do zahraničia.
- Región Horné Považie je prioritne vnímaný ako prostredie, v ktorom kombinácia prítomnosti IT sektoru a aktívnej Žilinskej univerzity - s jej vedecko-výskumnými centrami, zároveň v kontexte prítomnosti celého spektra vzdelávacích inštitúcií a prostredia zdravého ekonomického mixu územia - vytvára multiplikačný efekt s výrazným potenciálom ovplyvňovať kvartérny rozvoj územia.
- Pre región Horné Považie bude kľúčové vytváranie pracovných miest pre mladých ľudí s vyššou kvalifikáciou a vyššou flexibilitou.
- Konkurencieschopnosť regiónu Horné Považie bude závisieť od kvality vzdelávania a inovácií vo vzdelávaní.

REGIÓN KYSUCE

- Rozvoj existujúcich sektorov podporovaný sieťovaním, medzisektorovou spoluprácou v prostredí zdravého ekonomického mixu územia regiónu a využitia cezhraničného priestoru s výkonnými regiónmi v Českej a Poľskej republike je nevyhnutná podmienka pre využitie vysokej ekonomickej aktivity územia. Región má po regióne Orava druhé najsilnejšie postavenie v oblasti poľnohpspodárstva, lesníctva a rybolovu.
- Región významne zaostáva v oblasti inovácií najmä z dôvodu absencie vedecko-výskumnej infraštruktúry a patrí tak k regiónom Žilinského kraja s nízkou inovačnou výkonnosťou.
- Rast konkurencieschopnosti regiónu bude závisieť od cielenej podpory odborného vzdelávania a prípravy, celoživotného vzdelávania a významnej podpory existujúcich a nových mikropodnikov.
- Zvýšenú pozornosť je potrebné venovať zavedeniu komunitne vedených verejných služieb a podnikania vrátane sociálneho podnikania.
- Výzvou pre región je digitalizácia a inteligentné riešenia vo všetkých oblastiach života.

REGIÓN ORAVA

- Existencia silných zamestnávateľov z oblasti priemyslu viaže na seba sieť finančne stabilných malých a stredných podnikov.
- Podpora mikropodnikov (živnostníkov a SHR) a rodinných firiem a fariem môže do budúcnosti vytvoriť predpoklady pre udržanie tradičnej krajiny a vychádza zo silnej rodinnej súdržnosti. K podpore mikropodnikov zaviesť nové finančné a nefinančné nástroje a dobudovať zdieľanú infraštruktúru.
- Okrem existencie tradičných priemyselných odvetví na území Oravy sa pre ďalší rast miestnej ekonomiky otvárajú príležitosti v podobe podpory revitalizácie drobného ekologicky orientovaného poľnohospodárstva a lesníctva ako významnej formy rastu ekonomickej, zelenej udržateľnej sebestačnosti územia a vytvárania diverzifikovaných nových pracovných príležitostí.

- Je potrebné zosúladiť stredné odborné vzdelávanie a prípravu s potrebami súčasného a budúceho trhu práce a podporiť špecifické programy celoživotného vzdelávania, podporiť duálne vzdelávanie a uznávanie výsledkov neformálneho vzdelávania.
- Región Oravy nemá dostatočnú kapacitu pre deti v predškolskom veku a služieb pre zosúlaďovanie rodinného a pracovného života.
- Ako jeden z dvoch regiónov Žilinského kraja región Orava nedisponuje infraštruktúrou VaV, a preto je vhodné podporovať vytváranie interných kapacít podnikateľských subjektov a ich spoluprácu s VaV v kraji a formou cezhraničnej spolupráce.

REGIÓN LIPTOV

- Podpora malých a stredných podnikov s ekologickou výrobou môže vhodne vyvážiť štruktúru regionálnej ekonomiky silne orientovanú na cestovný ruch a podporiť udržateľné využívanie vnútorného potenciálu územia v mestách aj na vidieku.
- Nízke zapojenie akademického sektora reprezentovaného dvoma vysokými školami, čo predstavuje nadpriemer v porovnaní s inými regiónmi Žilinského kraja, do miestnych vecí verejných prostredníctvom transferu know-how a aplikovaného výskumu, znižuje inovačnú výkonnosť regiónu Liptov.
- Novovytvorená mestská funkčná oblasť Ružomberok – Liptovský Mikuláš ako územie udržateľného mestského rozvoja je významnou príležitosťou pre zvýšenie ekonomickej výkonnosti regiónu Liptov a pre zvýšenie záujmu mladých ľudí o územie a zlepšenie kvality života obyvateľov.
- Pre trh práce bude v budúcnosti dôležitá cielená migrácia a komplexné programy pre marginalizované skupiny obyvateľstva.
- Obsah vzdelávania na stredných školách bude potrebné prepojiť s novými potrebami trhu práce v regióne a posilniť programy celoživotného vzdelávania a služby celoživotného vzdelávania.

REGIÓN TURIEC

- Pre región je charakteristická jedinečná strojárenská tradícia a export kvalitných výrobkov, ktoré podnikateľské subjekty využili na prilákanie zahraničných investorov, udržanie ekonomickej výkonnosti regiónu a zamestnanosti a pre oblasť Horného Turca je charalteristické zas umiestnenie jedinečných kúpeľov - Zlaté kúpele Turčianske Teplice a závodu Budiš, ktorý spracováva minerálne vody v území.
- Región má vysoký potenciál pre rast podielu kultúrneho a kreatívneho priemyslu, ktorý tvorí nadpriemerne vybudovaná kultúrna infraštruktúra (divadlá, galérie, múzeá, Matica slovenská, národný archív) vrátane moderných technológií v oblasti digitalizácie a zastúpenie zachovaných tradičných remeselných výrobkov.
- Pre vedu, výskum a inovácie má rozhodujúci význam vybudovanie medzinárodne významnej infraštruktúry a spolupráca vysokej školy (Jesseniova lekárska fakulta UK) a Žilinskej univerzity s dôrazom na rozvoj medzinárodnej spolupráce a spolupráce s MSP v Žilinskom kraji.
- Spojenie vedy a výskumu v zdravotníctve (Centrum BIOMED) a plánované investície do zdravotníckej infraštruktúry môžu vytvoriť podmienky pre rozvoj striebornej ekonomiky a nových produktov cestovného ruchu v regióne.
- Nevyužitý potenciál lokálnej ekonomiky (farmy, malý výrobcovia, chovatelia a pod.) je predpokladom pre udržanie krajiny a ekonomickej aktivity na vidieku.
- Nerovnováha na trhu práce môže vzniknúť nedostatočnou tvorbou nových pracovných miest pre vybrané skupiny obyvateľstva, ako sú starší zamestnanci a najmä ženy 50+ na vidieku.
- Infraštruktúra a dostupnosť vzdelávania je v regióne nerovnomerne pokrytá.

1.6 ANALÝZA TEMATICKEJ OBLASTI INOVÁCIE A VZDELÁVANIE

Podnikanie a prosperita

PODNIKANIE

Z pohľadu miery podnikateľskej aktivity vedie okres Námestovo s 37 MSP na 100 ekonomicky aktívnych obyvateľov, čo je takmer toľko ako v Bratislavskom kraji a vyššiu mieru podnikateľskej aktivity vykazujú ešte okresy Žilina a Tvrdošín a najnižšiu okres Turčianske Teplice.

Z pohľadu rozmiestnenie MSP v Žilinskom kraji je v roku 2020 najvýznamnejším okresom Žilina, kde sídli viac ako štvrtina (27,5 %) všetkých aktívnych MSP v kraji. Miera podnikateľskej aktivity je však najvyššia v okrese Námestovo. Na 100 ekonomicky aktívnych obyvateľov okresu pripadá 37 malých a stredných podnikov, v Tvrdošíne 33. Vysoký počet aktívnych MSP majú aj okresy Čadca a Martin, najmenej aktívnych MSP je v okrese Turčianske Teplice.

Z nasledujpcej tabuľky tiež vidíme zastúpenie MSP v jednotlivých okresoch Žilinského kraja **s jasnou dominanciou okresu Žilina** a s najmenším počtom MSP v okrese Turčianske Teplice, čo je čiastočne spojené aj s veľkosťou miest a počtom obyvateľov v produktívnom veku v okrese.

Tabuľka 8: Počet a podiel MSP v okresoch Žilinského kraja v roku 2020

Okres	Počet MSP	Podiel
Žilina	22 219	27,5%
Námestovo	9 955	12,3%
Čadca	9 643	11,9%
Martin	9 323	11,5%
Liptovský Mikuláš	8 141	10,1%
Ružomberok	5 364	6,6%
Tvrdošín	4 523	5,6%
Dolný Kubín	4 146	5,1%
Kysucké Nové Mesto	3 139	3,90%
Bytča	2 901	3,60%
Turčianske Teplice	1 441	1,80%

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie

Zaujímavá je aj štruktúra zamestnancov v jednotlivých okresoch, ktorá môže indikovať aj budúce investície a možnú špecializáciu ekonomiky. Ak sa pozrieme na štruktúru zamestnancov z perspektívy okresov, môžeme si všimnúť výrazne vyššie percento zamestnancov v službách a obchode v okresoch Ružomberok (18 % zo všetkých zamestnancov v okresu) a Čadca (15 %) napríklad oproti Bytči (7 %), kde naopak pracuje výrazne vyššie percento operátorov a montérov strojov a zariadení v porovnaní s ostatnými okresmi v kraji (23 %). V Kysuckom Novom Meste je výrazné percento kvalifikovaných pracovníkov a remeselníkov (28 %) oproti ostatným zamestnancom v okrese aj oproti podielom v ostatných okresoch.

Tabuľka 9: Štruktúra zamestnancov podľa zamestnania v roku 2019

Okres	Celkem	Zákonodarcovia, riadiaci pracovníci	Špecialisti	Technici a odborní pracovníci	Administratívni pracovníci
Bytča	5 817	259	259	496	372
Čadca	18 333	542	542	1 997	991
Dolný Kubín	13 355	686	686	1 188	678
Kysucké Nové Mesto	10 862	397	397	669	1 125
Liptovský Mikuláš	23 339	1 456	1 456	3 017	1 593
Martin	30 512	1 815	1 815	3 941	2 075
Námestovo	9 002	269	269	666	645
Ružomberok	12 960	855	855	1 618	684
Turčianske Teplice	4 297	356	356	388	255
Tvrdošín	7 457	271	271	858	399
Žilina	74 127	4 049	4 049	9 993	4 780
Žilinský kraj	**210 061**	**10 955**	**10 955**	**24 831**	**13 597**

pokračovanie tabuľky:

Okres	Pracovníci v službách a obchode	Kvalifikovaní pracovníci v poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve	Kvalifikovaní pracovníci a remeselníci	Operátori a montéri strojov a zariadení	Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci
Bytča	430	5	1 025	1 350	639
Čadca	2 758	31	1 231	1 931	1 933
Dolný Kubín	1 026	23	1 199	2 592	674
Kysucké Nové Mesto	873	1	3 018	1 210	424
Liptovský Mikuláš	2 684	225	2 216	3 071	1 637
Martin	3 073	128	4 560	2 374	2 036
Námestovo	815	110	723	1 333	811
Ružomberok	2 387	39	994	1 136	1 047
Turčianske Teplice	544	39	93	791	803
Tvrdošín	767	50	614	1 031	611
Žilina	8 050	59	6 322	9 570	3 626
Žilinský kraj	**23 407**	**710**	**21 995**	**26 389**	**14 241**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Budúci vývoj ekonomických aktivít v jednotlivých okresoch bude výrazne ovplyvnený technologickými zmenami a netechnologickými inováciami a bude taktiež závisieť od rýchlosti digitalizácie, zlepšenia dopravnej dostupnosti a adaptability systému vzdelávania. Podľa prognózy by nemal ani jeden z okresov Žilinského kraja výrazne zaostávať v ekonomickej výkonnosti.

ZAMESTNANOSŤ

Z pohľadu okresov na tom boli z hľadiska nezamestnanosti v roku 2020 najlepšie Martin a Žilina, v oboch z týchto okresov je nezamestnanosť *dlhodobo* najnižšia. Oproti roku 2010 sa podarilo nezamestnanosť najviac znížiť v okrese Námestovo (o 10 p. b.), Bytča (o 9,6 p. b.) a Dolný Kubín (o 9,2 p. b.), kde je však nezamestnanosť v rámci kraja stále najvyššia (7,9 %*) spolu s okresom Turčianske Teplice (7,29 %*), v roku 2020 výraznejšie vzrástla aj v okresoch Ružomberok a Kysucké Nové Mesto.

Graf 4: Miera evidovanej nezamestnanosti v okresoch v rokoch 2010 – 2020

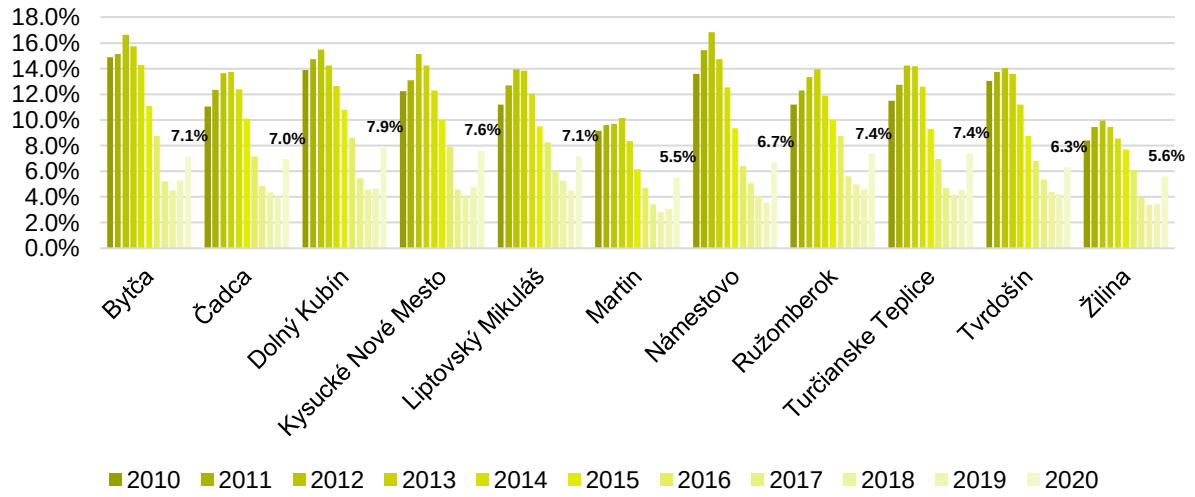

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

V porovnaní so stavom pred 10 rokmi sa podarilo znížiť počet uchádzačov o zamestnanie o zhruba 6000 osôb (34 %). Z hľadiska okresov ubudlo najviac uchádzačov o zamestnanie v Čadci, Liptovskom Mikuláši a Martine. Percentuálne zaznamenal najpozitívnejšiu zmenu okres Bytča, kde sa počet uchádzačov o zamestnanie znížil o viac ako polovicu,

a Tvrdošín (o 47 %). Najvyšší počet uchádzačov o zamestnanie je v okrese Žilina, avšak najvyšší podiel uchádzačov na obyvateľa je v okresoch Kysucké Nové Mesto (2,27 %), Čadca (2,03 %) a Liptovský Mikuláš (2,01 %).

INOVÁCIE

Inovačný potenciál a inovačná výkonnosť Žilinského kraja sa koncentruje najmä v okresoch s prítomnosťou významnej vedecko-výskumnej infraštruktúry univerzít, a to v okresoch Žilina, Martin a čiastočne Ružomberok a Liptovský Mikuláš. Inovačná výkonnosť je tiež podporená podnikateľskými subjektmi, pre ktoré je inovácia hlavným zdrojom konkurečnej výhody a k okresom s VaV infraštruktúrou je možné zaradiť aj okresy Bytča a Liptovský Mikuláš. V ostatných okresoch sú inovácie zastúpené podnikateľskými subjektmi s výraznou proexportnou orientáciou alebo ako dodávateľmi pre automobilový priemysel.

VZDELÁVANIE

Ak nebudeme brať do úvahy zastúpenie vysokých škôl, potom je v každom okrese vybudovaná sieť vzdelávacích inštitúcií v systéme formálneho vzdelávania, nie všetky okresy majú dostupné celoživotné vzdelávanie a poradenstvo reprezentované napríklad univerzitou tretieho veku a väčším spektrom záujmového vzdelávania.

Mapové výstupy analýzy v samostatnej prílohe.

Podnikanie a prosperita

Charakteristika Žilinského samosprávneho kraja ako východiska pre jeho rozvoj bola formulovaná na národnej úrovni nasledovne: Žilinský samosprávny kraj (ŽSK) je vidiecky, konkurencieschopný, **rýchlorastúci, konvergujúci, priemyselný región SR** s perspektívou konkurencieschopného regiónu na úrovni SR, **s vysokou atraktivitou pre investorov, s vysokým inovačným potenciálom mimo centra rozvojových aktivít EÚ a s možnosťou cezhraničnej spolupráce** s Českou republikou a Poľskou republikou.

Konkurenčná výhoda ŽSK je tvorená silným inovačným potenciálom v kombinácii s výhodnou geografickou polohou, dostupnosťou a atraktivitou regiónu s potenciálom pre rozvoj turizmu, dopravy a nových služieb k podpore rozhodujúcich priemyselných odvetví (NRSSR, 2018).

MZDY A HDP

Zmena politických pomerov a transformácia po roku 1990 výrazne ovplyvnili hospodársku štruktúru, ekonomickú výkonnosť a konkurencieschopnosť Slovenska a jeho regiónov. Po roku 2000 výrazný vplyv na rozvoj hospodárstva mali integračné snahy a začlenenie sa do EÚ, naštartovanie reštrukturalizačných procesov, ale aj cenová deregulácia a zmeny daňového systému. V ďalšom období bol nezanedbateľný vplyv ekonomickej a finančnej krízy v rokoch 2008 - 2012 a následne pozitívny vývoj pokrízového obdobia.

Ekonomická výkonnosť okresov SR zohľadňuje objem tržieb za vlastné výkony a tovar v priemysle, priemernú nominálnu mesačnú mzdu, stav podnikateľského prostredia vyjadrený mierou podnikateľskej aktivity a počtom právnických osôb na 100 ekonomicky aktívnych obyvateľov a objem priamych zahraničných investícií.

Priestorová diferenciácia ekonomickej výkonnosti odráža rozvojový potenciál, komparatívne výhody (polohový potenciál, dopravná dostupnosť, kvalifikovaná pracovná sila, infraštruktúrna vybavenosť, prírodný potenciál a i.) a efektívnosť ekonomických subjektov podľa okresov Slovenska

Tabuľka 10: Regionálny hrubý domáci produkt v PPS na obyvateľa v rokoch 2010 a 2015 – 2020

Regionálny hrubý domáci produkt na obyvateľa (PPS)	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Zmena 2010-2020	% zmena
Trnavský kraj	20 915	23 292	22 915	22 379	22 192	23 107	24 395	3 480	16,6%
Trenčiansky kraj	16 462	17 737	18 360	17 127	16 648	17 742	17 601	1 139	6,9%
Bratislavský kraj	46 960	50 880	52 888	50 569	49 890	50 944	50 429	3 469	7,4%
Banskobystrický kraj	13 886	14 633	15 472	14 833	15 025	15 701	16 065	2 179	15,7%
Nitriansky kraj	15 169	17 757	17 843	17 385	17 672	17 544	18 698	3 529	23,3%
Žilinský kraj	**16 744**	**18 121**	**18 854**	**17 818**	**17 698**	**18 343**	**19 578**	**2 834**	**16,9%**
Košický kraj	15 058	16 406	17 392	16 177	17 151	17 302	17 460	2 401	15,9%
Prešovský kraj	10 651	12 342	12 881	12 462	12 388	13 536	13 469	2 818	26,5%
Slovenská republika	**18 930**	**20 777**	**21 514**	**20 595**	**20 668**	**21 399**	**21 862**	**2 932**	**15,5%**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Okresy Považia s dominantnou pozíciou okresov Žilina a Púchov predstavujú druhú ekonomicky najsilnejšiu oblasť.

Celkovo silnú pozíciu v komplexnejšom hodnotení socio-ekonomickej situácie v regionálnej štruktúre má aj priestorovo rozsiahly región, tvorený okresmi ekonomicko-sídelných systémov Považia (Trenčín, Žilina, Liptovský Mikuláš, Ružomberok), ktorý sa kontinuálne rozširuje o okresy Martin a Poprad, ďalej región stredného Pohronia (Banská Bystrica, Zvolen, Žiar nad Hronom). Jadrá uvedených regiónov sú významnými pólmi rozvoja a ťažiskami osídlenia a hospodárstva SR.

V roku 2020 dosiahla priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca v hospodárstve SR podľa údajov ŠÚ SR hodnotu 1 133 eur, ktorá sa v porovnaní s predchádzajúcim rokom zvýšila o 41 eur pri medziročnom raste o 3,8 %. Priemerná reálna mesačná mzda zamestnanca v hospodárstve SR v roku 2020 sa medziročne zvýšila o 1,9 %.

Priemerná mesačná nominálna mzda zamestnanca v hospodárstve sa v priemere za rok 2020 medziročne zvýšila o 3,8 % na hodnotu 1 133 eur. Reálna mzda po zohľadnení vývoja spotrebiteľských cien vzrástla menej, a to o 1,9 %.

Tabuľka 11: Priemerná nominálna mesačná mzda podľa krajov SR

	2020	Index	Prírastok/úbytok	Úroveň oproti SR	
	(v €)	2020/2019	(v €)	(v €)	(v %)
SR spolu	**1 133**	**103,8**	**41**	**0**	**100,0**
v tom:					
Bratislavský kraj	1 412	103,9	53	279	124,6
Trnavský kraj	1 058	103,2	33	-75	93,4
Trenčiansky kraj	1 042	102,7	27	-91	92,0
Nitriansky kraj	947	104,2	38	-186	83,6
Žilinský kraj	**1 007**	**102,7**	**26**	**-126**	**88,9**
Banskobystrický kraj	988	104,8	45	-145	87,2
Prešovský kraj	889	105,3	45	-244	78,5
Košický kraj	1 026	102,3	23	-107	90,6

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Aj v roku 2020 v mzdovom vývoji pretrvávali výrazné regionálne rozdiely, keď sa v jednotlivých krajoch priemerná nominálna mesačná mzda pohybovala v rozpätí od 889 eur (Prešovský kraj) do 1 412 eur (Bratislavský kraj) s rozdielom 523 eur (v roku 2019 to bolo 515 eur). Vyššia ako v priemere za celé hospodárstvo SR bola priemerná nominálna mesačná mzda len v Bratislavskom kraji, v ostatných krajoch bola pod priemerom SR. Vo všetkých krajoch úroveň priemernej nominálnej mzdy zamestnancov presiahla úroveň roku 2019.

Regionálna diferenciácia v nákladoch práce medziročne vzrástla o 4,6 %. Mesačné náklady práce sa v jednotlivých regiónoch pohybovali v intervale od 1 346 eur (v Prešovskom kraji) do 2 134 eur (v Bratislavskom kraji), pričom nadpriemernú úroveň dosiahol len Bratislavský kraj. V porovnaní s rokom 2018 vzrástli mesačné náklady práce vo všetkých regiónoch. Z pohľadu dynamiky nákladov práce sa oproti predchádzajúcemu roku ich vývoj zrýchlil

v Prešovskom, Bratislavskom a v Trenčianskom kraji. V ostatných krajoch nastalo spomalenie vývoja mesačných nákladov práce, v Žilinskom kraji sa mesačné náklady práce pohybovali na úrovni 1576 eur.

Graf 5: Priemerná mesačná mzda v národnom hospodárstve v EUR v rokoch 1992 -2020

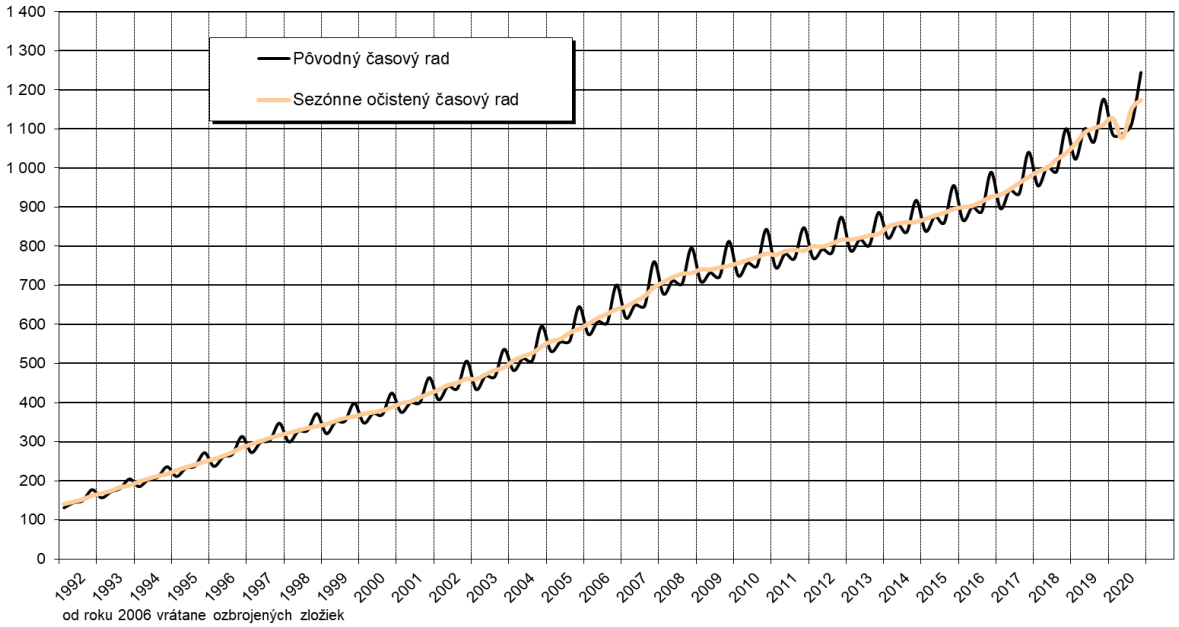

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2021

V roku 2020 priemerné mzdy rástli vo všetkých krajoch, relatívne najrýchlejšie v Prešovskom (o 5,3 %), Banskobystrickom (o 4,8 %) a Nitrianskom kraji (o 4,2 %), ktoré sú regiónmi s nižším priemerným zárobkom. Aj v roku 2020, podobne ako v predošlých rokoch, bola priemerná mzda nad celoslovenským priemerom iba v Bratislavskom kraji (1 412 eur). Tento kraj mal zároveň najvyšší absolútny prírastok priemernej mzdy (o 53 eur), v dôsledku čoho sa regionálne rozdiely v odmeňovaní oproti roku 2019 neznížili.

Z 19 sledovaných odvetví hospodárstva 17 zaznamenalo medziročný rast, v dvoch odvetviach priemerné zárobky klesli. **Zásadný pokles na kvartálnej, ale aj na celoročnej úrovni sa prejavil v odvetví ubytovacie a stravovacie služby,** kde klesla priemerná mzda o 6,8 % a dosiahla 613 eur. Zaostávanie odmeňovania za prácu v tomto odvetví, ktoré dlhodobo vedie rebríčky najnižších miezd v SR sa tak prehĺbilo. Priemerné mzdy sa znížili aj v administratívnych službách a to o 1,2 %.

Priemerná mzda v rokoch 2013 - 2020 teda narástla o viac ako 37 %. V rámci Žilinského kraja sú najlepšie ohodnotení ľudia na najvyšších pracovných pozíciách ako riaditelia a manažéri. Ich mzdy sa spravidla pohybujú v rozmedzí od dvojnásobku do štvornásobku priemernej mesačnej mzdy v SR. Najmenej si zarobia upratovačky a chyžné, ktoré v hrubom zarobia okolo 642 eur. O nič lepšie nie sú na tom krajčírky, poštárky či vrátnici. Mesačne zarobia o niečo viac, ako je minimálna mzda.

Žilinský kraj je považovaný **za priemyselný región SR s vysokým potenciálom** pre ďalší rozvoj najmä vplyvom dvoch rozhodujúcich faktorov – lokalizácia v blízkosti výkonných regiónov a priemyselných zón v Českej a Poľskej republike a štruktúre ekonomiky s nízkym podielom poľnohospodárstva.

Tabuľka 12: Vybrané ukazovatele priemyslu za rok 2020 (za podniky s viac ako 20 zamestnancov)

SR, kraj, okres	Tržby za vlastné výkony a tovar		z toho tržby z predaja do zahraničia		Priemerný počet zamestnancov		Priemerná mesačná mzda zamestnanca		Produktivita práce z tržieb za vlastné výkony a tovar		Odpracované hodiny zamestnancov
	tis. EUR	index [1]	tis. EUR	index [1]	fyz. osoby	index [2]	EUR	index [2]	EUR	index [1]	hodiny
SR spolu	**81 961 944**	**91,5**	**53 240 284**	**92,4**	**406 015**	**95,1**	**1 328**	**101,5**	**201 869**	**96,2**	**624 007 318**
Žilinský kraj	**13 234 156**	**84,4**	**8 527 728**	**84,4**	**54 922**	**95,0**	**1 263**	**99,6**	**240 965**	**88,8**	**82 908 166**
Bytča	343 713	86,5	253 157	88,2	2 691	90,0	1 158	100,5	127 719	96,1	4 188 313
Čadca	222 312	85,7	145 274	89,0	3 148	87,7	907	104,0	70 616	97,7	4 635 530
Dolný Kubín	537 839	86,0	377 808	84,4	5 341	92,4	1 194	101,9	100 697	93,1	7 953 106
Kysucké Nové Mesto	648 927	80,6	536 150	79,9	5 588	92,2	1 505	98,1	116 123	87,4	7 735 479
Liptovský Mikuláš	539 300	97,5	322 485	95,9	4 790	98,5	1 134	100,2	112 595	99,0	7 532 175
Martin	851 996	82,5	440 136	83,4	8 325	95,3	1 188	98,8	102 338	86,6	12 723 023
Námestovo	476 514	97,7	417 907	95,9	2 696	94,5	983	98,8	176 748	103,4	3 955 279
Ružomberok	524 280	97,8	421 702	96,6	2 278	103,0	1 478	103,0	230 191	95,0	3 750 691
Turčianske Teplice	56 614	94,8	8 248	84,9	469	97,9	1 146	110,6	120 605	96,9	761 948
Tvrdošín	409 364	106,9	364 355	107,2	3 431	101,5	1 070	103,0	119 316	105,3	5 258 877
Žilina	8 623 299	81,8	5 240 505	81,3	16 164	95,9	1 426	97,6	533 496	85,3	24 413 745

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Vybrané ukazovatele priemyslu za rok 2020 ukazujú, že tržby v priemysle rástli len v okrese Tvrdošín, priemerná mzda rástla takmer vo všetkých okresoch ŽSK s výnimkou okresu Martin, Kysucké Nové Mesto a Námestovo a rast poduktivity dosiahli len dva okresy - okres Tvrdošín a okres Námestovo. Celkovo je pozícia stabilná, rovnako aj výkony priemyslu v ŽSK.

Najväčšiu časť podnikateľských subjektov v Žilinskom kraji **tvoria mikropodniky** (97,5 %) a to je nad priemerom SR, čo vidieť aj v nasledujúcej tabuľke o počte podnikateľských subjektov podľa veľkosti.

Tabuľka 13: Počet podnikateľských subjektov podľa počtu zamestnancov v rokoch 2014 – 2020 a regiónov Žilinského kraja

Subregión	Počet zamestnancov	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Zmena 2015-2020	% zmena
Turiec	0 - 50	5 156	5 059	5 414	5 682	5 987	6 129	973	18,9 %
	51 - 250	130	127	134	135	141	135	5	3,8 %
	> 250	30	29	31	30	27	26	- 4	-13,3 %
	nezistené	3 443	4 172	4 059	4 358	4 857	5 368	1925	55,9 %
	Spolu	**8 759**	**9 387**	**9 638**	**10 205**	**11 012**	**11 658**	**2 899**	**33,1 %**
Kysuce	0 - 50	2 210	2 176	2 252	2 407	2 525	2 527	317	14,3 %
	51 - 250	67	67	66	59	58	52	-15	-22,4 %
	> 250	12	11	13	12	12	11	-1	-8,3 %
	nezistené	1 183	1 423	1 484	1 594	1 774	1 912	729	61,6 %
	Spolu	**3 472**	**3 677**	**3 815**	**4 072**	**4 369**	**4 502**	**1 030**	**29,7 %**
Liptov	0 - 50	1 006	991	1 153	1 247	1 364	1 448	442	43,9 %
	51 - 250	38	35	38	34	33	30	-8	-21,1 %
	> 250	6	5	7	8	9	7	1	16,7 %
	nezistené	596	809	796	877	1 099	1 170	574	96,3 %
	Spolu	**1 646**	**1 840**	**1 994**	**2 166**	**2 505**	**2 655**	**1 009**	**61,3 %**
Horné Považie	0 - 50	1 932	1 896	2 089	2 212	2 345	2 342	410	21,2 %
	51 - 250	46	46	51	44	39	37	-9	-19,6 %
	> 250	12	11	11	13	12	10	-2	-16,7 %
	nezistené	1 160	1 437	1 351	1 398	1 562	1 783	623	53,7 %
	Spolu	**3 150**	**3 390**	**3 502**	**3 667**	**3 958**	**4 172**	**1 022**	**32,4 %**
Orava	0 - 50	1 901	1 852	1 976	2 085	2 226	2 312	411	21,6 %
	51 - 250	57	54	56	57	53	51	-6	-10,5 %
	> 250	11	11	13	12	14	14	3	27,3 %
	nezistené	1 154	1 469	1 513	1 666	1 809	1 943	789	68,4 %
	Spolu	**3 123**	**3 386**	**3 558**	**3 820**	**4 102**	**4 320**	**1 197**	**38,3 %**
Žilinský kraj	0 - 50	12 205	11 974	12 884	13 633	14 447	14 758	2553	20,9 %
	51 - 250	338	329	345	329	324	305	-33	-9,8 %
	> 250	71	67	75	75	74	68	-3	-4,2 %
	nezistené	7 536	9 310	9 203	9 893	11 101	12 176	4640	61,6 %
	Spolu	**20 150**	**21 680**	**22 507**	**23 930**	**25 946**	**27 307**	**7 157**	**35,5 %**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Na území ŽK bolo v roku 2020 registrovaných 80 795 MSP, čím sa Žilinský kraj zaradil na **druhé miesto s najvyšším počtom v rámci krajov SR** po Bratislavskom kraji aj napriek medziročnému poklesu počtu MSP o 0,9 % (720 subjektov). Napriek tomu sa počet podnikateľských subjektov v kraji dlhodobo zvyšuje a za posledných 15 rokov to bolo o 30,6 % s najvyšším nárastom v rokoch 2005 – 2008 a pomalším rastom po roku 2011, keď sa v rokoch 2011 – 2020 zvýšil len o 7 % (5 260 nových subjektov).

V rámci podnikateľských aktivít malo ku koncu roka 2019 v Žilinskom kraji sídlo 30,2 tis. PO podnikateľov, z ktorých 85,9 % boli podniky a 55,6 tis. FO podnikateľov, z ktorých 95,1 % tvorili živnostníci. Podniky prevažne orientovali svoju činnosť do odvetvia obchodu, následne v oblasti priemyslu, stavebníctva a odborných, vedeckých a technických činnosti. Viac ako 35 % živnostníkov podnikalo v stavebníctve, takmer 18 % v priemysle a 16 % v obchode./9/

Tabuľka 14: Podnikateľské subjekty so sídlom v Žilinskom kraji v roku 2020

Veľkosť/právna forma	Podniky	FO	Slobodné povolania	SHR	Spolu	Podiel v %
Mikropodniky (0-9)	25 457	50 464	2 474	480	78 875	97,50 %
Malé podniky (10-49)	1 477	130	1	0	1608	2,00 %
Stredné podniky (50-249)	305	7	0	0	312	0,40 %
Veľké podniky (250 a viac)	68	0	0	0	68	0,10 %
Spolu MSP (0-249)	27 239	50 601	2 465	480	80 795	99,90 %
Spolu podnikateľské subjekty	**27 307**	**50 601**	**2 475**	**480**	**80 863**	**100,00 %**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, SBA, vlastné spracovanie, 2021

Žilinský kraj ako priemyselný región má **v odvetvovej štruktúre MSP najviac zastúpený sektor služieb** s viac ako tretinou podnikateľských subjektov (35,6 %), pričom 27,4 % vykonávala svoju ekonomickú aktivitu v stavebníctve a 19,9 % v obchodných službách a aj napriek vysokým výkonom v cestovnom ruchu, odvetvie ubytovania a stravovania spolu s pôdohospodárstvom sú zastúpené najmenej.

Malé a stredné podniky v Žilinskom kraji **dlhodobo vykazujú pozitívny trend v** raste počtu podnikateľských subjektov a zlepšovaním finančných výsledkov.

Štruktúra MSP podľa právnej formy v **ŽK zodpovedá štruktúre na národnej úrovni** a najvyšším podielom spoločností s ručením obmedzeným (90 % MSP) nasledované zahraničnými osobami (4,3 %) a akciovými spoločnosťami (1,8 %).

Tabuľka 15: Právnické osoby a podniky podľa právnych foriem v Žilinskom kraji 2020

SR, kraj, okres	Právnické osoby		Podniky						v tom				
	úhrnom	index	spolu	index	s.r.o.	a.s.	v.o.s.	k.s.	družstvá	zahraničné PO	zahraničné FO	FO v obch. registri	ostatné
Žilinský kraj	**31 795**	**105,3**	**27 307**	**105,2**	**24 556**	**502**	**30**	**32**	**189**	**94**	**1 082**	**299**	**523**
Bytča	866	106,5	752	108,0	654	19	-	-	5	1	26	16	31
Čadca	3 046	106,5	2 693	106,0	2 398	24	4	13	22	14	163	28	27
Dolný Kubín	1 833	104,3	1 479	104,4	1 363	18	-	3	24	-	13	11	47
Kysucké Nové Mesto	1 094	100,8	966	101,4	855	7	1	1	5	1	59	15	22
Liptovský Mikuláš	3 746	104,6	3 149	104,5	2 780	76	2	2	21	8	150	27	83
Martin	4 546	103,9	3 536	103,5	3 275	69	8	1	23	10	58	32	60
Námestovo	1 864	103,3	1 627	103,4	1 421	12	2	-	19	4	105	35	29
Ružomberok	2 075	106,8	1 691	106,2	1 485	33	-	-	21	4	92	28	28
Turčianske Teplice	528	106,7	419	106,6	348	5	-	-	6	1	24	5	30
Tvrdošín	1 206	109,6	1 028	110,4	951	9	1	2	10	2	10	19	24
Žilina	10 991	105,9	9 967	105,8	9 026	230	12	10	33	49	382	83	142
SR spolu	**296 876**	**105,1**	**258 813**	**104,8**	**233 117**	**5 404**	**270**	**822**	**1 424**	**1 189**	**10 508**	**2 491**	**3 588**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, SBA, vlastné spracovanie, 2021

Odvetvová štruktúra Žilinského kraja v porovnaní s národnou úrovňou sa odlišuje. Najvýraznejší rozdiel je v oblasti služieb s druhým najnižším podielom, aj keď sú dominantné v rámci SR po Prešovskom kraji (35 % podiel), v Bratislavskom kraji je podiel až 65,6 % a priemer SR je na úrovni 47,4 %. V Žilinskom kraji veľmi významnú úlohu

zohráva stavebníctvo reprezentované vysokým počtom živnostníkov. Za posledných 10 rokov klesá počet MSP a FO v odvetví obchodu (pokles 8,8 %) a rastie podiel v tzv. obchodných službách (rast o 7,5 %) podobne ako na Slovensku.

Graf 6: Odvetvová štruktúra MSP v Žilinskom kraji

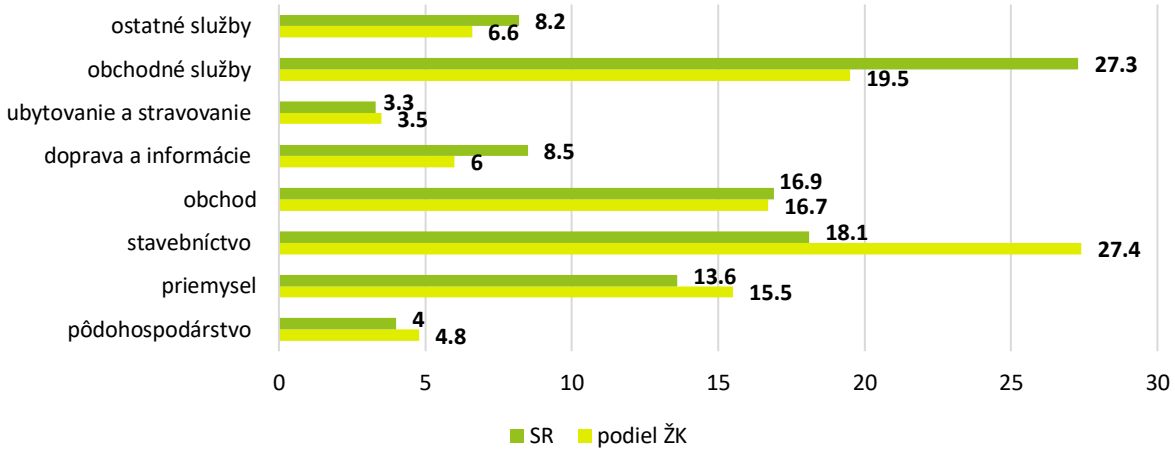

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Okrem MSP má v Žilinskom kraji svoje sídlo aj **68 veľkých podnikov** s podielom 0,1 % všetkých aktívnych podnikateľských subjektov v kraji.

Viac MSP ako v Žilinskom kraji je registrovaných len v Bratislavskom kraji a MSP registrované v Žilinskom kraji predstavujú 13,5 % všetkých MSP na Slovensku.

Legislatívne zmeny a podpora MSP z EÚ mala za výsledok postupnú zmenu podielu právnych foriem a došlo k postupnému znižovaniu podielu fyzických osôb, napriek tomu je ich podiel v Žilinskom kraji stále nad priemerom SR na úrovni 66,3 % a právnické osoby dosiahli v roku 2020 podiel 33,7 %.

V Žilinskom kraji majú **dominantné postavenie živnostníci s 94,5 %** a to je najvyšší podiel aj v rámci SR (92,1 %), najmenej sú zastúpení tak ako aj v iných krajoch samostatne hospodáriaci roľníci (SHR) s podielom 0,9 % (480 subjektov) a zastúpenie slobodných povolaní bolo 4,6 % (2475).

Na konci roka 2020 dosiahla podnikateľská aktivita MSP hodnotu 23,4 %, pričom sa mierne zvyšovala od roku 2009 (21,7 %) a môžeme ju považovať za nadpriemerne vysokú a **na 100 ekonomicky aktívnych obyvateľov Žilinského kraja pripadá 23 aktívnych malých a stredných podnikov** (v Bratislavskom kraji je to 38 MSP). Vysoká miera podnikateľskej aktivity je výsledkom vysokého počtu FO podnikateľov, ktorá je nad priemerom SR (21,8 %) a takmer vo všetkých okresov.

Graf 7: Miera podnikateľskej aktivity podľa krajov SR v roku 2020

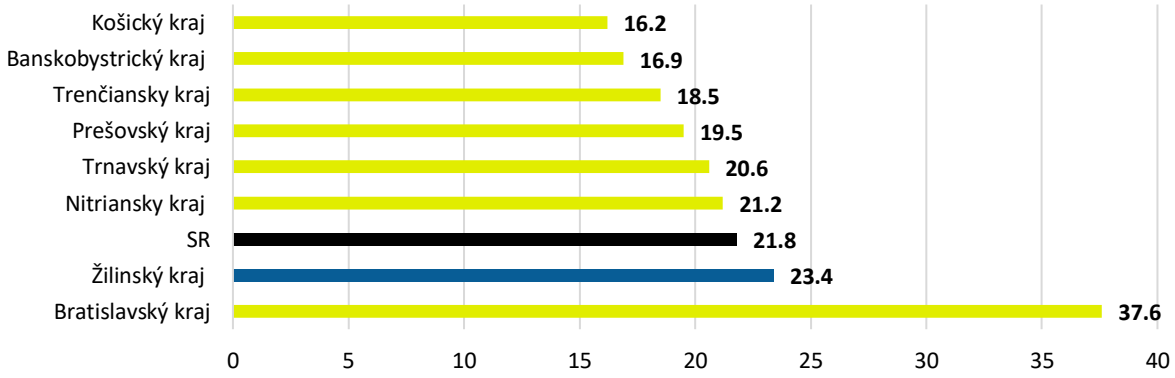

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

V jednotlivých okresoch kraja je zastúpenie MSP rozdielne, na okres Žilina pripadá 27,5 % aktívnych MSP (22 219) a s výraznejším odstupom nasledujú ďalšie okresy v poradí: Námestovo, Čadca, Martin a Liptovský Mikuláš.

Vývoj podielu finančne zdravých podnikov sa po úpadku v roku 2009 vyznačoval prevažne rastúcim trendom. Napriek tomuto rastúcemu trendu však podiel finančne zdravých podnikov v členení podľa krajov nepresiahol hodnotu z predkrízového roku 2008 ani v jednom jedinom kraji. V dlhodobom porovnaní (rokov 2008 a 2019) sa najvýraznejšie znížil podiel finančne zdravých podnikov v Nitrianskom (o 4,8 p. b.) a Trnavskom kraji (o 4,5 p. b.), ktoré súčasne patrili v roku 2019 medzi kraje s najnižším podielom finančne zdravých podnikov. **Naopak, medzi kraje s dlhodobo nadpriemerným podielom MSP s dobrou finančnou situáciou** podľa Altmanovej metodiky možno zaradiť **Žilinský** a Trenčiansky kraj.

Ženy podnikateľky tvorili v Žilinskom kraji v roku 2020 len 22,9 % (12,3 tis.) na celkovom počte aktívnych FO - podnikateľov a s najvyšším podielom v slobodných povolaniach (55,2 %), čo zaraďuje ŽK po Prešovskom kraji na predposledné miesto v rámci krajov SR. Uvedený podiel sa v porovnaní s rokom 2019 mierne znížil a najvyššiu úroveň dosiahol v roku 2014 (24,2 %).

Dlhodobý trend je viditeľný aj v raste zastúpenia mladých podnikateľov vo veku menej ako 30 rokov, kde má Žilinský kraj s podielom 21,2 % najvyššie zastúpenie spomedzi všetkých krajov SR, čo súvisí aj vekovou štruktúrou kraja .

Napriek nepriaznivému trendu vo vývoji vekovej štruktúry obyvateľstva aj v prípade Žilinského kraja možno konštatovať celkovo pozitívny trend vývoja podnikateľskej aktivity mladých ľudí do 29 rokov v skúmanom období. Celkovo najvyšší podiel mladých podnikateľov do 29 rokov na počet mladých ľudí vo veku 18 - 29 rokov je pozorovateľný v Žilinskom kraji (21,2 %) a výrazne prevyšuje celoslovenský priemer.

V skupine 55 a viac ročných začínajúcich podnikateľov dosahujú ženy o niečo vyššie zastúpenie (v priemere 35,9 % za roky 2015 – 2019) ako v prípade už etablovaných aktívnych FO - podnikateľov.

Z hľadiska zastúpenia 55 a viac ročných aktívnych FO - podnikateľov na jednotlivých právnych formách, sú vo všeobecnosti v ŽSK najviac zastúpení v rámci samostatne hospodáriacich roľníkov (34,1 % na všetkých vekových kategóriách aktívnych FO - podnikateľov). Viac ako jednu štvrtinu (28,5 % na všetkých vekových kategóriách aktívnych fyzických osôb – podnikateľov) tvoril podiel cieľovej skupiny aktívnych fyzických osôb – podnikateľov 55 a viacročných v rámci právnej formy slobodných povolaní. Cieľová skupina aktívnych FO – podnikateľov je najmenej zastúpená na právnej forme živnostníkov (20 % na všetkých vekových kategóriách aktívnych FO – podnikateľov).

Podrobnejšia štruktúra cieľovej skupiny aktívnych FO – podnikateľov odkrýva špecifiká danej vekovej kategórie a jej analýza na území Žilinského kraja môže byť východiskom najmä pre špecifickú podporu miestnej ekonomiky. Z celkového počtu aktívnych fyzických osôb vo vekovej kategórii 55 a viac ročných (72 016 aktívnych FO – podnikateľov) bola v roku 2019, spomedzi právnych foriem, najviac zastúpená právna forma živnostníkov (64 653 aktívnych FO – podnikateľov). Podiel živnostníkov v sledovanej vekovej kohorte bol v roku 2019 na úrovni 89,8 % (v priemere 89,7 % za roky 2015 – 2019).

Druhé najvýraznejšie zastúpenie spomedzi právnych foriem mali vo vekovej kohorte 55 a viac ročných **slobodné povolania** (6 096 aktívnych FO – podnikateľov). Podiel aktívnych fyzických osôb - podnikateľov v rámci právnej formy slobodných povolaní predstavoval 8,5 % v roku 2019 (v priemere 8,4 % v rokoch 2015 až 2019). Najmenej zastúpení boli spomedzi právnych foriem samostatne hospodáriaci roľníci (1 267 aktívnych FO – podnikateľov). Podiel samostatne hospodáriacich roľníkov bol 1,8 % v roku 2019 (v priemere 1,9 % v rokoch 2015 až 2019).

Regionálna štruktúra vekových kategórií zodpovedá výsledkom indexu etablovanosti, ktorý poukázal na to, že skupina seniorov dosahuje v regiónoch vyššiu mieru etablovanosti v porovnaní s mladými a tento trend je vidieť aj v Žilinskom kraji. Z výsledkov možno konštatovať, že seniori majú reálny demografický a ekonomický potenciál. Spoločenským postojom seniorov v rámci jednotlivých regiónov k podnikaniu ako vhodnej kariérnej voľbe, sa dá povedať, že je nadpriemerné.

Obrázok 10: Podiel jednotlivých vekových kategórií v jednotlivých regiónoch SR v roku 2020

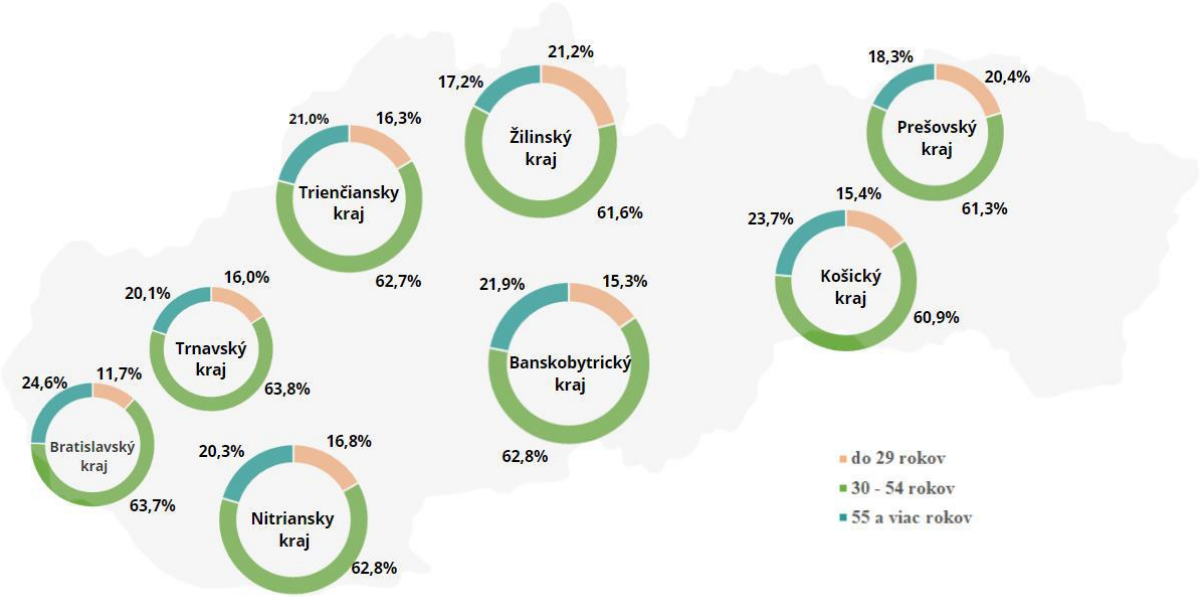

Zdroj: SBA, vlastné prepočty

V roku 2020 na 100 registrovaných MSP so sídlom na území Žilinského kraja pripadlo 9 nových MSP, čo je mierne nad úrovňou Slovenska (9,2 %). Najviac nových MSP boli živnostníci s výraznejším podielom v odvetví stavebníctva a obchodných službách (71,2 %), MSP (22,6 %), slobodné povolania (5,7 %) a SHR (0,5 %). **Počet nových registrácií sa od roku 2015 každoročne zvyšoval** (rast o 44,6 %) a Žilinský kraj tak patrí ku krajom s nadpriemerne vysokým počtom vznikajúcich MSP.

Najviac nových podnikateľských subjektov vzniká v okrese Žilina a v roku 2020 to bolo 2 773 nových MSP (25,7 % podiel v ŽK) nasledovaný okresmi Liptovský Mikuláš (13 %), Námestovo (12 %), Čadca (11,2 %) a Martin(10 %). Najmenej nových podnikateľských subjektov vzniklo v roku 2020 v okrese Turčianske Teplice (1,6 %).

Podobne ako nové registrácie sa sledovala aj miera zániku podnikateľských subjektov, ktorá bola mierne and úrovňou SR (5,3 %) a zánik MSP kopíroval odvetvovú štruktúru – najväčší počet zaniknutých subjektov bolo v stavebníctve a obchodných službách. Na 100 MSP registrovaných MSP zaniklo 9,3 podnikateľských subjektov v roku 2020.

Napriek prebiehajúcej koronakríze **dosiahol čistý prírastok podnikateľských subjektov v Žilinskom kraji doterajšie maximum** a v roku 2020 predstavoval 4 408 subjektov.

Analýza finančného zdravia MSP ukázala, že Žilinský kraj dosahuje spolu s Prešovským krajom **najvyššie zastúpenie MSP v dobrej finančnej situácii v rámci SR**, viac ako dve tretiny MSP (67,6 %) malých a stredných podnikov dosiahlo kladný hospodársky výsledok a v medziročnom porovnaní sa podiel subjektov mierne zvýšil.

Veľké podniky dominujú oblasti exportu v Žilinskom kraji s podielom 81,9 % na celkovom exporte kraja a to je o 10 % viac ako je priemer SR, čo je výsledkom koncentrácie dlhodobo etablovaných veľkých priemyselných podnikov najmä v oblasti automobilového priemyslu a tým je pozícia MSP (9,8 % v rámci SR, 3826 MSP) v exporte najslabšia v Žilinskom kraji podobne ako v Trnavskom kraji.

Zo spracovaných údajov vyplýva, že **takmer každý tretí rýchlorastúci podnik mal na Slovensku (29,1 %) svoje sídlo na území Bratislavského kraja**. V ostatných krajoch boli rýchlorastúce podniky rozmiestnené rovnomernejšie. Po Bratislavskom kraji sa najviac rýchlorastúcich podnikov koncentrovalo **v Žilinskom kraji. Tvorili 12,0 %** zo všetkých rýchlorastúcich podnikov na Slovensku. Najmenej podnikov s vysokým rastom bolo z Košického (8,6 %) a Banskobystrického kraja (9,3 %). Počet rýchlorastúcich podnikov medziročne poklesol vo všetkých krajoch SR. Najdynamickejší pokles bol zaznamenaný v Košickom kraji o 21,1 %, ďalej v Nitrianskom o 17,3 % a Prešovskom kraji o 16,7 %. K miernejšiemu poklesu na úrovni 5,1 %, resp. 5,3 % došlo v Bratislavskom, resp. Trenčianskom kraji.

Obrázok 11: Priestorové rozmiestnenie rýchlorastúcich podnikov podľa sídla v obciach SR

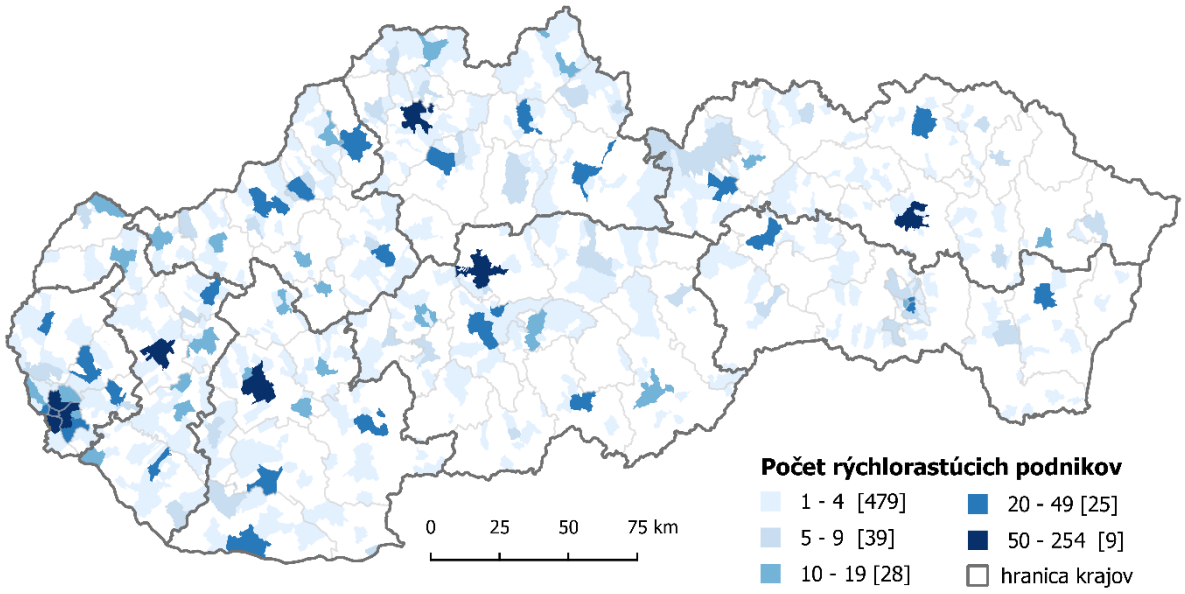

Zdroj: SBA, vlastné prepočty

Rýchlorastúce podniky na Slovensku sú vo väčšom počte lokalizované najmä v mestách. Počet podnikov s vysokým rastom sa postupne zvyšuje s narastajúcou veľkosťou a významom miest. V roku 2018 malo najviac subjektov svoje sídlo v krajských mestách: Žilina (3,2 %), Nitra (2,5 %), Prešov (2,4 %), Trnava a Banská Bystrica (v oboch prípadoch 2,1 %). **Špecifické postavenie má hlavné mesto Bratislava, kde mal svoje sídlo približne každý štvrtý rýchlorastúci podnik** (25,5 %)./9/

Obrázok 12: Podiel rýchlorastúcich podnikov na aktívnych podnikoch s 10 a viac zamestnancami podľa okresov SR

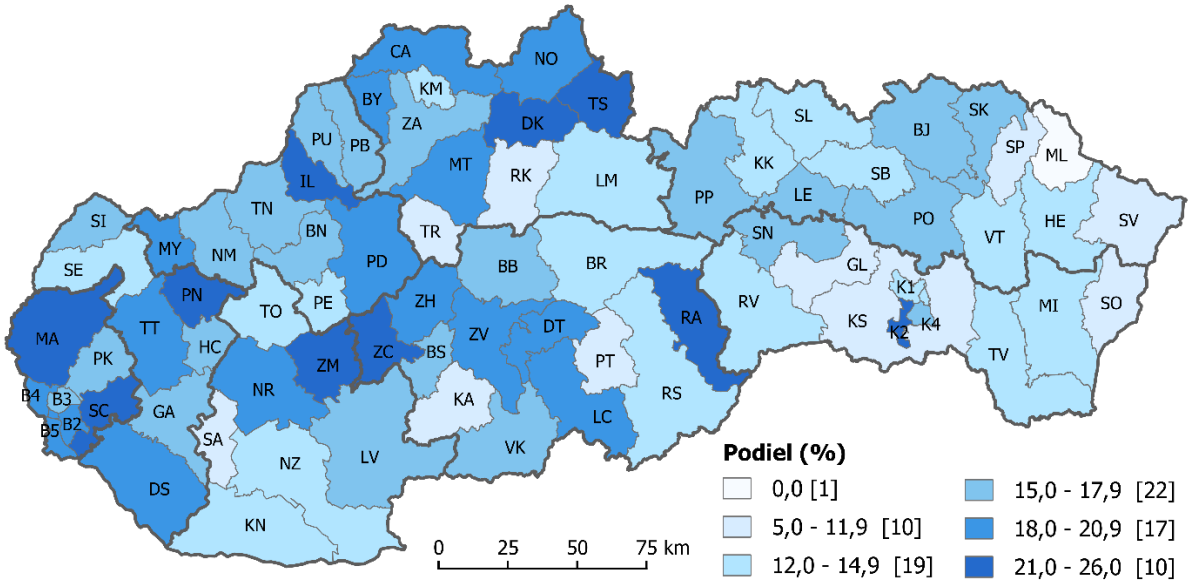

Zdroj: SBA, vlastné prepočty

V prípade Bratislavského kraja je napr. nadpriemerné zastúpenie rýchlorastúcich podnikov zaznamenané v štyroch odvetviach: stavebníctvo (25,9 %), obchod (20,9 %, doprava a informácie (20,2 %) a ostatné služby (20,3 %). V Trenčianskom, **Žilinskom (priemysel, stavebníctvo a ostatné služby),** Banskobystrickom a Košickom kraji majú rýchlorastúce podniky nadpriemerné zastúpenie hlavne v priemysle.

Len **každý šiesty malý a stredný podnikateľ (15,7 %) na Slovensku, podľa výsledkov prieskumu EK v roku 2018** (Survey on the access to finance of enterprise), **považoval granty a zvýhodnené úvery za relevantný zdroj svojho financovania**.

Podľa údajov MH SR bolo na území Žilinského kraja podporených z EÚ fondov podnikateľských subjektov v programovom období 2014 – 2020 do konca roka 2020 podporených 251 subjektov zameraných na podnikanie a inovácie, prepdokladaná celková suma podporených projektov je vo výške 271 470 106 eur a to predstavuje menej ako 50 % investovanej sumy do podpory podnikania.

Podniky v oblasti high-tech odvetviach v časti Inovácie

Priemyselné a logistické parky

Na základe údajov spoločností MH Invest II a Slovenskej Agentúry pre rozvoj investícií a obchodu („SARIO“) bola vytvorená databáza priemyselných parkov v Slovenskej republike s jednotlivými ukazovateľmi o ich lokalizácii, vlastníctve, rozlohe, obsadenosti, úspešnosti v tvorbe pracovných miest, poskytnutej finančnej pomoci, dopravnej infraštruktúre a pod. Na základe údajov MH SR a MH Invest II bola poskytnutá finančná podpora 63 priemyselným parkom z celkového počtu 74, 11 priemyselným parkom nebola od roku 2004 poskytnutá žiadna podpora. Z toho v Žilinskom kraji boli evidované **3 priemyselné parky s finančnou podporou,** pričom ide o dva novovybudované zelené priemyselné parky a jeden ako kombinácia revitalizácie existujúceho a novovybudovaného komplexu a priemyselné parky dosiahli najvyššiu mieru obsadenosti v rámci SR (94,3%, https://www.priemyselneparkyslovenska.sk/sk/hladaj.html). V roku 2021 sa plánuje výstavba CTPark Žilina Airport s výmerou 145 000 metrov štvorcových (m2) ako súkromná investícia.

Obrázok 13: Prehľad logistických centier a parkov v roku 2020 v SR

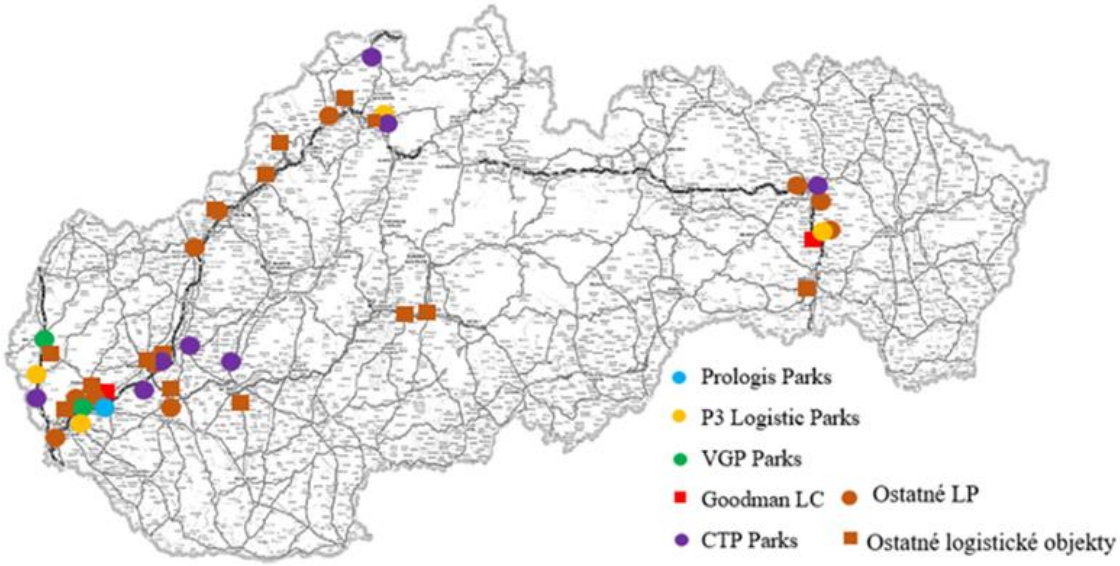

Zdroj: www.svetdopravy.sk

Inovácie

Výskum, vývoj, inovácie a investície

Žilinský kraj je krajom s druhým najväčším inovačným potenciálom (index inovačného potenciálu = 51,42 %), hoci je nutné uviesť, že voči Bratislavskému kraju stráca skoro 13 percentuálnych bodov. Výsledok ťahajú nadpriemerné domény *Infraštruktúra* (62 %; vďaka *Dostupnosti internetového pripojenia*), *Ekonomická výkonnosť* (58 %; vďaka

Zamestnanosti vo VaV odvetviach, Miere nezamestnanosti a *Vývoju hospodárskej výkonnosti*) a *Kultúra a konvencie* (53 %; vďaka *Očakávaniam o štruktúre hospodárstva* a *Adaptabilite subjektov*)./10/

V tejto časti je nutné poukázať na slabšie *HDP na obyvateľa v kraji*. Zatiaľ čo prvú podpriemernú doménu v Žilinskom kraji *Ľudia a spolupráca* (43 %) negatívne ovplyvnili čiastkové parametre pokrývajúce vzdelávací systém, najslabšia doména pre samotný kraj *Politika a financovanie* (41 %), je v porovnaní s ostatnými krajmi na druhom najlepšom mieste vďaka dobrému využívaniu prostriedkov zo zdrojov EÚ.

Tabuľka 16: Počet zamestnancov výskumu a vývoja v rokoch 2010 – 2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Žilinský kraj	**2 934**	**3 607**	**3 637**	**3 995**	**4 014**
prírodné vedy	121	79	51	110	153
technické vedy	1 846	2 243	2 569	2 823	2 745
lekárske a farmaceutické vedy	401	475	538	562	544
pôdohospodárske vedy	19	21	13	15	7
spoločenské vedy	231	226	225	264	404
humanitné vedy	316	563	241	221	161

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie

V rokoch 2016 – 2020 je vidieť zreteľný a pozitívny nárast zastúpenia sektora poznatkovo-intenzívnych služieb s vysokou technológiou (21,26 a 30.3) a sektora poznatkovo intenzívnych služieb (59,60,61,62,63,72) a naopak podiel sektora poznatkovo nenáročných služieb sa znižuje aj v Žilinskom kraji a to sa prejavuje aj na rastúcich výdavkov na výskum a vývoj za posledné roky aj zo súkromných zdrojov. V roku 2014 a 2015 bol významný nárast výdavkov vyvolaný významnou podporou z EÚ fondov.

Tabuľka 17: Výdavky na výskum a vývoj v SR podľa krajov v tis. EUR

Kraj	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Slovenská republika	**669 632,3**	**927 272,3**	**640 835,1**	**748 955,1**	**750 946,7**	**776 589,5**
Bratislavský kraj	311 168,7	384 880,5	319 931,2	383 071,2	360 835,8	374 848,1
Trnavský kraj	48 742,1	97 749,2	41 492,7	40 098,1	43 918,7	51 325,6
Trenčiansky kraj	55 638,9	52 150,7	57 001,0	95 894,7	80 615,1	94 105,1
Nitriansky kraj	52 768,9	88 226,1	36 876,8	37 349,5	66 239,5	36 578,3
Žilinský kraj	**77 971,7**	**134 196,9**	**59 592,9**	**59 719,6**	**65 422,5**	**77 943,9**
Banskobystrický kraj	34 814,9	44 540,5	37 744,0	37 334,1	41 406,2	43 724,5
Prešovský kraj	23 744,3	23 061,2	25 353,7	20 202,1	26 804,4	26 705,0
Košický kraj	64 782,7	102 467,1	62 843,0	75 285,9	65 704,6	71 359,0

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie

V programovom období rokov 2014 – 2020 boli parky a centrá podporené len marginálne. Indikatívna výška finančných prostriedkov vyčlenených na výzvu pre rozvinutý región bola 5 900 000 eur a pre menej rozvinuté regióny 17 700 000 eur.

V roku 2013 bola Vládou SR schválená národná stratégia inteligentnej špecializácie (RIS 3), ktorej cieľom bolo určenie priorít v oblasti VaV a infraštruktúra v kraji je orientovaná na 4 domény z piatich (s výnimkou Zdravé potraviny a životné prostredie). V súčasnosti sa táto stratégia aktualizuje, no zmeny nebudú výrazné a to umožní pokračovať subjektom v Žilinskom kraji v súčasných aktivitách. /11/

Žilinský kraj je dlhodobo vnímaný svojím zameraním na dopravu, IT a lekárske vedy vďaka kvalitným vysokým školám, ich previazaním na podnikateľské subjekty a medzinárodnou spoluprácou. Tradične je kraj sídlom výskumu v **oblasti technických vied s dôrazom na dopravu a inteligentné doprané systémy, ale aj elektrotechniku, telekomunikácie, informatiku, informačné a komunikačné technológie, strojárstvo, robotiku, energetiku a stavebníctvo. /12/**

V Žilinskom kraji má dlhodobo a tradične významné postavenie akademický sektor zastúpený Žilinskou univerzitou v Žiline a jej Univerzitným vedeckým parkom UNIZA a Výskumným centrom UNIZA, Jesseniovou lekárskou fakultou

v Martine a jej Martinským centrom pre biomedicínu – Biomed, Akadémiou ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši a Katolíckou univerzitou v Ružomberku.

Vedecko – technologický park v Žiline bol projektom realizovaným v partnerstve so Žilinskou univerzitou a zameriava sa predovšetkým na podporu podnikania a zvýšenie motivácie k podnikaniu. VTP sa podieľalo tiež na implementácii podnikateľského vzdelávania do predmetu „Povolanie podnikateľ", ktorý sa realizuje na Žilinskej univerzite. Inkubátor poskytuje služby prenájom priestorov, podnikateľské poradenstvo, či poskytovanie IKT služieb a finančných služieb. V roku 2017 VTP Žilina zanikol a aktivity sa presunuli do novopodporených pracovísk ŽU – Výskumné centrum a Vedecký park Žilinskej univerzity. Po vstupe ŽSK do VTP Žilina bola vzájomná spolupráca realizovaná najmä v oblasti strategického plánovania (vypracovanie inovačnej stratégie ŽSK, účasť na tvorbe a monitoringu PHSR ŽSK), podpory inovačných aktivít (spolupráca pri realizácii konferencie Inovačný rozvoj regiónov a inovačného ocenenia Inovácia Žilinského kraja) či popularizácie podnikania a technických predmetov medzi mladými (Povolanie podnikateľ, Stredoškolský podnikateľský zámer, FUTURIKON, Startup weekend Žilina). VTP Žilina pracovalo aj na ďalších aktivitách smerujúcich k plneniu cieľov – zriadenie prevádzka podnikateľského inkubátora, projekty spolupráce s podobnými subjektmi v rámci EÚ, príprava vybudovania komplexného Vedecko-technologického parku (projektová dokumentácia) či projekt Banka Žilina.

Výskumné centrum UNIZA

Výskumné centrum Žilinskej univerzity v Žiline je unikátne pracovisko výskumu a vývoja so vznikom v roku 2013. Jeho poslaním je pôsobiť ako regionálne centrum aplikovaného výskumu, integrujúce rozhodujúce výskumné aktivity a dosiahnuť tak synergický efekt vo využití a zvyšovaní výskumného potenciálu ŽU. Primárnym cieľom je vytvoriť prostredie podporujúce akceleráciu a integráciu inovačných a výskumných aktivít pracovísk Žilinskej univerzity, rýchlu implementáciu a komercializáciu výsledkov výskumu, čo priamo prispeje k zvyšovaniu konkurencieschopnosti ekonomiky regiónu Žilinského samosprávneho kraja, SR a euroregiónu Beskydy, znižovaniu regionálnych disparít, vzniku nových inovatívnych (high-tech) malých a stredných podnikov typu spinn-off, tvorbe nových pracovných miest vo VaV predovšetkým pre mladých výskumníkov a postdoktorandov a zlepšeniu podmienok vzdelávacieho procesu na ŽU (53).

Martinské centrum pre biomedicínu – Biomed

Európska únia podporila v Žilinskom kraji participáciu 10 inštitúcií v 43 projektoch komunitárneho výskumného programu H2020 sumou viac ako 6 mil. eur, pričom najúspešnejší boli Žilinská univerzita (16) a s najvyšším príspevkom 1,5 mil. eur spoločnosť Pedal Consulting (10).

Vedecký, výskumný, vývojový program a inovácie sú zabezpečované na univerzitách a vysokých školách nielen samostatnými výskumnými inštitúciami, ale aj jednotlivými fakultami podľa ich zamerania a centrami excelentnosti (UNIZA - 8 centier excelentnosti, ale aj 4 kompetenčné centrá, 3 centrá APVV - SUSP Podpora spolupráce univerzít, LF JU UK – 4 centrá).

Nasledovné porovnanie Žilinského kraja a ostatných menej rozvinutých krajov SR je dôležité, pretože poukazuje najlepšie na konkurencieschopnosť VaV a inovatívnych aktivít na úrovni EÚ a najlepšie odráža inovatívnu aktivitu aktérov regiónu.

Tabuľka 18: Porovnanie menej rozvinutých krajov SR podľa výdavkov na VaV v roku 2020

Kraj	Celkové výdavky	Zamestnanci VaV/FTE	Z toho Výskumníci/FTE	Celkové výdavky na 1 výskumníka
Žilinský	**77 943 886**	**1 913,1**	**1 335,4**	**58 367,44**
Banskobystrický	43 724 557	1 291,8	1 088,9	40 154,79
Košický	71 358 969	2 623,8	2 368,8	30 124,52
Prešovský	26 705 004	820,4	662,5	40 309,44
Nitrianky	36 578 285	1 401,3	1 155,3	31 661,29
Trenčiansky	94 105 096	1 777,3	1 038,9	90 581,47
Trnavský	51 325 606	1 239,5	955	53 744,09
Spolu	**401 741 130**			**43 117,82**

Zdroj: vlastné spracovanie

Žilinská univerzita bola v roku 2020 jedinou slovenskou univerzitou, ktorá koordinovala medzinárodný kolaboratívny projekt programu Horizont 2020 MoTiv – ERAdiate+ zameraný na hodnotu cestovného času v širšom koncepte. Ďalšie medzinárodné výskumné projekty sa zaoberajú najmä vývojom kľúčových technológií pre dopravu, ale Žilinská univerzita úzko spolupracuje aj v oblasti zdravotnej starostlivosti s Fakultnou nemocnicou v Martine a Jesseniovou lekárskou fakultou UK v Martine.

Lekárska fakulta v Martine ako samostatná fakulta UK je v oblasti vedy a výskumu orientovaná na 4 komplexné výskumné oblasti: onkológia, molekulová biológia, neurovedy a respirológia v rámci štyroch centier: Martinské centrum pre biomedicínu, Centrum translačnej medicíny, Centrum experimentálnej a klinickej respirológie a Centrum excelencie pre perinatologický výskum. Na fakulte sa riešia najmä výskumné projekty podporené z prostriedkov štátneho rozpočtu (KEGA, VEGA). V projektoch financovaných inou domácou alebo zahraničnou inštitúciou dominuje individuálne zastúpenie pedagogických a vedeckých pracovníkov fakulty.

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika (AOS) ako štátna vysoká škola je zapojená do vedecko-výskumných aktivít v súlade s jej zameraním predovšetkým v oblasti obrany a bezpečnosti a prioritne rieši projekty výskumu a vývoja podľa zadania Ministerstva obrany SR. Napriek tomu sa AOS zapojila aj do medzinárodnej spolupráce v rámci dvoch projektov financovaných Európskou obrannou agentúrou – Sofistikované informácie pre úspech misie (SIMS) a Inteligentné ovládanie nepriateľských rádiokomunikácií (ICAR). V rámcových projektoch škola realizovala projekt SAVELEC v oblasti riešenia problematiky bezpečného ovládania nespolupracujúcich vozidiel prostredníctvom elektromagnetických zariadení.

Katolícka univerzita v Ružomberku je verejná vysoká škola, ktorá za 20 rokov svoje činnosti pripravila viac ako 30 000 absolventov. KU ponúka študentom možnosť štúdia na štyroch fakultách: Pedagogickej, Filozofickej, Teologickej a na Fakulte zdravotníctva vo viac ako 90 akreditovaných študijných programoch. KU uskutočňuje pedagogickú a vedeckú činnosť najmä v oblasti humanitných, pedagogických, prírodných, sociálnych a zdravotníckych vied, ale aj v oblasti umenia, ekonómie a manažmentu. K jej základným princípom patrí hľadanie pravdy, profesionalita, konanie dobra, záujem o spoločné dobro a solidarita. KU aktívne spolupracuje s viacerými organizáciami verejnej správy a súkromného sektora, čím napĺňa aj svoju tretiu spoločenskú misiu. Významnú vzdelávaciu úlohu pre pedagogických a odborných zamestnancov z praxe zohráva Centrum celoživotného vzdelávania a pre seniorov Univerzita tretieho veku. Na KU pôsobí Univerzitné pastoračné centrum, ktoré pre študentov zabezpečuje duchovnú formáciu a rôzne kultúrne, športové a vzdelávacie aktivity. Vedeckú činnosť Katolíckej univerzity v Ružomberku dokumentujú riešené domáce i zahraničné vedecké granty, publikačná a umelecká činnosť, ako aj ocenenia udelené vedecko-pedagogickým pracovníkom univerzity. Okrem toho univerzita oceňuje medzinárodne uznávané osobnosti, ktorých vedecký profil a zásluhy o pokrok a šírenie kresťanských ideálov majú medzinárodný význam a ohlas; uznávané osobnosti, ktoré sa osobitne a v širokej miere zaslúžili o rozvoj Katolíckej univerzity v Ružomberku, jej fakúlt a súčastí, ako aj o rozvoj katolíckeho vzdelávania na Slovensku; uznávané vedecké osobnosti zo zahraničia, ktorých výsledky činnosti majú široký medzinárodný prínos a ohlas. Toto oceňovanie sa realizuje prostredníctvom udelenia čestného titulu doctor honoris causa KU, Veľkej medaily KU, Malej medaily KU a Medaily za zásluhy o vznik KU.

Okrem akademického sektora je v inováciách zastúpený aj neziskový sektor napríklad ISEMI (Inštitút pre medzinárodnú bezpečnosť a krízové riadenie ako profesionálna platforma združujúca rôznych odborníkov a pracovníkov v oblasti civilnej obrany a bezpečnosti so šiestimi projektmi H2020.

Tabuľka 19: Prehľad účasti inštitúcií a organizácií podľa krajov SR na programe H2020

Kraj	Počet VŠ a univerzít	Počet zapojených organizácií	Počet projektov/participácia	Miera participácie
Žilinský	3	10	43	**4,3**
Banskobystrický	4	12	26	2,16
Košický	4	17	36	2,11
Prešovský	2	11	17	1,54
Nitrianky	3	13	32	2,66
Trenčiansky	3	11	13	1,18
Trnavský	5*	17	31	1,82
Spolu	**24**	**91**	**198**	**2,21**

Zdroj: vlastné spracovanie

Inovačná aktivita podnikov je mimoriadne dôležitá pre rozvoj regiónu. Údaje ŠÚ SR naznačujú, že podiel inovujúcich a neinovujúcich podnikov, malých aj stredných podnikov na celkovom počte MSP od roku 2008 klesá čiastočne aj z dôvodu slabšej konkurencieschopnosti a výkonnosti ekonomiky SR. Napriek tomu výdavky spoločností do VaV v Žilinskom kraji od roku 2016 rástli pomaly, ale výraznejšie ako v ostatných krajoch SR s výnimkou Bratislavského, Trenčianskeho a Nitrianskeho kraja. Štát investoval najmä v Bratislavskom kraji, ale poskytol významnejšie investície aj na podporu vedy a výskumu na vysokých školách v Žilinskom a Košickom kraji. Súkromný sektor najviac v posledných rokoch investoval v Bratislavskom (36,9 % v roku 2018) a Trenčianskom kraji (24,9 % v roku 2018).

Žilinský samosprávny kraj ako jediný kraj v SR dlhodobo a každoročne oceňuje inovatívne spoločnosti a organizácie a realizácia inovačného ocenenia vyplynula z projektu Žilinská inovačná politika ako pilotná aktivita, ktorej cieľom je podpora inovačných aktivít v sektore malých a stredných podnikateľov a u subjektov regionálneho rozvoja a motivácia k inovatívnym riešeniam a projektom prostredníctvom verejného ocenenia inovatívnych lídrov v regióne. Ocenenie je udeľované v dvoch kategóriách: malé a stredné podniky a regionálny rozvoj.

Cieľom súťaže Stredoškolský podnikateľský zámer je motivovať a podporiť záujem stredoškolákov o oblasť vlastného podnikania a zároveň oceniť ich kreativitu a iniciatívu. V roku 2021 sa uskutoční už 11. ročník tejto súťaže.

V samostatnej prílohe je spracovaný prehľad všetkých VaV inštitúcií a organizácií v Žilinskom kraji, ktoré majú osvedčenie pre vykonávanie vedy, výskumu a vývoja, podporených projektov a samostatných výskumníkov. Spolu v Žilinskom kraji má oprávnenie na vykonávanie výskumných aktivít **76 subjektov z akademického, podnikateľského a neziskového sektora** (k 30. 6. 2021). V nasledujúcej tabuľke uvádzame len subjekty, ktoré sú registrované MH SR v samostatnom registri a pravidelne sa zúčastňujú v dotačnom mechanizme financovaného MH SR zo štátneho rozpočtu.

Tabuľka 20: Výskumné ústavy a vývojové pracoviská v Žilinskom kraji roku 2020 podporené zo ŠR SR

Organizácia	Odvetvie	VaV činnosť
Asseco CEIT, a.s.	Priemysel	*vývoj v oblasti autonómnych logistických ťahačov a periférií (vrátane SW aplikácií a systémov riadenia); vývoj jednoúčelových zariadení ultrazvukového zvárania plastov; aplikácia virtuálnej/rozšírenej reality pre výrobné a logistické systémy/záchranu kultúrneho dedičstva a rozvoja cestovného ruchu; vizualizačné štúdie inovatívnych riešení (produktov, procesov, výrobných hál); vývoj špeciálnych simulačných hier vzdelávacích modulov; vývoj virtuálnych trenažérov; projektovanie výrobných a logistických systémov s využitím nástrojov pokrokového priemyselného inžinierstva na báze konceptu Digitálneho podniku; automatizácia systémov kontroly kvality, triedenia produkcie na princípe rozpoznávania obrazu (2D/3D laserové skenery, kamerové systémy); analýza vibrácií a deformácií ako podpora vývoja produktov; Co-Workers roboty - eliminácia nákladov/riešenie pracovísk z pohľadu ergonómie; vývoj špeciálnych jednoúčelových zariadení na rast monokryštálov zafíru; výroba kostných implantátov (tvárových a lebečných) na princípoch technológie rapid prototypingu spekaním titánu*
ai crowd, s.r.o.	strojárstvo	*inteligentné technológie v strojárstve*
Fakulta prevádzky a ekonomiky dopravy a spojov ŽU v Žiline	doprava; dopravné systémy a technológie; letecká, železničná a cestná doprava; výstupy v oblasti zasielateľstva a logistiky	*výskum zameraný v oblasti dopravy, dopravnej infraštruktúry, ochrany životného prostredia a využitia leteckého prieskumu zeme prostredníctvom špecializovaných laboratórií*
Fakulta riadenia a informatiky, Žilinská univerzita v Žiline	informačné a komunikačné technológie, manažment, automatizácia, robotika	*simulácia a optimalizácia, analýza a tvorba multimediálnych systémov, stavaných a multiagentových systémov; riadenie ľudských a technických zdrojov; analýzy, syntézy a návrhy integrovaných informačných a riadiacich systémov*

iGrow Network, s.r.o.	strojárstvo, automobilový, elektronický, drevospracujúci priemysel, E-commerce, logistika	*optimalizácia podnikových procesov, vývoj inovatívnych riešení pre zvyšovanie konkurencieschopnosti priemyselných podnikov*
IPA Slovakia, s.r.o.	priemysel a služby	*optimalizácia procesov – zníženie nákladov, zvýšenie výkonnosti, zvýšenie disponibility strojov a zariadení, zvýšenie stability – kvalita, agile – lean – six sigma, zlepšenie dodávateľskej schopnosti, strategické inovácie – inovácie produktov a služieb, inovácie podnikateľských služieb, tvorba nových biznisov, vzdelávanie a rozvoj – odborné a osobnostné zručnosti, otvorené a firemné vzdelávanie*
NASA SLOVAKIA, s.r.o. Automatizácia a bezpečnostná technika	priemyselná automatizácia, strojárstvo	*výskum a vývoj v oblasti robotických technológií a automatizácie, v oblasti priemyselnej automatizácie - inštalácia a programovanie riadiacich systémov a logických automatov na mieru, aplikačný výskum VISION robotických technológií, šrobovania, tmelenia, nakladania a presného osádzania, inovatívne PICK TO LIGHT systémy*
Strojnícka fakulta Žilinská univerzita v Žiline	strojárstvo konštrukcie a stavebníctvo automobilová výroba železničná doprava plynárenstvo energetika, hutníctvo	*konštrukcia strojov a zariadení* *VaV nových konštrukčných materiálov* *rozvoj moderných metód a postupov pre hodnotenie technologických úžitkových vlastností strojov a zariadení* *prevádzka a obnova strojných zariadení a dopravných prostriedkov alternatívne zdroje energie, biomasa a vykurovanie* *CA systémy a technológie, počítačom integrovaná výroba virtuálny vývoj výrobkov, pružné výrobné systémy a automatizácia projektovanie výrobných systémov* *riadenie akosti výrobkov pri rešpektovaní špecifík človeka, prírody a ekonomiky*
Univerzita Komenského v Bratislave Jesseniova lekárska fakulta v Martine	školstvo; zdravotníctvo	*výskum a vývoj v oblastiach: neuroveda;* *onkológia;* *molekulová medicína; respirológia*
VÚTCH-CHEMITEX, spol. s r.o.	chémia - technológia makromolekulových látok, textil - textilné technológie a technické textílie	*výskum a vývoj textilných materiálov a výrobkov, nanotechnológií*
Žilinská univerzita v Žiline, Výskumné centrum ŽU v Žiline	doprava s dôrazom na riadenie, prevádzku, nové materiály, stavby a strojárstvo inteligentných systémov - riadenie inteligentných budov a obnoviteľných zdrojov energií	*monitorovanie a hodnotenie stavu dopravnej infraštruktúry, progresívne materiály pre výstavbu dopravnej siete a výrobu dopravných prostriedkov, navrhovanie, výstavba a riadenie inteligentných budov a obnoviteľných zdrojov energií*
Robotec s.r.o.	automotive, strojárstvo	*výskum robotických technológií, aplikačný výskum robotických technológií zvárania, brúsenia, leštenia, 3D delenia materiálov, vývoj neštandardných komponentov pre robotizáciu*

Zdroj: vlastné spracovanie

Žilinský kraj je na 3. mieste v počte výskumníkov (3 044 v roku 2018) a od roku 2014 sa ich počet zvýšil o 829, po Košickom a Bratislavskom kraji s rozdielom takmer 10 000 výskumníkov. Zaujímavosťou teda je, že v podieli výdavkov na VaV je Trenčiansky kraj na druhom mieste s najnižším počtom výskumníkov v SR.

Stredné Slovensko (Žilinský a Banskobystrický kraj) **vykazuje podobnú inovačnú aktivitu ako západné Slovensko a Bratislavský kraj,** kde malé aj stredné podniky výrazne nemenili svoju inovačnú stratégiu a aktivity a investovali najmä do zaobstarania si nových technológií, interných VaV aktivít a školení pre inovačné aktivity. MSP v Bratislavskom kraji investovali viac do ľudských zdrojov. Celkovo však možno konštatovať, že sa inovačná aktivita MSP v Žilinskom kraji nevrátila na úroveň pred finančnou krízou a v roku 2020 a 2021 je ovplyvnená pandémiou.

MSP v Žilinskom kraji čerpali na svoje inovačné aktivity významne verejné zdroje na národnej úrovni a prostriedky EÚ (priemerne 4 % MSP), finančná podpora od miestnych a regionálnych orgánov štátnej správy a samosprávy je takmer žiadna. Dlhodobo čerpajú podniky finančnú podporu najmä zo zdrojov EÚ.

Najvýznamnejším zdrojom pre inovačné aktivity MSP v Žilinskom kraji sú informácie získané v rámci podniku alebo skupiny podnikov nasledované informáciami od dodávateľov a klientov (okolo 6 %), dlhodobo klesá význam univerzít a VŠ a v posledných dvoch rokoch vzrástol význam konzultačných firiem a iných verejných VaV inštitúcií. Pri malých a stredných podnikoch sú menej využívané služby konzultačných firiem a ostatných verejných VaV inštitúcií a oveľa väčší dôraz sa kladie na interné podnikové zdroje.

V súčasnosti nie je verejne dostupná presná štatistika o inovatívnych firmách na úrovni Žilinského kraja a na úrovni okresov, ale prieskumom a analýzou kvalitatívnych dát môžeme o Žilinskom kraji hovoriť ako o kraji s vysokým zastúpením podnikateľských subjektov najmä v okresoch Žilina a Martin. Medzi inovatívne a úspešné spoločnosti zapojené do medzinárodnej spolupráce najmä v rámci programu Horizont 2020 môžeme zaradiť:

- CEIT Žilina (2007, Žilina) zameraná na komerčné využitie a transfer výstupov výskumu a vývoja v oblasti logistiky a robotiky a úzkou spoluprácou so Žilinskou univerzitou,
- SEIC Technologies (2015, Liptovský Mikuláš) s vlastnou LIDAR technológiou spoľahlivého merania a vizualizáciou chemických a biologických látok v ovzduší, ktorá v roku 2021 získala investíciu 3 mil. eur od investičného fondu Venture to Venture, Výskumný ústav dopravný (2002, Žilina) poskytujúca služby výskumu a vývoja v oblasti dopravy s participáciou na programe Horizont v rámci projektu FUTURA s cieľom zlepšiť kvalitu života a bezpečnosť obyvateľov žijúcich v blízkosti železničných tratí,
- Kajo (Bytča) prepája vedu so špičkovou technológiou predovšetkým v oblastiach analýzy dát, „dolovaním“ dát a riadením rizika katastrof a v rámci projektov H2020 spolupracuje na 4 projektoch (Anywhere, E2MC, Operandum a Polirural),
- Simcon (1997, Žilina) so zameraním na vývoj simulačných a optimalizačných softwarových nástrojov pre racionalizáciu dopravných logistických systémov a s účasťou na programe H2020 v projekte OptiYard,
- Sheidt&Bachmans Slovakia (1995, Žilina) so štyrmi divíziami a úzkou spoluprácou so Žilinskou univerzitou v oblasti dopravy a s participáciou na projekte SENSIBLE podaného v rámci mobilitnej schémy MSCA RISE,
- Pedal Consulting (2013, Martin) ako poradenská spoločnosť zúčastňujúca sa podporných projektov v programe H2020 (10 projektov) v rámci inkluzívnych a inovatívnych spoločenských projektov na miestnej, regionálnej a EÚ úrovni,
- OMNIA KLF (1941, Kysucké Nové Mesto) je strojárska firma s dlhoročnou tradíciou a internými vedecko výskumnými a vývojovými aktivita zapojená do projektu H2020 FUTURA,
- OFZ (Oravský Podzámok) patrí medzi najvýznamnejších dodávateľov ferozliatin pre oceliarsky a zlievarenský priemysel a partner projektu PREMA v programe H2020, ktorého cieľom je zvýšiť flexibilitu, udržateľnosť a atraktivitu odvetvia mangánových zliatin v Európe,
- Cassovia Life Sciences (Kysucké Nové Mesto) je spoločnosť/klaster s inovatívnymi aktivitami aj v Košickom kraji v oblasti biologických vied a súčasťou v programe H2020 v rámci projektu SKIN ako projekt inovatívnej logistiky založenej na dopyte,
- PerBiotiX (2020, Kysucké Nové Mesto) je nová technologická spoločnosť naväzujúca na výskumné aktivity zakladateľov v oblasti modulácie črevného mikrobómu, ktorá vlastný vývoj zabezpečuje s výskumným pracoviskom MEDIPARK LF UPJŠ v Košiciach.

Spolupráca a sieťovanie

Podľa prieskumov SIEA príspevok organizácií združených v klastroch predstavujú obrat viac ako 21 mld. Eur, zamestnávajú viac ako 165 tis. zamestnancov a majú 42,6 % podiel na exporte a 61 % sú tvorené MSP.

Podpora inovačných aktivít sa na Slovensku realizuje rôznymi formami. Jednou z nich je podpora vzniku a fungovania klastrov (SEIA, MH SR) a v Žilinskom kraji v súčasnosti pôsobí niekoľko klastrov a klastrových iniciatív v technologických a netechnologických oblastiach. K významným klastrom patrí **Priemyselný inovačný klaster** (IIC – Industry Innovation Cluster) založený v roku 2017 s podporou Francúzsko-slovenskej obchodnej komory, ktorého členom je aj Fakulta riadenia a informatiky Žilinskej univerzity v Žiline. V Žilinskom kraji vznikli klastre v oblasti cestovného ruchu, ktoré boli

ako oblastné organizácie cestovného ruchu podporené zo štátneho rozpočtu. Je predpoklad, že klastrové iniciatívy budú smerovať v ďalších rokoch do netechnologických oblastí – zdravotníctvo, sociálne služby a vzdelávanie. IKT klaster Z@ict združuje 12 zakladajúcich členov zo súkromného, akademického a verejného sektora, ktorými sú Žilinský samosprávny kraj, Žilinská univerzita, Slovenská národná knižnica, Institute of Next Generation Networks, Vedecko-technologický park, Dopravné systémy Scheidt & Bachmann, s. r. o., Emtest, a.s., GiTy – Slovensko, a. s., Ipesoft, spol. s r. o., K + K, a. s., Siemens Program and System Engineering, s. r. o., a Tesla Liptovský Hrádok, a. s.. Podpora rozvoja klastrov v Slovenskej republike je legislatívne čiastočne riešená len v oblasti cestovného ruchu (Zákon č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu), definuje typy združení oprávnených na financovanie prevádzkových nákladov z prostriedkov štátneho rozpočtu.

Európska komisia v rámci iniciatívy zameranej na jednotný digitálny trh podporuje aj investície prostredníctvom podpory siete digitálnych inovačných hubov (DIH) ako jednotných kontaktných bodov s cieľom uľahčiť podnikom digitalizovať ich podnikanie aj na území Žilinského kraja (Stratégia digitálnej transformácie SR).

Odvetvia s vysokou technologickou úrovňou (high-tech) zahŕňajúce ekonomické činnosti s vysokou intenzitou výskumu a vývoja (zoznam SK NACE v prílohe) sú rozhodujúce pre využitie inovačného potenciálu Žilinského kraja.

V Žilinskom kraji bolo v roku 2020 podľa Registra ŠÚ SR **v high-tech sektoroch evidovaných 2 677 aktívnych podnikateľských subjektov** vrátane FO a ich počet sa oproti roku 2019 zvýšil o 1,8 % a tento trend pokračuje od roku 2016 a v posledných rokoch bol rast ovplyvnený rastom počtu MSP v high-tech oblastiach v službách s počtom 2361 evidovaných aktívnych podnikateľských subjektoch (poznatkovo/znalostne intenzívne služby s vysokou technologickou úrovňou), pričom v high-tech odvetviach priemyselnej výroby je to len 316 subjektov. V podiele MSP v high-tech odvetviach na celkovom počte MSP v odvetviach priemyselnej výroby a služieb v roku 2020 Žilinský kraj (4,9 %) zaostáva za Bratislavským, Košickým a Banskobystrickým krajom a je pod priemerom SR a dosahuje priemernú úroveň.

V odvetví priemyselnej výroby pôsobilo 2,6 % MSP v sektoroch výroby s vysokej technologickej úrovne a 6,4 % MSP v sektoroch výroby so stredne vysokej technologickej úrovne a 44,2 % v sektoroch s nízkou technologickou úrovňou. Narastá počet MSP v sektorov vysokej technologickej úrovne.

Podiel MSP high-tech odvetví v rámci služieb je pozitívnejší ako v prípade priemyselnej výroby a podiel MSP v high-tech intenzívnych službách dosiahol 5,6 %, pričom v nenáročných službách pôsobilo 62,9 % MSP a 31,5 % v odvetví služieb (SK NACE G-S). Aj v sektore poznatkovo-intenzívnych služieb počet MSP narastá.

Graf 8: Podiel MSP v high-tech odvetviach na celkovom počte MSP v odvetviach priemyselnej výroby a služieb v roku 2020

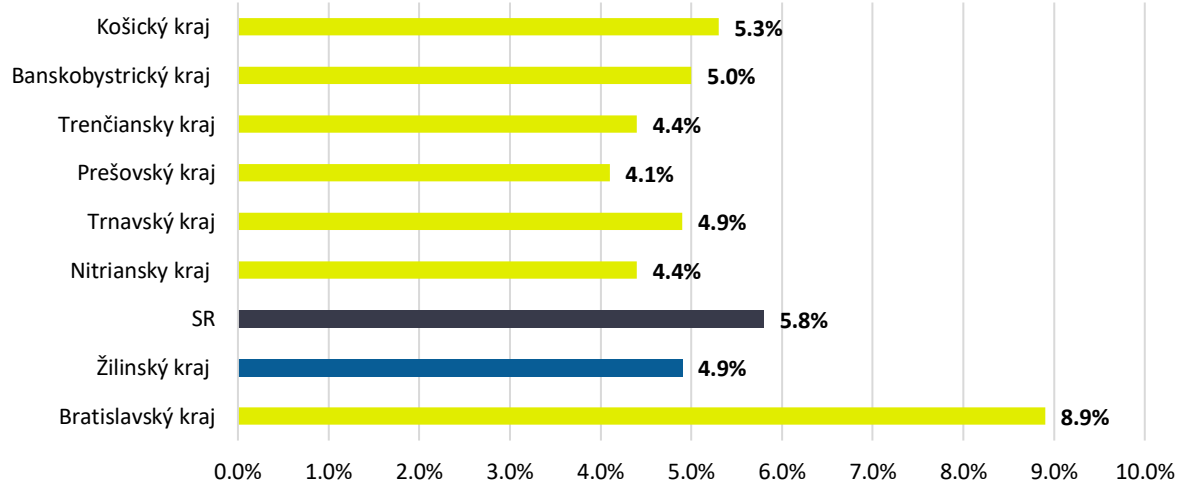

Zdroj: vlastné spracovanie

Posledná vlna ekonomického cyklu prináša pre priemyselné regióny výzvy spojené najmä s priemyslom 4.0 vyvolané nástupom internetu a prepájaním zariadení s množstvom inovačných trendov využívajúcich: 5G siete, internet vecí IoT, Big Data, umelú inteligenciu, blockchain, virtuálnu realitu, chatboty a pod. s využitím aj v iných oblastiach.

Vzdelávanie

Sústavu školských zariadení v Žilinskom kraji tvoria okrem stredných, základných a materských škôl aj :

- školské výchovno-vzdelávacie zariadenia (školský klub detí, centrum voľného času a školský internát),
- špeciálne výchovné zariadenia (diagnostické centrum, reedukačné centrum a liečebnovýchovné sanatórium),
- školské zariadenia výchovného poradenstva a prevencie (centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a centrum špeciálno-pedagogického poradenstva),
- školské účelové zariadenia (škola v prírode, zariadenie školského stravovania a stredisko služieb škole).

Materské školy

Pokles pôrodnosti na začiatku prvej dekády tohto storočia sa nepriaznivo prejavil na počtoch detí v predškolských zariadeniach celej SR vrátane Žilinského kraja. Vývoj od roka 2010 ukazuje, že podľa narodených detí došlo medzi rokmi 2010 a 2011 k nárastu, 2012 – 2014 k poklesu počtu narodených, medzi 2014 a 2018 k opätovnému nárastu. Za najslabšie roky možno považovať 2013 a 2014. Od roku 2018 do roku 2020 počet narodených opätovne klesol, pričom v roku 2020 sa narodilo 7262 detí. Veková štruktúra obyvateľstva sa môže meniť aj podporou vhodných prorodinnných opatrení a cielenou migráciou obyvateľstva na území ŽSK.

Graf 9: Vývoj počtu novonarodených detí v Žilinskom kraji

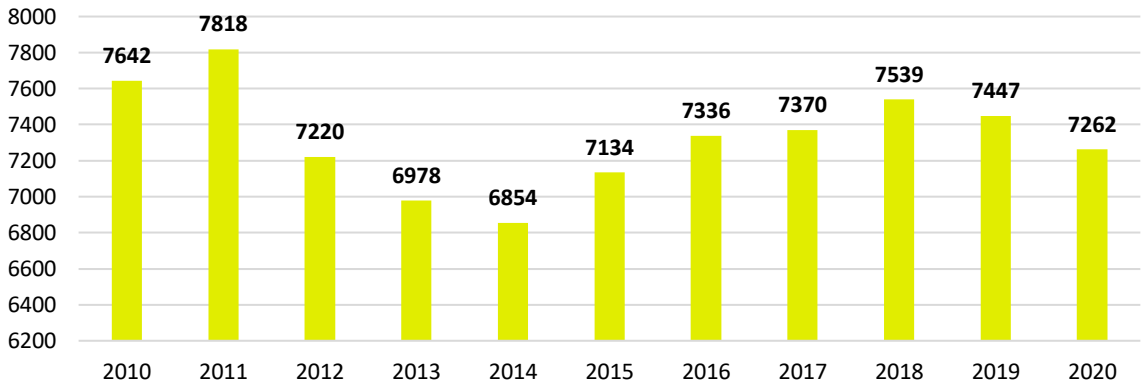

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie

Napriek kolísavému počtu narodených v Žilinskom kraji, počet detí v materských školách (vrátane súkromných a cirkevných škôlok) od roku 2010 postupne stúpa. Kým v roku 2010 bolo v materských školách Žilinského kraja zapísaných 18964 detí, v roku 2020 sa toto číslo vyšplhalo na 22638. (zdroj ŠÚ SR, porovnanie 2010 – 2020)

Graf 10: Počty zapísaných detí v materských školách Žilinského kraja

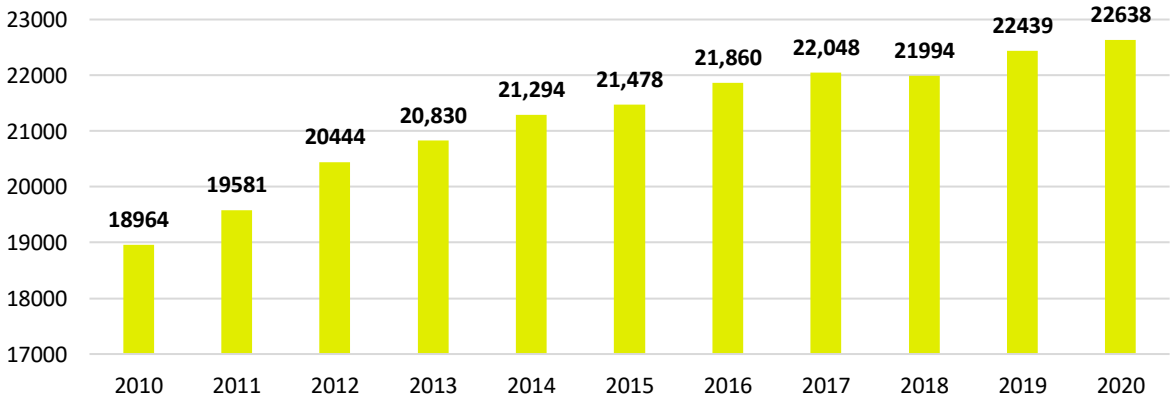

Zdroj: CVTI, vlastné spracovanie

Graf 11: Počty zapísaných detí v materských školách Žilinského kraja podľa zriaďovateľa

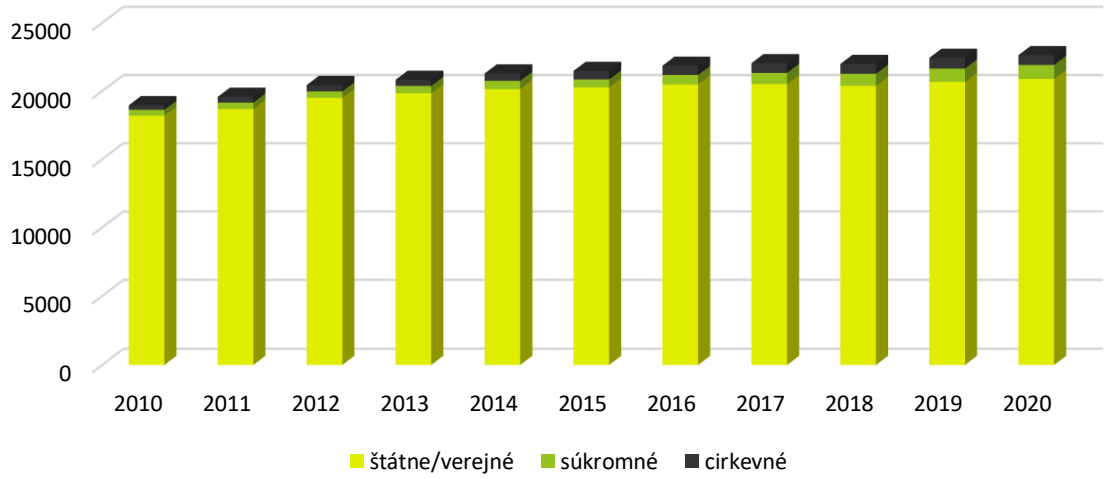

Zdroj: CVTI, vlastné spracovanie

Počet materských škôl v Žilinskom kraji postupne od roku 2010 stúpal – z 339 v danom roku vystúpil až na 364 v roku 2019 a 370 v roku 2020 (zdroj: ŠÚ SR). Podľa grafu nižšie vidíme, že trend bol podobný vo viacerých krajoch, pričom najprudšie stúpal počet škôlok v Bratislavskom kraji.

Tabuľka 21: Materské školy podľa krajov SR

Kraj	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Bratislavský kraj	206	207	211	220	232	244	248	258	262	269
Trnavský kraj	296	297	295	297	297	301	301	302	305	307
Trenčiansky kraj	280	280	278	277	281	282	285	288	290	292
Nitriansky kraj	402	403	406	405	405	410	412	414	413	414
Žilinský kraj	**339**	**338**	**339**	**341**	**345**	**348**	**352**	**358**	**361**	**364**
Banskobystrický kraj	373	373	370	372	372	375	378	376	380	382
Prešovský kraj	533	529	529	526	525	529	536	534	534	539
Košický kraj	440	438	433	432	439	446	447	454	456	455

Zdroj: CVTI, vlastné spracovanie

Od roku 2010, vzhľadom na súkromné a cirkevné materské školy, ich počet stúpal vo všetkých samosprávnych krajoch. V prípade súkromných materských škôl na území Žilinského kraja to bolo z 10 v roku 2010 na 21 v roku 2019; v prípade cirkevných škôl od roku 2010 (4 školy) stúpol počet na 11 v roku 2019. Čo sa týka štátnych materských škôl, v odlišných krajoch sledujeme rôzny vývoj, v prípade Žilinského kraja počet týchto škôl narástol z 325 v roku 2010 na 332 v roku 2019.

Celkový počet tried vzrástol vo všetkých krajoch, ako je vidieť na grafe nižšie, najviac je tento trend badateľný práve u Žilinského a Bratislavského kraja, kde v roku 2019 oproti 2010 bolo v Bratislavskom kraji viac o 393 tried, v Žilinskom kraji viac o 198 tried. V sledovanom období (2010 – 2019) sa počet súkromných škôl rozšíril o 11 a počet cirkevných o 7. Vzhľadom na vývoj počtu žiakov MŠ, počtu tried a počtu škôl je možné konštatovať, že vo všetkých týchto oblastiach došlo medzi rokmi 2010 a 2019 k nárastu.

Počet detí v materských školách mierne stúpal aj napriek tomu, že počet tried a zariadení bol stabilný vďaka zvyšovaniu počtu detí v triedach.

Graf 12: Porovnanie počtu tried, žiakov v materských školách podľa krajov SR v rokoch 2010 – 2020

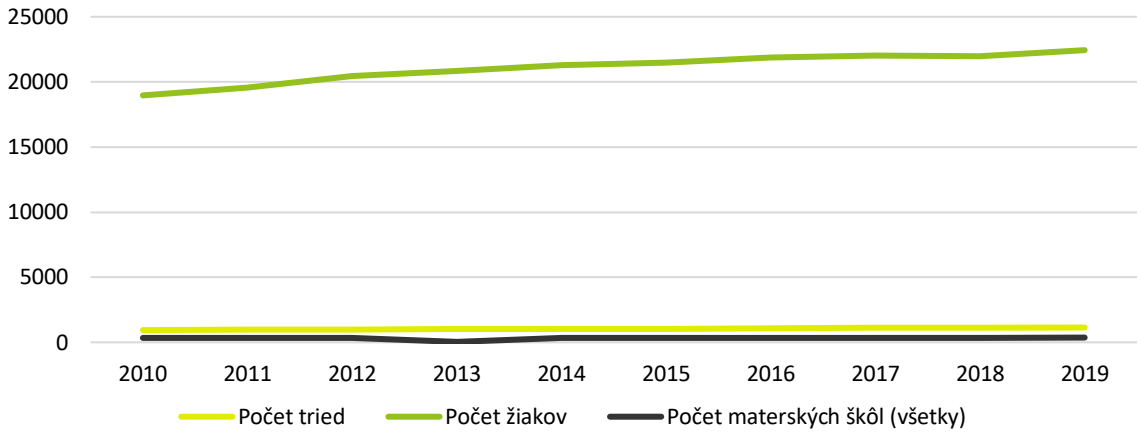

Zdroj: CVTI, vlastné spracovanie

Počet detí v materských školách od roku 2010 narastá vo všetkých krajoch s výnimkou Prešovského a Košického kraja. Vo všetkých krajoch sa zvyšuje počet tried a počet škôl narastá vo všetkých krajoch s výnimkou Prešovského a Košického.

Graf 13: Počet detí v materských školách podľa krajov SR v rokoch 2010 – 2020

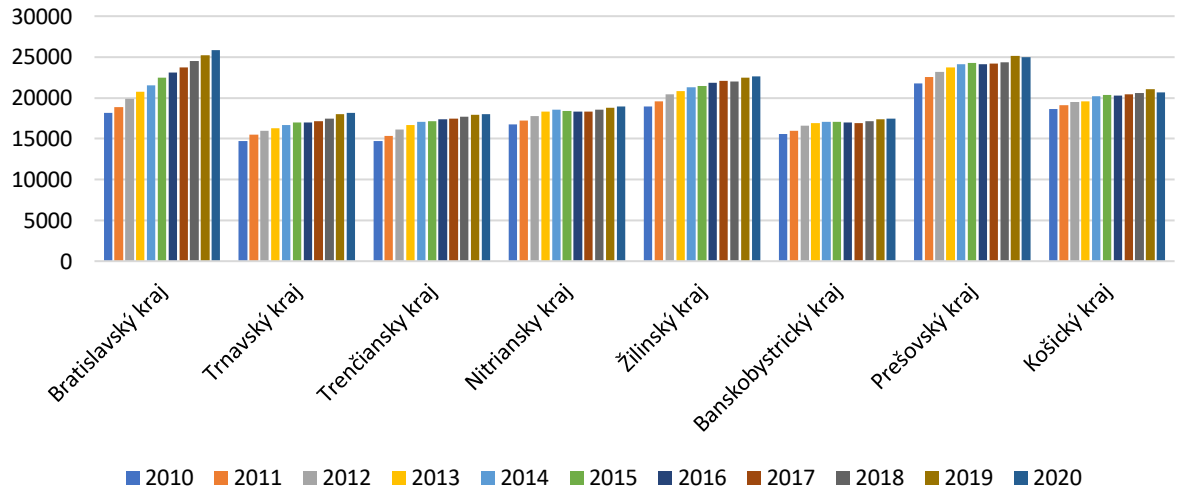

Zdroj: CVTI, vlastné spracovanie

Napriek tejto skutočnosti existujúce kapacity nedokážu naplno uspokojiť dopyt zo strany rodičov, čo sa prejavuje v náraste nevybavených žiadostí o umiestnenie detí v materských školách. V roku 2020 bolo v Žilinskom kraji umiestnených v materských školách 22638 detí a podľa štatistickej ročenky školstva bolo v materských školách (štátnych v Žilinskom samosprávnom kraji) zapísaných k 15. 9. 2020 19925 s celodennou a 1082 detí s poldennou starostlivosťou (štatistická ročenka školstva, materské školy) a 1224 počet evidovaných žiadostí.

Graf 14: Vývoj počtu materských škôl podľa krajov SR v rokoch 2010 – 2020

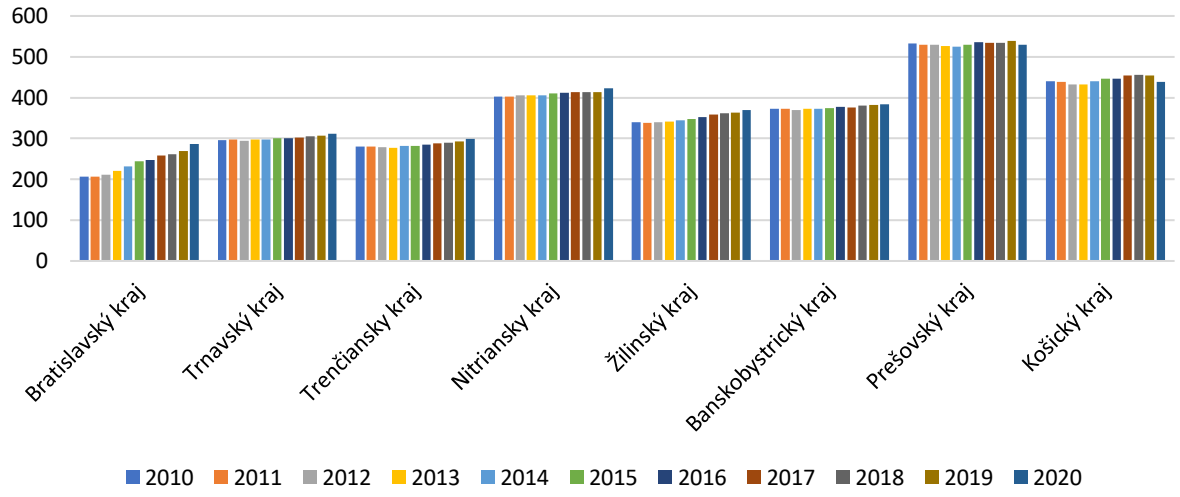

Zdroj: CVTI, vlastné spracovanie

Základné školstvo

Vo väčšine krajov SR došlo v období 2010 – 2019 najprv **k postupnému poklesu počtu žiakov a potom k jeho nárastu,** pričom najviac žiakov majú ZŠ v Prešovskom kraji. Výnimkou v trende je Bratislavský kraj, kde s výnimkou roku 2016 každým rokom počet žiakov ZŠ rastie. V Žilinskom kraji navštevovalo základné školy (všetky typy ZŠ) v roku 2010 celkom 62 977 žiakov, kým v roku 2019 ich bolo menej – 59 963, čo je pokles približne o 5 %.

Graf 15: Vývoj počtu žiakov v základných školách podľa krajov SR

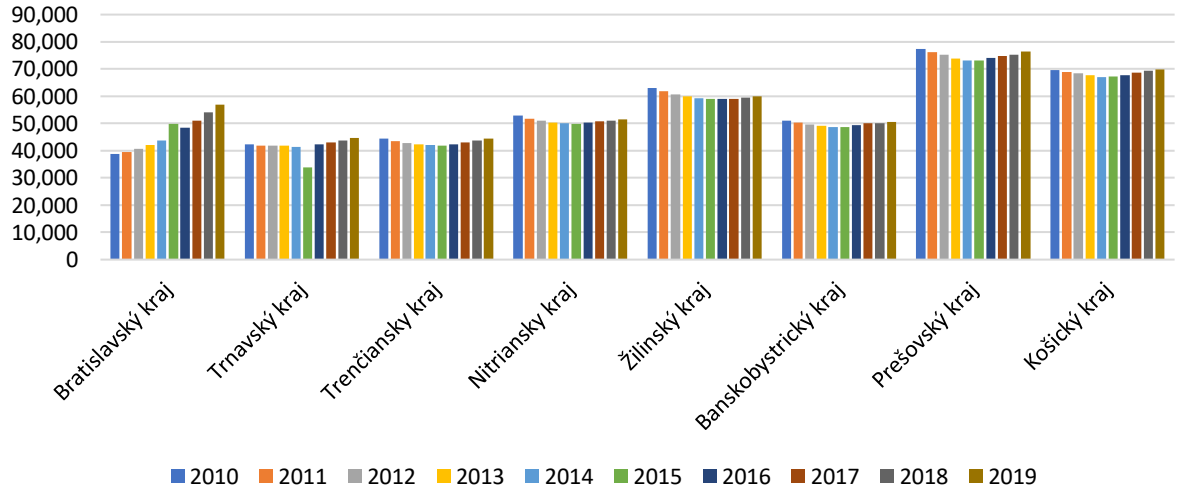

Zdroj: CVTI, vlastné spracovanie

Vzhľadom na odlišných zriaďovateľov ZŠ, v roku 2019 navštevovalo štátne ZŠ 53 998 žiakov, cirkevné školy 5 031 detí a súkromné ZŠ 934 žiakov. Medzi rokmi 2010 a 2019 došlo k poklesu žiakov a len miernemu nárastu ich počtu na štátnych ZŠ, zatiaľ čo počet žiakov na cirkevných a súkromných základných školách vzrástol.

Graf 16: Vývoj počtu žiakov v základných školách v Žilinskom kraji

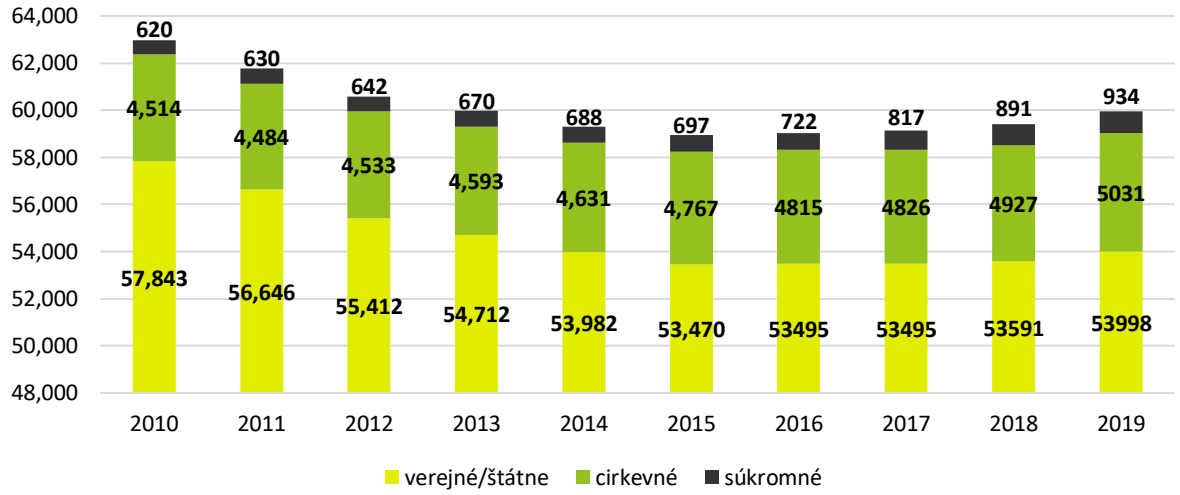

Zdroj: CVTI, vlastné spracovanie

Počet základných škôl v SR (1. – 9. ročník) stúpal aj klesal, no v porovnaní s rokom 2010 stúpol počet škôl o 5 na 1475 v roku 2020; v rámci ZŠ (1. – 4. ročník) došlo k poklesu zo 746 v roku 2010 na 594 v roku 2020. Čo sa týka vývoja počtu žiakov na celoslovenskej úrovni od roku 2010, počet žiakov 1 – 9. ročníka ZŠ medzi rokmi 2010 a 2014 klesal, avšak od 2014 vzrástol na 437 910 v roku 2020 (oproti 416 602 v roku 2010).

Tabuľka 22: Základné školy podľa krajov SR

Kraj	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Bratislavský kraj	155	155	154	153	155	157	159	158	161	161
Trnavský kraj	238	238	236	232	226	221	218	215	212	211
Trenčiansky kraj	199	197	195	195	195	195	195	195	195	194
Nitriansky kraj	313	310	305	302	298	295	292	290	290	286
Žilinský kraj	**270**	**268**	**266**	**262**	**257**	**256**	**255**	**254**	**254**	**254**
Banskobystrický kraj	283	283	278	277	275	274	272	270	270	268
Prešovský kraj	440	434	427	424	417	406	404	402	402	397
Košický kraj	318	317	316	314	310	309	306	305	303	303

Zdroj: CVTI, vlastné spracovanie

Demografický vývoj ovplyvnil aj počet tried základných škôl. V roku 2010 bolo v ZŠ v Žilinskom kraji 3309 tried, v roku 2019 ich bolo menej – 3182. Od roku 2010 do 2014 počet tried ZŠ v ŽSK prudko klesol, potom nasledoval nárast, pokles a opätovný nárast medzi rokmi 2017 až 2019, pričom hodnota roku sa takmer rovná počtu v roku 2015.

Za posledných 10 rokov (2010 – 2020) bol zaznamenaný nárast počtu tried v súkromných aj cirkevných ZŠ v Žilinskom kraji. Počet tried v súkromných školách vzrástol na 53 v roku 2020 oproti 45 v roku 2010. Podobný trend je u cirkevných škôl – z 234 tried v roku 2010 sa ich počet zvýšil na 260. Čo sa týka verejných základných škôl, počet tried klesal aj stúpal, avšak oproti roku 2010 (2812 tried) je viditeľný pokles na 2687 tried v roku 2020.

Graf 17: Vývoj počtu tried podľa zriaďovateľa v základných školách v Žilinskom kraji

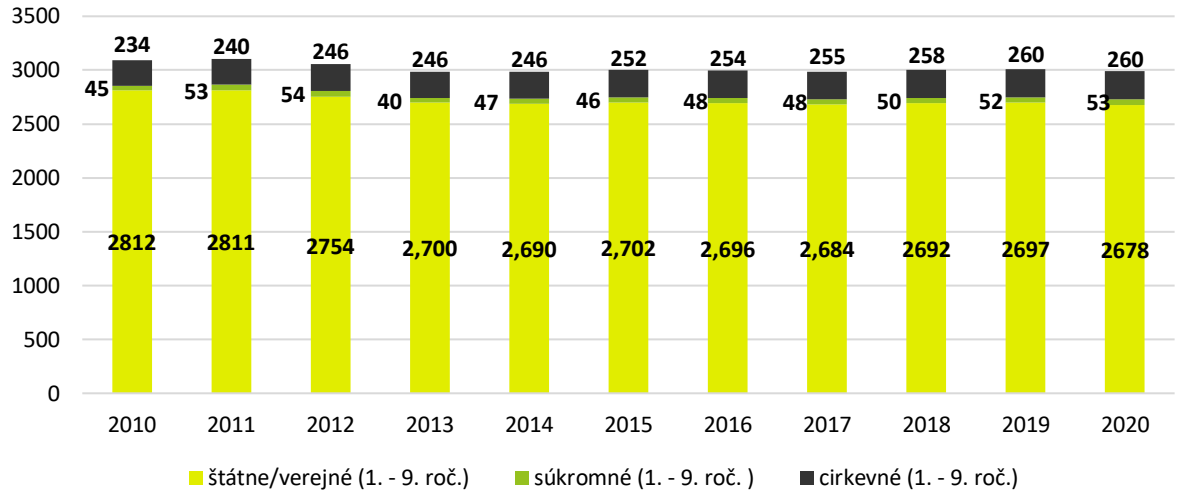

Zdroj: CVTI, vlastné spracovanie

Stredné školstvo

V Žilinskom kraji v školskom roku 2020/2021 bolo v sieti škôl a školských zariadení Slovenskej republiky zaradených **spolu 89 stredných škôl** – 30 gymnázií, 2 konzervatóriá, 2 školy umeleckého priemyslu, 8 spojených škôl a 47 stredných odborných škôl. Výchovu a vzdelávanie realizovalo 88 stredných škôl (Gymnázium A. Škrábika v Rajci od školského roku 2018/2019 neeviduje žiadnych žiakov). Zo zriadených škôl je 59 stredných škôl v ZP ŽSK, (čo predstavuje 66,3 %), 12 stredných škôl je v ZP súkromných zriaďovateľov, (čo predstavuje 13,5 %), 12 stredných škôl je v ZP cirkevných zriaďovateľov, (čo predstavuje 13,5 %), 4 v ZP Okresného úradu v Žiline, (čo predstavuje 4,5 %), 1 je v ZP mesta Turčianske Teplice, (čo predstavuje 1,1 %) a 1 je v ZP mesta Vrútky, (čo predstavuje 1,1 %).

V školskom roku 2020/2021 v 89 stredných školách študuje spolu **28 802 žiakov,** z toho 9 743 (o 221 menej ako predchádzajúci rok) žiakov na gymnáziách, 934 (o 8 menej ako predchádzajúci rok) žiakov na konzervatóriách, školách umeleckého priemyslu, resp. v umeleckých odboroch a 18 125 (o 144 menej ako predchádzajúci rok) žiakov na stredných odborných a spojených školách. V porovnaní so školským rokom 2019/2020 zaznamenávame celkovo pokles počtu žiakov o 373, čo predstavuje ročný pokles o 1,3 %. V porovnaní so školským rokom 2018/2019 zaznamenávame celkovo pokles počtu žiakov o 1243, čo predstavuje pokles o 4,1 %.

V porovnaní so školským rokom 2017/2018 zaznamenávame celkovo pokles počtu žiakov o 3 108, čo predstavuje pokles o 10 %. **Za posledných 10 rokov sme zaznamenali pokles počtu študujúcich žiakov na stredných školách v Žilinskom samosprávnom kraji o 9 343 žiakov, čo potvrdzuje doterajší nepriaznivý demografický vývoj.** Úbytok žiakov stredných škôl by mal pokračovať už len v školskom roku 2020/2021. (54)

Graf 18: Zastúpenie zriaďovateľov v Žilinskom kraji v školskom roku 2020/2021 podľa počtu žiakov stredných škôl

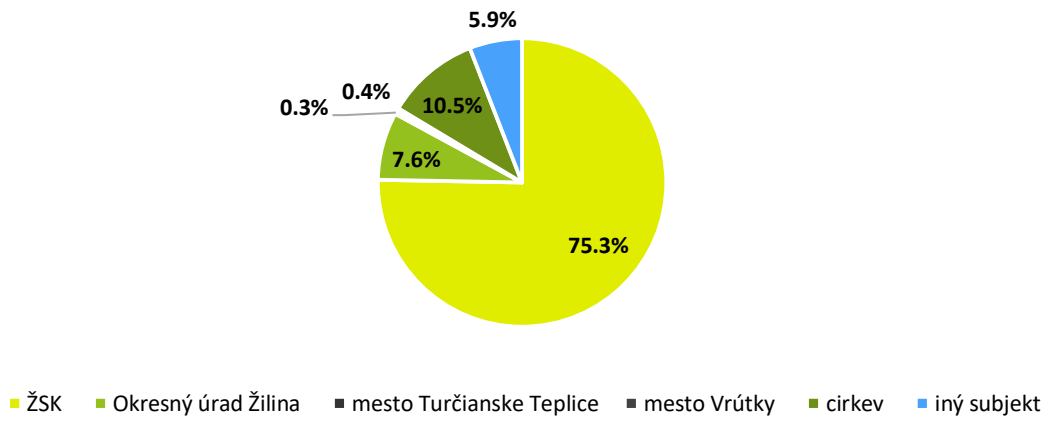

Zdroj: vlastné spracovanie

Z vyššie uvedeného vyplynulo, že Žilinský samosprávny kraj je najväčším poskytovateľom stredného vzdelávania, pričom stredné odborné vzdelávanie si udržiava takmer 63 % podiel. Cieľom Žilinského kraja je dodržiavať pomer medzi gymnáziami a strednými školami v pomere 30 % gymnáziá a 70 % ostatné stredné školy. /15/

V Žilinskom kraji bol za posledných 10 školských rokov počet žiakov prijatých do 1. ročníka v priemere vyšší, ako bol počet žiakov končiacich základné školy, **fluktuácia žiakov končiacich ZŠ v Žilinskom kraji do iných krajov je minimálna.** Do stredných škôl ŽSK prichádzajú a odchádzajú žiaci najmä z dôvodu špecifických študijných odborov a reputácii vybraných stredných škôl.

Demografický vývoj na najbližších rokov naznačuje trend od mierneho nárastu a poklesu k výraznejšiemu nárastu cca o 400 žiakov ročne s hodnotou na hranici 7 000 žiakov ročne od školského roku 2022/2023.

Graf 19: Prognóza vývoja žiakov stredných škôl v Žilinskom kraji

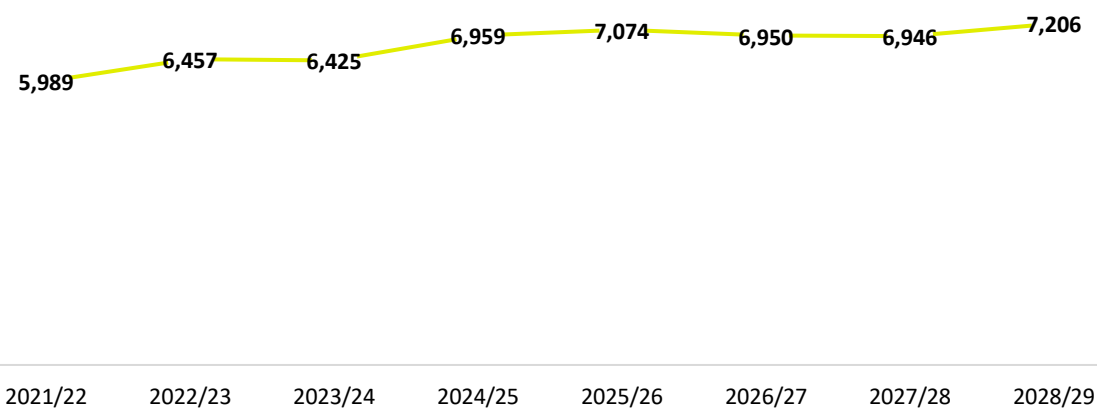

Zdroj: vlastné spracovanie

Školy v zriaďovateľskej pôsobnosti kraja poskytovali vzdelávanie spolu v 15 gymnáziách, z ktorých 7 ponúkalo vzdelávanie súbežne v štvorročnej a osemročnej forme štúdia, 2 ponúkali vzdelávanie iba v 8-ročnej forme štúdia, 6 vzdelávalo iba v štvorročnej forme štúdia a 3 vzdelávali v bilingválnej forme. Vzdelávanie pre oblasť hudobného umenia

poskytovalo jediné Konzervatórium v Žiline a pre oblasť výtvarného umenia Škola umeleckého priemyslu v Ružomberku.

Odborné vzdelávanie a prípravu zabezpečuje sieť 6 spojených škôl a 36 stredných odborných škôl, z nich v 3 obchodných akadémiách sa vyučovalo aj v bilingválnej forme anglický jazyk. Organizačnou zložkou Spojenej školy, Rosinská cesta 4, Žilina, bola jediná Stredná športová škola v kraji, organizačnou zložkou Spojenej školy v Nižnej bola Škola umeleckého priemyslu. Pre žiakov so zdravotným znevýhodnením poskytovalo vzdelávanie 1 odborné učilište pri Spojenej škole v Ružomberku.

Školy v zriaďovateľskej pôsobnosti Okresného úradu v Žiline poskytovali na území Žilinského kraja vzdelávanie v 2 bilingválnych gymnáziách, v 2 gymnáziách so štvorročnou, osemročnou a päťročnou bilingválnou formou štúdia a pre žiakov so zdravotným znevýhodnením v 7 praktických školách, v 5 odborných učilištiach a 1 strednej odbornej škole pri spojenej škole internátnej. Škola v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta Turčianske Teplice poskytovala na území Žilinského kraja vzdelávanie v 1 gymnáziu so štvorročnou a osemročnou formou štúdia, ktoré bolo organizačnou zložkou spojenej školy. Škola v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta Vrútky poskytovala na území Žilinského kraja vzdelávanie v 1 gymnáziu so štvorročnou formou štúdia, ktoré bolo organizačnou zložkou spojenej školy.

Súkromní zriaďovatelia na území Žilinského kraja poskytovali vzdelávanie v 2 bilingválnych gymnáziách a 10 odborných školách, ktoré mali zameranie na ekonomiku a organizáciu, obchod a služby, stavebníctvo a umenie. Vzdelávanie v oblasti tanečného umenia poskytovalo 1 Súkromné tanečné konzervatórium v Liptovskom Hrádku, v oblasti divadelného umenia Súkromná spojená škola v Martine s organizačnou zložkou Súkromné hudobno-dramatické konzervatórium a v oblasti výtvarného umenia 2 školy umeleckého priemyslu, z ktorých bola jedna Súkromná škola umeleckého priemyslu organizačnou zložkou Súkromnej spojenej školy v Martine a druhá bola Súkromná škola umeleckého priemyslu v Žiline. Pre žiakov so zdravotným znevýhodnením (autizmom) poskytovala nižšie stredné vzdelávanie 1 Súkromná praktická škola v Žiline.

Cirkevní zriaďovatelia na území Žilinského kraja poskytovali vzdelávanie v 6 gymnáziách a 1 gymnázium zaradené v sieti vzdelávanie neponúkalo. Z nich 1 vzdelávalo iba v štvorročnej forme štúdia, 1 iba v osemročnej forme štúdia, 2 v štvorročnej aj osemročnej forme, 1 v bilingválnej forme a 1 ponúkalo súbežne štvorročnú formu, bilingválnu päť ročnú formu a osemročnú formu štúdia. Zo 7 cirkevných gymnázií je 5 gymnázií organizačnou zložkou spojenej školy. Odborné vzdelávanie a príprava bolo poskytované v 2 zdravotníckych školách, 1 obchodnej akadémii a v 2 stredných odborných školách so zameraním na strojárstvo, stavebníctvo, polygrafiu a učiteľstvo pre materské školy a vychovávateľstvo. Pre žiakov so zdravotným znevýhodnením poskytovala nižšie stredné vzdelávanie Praktická škola pri Spojenej škole v Turzovke.

V školách v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK je podiel gymnaziálneho vzdelávania 25,3 %. V rámci stredných škôl v územnej pôsobnosti ŽSK v školskom roku 2020/2021 podiel gymnaziálneho vzdelávania vo vzťahu k odbornému vzdelávaniu predstavoval 33,8 %.

V bilingválnej forme štúdia sa v školskom roku 2020/2021 na gymnáziách vzdelávalo celkovo 2 415 žiakov v 98 triedach, z toho na gymnáziách v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK študovalo 256 žiakov (10,6 %), na súkromných gymnáziách 208 žiakov (8,6 %), na cirkevných gymnáziách študovalo 684 žiakov (28,3 %) a na gymnáziách v zriaďovateľskej pôsobnosti Okresného úradu Žilina študovalo 1 267 žiakov (52,5 %).

Pre Žilinský kraj predstavuje duálny systém vzdelávania jeden z najlepšie aplikovateľných prvkov ako prepojiť všeobecné poznatky získané v odbornom vzdelávaní a príprave s praxou. Jeho zabezpečenie je jednou z priorít. Úlohou zriaďovateľa školy je postupne implementovať do vzdelávacieho procesu inovatívne prvky, ktoré pomôžu absolventom SOŠ pri ich štarte do pracovného života.

Žilinský samosprávny kraj patrí medzi lídrov v duálnom vzdelávaní. V aktuálnom školskom roku 2020/2021 sa v kraji v systéme duálneho vzdelávania vzdelávalo spolu **1 315 žiakov v 24 stredných odborných školách** (22 stredných odborných škôl v ZP ŽSK) u 215 zamestnávateľov. Počet škôl Žilinského samosprávneho kraja zapojených do tohto systému každým rokom rastie, čo je pozitívnym výsledkom stratégie v oblasti odborného vzdelávania a prípravy.

Odbor školstva a športu ŽSK sa aktívne podieľa na spolupráci so strednými odbornými školami a ďalšími partnermi pri zaraďovaní nových odborov, ale aj optimalizácii súčasných študijných odborov, ktoré zabezpečia prepojenie výchovno-vzdelávacieho procesu s podnikateľskou a výrobnou sférou a naplnia požiadavky regionálnych zamestnávateľov.

V súčasnosti medzi najžiadanejšie odbory v rámci systému duálneho vzdelávania patrí mechanik nadstavovač, mechanik mechatronik a mechanik elektrotechnik. V kraji bolo 263 certifikovaných zamestnávateľov, ktorí sú oprávnení poskytovať duálne vzdelávanie.

Zamestnávatelia s najvyšším počtom žiakov v systéme duálneho vzdelávania:

- Schaeffler Kysuce, spol. s. r. o., Kysucké Nové Mesto – mechanik nastavovač, mechanik mechatronik, KIA Motors Slovakia, s. r. o., Teplička nad Váhom – špecialista automobilovej výroby, mechanik mechatronik, mechanik elektrotechnik, programátor obrábacích a zváracích strojov a zariadení,
- Miba Sinter Slovakia, s. r. o., Dolný Kubín – mechanik nastavovač, nástrojár, mechanik strojov a zariadení, mechanik mechatronik,
- Volkswagen Slovakia, a. s., Bratislava – mechanik – nastavovač,
- Kinex – KLF, a. s., Kysucké Nové Mesto – mechanik nastavovač,
- OMNIA – KLF, a. s., Kysucké Nové Mesto – mechanik nastavovač, mechanik mechatronik,
- Tatry mountain resorts, a. s., Liptovský Mikuláš – čašník servírka, kuchár,
- ECCO Slovakia, a. s., Martin – technik obuvníckej výroby,
- Železnice Slovenskej republiky, a. s. , Bratislava – železničiar, mechanik železničnej prevádzky, mechanik-elektrotechnik, elektromechanik, operátor prevádzky a ekonomiky dopravy.

Žilinský samosprávny kraj, v súlade s § 69 ods. 1 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, určil nasledovnú štruktúru študijných a učebných odborov pre prijímanie žiakov **na externú alebo kombinovanú formu štúdia v stredných školách a na nadstavbové a pomaturitné štúdium 43 v stredných školách pre školský rok 2021/2022** v stredných školách v ZP ŽSK v počte 42 tried a 951 žiakov, pričom požiadavka škôl bola 45 tried a 1 023 žiakov.

V roku 2020 vykonávalo podnikateľskú činnosť 35 % príspevkových a rozpočtových organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK, t. j. 21 organizácií. Počet príspevkových a rozpočtových organizácií vykonávajúcich podnikateľskú činnosť za obdobie rokov 2018 – 2020 nepoklesol. Nárast príjmov z podnikateľskej činnosti v príspevkových a rozpočtových organizáciách v roku 2019 predstavoval zvýšenie (príjem z podnikateľskej činnosti v sume 1 117 048,68 €) oproti roku 2017 o 118 752,68 € (+ 11,89 %) a oproti roku 2018 o 89 787,62 € (+ 8,74 %). V roku 2020 a v roku 2021 sú príjmy výrazne ovplyvnené pandemickou situáciou a niektoré organizácie prerušili podnikateľské aktivity.

Investície do odborného vzdelávania a prípravy a ostatných stredných odborných škôl z externých zdrojov v rokoch 2019 a 2020 **predstavoval celkovú čiastku 20 557 875 eur a podporených bolo 76 projektov**, najviac z EÚ fondov prostredníctvom IROP a OP Ľudské zdroje.

V školskom roku 2019/2020 **otvorilo ŽSK 14. centrum odborného vzdelávania a prípravy** - Centrum odborného vzdelávania a prípravy pre INDUSTRY 4.0 (robotizácia, automatizácia, CAX technológie a zváracie technológie) pri SOŠ strojníckej, Športová 1326, Kysucké Nové Mesto. Cieľom COVaP je vytvoriť systém odborného vzdelávania a prípravy zodpovedajúci aktuálnym potrebám trhu práce, prepojený s praxou, ktorý bude aktívne implementovať prvky duálneho systému vzdelávania, rozvíjajúceho spoluprácu so všetkými sociálnymi partnermi a dostupného, otvoreného systému nielen pre absolventov základných škôl, ale aj pre dospelých záujemcov o ďalšie vzdelávanie, o ich profesijné zameranie a kariérny rozvoj. ŽSK pre rok 2021 schválil 13 COVaP príspevok na prevádzkové náklady vo výške 111 137 €. Cieľom financovania COVaP je zvýšiť kvalitu ich výchovno-vzdelávacieho procesu, pričom z dôvodu finančnej situácie spôsobenej pandémiou tento príspevok poklesol.

Absolventi stredných škôl v Žilinskom kraji sú uplatniteľní na trhu práce najmä zo študijných odborov ako diplomovaná všeobecná sestra, učiteľstvo pre materské školy a vychovávateľstvo, zdravotnícky asistent, masér, sanitár, mechanik nastavovač, strojný mechanik, elektromechanik – silnoprúdová technika, zdravotnícky záchranár.

V školskom roku 2020/2021 bolo v Žilinskom kraji celkovo 27 školských internátov s kapacitou 3 429 lôžok, ktoré poskytovali ubytovanie pre žiakov základných škôl, stredných škôl, praktických škôl a odborného učilišťa. K 15. 09. 2020 bolo v školských internátoch ubytovaných celkovo 2 585 žiakov, čo predstavovalo naplnenosť na 75,39 %, vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti 34 školských jedální, 8 výdajných školských jedální a 4 školám poskytoval príspevok na stravovanie žiakov.

Stránka www.mojastredna.sk prináša informácie o školách a školských zariadeniach v ZP ŽSK v jednotlivých regiónoch o možnostiach štúdia. Informuje o nových odboroch aktuálnych aktivitách na školách, ponúkaných webinároch, prednáškach a aktivitách.

Odbor školstva a športu ŽSK využíva možnosti, ktoré ponúka Európska únia najmä prostredníctvom výziev programov INTERREG V-A, OPĽZ, IROP, ako aj výziev MŠVVaŠ SR, ktoré podporujú činnosť všetkých stredných škôl a školských zariadení vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti.

ŽSK v rámci Integrovaného regionálneho operačného programu (IROP) zlepšuje kvalitu života občanov a poskytuje verejné služby aj v priestoroch stredných odborných škôl vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti. V rámci modernizácie priestorov a podmienok odborného vzdelávania bude 12 stredných odborných škôl debarierizovaných, čím sa dosiahne vyššia kvalita poskytovaných služieb pre žiakov a verejnosť aj so zdravotným znevýhodnením. Investičné zámery sú v celkovom objeme 13 319 000 eur. Žilinský samosprávny kraj v rokoch 2018 – 2020 investoval do škôl a školských zariadení viac ako 18 miliónov eur z vlastných zdrojov.

Celoživotné vzdelávanie

Celoživotné vzdelávanie umožňuje človeku získavať poznatky potrebné pre život, prácu a občiansku aktivitu bez ohľadu na vek.

Nadväzujúce formy odborného vzdelávania a prípravy ponúkalo v školskom roku 2019/2020 – 57 stredných škôl (ZP ŽSK, súkromní zriaďovatelia a cirkevní zriaďovatelia). V dennej forme štúdia študovalo spolu 466 žiakov v 24 školách. Externú formu štúdia ponúkalo 16 stredných škôl a v tejto forme študovalo 567 žiakov. Spolu v stredných školách v územnej pôsobnosti Žilinského kraja študovalo v uvedených formách štúdia 1 033 žiakov (Zdroj: CVTI SR).

Jazyková škola, Veľká okružná, Žilina vzdeláva priemerne viac ako v 100 kurzoch spolu okolo 1500 účastníkov vzdelávania, z čoho viac ako 60 % tvoria mladí ľudia do 25 rokov.

Kurzy cudzích jazykov na území kraja ponúkajú aj 4 jazykové školy v ZP ŽSK: - Jazyková škola, Žilina (ANJ, NEJ, ŠPJ, FRJ, RUJ, TAJ) – Jazyková škola pri Obchodnej akadémii, Martin (AJ) – Jazyková škola pri Gymnáziu Antona Bernoláka, Námestovo (AJ) – Jazyková škola pri Gymnáziu Michala Miloslava Hodžu, Liptovský Mikuláš (AJ, NEJ).

Záujem o celoživotné vzdelávanie prejavila firma ECCO Slovakia, a. s., Martin. Ako prvý firemný partner, ktorý sa do celoživotného vzdelávania zapojil zo systému duálneho vzdelávania, prihlásil svojich zamestnancov do projektu Erasmus + a spolupracuje pri tvorbe zahraničných mobilít pre žiakov.

Prostredníctvom novo zriadeného Centra odborného vzdelávania a prípravy pre INDUSTRY 4.0 pri Strednej odbornej škole strojníckej, Kysucké Nové Mesto sa začali realizovať aj nové rekvalifikačné kurzy a ďalšie vzdelávania pre širokú verejnosť v priestoroch školy, ktorá ponúka aj materiálno-technické vybavenie pre žiakov základných škôl na realizáciu technickej výchovy.

Žilinský samosprávny kraj k 30. 06. 2020 v rámci originálnych kompetencií, financoval 21 107 detí/žiakov/poslucháčov/osôb v 123 školách (JŠ a ZUŠ) a školských zariadeniach, z toho financoval 71 škôl (JŠ) a školských zariadení vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti a 52 v zriaďovateľskej pôsobnosti cirkevných a súkromných zriaďovateľov. Výška upraveného rozpočtu ŽSK k 30. 06. 2020 na originálne kompetencie – pre školy (JŠ a ZUŠ) a školské zariadenia v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK a v zriaďovateľskej pôsobnosti cirkevných a súkromných zriaďovateľov bola vrátane rezervy v celkovej sume 9 433 599 € (bez rozpočtovaných príjmoch), čo predstavovalo v porovnaní s rokom 2019 nárast o + 10 %. Uvedený nárast bol spôsobený najmä navýšením platov pedagogických, odborných a nepedagogických zamestnancov škôl a školských zariadení.

K 30. 06. 2020 bola výška schválených kapitálových výdavkov na stavebné úpravy pre COVaP a ich súčasti vo výške 705 000 eur, čo predstavovalo 13 % zo schválených kapitálových výdavkov na stavebné úpravy pre všetky školy a školské zariadenia v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK.

V roku 2019 vykonávalo podnikateľskú činnosť 35 % príspevkových a rozpočtových organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK, t. j. 21 organizácií. Počet príspevkových a rozpočtových organizácií vykonávajúcich podnikateľskú činnosť za obdobie rokov 2017 – 2019 nepoklesol.

Nárast príjmov z podnikateľskej činnosti v príspevkových a rozpočtových organizáciách v roku 2019 predstavoval zvýšenie (príjem z podnikateľskej činnosti v sume 1 117 048,68 €) oproti roku 2017 o 118 752,68 € (+ 11,89 %) a oproti roku 2018 o 89 787,62 € (+ 8,74 %).

Jazykové školy

Jazykové školy dopĺňajú možnosti vzdelávania v cudzích jazykoch naprieč rôznymi stupňami vzdelávania, od základných škôl až po celoživotné vzdelávanie dospelých. Podľa údajov CVTI k 15. 9. 2020 poskytovalo jazykové vzdelávanie v rámci ŽSK 5 štátnych škôl (1 samostatná a 4 pridružené), pričom tieto školy navštevovalo 2224 poslucháčov, z toho 1214 žiakov ZŠ a SŠ. Okrem štátnych škôl boli funkčné ešte 2 samostatné súkromné školy, vzdelávajúce 651 poslucháčov, z ktorých 202 bolo žiakmi ZŠ a SŠ. 3 jazykové školy mali vydané oprávnenie vykonávať štátne jazykové skúšky, a to: Jazyková škola, Žilina, Súkromná jazyková škola Mobile College, Martin, a Jazyková škola pri Gymnáziu M. M. Hodžu, Liptovský Mikuláš (zdroj: Prehľad jazykových škôl v SR, ktoré majú vydané oprávnenie vykonávať štátne jazykové skúšky, január 2020).

Základnú štátnu jazykovú skúšku vykonalo v minulom roku spolu 30 poslucháčov a všeobecnú spolu 33 účastníkov vzdelávania v Žilinskom kraji.

Jazykové vzdelávanie poskytovalo spolu 54 pedagógov (za štátne aj súkromné školy spolu).

Základné umelecké školy

Ďalším typom školy, ktorý je dostupný či už žiakom základných škôl, alebo dospelým sú základné umelecké školy. Medzi rokmi 2010 a 2015 rástol počet žiakov ZUŠ v Žilinskom kraji, pričom od roku 2015 si udržuje približne stabilný počet účastníkov vzdelávania, hoci v roku 2020 počet žiakov mierne poklesol. Súkromné ZUŠ výrazne od roku 2010 rástli, neskôr si udržiavali približne rovnaký počet žiakov a v roku 2020 sa počtom žiakov takmer dorovnali štátnym školám (rozdiel bol okolo 8 %).

K 15. 9. 2020 podľa CVTI pôsobilo na území Žilinského kraja 25 štátnych základných umeleckých škôl a 27 súkromných. Na týchto školách poskytovalo vzdelávanie 1262 učiteľov. Spolu sa na nich vzdelávalo 28 743 žiakov, z toho v štúdiu pre dospelých 372 účastníkov, čo je v porovnaní s počtom žiakov na celoslovenskej úrovni 27,43 % (zdroj: ročenka, ŠÚ SR). V porovnaní s ostatnými krajmi podľa ročenky k 15. 9. 2020 má po Prešovskom a Banskobystrickom kraji (oba 33) 2. najvyšší počet štátnych škôl a po Prešovskom kraji, kde funguje 31 súkromných ZUŠ, 2. najvyšší počet súkromných základných umeleckých škôl.

Graf 20: Vývoj počtu žiakov na základných umeleckých školách v Žilinskom kraji

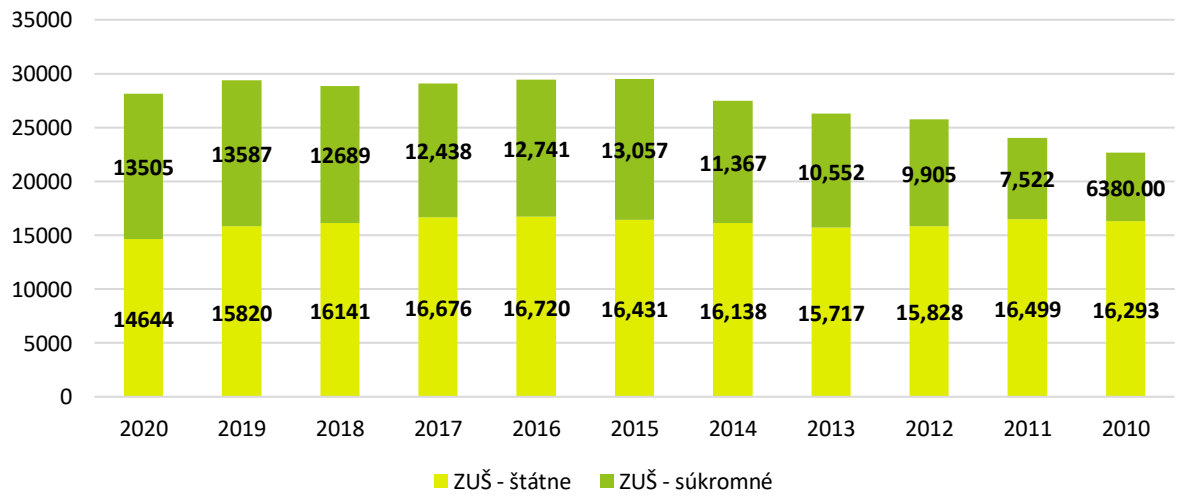

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie

Vysoké školy

Medzi rokmi 2014 a 2019 (podľa dát zo ŠÚ) vo väčšine krajov počet študentov denného štúdia 1. a 2. stupňa klesal. Výnimkou je Bratislavský kraj, kde v roku 2019 študovalo 43 358 študentov, čo je viac ako počet v rokoch 2015 – 2018, ale menej ako v roku 2014 (45 550 študentov). Podobnou výnimkou z trendu je aj Žilinský kraj, kde po rokoch poklesu počtu študentov ich študovalo v roku 2020 13790, v porovnaní so stavom v roku 2014 je to však len o 134 študentov viac. V Košickom kraji môžeme sledovať len veľmi malý nárast oproti počtu v roku 2018.

Graf 21: Vývoj počtu študentov 1. a 2. stupňa formou denného štúdia na VŠ v krajoch

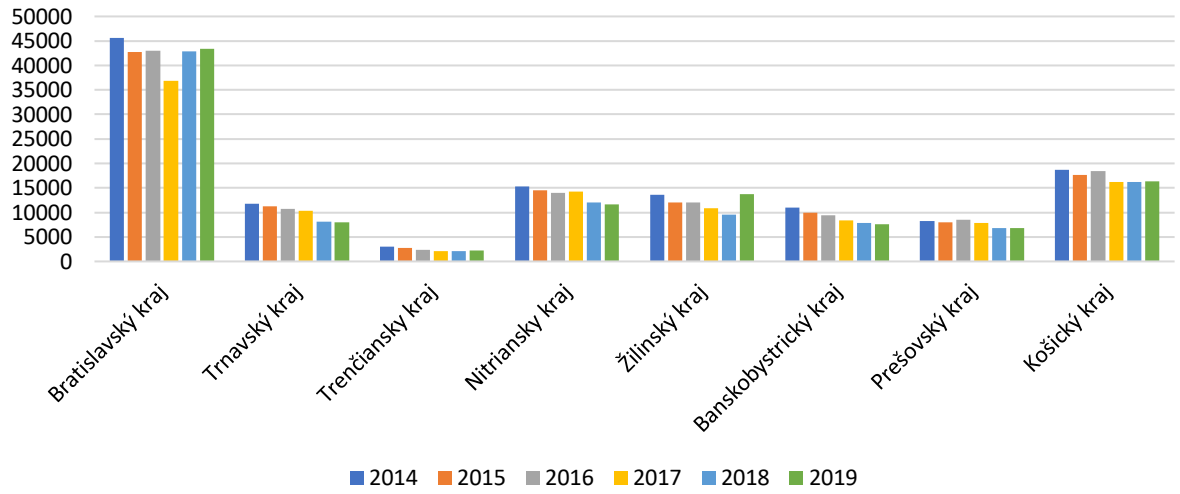

Zdroj: Šatistický úrad Slovenskej republiky, CVTI, vlastné spracovanie

Čo sa týka absolventov denného štúdia v kalendárnom roku, môžeme sledovať medzi rokmi 2014 a 2019 pokles počtu absolventov vo všetkých krajoch, s výnimkou Bratislavského kraja, kde v roku 2018 počet absolventov vzrástol oproti predošlému roku, avšak v 2019 opätovne poklesol. Podobný stav bol v Trenčianskom kraji, kde si kraj v roku 2016 mierne polepšil, avšak neskôr sa vrátil do klesajúceho trendu. Rovnako tak tomu bolo aj v Banskobystrickom a Prešovskom kraji ale v roku 2015.

Graf 22: Vývoj počtu absolventov denného štúdia na VŠ v krajoch

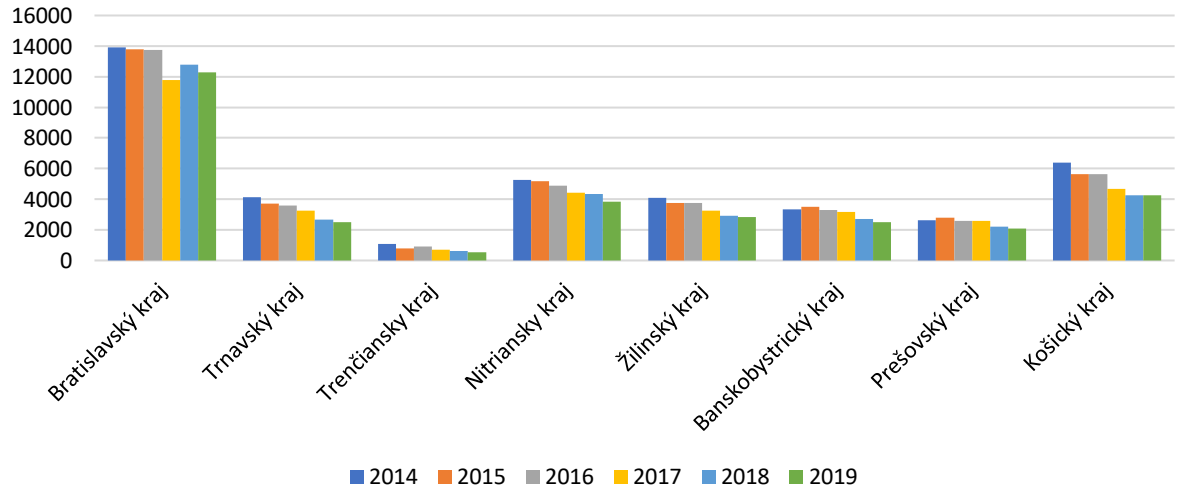

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, CVTI a vlastné spracovanie

Trh práce

Zamestnanosť

Ekonomický rast a vývoj na trhu práce sú považované za kľúčové predpoklady pre spokojnosť, šťastie a naplnenie životných potrieb obyvateľov a hodnotené úrovňou kvality života. Slovenský trh práce a regionálne trhy práce dosahovali v posledných rokoch historicky najlepšie výsledky. Už v roku 2018 sa zamestnanosť zvýšila o takmer 50 000 osôb a presiahla úroveň 2,4 milióna ľudí (podľa konceptu národných účtov ESA), tento trend pokračoval a Slovensko tak dosiahlo cieľovú hodnotu zamestnanosti 72 % definovanú v stratégii Európa 2020 (72,5 % v roku 2020). /3/

Napriek tomu v regiónoch SR pretrvávajú značné rozdiely aj v miere nezamestnanosti a počte voľných pracovných miest.

Tabuľka 23: Miera zamestnanosti vo veku 20 – 64 rokov podľa krajov (priemer za rok v %)

Kraj	Miera zamestnanosti vo veku 20 – 64 rokov		Zmena 2020/2019
	rok 2019	rok 2020	(v p. b.)
SR spolu	**73,4**	**72,5**	**-0,9**
Bratislavský	81,4	79,8	-1,6
Trnavský	74,7	74,9	0,2
Trenčiansky	75,5	74,9	-0,6
Nitriansky	73,8	72,8	-1,0
Žilinský	**73,7**	**72,5**	**-1,2**
Banskobystrický	72,6	72,2	-0,4
Prešovský	69,6	67,7	-1,9
Košický	68,4	67,6	-0,8

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie

V Žilinskom kraji je takmer polovica obyvateľov ekonomicky aktívnych. Ide o obyvateľov vo veku 15 – 64 rokov, ktorí spĺňajú požiadavky na zaradenie medzi zamestnané a nezamestnané osoby. Situácia je podobná aj v ostatných slovenských krajoch, Žilinský kraj sa pohybuje len ľahko nad priemerom (49,7 %). Od roku 2010 do roku 2015 narástol podiel ekonomicky aktívnych obyvateľov z 48,03 % na 49,74 %, a to aj napriek tomu, že sa zvyšoval priemerný vek (z 38,01 na 39,52 rokov). Od roku 2015 kolíše podiel ekonomicky aktívnych obyvateľov medzi 49 a 50 percentami. V skupine ekonomicky aktívnych obyvateľov výrazne narástol podiel žien, z 46,76 % v roku 2010 na 50,65 % v roku 2020, pričom najvyššie percento 54,03 % dosiahol v roku 2018.

Aj v prípade rastu zamestnanosti dlhodobá nezamestnanosť vyjadrená podielom na celkovej nezamestnanosti znižuje len minimálne v EÚ porovnaní dosahuje druhú najvyššiu hodnotu. Aj keď bola celková miera evidovanej nezamestnanosti na začiatku roka 2019 na úrovni 5,3 %, vo 12 z 20 najmenej rozvinutých okresoch sa pohybuje stále nad 10 % (ÚPSVR, 2019) v roku 2020 sa situácia už výrazne nezmenila.

Naopak, okresy s najnižšou nezamestnanosťou na západnom Slovensku vykazujú historicky najvyššie čísla voľných pracovných miest. Nízke miery nezamestnanosti narážajú na nedostatok kvalifikovaných pracovných síl. Počet zahraničných zamestnancov vzrástol oproti roku 2013 takmer 5-násobne.

V dlhodobom horizonte sa očakáva, že Slovensko bude **čeliť riziku automatizácie pracovných miest**. OECD odhaduje, že až tretina pracovných miest môže čeliť vysokému riziku automatizácie, čo je najviac spomedzi rozvinutých krajín (OECD Economic Surveys: Slovak Republic 2019), čo môže mať negatívny vplyv na udržanie pracovných miest v takom priemyselnom regióne ako je Žilinský kraj.

Z dlhodobého hľadiska sa **dopyt na trhu práce uberá od poľnohospodárstva, ťažby a priemyslu smerom k službám,** podiel zamestnancov s absolvovanou vysokou školou dlhodobo rastie a od roku 2009 sa takmer zdvojnásobil na súčasných približne 30 %, vysoký je aj počet zamestnancov v nadnárodných spoločnostiach a priemerná mzda kontinuálne rastie.

Podľa výberového zisťovania pracovných síl (ďalej aj „VZPS“), ktoré ŠÚ SR realizuje v domácnostiach SR, **celková zamestnanosť v roku 2020 poklesla o 2,0 %** (o 52,4 tis. osôb) a v priemere za rok predstavovala 2 531,3 tis. pracujúcich

osôb, pričom počet zamestnancov sa znížil o 41,9 tis. osôb (o 1,9 %) na 2 153,1 tis. osôb a počet podnikateľov sa znížil o 9,4 tis. osôb (o 2,4 %) na 377,2 tis. osôb.

Tabuľka 24: Pracujúci podľa krajov SR v roku 2020 (priemer za rok)

Kraj	Počet pracujúcich (v tis. osôb)	Podiel na SR (v %)	Index 2020/2019
SR spolu	**2 531,3**	**100,0**	**98,0**
v tom:			
Bratislavský	342,6	13,5	97,5
Trnavský	274,1	10,8	99,5
Trenčiansky	282,0	11,1	97,9
Nitriansky	318,4	12,6	97,5
Žilinský	**322,8**	**12,8**	**97,6**
Banskobystrický	301,0	11,9	98,7
Prešovský	350,8	13,9	97,2
Košický	339,5	13,4	98,2

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, VZPS, vlastné spracovanie

V Žilinskom kraji bol index rastu počtu pracujúcich na úrovni 97,6 % s poklesom oproti roku 2019 o 2,4 % nad priemerom SR.

Priemerný počet zamestnaných

Podľa štatistického výkazníctva ŠÚ SR, ktoré je realizované v podnikoch v SR, priemerný počet zamestnaných v hospodárstve SR v roku 2020 poklesol o 1,8 % (o 44 tis. osôb) na 2 372 tis. osôb. Z odvetvového hľadiska podľa štatistického výkazníctva k poklesu priemerného počtu zamestnaných osôb došlo najmä v oblasti ťažby a dobývania (o 8,1 %), priemyselnej výroby (o 6,0 %), stavebníctva (o 5,9 %) a ubytovacích a stravovacích služieb (o 4,9 %). Zamestnanosť sa naopak zvýšila najmä v oblasti odborných, vedeckých a technických činností (o 5,5 %). Miera zamestnanosti podľa VZPS vo vekovej skupine 20 až 64 rokov medziročne poklesla o 0,9 p. b. na úroveň 72,5 %.

Žilinský kraj sa dlhodobo zaraďuje medzi päť slovenských regiónov, ktoré si dokázali rastúci trend v tvorbe pracovných miest udržať (Bratislavský kraj, Nitriansky kraj, Trnavský kraj, Košický kraj). Všetky slovenské regióny s výnimkou Bratislavského kraja zaznamenali pokles zamestnanosti medzi rokmi 2008 – 2009 z dôvodu nástupu hospodárskej krízy. Postupný nárast zamestnanosti je možné sledovať už od roku 2010, je ale opatrný. V roku 2013 dochádza opäť k jej poklesu, ktorý sa prejavil vo všetkých regiónoch s výnimkou Bratislavského kraja, Žilinského kraja a Nitrianskeho kraja. Pozitívny vývoj na trhu práce, ktorý sa začal oživením rastu celkovej zamestnanosti v hospodárstve v roku 2014, bol v roku 2020 poznačený poklesom spôsobeným vplyvom pandémie COVID-19. Podľa údajov ŠÚ SR, VZPS celkový priemerný počet pracujúcich SR v roku 2020 v porovnaní s rokom 2019 medziročne poklesol o 2,0 %, resp. o takmer 52,4 tis. na 2 531,3 tis. Z hľadiska postavenia v zamestnaní klesol počet podnikateľov (o 2,4 %), ako aj počet zamestnancov (o 1,9 %). V štruktúre podnikateľov výraznejšie klesal počet podnikateľov so zamestnancami (o 5,6 % oproti 1,7 % u podnikateľov bez zamestnancov).

Najväčší zamestnávatelia v Žilinskom kraji v roku 2020:

- Kia Motors Slovakia s.r.o., Teplička nad Váhom
- Schaeffler Kysuce, spol. s r.o., Kysucké Nové Mesto
- Mobis Slovakia s.r.o., Gbeľany
- Žilinská univerzita v Žiline
- Fakultná nemocnica s poliklinikou Žilina
- ŽOS Vrútky a.s., Vrútky
- ECCO Slovakia a.s., Martin
- Univerzitná nemocnica Martin,
- TRIM Leader, a.s. Košťany nad Turcom
- Volkswagen Slovakia, a.s., závod Martin

- Hanes Global Supply Chain Slovakia a.s. Čadca
- Kysucká nemocnica s poliklinikou, Čadca
- COOP Jednota Čadca, spotrebné družstvo, Čadca
- Panasonic Electronic Devices Slovakia, s.r.o., Trstená
- Visteon Electronics Slovakia s.r.o., Námestovo
- Yanfeng Slovakia Automotive Interior Systems s.r.o., odštepný závod Námestovo Hern s.r.o., Námestovo
- Nobel Automotive Slovakia s.r.o. Dolný Kubín
- Miba Sinter Slovakia s.r.o., Dolný Kubín
- Dolnooravská nemocnica s poliklinikou MUDr. L. N. Jégeho Dolný Kubín
- Ústredná Vojenská Nemocnica SNP Ružomberok
- Mondi SCP a.s., Ružomberok
- Tatry Mountain Resort, a.s. Demänovská Dolina
- IKEA Industry Slovakia , s.r.o. - odštepný závod Jasná, Závažná Poruba
- Liptovská nemocnica s poliklinikou MUDr. Ivana Stodolu, Liptovský Mikuláš
- SlovTan Contract Tannery, spol. sr.o., Liptovský Mikuláš
- COOP Jednota, s.d., Liptovský Mikuláš
- Eltek, s.r.o., Liptovský Hrádok

Z hľadiska veľkostných kategórií podnikov v porovnaní s rokom 2019 sa zvýšila zamestnanosť vo veľkostnej kategórii podniku s 500 - 999 zamestnancov (o 4,1 %). Vo všetkých ostatných veľkostných kategóriách podnikov zamestnanosť klesla (v rozsahu od 1,0 % do 4,3 %).

Z regionálneho hľadiska medziročný **pokles počtu pracujúcich bol zaznamenaný vo všetkých krajoch.** V Žilinskom kraji bol pokles s indexom rastu 97,6 % porovnateľný s vývojom v Bratislavskom (97,5%) a Nitrianskym krajom (97,5%).

V rámci jednotlivých regiónov najvyššiu mieru zamestnanosti obyvateľov vo veku 20 - 64 rokov dosiahol Bratislavský kraj (79,8 %). Na druhej strane jej najnižšia úroveň bola v Košickom kraji (67,6 %). Miera zamestnanosti obyvateľov vo veku 20 - 64 sa znížila s výnimkou Trnavského kraja (rast o 0,2 p. b.) vo všetkých regiónoch v rozsahu od 0,4 p. b. do 1,9 p. b. Pokles miery zamestnanosti v regiónoch sa odrazil v miernom znížení medziregionálnych rozdielov v úrovni miery zamestnanosti obyvateľov vo veku 20 - 64 rokov v porovnaní s rokom 2019. Keď v roku 2019 bol rozdiel medzi najnižšou a najvyššou mierou zamestnanosti obyvateľov vo veku 20 - 64 rokov na úrovni 13 p. b., v roku 2020 to bolo 12,2 p. b., Žilinský kraj s hodnotou 72,5 % dosahuje rovnakú hodnotu ako priemer SR s mierou poklesu o 1,2 %.

Z celkového počtu pracujúcich SR v roku 2020 pracovalo v zahraničí 13 121,9 tis. osôb, čo predstavovalo 4,8 %. Počet krátkodobo pracujúcich v zahraničí sa medziročne znížil o 6,7 tis., pričom medziročné tempo ich poklesu bolo pomalšie ako v roku 2019 (o 5,2 % oproti 7,9 % v roku 2019), znížil sa aj ich podiel na celkovom počte pracujúcich (o 0,2 p. b.). Počet krátkodobo pracujúcich slovenských občanov v zahraničí poklesol v 5 krajoch, naopak v 3 krajoch ich počet vzrástol. Krátkodobo pracujúci v zahraničí sa podieľali na celkovom počte pracujúcich v kraji v rozsahu od 1,3 % v Bratislavskom kraji po 8,5 % v Prešovskom kraji, podiel Žilinského kraja bol v roku 2020 na úrovni 5,6%.

Tabuľka 25: Zahraničná pracovná migrácia podľa krajov SR v roku 2020

Kraj	Pracujúci v zahraničí (v tis. osôb)	index 2020/2019	Podiel na SR (v %)	Podiel pracujúcich v zahraničí na celkovej zamestnanosti SR, resp. kraja (v %)
SR spolu	**121,9**	**94,8**	**100,0**	**4,8**
v tom:				
Bratislavský	4,5	69,2	3,7	1,3
Trnavský	7,2	124,1	5,9	2,6
Trenčiansky	6,9	78,4	5,6	2,5
Nitriansky	19,5	86,7	16,0	6,1
Žilinský	**17,9**	**89,5**	**14,7**	**5,6**
Banskobystrický	16,6	85,6	13,6	5,5
Prešovský	29,8	107,6	24,5	8,5
Košický	19,5	107,7	16,0	5,7

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, VZPS

V rámci jednotlivých regiónov najvyššiu mieru zamestnanosti obyvateľov vo veku 20 - 64 rokov dosiahol Bratislavský kraj (79,8 %). Na druhej strane jej najnižšia úroveň bola v Košickom kraji (67,6 %). Miera zamestnanosti obyvateľov vo veku 20 - 64 sa znížila s výnimkou Trnavského kraja (rast o 0,2 p. b.) vo všetkých regiónoch v rozsahu od 0,4 p. b. do 1,9 p. b. Pokles miery zamestnanosti v regiónoch sa odrazil v miernom znížení medziregionálnych rozdielov v úrovni miery zamestnanosti obyvateľov vo veku 20 - 64 rokov v porovnaní s rokom 2019. Keď v roku 2019 bol rozdiel medzi najnižšou a najvyššou mierou zamestnanosti obyvateľov vo veku 20 - 64 rokov na úrovni 13 p. b., v roku 2020 to bolo 12,2 p. b., Žilinský kraj s hodnotou 72,5 % dosahuje rovnajú hodnotu ako priemer SR s mierou poklesu o 1,2 %. (Tabuľka č. 26)

Ekonomicky aktívne obyvateľstvo a miera zamestnanosti

Podľa údajov Štatistického úradu SR z výberového zisťovania pracovných síl (ŠÚ SR, VZPS) v roku 2020 z celkového počtu obyvateľov vo veku 15 a viac rokov bolo **59,0 % ekonomicky aktívnych a 41,0 % ekonomicky neaktívnych.** Priemerný počet ekonomicky aktívnych obyvateľov SR v roku 2020 podľa výberového zisťovania pracovných síl (VZPS) medziročne poklesol o 28,7 tis. osôb na 2 712,7 tis., Vývoj štruktúry ekonomicky aktívnych obyvateľov podľa jednotlivých 5-ročných vekových skupín poukazuje na pokračovanie starnutia pracovnej sily v SR.

Proporčné zastúpenie jednotlivých krajov na celkovom počte ekonomicky aktívnych obyvateľov sa dlhodobo takmer nemení.

Jednotlivé kraje sa na celkovom počte ekonomicky aktívnych obyvateľov v roku 2020 podieľali v rozpätí od 10,6 % do 14,7 %. Najväčší počet ekonomicky aktívnych obyvateľov bol v Prešovskom a Košickom kraji (spolu viac ako 28,0 % z celkového počtu ekonomicky aktívnych obyvateľov**), Žilinský kraj sa podieľal v roku 2020 spolu 18,9 % s mierou zamestnanosti 72,5 %.**

Graf 23: Počet a podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva v krajoch v roku 2020

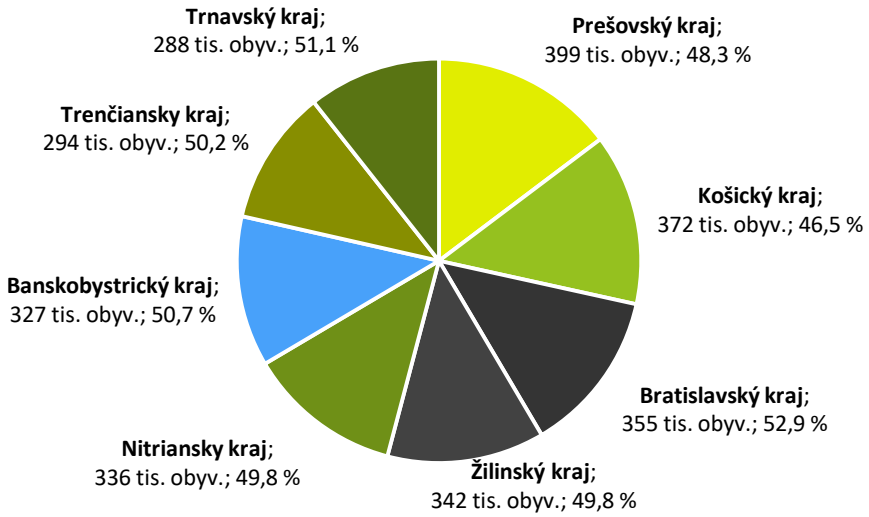

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

V nasledujúcich rokoch sa odhaduje nárast priemerného veku až na 44,87 rokov v roku 2035.

Tabuľka 26: Štruktúra ekonomicky aktívnych obyvateľov, miera zamestnanosti a nezamestnanosti podľa krajov v roku 2020

Kraj	Ekonomicky aktívne obyvateľstvo spolu v tis. osobách			Miera zamestnanosti vo veku 20-64 rokov v %	Miera nezamestnanosti spolu v %
	spolu	z toho pracujúci	z toho nezamestnaní		
SR spolu	**2 712,70**	**2 531,30**	**181,4**	**72,5**	**6,7**
Bratislavský	354,5	342,6	11,9	79,8	3,4
Trnavský	288,4	274,1	14,3	74,9	5
Trenčiansky	293,5	282	11,5	74,9	3,9
Nitriansky	336	318,4	17,6	72,8	5,2
Žilinský	**341,6**	**322,8**	**18,9**	**72,5**	**5,5**
Banskobystrický	326,9	301	25,9	72,2	7,9
Prešovský	399,3	350,8	48,4	67,7	12,1
Košický	372,4	339,5	33	67,6	8,9

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie

Počet ekonomicky aktívnych obyvateľov klesal vo všetkých krajoch. Najvyšší medziročný pokles absolútneho počtu ekonomicky aktívnych obyvateľov bol zaznamenaný v Nitrianskom, Bratislavskom a Žilinskom kraji o 7,9 tis. obyvateľov. Aj počet ekonomicky neaktívnych vzrástol vo všetkých krajoch. Najvyšší medziročný nárast absolútneho počtu ekonomicky neaktívnych obyvateľov bol zaznamenaný v Bratislavskom kraji.

Tabuľka 27: Štruktúra ekonomicky aktívneho obyvateľstva v Žilinskom kraji podľa vzdelania v tis. osobách a v %

Ukazovateľ	2019	2020	2019	2020
Základné vzdelanie a bez vzdelania	9,6	7,5	2,8%	2,2%
Nižšie stredné	95,7	95,9	27,7%	28,1%
Úplné stredné	161,0	158,1	46,5%	46,3%
Vysokoškolské	79,8	80,2	23,1%	23,5%
Spolu	**346,1**	**341,6**	**100,00%**	**100,00%**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie

V porovnaní s inými krajmi SR má Žilinský kraj (23,5 %) **dvojnásobne menej vysokoškolsky vzdelaného ekonomicky aktívneho obyvateľstva,** čo je menej ako Košický a Prešovský kraj a porovnateľne s Banskobystrickým a Nitrianskym krajom. V Žilinskom kraji je vysoký podiel až 46 % ekonomicky aktívneho obyvateľstva, ktoré má úplné stredné vzdelanie a to je v súlade s priemerom SR. Zaostávajúcim krajom je Bratislavský kraj (38%). /16/

Žilinský kraj mal v roku 2019 50,1 % ekonomicky aktívnych obyvateľov a miera ekonomickej aktivity dosiahla 59,4 %. Miera zamestnanosti dlhodobo mierne rástla z hodnoty 68,5 % v roku 2013 na 72,5% v roku 2020 a miera nezamestnanosti zasa výraznejšie klesala až na 4,5 % v roku 2019 a v roku 2020 za zvýšila na priemer 5,5 %. Priemerná nominálna mesačná mzda predstavovala 1 174 eur a za celoslovenským priemerom zaostala o 7 %.

Pokiaľ ide o odvetvovú štruktúru, z celkového počtu zamestnaných osôb SR v roku 2020 pracovalo v poľnohospodárstve 3,6 %, v priemysle 22,2 %, v stavebníctve 7,0 % a v sektore služieb 67,0 %.

Najvyššie percento pracovníkov v Žilinskom kraji tvoria operátori a montéri strojov a zariadení (12,6 %), technici a odborní pracovníci (11,8 %), zamestnanci v službách a obchode (11,1 %) a kvalifikovaní pracovníci a remeselníci (10, 5 %). Naopak najmenšiu skupinu tvoria kvalifikovaní pracovníci v poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve (0,3 %), zákonodarcovia a riadiaci pracovníci (5,2 %) a špecialisti (5,2 %).

Z pohľadu ekonomickej činnosti tvoria najväčší podiel v Žilinskom kraji zamestnanci z oblasti priemyselnej výroby (27,7 %), z oblasti veľkoobchodu a maloobchodu a opravy motorových vozidiel a motocyklov (14,2 %) a stavebníctve (5,8 %). V oblasti poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov pracuje 2,6 % zamestnancov Žilinského kraja.

Oproti ostatným slovenským krajom má Žilinský kraj **nadpriemerne vysoký podiel zamestnancov v oblasti priemyslu, vyššie podiely týchto pracovníkov** sú v Trenčianskom, Trnavskom a Nitrianskom kraji. Po Prešovskom kraji má Žilinský kraj najvyšší podiel zamestnancov v stavebníctve a po Bratislavskom kraji najvyšší podiel zamestnancov v oblasti veľkoobchodu, maloobchodu a opravy motorových vozidiel a motocyklov. Naopak pod celoslovenským priemerom je podiel zamestnancov v oblasti ubytovacích a stravovacích služieb, dopravy a skladovania alebo finančníctva a poisťovníctva./17/

Tabuľka 28: Štruktúra zamestnancov podľa ekonomickej činnosti (zisťovacou metódou) SK NACE Rev. 2 v roku 2019

Okres	Spolu	Poľno-hospodárstvo, lesníctvo a rybolov	Priemysel spolu	Ťažba a dobývanie	Priemyselná výroba	Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu	Dodávka vody; čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov
Bytča	5 743	176	3 406	0	3 373	0	0
Čadca	17 560	0	3 487	0	3 254	31	201
Dolný Kubín	12 888	647	5 319	0	5 041	109	0
Kysucké Nové Mesto	10 277	0	6 927	0	6 763	0	0
Liptovský Mikuláš	22 590	902	7 054	0	6 023	246	0
Martin	28 949	715	9 164	0	8 190	355	0
Námestovo	8 458	700	2 747	0	2 594	0	0
Ružomberok	12 500	335	2 999	0	2 261	259	0
Turčianske Teplice	4 054	434	1 088	0	919	0	0
Tvrdošín	6 933	546	2 928	0	2 434	18	477
Žilina	70 610	399	17 499	290	14 636	1 520	1 053
Žilinský kraj	**200 562**	**5 151**	**62 618**	**576**	**55 489**	**2 686**	**3 867**

pokračovanie tabuľky:

Okres	Stavebníctvo	Veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel a motocyklov	Doprava a skladovanie	Ubytovacie a stravovacie služby	Informácie a komunikácia	Finančné a poisťovacie činnosti
Bytča	68	580	195	0	20	21
Čadca	1 909	3 312	1 384	80	30	95
Dolný Kubín	1 172	1 484	367	368	7	71
Kysucké Nové Mesto	113	982	221	313	0	16
Liptovský Mikuláš	582	2 928	865	1 120	479	108
Martin	1 021	3 197	1 665	538	762	152
Námestovo	659	883	332	0	0	38
Ružomberok	435	1 630	521	0	22	70
Turčianske Teplice	0	949	140	0	0	12
Tvrdošín	0	661	169	122	0	27
Žilina	5 386	11 824	5 670	1 173	3 717	807
Žilinský kraj	**11 675**	**28 430**	**11 530**	**3 754**	**5 081**	**1 418**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Nezamestnanosť

Miera nezamestnanosti sa na Slovensku od roku 2010 výrazne znížila, avšak nešlo o lineárny, ale kolísavý vývoj. Z 10,9 % v roku 2010 sa miera nezamestnanosti postupne navyšovala do roku 2012 (12,8 %), kedy dosiahla vrchol a postupne sa znižovala až do roku 2019 na 4 %. V roku 2020 opäť stúpla na 6,5 % pravdepodobne v súvislosti s vládnymi opatreniami reagujúcimi na pandémiu COVID-19.

Nezamestnanosť podľa evidencie Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny i nezamestnanosť podľa Štatistického úradu SR v priemere za rok 2020 narástla, pričom celkový priemerný počet evidovaných nezamestnaných sa medziročne zvýšil o 41,6 tis. osôb (o 24,8 %) na 209 634 osôb.

Vývoj nezamestnanosti *v Žilinskom kraji* kopíruje celoslovenskej trendy. V porovnaní s ostatnými krajmi sa z pohľadu nezamestnanosti pohybuje Žilinský kraj pod priemerom (celoslovenská miera nezamestnanosti dosiahla 7,6 % v roku 2020), jeho nezamestnanosť je 5. najnižšia.

Obrázok 14: Miera evidovanej nezamestnanosti v jednotlivých okresoch SR (priemer za rok 2020)

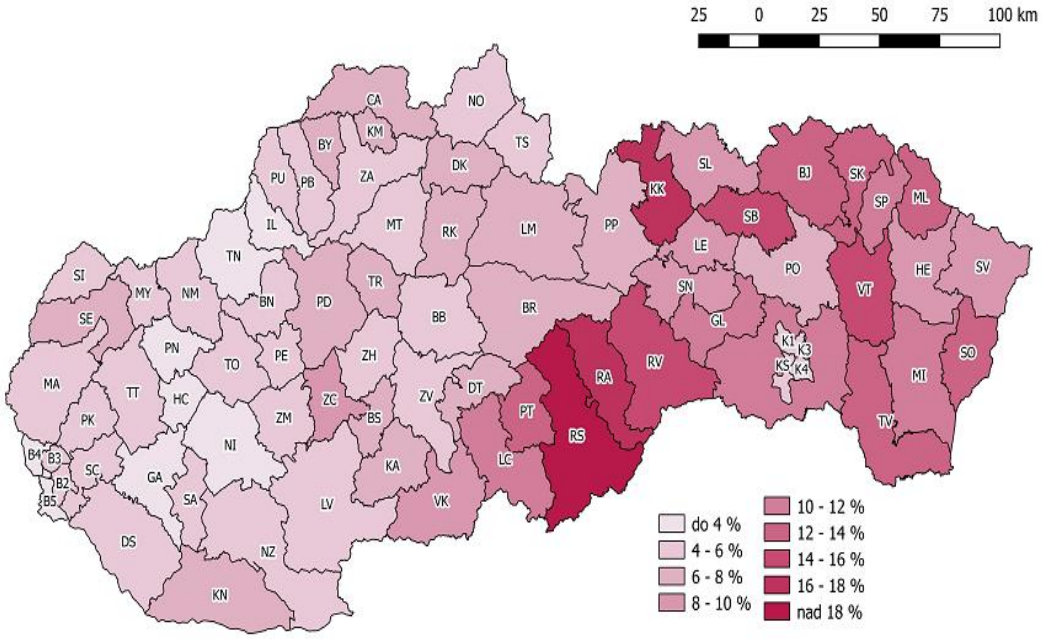

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky

Najvyšší podiel žien na celkových priemerných počtoch UoZ v roku 2020 bol v Nitrianskom kraji (56,58 %), v ostatných krajoch sa podiel pohyboval v rozmedzí od 51,30 % (Žilinský kraj) do 54,03 % (Banskobystrický kraj).

Tabuľka 29: Nezamestnanosť podľa krajov SR v roku 2020 (priemer za rok)

Kraj	Nezamestnaní			Miera nezamestnanosti	
	v tis. osôb	Podiel na SR (v %)	Index 2020/2019	v %	Zmena oproti 2019 (v p. b.)
SR spolu	**181,4**	**100**	**115**	**6,7**	**0,9**
v tom:					
Bratislavský	11,9	6,5	140,7	3,4	1
Trnavský	14,3	7,9	107,9	5	0,4
Trenčiansky	11,5	6,3	135,6	3,9	1,1
Nitriansky	17,6	9,7	111,5	5,2	0,6
Žilinský	**18,9**	**10,4**	**122,1**	**5,5**	**1,1**
Banskobystrický	25,9	14,3	99,8	7,9	0,1
Prešovský	48,4	26,7	119	12,1	2
Košický	33	18,2	111,2	8,9	1

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, Štatistická správa o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR vo 4. štvrťroku 2020

Z regionálneho hľadiska bola za rok 2020 najvyššia úroveň priemernej miery evidovanej nezamestnanosti zaznamenaná v Prešovskom kraji (10,42 %) a najnižšia v Bratislavskom kraji (4,09 %). Úroveň celoslovenského priemeru miery evidovanej nezamestnanosti (6,78 %), bola okrem Prešovského kraja prekročená v Košickom kraji s ročným priemerom

9,51 % a v Banskobystrickom kraji s ročným priemerom 8,89 %. **Hodnotou 5,71 % bol Žilinský kraj piatym najúspešnejším krajom SR vďaka nárastu na úrovni celoslovenského priemeru o 1,78 p. b.**

Ako je vidieť z nasledujúceho grafu, za Žilinským krajom zaostávajú už len kraje s najmenej rozvinutými okresmi Banskobystrický, Prešovský a Košický kraj.

Graf 24: Priemerná miera evidovanej nezamestnanosti a priemerný počet UoZ v krajoch SR v roku 2020

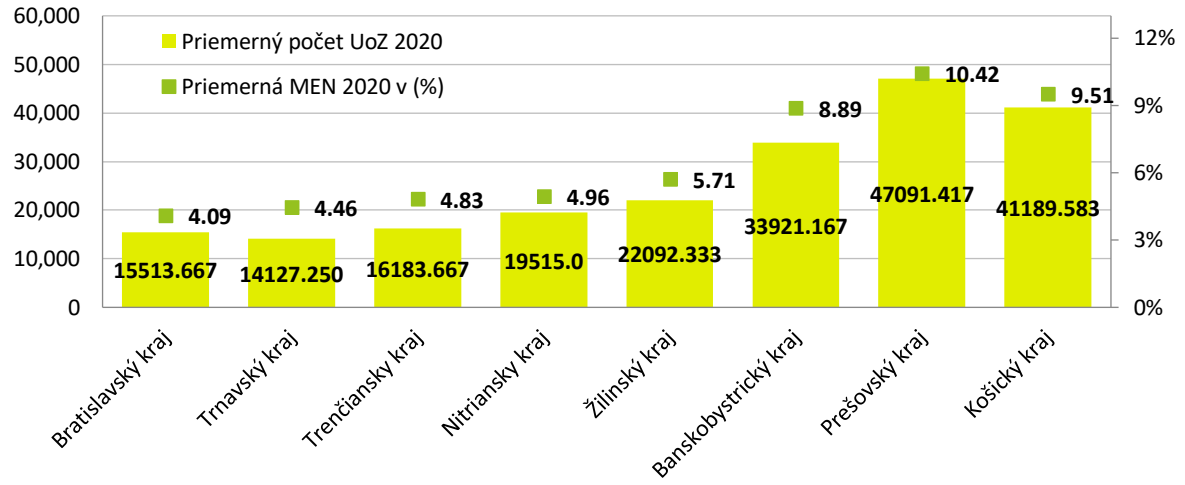

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky

Štruktúra UoZ podľa vzdelania sa v roku 2020 v porovnaní s minulým rokom zmenila. K najmenej početným skupinám patrili aj UoZ s vyšším odborným vzdelaním (stupeň 16) s počtom 931 a s podielom 0,44 % a UoZ s úplným stredným všeobecným vzdelaním (stupeň 15) s počtom 8 471 a podielom 4,04 %. V prípade Žilinského kraja najpočetnejšiu skupinu tvorila skupina UoZ 12, 13, 14 a 16, čo kopíruje celoslovenský vývoj.

Graf 25: Podiel UoZ podľa stupňa vzdelania v krajoch SR v roku 2020

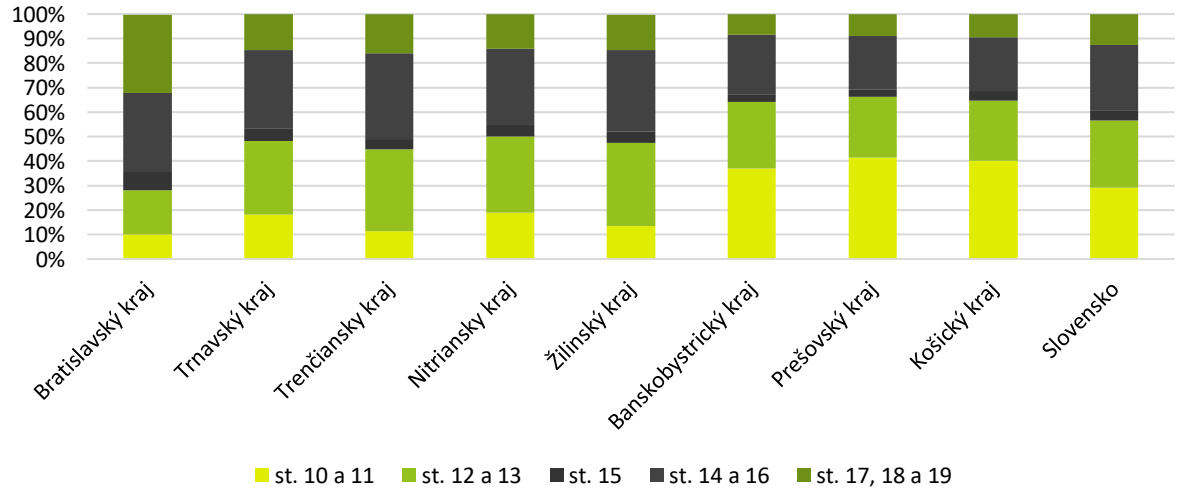

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky

Z regionálneho hľadiska bolo najviac nezamestnaných evidovaných uchádzačov so základným alebo neukončeným základným vzdelaním (stupne vzdelania 10, 11) v troch krajoch. V Prešovskom kraji ich bolo 41,48 %, v Košickom 40,02 % a v Banskobystrickom kraji 36,95 %. **V Žilinskom (33,94 %) a Nitrianskom (31,23 %) sa na nezamestnanosti najvyšším počtom podieľali UoZ s nižším stredným a so stredným odborným vzdelaním (st. vzd. 12, 13).** V Trenčianskom kraji (35,19 %) a v Trnavskom kraji (32,15 %) bolo najviac UoZ s úplným stredným odborným vzdelaním a vyšším odborným

vzdelaním, t. j stupeň vzdelania 14 a 16. V Bratislavskom kraji sa na počte evidovaných nezamestnaných uchádzačov o zamestnanie najvyšším podielom (31,96 %) podieľali vysokoškolsky vzdelané osoby so st. vzd. 17, 18 a 19.

Z hľadiska vekovej štruktúry v roku 2020 boli **najpočetnejšou skupinou medzi UoZ osoby vo veku 15 – 24 rokov** (28 292 osôb) v ŽSK, pričom tvorili 13,50 % zo všetkých UoZ. Druhou najpočetnejšou skupinou s počtom 25 034 osôb a podielom 11,94 % boli UoZ vo veku 40 – 44 rokov, nasledovala skupina osôb vo veku 35 – 39 rokov s počtom 24 977 osôb a podielom 11,91 %.

Tabuľka 30: Štruktúra uchádzačov o zamestnanie podľa veku v krajoch SR v roku 2020 (v %)

Územie	v tom								
(kraje SR)	15-24r.	25-29 r.	30-34 r.	35-39 r.	40-44 r.	45-49 r.	50-54 r.	55-59 r.	nad 60 r.
Bratislavský	9,69	12,25	13,93	15,5	14,4	10,38	8,31	9,48	6,05
Trnavský	13,37	12,29	11,83	12,84	12,52	10,82	9,82	10,38	6,13
Trenčiansky	12,63	12,13	11,19	11,71	11,53	10,39	10,83	12,28	7,31
Nitriansky	12,08	10,87	10,89	11,5	12,08	10,74	11,12	12,8	7,92
Žilinský	**14,48**	**12,32**	**11,36**	**10,69**	**10,97**	**10,59**	**10,7**	**12,12**	**6,77**
Banskobystrický	12,16	10,93	11,06	11,44	12,24	11,54	11,33	12,9	6,41
Prešovský	16,2	12,69	11,61	11,86	11,24	10,96	10,1	10,49	4,84
Košický	13,46	11,29	11,37	11,63	11,99	11,56	10,8	11,75	6,15
Slovensko	**13,5**	**11,82**	**11,53**	**11,91**	**11,94**	**11,01**	**10,5**	**11,57**	**6,21**

Zdroj: ÚPSVR

Priemerná dĺžka evidencie UoZ v roku 2020 v ŽSK v porovnaní s rokom 2019 (8,85 mesiacov) vzrástla na 11,63 mesiaca.

Z pohľadu počtu znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie nepatrí Žilinskému kraju významné miesto medzi regiónmi SR.

Nasledovné tabuľky a graf ukazujú na súčasný stav trhu práce v jednotlivých okresoch ŽSK a dynamiku trhu práce s previazaním na ekonomickú štruktúru a ekonomickú aktivitu obyvateľstva.

Tabuľka 31: Priemerný počet znevýhodnených uchádzačov v roku 2020 podľa regiónov SR (v osobách)

Územie	Znevýhodnení UoZ podľa § 8 zák. č. 5/2004 Zb.							
	písm. a)	písm. b)	písm. c)	písm. d)	písm. e)	písm. f)	písm. g)	písm. h)
Bratislavský kraj	704	3 690	2 592	1 596	6 920	0	251	284
Trnavský kraj	798	3 711	1 851	2 582	6 167	0	64	572
Trenčiansky kraj	914	4 912	2 763	1 910	7 192	0	179	856
Nitriansky kraj	1 048	6 202	3 829	3 696	9 513	0	193	611
Žilinský kraj	**1 437**	**6 526**	**5 007**	**3 053**	**11 298**	**0**	**57**	**938**
Banskobystrický kraj	1 254	10 381	13 698	12 692	20 837	0	296	1 183
Prešovský kraj	2 262	11 963	19 469	20 142	31 172	0	168	1 728
Košický kraj	1 684	11 808	17 913	16 991	26 984	1	231	1 122
Slovensko	**10 101**	**59 193**	**67 121**	**62 662**	**120 084**	**1**	**1 439**	**7 294**

Zdroj: ÚPSVR

Tabuľka 32: Počet evidovaných uchádzačov o zamestnanie v rokoch 2010–2020

Okres	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Bytča	2 316	2 332	2 551	2 441	2 244	1 741	1 413
Čadca	5 496	5 889	6 516	6 721	6 276	5 282	3 857
Dolný Kubín	2 749	2 840	2 999	2 904	2 679	2 263	1 893
Kysucké Nové Mesto	2 095	2 178	2 515	2 524	2 257	1 824	1 541
Liptovský Mikuláš	4 927	5 366	5 892	5 539	4 965	4 311	3 573
Martin	4 913	5 086	5 108	4 939	4 413	3 301	2 657
Námestovo	3 621	3 985	4 368	4 357	3 819	2 900	2 092
Ružomberok	3 814	3 924	4 223	4 098	3 782	3 306	2 986
Turčianske Teplice	1 076	1 129	1 274	1 226	1 166	847	655
Tvrdošín	2 317	2 367	2 410	2 484	2 158	1 671	1 326
Žilina	6 856	7 541	8 013	7 712	7 024	6 403	5 377
Žilinský kraj	**40 180**	**42 637**	**45 869**	**44 945**	**40 783**	**33 849**	**27 370**

pokračovanie tabuľky:

Okres	2017	2018	2019	2020	Zmena 2010-2020	% zmena
Bytča	904	786	913	1 148	-1 168	-50,43 %
Čadca	2 841	2 486	2 365	3 513	-1 983	-36,08 %
Dolný Kubín	1 262	1 071	1 128	1 663	-1 086	-39,51 %
Kysucké Nové Mesto	945	837	976	1 457	-638	-30,45 %
Liptovský Mikuláš	2 531	2 216	1 959	2 831	-2 096	-42,54 %
Martin	1 922	1 600	1 707	2 856	-2 057	-41,87 %
Námestovo	1 682	1 346	1 248	2 040	-1 581	-43,66 %
Ružomberok	1 957	1 661	1 579	2 293	-1 521	-39,88 %
Turčianske Teplice	463	416	462	671	-405	-37,64 %
Tvrdošín	1 083	881	855	1 222	-1 095	-47,26 %
Žilina	3 721	3 257	3 293	4 922	-1 934	-28,21 %
Žilinský kraj	**19 311**	**16 557**	**16 485**	**24 616**	**-6 322**	**-15,73 %**

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, vlastné spracovanie, 2021

Graf 26: Štruktúra evidovaných uchádzačov o zamestnanie podľa pohlavia v okresoch v roku 2020

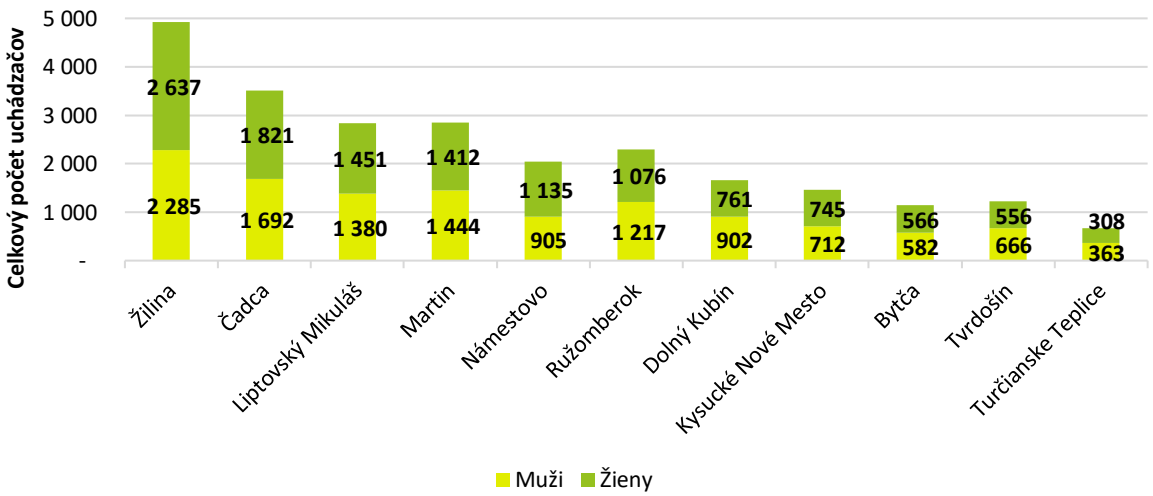

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 33: Štruktúra uchádzačov o zamestnanie podľa najvyššie dosiahnutého vzdelania v okresoch Žilinského kraja v roku 2020

Okres	Neukončené základné vzdelanie	Základné vzdelanie	Nižšie stredné odborné vzdelanie	Stredné odborné vzdelanie	Úplné stredné odborné vzdelanie
Bytča	2	107	6	487	368
Čadca	2	404	23	1 452	1 176
Dolný Kubín	-	158	9	599	573
Kysucké Nové Mesto	1	186	4	537	511
Liptovský Mikuláš	32	654	12	830	858
Martin	7	431	6	825	983
Námestovo	-	258	3	811	649
Ružomberok	8	373	2	794	723
Turčianske Teplice	2	139	3	245	190
Tvrdošín	-	144	6	386	427
Žilina	7	387	30	1 448	1 822
Žilinský kraj	**61**	**3 241**	**104**	**8 414**	**8 280**

pokračovanie tabuľky:

Okres	Úplné stredné všeobecné vzdelanie	Vyššie odborné vzdelanie	Vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa	Vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa	Vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa
Bytča	46	3	31	95	1
Čadca	112	5	83	240	8
Dolný Kubín	65	10	45	197	7
Kysucké Nové Mesto	76	2	31	104	3
Liptovský Mikuláš	96	14	76	251	6
Martin	138	12	72	367	14
Námestovo	69	10	58	175	2
Ružomberok	103	14	55	208	11
Turčianske Teplice	25	2	11	51	3
Tvrdošín	88	4	25	132	5
Žilina	284	33	136	734	23
Žilinský kraj	**1 102**	**109**	**623**	**2 554**	**83**

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 34: Štruktúra uchádzačov o zamestnanie podľa veku v roku 2020

Okres	>20 rokov	20-29 rokov	30-39 rokov	40-49 rokov	50-59 rokov	60+ rokov
Bytča	25	264	235	261	277	86
Čadca	100	769	734	746	876	288
Dolný Kubín	37	385	365	376	378	122
Kysucké Nové Mesto	42	341	292	306	347	129
Liptovský Mikuláš	90	643	701	615	614	168
Martin	73	696	663	580	605	239
Námestovo	84	482	445	463	437	129
Ružomberok	62	526	490	510	541	164
Turčianske Teplice	20	159	128	149	172	43
Tvrdošín	46	316	273	263	250	74
Žilina	100	1 173	1 168	1 088	1 058	335
Žilinský kraj	**679**	**5 754**	**5 494**	**5 357**	**5 555**	**1 777**

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 35: Štruktúra uchádzačov o zamestnanie podľa dĺžky evidencie v roku 2020

Okres	Počet osôb				% podiel			
	<6 mesiacov	7–12 mesiacov	13–24 mesiacov	> 24 mesiacov	<6 mesiacov	7–12 mesiacov	13–24 mesiacov	> 24 mesiacov
Bytča	490	311	199	148	42,7 %	27,1 %	17,3 %	12,9 %
Čadca	1 578	926	589	420	44,9 %	26,4 %	16,8 %	12,0 %
Dolný Kubín	777	450	261	175	46,7 %	27,1 %	15,7 %	10,5 %
Kysucké Nové Mesto	649	366	232	210	44,5 %	25,1 %	15,9 %	14,4 %
Liptovský Mikuláš	1 359	695	412	365	48,0 %	24,5 %	14,6 %	12,9 %
Martin	1 434	826	403	193	50,2 %	28,9 %	14,1 %	6,8 %
Námestovo	1 064	561	263	152	52,2 %	27,5 %	12,9 %	7,5 %
Ružomberok	1 039	573	349	332	45,3 %	25,0 %	15,2 %	14,5 %
Turčianske Teplice	293	156	132	90	43,7 %	23,2 %	19,7 %	13,4 %
Tvrdošín	608	322	193	99	49,8 %	26,4 %	15,8 %	8,1 %
Žilina	2 308	1 361	773	480	46,9 %	27,7 %	15,7 %	9,8 %
Žilinský kraj	**11 599**	**6 547**	**3 806**	**2 664**	**47,1 %**	**26,6 %**	**15,5 %**	**10,8 %**

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 36: Štruktúra uchádzačov o zamestnanie podľa profesie SK ISCO-08 vykonávanej bezprostredne pred zaradením do evidencie v roku 2020

Okres	Príslušníci armády	Zákonodarcovia, riadiaci pracovníci	Špecialisti	Technici a odborní pracovníci	Administratívni pracovníci	Pracovníci v službách a obchode
Bytča	-	9	24	35	48	109
Čadca	-	20	61	78	170	349
Dolný Kubín	-	19	59	69	70	179
Kysucké Nové Mesto	-	8	30	53	64	142
Liptovský Mikuláš	2	46	88	95	163	378
Martin	1	54	133	157	170	337
Námestovo	-	11	49	51	80	182
Ružomberok	-	25	71	61	96	278
Turčianske Teplice	-	7	10	28	33	83
Tvrdošín	-	11	42	58	86	138
Žilina	-	102	195	239	325	592
Žilinský kraj	**3**	**312**	**762**	**924**	**1 305**	**2 767**

pokračovanie tabuľky:

Okres	Kvalifikovaní pracovníci v poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve	Kvalifikovaní pracovníci, remeselníci	Operátori a montéri strojov a zariadení	Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	Nezistené	Bezprostred. pred evidenciou bez zamestnania
Bytča	21	136	78	161	1	526
Čadca	23	282	280	509	1	1 740
Dolný Kubín	39	169	153	213	2	691
Kysucké Nové Mesto	9	131	116	178	-	726
Liptovský Mikuláš	33	137	143	405	3	1 338
Martin	23	247	169	316	11	1 238
Námestovo	51	266	180	249	-	921
Ružomberok	25	162	105	356	20	1 094

Turčianske Teplice	19	65	54	117	2	253
Tvrdošín	15	88	74	250	-	460
Žilina	21	302	256	470	28	2 392
Žilinský kraj	**279**	**1 985**	**1 608**	**3 224**	**68**	**11 379**

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, vlastné spracovanie, 2021

Voľné pracovné miesta

V roku 2020 bolo v hospodárstve SR podľa štatistického výkazníctva k dispozícii v priemere 16 063 voľných pracovných miest. V porovnaní s rokom 2019 bol ich počet nižší o 26,7 % (absolútne o 5 857 miest). Z hľadiska jednotlivých odvetví počet voľných pracovných miest medziročne poklesol vo všetkých odvetviach s výnimkou odvetvia vzdelávania, kde sa udržal na rovnakej úrovni ako v roku 2019.

Tabuľka 37: Voľné pracovné miesta v roku 2020 podľa krajov (priemer za rok)

Kraj	Voľné pracovné miesta		Prírastok/úbytok voľných pracovných miest	Index 2020/2019	Miera voľných pracovných miest v %
	Počet	Podiel na SR (v %)			
SR spolu	**16 063**	**100,0**	**5 857**	**73,3**	**0,8**
v tom:					
Bratislavský	7 538	46,9	-1 304	85,3	1,3
Trnavský	1 160	7,2	-935	55,4	0,7
Trenčiansky	1 086	6,8	-414	72,4	0,6
Nitriansky	1 039	6,5	-573	64,5	0,5
Žilinský	**1 465**	**9,1**	**-554**	**72,6**	**0,7**
Banskobystrický	1 605	10,0	-542	74,7	0,8
Prešovský	1 114	6,9	-871	56,1	0,5
Košický	1 056	6,6	-664	61,4	0,5

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, Štatistická správa o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR vo 4. štvrťroku 2020

Z regionálneho hľadiska bolo v roku 2020 najviac voľných pracovných miest v Bratislavskom kraji (7 538), čo predstavovalo 46,9 % z celkového priemerného počtu voľných pracovných miest v SR. **Počet voľných pracovných miest poklesol vo všetkých regiónoch** v rozsahu od 14,7 % do 44,6 %. Výrazne nadpriemerný pokles voľných pracovných miest bol zaznamenaný najmä v Trnavskom kraji (zníženie o 44,6 %) a Prešovskom kraji (zníženie o 43,9 %). V Žilinskom kraji poklesol počet voľných pracovných miest v roku 2020 o 27,6% porovnateľne s Trenčianskym krajom.

Graf 27: Počet voľných pracovných miest v rokoch 2010–2020 (hodnoty k 31.12.)

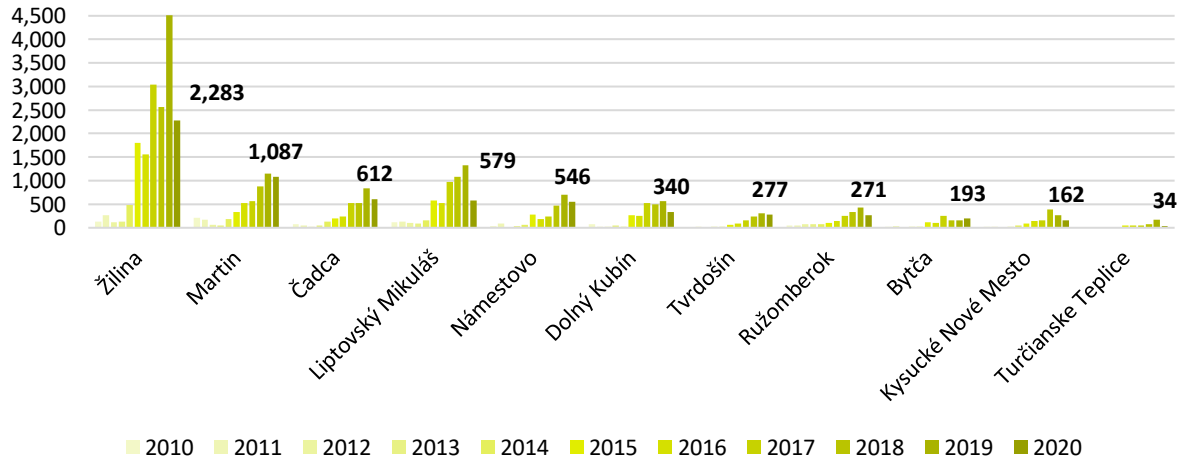

Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, vlastné spracovanie, 2021

Aktívne opatrenia na trhu práce

V snahe čo najviac zmierniť ekonomický dopad pandémie ochorenia COVID-19 na rast nezamestnanosti sa prijali rôzne legislatívne a nelegislatívne zmeny a opatrenia vo forme národných projektov (napr. Prvá pomoc). V súlade so zákonom o službách zamestnanosti sa aj v roku 2020 poskytovali UoZ nižšie uvedené AOTP: Podpora zamestnanosti, Podpora zdravotne postihnutých – 4, Podpora integračných podnikov, Pracuj, zmeň svoj život a UoZ mohli taktiež v súlade s AOTP zákona o službách zamestnanosti využiť informačné a poradenské služby (§ 42), odborné poradenské služby (§ 43), vzdelávanie a prípravu pre trh práce UoZ (§ 46), príspevok na vykonávanie absolventskej praxe (§ 51), príspevok na podporu vytvorenia pracovného miesta v prvom pravidelne platenom zamestnaní (§ 51a), a pod. Prostredníctvom projektov (§ 54) sa realizovali: poskytnutie príspevku na samostatnú zárobkovú činnosť, mentorované zapracovanie a prax pre mladých UoZ do 29 rokov, podpora UoZ prostredníctvom rekvalifikácie alebo posilnením kľúčových kompetencií a podpora zamestnávania UoZ v odvetví poľnohospodárstva.

Sociálna ekonomika

Dňa 13. marca 2018 schválila Národná rada SR zákon č. 112/2018 Z. z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnej ekonomike“ alebo „zákon“), ktorý nadobudol účinnosť 1. mája 2018. Zákon reflektuje súčasné európske smerovanie a trendy, najmä v súvislosti s dopadom aktuálneho spoločenského a ekonomického vývoja./18/

V zmysle platnej legislatívy v roku 2020 zákon o sociálnej ekonomike definuje tri typy RSP podľa zamerania činnosti – integračný podnik, sociálny podnik bývania a všeobecný registrovaný sociálny podnik.

MPSVR SR počas roka 2020 priznalo štatút RSP 204 žiadateľom, ktorí splnili zákonom stanovené podmienky, z toho 37 v Košickom kraji, 23 v Prešovskom kraji, **33 v Žilinskom kraji**, 33 v Banskobystrickom kraji, 38 v Trenčianskom kraji, 13 v Nitrianskom kraji, 17 v Trnavskom kraji a 10 v Bratislavskom kraji. Celkom je **v Žilinskom kraji evidovaných 73 subjektov sociálnej ekonomiky.**

Činnosť a zameranie subjektov sociálnej ekonomiky je rôzne, najviac je ich zameraných na obchod, stavebníctvo a drobné remeselné činnosti spojené so stavebníctvom.

Tabuľka 38: Registrované podniky sociálnej ekonomiky v Žilinskom kraji podľa okresov

Okres	Počet PSE	Zameranie PSE	Typ PSE	Právna forma% podiel s.r.o.	Región
Žilina	21	služby, stavebníctvo, výroba, administratíva a poľnohospodárstvo	integračný	99,60 %	Horné Považie
Čadca	4	služby, stavebníctvo, potravinárska výroba	integračný	100,00 %	Kysuce
Martin	21	marketingové a administratívne služby, obchod, poľovníctvo a lesníctvo, obchod, poľnohospodárstvo, výroba, gastro služby	integračný	85,70 %	Turiec
Námestovo	6	poľnohospodárstvo, stavebné práce,	integračný	100,00 %	Orava
Kysucké Nové Mesto	3	obchod, remeselné činnosti	integračný	100,00 %	Kysuce
Liptovský Mikuláš	5	stavebné práce, výroba textilu a odevov,	integračný	80,00 %	Liptov
Ružomberok	7	gastro služby, obchod, remeselné činnosti, obchod a veľkoobchod, služby súvisiace s CR	integračný	100,00 %	Liptov
Dolný Kubín	3	služby	integračný	100,00 %	Orava
Tvrdošín	1	stavebné práce a súvisiace služby	integračný	100,00 %	Orava
Bytča	1	stavebníctvo a drobné remeselné činnosti, vybrané služby	integračný	100,00 %	Horné Považie
Turčianske Teplice	1	stavebníctvo a drobné remeselné činnosti	integračný	100,00 %	Turiec
Žilinský kraj	**73**			**96,85 %**	

Zdroj: vlastné spracovanie

Budúci vývoj na trhu práce

Podľa prognóz vývoja trhu práce mal rast pokračovať s nižšou dynamikou rastu až do roku 2022, vplyvom pandémie COVID-19 sa nedosiahol plánovaný rast 1,1 % ročne a celkovo sa v roku 2020 odhaduje medziročný nárast 0,8 %.

Podľa optimistického Scenára 1 (trvanie ekonomických obmedzení do 3 mesiacov) sa očakáva pokles zamestnanosti v roku 2021 vo všetkých odvetviach národného hospodárstva s výnimkou zdravotníctva. Najviac zasiahnuté bude aj v roku 2021 predovšetkým odvetvie ubytovania a stravovania, kde sa očakáva viac ako 34 % pokles a odvetvie skladovania a dopravy s očakávaným poklesom o 19 %. Výrazný pokles v absolútnom vyjadrení sa taktiež očakáva v obchode (-29 tis. osôb) a priemysle (-25 tis. osôb). V prípade naplnenia Scenára 1 sa očakáva, že v roku 2025 budú už všetky odvetvia nad úrovňou zamestnanosti z roku 2019. Výnimkou je ťažba, ktorá dlhodobo klesá bez ohľadu na pandémiu.

Dve početne najdôležitejšie odvetvia v SR, priemysel a obchod, budú dominovať potrebám trhu práce v SR aj v budúcnosti. Približne 31 % pracovných príležitostí vytváraných v období rokov 2020 – 2025 bude práve v týchto dvoch odvetviach. V priemysle bude celková dodatočná potreba pracovných síl na úrovni 70 tisíc osôb, v obchode bude potreba trhu práce na úrovni približne 39 tisíc osôb. Približne 38 tisíc osôb bude v prognózovanom horizonte takisto potrebných v odvetví zdravotníctva a sociálnej pomoci. Zaujímavá je situácia vo vzdelávaní, kde aj napriek očakávanému poklesu počtu zamestnancov v období 2020 – 2025 budú potreby trhu práce výrazne kladné na úrovni 22 tisíc osôb.

Špecialisti, pracovníci v službách a obchode, operátori a montéri strojov a zariadení budú tvoriť takmer polovicu celej dodatočnej potreby pracovných síl do roku 2025 v Slovenskej republike. **V období rokov 2020 – 2025 bude takmer pätina potreby trhu práce tvorená dopytom po špecialistoch.** Ďalších 15 % celkovej potreby trhu práce bude pri pracovníkoch v službách a obchode, kde bude dodatočná potreba pracovných síl do roku 2025 na úrovni 60 tisíc osôb. Naopak najmenší dopyt bude po pracovníkoch v poľnohospodárstve, rybárstve a lesníctve./19/

V prípade Scenára 2 (pandémia bude trvať dlhšie resp. sa opakovať) bude v roku 2020 a 2021 pokles zamestnanosti výraznejší, a to na úrovni takmer 35 tisíc. Čím dlhšie bude pandemická situácia trvať, tým budú zamestnávatelia skeptickejší a budú prepúšťať vo väčšej miere. Hodnoty zamestnanosti z roka 2019 budú dosiahnuté najskôr v roku 2024. Keby globálna pandémia nenastala, v roku 2020 by sa počet pracujúcich v Žilinskom kraji pohyboval na úrovni takmer 319 tisíc osôb.

Aj pri tom najpozitívnejšom scenári vývoja dosiahne úroveň počtu pracujúcich z roka 2019 najskôr v roku 2023.

Na trh práce v Žilinskom kraji bude v rokoch 2020 – 2025 prichádzať vyšší počet absolventov stredných škôl než si trh práce vyžaduje.

Sociálnu ochranu na Slovensku zabezpečuje systém sociálneho zabezpečenia, ktorý pozostáva zo sociálneho poistenia, štátnej sociálnej podpory a sociálnej pomoci a táto oblasť je popísaná v kapitolách venovaných sociálnej oblasti.

Talenty

Starostlivosť o talenty a nadaných nie je v Slovenskej republike zabezpečená systematicky naprieč rôznymi vekovými skupinami. Deti a mladí ľudia sú zvyčajne rozdelení podľa nadania a talentu na intelektovo nadané deti a mladých ľudí, umelecky nadané deti a mladých ľudí a športovo nadané deti a mladých ľudí. Umelecké a športové nadanie sa najčastejšie rozvíja prostredníctvom záujmového a neformálneho vzdelávania na rozdiel od intelektovo nadaných detí a mladých ľudí, ktorí majú vytvorené podmienky aj vo formálnom systéme vzdelávania. Prvá komplexnejšia koncepcia starostlivosti o nadané deti a mládež bola vypracovaná príslušným ministerstvom v roku 2007 a mala zabezpečiť vytvorenie systematickej podpory.

Školský zákon (zákon č. 245/2008 Z. z.) je z hľadiska vzdelávania nadaných žiakov veľmi variabilný a ponúka pestré možnosti vzdelávacej starostlivosti o nadaných žiakov. Školy/triedy pre žiakov s intelektovým nadaním nie sú podľa zákona špeciálnymi školami (tie sú v zákone vymedzené len ako školy pre žiakov so zdravotným znevýhodnením - § 94 ods. 1). V praxi sú však niektoré úkony súvisiace so vzdelávaním nadaných podobné alebo totožné s úkonmi v oblasti špeciálnych škôl (napr. potrebná diagnostika v poradenskom zariadení, znížený počet žiakov v triede, zber údajov (eduzber) v rámci špeciálnych škôl, potrebná dokumentácia a pod.)./20/

V žiadnom kraji SR nie je vypracovaný komplexný program práce s nadanými a talentovanými deťmi a mladými ľuďmi zameraný na podporu a aktivity v každom veku vrátane poradenstva tak, ako je to napríklad v cezhraničných regiónov Žilinského kraja.

2. ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

2.1 MANAŽÉRSKE ZHRNUTIE TEMATICKEJ OBLASTI

Žilinský kraj leží v severozápadnej hornatej časti územia Slovenska. Národné parky, chránené krajinné oblasti, maloplošné chránené územia a lokality sústavy Natura 2000 (územia európskeho významu a významné vtáčie územia) zaberajú najväčší plošný podiel územia v rôznom stupni ochrany v rámci Slovenskej republiky, pokrývajú takmer 60 % celkového územia kraja a zaisťujú v časti územia vysokú ekologickú hodnotu krajiny. Oproti iným regiónom SR sú v Žilinskom kraji zachované rozľahlé oblasti pre prirodzené zadržiavanie vody (nadpriemerná lesnatosť, mokrade, inundačné územia), nachádzajú sa v ňom oblasti s fungujúcou konektivitou krajiny, bezcestné územia, nefragmentované vodné toky, „hot spoty" biodiverzity a priestorové katalyzátory v podobe veľkých a starých ekotonov, podporujúce spojitosť a prežívanie populácií vzácnych, ohrozených a inak významných druhov organizmov, ich biotopov a spoločenstiev. Diverzitu krajiny pozitívne ovplyvňujú aj jestvujúce cenné historické štruktúry krajiny tvoriace dedičstvo využitia zeme.

Na druhej strane najmä vo výrazných údoliach riek, ktoré sú intenzívne osídlené, sa koncentrujú negatívne dopady ľudskej činnosti na životné prostredie. Ide predovšetkým o negatívne vplyvy dopravy, priemyselnej výroby na ovzdušie a klímu, a sprostredkovane, spoločne s hlukom, s dopadmi na zdravie populácie. Významné negatívne dôsledky tiež priniesla nevhodná urbanizácia, (ktorá stále pokračuje), nevhodné meliorácie, technické regulácie vodných tokov, ťažba štrkopieskov v ich korytách, aj dopady výstavby vodných nádrží na Váhu, ktoré vytvorili bariérové efekty a v dôsledku zanášania aj environmentálne záťaže narušujúce chemizmus vody a pôd, uvoľňujúce skleníkové plyny a vytvárajúce podmienky pre rozvoj inváznych organizmov. Znečistenie vodných tokov sa môže zhoršovať tiež znižovaním ich vodnosti, na ktorú má vplyv zmena klímy. Ohrozením pre podzemné a povrchové vody aj ekosystémy je podpriemerné napojenie domácností Žilinského kraja, najmä odľahlejších a menších obcí (do 2000 ekvivalentných obyvateľ v regiónoch Kysuce, Horné Považie, Orava, na stokovú sieť a čistiarne odpadových vod a celkovo nízka kvalita technickej infraštruktúry stokovej siete.

Okrem priemyslu a dopravy pôsobia na znečisťovanie ovzdušia tiež lokálne zdroje (vykurovanie domácností tuhým palivom), predovšetkým v úzkych podhorských údoliach s horším rozptylom škodlivín, umocnené prejavmi energetickej chudoby (spaľovanie nekvalitných palív a odpadov) a ďalej tiež spaľovanie haluziny pri lesníckych prácach, sekundárna prašnosť a iné. Plošná ťažba vysychajúcich lesov zvyšuje zraniteľnosť reliéfu, riziko bleskových aj riečnych povodní, sucha a iných dopadov zmeny klímy. V Žilinskom kraji chýba adaptačná stratégia na dopady zmeny klímy, ktorá by umožnila priorizovať reakcie na predpokladané dopady zmeny klímy podľa zraniteľnosti a citlivosti územia, a ktorá by umožnila zahrnúť adaptačné princípy do realizácie projektov v oblastiach rozvoja miest a obcí, aj vo voľnej krajine.

Mimoriadnou výzvou je pre Žilinský kraj problematika obehového hospodárstva najmä v časti nakladania s odpadmi. Pripravenosť kraja plniť ciele Európskeho spoločenstva v oblasti odpadov a nutnosť redukovať skládkovanie do roku 2030 nie je dostatočná. Aktuálnym problémom je obmedzená kapacita existujúcich skládok komunálneho odpadu. Problematické je, ako v celej SR, nedostatočné materiálové a predovšetkým energetické využívanie odpadov, ktoré vyžaduje moderné technológie, relatívne dlhú prípravu a náročnú prácu v oblasti akceptácie zariadení na energetické využívanie odpadov verejnosťou. Taktiež problematika prevencie vzniku odpadov na počiatku celého cyklu, predĺženie životného cyklu výrobkov a ich znovuvyužitie, bude vyžadovať zmenu prístupu. Slabou stránkou je aj nízky záujem kľúčových aktérov pri tvorbe a uplatňovaní produktov zo zhodnocovania odpadu (reuse, recycling). V Žilinskom kraji je tiež veľa starých environmentálnych záťaží s potenciálom rizika pre podzemné vody i pôdy.

Strategický význam pre udržateľný rozvoj kraja má integrovaný manažment krajiny najmä prostredníctvom integrovaného územného plánovania. Zahŕňa sektorovú (lesohospodárstvo, vodohospodárstvo a poľnohospodárstvo, ochrana prírody, urbanizácia, rekreácia, energetika a i.), územnú (vertikálnu a horizontálnu) a organizačnú integráciu a umožňuje prekonávať rezortné bariéry, stereotypy a konflikty záujmov, regionálne nerovnosti a iné slabé stránky. Už dlhodobo však významne zaostáva za potrebami kraja i SR. Dôležitou súčasťou by malo byť zachovanie historického dedičstva využitia územia vo forme tradičného obhospodarovania pôdy a podpora urbariátov a lesných hospodárov pri obhospodarovaní lesov. Veľkým problémom pre zachovanie krajinného rázu a konektivity krajiny je aj neúmerne rozsiahla, predovšetkým investičná výstavba viazaná na rekreačné oblasti chránenej prírody, ale tiež obce a mestá v podhorí.

Zo všetkých uvedených dôvodov je veľmi dôležitá tiež sústavná podpora environmentálneho vzdelávania, výchovy a osvety. Bez participujúcej verejnosti nie je možné účinne vyriešiť rad problémov životného prostredia. Ide napríklad o riešenie lokálneho vykurovania a zamedzenie spaľovania odpadov v domácnostiach, obmedzenie nevhodnej urbanizácie, náležité nakladanie s odpadmi, obmedzovanie individuálnej automobilovej dopravy v prospech verejnej a nízkoemisnej dopravy a udržateľnej mobility, ochranu prírody krajiny, šetrné hospodárenie s pitnou a zrážkovou vodou, znovuvyužívanie šedej vody, vhodná likvidácia splaškových vôd a i.. Problémy životného prostredia ešte prehlbuje dlhodobé miznutie skúseností s prírodou, zvlášť u mladých ľudí. Na rozdiel od iných krajov nemá Žilinský kraj stratégiu EVVO, ktorá by umožňovala stanoviť priority a financovať potrebné kroky na dosahovanie vyššie uvedených cieľov.

2.2 KĽÚČOVÉ ZISTENIA ZA TEMATICKÚ OBLASŤ

- V kraji je potrebné zlepšiť v oblasti obehového hospodárstva predovšetkým predchádzanie a minimalizovanie vzniku odpadov, vrátane znovuvyužitia produktov, zníženia podielu skládkovania odpadov, a zvýšenie ich materiálového a energetického využitia.
- V kraji je významným problémom znečistenie ovzdušia, predovšetkým lokálnymi zdrojmi (vykurovanie domácností tuhým palivom) a dopravou, ktoré si vyžadujú náhradu tuhých palív v domácnostiach, dobudovanie infraštruktúry pre nízkoemisnú dopravu (preferencia integrovanej udržateľné mobility) a zlepšenie environmentálneho povedomia občanov. Žilinský kraj patrí na jednej strane medzi slovenské regióny s dobrým zásobením pitnou vodou z verejných vodovodov, má bohaté zdroje podzemnej vody, geotermálne a minerálne zdroje, na druhej strane je v ňom množstvo obcí do 2000 obyvateľov, kde nie je vybudovaná kanalizácia (napríklad v regiónoch Kysuce, Horné Považie, Orava) a kde je potrebné zlepšiť čistenie odpadových vod výstavbou a rekonštrukciou kanalizácií aj čistiarní odpadových vôd.
- V kraji je potreba prehodnotiť rozvoj niektorých oblastí v súlade s integrovaným manažmentom krajiny a s dôrazom na obmedzenie nevhodnej urbanizácie, potrebu adaptačných opatrení na dopady zmeny klímy (napríklad podpora prirodzených vodozádržných opatrení, prírode blízkej protipovodňovej ochrany a i.) a udržateľného využívania vody, pôdy a prírodných zdrojov.
- Pozitívne aspekty vysokej lesnatosti územia a existencie rozsiahlych cenných častí prírody a krajiny znižuje aktuálne odumieranie smrečín s dopadmi (okrem iného) na vodný režim krajiny, šírenie inváznych a rozpínavých organizmov a miznutie ohrozených pôvodných druhov organizmov.
- Nedostatočné povedomie obyvateľstva pri ochrane a riešení problémov ŽP vyžaduje jeho zlepšenie na viacerých úrovniach (jednotlivci, školská mládež, rodiny, obce) – vyžaduje zmenu myslenia každého z obyvateľov.
- Významný dopad môže mať nepripravenosť Žilinského kraja na požiadaviky Zelenej Dohody (Green Deal) a súvisiacich pripravovaných krokov EÚ v oblasti znižovania vplyvov na klímu, adaptáciu na dopady zmeny klímy, ochranu biodiverzity a i. (Fit 55 do roku 2030, uhlíková neutralita do roku 2050, aď.).

2.3 POROVNANIA KRAJA V DANEJ TEMATICKEJ OBLASTI V KONTEXTE REGIÓNOV EURÓPSKEJ ÚNIE

Klíma a ovzdušie

Skleníkové plyny, ktoré zahŕňajú oxid uhličitý, metán, oxid dusný, fluórované uhľovodíky atď. (pozri Kjótsky protokol), dosiahli v roku 2018 v EÚ z rôznych zdrojov celkové množstvo 3 953 mil. ton, z toho v energetike 3 279,2 mil. ton, priemyselné procesy a využitie výrobkov 371,9 mil. ton, v poľnohospodárstve 435,3 mil. ton, v nakladaní s odpadom 138 mil. ton. Produkcia skleníkových plynov v SR predstavovala 37,7 mil. ton, z toho v energetike 29,3 mil. ton, v priemysle a využitie výrobkov 9,6 mil ton, v poľnohospodárstve 2,7 mil. ton, v nakladaní s odpadom 1,7 mil. ton. Pre porovnanie v Českej republike produkcia predstavovala celkovo 133,9 mil. ton, z toho v energetike 96,9 mil. ton, v priemysle a využití výrobkov 16,3 mil ton, v poľnohospodárstve 8,6 mil. ton, nakladaní s odpadom 5,7 mil. ton. Emisie oxidu uhličitého CO_2 na obyvateľa mierne klesajú v EÚ aj v ČR, na Slovensku pokles nie je taký markantný [1,2].

Graf 28: Emisie CO_2 na 1 obyvateľa

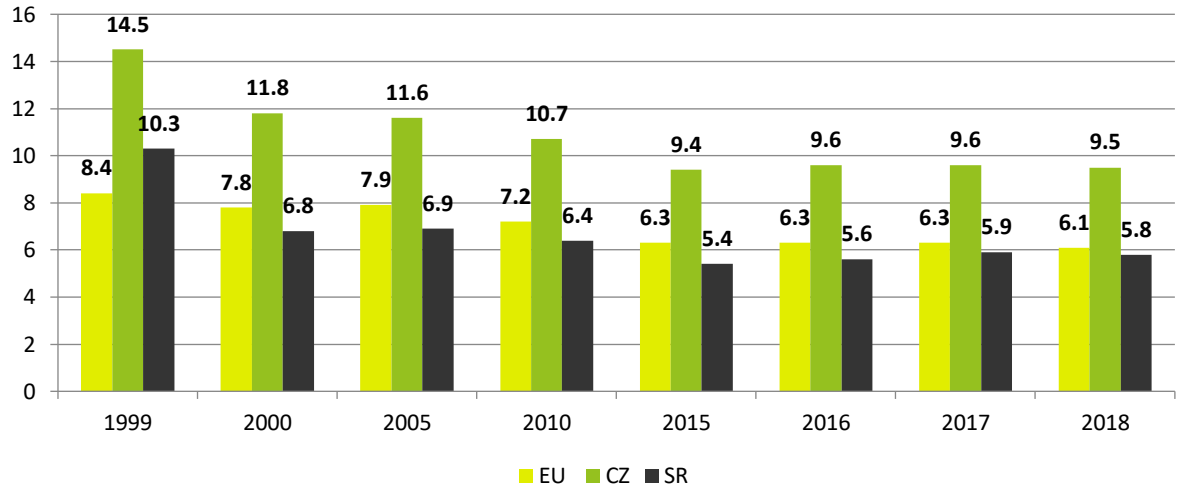

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Graf 29: Tony CO2 ekvivalentu na 1 obyvateľa (teda množstvo emisií CO_2, s rovnakým potenciálom globálneho otepľovania ako jednotkové množstvo príslušného skleníkového plynu)

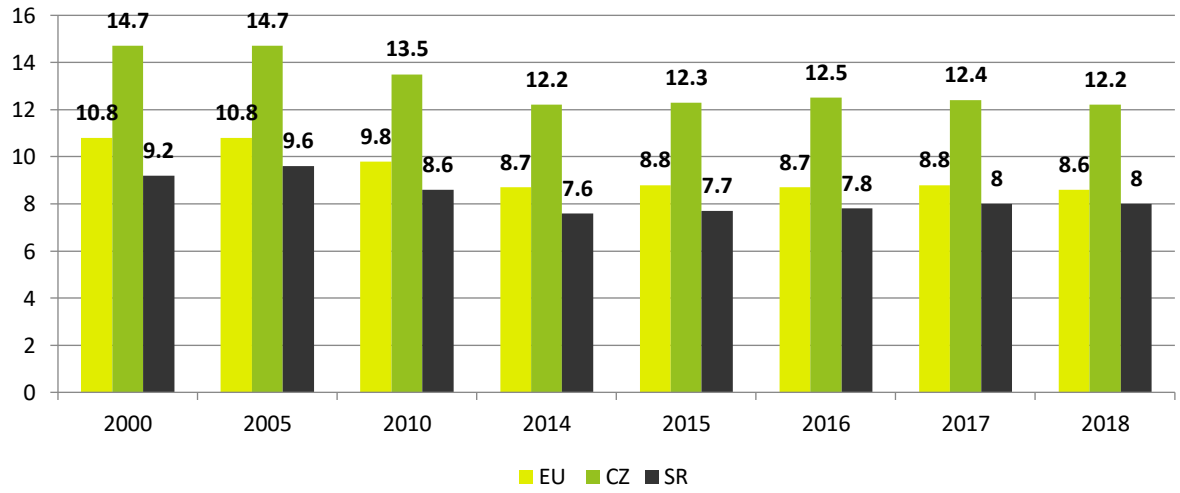

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Z hľadiska redukcie emisií sa ďalšie kroky pripravujú v rámci cieľa EÚ "Zelenšia, bezuhlíková Európa". Veľkým problémom území Slovenskej republiky, ale aj Česka, ostávajú koncentrácie iných škodlivín s dopadom na zdravie obyvateľov - najmä benzo(a)pyrénu [2,3].

Voda

Pri hodnotení kvality vôd možno sledovať v EÚ i SR celkovo jasný trend jej postupného zlepšovania vo vodných tokoch, najmä v priebehu posledných dvadsiatich rokov. Čo sa týka napojenia obyvateľov na zdroje pitnej vody, mestá a urbanizované regióny vykazujú najvyššie podiely pripojených obyvateľov, vidiecke (podhorské a horské) oblasti, potom podiely najnižšie s častým využitím lokálneho (skupinové vodovody) alebo individuálneho zásobovania pitnou vodou (studne) [2].

Graf 30: Medzinárodné porovnanie zásobovanie obyvateľov z verejných vodovodov v roku 2018

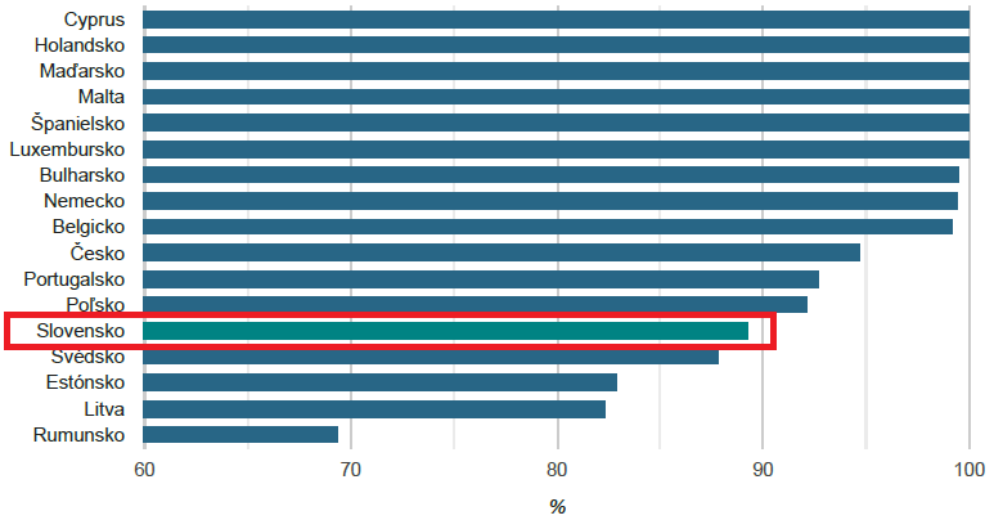

Zdroj: Správa o stave ŽP Slovenskej republiky za rok 2019 upravené

V posledných desaťročiach je jasný trend zvyšovania podielu čistenia odpadových vôd. Mieru čistenie komunálnych odpadových vôd možno posudzovať podľa podielu domácností napojených na verejnú kanalizáciu. Slovensko s podielom menším ako 70 % vykazuje horšie výsledky ako susedné krajiny – Česko, Poľsko, Maďarsko [2].

Graf 31: Medzinárodné porovnanie napojenia obyvateľstva na verejnú kanalizáciu v roku 2018

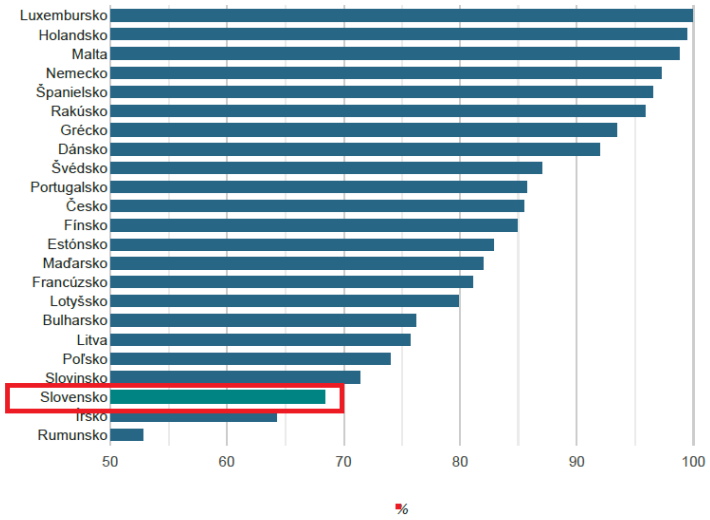

Zdroj: Správa o stave ŽP Slovenskej republiky za rok 2019, upravené

Pri povrchových vodách okrem toho problémy spôsobuje aj trvajúca, resp. silnejúca fragmentácia ekosystémov vodných tokov, narušujúca ich pozdĺžnu i postrannú spojitosť a iné ekologické vzťahy, procesy a biodiverzitu (vrátane biotopov európskeho i národného významu a biotopov druhov európskeho i národného významu), nevhodná urbanizácia na brehoch a v nivách vrátane inundačných území a súvisiace dopady (napr. Real Estate Research Corporation 1974, Brueckner & Fansler 1983, Burchell a kol. 1998, Johnson 2001, Irwin & Bockstael 2007, Nuissl a kol. 2009, Wilson & Chakraborty 2013, Topercer 2015 a i.) a efekty starých environmentálnych záťaží pri zanesených hydroelektrárenských i iných nádržiach (Topercer 2016a).
Problémy kvality podzemných vôd (napr. podľa výsledkov monitoringu SHMÚ http://www.shmu.sk/sk/?page=1939), ktorých dopady na zdravie obyvateľov, ekosystémov i krajiny sú prinajmenej rovnako významné, zahŕňajú okrem problémov dusičnanového, pesticídového, splaškového a pod. znečistenia aj málo známe, no značne rizikové znečistenie dôležitých horských zdrojov pitnej vody polyaromatickými uhľovodíkmi (naftalén, fenantrén a i.).

Pôda a lesy

Všeobecne dochádza v EÚ k poklesu výmery poľnohospodárskej ornej pôdy a znižuje sa aj percento jej využitia.

Častá je veterná a vodná erózia pôdy, splachy agrochemikálií, zvýšená mineralizácia uhlíka, dusíka a fosforu, straty pôdnej biodiverzity a i., čo je u nás do veľkej miery dôsledkom nevhodnej kolektivizácie poľnohospodárstva s rozoraním medzí, radikálnym zväčšením honov a ich mechanizovaným a chemizovaným obhospodarovaním od polovice 20. stor. (Topercer 2016b). Okrem väčšej zraniteľnosti substrátu a pôdy (náchylnosť na zosuvy a iné svahové deformácie, erodovateľnosť a i.), najmä vo flyšovom pásme kraja a SR, k tomu prispievajú aj nevhodné osevné postupy (napr. prihlboká orba s vyorávaním substrátu), voľba plodín, zmeny klimatických pomerov s častejšími extrémnymi udalosťami atď. Významne však spolupôsobia aj nevhodné prvky spoločnej poľnohospodárskej politiky (CAP) EÚ, ako sú chýbajúce kritériá kvality biotopov a ich primeraného manažmentu, podpora veľkoplošnej strojovej kosby a mulčovania lúk, pestovania kukurice, repky a i. (Pe'er a kol. 2014, 2017). Dochádza tiež k nárastu podielu zastavaných a spevnených plôch, veľmi často z dôvodu nevymáhania záväzných regulatívov územných plánov VÚC a ekostabilizačných i manažmentových opatrení ÚSES.

Dlhodobým problémom je stav lesov a odumieranie nepôvodných smrekových monokultúr v celej, ale najmä strednej Európe Vystupuje ako jeden z mnohých ukazovateľov nevhodného hospodárenia v lesoch s dlhodobým prekračovaním ťažbových možností (etátu), priveľkým zastúpením smreka (zvlášť na nevyhovujúcich stanovištiach), priveľkým podielom tzv. sanitárnych ťažieb, ciest, nevhodnou vekovou a priestorovou štruktúrou porastov, silnejšími kumulatívnymi dopadmi priemyselných imisií a zmien klímy (najmä vĺn horúčav a sucha), väčšou náchylnosťou na hubové choroby a poškodenia podkôrnym hmyzom a so súvisiacimi škodami na biodiverzite a ekosystémových službách (zachytávanie CO_2, zadržiavanie vody, bránenie erózii pôdy, prehrievaniu jej povrchu i vzduchu atď.). Produkcia celkového surového dreva v EÚ a tiež na Slovensku a v Českej republike vzrástla v posledných desiatich rokoch najmä v dôsledku ťažby podkôrnikmi zasiahnutých porastov. V roku 2018 dosahovala celková rubná ťažba v EU (tis. v m^3 bez kôry (odkôrnené) 501 050 m^3, v Českej republike 25 689 m^3 a na Slovensku 9 603 m^3) [2,3,4,5], pre prehľadnosť je v grafe 33 uvedené porovnanie produkcie v Českej republike a na Slovensku

Graf 32: Produkcia surového dreva v tis. m3

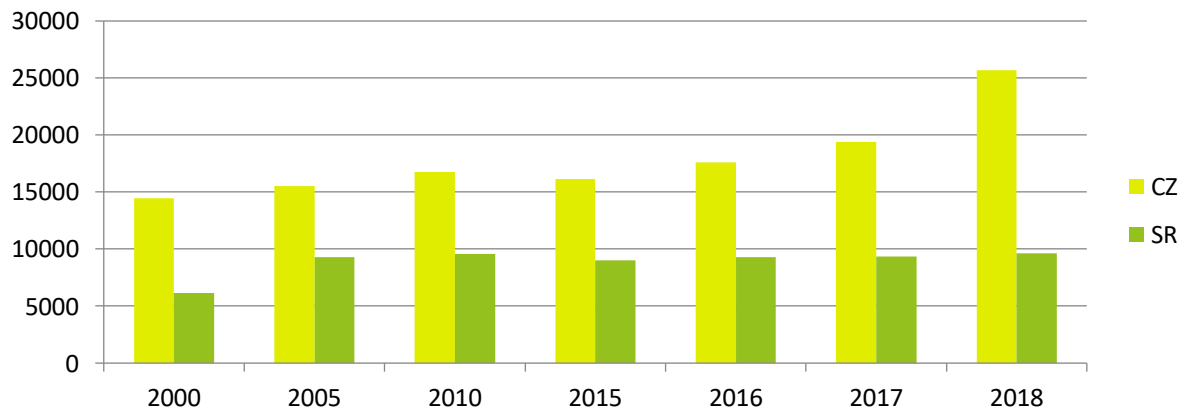

Zdroj: Správa o stave ŽP Slovenskej republiky za rok 2019, upravené

Významné dopady na biodiverzitu a krajinu majú aj daktoré ďalšie dlhodobé a často prehliadané procesy v leso- a poľnohospodárstve, ako opúšťanie tradičného hospodárenia (pasenie, kosenie, nízke/výmladkové lesy a i.) a miznutie naň viazaných druhov, biotopov a dedičstiev využitia zeme, privysoké stavy niektorých druhov poľovnej zveri (najmä diviak a jeleň) a súvisiace škody na poľných i lesných kultúrach, dopady nevhodných „rekonštrukcií" hornej hranice lesa, zalesňovania „spustnutých pôd" a p.

Odpady

K produkcii komunálneho odpadu je potrebné uviesť, že za posledných 25 rokov má na Slovensku aj v Českej republike produkcia komunálneho odpadu (v kg/obyv./rok) stály vzrastajúci trend [1,2,4]. Informácie o odpadoch sú medzi krajinami a regiónmi EÚ ťažko porovnateľné, v dôsledku nekompatibility databáz a spôsobov zisťovania.

Graf 33: Produkcia komunálneho odpadu v kg na 1 obyvateľa za rok

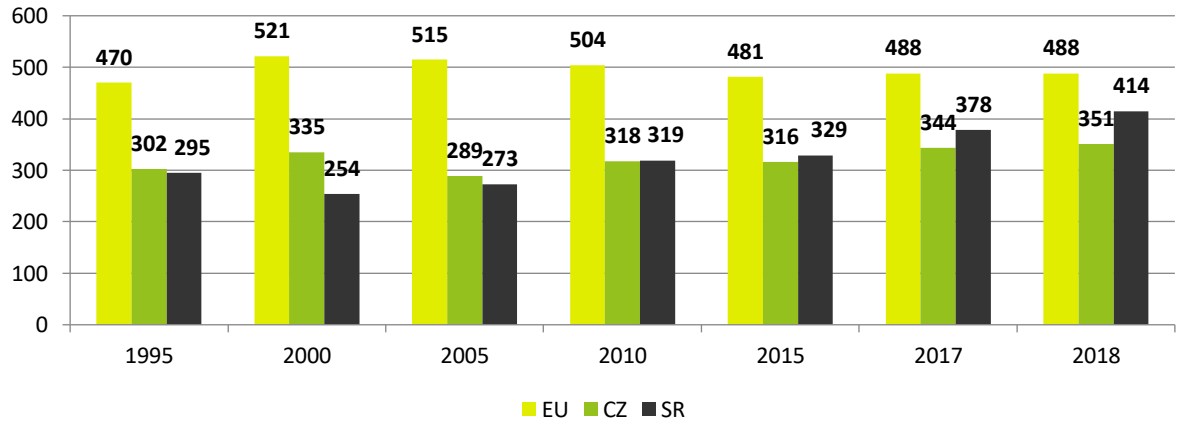

Zdroj: Správa o stave ŽP Slovenskej republiky za rok 2019, upravené

V rámci EÚ je podiel nakladania s komunálnym odpadom nasledovný 22,9 % je skládkovanie, 28,1 % je spaľovanie (z toho 28,1 % je spaľované s využívaním tepla), 30 % komunálneho odpadu je materiálovo využitých a 17,4 % je určených na kompostovanie a iné biovyužitie. Na Slovensku, kde produkcia komunálneho odpadu predstavuje 414 kg /obyv./rok, je 55,4 % komunálneho odpadu skládkované, 8,3 % je spaľované (z toho 7 % je spaľované s využitím tepla), 26,8 % komunálneho odpadu je materiálovo využité a 9,5 % je určených na kompostovanie. V Českej republike je produkcia 351 kg/obyv./rok, z toho 49 % je skládkované, 16,5 % je spaľované (z toho 16,4 % je spaľované s využívaním tepla), 27,2 % komunálneho odpadu je materiálovo využité a 7,3 % je určených na kompostovanie. Na základe uvedeného, berúc do úvahy nekompatibilitu databáz, je zrejmé, že Slovensko aj Česko komunálny odpad vo veľkej miere skládkujú a málo využívajú materiálovo a energeticky [1,2,4].

V odpadovom hospodárstve má význam predovšetkým zmena legislatívy EÚ, ktorej hlavnou črtou je dôraz na obehové hospodárstvo smerujúci k obmedzovaniu vzniku odpadov, ochrane prírodných zdrojov surovín a zníženie skládkovania zvyškového odpadu v prospech jeho znovuvyužitia a ďalšieho materiálového a energetického využitia založenom na obnove surovinovej základne a inováciách pre tvorbu nových produktov. K hlavným problémom, ktoré je nutné na Slovensku v porovnaní s EÚ komplexne riešiť, patrí aj využitie biologicky odbúrateľného komunálneho odpadu.

Biodiverzita

V roku 2019 bola EÚ odovzdaná v poradí už tretia Správa o stave druhov a biotopov európskeho významu podľa Smernice Rady č. 92/43/EHS, o ochrane prirodzených biotopov a voľne žijúcich živočíchov a rastlín, ako aj druhá Správa o stave vtákov podľa smernice EP a Rady č. 2009/147/ES, o ochrane voľne žijúcich vtákov, po ktorej v auguste 2021 nasledoval Európsky červený zoznam vtákov (BirdLife International 2021 https://www.birdlife.org/wp-content/uploads/2021/10/BirdLife-European-Red-List-of-Birds-2021.pdf). Podľa výsledkov týchto prác sa na Slovensku nachádzalo v nepriaznivom stave (nevyhovujúci, príp. zlý) 75 % druhov a 63,4 % biotopov európskeho významu. Podiel

lokalít sústavy Natura 2000 na Slovensku predstavuje 30 % z celkovej rozlohy krajiny[2]. Pre porovnanie v rámci EÚ 27 je to 18 %, v Česku ide o 14 %, v Maďarsku 21 % a v Poľsku 20 %. Z krajín EÚ je tento podiel väčší len v 3 krajinách (Bulharsko – 35 %, Chorvátsko – 37 %, Slovinsko – 38 %)[6]. Pokiaľ ide o druhy, tak z 544 európskych druhov vtákov patria zhruba 2 % medzi kriticky ohrozené, 3 % medzi ohrozené, takmer 9 % medzi zraniteľné a ďalších 6 % medzi takmer ohrozené. Päť druhov už zaradili do kategórie regionálne vymiznutých.

Ako pri biotopoch, tak aj pri druhoch (najmä vtáčích) sú hlavnými príčinami zhoršovania stavu, resp. rastu rizika vymiznutia v európskych podmienkach už dlhodobo veľkoplošné zmeny vo využívaní zeme, intenzifikácia poľnohospodárstva, rozrastanie infraštruktúry (najmä ciest), znečisťovanie vnútrozemských vôd a neudržateľné, no notoricky rozšírené lesohospodárske praktiky (porovnajte časť „Pôda a lesy“ vyššie). Zvlášť pri druhoch otvorenej krajiny k nim pristupuje aj miznutie mozaikovitých typov krajiny s historickými štruktúrami a narastajúce používanie rizikových agrochemikálií, ako aj viacero iných vplyvov už zmienených v predchádzajúcich častiach spolu s pribúdajúcimi zdrojovými populáciami a koridormi šírenia inváznych a rozpínavých organizmov a legálnym i nelegálnym lovom. Tieto príčiny ukazujú dobrú zhodu naprieč priestorovými škálami, konkrétne aj s príčinami na úrovni SR i Žilinského kraja.

2.4 POROVNANIE KRAJA V DANEJ TEMATICKEJ OBLASTI V KONTEXTE INÝCH KRAJOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY A VYBRANÝCH KRAJOV ČR (MORAVSKOSLIEZKY KRAJ, ZLÍNSKY KRAJ, JUHOMORAVSKÝ KRAJ)

Ovzdušie

Tabuľka 39: Emisie základných znečisťujúcich látok - tuhé emisie v krajoch (údaje v tonách)

Kraj	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Trnavský kraj	179,6	205,7	174,8	189,6	203,6	193,8	204,3	180,9	176,2
Trenčiansky kraj	740,5	822,9	767,7	830,6	910,5	1 055,1	638,2	638,2	436,2
Bratislavský kraj	319,1	299,8	269,5	269,3	242,8	208,7	212,5	227,6	232,1
Banskobystrický kraj	571,9	508,6	537,2	478,3	486,0	495,3	466,3	468,1	453,2
Nitriansky kraj	301,2	374,6	332,6	357,0	336,2	361,2	366,8	369,4	369,5
Žilinský kraj	**506,2**	**594,9**	**585,6**	**667,9**	**563,4**	**427,5**	**397,3**	**384,0**	**349,2**
Košický kraj	3 532,5	3 509,2	3 642,9	3 647,6	3 680,3	3 375,4	2 965,6	2 907,0	2 587,4
Prešovský kraj	259,1	226,7	320,5	282,8	297,3	227,5	166,1	192,9	188,1
Slovenská republika	**6 410,3**	**6 542,4**	**6 630,8**	**6 723,1**	**6 720,1**	**6 344,6**	**5 417,0**	**5 166,0**	**4 753,4**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

V porovnaní krajov naprieč Slovenskom bolo v roku 2018 najviac emisií základných znečisťujúcich látok – tuhých emisií vyprodukovaných na území Košického kraja, nasleduje Banskobystrický kraj, Trenčiansky, Nitriansky kraj a Žilinský kraj je na piatom mieste. V SR od roku 1990 dochádza k poklesu emisií tuhých znečisťujúcich látok a SO_2 v dôsledku využívania palív vyššej kvality (nahradenie hnedého a čierneho uhlia, inštalácie filtrov v priemyslových a energetických objektoch a i.). V porovnaní krajov naprieč Slovenskom je výraznejšia produkcia SO_2 v Trenčianskom kraji. Žilinský kraj patrí medzi kraje s nižšou produkciou [2,3].

Graf 34: Oxid siričitý (v tonách)

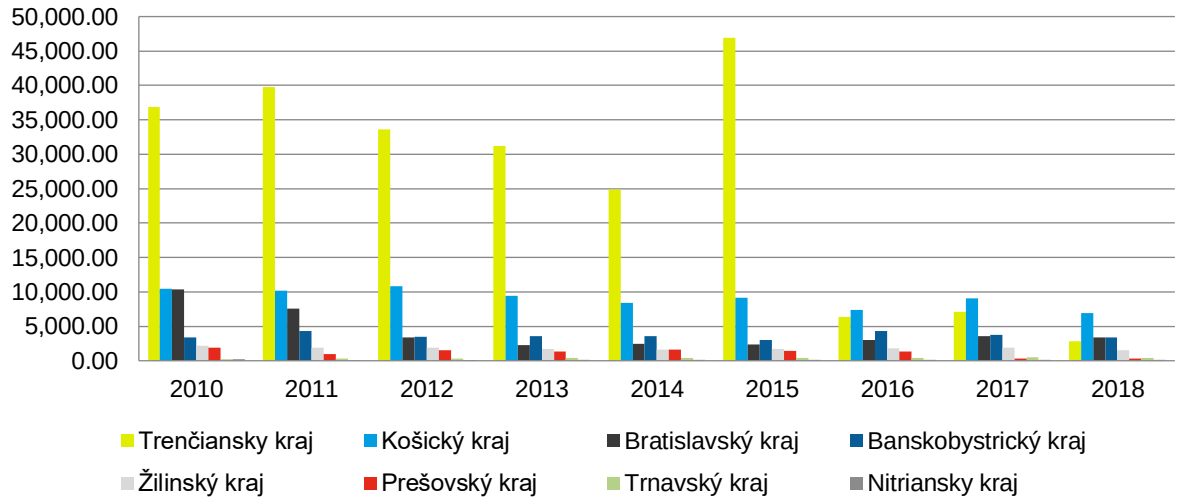

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

V Českej republike patrí k najvyšším producentom emisií Moravskosliezsky kraj bez ohladu na to, že za posledné roky došlo k výraznému zníženiu produkcie emisií. Táto skutočnosť sa prejavuje aj v prenose škodlivín do priľahlých oblastí Slovenskej republiky (Žilinský kraj, predovšetkým subregión Kysuce). Moravskosliezsky kraj je pre slovenskú časť územia hlavným producentom cezhraničných emisií, ktorý vytvára približne 30 % tuhých znečisťujúcich látok, 40 % oxidov dusíka, 50 % oxidu siričitého a 60 % CO z celkovej produkcie českej časti priľahlého územia [2,3,8].

Kvalita ovzdušia v jednotlivých krajoch úzko nadväzuje na produkciu emisií a ovplyvňujú ju aktuálne meteorologické podmienky a morfológia reliéfu. Pre Žilinský kraj sú charakteristické údolia karpatských riek, čo v dôsledku dopravného zaťaženia a inverzných klimatických podmienok zhoršuje kvalitu ovzdušia lokálne [3,7,8,9].

Z hľadiska prekročenia aspoň jedného imisného limitu (bez zahrnutia prízemného ozónu) je „vedúcim“ Moravskosliezsky kraj (prekročenie na 56,8 % rozlohy územia) a Zlínsky (21,5 % rozlohy územia). Imisné limity pre 24-hodinovú koncentráciu PM_{10} (50 $\mu g.m^{-3}$, maximálny povolený počet prekročení za kalendárny rok 35-krát) bol v roku 2019 prekročený len na siedmich staniciach v ČR, z toho šesť je v Moravskosliezskom kraji[9].

Graf 35: Emisie zakladných znečišťujucich látok – tuhé emisie (v tonách)

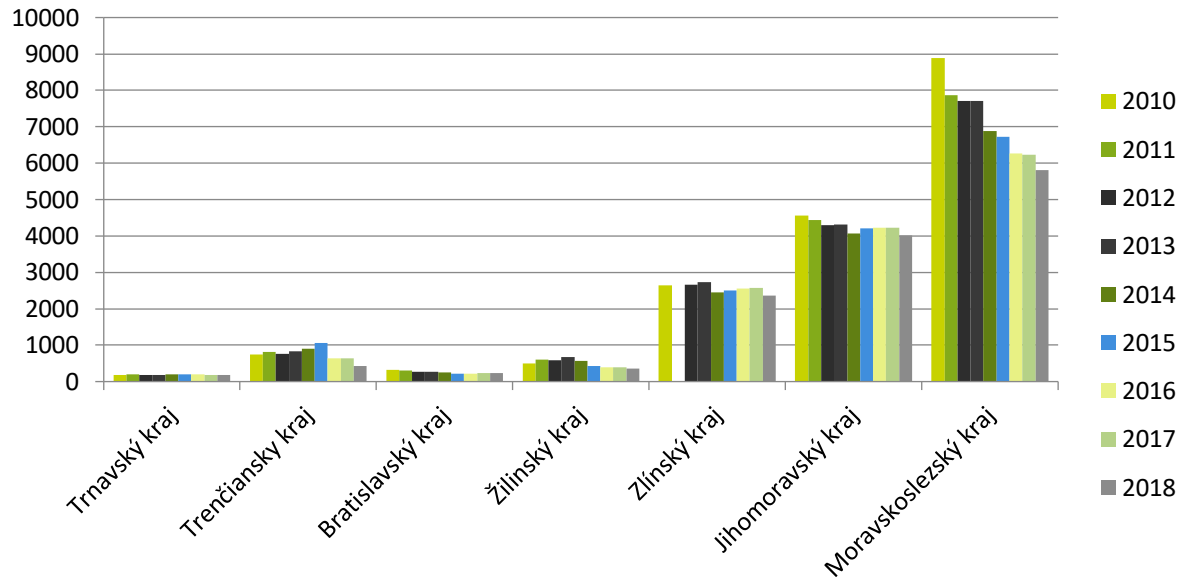

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Graf 36: Emisie základných znečišťujucich látok – oxid siričitý (v tonách)

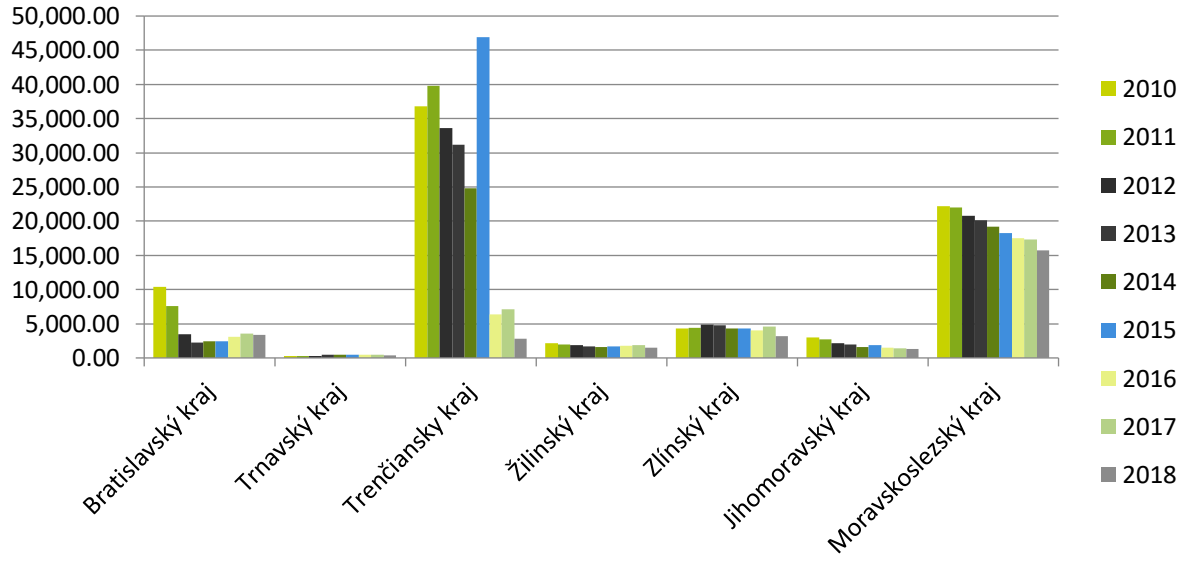

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Graf 37: Emisie základných znečišťujucich látok – oxid dusíka (v tonách)

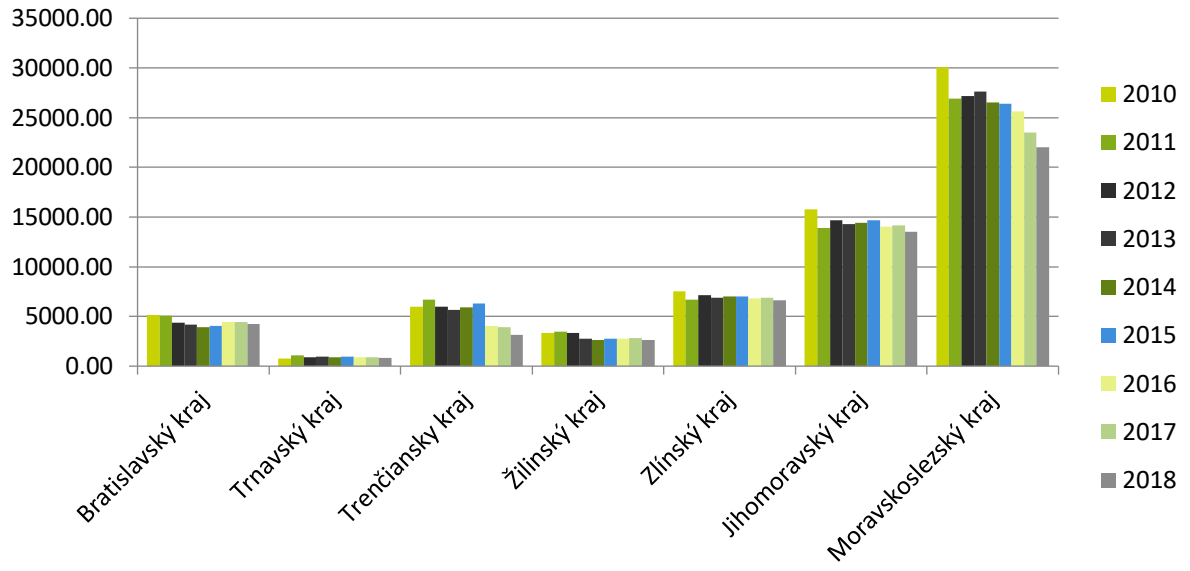

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Kvalita ovzdušia v Moravskosliezkom[9], Zlínskom[7] aj Juhomoravskom[8] kraji sa však v posledných rokoch výrazne lepší, a to predovšetkým postupujúcou výmenou starých kotlov v domácnostiach, znížením emisií z veľkých zdrojov znečistenia a čiastočnou náhradou dopravných prostriedkov verejnej dopravy nízkoemisnými vozidlami.

Voda

V Žilinskom kraji je kvalita vody vo Váhu takmer vyhovujúca, problematické sú najme jeho prítoky. Kvalita vody v povodí Váhu je ovplyvňovaná najmä bodovými zdrojmi znečistenia (predovšetkým región Horné Považie). Na území Žilinského kraja ovplyvňujú kvalitu vody Váhu najmä veľké mestá (Liptovský Mikuláš, Ružomberok, Martin, Žilina), kde sú zaústené výuste predčistenej odpadovej vody z ČOV [2,10,11].

Na základe súhrnného hodnotenia základných ukazovateľov kvality vody v ČR, bola kategória veľmi silno znečistená voda zistená výrazne v kraji Juhomoravskom, kde je negatívne ovplyvnená intenzívnym poľnohospodárstvom. Znečistenie vodných tokov je tiež ovplyvnené nedostatočným čistením odpadových vôd v malých obciach, či bodovým znečistením v dôsledku havárií (napr. výskyt nebezpečných látok). Na území Žilinského samosprávneho kraja sú vyhlásené 4 chránenej vodohospodárskej oblasti (Strážovské vrchy, Beskydy - Javorníky, Veľká Fatra a Nízke Tatry (celkom 4482,61 km^2)[2,11]. Z oblastí, ktoré pre svoje prírodné podmienky sú významné pre prirodzenú akumuláciu vôd v ČR sa v blízkosti Žilinského kraja nachádzajú CHOPAV Beskydy a CHOPAV Jablunkovsko.

Miera pripojenie obyvateľov k vodohospodárskej infraštruktúre závisí predovšetkým na sídelnej štruktúre jednotlivých krajov. Vysoký podiel pripojenia obyvateľov k verejnému vodovodu má Bratislavský kraj (99,9 %). Všeobecne problematická je situácia predovšetkým v obciach do 2 000 EO, ktorým povinnosť výstavby kanalizácie nenariaďuje legislatíva a pre ktoré sú investície do vodohospodárskej infraštruktúry dostatočným technickým parametrom aj napriek existencii dotačných titulov zameraných na zabezpečenie vodohospodárskej infraštruktúry, často príliš nákladné. Objem vypúšťaných znečisťujúcich látok do povrchových vôd závisí na technológií čistenia ČOV.

Graf 38: Dĺžka vodovodnej siete bez prípojok (km) a dĺžka kanalizačnej siete bez prípojok (km) v roku 2019 naprieč Slovenskom

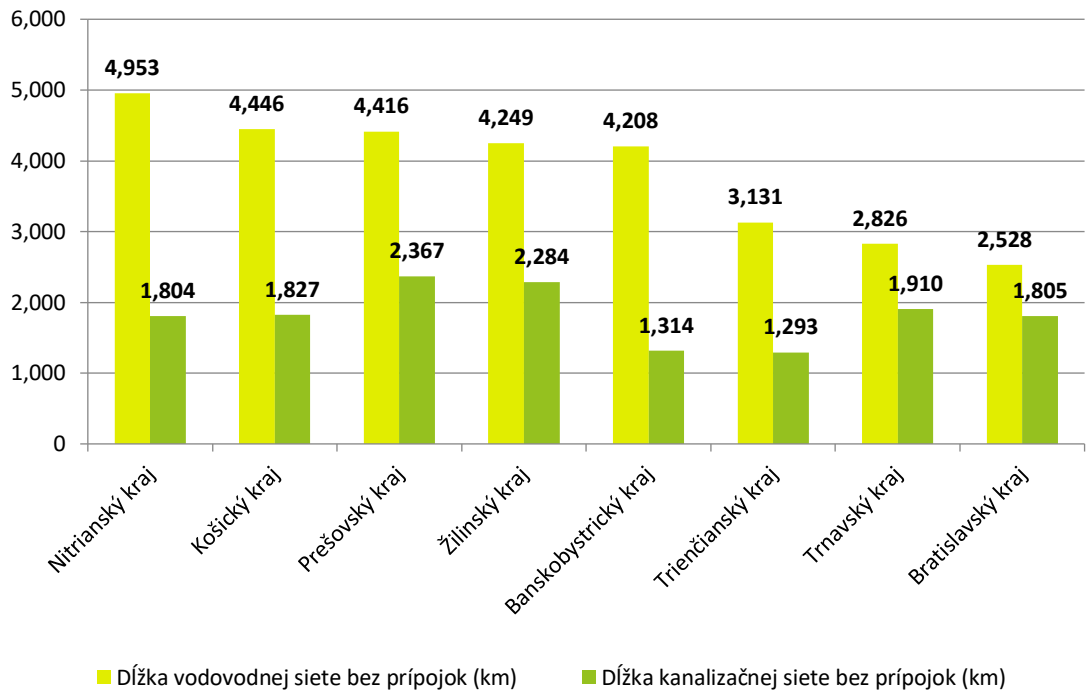

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Pôda a lesy

Na Slovensku je sľubným trendom rast podielu pôdy obhospodarovanej v systéme ekologickej poľnohospodárskej výroby a jeho výška v roku 2019 indikuje predpoklad splnenia cieľa Európskeho spoločenstva pre rok 2030 - dosiahnutia podielu 13,5 % pôdy obhospodarovanej v systéme ekologickej poľnohospodárskej výroby. V Moravskosliezskom kraji predstavuje podiel takto obhospodarovanej pôdy (27,1 %), kde prevažuje pastva hospodárskych zvierat na TTP, predovšetkým oviec, vzhľadom na hornatý charakter kraja[9]. Naopak nízky podiel ekologicky obhospodarovanej poľnohospodárskej pôdy je v Juhomoravskom kraji (6,4 %) z dôvodu vysokého podielu poľnohospodárskej pôdy v konvenčnom intenzívnom poľnohospodárstve. Napriek tomu bolo v ňom v roku 2019 najviac evidovaných výrobcov biopotravín [2,9].

Hlavné trendy vo využití územia vo Slovenskej i Českej republike sú od roku 2000 podobné. Ide predovšetkým o úbytok poľnohospodárskej pôdy a rozvoj zastavaných plôch. Využitie územia v jednotlivých krajoch je ovplyvnené prírodnými podmienkami, charakterom hospodárstva a úrovňou urbanizácie.

Odumieranie smrekových monokultúr v dôsledku kombinovaných vplyvov sucha (dopady klimatickej zmeny) a škodlivého hmyzu (lykožrút) je problémom na Slovensku aj v Českej republike. Lesy v Českej republike sú tvorené prevažne ihličnanmi, ktorých podiel v roku 2019 predstavoval 71,0 %, najčastejšie smreky a borovice. Smrekové monokultúry sa v minulosti po celom území Českej republiky intenzívne vysádzali často aj na nevhodných stanoviskách, čo spolu s nedostatkom disponibilnej vody v posledných rokoch predstavuje hlavnú príčinu oslabenia lesných porastov voči pôsobeniu hmyzích škodcov.

Odpady

Z porovnania množstva vyprodukovaného komunálneho odpadu na obyvateľov jednotlivých krajov SR je zrejmé, že v roku 2020 Žilinský kraj s hodnotou 451,76 kg/obyv., (čo predstavuje nárast o 122,62 kg/obyv. oproti roku 2010) sa

nachádza tesne nad priemerom SR (445,78 kg/obyv.) a bol štvrtý v poradí za Bratislavským, Trnavským a Nitrianskym krajom [2, 4].

Je potrebné podotknúť, že nárast produkcie komunálnych odpadov v posledných rokoch súvisí predovšetkým so zvýšením produkcie biologicky rozložiteľného odpadu v dôsledku zavedenia jeho separácie, a tým aj evidencia produkcie.

Graf 39: Komunalný odpad spolu (v tonách)

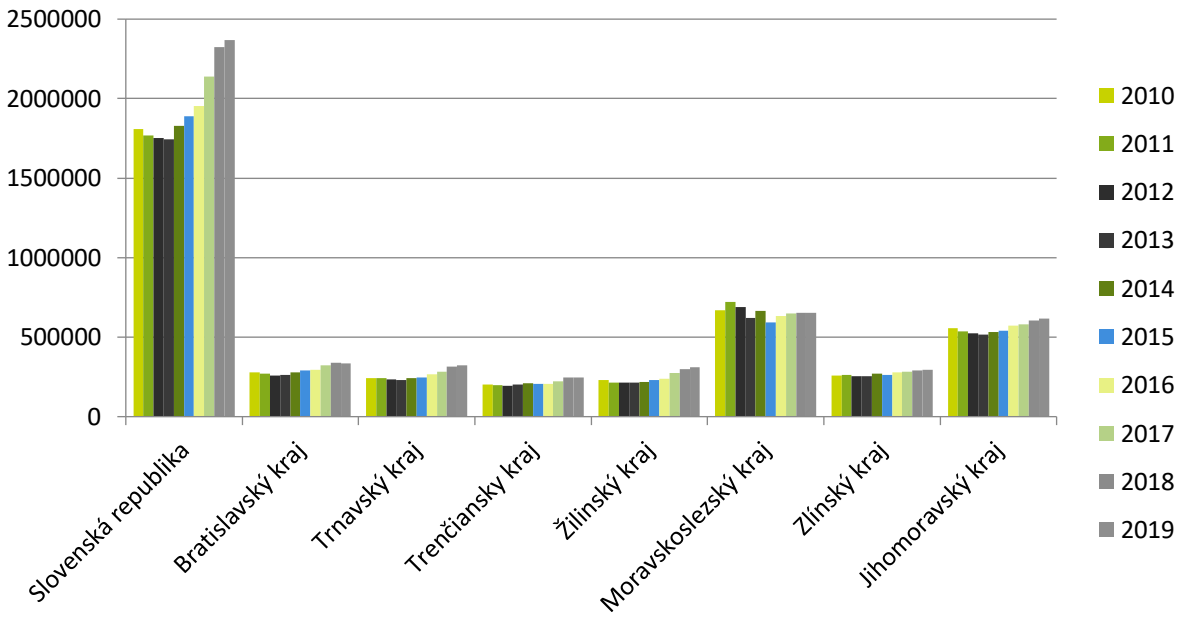

Graf 40: Množstvo komunálneho odpadu na obyvateľa (kg/obyv.)

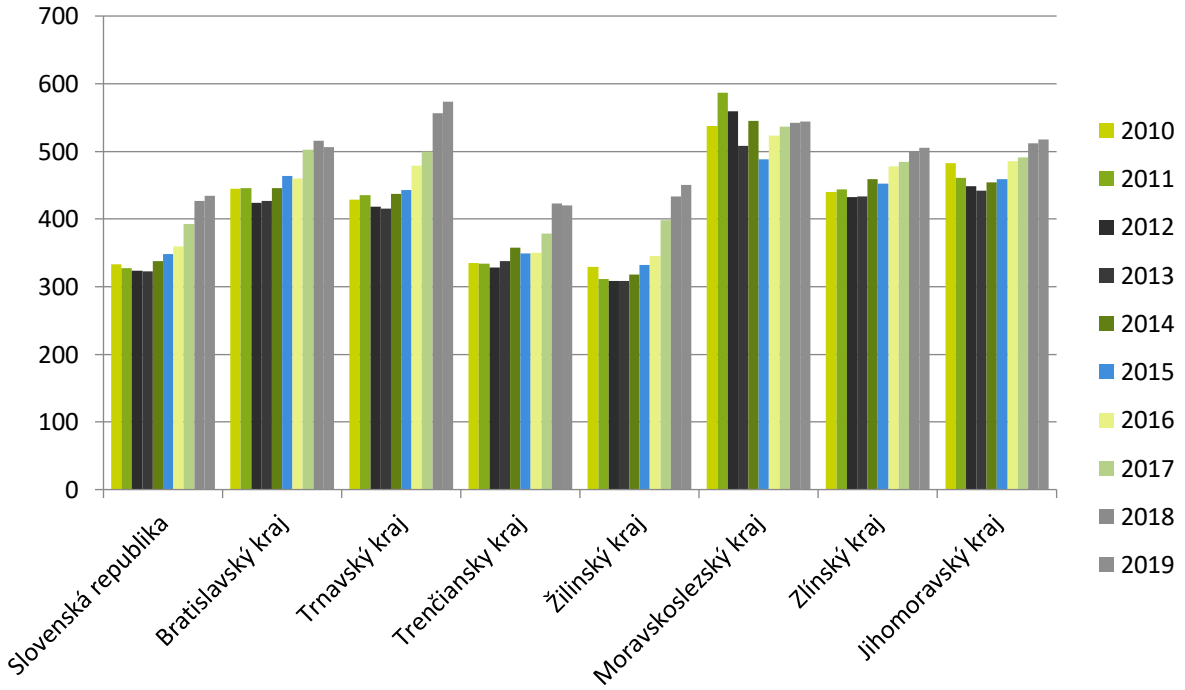

Graf 41: Miera skládkovania komunálneho odpadu (%)

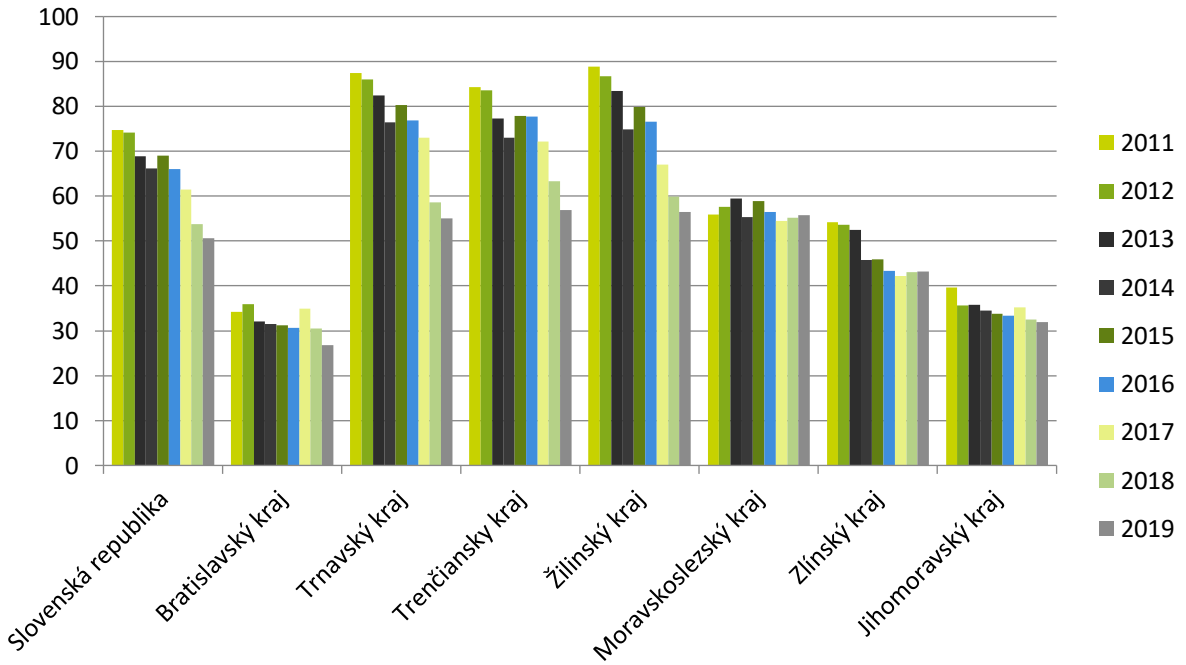

Z grafu je zrejmé, že miera skládkovania v Žilinskom, Trenčianskom a Trnavskom kraji je v porovnaní s Moravskosliezskym, Zlínskym a Juhomoravským krajom vyššia, avšak v posledných dvoch hodnotených rokoch sa znižuje na úroveň Moravskosliezskeho kraja, teda okolo 60 % [2,7,8,9].

Graf 42: Miera recyklácie komunálneho odpadu (%) v roce 2020

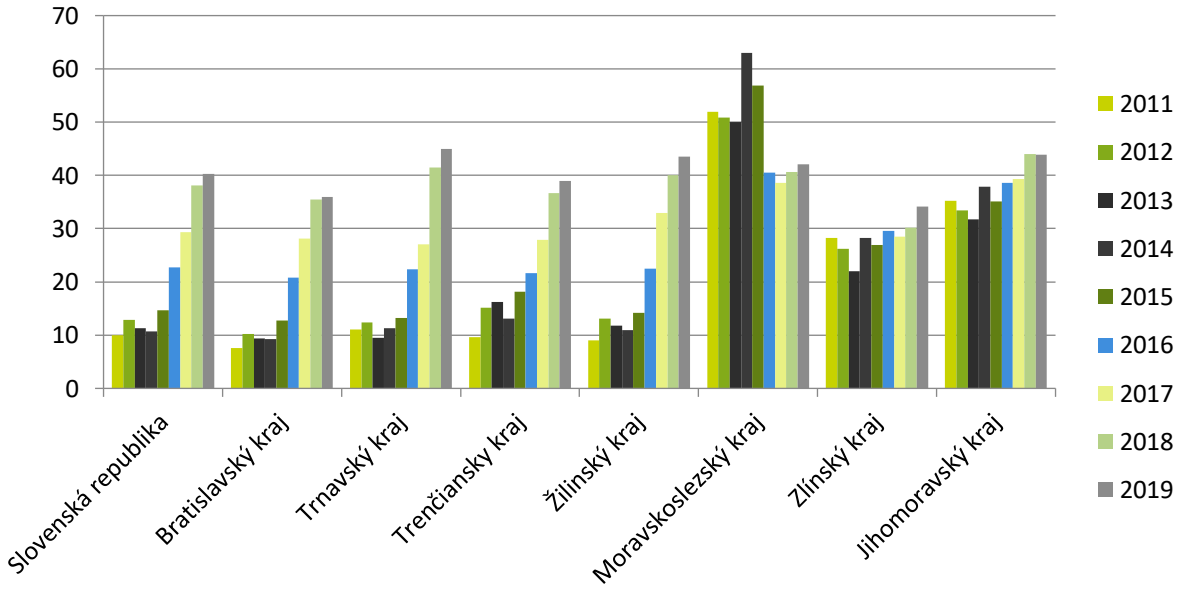

V prilahlých krajoch Českej republiky je situácia v nakladaní z odpadmi následujúca: V Zlínskom kraji medzi rokmi 2009 a 2019 vzrástla produkcia odpadov o 76,9 % a medziročne 2018 – 2019 o 6,4 % na 2 667,9 kg/obyv. Celková produkcia komunálnych odpadov na obyvateľa sa dlhodobo navyšuje, od roku 2009 vzrástla o 21,3 % na celkových 505,2 kg/obyv. v roku 2019. Celková produkcia zmesového komunálneho odpadu na obyvateľa sa medzi rokmi 2009 –2019 znížila o 10,1 % na 220,4 kg/obyv., teda na najnižšiu hodnotu v rámci Českej republiky a jej podiel na celkovej produkcii komunálnych odpadov na obyvateľa v sledovanom období poklesol z 58,9 % na 43,6 %[7].

V Juhomoravskom kraji sa medzi rokmi 2009 a 2019 zvýšila celková produkcia odpadov na obyvateľa o 73,6 % na 4 229,7 kg/obyv., teda na najvyššiu hodnotu v rámci ČR, a to aj napriek medziročného 2018 – 2019 poklesu o 4,7 %. Celková produkcia komunálnych odpadov na obyvateľa medzi rokmi 2009 – 2019 vzrástla o 6,0 % na hodnotu 519,0 kg/obyv. Celková produkcia zmesového komunálneho odpadu na obyvateľa sa medzi rokmi 2009 – 2019 znížila o 24,5 % na hodnotu 246,8 kg/obyv., a to z dôvodu preventívnych opatrení proti jeho vzniku (triedeniu odpadu, uvedenie nových kapacít pre separovaný zber odpadov)[8].

Celková produkcia odpadov na obyvateľa v Moravskosliezskom kraji narástla medzi rokmi 2009 a 2019 o 10,3 % a medziročne 2018 – 2019 o 4,8 % na 4 028,9 kg/obyv. Celková produkcia komunálnych odpadov na obyvateľa od roku 2009 kolísala a v roku 2019 celkovo stúpla o 16,3 % na hodnotu 543,1 kg/obyv.. Celková produkcia zmesového komunálneho odpadu na obyvateľa sa medzi rokmi 2009 – 2019 znížila o 15,5 % na 238,8 kg/obyv[9].

Biodiverzita

Celková rozloha chránených území SR predstavuje 17,16 % z celkovej rozlohy územia SR. Uvedené sú iba CHÚ, ktorých aspoň časť leží v Žilinskom kraji. Časť CHKO Kysuce priamo nadväzuje pri hraniciach so Slovenskom na CHKO Beskydy, ktoré leží v Moravskosliezskom kraji [2,4,11,15].

Tabuľka 40: Národné parky a chránené krajinné oblasti

		(ha)	% plochy SR
Národné parky	Tatranský národný park	73 800	1,51
	Národný park Nízke Tatry	72 842	1,49
	Veľká Fatra	40 371	0,82
	Národný park Malá Fatra	22 630	0,46
Chránené krajinné oblasti	Kysuce	65 462	1,34
	Horná Orava	58 738	1,20
	Strážovské vrchy	30 979	0,63

V Žilinskom kraji sa nachádzajú významné lokality Ramsarského dohovoru: Mokrade Oravskej kotliny, Rieka Orava a jej prítoky, Mokrade Turca a Jaskyne Demänovskej doliny [2,18,19].

Obrázok 15: Významné lokality Ramsarského dohovoru

Zdroj: http://webgis.biomonitoring.sk/

Sústava Natura 2000, ktorú tvoria dva typy území (územia európskeho významu a chránené vtáčie územia), zaberá približne tretinu územia Slovenska. Po odčítaní vzájomného prekrytia s chránenými oblastmi je to približne 1 463 tis. ha. V Žilinskom kraji sa nachádzajú chránené vtáčie územia Nízke Tatry, Tatry, Malá Fatra, Veľká Fatra, Chočské vrchy, Horná Orava a Strážovské vrchy (mapa oblastí je v Kap. 2.7., Obrázok 20) [2,7,8,9,19].

2.5 KĽÚČOVÉ ZISTENIA ZA REGIÓNY ŽSK

Región Horné Považie

- Dopady zmeny klímy a znečistenie ovzdušia v meste Žilina posilnené jeho lokalizáciou v kotline ovplyvnené znečistením ovzdušia silným dopravným zaťažením.
- Nárast rizika lokálnych povodní a sucha ako dôsledok zmeny klímy.
- Absencia odkanalizovania obcí do 2000 obyvateľov.

Región Kysuce

- Región charakterizuje vysoký stupeň ekologickej stability krajiny vďaka jestvujúcej ochrane územia aj existencii historických štruktúr krajiny.
- V regióne bol zrealizovaný vysoký počet projektov so zameraním na zadržiavanie vody v krajine v porovnaní s inými subregiónmi ŽSK.
- V území je vysoký podiel zásobovania pitnou vodou aj dostatok vodných zdrojov; časti územia nie sú doteraz odkanalizované, zvlášť obce do 2000 obyvateľov.
- Región patrí medzi oblasti s veľký podielom lesnej pôdy, vysokou lesnatosťou, ale má aj dlhodobo najhorší zdravotný stav lesov v porovnaní s inými regiónmi ŽSK.
- Región je výrazne ovplyvnený cezhraničným prenosom znečistenia ovzdušia, medzi „tradičné“ zdroje znečistenia patrí domáce vykurovania a doprava.
- V regióne chýbajú technológie pre nakladanie s odpadom a je nedostatočná kapacita skládok.
- Sú viditeľné vplyvy intenzívneho cestovného ruchu najmä v chránených a hodnotných prírodných územiach.

Región Orava

- Potenciál proaktívne integrovanej starostlivosti o krajinu a prírodu s pozitívnymi dopadmi na starostlivosť a zachovanie kvality prírody a krajiny (aj v kontexte udržateľného CR).
- Potreba dobudovania infraštruktúry ŽP (voda, ČOV) a identifikácie príležitosti pre alternatívne a udržateľné miestne riešenia. Absencia odkanalizovania obcí do 2000 obyvateľov (Námestovo).
- Potreba realizácie protipovodňových opatrení (prírode blízkych riešení protipovodňovej ochrany).
- Potenciál riešení ekologickej a udržateľnej dopravy - vytvorenie kostrovej siete cyklodopravy s cieľom zabezpečiť možnosti dochádzky za prácou na bicykli, vrátane siete cyklotrás ako špecifického produktu CR.
- Sú viditeľné vplyvy intenzívneho cestovného ruchu najmä v chránených a hodnotných prírodných územiach (strety medzi cestovným ruchom a ochranou prírody a krajiny).

Región Liptov

- Subregión je územím so špecifickým potenciálom s vysokým podielom chránených území, jedinečným prírodným a kultúrnym potenciálom založeným na udržateľnom a efektívnom využití prírodného a kultúrneho kapitálu a vyvažovaní limitov vyplývajúcich z verejného záujmu ochrany prírody a kultúrnych pamiatok, a teda špecifickými možnosťami rozvoja územia.
- Vysoká napojenosť na verejné siete (vodovod a kanalizácia), avšak v niektorých obciach (Bukovina, Huty, Veľké Borové) nie je doteraz vybudovaný verejný vodovod.
- Prítomnosť overturizmu (nadmerného turizmu) v hlavných strediskách s dopadom na predmety ochrany chránených území, strety medzi cestovným ruchom a ochranou prírody a krajiny.
- Vplyvy dopravy na životné prostredie.
- Existencia environmentálnych záťaží a environmentálne nepriaznivej výroby (výroba celulózy v subregióne).
- Zásahy do jedinej divokej rieky v subregióne – Belej.
- Dopady existencie vodných elektrární (aj malých).

Región Turiec

- Nerovnomerná kvalita života vrátane kvality ŽP subregiónu Turiec (Horný, Stredný a Dolný Turiec).
- Existencia prírodného bohatstva, voda a mokrade, pôda, prírodné krásy, veľkoplošné i maloplošné chránené územia.
- Na druhej strane legislatíva ŽP a regulatívy územných plánov nedostatočne upravujúce niektoré činnosti, ako je urbanizácia alebo lesné hospodárstvo v chránených územiach.
- Málo známa existencia Klimatického centra v Hornom Turci a jeho potenciál na medziregionálnu spoluprácu.
- Nedostatočne preskúmaný geotermálny potenciál územia, možnosť využitia iných OZE a zníženia vplyvu energetiky na ovzdušie.
- Dostatočné zásobovanie pitnou vodou z verejného vodovodu.
- Zlá kvalita ovzdušia najmä v dôsledku znečisťovania domácim vykurovaním.
- Existencia skládky odpadov v Hornom Turci (Horná Štubňa), skládka odpadov v Martine (Dolný Turiec) a potenciál pre zámer pre nové technologické zariadenie na materiálové zhodnocovanie odpadov.

2.6 ANALÝZA TEMATICKEJ OBLASTI ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

Odpadové hospodárstvo

Implementácia obehového hospodárstva patrí medzi významné výzvy životného prostredia kraja.

Obehové hospodárstvo začína na úplnom začiatku životného cyklu produktu. Fáza navrhovania, ako aj výrobné procesy majú vplyv na získavanie zdrojov, využívanie zdrojov a vznik odpadu počas celého životného cyklu produktu. V obehovom hospodárstve sa hodnota výrobkov, materiálov a zdrojov uchováva v hospodárstve čo možno najdlhšie a minimalizuje sa vznik odpadu. Je významným príspevkom k úsiliu EÚ o rozvoj udržateľného nízkouhlíkového, konkurencieschopného hospodárstva, ktoré efektívne využíva zdroje. [12, 17]

Samotné odpadové hospodárstvo je súbor činností zameraných na predchádzanie a obmedzovanie vzniku odpadov a znižovanie ich nebezpečnosti pre životné prostredie a na nakladanie s odpadmi v súlade so zákonom č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Predchádzanie vzniku odpadu sú opatrenia, ktoré sa prijmú predtým, ako sa látka, materiál alebo výrobok stanú odpadom a ktoré znižujú množstvo odpadu aj prostredníctvom opätovného použitia výrobkov alebo predĺženia životnosti výrobkov, znižujú nepriaznivé vplyvy vzniknutého odpadu na životné prostredie a zdravie ľudí alebo znižujú obsah škodlivých látok v materiáloch a vo výrobkoch[23]. V nižšie uvedenej analýze sa popisuje stav odpadového hospodárstva s vedomím, že je potrebné smerovať k implementácii obehového hospodárstva a znižovať objem vzniknutých odpadov.

V budúcnosti bude nutné zásadnejšie presadzovanie a dodržiavanie záväznej hierarchie odpadového hospodárstva s cieľom zvýšiť recykláciu odpadov predovšetkým pre oblasť komunálnych odpadov a stavebných odpadov a odpadov z demolácií v súlade s požiadavkami rámcovej smernice o odpade.

Podľa Správy o stave ŽP Slovenskej republiky za rok 2019 došlo od roku 2005 k pomerne výraznému nárastu množstva vyprodukovaných komunálnych odpadov. K roku 2019 pokračoval predovšetkým nárast objemu vyprodukovaného komunálneho odpadu. Pretrváva nepriaznivý stav v nakladaní s ním (vysoký podiel skládkovania a nedostatočný nárast miery recyklácie). Spomalenie rastu miery recyklácie komunálneho odpadu a pokles miery skládkovania komunálneho odpadu indikujú problém so splnením cieľa do roku 2030 - zvýšiť mieru recyklácie komunálneho odpadu, vrátane jeho prípravy na opätovné použitie, na 60 % a do roku 2035 znížiť mieru jeho skládkovania na menej ako 25 %. V rámci nového zákona o odpadoch budú na Slovensku zakázané napríklad jednorazové plastové obaly (tácky, príbory, slamky, nádoby na potraviny, nápojové obaly vyrobené z expandovaného polystyrénu). Nový zákon zvýhodňuje firmy, ktoré používajú ekologickejšie a recyklovateľné obaly, a tiež obmedzili skládkovanie hlavne bioodpadu. Ďalej bude zavedené zálohovanie plastových fliaš a plechoviek s nápojmi [2, 12].

Cieľom implementácie novej legislatívy je predovšetkým zabezpečiť odklon od skládkovania, zvýšiť materiálové a energetické zhodnocovanie a opätovné spracovanie na materiály, ktoré sa majú použiť ako palivo alebo iné prostriedky na výrobu energie. Za materiálové zhodnocovanie sa považuje najmä príprava na opätovné použitie, recyklácia a spätné zasypávanie.

Z hľadiska kraja je najvýznamnejší komunálny odpad. Obdobne ako v celej SR objem vyprodukovaného komunálneho odpadu po poklese v prvých rokoch dekády postupne narastal. Zobrazené na nasledujúce tabuľke:

Tabuľka 41: Komunálný odpad spolu v tonách 2020

Kraj	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Bratislavský kraj	278 283	268 588	258 625	262 437	277 328	291 229
Trnavský kraj	240 894	241 247	232 354	231 574	243 865	247 482
Trenčiansky kraj	200 528	198 684	194 819	200 094	211 721	206 195
Nitriansky kraj	260 101	262 702	257 171	251 714	272 949	278 145
Žilinský kraj	**229 741**	**214 632**	**213 069**	**212 635**	**219 483**	**229 218**
Banskobystrický kraj	176 795	176 752	181 258	171 532	185 374	184 912
Prešovský kraj	206 229	200 950	199 338	198 123	199 549	216 867
Košický kraj	215 936	203 434	214 141	216 320	219 898	234 406
Slovenská republika	**1 808 506**	**1 766 990**	**1 750 775**	**1 744 429**	**1 830 167**	**1 888 456**

Pokračovanie tabuľky:

Kraj	2016	2017	2018	2019	2020
Bratislavský kraj	292 857	324 714	338 169	336 551	357 774
Trnavský kraj	268 070	280 807	313 247	323 490	330 111
Trenčiansky kraj	206 541	222 573	247 929	245 845	251 835
Nitriansky kraj	290 916	314 739	342 588	350 964	350 530
Žilinský kraj	**238 509**	**274 936**	**299 601**	**311 036**	**312 432**
Banskobystrický kraj	203 241	225 051	248 723	246 450	252 281
Prešovský kraj	226 144	238 309	271 709	283 339	288 350
Košický kraj	227 199	255 824	263 211	272 051	290 727
Slovenská republika	**1 953 478**	**2 136 952**	**2 325 178**	**2 369 725**	**2 434 039**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

V rámci SR najväčší objem komunálneho odpadu vyprodukujú Bratislavský, Nitriansky a Trnavský kraj. Čo sa týka zloženia komunálneho odpadu, produkcia v Žilinskom kraji po roku 2010 narastá a zároveň vzrastá množstvo separovaných zložiek odpadu[2, 12]. Zobrazené v nasledujúcom grafe.

Graf 43: Zloženie komunálneho odpadu, produkcia v Žilinskom kraji za posledných 10 rokov

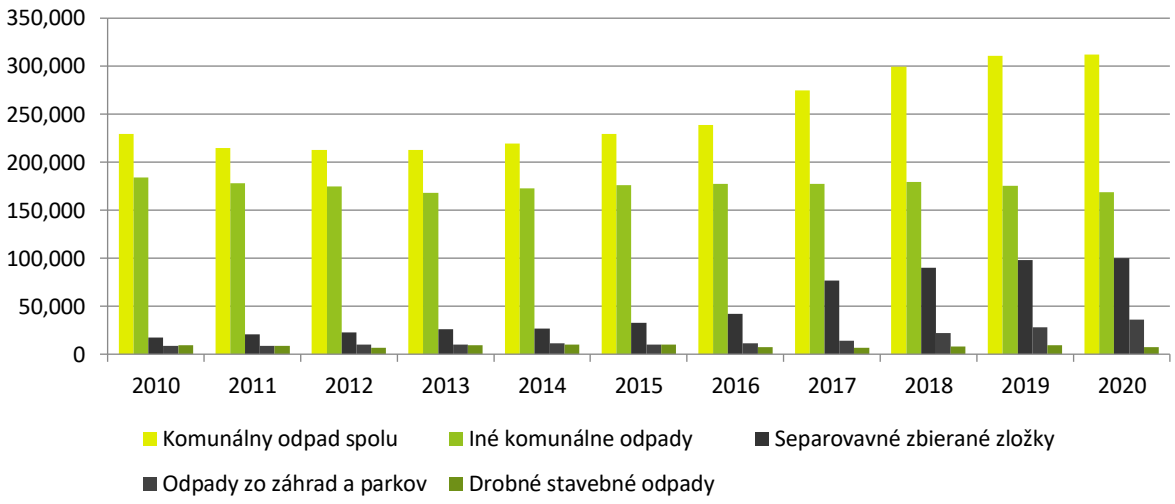

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Z porovnania množstva vyprodukovaného komunálneho odpadu na obyvateľov jednotlivých krajov SR je zrejmé, že v roku 2020 Žilinský kraj s hodnotou 451,76 kg/obyv., (čo predstavuje nárast o 122,62 kg/obyv. oproti roku 2010) sa nachádza tesne nad priemerom SR (445,78 kg/obyv.) a bol štvrtý v poradí za Bratislavským, Trnavským a Nitrianskym krajom[2, 12, 16].

Z celkového množstva vyprodukovaného komunálneho odpadu v roku 2020 bolo v kraji 206 kg/obyv. zhodnoteného komunálneho odpadu a 245 kg/obyv. zneškodneného komunálneho odpadu.

Tabuľka 42: Množstvo komunálneho odpadu na obyvateľa (kg/obyv.)

Kraj	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bratislavský kraj	444,66	445,38	424,25	426,36	446,02	463,39	459,42	502,37	516,13	506,64	531,38
Trnavský kraj	428,34	434,89	417,87	415,68	437,49	442,65	478,35	499,95	556,48	573,26	583,98
Trenčiansky kraj	334,76	334,36	328,16	337,55	357,74	349,22	350,46	378,64	422,78	420,17	431,30
Nitriansky kraj	368,84	380,85	373,26	366,11	398,05	406,99	426,85	463,21	505,75	519,87	520,80
Žilinský kraj	**329,14**	**311,56**	**308,86**	**308,05**	**317,85**	**332,14**	**345,46**	**398,06**	**433,65**	**449,90**	**451,76**
Banskobystrický kraj	270,83	267,69	274,92	260,83	282,58	282,76	311,66	346,02	383,39	381,37	391,53
Prešovský kraj	255,07	246,71	244,11	242,16	243,53	264,39	275,30	289,58	329,71	343,31	348,69
Košický kraj	277,17	256,95	269,87	272,31	276,58	294,61	285,03	320,42	329,24	339,83	362,63
Slovenská republika	**333,05**	**327,39**	**323,76**	**322,24**	**337,81**	**348,33**	**359,77**	**392,98**	**427,02**	**434,63**	**445,78**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovannie, 2021

Tabuľka 43: Množstvo zhodnoteného komunálneho odpadu na obyvateľa (kg/obyv.)

Kraj	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bratislavský kraj	256,51	290,41	268,79	278,33	298,05	316,92	297,56	326,23	311,40	234,88	390,28
Trnavský kraj	51,39	52,80	58,29	70,42	88,40	86,99	110,22	135,18	230,63	258,06	275,94
Trenčiansky kraj	43,10	43,47	53,78	72,44	71,95	71,81	77,69	105,40	155,22	181,01	183,94
Nitriansky kraj	33,77	48,89	48,58	55,14	56,33	75,51	99,14	150,40	200,07	218,61	232,87
Žilinský kraj	26,30	33,47	40,95	49,87	66,23	62,41	80,38	131,28	173,85	195,82	206,59
Banskobystrický kraj	37,73	36,14	51,10	40,74	58,63	57,46	88,86	122,26	156,65	157,25	170,15
Prešovský kraj	20,61	30,33	29,05	33,76	36,80	42,37	63,93	73,63	120,85	137,86	148,17
Košický kraj	82,31	109,79	125,55	131,47	131,71	146,18	147,71	177,80	202,84	218,38	242,10
Slovenská republika	66,82	78,29	82,65	89,53	98,73	105,79	119,43	151,47	191,71	198,22	229,30

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 44: Množstvo zneškodneného komunálneho odpadu na obyvateľa (kg/obyv.)

Kraj	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bratislavský kraj	186,61	153,37	153,47	138,32	142,82	144,86	140,83	175,69	203,52	264,11	136,17
Trnavský kraj	367,41	380,36	359,57	344,93	334,96	355,43	367,96	364,77	325,86	315,19	307,92
Trenčiansky kraj	289,34	286,93	274,36	264,71	277,70	272,00	272,54	273,25	267,56	239,06	247,27
Nitriansky kraj	332,49	330,91	324,59	308,40	334,93	330,43	327,58	312,56	305,54	301,14	287,75
Žilinský kraj	302,13	276,74	267,86	256,95	248,16	265,15	264,76	266,75	259,80	254,05	245,17
Banskobystrický kraj	232,47	224,34	223,75	192,23	217,12	224,46	222,35	223,76	226,75	224,11	221,38
Prešovský kraj	232,35	215,75	214,72	207,47	203,43	221,25	211,33	215,95	208,86	205,45	200,40
Košický kraj	194,85	147,09	144,22	139,94	143,96	146,59	136,4	142,62	126,4	121,45	120,54
Slovenská republika	263,99	247,02	240,79	227,39	233,40	240,54	237,57	241,42	235,15	235,45	215,81

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 45: Podiel zhodnocovaného komunálneho odpadu z celkového komunálneho odpadu (%)

Kraj	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bratislavský kraj	57,69	65,20	63,36	65,28	66,82	68,39	64,77	64,94	60,33	46,36	73,45
Trnavský kraj	12,00	12,14	13,95	16,94	20,21	19,65	23,04	27,04	41,44	45,02	47,25
Trenčiansky kraj	12,87	13,00	16,39	21,46	20,11	20,56	22,17	27,84	36,71	43,08	42,65
Nitriansky kraj	9,16	12,84	13,02	15,06	14,15	18,55	23,23	32,47	39,56	42,05	44,71
Žilinský kraj	7,99	10,74	13,26	16,19	20,84	18,79	23,27	32,98	40,09	43,52	45,73
Banskobystrický kraj	13,93	13,50	18,59	15,62	20,75	20,32	28,51	35,33	40,86	41,23	43,46
Prešovský kraj	8,08	12,30	11,90	13,94	15,11	16,03	23,22	25,43	36,65	40,16	42,49
Košický kraj	29,70	42,73	46,52	48,28	47,62	49,62	51,82	55,49	61,61	64,26	66,76
Slovenská republika	20,06	23,91	25,53	27,78	29,23	30,37	33,20	38,54	44,89	45,61	51,44

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Z vyššie uvedených hodnôt v grafe pre rok 2020 vyplýva, že 45,53 % komunálneho odpadu bolo zrecyklovaného. Pričom miera skládkovania komunálneho odpadu v roku 2020 dosahuje 54,27 %. To je v porovnaní s cieľom EÚ vysoké číslo. Hoci skládkovanie odpadov zostáva aj naďalej najčastejším spôsobom nakladania s komunálnymi odpadmi, podiel separácie a zhodnocovania jednotlivých zložiek komunálneho odpadu postupne narastá[12, 16].

Graf 44: Miera skládkovania komunálneho odpadu (%)

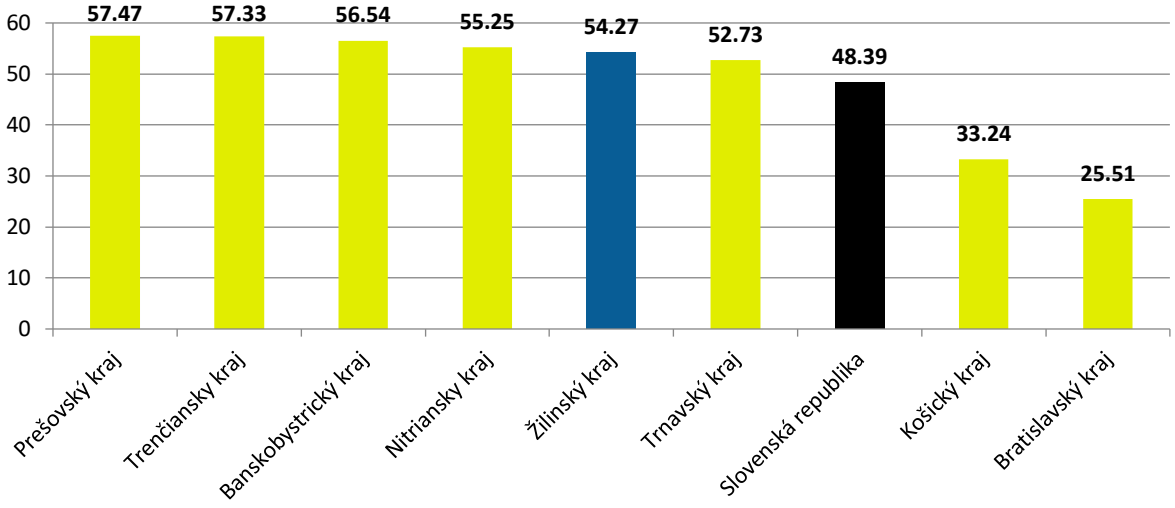

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Graf 45: Miera recyklácie komunálneho odpadu (%) v roku 2020

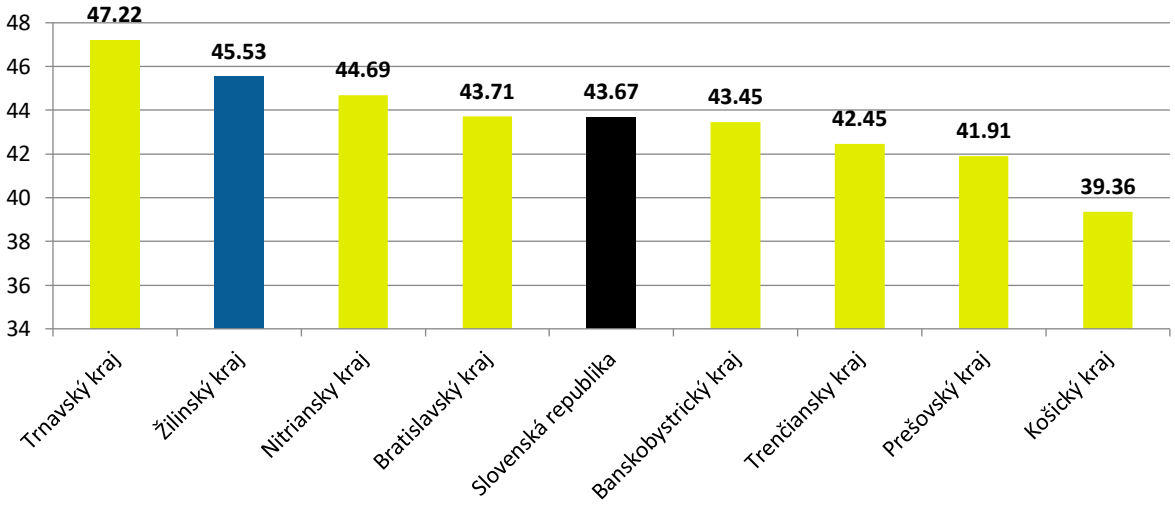

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Napriek nárastu celkového množstva komunálneho odpadu miera recyklácie a zhodnotenia odpadov narástla. Materiálovo zhodnotených bolo v rámci SR napríklad 66,60 % odpadu z obalov a Žilinský kraj patril medzi najlepšie kraje v rámci SR[2].

V okresoch Žilinského kraja bola nasledujúca situácia. Najväčšie množstvo komunálneho odpadu bolo v roku 2020 vyprodukované v okrese Žilina. Podľa druhu odpadu a regiónu bol objem zmesového komunálneho odpadu najvyšší (zo všetkých druhov odpadov), a to predovšetkým v subregióne Horné Považie. Podľa druhu odpadu a okresu bol najväčší objem zmesového komunálneho odpadu (tiež vo všetkých okresoch) s najvyšším objemom v okresoch Žilina, Martin, Liptovský Mikuláš a Čadca[2, 16].

Z hľadiska komunálnych odpadov v okresoch Žilinského kraja bola situácia nasledujúca. Najväčšie množstvo komunálneho odpadu bolo v roku 2020 vyprodukované v okrese Žilina:

Graf 46: Množstvo komunálneho odpadu v okresoch Žilinského kraja v roku 2020

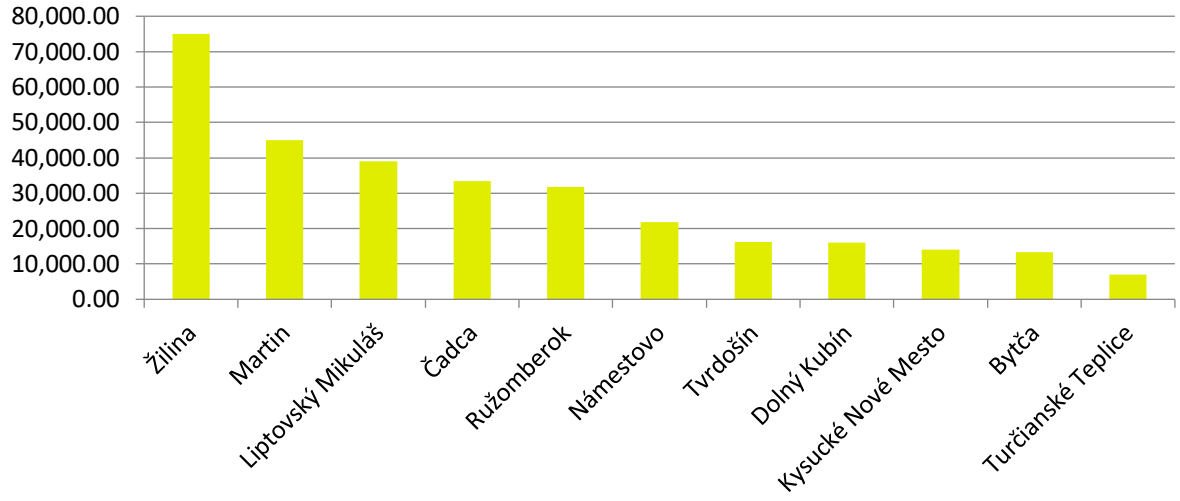

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Podľa druhu odpadu bol objem zmesového komunálneho odpadu najvyšší v regióne Horné Považie, kde boli vysoké aj hodnoty produkcie jednotlivých separovaných druhov odpadu[16].

Graf 47: Množstvo komunálneho odpadu podľa druhu v subregiónoch v roku 2020

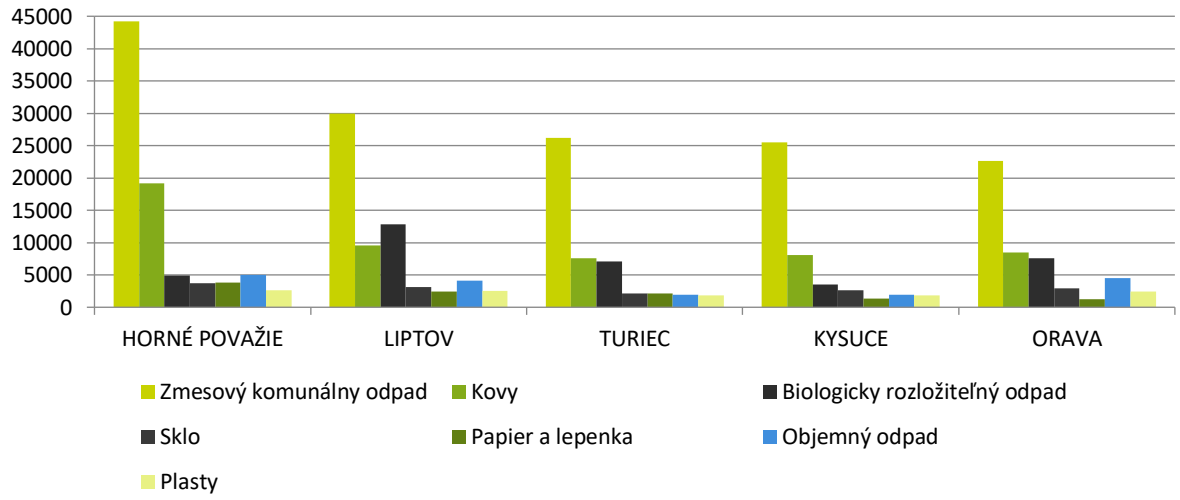

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Podľa okresov bol objem vyprodukovaného zmesového komunálneho odpadu najvyšší v okresoch Žilina, Martin, Liptovský Mikuláš a Čadca[12].

Graf 48: Množstvo komunálneho odpadu podľa druhu v okresoch v roku 2020

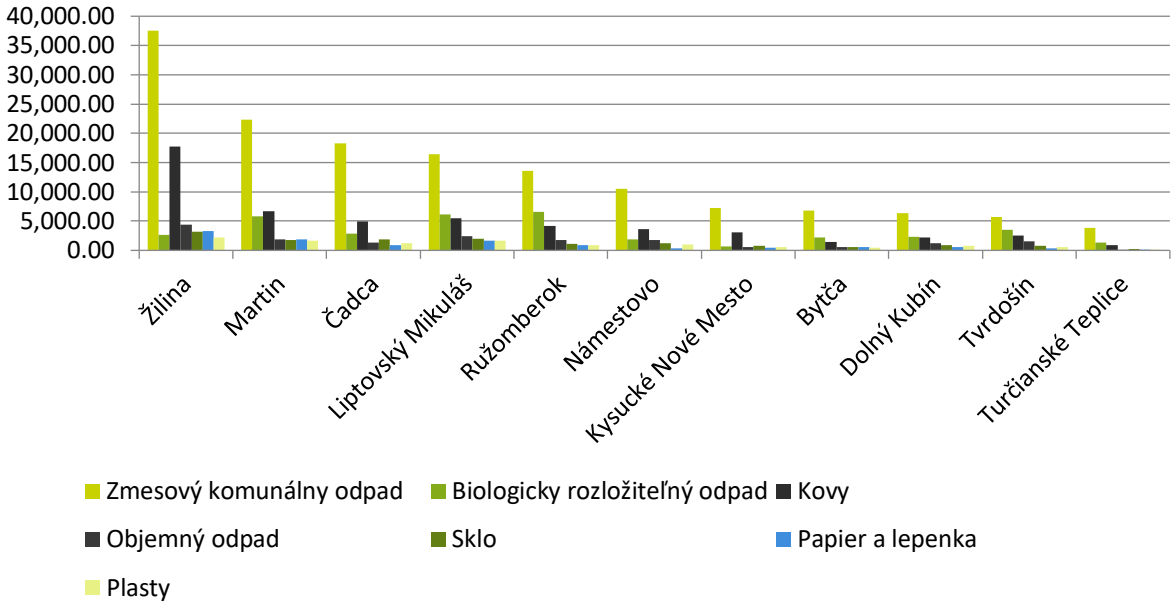

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Nakladanie s odpadom a možnosti jeho energetického využitia

V Žilinskom kraji sa nachádza k 1. 1. 2021 13 skládok odpadu. Zariadení na zhodnocovanie odpadu je celkom 52 a nachádzajú sa tu 4 spaľovne (spaľovňa na komunálny odpad, spaľovňa na priemyselný odpad, spaľovňa na nemocničný odpad a zariadenie na spoluspaľovanie). V Žilinskom kraji nie sú k dispozícii žiadne kapacity pre skládkovanie nebezpečného odpadu.

V priebehu posledných rokov je v Žilinskom kraji zaznamenaný postupný pokles počtu skládok odpadov, čo súvisí so zapĺňaním kapacity prevádzkovaných skládok odpadov a nebol ani predložený návrh na výstavbu novej skládky, čo ani nie žiaduce s ohľadom na strategický cieľ odpadového hospodárstva v SR - odklonenie odpadov od ich zneškodňovania skládkovaním[12], obzvlášť pre komunálne odpady a s ohľadom na ciele EÚ a trendy v odpadovom hospodárstve (princípy obehového hospodárstva, pozri vyššie). Nižšie uvedený graf uvádza porovnanie spôsobu nakladania s odpadom v krajoch SR a nasledujúca mapka zas rozmiestnenie zariadení na nakladanie s odpadom v Žilinskom kraji [2, 12, 19].

Tabuľka 46: Spôsob nakladania s odpadom v krajoch

Kraj	v tom			z toho			
	zhodnocovaný materiálovo	zhodnocovaný energeticky	zhodnocovaný spätným získavaním organických látok	kompostovanie	zhodnocovaný iným spôsobom	zneškodňovaný skládkovaním	iné nakladanie
Bratislavský kraj	98 648,60	106 191,20	57 738,60	45 544,40	199,20	91 279,90	3 313,00
Trnavský kraj	73 423,70	30,70	82 448,10	61 089,40	82,00	174 059,60	67,40
Trenčiansky kraj	54 056,40	0,00	52 835,10	32 272,20	510,30	144 381,30	51,90
Nitriansky kraj	76 900,90	5,30	79 758,00	59 364,40	71,90	193 672,40	121,30
Žilinský kraj	**80 877,80**	**499,30**	**61 361,60**	**38 665,80**	**135,00**	**169 556,00**	**2,10**
Banskobystrický kraj	58 691,80	2,80	50 921,00	32 064,60	21,30	142 643,80	0,00
Prešovský kraj	64 635,00	1 408,80	56 203,30	35 368,60	285,70	165 716,60	100,30
Košický kraj	78 853,50	79 657,20	35 581,10	19 648,80	0,20	96 634,80	0,00

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Obrázok 16: Nakladanie s odpadom v Žilinskom kraji

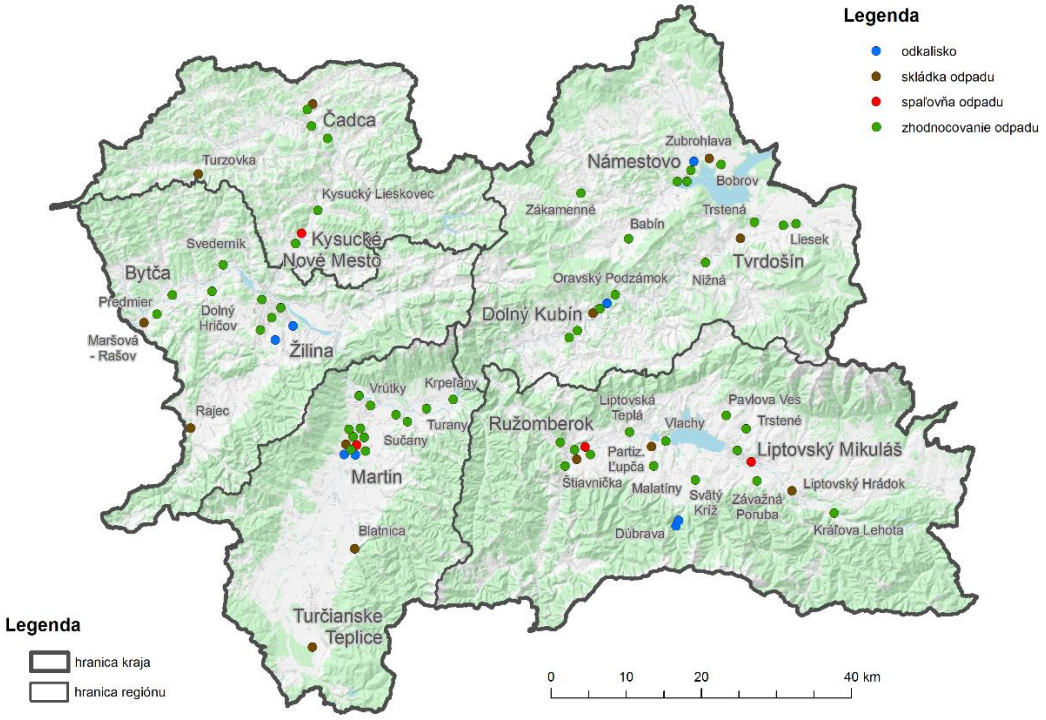

Zdroj: Vlastné spracovanie – Analýza pre subregión Kysuce, zdroj dát – Slovenská agentúra životného prostredia, 2021

Čo sa týka nových zariadení, v Martine sa pripravuje nové technologické zariadenie na materiálové zhodnocovanie odpadov, ktoré má fungovať na báze autoklávovej technológie na mechanicko-tepelné spracovanie komunálneho odpadu. V rámci procesu sa odpad najprv sterilizuje a následne sa automaticky triedi na použiteľné frakcie rozličných druhotných surovín, organickú frakciu a TAP (palív z odpadov), ktoré sú určené na ďalšie využitie. Navrhovaná činnosť je koncipovaná tak, aby v čo najväčšej miere nadväzovala na zavedené systémy zberu komunálnych odpadov v jednotlivých obciach a mestách spádovej oblasti.

Environmentálne záťaže v Žilinskom kraji

Podľa Programu odpadového hospodárstva Žilinského kraja na roky 2016 – 2020, bolo v evidencii 120 lokalít s pravdepodobnou environmentálnou záťažou znečistenia území spôsobených činnosťou človeka, ktoré predstavujú závažné riziko pre ľudské zdravie alebo horninové prostredie, podzemnú vodu a pôdu. Environmentálna záťaž je znečistenie územia spôsobené činnosťou človeka, ktoré predstavuje závažné riziko pre ľudské zdravie alebo horninové prostredie, podzemnú vodu, povrchové vody, ovzdušie a pôdu s výnimkou environmentálnej škody. Hlavným cieľom odstraňovania pritom je dosiahnuť vysokú úroveň kvality ľudského zdravia a jednotlivých zložiek životného prostredia a s tým súvisiacu vyššiu úroveň kvality života.

Zhromažďovanie údajov a poskytovanie informácií o environmentálních záťažiach na území SR zabezpečuje Informačný systém environmentálnych záťaží (IS EZ). V novembri roku 2021 bolo v IS EZ evidovaných 1 802 lokalít. V registri časť A (pravdepodobné environmentálne záťaže) bolo 907 lokalít, v registri časť B (environmentálne záťaže) bolo 303 lokalít a v registri časť C (sanované a rekultivované lokality) bolo 817 lokalít, pričom v registri časti A a súčasne v registri časti C bolo 112 lokalít, v registri časti B a súčasne v registri časti C bolo 113 lokalít[3, 22].

V Žilinskom kraji bolo z celkového počtu lokalít až 31 lokalít s potvrdenou záťažou, 36 sanovaných a 34 rekultivovaných lokalít. Podľa skupiny činnosti prevládali zariadenia na nakladanie s odpadmi, priemyselná výroba, hlavne strojárska výroba, skladovanie a distribúcia tovarov, čerpacie stanice PHM[2, 10, 12].

Obrázok 17: Mapa environmentálnych záťaží na území Žilinského kraja

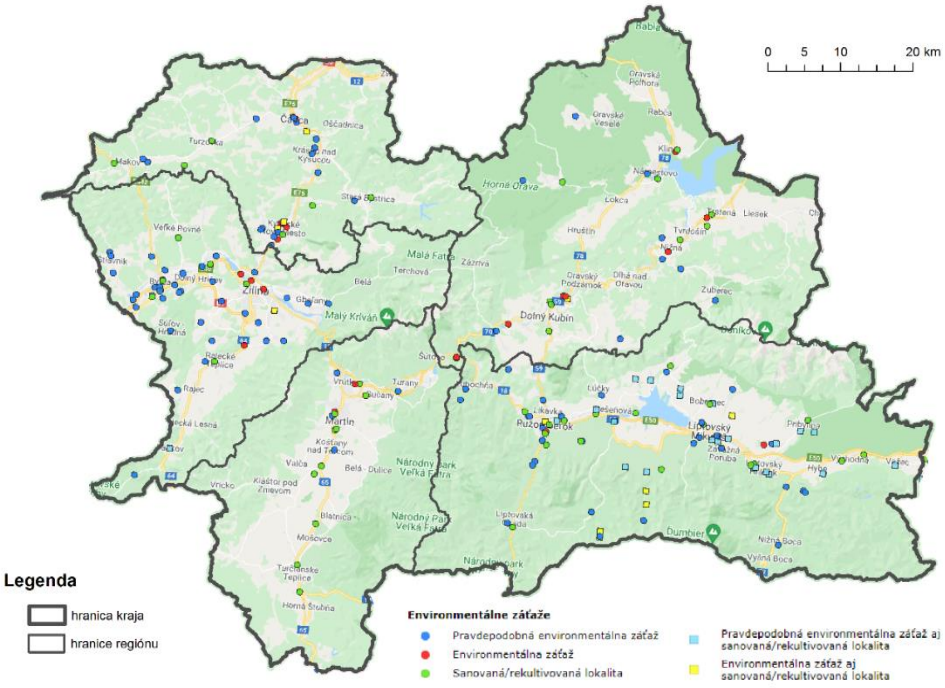

Zdroj: Vlastné zpracovanie – Analýza pre subregión Kysuce, zdroj dát – Slovenská agentúra životného prostredia, 2021

Vodný manažment

Hydrologické pomery sú ovplyvňované prírodnými charakteristikami a morfológiou. Väčšina vody z atmosférických zrážok z územia Žilinského kraja odteká povrchovým odtokom z území kraja aj SR. Najvýznamnejšie vodné toky v Žilinskom kraji sú rieka Váh s prítokmi Belá, Revúca, Ľubochnianka, Orava, Turiec, Varínka, Kysuca, Rajčanka[2].

Podľa platnej hydrogeologickej rajonizácie do územia Žilinského kraja zasahuje 31 hydrogeologických rajónov. Z toho je 17 rajónov v celosti a 14 rajónov zasahuje územie kraja čiastočne. Z celkovej plochy chránených vodohospodárskych oblastí v SR (6 942 km^2) zaberá plocha chránených vodohospodárskych oblastí na území Žilinského kraja väčšiu časť (CHVO Beskydy – Javorníky, Strážovské vrchy, Veľká Fatra a Nízke Tatry s celkovou plochou 4482,61 km^2). Na území CHVO Beskydy - Javorníky sa nenachádzajú žiadne významné bodové zdroje znečistenia (evidované) a nachádza sa tu 43 bodových zdrojov znečistenia (potenciálne) (v okrsoch Bytča 4, Čadca 12, Kysucké Nové Mesto 11, Žilina 1). V objektoch sledovania kvality podzemnej vody nachádzajúcich sa v CHVO Beskydy - Javorníky bolo vykonaných 1409 analytických stanovení ukazovateľov, z ktorých bolo zaznamenaných 44 prekročení limitných hodnôt v 13 ukazovateľoch podľa Vyhlášky MZ SR č. 247/2010 Z. z., čo predstavuje 3 % z celkového počtu[2, 11].

Na území Žilinského kraja sa nachádzajú významné zdroje pitnej povrchovej vody, ktoré neslúžia len pre Žilinský kraj (vodná nádrž v obci Turček, Nová Bystrica). V kraji sa využíva celkom 218 zdrojov podzemnej vody (studne, vrty, pramene) na odbery na hromadné zásobovanie pitnou vodou. Najvýznamnejšie zdroje podzemnej vody sú v okrese Martin a okrese Žilina. V posledných rokoch sa objavujú problémy z hľadiska poklesu výdatnosti vodných zdrojov a deficitu v období minimálnych výdatností (okresy Čadca, Žilina a Námestovo)[2, 11].

Tabuľka 47: Kapacita vodárenských zdrojov v správe vodárenských spoločností

Vodárenská spoločnosť	Podzemné VZ v l/s	Povrchové VZ v l/s	Spolu v l/s
Oravská vodárenská spoločnosť	330,9	3	333,9
Liptovská vodárenská spoločnosť	440,9	15,1	456
VaK Ružomberok	235,5	0	235,5
Turčianska vodárenská spoločnosť	377,6	4,5	382,1
Severoslovenské vodárne a kanalizácie	609,7	1 038,1	1 647,8
SPOLU	**1 994,6**	**1 060,7**	**3 055,3**

Vychádzajúc z teplotných údajov získaných z 376 vrtov v SR, ktoré slúžili ako podklad pre tvorbu Atlasu geotermálnej energie SR, sa v Žilinskom kraji v kategórii geotermálnych vrtov nachádza 17 vrtov. Nadregionálny význam má vyskytujúce sa ďalšie množstvo prírodných minerálnych a liečivých prameňov a vôd (Rajecké Teplice, Turčianske Teplice, Lúčky)[11].

Na území Žilinského kraja sa nachádza niekoľko veľkých vodných stavieb s cieľom akumulovať vodu pre energetické využitie, ochranu pred povodňami, rekreačné, športové či rybárske využitie. Ide napríklad o nasledujúce vodné stavby: Prečerpávajúca vodná elektráreň Čierny Váh, vodné nádrže Liptovská Mara – Bešeňová, Orava – Tvrdošín, Krpeľany – Sučany – Lipovec, Hričov – Mikšová a vodné dielo Žilina.

V roku 2019 bol podiel obyvateľov napojených na verejný vodovod z verejných vodovodov 91,8 %, čo je mierny nárast oproti roku 2015, keď bolo napojenie 90,3 % (zobrazené v grafe nižšie). Dĺžka vodovodnej siete v roku 2019 bola 4 249 km (v roku 2015 bola 4 003 km). Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu v roku 2019 (71,4 %) vykazuje nárast o 6,6 p. b. oproti roku 2015 (64,8 %) (zobrazené na nasledujúcom grafe). Najviac napojených obyvateľov je na Liptove, najväčší nárast bol zaznamenaný na Hornom Považí[2, 11, 16].

Napriek tomu i tu zostávajú obce bez verejného vodovodu (obce Paština Závada, Lutiše v okrese Žilina) v regióne Horné Považie, v regióne Orava (obec Beňadovo v okrese Námestovo) a v regióne Liptov (obce Huty, Bukovina, Veľké Borové v okrese Liptovský Mikuláš). Ďalej sú tu obce s rozostavaným vodovodom v regióne Liptov (obce Bobrovček, Pavlova Ves, Malé Borové, Liptovské Beháровce v okrese Liptovský Mikuláš) a v regióne Orava (obec Rabčice, Beňadovo, Krušetnica, Oravská Jasenica, Oravská Lesná, Oravská Polhora, Zákamenné, Zubrohlava, Sihelné v okrese Námestovo a obec Brezovica v okrese Tvrdošín)[24].

Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu v roku 2019 (71,4 %) vykazuje nárast o 6,6 p. b. oproti roku 2015 (64,8 %) (zobrazené na nasledujúcom grafe). Najviac napojených obyvateľov je na Liptove, najväčší nárast bol zaznamenaný na Hornom Považí[16] – však iba v prípade, že je kanalizácia vybudovaná (tzn. obyvatelia majú možnosť sa napojiť, čo je možné iba vo väčších obciach) Významným faktom je nedostatočné odkanalizovanie odľahlých obcí v ŽSK a zvlášť potom situácia v menších obciach do 2000 EO, hlavne v regióne Horného Považie (okres Bytča), Kysuce (okres Čadca a KNM) a Orava (okres Námestovo), kde sa splaškové vody likvidujú v nepriepustných nádržiach (žumpách), v DČOV (v lepšom prípade) a v septikoch (v horšom prípade).

Graf 49: Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu v roku 2015 a v roku 2019 (%)

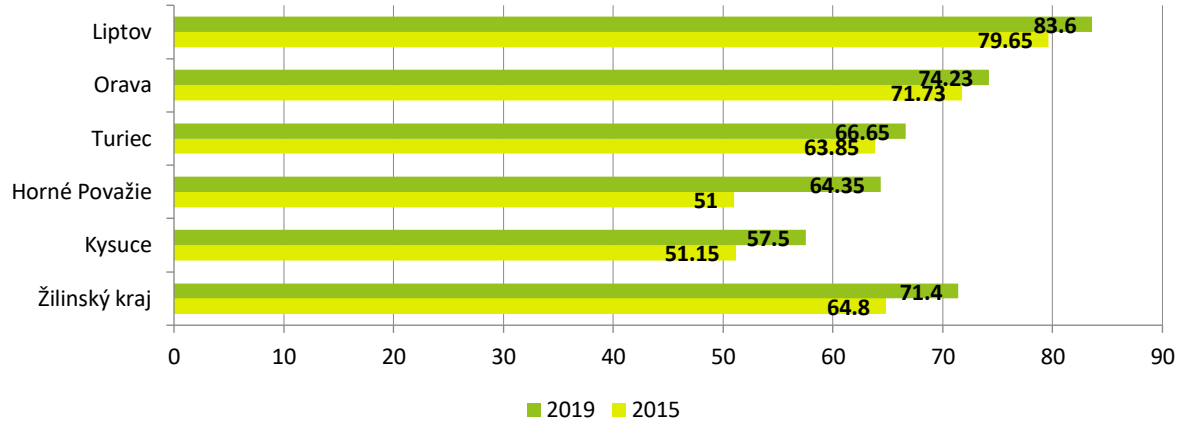

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 48: Prehľad o stave v zásobovaní vodou z verejných vodovov a odkanalizovaní v správe vodárenských spoločností v rámci ŽSK

Vodárenská spoločnosť	Počet obyvateľov celkom	Počet zásobovaných z VV	%	Počet odkanalizo-vaných VK	%
Oravská vodárenská spoločnosť	138 739	110 030	79,31	86 378	62,26
Liptovská vodárenská spoločnosť	72 143	67 869	94,08	56 891	78,86
VaK Ružomberok	56 660	51 995	91,77	45 836	80,90
Turčianska vodárenská spoločnosť	111 961	111 685	99,75	91 302	81,55
Severoslovenské vodárne a kanalizácie	312 188	249 569	79,94	200 378	64,19
SPOLU	**691 691**	**591 148**	**85,46**	**480 785**	**69,51**

Celkovo je v Žilinskom kraji evidovaných 69 prevádzkovaných komunálnych ČOV. V roku 2019 bolo vypúšťaných cez verejnú kanalizáciu do vodných tokov 98 219 tis. m^3 odpadových vôd a celková dĺžka kanalizačnej siete bola 2 284 km (zobrazené na nasledujúcom grafe)[16].

Graf 50: Množstvo čistených odpadových vôd (tis. m^3) v roku 2019

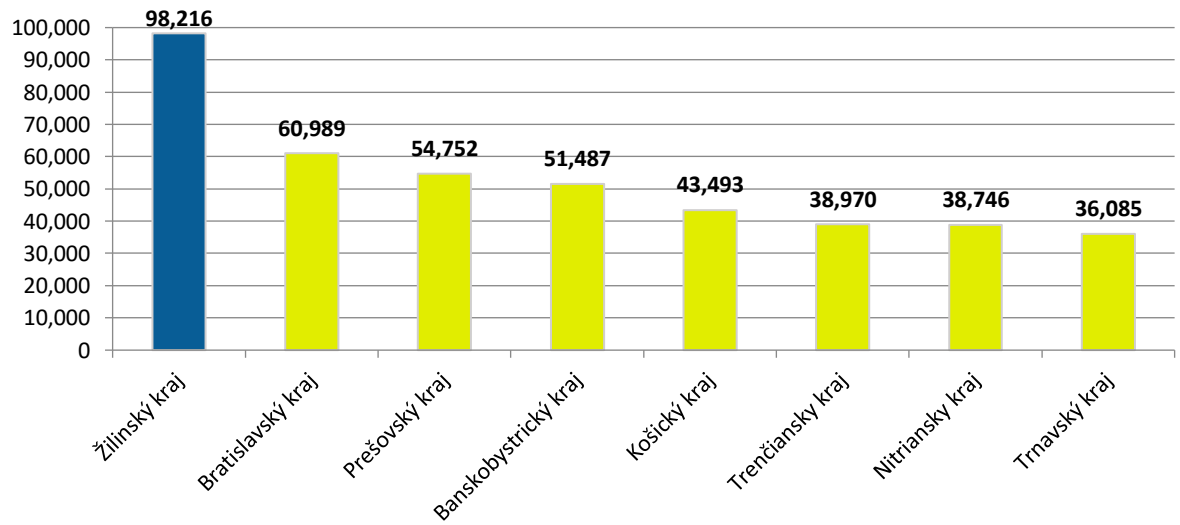

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Podľa údajov je zrejmé, že naprieč všetkými krajmi SR, je výrazný potenciál budovať kanalizačné siete a odvádzať odpadové vody na centrálne čistenie do obecných čistiarní odpadových vôd, pretože stále je veľké množstvo vôd (porovnaj množstvo vôd odoberaných z verejného vodovodu a množstva vôd odvádzaných verejnou kanalizáciou), ktoré sú odvádzané bez centrálneho čistenia napr. v lepšom prípade pomocou individuálneho predčistenie v domových čistiarňach odpadových vôd. Časté je však ich vypúšťanie do povrchových (drobné vodné toky) i podzemných (netesniace žumpy alebo nefunkčné staré septiky) vôd. Mestá a obce môžu vykonávať kontrolu dokladov o odvoze odpadových vôd podľa § 36 ods. 4 zákona č. 364/2004 z. z. o vodách, k riadnemu predčistenie v centrálnej čistiarni odpadových vôd.

Podľa pripravovaného Plánu rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií pre územie Žilinského kraja na roky 2021 – 2027 je rozvoj verejných kanalizácií navrhovaný v súlade s požiadavkami legislatívy EÚ a SR a koncepčných a plánovacích dokumentov. Cieľom je vytvoriť podmienky na dosiahnutie dobrého stavu vôd a prioritne zabezpečiť v obciach do 2 000 EO - výstavbu čistiarní odpadových vôd (v prípadoch ak už je vybudovaná stoková sieť), a výstavbu stokových sietí. Predovšetkým v lokalitách nachádzajúcich sa v chránených vodohospodárskych oblastiach, v ktorých sú veľkokapacitné zdroje podzemných vôd, tak aby bolo zamedzené ohrozeniu kvality a kvantity podzemných vôd a nebolo ohrozené ich využívanie. Súčasťou dokumentu je investičná stratégia zásobovania pitnou vodou do roku 2027[21].

Povodňové ohrozenia vodných tokov v Žilinskom kraji

Celkovo bolo na Slovensku v roku 2020 vyhlásených 388 II. stupňov povodňovej aktivity a 250 III. stupňov povodňovej aktivity (SPA). Z toho v Žilinskom kraji bolo vyhlásených 55 II. SPA a 43 III. SPA. Na území Žilinského kraja je umiestnených 74 vodomerných staníc, ktoré monitorujú stav vodných tokov. Povodňové ohrozenia vodných tokov Žilinského kraja sú časté v oblasti Kysúc - toky Kysuca, Čierny potok, Radôstka a Vadičovský potok[20]. Už od roku 2011, keď bol vládou SR schválený Program revitalizácie krajiny a integrovaného manažmentu povodí SR, sa snaha zameriava na zadržanie dažďovej vody v krajine, ako aj na celkové oživenie a obnovu poškodenej krajiny a minimalizáciu rizika vzniku povodňových prívalových vĺn. K základným krokom účinnej prevencie proti povodniam patrí obnovenie ekosystémových funkcií povodia, územia aj krajiny, ktoré svojimi prirodzenými vlastnosťami zadrží dažďovú vodu, umožní jej vsakovanie do podložia, a rovnako aj uprednostnenie prírode blízkych protipovodňových opatrení pred technickým riešením. Konkrétnym cieľom je vytvoriť a vybudovať v lesnej, v poľnohospodárskej a v urbánnej krajine na celom území SR vodozádržné krajinné a terénne útvary a v zastavaných územiach obcí a miest vybudovať vodozádržné systémy.

Slovensko významne zasahuje zmena klímy s viditeľnými dopadmi, ktoré sa v budúcnosti budú vážne prejavovať v podobe environmentálnych, ekonomických a zdravotných problémov. V súčasnosti je pripravovaná Koncepcia vodnej politiky na roky 2021 - 2030 s výhľadom do roku 2050. Plní tak uznesenie vlády SR č. 239/2020 a Národnou radou SR schválené programové vyhlásenie vlády, podľa ktorého Vláda SR navrhne takú vodnú politiku, aby sa zabezpečilo postupné obnovenie poškodených vodných útvarov, zastavilo znečisťovanie vôd, pokles množstva podzemných vôd a zabezpečil sa dostatok pitnej vody v regiónoch. Ďalej sa zameria na ochranu a obnovu prirodzených záplavových území, mokradí, malých vodných nádrží a rybníkov, ochranu prirodzených, voľne tečúcich úsekov vodných tokov a revitalizáciu regulovaných úsekov tokov všade tam, kde je to možné, najmä v extraviláne (uznesenie vlády SR č. 239/2020). Pripravovaná koncepcia reaguje na skutočnosť, že vodné zdroje a ich udržateľný rozvoj a ochrana sú nevyhnutou súčasťou adaptácie na zmenu klímy, čo bude napĺňanie prostredníctvom desiatich oblastí intervencie[2,10,11].

Podľa Správy o stave ŽP Slovenskej republiky za rok 2019, mali celkové výdavky a škody spôsobené povodňami od roku 2005 kolísavý priebeh. Počet osôb zasiahnutých povodňami od roku 2005 do roku 2019 bol na Slovensku 80 000. V posledných rokoch výška povodňových škôd klesla (a tiež počet obyvateľov zasiahnutých povodňami). V roku 2019 boli celkové výdavky za škody spôsobené povodňami 769 mil. eur. Do roku 2030 by mali byť podporované realizácie protipovodňových opatrení s cieľom ochraniť osoby, ich majetok a životné prostredie (Správa o stave ŽP Slovenskej republiky za rok 2019)[2].

Na tomto mieste je nutné spomenúť aj opačný extrém oproti povodniam, teda problematiku riešenia sucha a nedostatku vody. Výsledky monitoringu sucha na základe indexov PDSI (Palmerovho indexu závažnosti sucha) a SPEI (Zrážkový a evapotranspiračný index) bolo zistené, že sucho sa vyskytuje častejšie a trvá dlhšiu dobu. Sú zaznamenané až extrémne prejavy sucha v krajine.

Na stránkach SHMÚ (Slovenský hydrometeorologický ústav) (https://www.shmu.sk) možno okrem iného sledovať stav sucha v reálnom čase prostredníctvom monitoringu (meteorologické, hydrologické, pôdne sucho a tiež stav podzemných vôd a výskyt sucha). Problematiku sucha ďalej približuje projekt Intersucho (https://www.intersucho.sk).

Svahové deformácie – zosuvy v Žilinskom kraji

V pôdno-klimatických podmienkach SR dominujú prejavy vodnej erózie. Takmer polovica poľnohospodárskej pôdy je ovplyvnená vodnou eróziou rôznej intenzity. Vodná erózia sa prejavuje znižovaním hĺbky pôdneho profilu (predovšetkým biologicky aktívnej vrstvy pôdy), úbytkom organickej hmoty a živín a rovnako aj zhoršovaním pôdnej štruktúry. Výmoľová erózia sa vyskytuje predovšetkým v horských oblastiach a vzniká pri nadmerných zrážkach.

Obrázok 18: Svahové deformácie – zosuvy v Žilinskom kraji

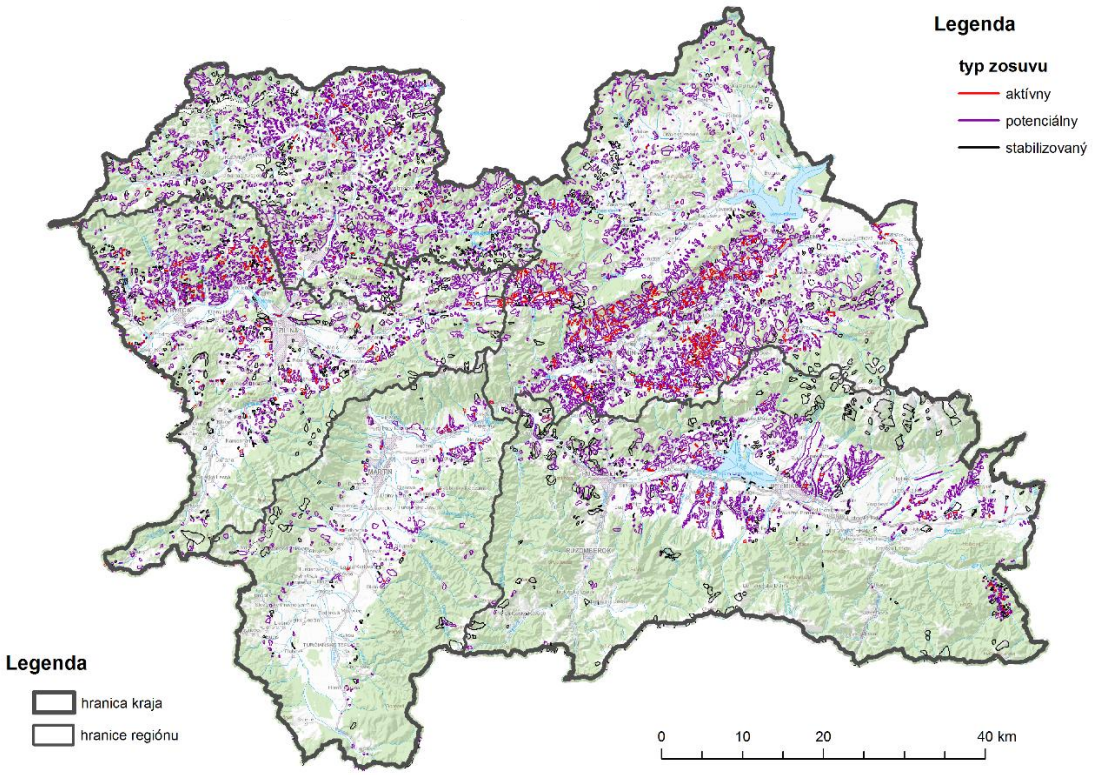

Zdroj: Vlastné zpracovanie – Analýza pre subregión Kysuce, zdroj dát – Slovenská agentúra životného prostredia, 2021

Ovzdušie

Emisie

Všeobecne proti uplynulým dekádam došlo k poklesu znečistenia emisiami tuhých látok v ovzduší vďaka zmene palivovej základne v prospech ušľachtilých palív a zvyšovaniu účinnosti odlučovacej techniky. Na druhej strane, lokálne zdroje (vykurovania domácností tuhým palivom) sú najvýznamnejším zdrojom znečistenia emisiami PM_{10} a $PM_{2,5}$, nasledujú doprava a veľké zdroje (priemysel). Priemyselné zdroje znečisťovania ovzdušia, ako sú papierne, cementárne, výroba vápna, ferozliatín, výroba stavebných materiálov, hutnícky, strojárenský, elektrotechnický a automobilový priemysel v Žilinskom kraji sú z hľadiska príspevku k lokálnemu znečisteniu ovzdušia základnými znečisťujúcimi látkami menej významné[2,3]. V Žilinskom kraji je však v súčasnosti evidovaných 89 veľkých zdrojov znečisťovania a 1508 stredných zdrojov znečisťovania ovzdušia.

Ďalšími zdrojmi znečisťovania na území Žilinského kraja okrem vykurovania domácností, dopravy a priemyselných zdrojov sú prach zo stavebnej činnosti, veterná erózia z nespevnených povrchov, skládok sypkých materiálov, suspenzia tuhých častíc (sekundárne znečistenie) z dopravy a nedovolené spaľovanie poľnohospodárskeho a domového odpadu, a haluziny. Tieto často významné zdroje je problematické kvantifikovať a priestorovo a časovo lokalizovať, (preto obyčajne nie sú podchytené v emisných vstupoch do modelovania kvality ovzdušia)[2, 3, 20].

Obrázok 19: Meteorologické stanice SHMÚ v Žilinskom kraji

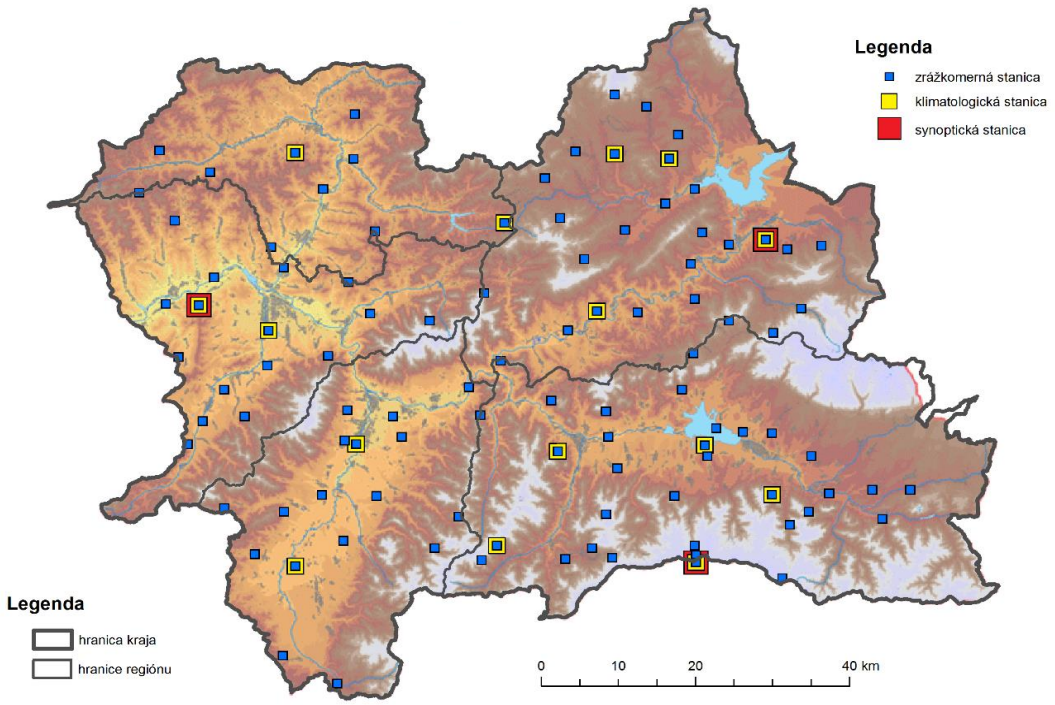

Zdroj: Analýza pre subregión Kysuce, Žilinský samosprávny kraj, 2021

Obsah tuhých emisií v Žilinskom kraji má od roku 2015 klesajúcu tendenciu (v roku 2018 – 349 ton, Graf uvedený nad textom). Žilinský kraj je v produkcii emisií porovnateľný s ostatnými krajmi, pričom Košický kraj ostatné kraje v produkcii výrazne prevyšuje (v roku 2018 – 2587 ton). V prípade oxidu siričitého SO_2 možno sledovať dlhodobý klesajúci trend (vďaka zmene palivovej základne, inštalácii technologických zariadení a vďaka legislatívnym opatreniam).

Graf 51: Oxidy dusíka (v tonách)

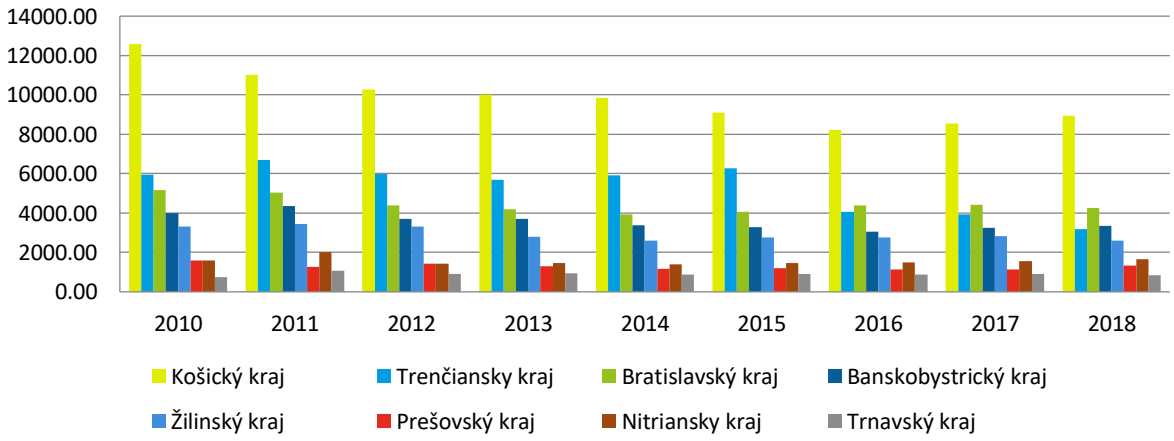

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

U oxidov dusíka NO_x patrí v SR výrazné „prvenstvo“ Košickému kraju. V Žilinskom kraji v súčasnosti nedochádza k prekročeniu ich limitov. Od roku 2011 sa pohybuje produkcia NO_x celkom stabilne medzi 1 928 až 1 515 ton ročne.

V súčasnosti merané hodnoty oxidu uhoľnatého (CO) v ovzduší Žilinského kraja neprekračujú povolené limity. V produkcii oxidu uhoľnatého má prvenstvo opäť Košický kraj.

Podľa Správy o kvalite ovzdušia v Slovenskej republike (2020) je najväčším zdrojom znečisťovania ovzdušia v hornatej časti Žilinského kraja (regióny Kysuce a Orava) vykurovanie domácností tuhým palivom. Druhá v poradí je automobilová doprava, ktorá ovzdušie ovplyvňuje najintenzívnejšie v okresoch Žilina, Martin a Bytča, teda v okresoch s intenzívnou dopravou[2, 3, 16].

Kvalita ovzdušia závisí okrem zdrojov emisií aj od rozptylových podmienok regiónu, čo je dané geomorfológiou terénu a činnosťou človeka, napr. vyššie uvedené vykurovanie domácností tuhým palivom, emisie tepla (vo forme vodnej pary), intenzívna automobilová doprava a ďalšie.

Graf 52: Vývoj emisie základných znečisťujúcich látok v ovzduší v Žilinskom kraji v t/rok za r. 2010 - 2018

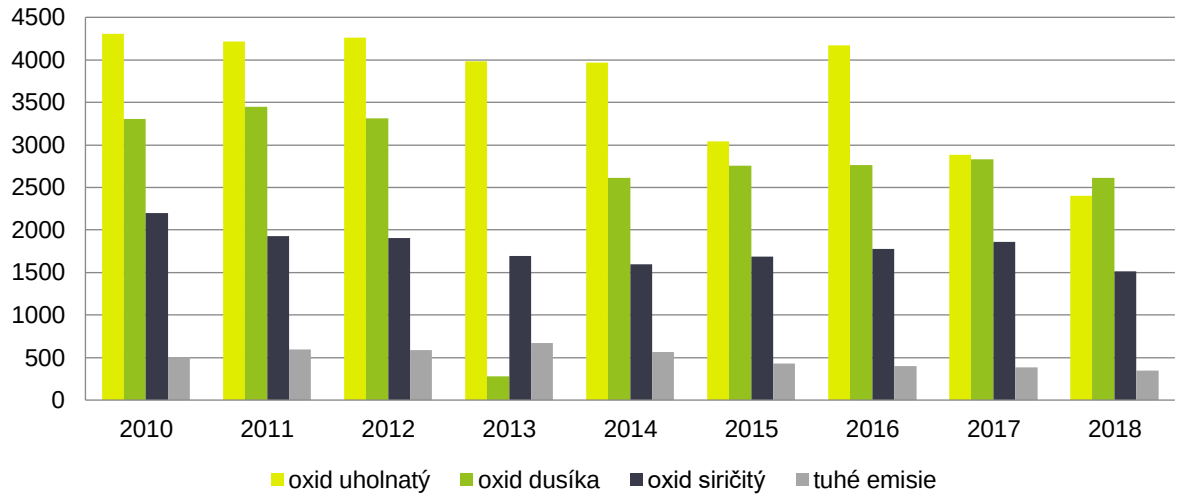

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 49: Emisie základných znečisťujúcich látok v okresoch

Okres	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Tvrdošín	19,1	13,2	11,1	7,3	9,9	7,2	7,8	11,5	12,3
Žilina	126,9	122,6	132,2	156,2	209,4	144,5	138,3	128,6	121,8
Bytča	5,5	5	4,7	5,8	11,9	7,6	5,2	3,3	2,3
Čadca	44,3	37,4	34,1	30,7	9,9	6,9	6,4	5,1	5,2
Dolný Kubín	48	47,8	65,4	61,6	70,6	75,5	58	51,4	34,1
Kysucké Nové Mesto	16,3	16,1	18,4	20	21,4	14,8	13,2	9,3	10,1
Liptovský Mikuláš	36,3	29	30,1	32	26,6	28,3	31,4	35	34,2
Martin	34,1	30,3	26,6	25,5	22,1	23,9	27,4	25,7	23,7
Námestovo	30,9	31,2	28,4	24,2	21	25,4	17,7	19,7	15,9
Ružomberok	124,1	260,5	230,8	300,5	157,1	89,7	87,8	92,4	87,6
Turčianske Teplice	3,8	3,8	4,1	3,5	3,7	4,1	1,9	2	2
Žilinský kraj	**506,2**	**549,6**	**585,6**	**667,9**	**563,4**	**427,5**	**397,3**	**384**	**249,2**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021,

**Emisie základných znečisťujúcich látok v krajoch sú uvedené vyššie v texte*

Z porovnania regiónov Žilinského kraja z roku 2018 je zrejmé, že najmenší podiel emisií sledovaných látok má región Kysuce. Z hľadiska tuhých emisií sú najväčšími znečisťovateľmi ovzdušia subregión Horné Považie a Liptov. Z pohľadu produkcie oxidu siričitého je najväčším producentom subregión Orava, nasleduje Turiec a Horné Považie. Oxid dusíka najviac produkuje subregión Liptov (viac ako polovica produkcie v Žilinskom kraji), nasleduje subregión Orava.

Najvýraznejším producentom oxidu uhoľnatého je subregión Orava (1197 ton ročne (2018)), nasleduje subregión Liptov a s produkciou okolo 140 - 190 ton ročne, za nimi nasledujú regióny Kysuce, Liptov a Horné Považie[16].

Celkovo sa za najväčších znečisťovateľov ovzdušia z hľadiska subregiónov radí Liptov a Orava[16]. K produkcii špecifických emisií dochádza z celulózo-papierenského priemyslu v regiónu Liptov hlavně zápachy TRS, chlórované zlúčeniny, ozón, vodná para.

Z hľadiska zdrojov je v hornatej časti Žilinského kraja s relatívne nízkou produkciou emisií (regióny Kysuce a Orava) ich najväčším producentom vykurovanie domácností tuhým palivom. Automobilová doprava ovplyvňuje ovzdušie najintenzívnejšie v okresoch Žilina, Martin a Bytča, teda v okresoch s intenzívnou dopravou[2, 16].

Tabuľka 50: Emisie základných znečisťujúcich látok v subregiónoch Žilinského kraja v roku 2018 (produkcia v tonách)

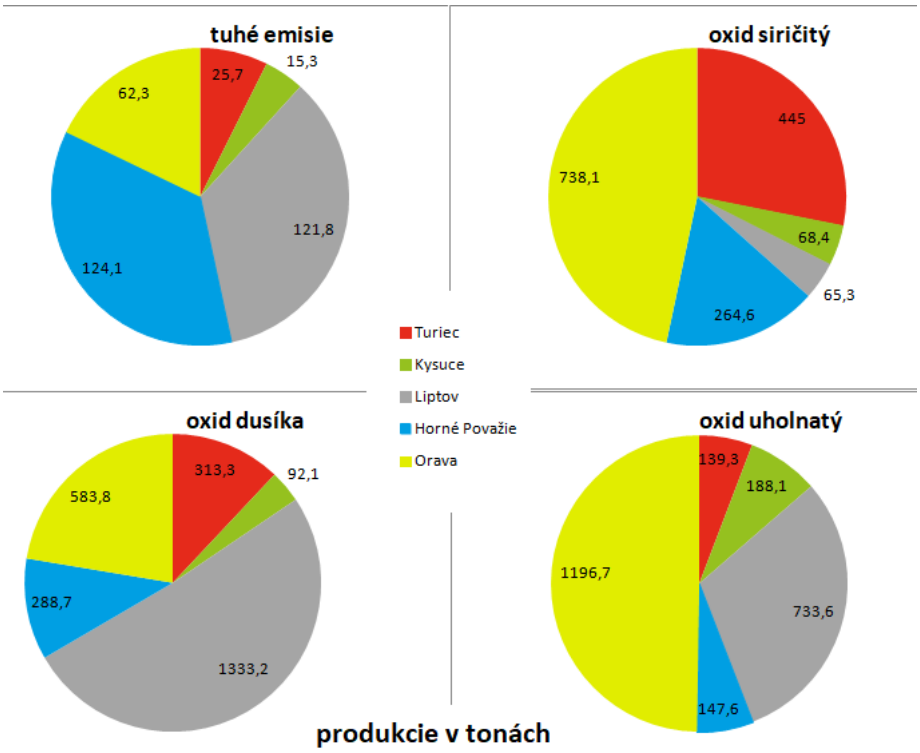

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Celkovo sa za najväčších znečisťovateľov ovzdušia z hľadiska subregiónov radí Liptov a Orava.

<u>Koncentrácie škodlivín v ovzduší</u>

Žilinský kraj v súčasnosti, podľa Správy o kvalite ovzdušia v Slovenskej republike za rok 2020, nezaznamenal prekročenie limitnej hodnoty pre priemernú dennú koncentráciu **PM_{10}, $PM_{2,5}$, SO_2, NO_2, benzén a CO**. Skôr dochádzalo k prekročeniu limitných hodnôt znečistenia v lokalitách Martin, Ružomberok, Žilina. V Žilinskom kraji bolo v roku 2020 nameraných 29 dní, kedy denné koncentrácie PM_{10} boli väčšie ako 50 $\mu g \cdot m^{-3}$, pričom denná priemerná koncentrácia pre PM_{10} nesmie prekročiť hodnotu 50 $\mu m.m^{-3}$ 35-krát za rok.

Na monitorovacej stanici Žilina - Obežná bolo v rokoch 2019 a 2020 namerané prekročenie cieľovej hodnoty pre **benzo(a)pyrén** (1 $ng \cdot m^{-3}$) vo výške 2 $ng \cdot m^{-3}$ v roku 2019 a 1,9 $ng \cdot m^{-3}$ v roku 2020. Prejavuje sa tu pravdepodobne vplyv vykurovania domácností, cestnej dopravy a cezhraničného prenosu z Malopoľského vojvodstva[2,3]. Na monitorovacej stanici Ružomberok - Riadok boli tiež namerané vysoké koncentrácie benzo(a)pyrénu (4,5 $ng \cdot m^{-3}$), ide však o údaje iba zo zimného obdobia, preto nie je možné výsledky porovnávať s cieľovou hodnotou, ktorá sa vzťahuje na priemernú ročnú koncentráciu.

Na monitorovacej stanici Žilina - Obežná bolo nameraných 6 dní v roku 2019 a 12 dní v roku 2018, v ktorých sa prekročili cieľové hodnoty **prízemného ozónu**.

Na základe modelovania boli určené rizikové oblasti pre PM_{10}, $PM_{2,5}$ a benzo(a)pyren v území mesta Žilina a v území mesta Ružomberok a obce Likavka ($PM_{2,5}$).

Podľa výsledkov vyhodnotenia znečistenia ovzdušia podľa limitných hodnôt na ochranu ľudského zdravia za rok 2020 z priemyselných staníc ostatných prevádzkovateľov (VZZO) bola v Žilinskom kraji 41x za rok prekročená 24 hod. limitná hodnota µg·m–3 pre PM_{10} u prevádzkovateľa Mondi a. s. – Supra, Ružomberok[2,3].

Čo sa týka aktuálnych tém, ako sú zmena klímy, za súčasného trendu s podporou implementácie prijatých opatrení, bude cieľ Európskeho spoločenstva do roku 2030 (znížiť emisie skleníkových plynov v sektoroch Európskeho systému obchodovania s emisiami (ETS) o 43 % a v sektoroch mimo ETS o 20 % v porovnaní s rokom 2005) pravdepodobne v mierke SR dosiahnutý[2,3].

Krajinný manažment

Žilinský kraj má vďaka prítomnosti národných parkov: Tatranský národný park, Národný park Nízke Tatry, Veľká Fatra a Malá Fatra (iba na území Žilinského kraja) a chránených krajinných oblastí: CHKO Horná Orava a CHKO Kysuce – iba na území Žilinského kraja a čiastočne CHKO Strážovské vrchy, najväčší plošný podiel území v rôznom stupni ochrany v rámci SR. Chránené územia (VCHÚ, MCHÚ) pokrývajú takmer 60 % celkového územia Žilinského kraja[2].

Na území kraja sa nachádzajú aj územia medzinárodného významu – Ramsarské lokality (podľa Dohovoru o mokradiach majúcich medzinárodný význam predovšetkým aako biotopy vodného vtáctva (Ramsar, Irán, 1971)) tzn.: Mokrade Turca, Mokrade Oravskej kotliny, Demänovské jaskyne, Rieka Orava a jej prítoky[2,18].

Stav druhov a biotopov európskeho významu sa podľa Správy o stave ŽP Slovenskej republiky za rok 2019 nezmenil a do veľkej miery nie je priaznivý. Napriek tomu, že sa mierne zvýšil podiel MCHÚ a naštartovalo sa budovanie sústavy Natura 2000, dosiahnutie cieľa ES čo sa týka zastavenia straty biodiverzity a výrazného a merateľného zlepšenia stavu druhov a biotopov je vzdialený a zatiaľ s nie veľmi pozitívnym trendom. Proces vyhlasovania ÚEV, aj prípravy programov starostlivosti, sú pomalé a pretrváva nedostatočnosť vymedzenia ÚEV pre niektoré druhy a biotopy.

Napriek vysokému podielu výmery CHÚ možno pozorovať v rámci národnej sústavy mnohé nedostatky (reprezentatívnosť, stav ohrozenosti, realizácie programov starostlivosti o MCHÚ a i.)[2,18].

Obrázok 20: Prírodné dedičstvo v roku 2020

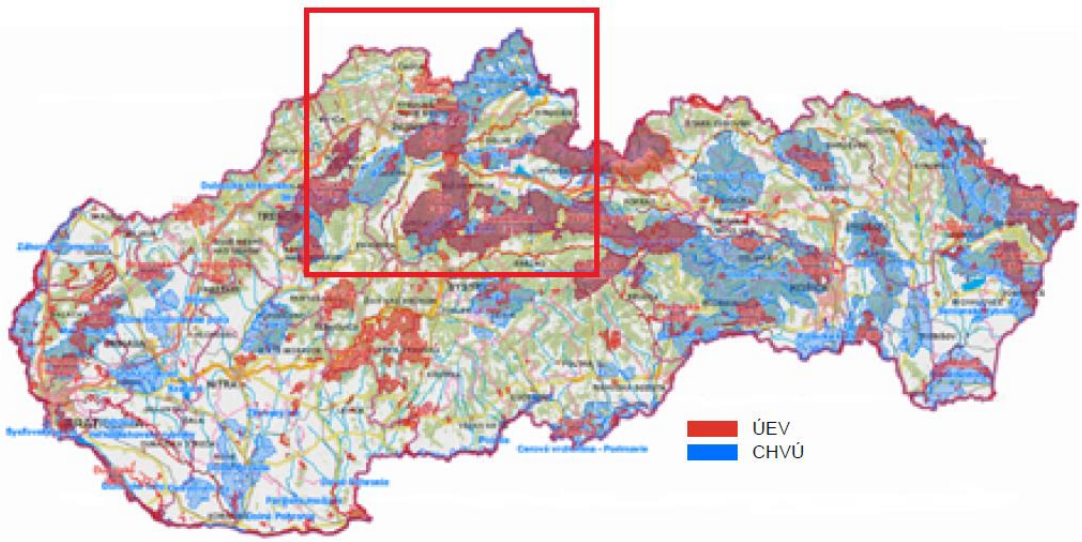

Zdroj: Správa o stave ŽP Slovenskej republiky za rok 2019

Obrázok 21: Chránená územia Žilinského kraja

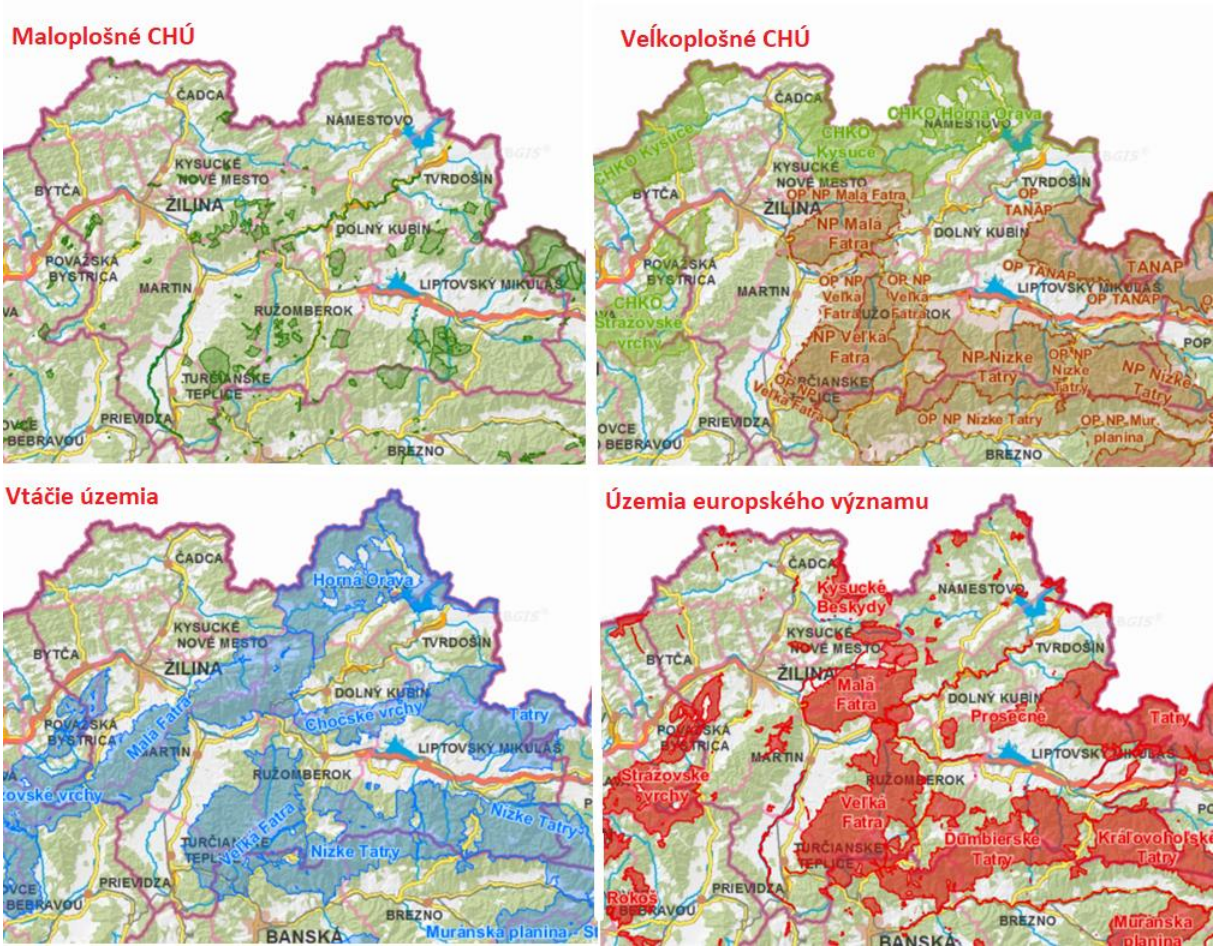

Zdroj: http://webgis.biomonitoring.sk/

Zmena klímy

Z doterajších predikcií vývoja klímy vyplýva budúci relatívne vysoký nárast teplôt v záujmovom území. Tento fakt sa v súčasnosti prejavuje predovšetkým suchom, zvyšujúcimi sa teplotami (vrátane predlžovania vĺn extrémnych horúčav), extrémnymi klimatickými javmi (povodne, búrky, vietor, požiare). Táto skutočnosť má priame dôsledky na rozvoj územia a prejavuje sa v rôznych oblastiach života obyvateľstva.

Na severnom Slovensku a v pohoriach možno predpokladať nárast zrážkových úhrnov približne o 30 % aj v zimnom období a súčasne by tiež malo dôjsť k zvýšeniu teploty vzduchu o 4 ºC. Do konca 21. storočia by tento proces mal spôsobiť významný nárast úhrnov zrážok v polohách s nadmorskou výškou medzi 800 až 1000 m n. m., pričom by to mali byť najmä kvapalné zrážky s nepriaznivými následkami na snehové podmienky. Navyše z dôvodu oteplenia by sa mali oproti súčasnosti častejšie vyskytovať zimné povodne. V prípade zvýšenia teploty vzduchu o 4 ºC by však nemal byť ohrozený výskyt snehu a snehovej pokrývky v polohách s nadmorskou výškou nad 1200 m n. m. Naopak, v týchto výškach možno oproti súčasnosti očakávať vytváranie vyšších vrstiev snehu, čo na druhej strane v spojení s predpokladaným stúpnutím priemernej teploty vzduchu zvyšuje riziko výskytu lavín[25].

Počas extrémnych zrážkových udalostí možno predpokladať, že zrážkové úhrny s pravdepodobnosťou opakovania raz za 50 rokov a menej často budú o 20 až 25 % vyššie ako boli v 1. dekáde 21. storočia. Podľa analýzy výsledkov jednotlivých skúmaných scenárov klimatickej zmeny by mohli vyššie úhrny zrážok vo viacerých oblastiach Slovenska každý rok prevyšovať 150 mm a v priemere raz za 50 rokov 400 mm. Tieto predpoklady vyplývajú priamo z fyzikálnej teórie atmosférických zrážok[25].

Napriek možnosti nárastu úhrnu zrážok sa predpokladá pokles odtoku z celého územia Slovenska. V porovnaní s referenčným obdobím rokov 1951 až 1980 možno predpokladať, že v roku 2030 bude 21 % a v roku 2075 84 % územia Slovenska v zóne poklesu dlhodobého priemerného odtoku od -5 do -20 %[25].

Najviac viditeľné budú dopady v oblasti poľnohospodárstva (gradácie škodcov, znižovanie výnosov), lesníctva (usychanie smrekových porastov a rozvoj škodlivého hmyzu, sociálnej a zdravotnej sfére (dopady vĺn horúčav na seniorov, deti a chorých) a v neposlednom rade aj na cestovný ruch (znižovanie konkurencieschopnosti zimných stredísk v dôsledku nedostatku snehu, prípadne obmedzenie povolenia nakladania s povrchovými vodami pre potreby umelého zasnežovania).

Hlavným cieľom aktualizovanej adaptačnej stratégie (Stratégia adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy) je zvýšenie odolnosti a zlepšenie pripravenosti Slovenskej republiky čeliť nepriaznivým dôsledkom zmeny klímy a ustanovenie inštitucionálneho rámca a koordinačného mechanizmu na zabezpečenie účinnej implementácie adaptačných opatrení na všetkých úrovniach a vo všetkých oblastiach. V auguste 2021 bol schválený Akčných plán pre túto stratégiu. Stratégia adaptácie Slovenskej republiky uvádza riešenie, ktoré by malo v konečnom dôsledku zabrániť, alebo aspoň minimalizovať riziká a negatívne dôsledky zmeny klímy. Je tu zahrnutá kombinácia zmierňovacích opatrení zameraných na znižovanie emisií skleníkových plynov (mitigácia) s opatreniami, ktoré znížia zraniteľnosť a umožnia adaptáciu človeka a ekosystémov s nižšími ekonomickými, environmentálnymi a sociálnymi nákladmi. Cieľom adaptácie je zmierniť nepriaznivé dôsledky zmeny klímy, znížiť zraniteľnosť a zvýšiť adaptívnu schopnosť prírodných a človekom vytvorených systémov voči aktuálnym alebo očakávaným negatívnym dôsledkom zmeny klímy a posilniť odolnosť celej spoločnosti zvyšovaním verejného povedomia v oblasti zmeny klímy a budovaním znalostnej základne pre účinnejšiu adaptáciu. Implementácia do úrovne regiónov však zatiaľ postupuje pomaly[15].

V programe SK-Klíma (Granty EHP a Nórska 2014 – 2021) v rámci výzvy s názvom Akčné plány na zmierňovanie a prispôsobovanie sa zmene klímy implementované miestnymi orgánmi v mestských územiach bolo aktuálne na Slovensku podporených šesť miest. Celkový objem prerozdelených finančných prostriedkov je 8,3 mil. eur. Významnou súčasťou projektu je taktiež tvorba Stratégie adaptácie mesta Žilina na zmenu klímy. Ide o významný dokument, ktorého hlavným cieľom bude zlepšovať pripravenosť mesta čeliť nepriaznivým dôsledkom zmeny klímy pomocou návrhu vhodných adaptačných opatrení. V niektorých oblastiach existujú už spracované dokumenty napríklad Stratégia adaptácie mesta Trnava na dopady zmeny klímy – vlny horúčav (2016), Stratégia adaptability mesta Trenčín na klimatickú zmenu (2019), či aktuálna Adaptačná stratégia na dôsledky zmeny klímy v Košickom kraji (2020). Existujú ďalej čiastkové štúdie napr. aplikácia „Bratislava sa pripravuje na zmenu klímy - pilotná aplikácia opatrení v oblasti zadržiavania zrážok v urbanizovanom prostredí“ [13,14,15].

<u>Problematika inváznych druhov</u>

MŽP SR v roku 2019 novelizovalo zákon č. 15/2005 Z. z. o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín reguláciou obchodu s nimi a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, prijatý bol tiež zákon č. 150/2019 Z. z. o prevencii a manažmente introdukcie a šírenia inváznych nepôvodných druhov a zmene a doplnení niektorých zákonov. Právny a strategický rámec problematiky inváznych druhov je zadefinovaný nariadením Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1143/2014 z 22. októbra 2014 o prevencii a manažmente introdukcie a šírenia inváznych nepôvodných druhov (nariadenie EÚ č. 1143/2014). Následnými vykonávacími nariadeniami Komisie (EÚ) č. 1141/2016 z 13. Júla 2016, č. 1263/2017 z 12. júla 2017 a č. 1262/2019 z 25. júla 2019 bol ustanovený zoznam a doň zaradených 66 druhov, ktoré sú považované za inváznе druhy vzbudzujúce obavy Európskej únie (36 druhov rastlín a 30 druhov živočíchov). V rámci SR problematiku nepôvodných a inváznych druhov rastlín a živočíchov legislatívne upravuje novoprijatý zákon č. 150/2019 Z. z. o prevencii a manažmente introdukcie a šírenia inváznych nepôvodných druhov a zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorého cieľom bolo zabezpečiť implementáciu nariadenia EÚ č. 1143/2014.

Trend výskytu a vývoja inváznych nepôvodných druhov rastlín, ale aj ostatných nepôvodných druhov rastlín s vysokým inváznym potenciálom, sa naďalej zhoršuje. Súvisí to s pomerne veľkým výskytom pozemkov s neznámym alebo nevysporiadaným vlastníctvom, na ktorých nie je zabezpečovaná pravidelná starostlivosť (napr. kosenie, pastva) v súlade s druhom pozemku. Ich populácie sa rozširujú aj napriek aktivitám na ich elimináciu, lebo zásahy nie sú kvôli problematickému vlastníctvu pozemkov celoplošné a systematické.

V roku 2019 bolo odstraňovanie inváznych druhov rastlín realizované na 52 lokalitách v CHÚ na výmere 24,1 ha, (ktoré nadväzovalo na opatrenia vykonávané aj v predchádzajúcich rokoch). Týkalo sa 16 druhov nepôvodných a inváznych rastlín, vybrané napríklad (*Ailanthus altissima*, druhy rodu *Fallopia*, *Heracleum mantegazianum*, *Lupinus polyphyllus*, *Robinia pseudoacacia*, druhy rodu *Solidago*). Mimo CHÚ sa odstraňovalo 6 druhov inváznych rastlín na 17 lokalitách a na výmere 1,33 ha (*Ambrosia artemisifolia*, *Fallopia japonica*, *Helianthus tuberosus*, *Heracleum mantegazzianum*, *Paulownia tomentosa*, druhy rodu *Solidago*).

Zoznam inváznych nepôvodných druhov živočíchov vzbudzujúcich obavy SR je uvedený v prílohe č. 2 nariadenia vlády č. 449/2019 Z. z. a zahŕňa 10 druhov (2 druhy mäkkýšov, 6 druhov rýb, 1 druh plazov, 1 druh cicavcov). Vybrané napríklad: slizovec iberský (*Arion lusitanicus*), škľabka ázijská (*Sinanodonta woodiana*), korytnačka maľovaná (*Chrysemys picta*), norok americký (*Mustela vison*)[2].

Environmentálne vzdelávanie, výchova a osveta

Medzi prioritné ciele Envirostratégie 2030 patrí vytvorenie stabilného a funkčného systému EVVO v SR.

Na Slovensku pôsobí viacero mimovládnych organizácií, ktoré sa špecializujú na environmentálnu výchovu napr. Špirála – sieť environmentálno-výchovných organizácií (do tejto siete patrí CEA – Centrum environmentálnych aktivít, Centrum environmentálnej a etickej výchovy ŽIVICA, DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, SOSNA – centrum trvalo udržateľných alternatív a ďalšie). Dôležité aktivity usporadúva Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Slovenské banské múzeum, Národná zoologická záhrada Bojnice, Štátna ochrana prírody (ŠOP) SR.

Prebehla tiež dohoda medzi MŽP SR a NASA o spolupráci v programe GLOBE, do ktorého sa Slovensko oficiálne zapojilo, (ide o medzinárodný vzdelávací program GLOBE z roku 2019, ktorý vedie americká vládna agentúra NASA a ktorý je určený pre základné a stredné školy)[2].

Finančnú podporu aktivít realizovaných mimovládnymi organizáciami zabezpečoval aj Zelený vzdelávací fond, prostredníctvom ktorého bolo v priebehu roku 2019 podporených 28 (v celej SR) projektov realizovaných mimovládnymi organizáciami zameraných na neformálnu EVVO[2].

SAŽP na základe poverenia MŽP SR zriadila pracovnú skupinu pre vytvorenie funkčného systému EVVO v SR, ktorá sa okrem vytvorenia systému certifikácie organizácií poskytujúcich neformálnu EVVO, zaoberá aj tvorbou informačného systému pre túto oblasť (Ewobox). Jej členmi sú zástupcovia štátneho aj mimovládneho sektora.

Stav EVVO v Žilinskom kraji

Medzi **štátne organizácie** pôsobiace v ŽSK v oblasti EVVO patrí Škola ochrany prírody Varín (ŠkOP), ktorá patrí k Správe Národného parku Malá Fatra (výchova k ochrane prírody, vzdelávanie a propagácia v tejto oblasti pre všetky vekové skupiny). Ďalej sem patrí Správa slovenských jaskýň (plní úlohy na úseku ochrany prírody, prevádzky, atď.), Správa CHKO Strážovské vrchy, Správa CHKO Horná Orava má zamestnanca na EVVO. Správa NP Veľká Fatra, Správa NP Nízke Tatry, Správa NP Malá Fatra a majú rovnako zamestnancov na EVVO. TANAP prevádzkujú mimo iné infocentrum v Pribyline. Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva významne prispieva k zlepšovaniu environmentálneho povedomia prostredníctvom kultúrneho a prírodného dedičstva.

Z **neziskových organizacií:** Centrum environmentálnej výchovy Turiec (zastrešuje environmentálnu výchovu na základných školách v okrese mesta Martin), ekopark Drieňová a Záchranná stanica, EC Zázrivá a VEPOS Horného Turca n. o.

Ďalej napríklad ZŠ s MŠ Zuberec, Spojená škola Belá, Spojená škola Turzovka, ZŠ s MŠ Hôrky, Základná škola Františka Hrušovského Kláštor pod Znievom, Spojená škola internátna Žilina-Vlčince, Dopravná akadémia Žilina a ďalšie.

Žilinský samosprávny kraj v súčasnosti nemá spracovanú Koncepciu environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvety (EVVO). V rámci pripravovanej Integrovanej územnej stratégie IUS / PHSR ŽSK 2021+ si kraj stanovil ako jednu z piatich priorít: Zdravé, biologicky pestré a klimaticky stabilné životné prostredie (Ochrana prírodného kapitálu, biodiverzity a adaptácia na klimatickú zmenu). Túto prioritu bude napĺňať prostredníctvom dvoch špecifických cieľov: 1. Zlepšenie

kvality životného prostredia a ochrana prírodných hodnôt a 2. Prispôsobovanie sa zmenám klímy a uplatnenie nízko – uhlíkového hospodárstva.

V rámci balíčkov doplnkových operácií je identifikovaný medzi inými projekt „Vybudovanie krajského centra environmentálnej výchovy“ - podpora environmentálneho vzdelávania ako motivácia zmeny myslenia smerom k šetrnému životnému štýlu a budovanie odborných kapacít duálnym vzdelávaním žiakov.

3. INFRAŠTRUKTÚRA

3.1 MANAŽÉRSKE ZHRNUTIE TEMATICKEJ OBLASTI

Žilinský kraj leží v severozápadnej hornatej časti územia Slovenska. Jeho geomorfológia je výrazne tvarovaná údoliami riek ktoré sú – na rozdiel od horských oblastí – osídlené intenzívne. Sídelná štruktúra kraja, jej priestorový a demografický rozvoj možno v zásade označiť ako koridorový. Z ľudského časového pohľadu nemenná geomorfologická danosť územia i demografická zmena počítaná v rozmere generácií, vytvárajú pevný základ pre strategické plánovanie vývoja územia.

V sídelných koridoroch je lokalizovaná i najdôležitejšia dopravná infraštruktúra, ktorá poskytuje svoju kapacitu nielen pre dopravné vzťahy v rámci kraja. Vhodnosť polohy kraja podmieňuje i jej využitie pre uskutočňovanie prepravných vzťahov tovarovej výmeny SR v jej najsilnejších smeroch na západ, severozápad a sever Európy. Poloha cca 100 km vzdialených sídelných centier a ich európsky sídelne klasifikovaných aglomerácií – Ostrava, Katovice – generuje adekvátne prepravné väzby nielen v oblasti prepravy tovaru, ale i osôb. Spojenie s uvedenými aglomeráciami prostredníctvom diaľnic, rýchlostných ciest alebo modernizovaných železníc umožní, okrem iného, i prijateľnú časovú dostupnosť k dvom medzinárodným letiskám siete TEN-T, ale i k dvom staniciam siete vysokorýchlostných železníc.

Obyvatelia Žilinského kraja definujú svoju identitu spojenú predovšetkým so svojím prirodzeným domovským regiónom: Orava, Liptov, Kysuce, Turiec a Horné Považie. V regióne Horného Považia je jeho obyvateľmi chápaná identita viac v polohe mestského charakteru, prejavujúcom sa dominantnejšou preferenciou samotného mesta, ale i kraja ako súčastí Severozápadného Slovenska, Považia. Odborná verejnosť zapojená do procesu tvorby PHSR+ Žilinského kraja odmietla tzv. trojpólové územné usporiadanie Slovenska z čias Slovenskej socialistickej republiky a podporila v súčasnosti aplikované princípy polycentrického modelu sústavy sídlenia. Stabilné a dominantné používanie dopravnej infraštruktúry potrebnej k realizácii vzájomných prepojení regiónov, potrebnej ku každodennej vzájomnej komunikácii - situovanej v sídelnom koridore údolia Váhu - prispieva k posilneniu regionálnej súdržnosti Žilinského kraja.

Obdobie posledných dvoch rokov poskytlo obyvateľom Slovenska možnosti reálne, na vlastných skúsenostiach, zažiť vzťahy medzi fyzickou a digitálnou dostupnosťou územia, práce, školy, služieb i možností súkromného života. Aj keď zatiaľ neuplynul potrebný časový odstup na vykonanie finálnych záverov, núdzový stav a kríza spojená s pandémiou COVID-19 nám poskytli inšpirácie na nasmerovanie budúceho vývoja, v ktorom sa technológie a služby digitálneho prístupu budú vhodne dopĺňať s potrebami na zabezpečenie fyzického prístupu a komunikácie. Vo vzájomnej efektívnej kombinácii uvedených prístupov posilňujúcej obojstranný multiplikačný efekt, spočíva jedna z možností dosiahnutia cieľov spájaných so zelenou transformáciou spoločnosti, energetiky a ekonomiky. Žilinský kraj vlastní inovačný, vedecký a ľudský potenciál umožňujúci sa úspešne zapojiť sa do tohto procesu. Vytváranie podmienok, aby mladí talentovaní ľudia s vedeckými ašpiráciami zostávali v kraji, je jeho dôležitým východiskovým bodom.

V Žilinskom kraji sú citlivo vnímané ohrozenia spojené s klimatickými zmenami. Prepravným procesom determinovaná produkcia škodlivých látok je druhým najsilnejším zdrojom ich produkcie v SR. Absentujúce úseky diaľníc v kraji vytvárajú jeden z ich intenzívnych zdrojov prostredníctvom tvorby dopravných kongescií na cestách suplujúcich ich funkciu. Verejnosť kraja spája svoje očakávania v zlepšení environmentálnej situácie v zavedení funkčného integrovaného dopravného systému prepravy osôb, v prepojení s rovnakým systémom v trase najsilnejších prepravných vzťahov na území kraja Trenčianskeho. Prínosom má byť zvrátenie trendu rastu výkonov environmentálne nevýhodnejšej individuálnej automobilovej dopravy.

Zaujímavé fakty

- Časová postupnosť realizácie výstavby prioritná siete Z TEN-T so stanoveným termínom uvedenia do prevádzky do roku 2030:
    - diaľnica D1 v úseku Lietavská Lúčka – Višňové – Dubná Skala v trvaní 26 rokov (do predpokladaného ukončenia v roku 2023);
    - diaľnica D1 v úseku Turany – Hubová stavba nezačatá, v súčasnosti podaná súdna žaloba pre ochranu zdrojov pitnej vody;
    - diaľnica D3 v úsekoch Žilina/Brodno – Oščadnica, v súčasnosti v štádiu opakovaného otvorenia procesu posudzovania vplyvov na životné prostredie podľa zákona č. 24/2006 Z. z. (EIA);

      S odvolaním sa na diagram časovej osi prípravy stavieb (tzv. míľniky prípravy stavieb) zverejnený NDS a. s. je dokončenie stavieb diaľnice D1 v úseku Turany – Hubová a diaľnice D3 v úsekoch Žilina/Brodno – Oščadnica do EK požadovaného roku 2030 vysoko nepravdepodobné.
- Lokalizácia cesty Dohody AGR E77 (I/59) určenej pre európsku tranzitnú ťažkú nákladnú automobilovú dopravu a preferencia výstavby rýchlostnej cesty R1 v rovnakom úseku Banská Bystrica – Ružomberok v ktorom pretínajú chránené územia Natura 2000 (Národné parky Nízke Tatry a Veľká Fatra). V súčasnosti už expirované Záverečné stanovisko č. 2354/2010-3.4 ml) vydané Ministerstvom pôdohospodárstva, životného prostredia a regionálneho rozvoja SR podľa zákona č. 24/2006 Z. z. podmienilo súhlas s realizáciou rýchlostnej cesty v úseku Slovenská Ľupča – Korytnica - Ružomberok D1 udelením inštitútu vyššieho verejného záujmu. V roku 2014 bolo udelenie vyššieho verejného záujmu stavby R1 nad záujmami ochrany prírody Rozhodnutím MŽP SR č. 1074/2014-2.1 zamietnuté. Nakoľko investor stavby rýchlostnej cesty R1 od roku 2014 hľadá novú trasu, rýchlostná cesta R1 v úseku Slovenská Ľupča – Korytnica – Ružomberok na území ŽSK legislatívne definovanú platnú trasu nemá. Lokalizácia cesty Dohody AGR E77 (I/59) i koncepčný zámer lokalizácie rýchlostnej cesty R1 v úseku Ružomberok – Banská Bystrica sa opierajú o uznesenie vlády Slovenskej socialistickej republiky č. 284 z roku 1976 k Projektu urbanizácie SSR.
- Geomorfologické a demografické danosti územia subregiónov Žilinského kraja podmieňujú stabilnú lokalizáciu sídelných a dopravných koridorov, pričom údolie Váhu tvorí najdôležitejší zjednocujúci prvok, do ktorého sa v dominantnej miere premietajú denne vykonávané komunikačné aktivity medzi subregiónmi. Presah sídelného a dopravného koridoru v údolí Váhu na územie Trenčianskeho kraja determinuje prirodzenú regionálnu štruktúru na úrovni NUTS 2 Severozápadné Slovensko (Považie). V rámci štruktúry NUTS 2 je Žilinský kraj spolu s krajom Banskobystrickým paradoxne spojený do regiónu „Stred“, v ktorom ostrú deliacu plochu krajov vytvára Stredoslovenská horská a sídelná bariéra (cca 45 km široké, kontinuálne a neosídlené chránené územie Natura 2000). Výrazná rozdielnosť socioekonomických parametrov krajov podmieňuje nezlúčiteľnosť východiskových pozícií, rozdielnosť cieľov rozvoja a ciest k ich dosiahnutiu, čím eliminuje zmysluplnosť a oprávnenosť zoskupenia Žilinského a Banskobystrického kraja do spoločného štatistického a plánovacieho územia NUTS 2 Stred.

3.2 KĽÚČOVÉ ZISTENIA ZA TEMATICKÚ OBLASŤ

- Horné Považie a Kysuce v Žilinskom kraji sú križovatkou koridorov a dopravných módov cestnej, železničnej a intermodálnej siete Z TEN-T, čo vytvára predpoklady pre ich kvalitnú dopravnú dostupnosť v európskom až regionálnom kontexte, jej ohrozením je však pripravovaná revízia lokalizácie Základnej siete Z TEN-T na Slovensku, ktorej kompletné uvedenie do prevádzky je z pozície platných dokumentov EK predpokladané k roku 2030;
- Vysoký stupeň očakávaní je spojený s prevádzkou plne funkčného IDS verejnej osobnej dopravy s geografickou pôsobnosťou na celom území Žilinského kraja, prepojeného na IDS územia Trenčianskeho kraja. Pozitívom je začatie realizácie IDS vo vybraných častiach ŽSK. V uvedenom kontexte sa ako hrozba javí neuskutočnenie parciálnych projektov zaradených do IDS, najmä však modernizácie regionálnych železničných tratí a hlavnej železničnej trate v úsekoch Trenčín - Žilina – Vrútky - Kraľovany - Poprad, tvoriacich jeden z plánovaných kľúčových prvkov IDS.
- Vnútornú dostupnosť centier FMO na území Žilinského kraja prostredníctvom IAD možno v zásade označiť ako dobrú, nachádzajúcu sa v izochróne od 10 do 15 min. Komplikovanú situáciu dostupnosti prostredníctvom vzniku dopravných kongescií však vytvárajú nerealizované a nedostavané úseky diaľnice D1 v oblasti Žiliny a Ružomberka, diaľnice D3 v oblasti Kysuckého Nového Mesta a Čadce, rýchlostnej cesty R3 v oblasti Martina.
- Nekompatibilita kreovaných území UMR a FMO spôsobujúca deformáciu priestorových súvislostí potrebných pre posudzovanie projektov napr. aj dopravnej infraštruktúry. Doprava predstavuje prioritný zdroj prekračujúci emisné limity znečisťujúcich látok v intravilánoch miest a obcí ležiacich na hlavnej cestnej a sídelnej osi západ - východ a sever – juh Žilinského kraja.
- Z dôvodov zvýšenia prepravnej náročnosti fungovania dopravnej obsluhy zariadení verejnej vybavenosti územia je možné ako ohrozenie označiť snahy o zmenu polycentrického územno-správneho členenia krajov na tzv. trojpólové územné usporiadanie Slovenska z čias Slovenskej socialistickej republiky.
- Ako výrazný komplexný prínos možno označiť pripravované realizácie inteligentných dopravných systémov v mestách a ich FMO Žilinského kraja, zlepšujúce podmienky pre elimináciu dopravných kongescií a zároveň zlepšujúce dopravnú dostupnosť na všetkých úrovniach dopravnej obsluhy územia.
- Výhodná lokalizácia prenosovej sústavy 400 kV územia ŽSK s napojením na celoeurópsku 400 kV sústavu prechádza v línii Spišská Nová Ves – Liptovská Mara - Sučany - Varín - Nošovice (ČR), v smere sever - juh Sučany - Horná Ždaňa - Levice a Varín – Bošáca, s pripojením na distribučné vedenia v energetických uzloch 400/110 kV Liptovská Mara, Varín a 400/220/110 kV Sučany.
- V Žilinskom kraji je evidovaná 100-percentná zásobovanosť plynom obcí na území troch okresov: Bytča, Kysucké Nové Mesto a Tvrdošín. Najnižšia zásobovanosť obcí plynom je evidovaná v okresoch Námestovo (iba 20,8 %) Turčianske Teplice, Ružomberok a Liptovský Mikuláš, pričom nízka plynofikácia obcí je zaznamenaná aj v okresoch Martin a Dolný Kubín.
- Rozvinutá káblová optická sieť poslednej míle umožňujúca poskytovateľom internetových služieb poskytovať kvalitné pripojenie a služby prostredníctvom širokopásmového vysokorýchlostného pripojenia v intravilánoch miest a obcí Žilinského kraja.

3.3 POROVNANIA KRAJA V DANEJ TEMATICKEJ OBLASTI V KONTEXTE REGIÓNOV EURÓPSKEJ ÚNIE

Väčšina štatistických údajov je orgánmi EÚ poskytovaná v štruktúre za členské štáty EÚ, pričom niektoré údaje EÚ poskytuje na úrovni regiónov NUTS 2. ZASK je spolu s BBSK zaradený ako súčasť regiónu NUTS 2 Stred. V podoblastiach, ktoré sú intenzívne determinované územným, sídelným a environmentálnym kontextom - Preprava osôb a nákladov, Nízkoemisná mobilita, Dopravná infraštruktúra – dáta za ZASK koncipované v spoločnej štruktúre s BBSK neposkytujú relevantnú výpovednú úroveň, nakoľko ide o dve vzájomne nesúvisiace územné entity. V kontexte disponibilného spektra dát EÚ a územných, sídelných a environmentálnych determinantov infraštruktúry bola ako kvalitatívne prijateľná úroveň definovaná úroveň porovnaní SR alebo ZASK s krajinami V4 a so susediacimi krajmi v ČR. Výsledky nižšie uvedených porovnaní tvoria súčasť príslušnej tematickej podkapitoly 3.7. ANALÝZA TEMATICKEJ OBLASTI INFRAŠTRUKTÚRA

Deľba prepravnej práce v osobnej doprave krajín V4 rozdeľuje krajiny na dve skupiny. V prvej skupine sú štáty bývalého Československa, v ktorých v dlhodobom horizonte podiel železničnej dopravy stúpol. V MR a PR naopak došlo k jej poklesu, pričom v PR bol zaznamenaný pokles železničnej dopravy až o 10 %.

V SR bol v železničnej preprave osôb zaznamenaný odklon od poklesu výkonov, pričom zmena v stúpajúcom podiele železničnej dopravy nastala v období rokov 2005 až 2010. Zrýchlenie trendu rastu podielu železničnej dopravy v roku 2015 sa viaže k zavedeniu opatrení o bezplatnej preprave realizovanej v rámci vnútroštátnej prepravy pre osoby ktoré dovŕšili 62 rokov a bezplatnej prepravy žiakov a študentov v železničnej doprave. Rast deľby prepravnej práce železničnej osobnej dopravy v SR až o 15 % reprezentuje najvyššiu hodnotu zmeny v porovnávaných krajinách V4.

Dlhodobý trend rastu deľby prepravnej práce cestnej nákladnej dopravy a poklesu výkonov železničnej nákladnej dopravy v krajinách V4 je predovšetkým viazaný na štrukturálne zmeny v ekonomike krajín. Ako kľúčové sa javí obdobie okolo roku 2000, v ktorom sa začali prejavovať zvýšené objemy tovarovej výmeny krajín V4. Najvýhodnejšiu pozíciu na prepravnom trhu nákladnej dopravy zaujímala cestná kamiónová doprava, ktorá sa dokázala podmienkam na prepravu tovaru v režime just in time prispôsobiť. V PR zaznamenaný rast podielu cestnej nákladnej dopravy až o 42 percentuálnych bodov sa reálne prejavuje na skladbe dopravného prúdu na severo-južne orientovaných cestách ŽSK. V koridore cesty I/11 a diaľnice D3 sa v niektorých ročných obdobiach namerané hodnoty podielu ťažkej automobilovej dopravy za 24 h blížia k polovičným z celkového počtu vozidiel sčítaných na profile.

Citácia[30]: V poslednom štvrťroku roku 2020 bol takmer každý šiesty zaregistrovaný osobný automobil (16,5 %) v Európskej únii z kategórie eMV. Štátne podpory, ktoré boli zavedené európskymi vládami na zvýšenie dopytu po bezprecedentnom vplyve ochorenia COVID-19 na predaj automobilov, boli zamerané na stimuláciu predaja vozidiel s nízkymi a nulovými emisiami. V roku 2020 dosiahli hybridné vozidlá (HEV) 11,9 % podiel z celkového počtu predaných osobných automobilov v EÚ, čo je nárast o 5,7 % oproti roku 2019. eMV vozidlá zaznamenali v minulom roku podobný rast, skončili s trhovým podielom 10,5 % v porovnaní s 3,0 % podielom na trhu rok predtým. Hoci celkový pokles registrácií automobilov o 3 milióny kusov v dôsledku ochorenia COVID-19 najviac zasiahol dieselové a benzínové vozidlá, konvenčné druhy palív zostali stále dominantnými, s trhovým podielom na úrovni 75,5 %.

V ČR v centrálnom registri vozidiel bolo v decembri 2020 evidovaných celkom 7 109 batériových elektrických vozidiel kategórie M1, z toho 3 488 bolo registrované v roku 2020, t. j. 49 %. Na jeden dobíjací bod tak pripadalo 4,7 vozidiel.

Najviac nabíjacích staníc je situovaných v Holandsku, ktoré má v prevádzke 37 037 dobíjacích staníc, čo je 26 % podiel. Nasledujú Nemecko (19 %), Francúzsko (17 %) a Veľká Británia (13 %). Na Slovensku sa podľa údajov ACEA sa nachádza 507 nabíjacích staníc. ČR s dvojnásobným počtom obyvateľov, má len o 51 viac nabíjacích staníc. V PR s 38 miliónmi obyvateľov sa eviduje s približne 800 nabíjacích staníc.

Správa[30] konštatuje veľké rozdiely v pripravenosti medzi „západnou a východnou“ Európou, pričom podľa výsledkov hodnotenia najmenej pripravené sú Rumunsko, Slovensko a Česká republika. Príčinou má byť aj najpomalšie tempo zlepšovania pripravenosti týchto krajín na elektromobilitu.

Stupeň automobilizácie je v ČR nižší ako v SR. Stupeň automobilizácie v SR klesol od roku 2010 do roku 2020 v priemere o 28 %. Vo vybraných krajoch ČR klesol stupeň automobilizácie za 10 rokov v priemere o 24 %. Lokalizačné dáta stupňa automobilizácie však nezodpovedajú skutočnej realite, lebo firemné vozidlá sú väčšinou evidované v krajoch a okresoch sídiel firiem, teda v iných krajoch, ako sú prevádzkované (preferencia registrácií v BSK).

Orgánmi EK vykonané medzištátne porovnanie[1] kompletizácie sietí cestnej, železničnej dopravy je vzhľadom na vzájomné väzby vhodné vykonať v rámci krajín V4. Disponibilné údaje v oblasti dlhodobého vývoja výstavby diaľnic preukazujú najhoršiu pozíciu SR. V dlhodobom 20 a 15 ročnom kontexte sú výsledky SR až 3-krát horšie od najlepšie hodnoteného Poľska. Výsledky hodnotenia rastu dĺžky diaľničnej siete v kontexte V4 potvrdzujú poznatky, uvádzané na iných miestach analýzy PHSR+, ktoré zdôvodňujú meškanie výstavby diaľnic v SR regionálnym a lokálnym lobizmom presadzujúcim parciálne záujmy a spochybňovaním štátnej len formálne presadzovanej koncepcie priorít výstavby. Modernizácie úsekov železničných tratí v SR prinášajú i skracovania dĺžky úsekov, ktoré sa v minimálnej miere prejavuje v ich hodnotení. Dĺžka cestnej siete v ČR v roku 2018 dosahovala celkovo 54 492,3 km, hustota cestnej siete tak predstavovala 690,9 km / tis. km2). Od roku 2008 došlo k výraznému navýšeniu dĺžky diaľničnej siete vo všetkých krajoch ČR, primárne od roku 2016, kedy v niektorých krajoch došlo k navýšeniu až o 50 % v porovnaní s rokom 2015. Dôvodom je zmena v evidencii pozemných komunikácií, kedy od 1. 1. 2016 došlo k zmene zaradenia väčšiny rýchlostných ciest na kategóriu diaľnice II. triedy.

V rámci štruktúry krajín V4 najvyšší podiel nehôd s usmrtením osôb v cestnej doprave zaujíma PR. Vo vzťahu k veľkosti populácie PR (60 % z celkového počtu V4) je podiel 65 % nehôd s usmrtením mierne vyšší, ako zodpovedá populácii PR. Z iných údajov uvedených v PHSR+ je zrejmý pomerne silne rastúci stupeň motorizácie PR, ktorý sa odráža na zvýšení intenzity cestnej nákladnej dopravy. Pozícia SR dopravnej nehodovosti cestnej dopravy s usmrtením osôb zodpovedá približne jej podielu na veľkosti populácie krajiny. V porovnaní s vybranými krajmi ČR je nehodovosť v krajoch SR nižšia.

Na nepriaznivom strednodobom vývoji dopravnej nehodovosti železničnej dopravy s usmrtením osôb v SR sa podieľajú nehody v období rokov 2005 až 2010, ktoré vznikli na železničných priecestiach. Pozícia SR v dopravnej nehodovosti železničnej dopravy s usmrtením osôb je vyššia ako jej podiel na veľkosti populácie krajiny.

Podľa dát Eurostatu spotreba energie v krajinách EÚ v roku 2017 rástla 3 roky po sebe medziročne o 1,46 %. Od roku 1990 spotreba energie klesla o 0,4 %. Stagnácia spotreby je zapríčinená hlavne rastom ekonomiky v EÚ. Výroba a spotreba energie sa podieľa zhruba z 80 % na emisiách skleníkových plynov v EÚ. Spotreba energie je teda kľúčovým indikátorom v snahe dosiahnuť obrat trendu vývoja klimatických zmien. V roku 2017 bola spotreba primárnej energie v EÚ 5,3 % nad cieľom pre rok 2020, konečná spotreba energie potom bola 3,3 % nad stanoveným cieľom.

Podľa zdroja[43] Eurostat sa Slovensko skokovo zaradilo medzi krajiny, ktoré vedú v zelenej energii. Do štatistiky boli započítané nové údaje o spotrebe biomasy v domácnostiach. SR zvýšila podiel obnoviteľnej energie v energetickom mixe medzi rokmi 2018 a 2019 o 5 percentuálnych bodov z 11,9 na 16,9 %. Podľa ročenky Energetika 201945, ktorú vydáva Štatistický úrad (ŠÚ), za nárast spotreby zelenej energie v oblasti výroby tepla môže predovšetkým hrubá spotreba tuhej biomasy.

Pozitívnym trendom je dlhodobý pokles spotreby tuhých palív a zemného plynu a nárast spotreby OZE. Od roku 2005 do roku 2018 klesla energetická náročnosť SR, definovaná ako podiel HDS k vytvorenému HDP o 42,9 %. Napriek priaznivému trendu mala SR v roku 2018 deviatu najvyššiu energetickú náročnosť v EÚ 28.

Problematika digitálnej infraštruktúry, jedna zo súčastí digitálneho sektoru, je v rámci štatistík EÚ štandardne skúmaná a prezentovaná na úrovni štátu, teda Slovenska. Efektívne porovnanie[47] výkonnosti Slovenska s ostatnými 27 členskými štátmi EÚ v širokom spektre oblastí poskytuje Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti DESI (Digital Economy and Society Index). Index hodnotí štáty v piatich hlavných oblastiach merania: pripojiteľnosť, ľudský kapitál, využívanie internetových služieb, integrácia digitálnej technológie a digitálne verejné služby. V indexe DESI za rok 2018 Slovensko obsadilo 20. miesto spomedzi 28 členských štátov EÚ. Celkovo Slovensko patrí do skupiny krajín so slabými výsledkami - okrem Slovenska tam zaraďujeme Bulharsko, Cyprus, Grécko, Chorvátsko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko a Taliansko.

Dostupné údaje telekomunikačného trhu[30] ukazujú, že mobilné pokrytie 4G/LTE je na nadpriemernej úrovni v rámci EÚ, keďže traja najväčší mobilní operátori majú každý pokrytie obyvateľstva nad 94 %. Štatistiky telekomunikačných spoločností ukazujú, že Slovensko je jednou z krajín, ktorá implementujem pokročilé technológie v praxi a často skôr ako ostatné krajiny EÚ, čo dokazujú najnovšie inovatívne služby slovenských telekomunikačných operátorov. Podiel domácností s internetom sa v posledných rokoch výrazne navýšil. V SR došlo k navýšeniu podielu v roku 2019 v porovnaní s rokom 2009 z 62,2 % na 82,2 %. Podiel v ČR sa zvýšil z 54,2 % na 87,0 %.

Hodnotenia dopravnej nehodovosti s usmrtením osôb v krajinách V4 vykazujú dlhodobý trend poklesu ich počtov. V rámci štruktúry krajín V4 najvyšší podiel nehôd s usmrtením osôb zaujíma PR. Vo vzťahu k veľkosti populácie PR (60 % z celkového počtu V4) je podiel 65 % nehôd s usmrtením mierne vyšší ako zodpovedá populácii PR. Z iných údajov

uvedených v PHSR+ je zrejmý pomerne silne rastúci stupeň motorizácie PR, ktorý sa odráža na zvýšení intenzity cestnej nákladnej dopravy s dopadmi na územie ZASK v silných severo-južných dopravných prúdoch ťažkej nákladnej automobilovej dopravy, predovšetkým v úsekoch nerealizovanej diaľnice D3 na ceste I/11.

3.4 POROVNANIE KRAJA V DANEJ TEMATICKEJ OBLASTI V KONTEXTE INÝCH KRAJOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY A VYBRANÝCH KRAJOV ČR (MORAVSKOSLIEZKY KRAJ, ZLÍNSKY KRAJ, JUHOMORAVSKÝ KRAJ)

V kontexte disponibilného spektra dát v SR, ČR a územných, sídelných a environmentálnych determinantov infraštruktúry bola ako kvalitatívne prijateľná úroveň definovaná úroveň porovnaní ŽSK so susediacimi a blízkymi krajmi v ČR. Vzhľadom na rozličné špecifické danosti tematických podoblastí porovnania nie je možné vykonať sumárne za celú oblasť Infraštruktúra, ale porovnania boli zaradené i ako súčasť príslušnej časti Analýzy v podkapitole 3.7.

Z rozboru dát počtu prepravených osôb v rámci ŽSK (vnútorná doprava ŽSK) a medzi ŽSK a ostatnými samosprávnymi krajmi (Z+C doprava ŽSK) za obdobie po zavedení bezplatnej prepravy v novembri 2014 je identifikovaný podiel vnútornej dopravy kraja v hodnote až 63 %. Najsilnejší vonkajší prepravný vzťah Z+C dopravy ZASK s inými krajmi v hodnote 28 % bol identifikovaný s TNSK.

V kontexte strednodobej zmeny stupňa automobilizácie a motorizácie vozidiel so spaľovacím motorom boli zaznamenané najvyššie prírastky vo všetkých pozorovaných kategóriách v ZASK. Príčiny tohto stavu možno hľadať v pomerne nízkom stupni automobilizácie a motorizácie v obdobiach direktívne riadenej ekonomiky, taktiež i v transformačnom období deväťdesiatych rokoch minulého storočia. S naštartovaním ekonomiky - po období jej konverzie v deväťdesiatych rokoch - narástla i životná úroveň a ekonomické možnosti obyvateľov ZASK, ktoré sa prejavili prudším rastom automobilizácie kraja. Určitý vplyv môže mať i vysoký počet podnikateľských/živnostenských subjektov s evidovaným miestom podnikania v ŽSK. Podobné parametre ekonomického zdôvodnenia možno pripísať i k vývoju stupňa motorizácie, ktorý vo vyššej miere zohľadňuje i vplyv úspešného hospodárskeho sektoru.

Súčasný pomer medzi vozidlami so spaľovacím motorom a elektrickým + hybridným pohonom je značne nevyrovnaný, vyjadrený viac ako stonásobkom vyššieho počtu osobných automobilov a motorových vozidiel so spaľovacím motorom. Najnižší stupeň automobilizácie a motorizácie vozidiel s alternatívnym pohonom bol v roku 2020 zaznamenaný v BASK, kde stupeň automobilizácie predstavoval hodnotu 58 obyvateľov/1 osobný automobil s alternatívnym pohonom. V ostatných krajoch bol stupeň automobilizácie s alternatívnym pohonom vyšší ako hodnota za SR. V BBSK bol zaznamenaný 5 razy vyšší stupeň automobilizácie vozidiel s alternatívnym pohonom ako v BASK.

V súčasnosti nie sú k dispozícii štatisticky komplexné garantované dáta o počtoch, štruktúre a lokalizácii servisnej infraštruktúry pre vozidlá s alternatívnym pohonom v územnej štruktúre krajov, regiónov ZASK a okresov.

Rozdielnosť hustoty cestnej siete SR a moravských krajov [km/km^2] v roku 2018 poukazuje na rozdielne geomorfologické danosti území. Najvyšší rozdiel hustoty v prospech priemerných hodnôt moravských krajov je spojený s hustotou regionálnych ciest (koef. 2,22) II. triedy a diaľnic (koef.1,65). ŽSK za moravskými krajmi zaostáva predovšetkým v hustote ciest II. a III. triedy, pričom v hustote diaľnic sú hodnoty podobné (ŽSK 15,00, moravské kraje 16,36 km/km^2). Strednodobé tempo (2018/2008) rastu priemernej hustoty diaľnic v moravských krajoch, ktoré je 2,54 razy vyššie ako v SR, potvrdzuje zistené údaje prezentované na iných miestach podkapitoly Dopravná infraštruktúra.

V súpise prvých tridsiatich vyhodnotených komplexných centier sa zo ŽSK umiestnilo 5 centier, pričom Žilina je uvedená na pozícii tretieho najsilnejšieho komplexného centra v poradí po Bratislave a Košiciach. Všetky uvedené komplexné centrá ŽSK sú lokalizované na hlavných dopravných a sídelných rozvojových osiach SR. Dopravná gravitácia komplexných centier je v skutočnej realite prepravných vzťahov posilnená o lokalizáciu centier vo vzájomnej vzdialenosti do 15 km. Na území ŽSK bolo identifikovaných 6 dvojíc centier posilňujúcich svoju intenzitu (Liptovský Mikuláš - Lipt. Hrádok, Martin – Vrútky, Tvrdošín – Trstená, Čadca - Krásno nad Kysucou, Krásno nad Kysucou - Kysucké Nové Mesto, Kysucké Nové Mesto - Žilina, v prípade Kysúc ide o kompletné údolie rieky Kysuca medzi Žilinou a Čadcou, čo sa následne odráža v intenzite dopravného dopytu). Viac dvojíc centier ako v ŽSK je identifikovaných v TNSK – až 9 – čo v spojení s centrami v ŽSK vytvára v údolí Váhu vzájomne previazanú koridorovú sídelnú a dopravnú štruktúru.

Počet dopravných nehôd s usmrtením v cestnej doprave v ZASK približne zodpovedá podielu kraja na počte obyvateľov SR. V poslednom 5-ročnom hodnotení trendov vývoja dopravných nehôd s usmrtením bol zaznamenaný znepokojujúci trend rastu v piatich krajoch SR, v hodnotených moravských krajoch a v ZASK je zaznamenaný len klesajúci trend.

Vo výrobe elektriny na území SR sa strednodobo nedarí zvyšovať podiel výroby z OZE. V poslednom desaťročí (2010 - 2019) podiel výroby elektrickej energie z OZE stagnoval, pohyboval sa v intervale 16 - 21 % (v priemere 17,9 %), pričom najvyšší podiel dosiahol v roku 2010 (20,5 %) a v roku 2017 (20,4 %). V roku 2020 predstavoval pomer OZE a klasických zdrojov výroby elektrickej energie 19,6 % k 80,4 %.

Strednodobá spotreba zemného plynu v ZASK predstavuje podiel 5,33 % zo spotreby v SR. Údaj súvisí so zásobovaním obcí ZASK zemným plynom.

3.5 KĽÚČOVÉ ZISTENIA ZA REGIÓNY ŽSK

REGIÓN HORNÉ POVAŽIE

- Regióny Horné Považie, Kysuce i severná časť Trenčianskeho kraja sú križovatkou koridorov a dopravných módov cestnej, železničnej a intermodálnej siete Z TEN-T - jej ohrozením je však snaha o revíziu lokalizácie siete Z TEN-T na Slovensku, ktorých uvedenie do prevádzky je z pozície dokumentov EK predpokladané k roku 2030. Regiónu Horné Považie sa priamo dotýkajú snahy[53,56,63,64] pripúšťajúce/preferujúce odklon trasy cestnej siete Základnej TENT z koridoru Zvardoň – Čadca - Žilina – Martin – Zvolen – Šahy do trasy v súčasnosti Súhrnnej siete TEN-T Chyžne - Trstená – Ružomberok – Banská Bystrica – Zvolen – Šahy. V závislosti od výsledkov smerovania prepravných prúdov IAD a VOD k sídelným centrám regiónu Žilina, Bytča a Rajec je potrebné zabezpečiť i ich náležitú kvalitatívnu a časovú dostupnosť cyklistickou dopravou. Kvalitná digitálna dostupnosť vidieckeho územia Horného Považia si bude vyžadovať rozvoj optických sietí poslednej míle v obciach doplnený kvalitným pokrytím vidieckeho územie mobilným širokopásmovým pripojením v sieťach 4G.
- Skutočnosť, že regióny Horné Považie, Kysuce i severná časť Trenčianskeho kraja sú križovatkou koridorov a dopravných módov cestnej, železničnej a intermodálnej siete Z TEN-T - čo vytvára predpoklady pre kvalitnú dopravnú dostupnosť v európskom až regionálnom kontexte - je zároveň vnímaná ako najvyšší stupeň ohrozenia prostredníctvom politicky a lobisticky podmienených snáh o revíziu lokalizácie siete Z TEN-T na Slovensku, ktorých uvedenie do prevádzky je z pozície dokumentov EK predpokladané k roku 2030. Regiónu Horné Považie sa priamo dotýkajú snahy[53,56,63,64] pripúšťajúce/preferujúce odklon trasy cestnej siete Základnej TENT z koridoru Zvardoň – Čadca - Žilina – Martin – Zvolen – Šahy do trasy v súčasnosti Súhrnnej siete TEN-T Chyžne - Trstená – Ružomberok – Banská Bystrica – Zvolen – Šahy. V závislosti od výsledkov smerovania prepravných prúdov IAD a VOD k sídelným centrám regiónu Žilina, Bytča a Rajec je potrebné zabezpečiť i ich náležitú kvalitatívnu a časovú dostupnosť cyklistickou dopravou. Kvalitná digitálna dostupnosť vidieckeho územia Horného Považia si bude vyžadovať rozvoj optických sieti poslednej míle v obciach doplnený kvalitným pokrytím vidieckeho územie mobilným širokopásmovým pripojením v sieťach 4G.
- V aktuálnom harmonograme prípravy a výstavby projektov cestnej infraštruktúry[53] je ako priorita č. 3 označená stavba úseku diaľnice D3 Žilina/Brodno – Kysucké Nové Mesto, súčasť siete Z TEN-T na Slovensku s požadovaným termínom uvedenia do prevádzky do roku 2030. Ako stavba v realizácii je uvádzaná akcia D1 Lietavská Lúčka - Dubná Skala (Višňové). Existujúce štádium prípravy stavby diaľnice D3 – znovu otvorenie procesu posudzovania vplyvov stavby na životné prostredie (EIA) - však nastoľuje oprávnené pochybnosti o reálnosti začatia stavby do roku 2030. Oneskorenie prevádzkovania diaľnice D3 znamená pre Horné Považie výrazný negatívny vplyv vzhľadom na neúnosnú situáciu vysokého dopravného zaťaženia na ceste I/11 (naplnenie kapacity cesty 114 %), ktorá funkcie diaľnice supluje. Okrem dopravného vplyvu absencie diaľnice D3 je potrebné zdôrazniť kritickú situáciu v produkcii emisií škodlivých látok z automobilovej dopravy, ktorá existuje z titulu rozsiahlych dopravných kongescií. Vládny dokument [53] z roku 2021 uvádza dnes už neaktuálny stav prípravy na úrovni ÚR, príprava bola vrátená späť na stupeň EIA. Harmonogram prípravy a výstavby projektov cestnej infraštruktúry[53] bol prerokovaný Vládou SR bez prijatého Uznesenia Vlády k materiálu.

Obrázok 22: Existujúca a plánovaná dopravná infraštruktúra regiónu Horné Považie

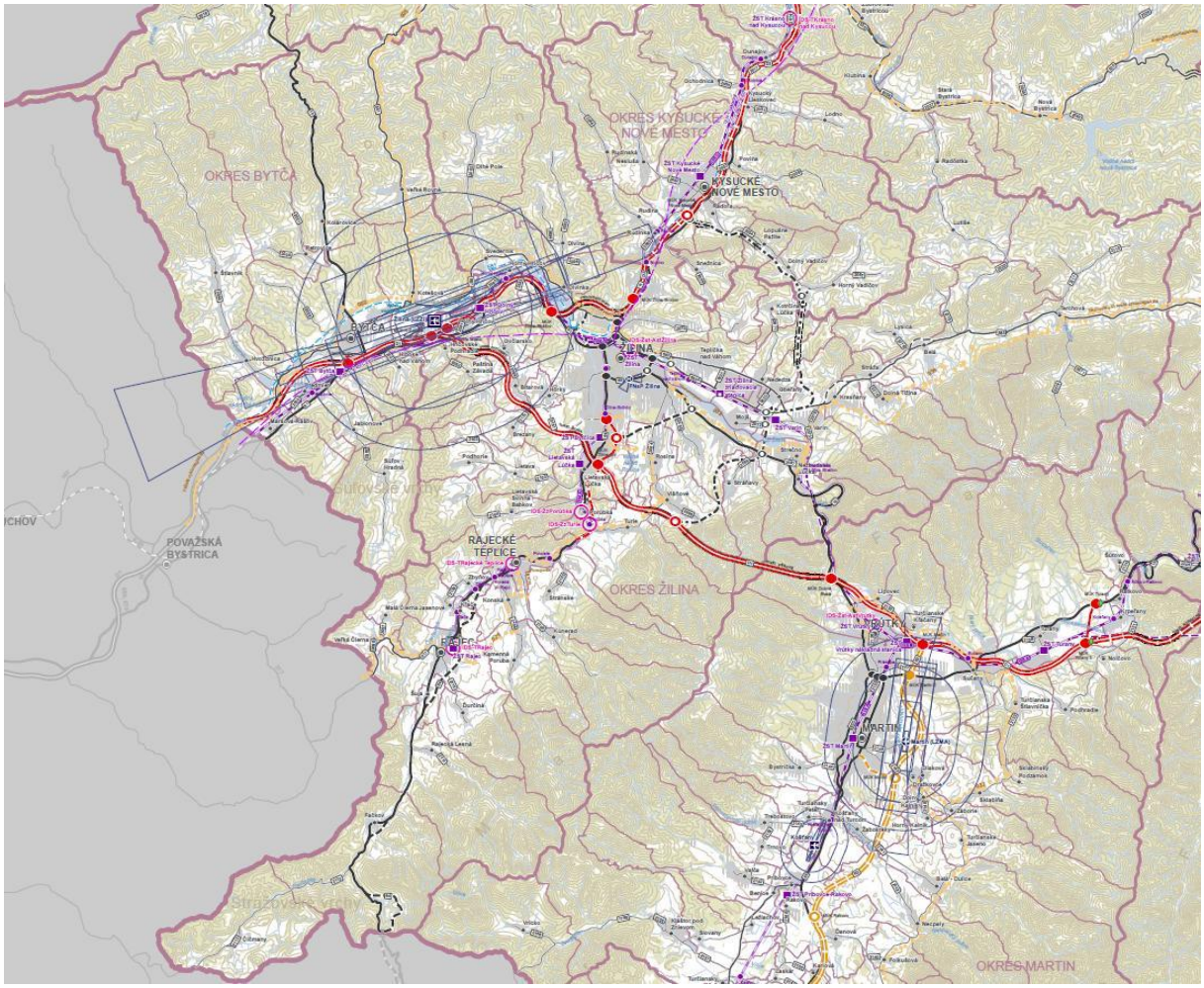

Zdroj: (25)

- Na Hornom Považí je prezentovaná podpora všetkých projektov posilňujúcich vnútornú súdržnosť ŽSK i národného subregiónu Severozápadné Slovensko (Považie). Nulovú relevantnosť percepcie identity obyvateľov ŽSK s regiónom Stredné Slovensko potvrdzujú i výskumné práce z akademického prostredia Českej a Slovenskej republiky[39]

Obrázok 23: Dopravná regionalizácia SR

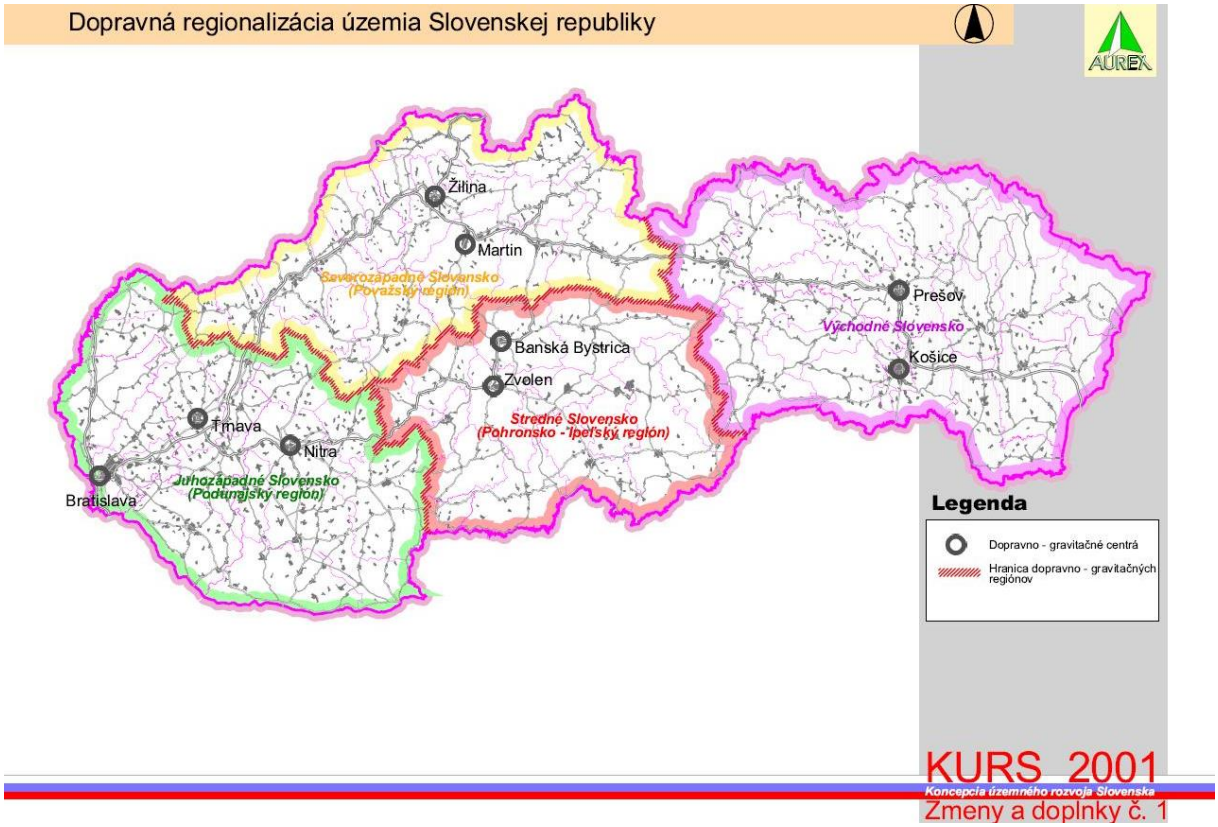

Zdroj: (11)

- Vysoký stupeň očakávaní je v subregióne spojený s prevádzkou plne funkčného IDS verejnej osobnej dopravy s geografickou pôsobnosťou na celé územie Žilinského kraja, prepojeného s IDS na území kraja Trenčianskeho. Pozitívom je začatie realizácie IDS vo vybraných častiach ŽSK. V uvedenom kontexte boli prezentované hrozby spočívajúce v neuskutočnení parciálnych projektov zaradených do IDS, najmä však modernizácie regionálnej železničnej trate Žilina - Rajec a hlavnej železničnej trate v úsekoch Trenčín - Žilina – Vrútky - Kraľovany - Poprad, tvoriacich jeden z plánovaných kľúčových prvkov IDS.

Obrázok 24: Schéma zónového členenia IDS ŽSK – zóny pre pilotné územie, regióny Horné Považie a Kysuce

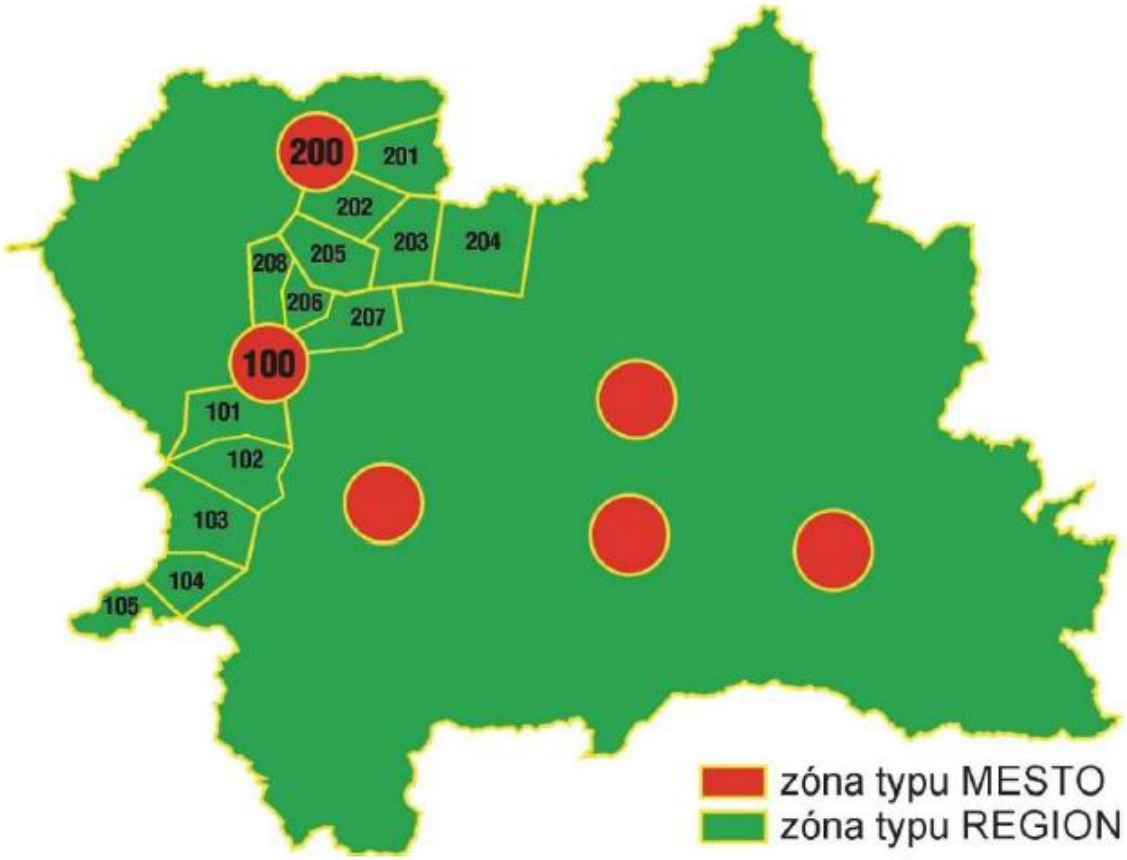

Zdroj: (7)

REGIÓN KYSUCE

Obrázok 25: Existujúca a plánovaná dopravná infraštruktúra regiónu Kysuce

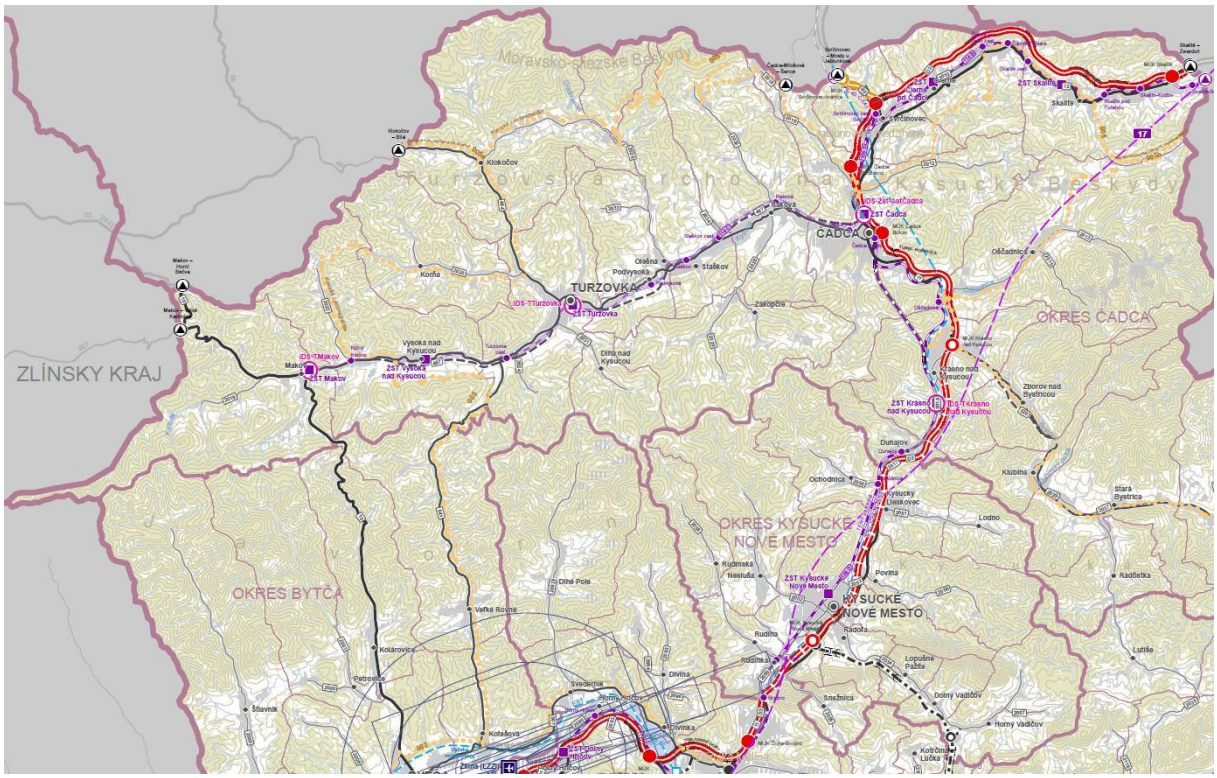

Zdroj: (25)

- Regióny Kysuce, Horné Považie i severná časť Trenčianskeho kraja sú križovatkou koridorov a dopravných módov cestnej, železničnej a intermodálnej siete Z TEN-T - čo vytvára predpoklady pre kvalitnú dopravnú dostupnosť v európskom až regionálnom kontexte - jej ohradením je však snaha o revíziu lokalizácie siete Z TEN-T na Slovensku, ktorých uvedenie do prevádzky je z pozície dokumentov EK predpokladané k roku 2030. Regiónu Kysuce sa priamo dotýkajú snahy[53,56,63,64] pripúšťajúce/preferujúce odklon trasy cestnej siete Základnej TENT z koridoru Zvardoň – Čadca - Žilina – Martin – Zvolen – Šahy do trasy v súčasnosti Súhrnnej siete TEN-T Chyžne - Trstená – Ružomberok – Banská Bystrica – Zvolen – Šahy. V závislosti od výsledkov smerovania prepravných prúdov IAD a VOD k sídelným centrám regiónu Čadca, Kysucké Nové Mesto, Turzovka, Krásno nad Kysucou je potrebné zabezpečiť i ich náležitú kvalitatívnu a časovú dostupnosť cyklistickou dopravou. Kvalitná digitálna dostupnosť vidieckeho územia Kysúc si bude vyžadovať rozvoj optických sieti poslednej míle v obciach doplnený kvalitným pokrytím vidieckeho územia mobilným širokopásmovým pripojením v sieťach 4G.

- Skutočnosť, že regióny Kysuce, Horné Považie i severná časť Trenčianskeho kraja sú križovatkou koridorov a dopravných módov cestnej, železničnej a intermodálnej siete Z TEN-T - čo vytvára predpoklady pre kvalitnú dopravnú dostupnosť v európskom až regionálnom kontexte - je zároveň vnímaná ako najvyšší stupeň ohrozenia prostredníctvom politicky a lobisticky podmienených snáh o revíziu lokalizácie siete Z TEN-T na Slovensku, ktorých uvedenie do prevádzky je z pozície dokumentov EK predpokladané k roku 2030. Regiónu Kysuce sa priamo dotýkajú snahy[53,56,63,64] pripúšťajúce/preferujúce odklon trasy cestnej siete Základnej TENT z koridoru Zvardoň – Čadca - Žilina – Martin – Zvolen – Šahy do trasy v súčasnosti Súhrnnej siete TEN-T Chyžne - Trstená – Ružomberok – Banská Bystrica – Zvolen – Šahy. V závislosti od výsledkov smerovania prepravných prúdov IAD a VOD k sídelným centrám regiónu Čadca, Kysucké Nové Mesto, Turzovka, Krásno nad Kysucou je potrebné zabezpečiť i ich náležitú kvalitatívnu a časovú dostupnosť cyklistickou dopravou. Kvalitná digitálna dostupnosť vidieckeho územia Kysúc si bude vyžadovať rozvoj optických sieti poslednej míle v obciach doplnený kvalitným pokrytím vidieckeho územie mobilným širokopásmovým pripojením v sieťach 4G.

- V aktuálnom harmonograme prípravy a výstavby projektov cestnej infraštruktúry[53] sú ako priorita č. 3, 4 a 8 označené stavby úsekov diaľnice D3 Žilina/Brodno – Kysucké Nové Mesto, Oščadnica - Čadca Bukov, Kysucké Nové Mesto – Oščadnica, všetky úseky sú súčasťou siete Z TEN-T na Slovensku s požadovaným termínom uvedenia do prevádzky do roku 2030. Existujúce štádium prípravy stavby diaľnice D3 – zahájenie procesu posudzovania vplyvov stavby na životné prostredie (EIA) - však nastoľuje oprávnené pochybnosti o reálnosti zahájenia stavby do roku 2030. Oneskorenie prevádzkovania diaľnice D3 znamená pre Kysuce výrazný negatívny vplyv vzhľadom na neúnosnú situáciu vysokého dopravného zaťaženia na ceste I/11 (naplnenie kapacity cesty 114 %, 94 %, 86 %), ktorá funkcie diaľnice supluje. Okrem dopravného vplyvu absencie diaľnice D3 je potrebné zdôrazniť kritickú situáciu v produkcii emisii škodlivých látok z automobilovej dopravy ktorá existuje z titulu rozsiahlych dopravných kongescií. Vládny dokument [53] z roku 2021 uvádza dnes už neaktuálny stav prípravy na úrovni ÚR, príprava bola vrátená späť na stupeň EIA. Harmonogram prípravy a výstavby projektov cestnej infraštruktúry[53] bol prerokovaný Vládou SR bez prijatého Uznesenia Vlády k materiálu.
- Vysoký stupeň očakávaní je v ZASK a v regióne Kysuce spojený s prevádzkou plne funkčného IDS verejnej osobnej dopravy s geografickou pôsobnosťou na celé územie Žilinského kraja, prepojeného s IDS na území kraja Trenčianskeho. Pozitívom je začatie realizácie IDS vo vybraných častiach v západnej časti kraja, v regiónoch Kysuce a Horné Považie. V uvedenom kontexte boli prezentované hrozby spočívajúce v neuskutočnení parciálnych projektov zaradených do IDS, najmä však modernizácie regionálnej železničnej trate Čadca - Makov a hlavnej železničnej trate v úsekoch Trenčín - Žilina – Vrútky - Kraľovany - Poprad, tvoriacich jeden z plánovaných kľúčových prvkov IDS.

REGIÓN ORAVA

Obrázok 26: Existujúca a plánovaná dopravná infraštruktúra regiónu Orava

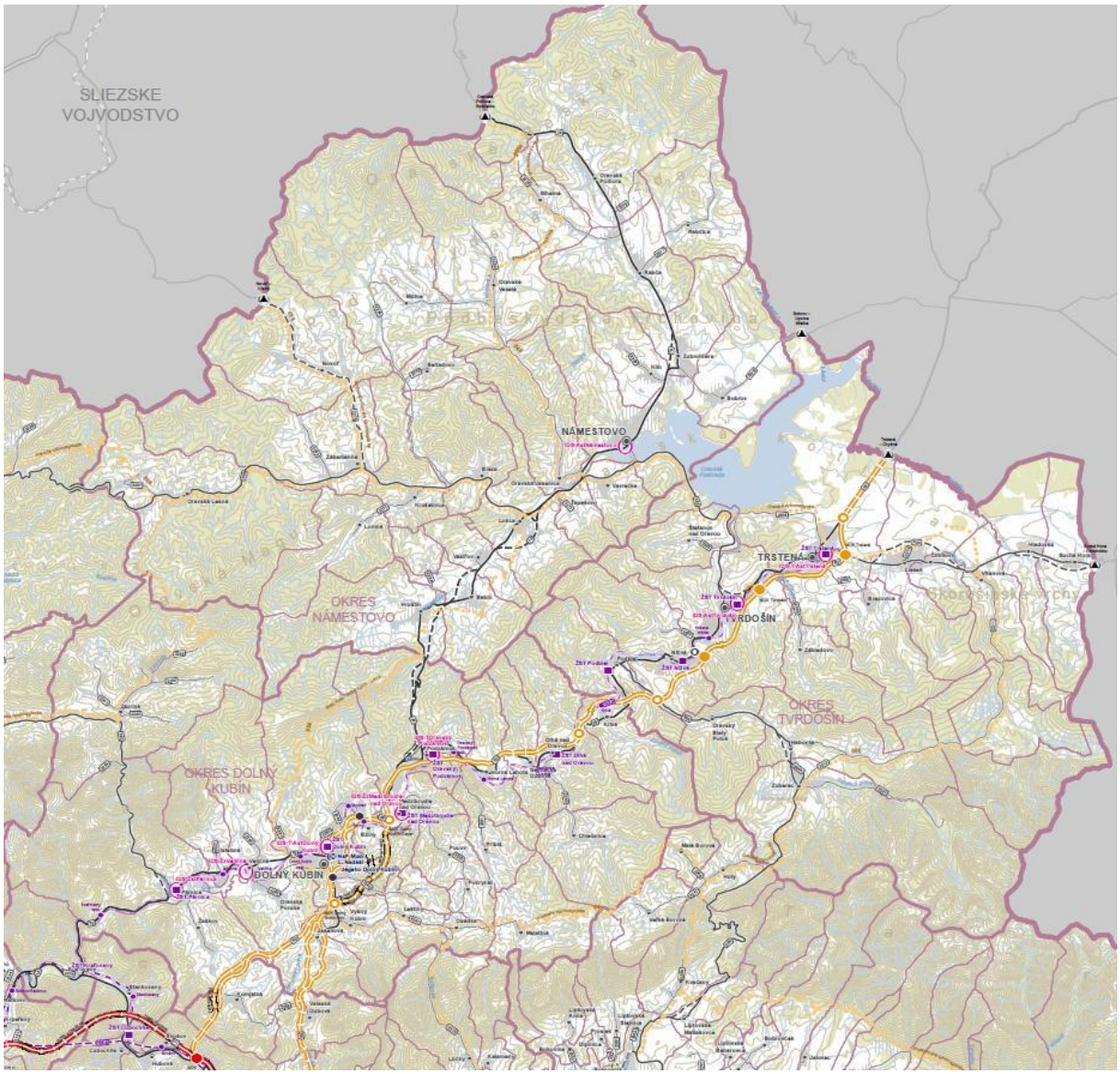

Zdroj: (25)

- V aktuálnom harmonograme prípravy a výstavby projektov cestnej infraštruktúry[53] je ako priorita č.7 označená stavba úseku diaľnice D1 Turany – Hubová, úsek je súčasťou siete Z TEN-T na Slovensku, s požadovaným termínom uvedenia do prevádzky do roku 2030. Úsek diaľnice D1 – v súčasnej schválenej trase s tunelom Korbeľka - neprechádza územím regiónu Orava ale z hľadiska prepojiteľnosti Z TEN- T a S TEN-T (ktorá je v pozícii rýchlostnej cesty R3 lokalizovaná v severo-južnom smere v údolí rieky Orava) vytvára pre región kľúčovú cestnú križovatku D1 a R3. Existujúce štádium prípravy stavby diaľnice D1 DÚR - komplikované podanou súdnou žalobou vzhľadom na ochranu zdrojov pitnej vody - však nastoľuje oprávnené pochybnosti o reálnosti otvorenia stavby do roku 2030. Dokument[64] Útvaru hodnoty za peniaze Priority vo výstavbe cestnej infraštruktúry prezentuje ako priority č. 35, 36, 63 a 82 aj úseky rýchlostnej cesty R3 Dlhá nad Oravou - Sedliacka Dubová, Nižná - Dlhá nad Oravou, Oravský Podzámok - Dolný Kubín juh a Dolný Kubín juh - Križovatka D1 (s naplnením kapacity cesty I/59 (45 %, 61 %, 61 % a 48%), ktorá funkcie rýchlostnej cesty supluje. Existujúca trasa cesty I/59 - v stavebno-technickom usporiadaní ciest regionálnej úrovne určená ako trasa E77 pre európsku ťažkú nákladnú automobilovú dopravu - prechádza zastavanými obytnými časťami obcí a miest v údolí Oravy, čím degraduje dopravnú bezpečnosť a kvalitu života ich obyvateľov. Harmonogram

prípravy a výstavby projektov cestnej infraštruktúry[53] bol prerokovaný Vládou SR bez prijatého Uznesenia Vlády k materiálu.

- „Iniciatíva Stredné Slovensko“[56] združujúca aj mesta Oravy a Liptova (mestá Banská Bystrica, Brezno, Dolný Kubín, Krupina, Liptovský Mikuláš, Podbrezová, Ružomberok, Zvolen, Žiar nad Hronom) proklamuje snahu o zmenu polycentrického územného usporiadania NUTS 3, krajov Slovenska. Stredoslovenská cestná os sever – juh[63] v línii rýchlostných ciest R3 a R1 Šahy – Zvolen - Banská Bystrica - Ružomberok – Dolný Kubín – Trstená by podľa tejto iniciatívy mala tvoriť hlavnú severo-južnú komunikačnú os staro-nového územného usporiadania. Odborná verejnosť zapojená do procesu tvorby PHSR+ ŽSK odmietla tzv. trojpólové územné usporiadanie Slovenska z čias Slovenskej socialistickej republiky a podporila v súčasnosti aplikované princípy polycentrického modelu sústavy osídlenia.
- Vysoký stupeň očakávaní je v ŽSK a v regióne Orava spojený s prevádzkou plne funkčného IDS verejnej osobnej dopravy s geografickou pôsobnosťou na celé územie Žilinského kraja, prepojeného s IDS na území kraja Trenčianskeho. Pozitívom je začatie realizácie IDS vo vybraných častiach v západnej časti kraja. V uvedenom kontexte boli prezentované hrozby spočívajúce v neuskutočnení parciálnych projektov zaradených do IDS, najmä však modernizácie regionálnej železničnej trate Kraľovany - Trstená a hlavnej železničnej trate v úsekoch Trenčín - Žilina – Vrútky - Kraľovany - Poprad, tvoriacich jeden z plánovaných kľúčových prvkov IDS. Železničná trať Kraľovany – Trstená sa nachádza v stave, v ktorom jej zapojenie do IDS prepravy osôb nevytvorí očakávané prínosy pre Oravu, ale i pre komplexný IDS ŽSK. Stavebno-technické, prevádzkové parametre trate i nízka kultúra cestovania na trati nemôže zabezpečiť konkurencie schopnosť VOD voči IAD. V súčasnom období – september 2021 – nie je známy obsah pripravovaného dokumentu sektoru dopravy na stanovenie prioritizácie výstavby a modernizácie železničnej infraštruktúry SR.
- Región Orava reprezentuje špecifický vidiecky typ kultúrnej krajiny, v ktorom sa prelínajú lesohospodárske a poľnohospodárske krajinné prvky s vidieckym osídlením väčšinou lokalizovaným v údoliach riek. Účastníci a členovia ÚPS PHSR+ ŽSK Orava na svojich stretnutiach komunikovali snahu zachovať krajinný ráz Oravy, jej jedinečnosť a odlišnosť od iných regiónov, ktorú je potrebné zachovať i v rámci rozvojovej príležitosti Oravy, ktorou je vidiecky cestovný ruch. Aj v spojitosti s prognózovaným prirodzeným prírastkom počtu obyvateľov okresov Hornej Oravy sú identifikované zvýšené nároky na kvalitnú dopravnú obsluhu vidieckej krajiny. Trvalo udržateľná mobilita obyvateľov Oravy bude vyžadovať zvýšené požiadavky na funkčnosť IDS ZASK, ale taktiež na kvalitnú a udržovanú sieť ciest II. a III. triedy. V závislosti od výsledkov smerovania prepravných prúdov IAD a VOD k sídelným centrám regiónu Dolný Kubín, Tvrdošín, Námestovo a Trstená je potrebné zabezpečiť i ich náležitú kvalitatívnu a časovú dostupnosť cyklistickou dopravou. Kvalitná digitálna dostupnosť vidieckeho územia Oravy si bude vyžadovať rozvoj optických sieti poslednej míle v obciach doplnený kvalitným pokrytím vidieckeho územia mobilným širokopásmovým pripojením v sieťach 4G.

REGIÓN LIPTOV

Obrázok 27: Existujúca a plánovaná dopravná infraštruktúra regiónu Liptov

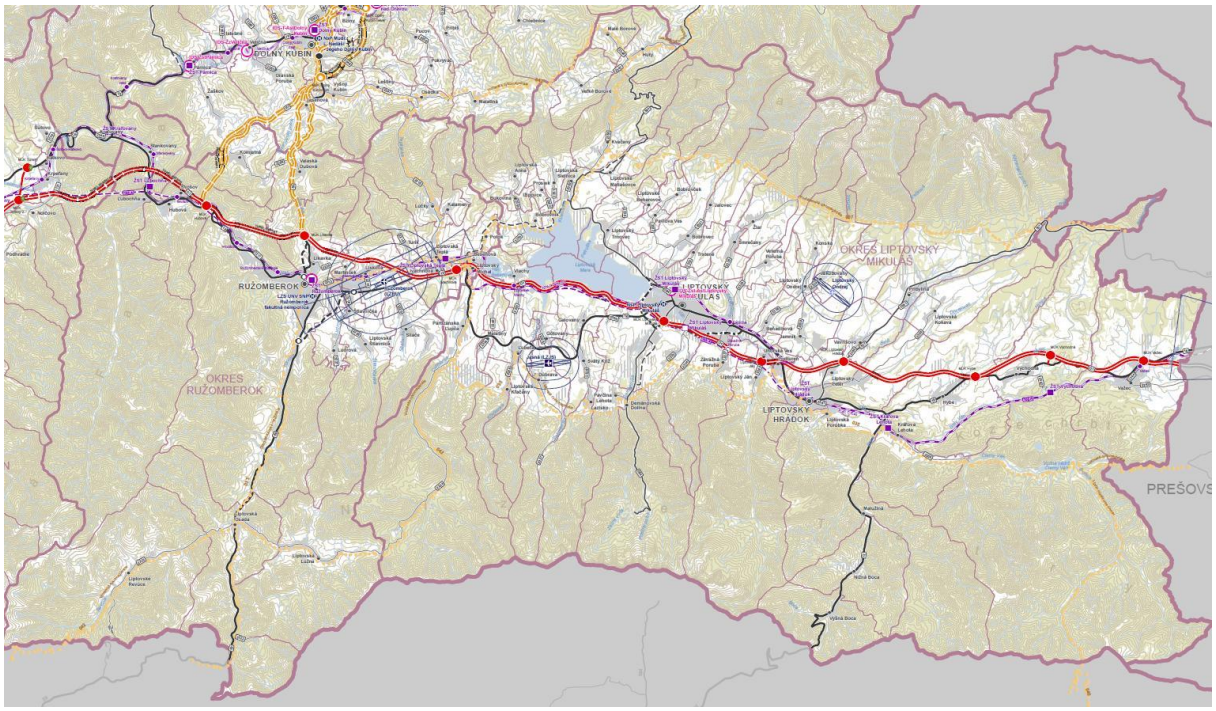

Zdroj: (25)

- Región Liptov je súčasťou koridorov a sieti Z TEN-T v línii Žilina – Ružomberok – Liptovský Mikuláš – Poprad – Košice a cestnej siete S TEN-T v línii Chyžné - Trstená – Kraľovany – Ružomberok – Banská Bystrica – Zvolen – Šahy. V aktuálnom harmonograme prípravy a výstavby projektov cestnej infraštruktúry[53] je ako priorita č. 7 označená stavba úseku diaľnice D1 Turany – Hubová, úsek je súčasťou siete Z TEN-T na Slovensku, s požadovaným termínom uvedenia do prevádzky do roku 2030.

- V prípade realizácie rýchlostnej cesty R1 ide o realizáciu 4-pruhovej rýchlostnej cesty priečne pretínajúcej územia Natura 2000, v ktorých sa nachádza spájajúci biokoridor nadregionálneho významu Ďumbierske Nízke Tatry - Veľká Fatra (2 koridory)[57]. Uskutočnením tohto zámeru by bola v trase cesty pretínajúcej územia Natura 2000 ponúkaná vysoká kapacita cestných komunikácií – v rozsahu 6 súbežných jazdných pruhov, 4 pruhy R1 a 2 pruhy I/59 – ktorej využitie je odôvodnené v územiach husto osídelných mestských aglomerácií. V rámci procesu posudzovania vplyvov na životné prostredie podľa zákona č. 24/2006 Z. z. bolo vydané už expirované Záverečné stanovisko[58] k stavbe cesty I/59 (R1), ktoré jej výstavbu podmieňuje udelením významu vyššieho verejného záujmu (stavby rýchlostnej cesty R1 nad záujmami ochrany prírody území európskeho významu. V roku 2014 bolo udelenie vyššieho verejného záujmu stavby R1 nad záujmami ochrany prírody Rozhodnutím MŽP SR č. 1074/2014-2.1 už zamietnuté. Nakoľko investor stavby rýchlostnej cesty R1 od roku 2014 hľadá novú trasu, rýchlostná cesta R1 v úseku Slovenská Ľupča – Korytnica – Ružomberok na území ŽSK legislatívne definovanú platnú trasu nemá. „Iniciatíva Stredné Slovensko“[56] združujúca aj mesta Oravy a Liptova (mestá Banská Bystrica, Brezno, Dolný Kubín, Krupina, Liptovský Mikuláš, Podbrezová, Ružomberok, Zvolen, Žiar nad Hronom) proklamuje snahu o zmenu polycentrického územného usporiadania NUTS 3, krajov Slovenska. Stredoslovenská cestná os sever – juh[63] v línii rýchlostných ciest R3 a R1 Šahy – Zvolen - Banská Bystrica - Ružomberok – Dolný Kubín – Trstená by podľa tejto iniciatívy mala tvoriť hlavnú severo-južnú komunikačnú os staro nového územného usporiadania. Odborná verejnosť zapojená do procesu tvorby PHSR+ ŽSK odmietla tzv. trojpólové územné usporiadanie Slovenska z čias Slovenskej socialistickej republiky a podporila v súčasnosti aplikované princípy polycentrického modelu sústavy osídlenia.

- „Iniciatíva Stredné Slovensko“[56] združujúca aj mesta Oravy a Liptova (mestá Banská Bystrica, Brezno, Dolný Kubín, Krupina, Liptovský Mikuláš, Podbrezová, Ružomberok, Zvolen, Žiar nad Hronom) proklamuje snahu o zmenu polycentrického územného usporiadania NUTS 3, krajov Slovenska. Stredoslovenská cestná os sever –

juh[63] v línii rýchlostných ciest R3 a R1 Šahy – Zvolen - Banská Bystrica - Ružomberok – Dolný Kubín – Trstená by podľa tejto iniciatívy mala tvoriť hlavnú severo-južnú komunikačnú os staronového územného usporiadania. Odborná verejnosť zapojená do procesu tvorby PHSR+ ŽSK odmietla tzv. trojpólové územné usporiadanie Slovenska z čias Slovenskej socialistickej republiky a podporila v súčasnosti aplikované princípy polycentrického modelu sústavy osídlenia.

- Územie regiónu Liptov – vzhľadom na svoj vysoký stupeň turistickej atraktívnosti - sa vyznačuje najvyššími hodnotami návštevnosti a prenocovaní v cestovnom ruchu na Slovensku. Rezorty cestovného ruchu Liptova (Demänovská dolina, Liptovská Mara, Nízke, Západné, Vysoké Tatry, Veľká Fatra) si vyžadujú primerané zabezpečenie dopravnou obsluhou. Hlavnú distribučnú os dopravnej obsluhy územia v cestovnom ruchu tvorí západo-východne orientovaná - zatiaľ nedokončená - diaľnica D1 a súbežná hlavná železničná trať v prepojení Bratislava - Žilina – Košice. Severojužné cestné prepojenia Liptova - využívajúce sa i pre cestnú ťažkú nákladnú dopravu - pretínajú na svojich trasách prírodnú krajinu tvoriacu zázemie i samotné rezorty cestovného ruchu. Okrem zabezpečenia dopravnej dostupnosti negatívny vplyv cestnej dopravy severojužných prepojení (dopravné emisie, hluk, fragmentácia územia) znižuje kvalitatívnu úroveň dotknutých rezortov cestovného ruchu. Obec Demänovská dolina so strediskom cestovného ruchu Jasná už v súčasnosti narazili na strop možností dopravnej obsluhy územia. V kontexte kapacitných limitov územia bude potrebné zásadne zmeniť jej princípy smerom k obmedzeniu IAD a k preferencii VOD. IDS kraja bude potrebné v regióne Liptov programovať a nastaviť tak, aby splnil i prepravné nároky na nepravidelné cesty vykonávané za účelom cestovného ruchu. V súčasnosti zostáva nezodpovedanou otázka realizácie pripravovanej preložky železničnej trate a novej železničnej stanice v meste Liptovský Mikuláš. Okrem súvislostí tohto projektu s kultúrou cestovania pripravovaného IDS absenciou stavby zostávajú zablokované možnosti využitia železnicou opusteného koridoru pre účely realizácie dopravných prepojení slúžiacich pre účely cestovného ruchu (prepojenie Demänovská dolina – severné nábrežie vodnej nádrže Liptovská Mara). V závislosti od výsledkov smerovania prepravných prúdov IAD a VOD k sídelným centrám regiónu Liptovský Mikuláš, Ružomberok a Liptovský Hrádok je potrebné zabezpečiť i ich náležitú kvalitatívnu a časovú dostupnosť cyklistickou dopravou. Kvalitná digitálna dostupnosť vidieckeho územia Liptova si bude vyžadovať rozvoj optických sieti poslednej míle v obciach doplnený kvalitným pokrytím vidieckeho územie mobilným širokopásmovým pripojením v sieťach 4G.

REGIÓN TURIEC

Obrázok 28: Existujúca a plánovaná dopravná infraštruktúra regiónu Turiec

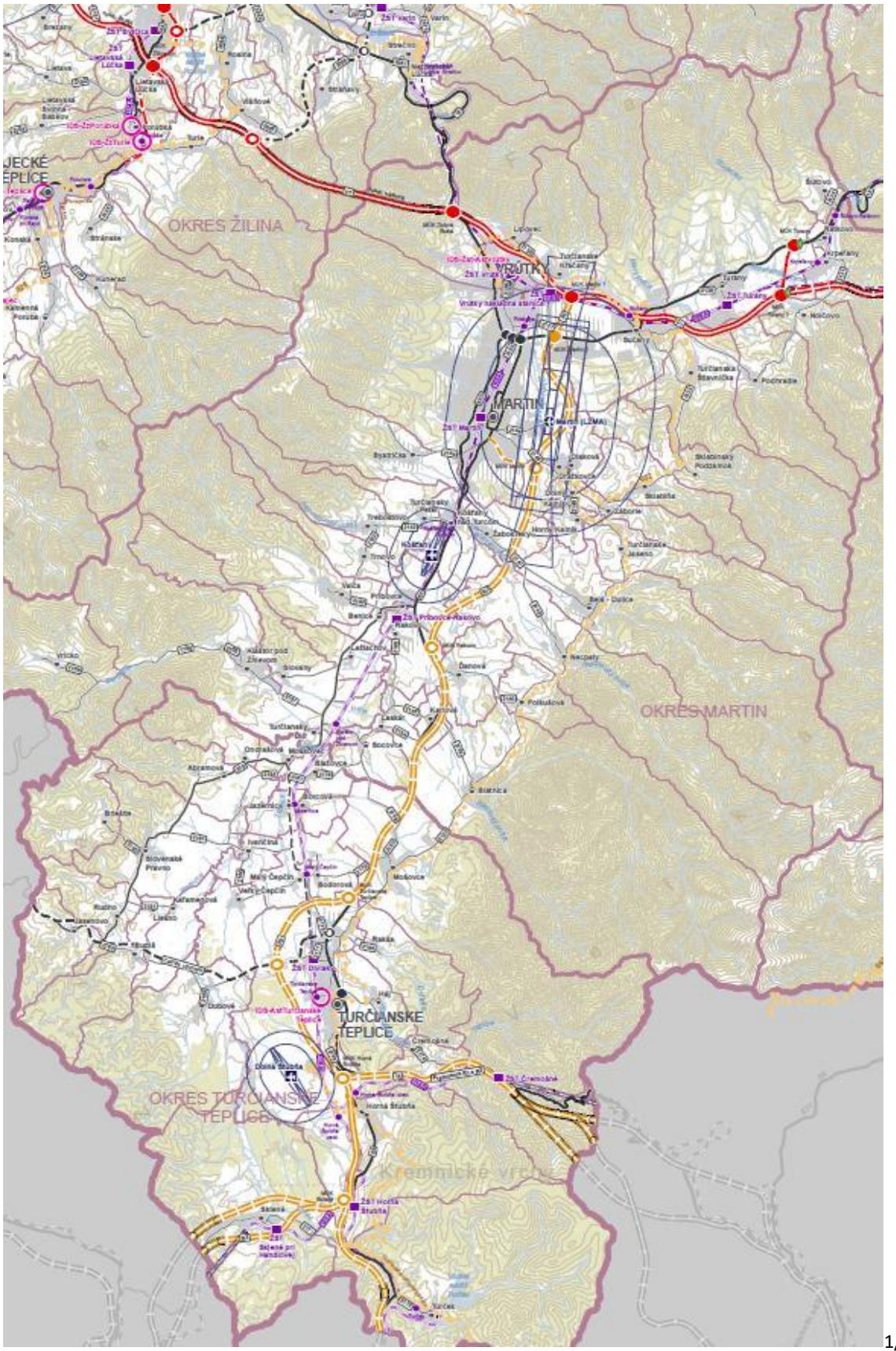

1/ ***Zdroj:***

Zdroj: (25)

- Región Turiec je križovatkou cestnej siete Z TEN-T a súčasťou železničnej a intermodálnej siete Z TEN-T – čo vytvára predpoklady pre kvalitnú dopravnú dostupnosť v európskom až regionálnom kontexte - jej ohrozením je však snaha o revíziu lokalizácie siete Z TEN-T na Slovensku, ktorých uvedenie do prevádzky je z pozície dokumentov EK predpokladané k roku 2030. Regiónu Turiec sa priamo dotýkajú snahy[53, 56, 63] pripúšťajúce/preferujúce odklon trasy cestnej siete Základnej TENT z koridoru Zvardoň – Čadca - Žilina – Martin – Zvolen – Šahy do trasy v súčasnosti Súhrnnej siete TEN-T Chyžne - Trstená – Ružomberok – Banská Bystrica – Zvolen – Šahy. V závislosti od výsledkov smerovania prepravných prúdov IAD a VOD k sídelným centrám regiónu Martin, Turčianske Teplice a Vrútky je potrebné zabezpečiť i ich náležitú kvalitatívnu a časovú dostupnosť cyklistickou dopravou. Kvalitná digitálna dostupnosť vidieckeho územia Turca si bude vyžadovať rozvoj optických sieti poslednej míle v obciach doplnený kvalitným pokrytím vidieckeho územia mobilným širokopásmovým pripojením v sieťach 4G.

- Skutočnosť, že región Turiec je križovatkou cestnej siete Z TEN-T a súčasťou železničnej a intermodálnej siete Z TEN-T, čo vytvára predpoklady pre kvalitnú dopravnú dostupnosť v európskom až regionálnom kontexte - je zároveň vnímaná ako najvyšší stupeň ohrozenia prostredníctvom politicky a lobisticky podmienených snáh o revíziu lokalizácie siete Z TEN-T na Slovensku, ktorých uvedenie do prevádzky je z pozície dokumentov EK predpokladané k roku 2030. Regiónu Turiec sa priamo dotýkajú snahy[53, 56, 63] pripúšťajúce/preferujúce odklon trasy cestnej siete Základnej TENT z koridoru Zvardoň – Čadca - Žilina – Martin – Zvolen – Šahy do trasy v súčasnosti Súhrnnej siete TEN-T Chyžne - Trstená – Ružomberok – Banská Bystrica – Zvolen – Šahy. V závislosti od výsledkov smerovania prepravných prúdov IAD a VOD k sídelným centrám regiónu Martin, Turčianske Teplice a Vrútky je potrebné zabezpečiť i ich náležitú kvalitatívnu a časovú dostupnosť cyklistickou dopravou. Kvalitná digitálna dostupnosť vidieckeho územia Turca si bude vyžadovať rozvoj optických sieti poslednej míle v obciach doplnený kvalitným pokrytím vidieckeho územie mobilným širokopásmovým pripojením v sieťach 4G.

- V aktuálnom harmonograme prípravy a výstavby projektov cestnej infraštruktúry[53] je ako priorita č. 7 označená stavba úseku diaľnice D1 Turany – Hubová, úsek je súčasťou siete Z TEN-T na Slovensku, s požadovaným termínom uvedenia do prevádzky do roku 2030. Existujúce štádium prípravy stavby diaľnice D1 DÚR - komplikované podanou súdnou žalobou ohľadom ochrany zdrojov pitnej vody, ktorá zásobuje obce a mestá Turca - však nastoľuje oprávnené pochybnosti o reálnosti zahájenia stavby do roku 2030. Oneskorenie prevádzkovania diaľnice D1 znamená pre Turiec výrazný negatívny vplyv vzhľadom na neúnosnú situáciu vysokého dopravného zaťaženia na ceste I/18 (naplnenie kapacity cesty 94 %), ktorá funkcie diaľnice supluje. Okrem dopravného vplyvu absencie diaľnice D1 je potrebné zdôrazniť kritickú situáciu v produkcii emisii škodlivých látok z automobilovej dopravy, ktorá existuje z titulu rozsiahlych dopravných kongescií. Ako priorita č. 11 je harmonogramom prípravy a výstavby projektov cestnej infraštruktúry[53] definovaný projekt „Severojužné prepojenie variant R1/Severojužné prepojenie variant R3“ ktoré explicitne pripúšťa trasovania Z TEN-T z koridoru Turca do koridoru R1 Harmonogram prípravy a výstavby projektov cestnej infraštruktúry[53] bol prerokovaný Vládou SR bez prijatého Uznesenia Vlády k materiálu.

- NDS a. s. vo svojich materiáloch prezentuje presmerovanie rýchlostnej cesty R3 z koridoru Turčianske Teplice – Kremnica - Žiar nad Hronom do koridoru Turčianske Teplice - Ráztočno a v pokračovaní ako peáž s R2 Ráztočno – Žiar nad Hronom. Dokument[60] proklamuje ako účel stavby rýchlostnej cesty R1 v úseku od Banskej Bystrice po napojenie na diaľnicu D1 pri meste Ružomberok odľahčenie cesty I/59 a horských priechodov v Nízkych Tatrách, súčasti území Natura 2000. Zároveň iný oficiálny dokument[58], ktorého súčasťou je Dopravno-inžinierska analýza uvádza, že presmerovaním rýchlostnej cesty R3 do koridoru Horná Štubňa – Ráztočno R2 nenastane odľahčenie dopravy, ale naopak nové navýšenie objemov cestnej dopravy v koridore rýchlostnej cesty R1 a cesty I/59 Banská Bystrica – Ružomberok, vrátane horských priechodov. Je potrebné zdôrazniť, že pre predmetnú trasu presmerovanej rýchlostnej cesty R3 do koridoru Martin – Horná Štubňa – Ráztočno, s pokračovaním ako peáž R2 a R3 v úseku Ráztočno – Žiar nad Hronom, nebolo v zmysle zákona o posudzovaní vplyvov na životné prostredie č. 24/2006 Z. z. vypracované posúdenie na úrovni SEA ani EIA. Uvedený úsek presmerovanej rýchlostnej cesty R3 nie je súčasťou záväzných častí dokumentov[11,25,61]. Stratégia udržateľného rozvoja dopravy ŽSK a mobility Žilinského samoprávneho kraja - na základe dopravného modelovania dotknutého priestoru a v zhode s KURS[11] - preukázala v dlhodobom výhľade postačujúce riešenie prepojenia Turca a Hornej Nitry realizované modernizáciou existujúcej cesty II/519 v úseku Turčianske Teplice –

Nitrianske Pravno križovatka s I/64, s jej preradením medzi cesty I. triedy. Sektorom dopravy presadzovaná podpora usporiadania siete rýchlostných ciest R1 a R3 prináša pre Slovensko dvojnásobný zásah narúšajúci ekologickú stabilitu územia (R1 pohoria Nízke Tatry a Veľká Fatra - obidva národné parky súčasť Natura 2000, R3 pohorie Žiar). Dokument[4] odporúča realizovať trasu rýchlostnej cesty R3 v línii Martin – Turčianske Teplice – Banská Bystrica – Zvolen, ktorá z dopravného hľadiska pokrýva požiadavky na smerovanie dopravných prúdov diaľkovej medzištátnej automobilovej dopravy v zmysle[28, 33, 62] a dopravy celoštátnej až regionálnej, pričom sa vyhýba konfliktným územiam Natura 2000, pre ktoré bola stanovená požiadavka preukázania vyššieho verejného záujmu rýchlostnej cesty R1 nad záujmami ochrany území európskeho významu.

3.6 ANALÝZA TEMATICKEJ OBLASTI INFRAŠTRUKTÚRA

Preprava osôb a nákladov

V prvej polovici deväťdesiatych rokoch vo výkonoch železničnej aj cestnej autobusovej prepravy osôb doznievajú denné cestovné zvyklosti obyvateľstva z rokov formovaných direktívnym riadením ekonomického a spoločenského života. Spoločenská a ekonomická zmena na začiatku rokov deväťdesiatych priniesla - okrem iných - i sprístupnenie možností rozvoja individuálneho automobilizmu pre široké vrstvy obyvateľov krajín V4. Pokles výkonov VOD bol kompenzovaný nárastom objemov a výkonov IAD. V SR a ČR sa nárast objemov a výkonov IAD prejavil poklesom výkonov v autobusovej doprave.

Tabuľka 51: Vývoj výkonov v železničnej osobnej doprave, V4 [mil. os. km]

Štát /rok	2005	2010	2015	2020	koef 20/05	koef 20/10	koef 20/15
ČR	6 667	6 559	8 125	6 623	0,99	1,01	0,82
MR	9 714	7 653					
PR	17 882	17 485	17 240				
SR	**2 182**	**2 309**	**3 411**	**2 133**	**0,98**	**0,92**	**0,63**

Zdroj: (65)

Tabuľka 52: Vývoj výkonov v cestnej osobnej autobusovej doprave, V4 [mil. os. km]

Štát /rok	2015	2016	2017	2018	2019	koef 19/15
ČR	15 406	15 841	16 846	17 265	17 056	1,11
MR	17 617	17 622	17 997	18 659	18 721	1,06
PR	21 570	19 168	18 930	16 969	19 914	0,92
SR*	**4 499**	**4 996**	**5 060**	**5 394**	**5 381**	**1,20**

Zdroj: (66)

Dlhodobý trend rastu výkonov cestnej nákladnej dopravy a poklesu výkonov železničnej nákladnej dopravy v krajinách V4 je predovšetkým viazaný na štrukturálne zmeny v ekonomike krajín od začiatku deväťdesiatych rokov minulého storočia, viazaný na globalizáciu ekonomiky a postupné presadzovanie nových výrobných technológii vo svete. Technológie vyžadujúce si presne časovaný prísun výrobného materiálu znížili nároky na objemy skladového hospodárstva a naopak zvýšili nároky na prepravu v režime just in time. Cestná automobilová nákladná doprava je práve tým dopravným módom, ktorý takúto dopravu dokáže zabezpečiť.

Tabuľka 53: Vývoj objemov prepravy v železničnej nákladnej doprave, V4 [tis. ton]

Štát /rok	2011	2015	2020	koef 20/10	koef 20/15
ČR	87 096	97 280	90 902	1,04	0,93
MR	47 424	50 333	51 892	1,09	1,03
PR	248 606	224 320	218 381	0,88	0,97
SR	**43 711**	**47 358**	**41 572**	**0,95**	**0,88**

Zdroj: (67)

Tabuľka 54: Vývoj výkonov v cestnej nákladnej doprave [mil. tkm]

Štát /rok	2000	2005	2010	2015	2020	koef 20/00	koef 20/05	koef 20/10	koef 20/15
ČR	37 310	43 447	51 832	58 715	56 090	1,50	1,29	1,08	0,96
MR		25 152	33 721	38 353	32 224		1,28	0,96	0,84
PR		111 826	202 308	260 713	354 927		3,17	1,75	1,36
SR		**22 566**	**27 575**	**33 540**	**31 634**		**1,40**	**1,15**	**0,94**

Zdroj: (68)

Tabuľka 55: Vývoj deľby prepravnej práce [%] železničnej a cestnej dopravy – prepravné výkony, V4

Štát	Druh dopravy	1995	2000	2005	2010	2015	2016
ČR	[%] Železničná nákladná	42	32	26	21	21	24
	[%] Cestná nákladná	58	68	74	79	79	76
MR	[%] Železničná nákladná	38	32	27	21	21	21
	[%] Cestná nákladná	62	68	73	79	79	79
PR	[%] Železničná nákladná	57	42	31	19	16	15
	[%] Cestná nákladná	43	58	69	81	84	85
SR	**[%] Železničná nákladná**	**34**	**44**	**30**	**23**	**20**	**20**
	[%] Cestná nákladná	**66**	**56**	**70**	**77**	**80**	**80**

Zdroj: (14)

Deľba prepravnej práce alebo dopravných výkonov (počet prepravených osôb, vykonané osobokilometre) vyjadruje vzájomný percentuálny pomer využívania jednotlivých druhov dopravy v území a čase.

Stabilný vývoj deľby prepravnej práce osôb v SR v období rokov 2009 – 2014 bol od roku 2014 zmenený v prospech navýšenia podielu železničnej dopravy v dôsledku zavedenia opatrení o bezplatnej preprave realizovanej v rámci vnútroštátnej prepravy pre osoby, ktoré dovŕšili 62 rokov a bezplatnej prepravy žiakov a študentov v železničnej doprave. Z hľadiska kritérií trvalo udržateľnej mobility je možné tento vývoj hodnotiť pozitívne. V deľbe prepravnej práce stanovenej na základe výkonov sú vyššie hodnoty podielu železničnej dopravy podmienené prepravou na dlhšie vzdialenosti ako v doprave autobusovej.

Tabuľka 56: Vývoj deľby prepravnej práce [%] železničnej a verejnej autobusovej dopravy - prepravené osoby, SR

Mód/Rok	2009	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Železničná	13	13	19	21	23	24	25
Cestná verejná	87	87	81	79	77	76	75

Zdroj: (2), (3)

Tabuľka 57: Vývoj deľby prepravnej práce [%] železničnej a verejnej autobusovej dopravy – prepravné výkony, SR

Mód/Rok	2009	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Železničná	33	34	43	42	43	42	43
Cestná verejná	67	66	57	58	57	58	57

Zdroj: (2), (3)

Vybrané ukazovatele cestnej dopravy[54] sú k dispozícii v územnom členení krajov SR za objemy a výkony realizované vo verejnej cestnej doprave osôb. Len v BSK a KSK bol v porovnaní rokov 2019 a 2015 zaznamenaný rast objemov prepravy a v BSK, TTSK a ŽSK bol v rovnakom porovnaní zaznamenaný rast výkonov prepravy. Rasty objemov a výkonov a podiel kraja v BSK sú pravdepodobne závislé na sídelnej štruktúre kraja ovplyvňujúcej funkčné parametre prevádzkovaného IDS Bratislavského kraja. Na rast prepravných výkonov v Tb TSK a ŽSK pravdepodobne pôsobila kombinácia opatrení zľavnenej prepravy žiakov a študentov s dochádzkou do škôl na väčšie prepravné vzdialenosti.

Tabuľka 58: Objemy a výkony realizované v cestnej doprave osôb v členení podľa krajov.

	BSK		TTSK		TNSK		NSK		ŽSK		BBSK		PSK		KSK	
	2015	2019	2015	2019	2015	2019	2015	2019	2015	2019	2015	2019	2015	2019	2015	2019
Prepr. Os. [tis. osôb]	14 171	18 025	23 831	22 808	39 133	34 904	41 433	39 732	38 985	36 231	36 928	33 911	28 998	25 449	24 286	24 474
koef. 19/15		1,27		0,96		0,89		0,96		0,93		0,92		0,88		1,01
podiel kraja 19 [%]		7,65		9,68		14,82		16,87		15,38		14,40		10,80		10,39
Výkony [mil. oskm]	464	1 551	444	544	553	550	612	526	431	453	521	472	465	428	450	389
koef. 19/15		3,34		1,23		0,99		0,86		1,05		0,91		0,92		0,86
podiel kraja 19 [%]		31,57		11,07		11,19		10,71		9,22		9,61		8,71		7,92

Vývoj deľby prepravnej práce nákladnej dopravy železničnej a cestnej v SR dokumentujú nasledujúce tabuľky. Nakoľko dáta nie sú dostupné v územnej štruktúre krajov, do porovnania vývojových trendov boli vybraté dopravné módy s reálnym zastúpením módov. Prezentované údaje preukazujú nepriaznivý stav vo vzťahu k výške podielu

ekologickejšej železničnej dopravy nákladov. V tomto kontexte je potrebné konštatovať stagnáciu podielu železničnej dopravy bez reálnych náznakov zvyšovania jej podielu v deľbe prepravnej práce. V cezhraničnej doprave (dovoz/vývoz), v ktorej spočíva prirodzený potenciál železničnej prepravy na dlhé vzdialenosti, je pokles podielu dovozu o 10 % (2019 – 2009) železničnou dopravou zvlášť alarmujúci.

Tabuľka 59: Vývoj deľby prepravnej práce [%] nákladnej ŽD a CD – výkony tonokilometrov v nákladnej doprave, SR

rok	2009		2010		2015		2016		2017		2018		2019	
Mód	ŽD	CD	ŽD	CD	ŽD	CD	ŽD	CD	ŽD	CD	ŽD	CD	ŽD	CD
Spolu	20	80	23	77	20	80	20	80	19	81	20	80	20	80
v tom: vnútroštátna	12	88	15	85	18	82	16	84	14	86	13	87	13	87
dovoz	34	66	34	66	27	73	26	74	28	72	26	74	24	76
vývoz	16	84	18	82	17	83	17	83	18	82	16	84	14	86

Zdroj: (2), (3)

Vo vyššie uvedených tabuľkách deľby prepravnej práce nie je uvádzaná intermodálna/kombinovaná preprava, ktorá je zahrnutá pod železničnú dopravu a pri zvoze a rozvoze kontejnerov pod cestnú nákladnú dopravu.

Z porovnania dát CSD 2015 je zrejmé, že v ŽSK sa vykonáva druhý najvyšší objem výkonov cestnej nákladnej dopravy, čo súvisí s polohou kraja, jeho cezhraničnými väzbami a lokalizáciou cestnej infraštruktúry Z TEN-T. Na celkovom objeme dopravných výkonov sa ŽSK podieľa na úrovni takmer 13,5 %, čo predstavuje jednu z najvyšších hodnôt tohto ukazovateľa v rámci všetkých VÚC. Dlhodobé dáta NBS o intenzite a smerovaní tokov zahraničnej tovarovej výmeny SR[12] tieto zistenia potvrdzujú, nakoľko jej najvyššie objemy sú prepojené so západným smerom na ČR, Nemecko a štáty západnej Európy, prepravované aj cez územie ŽSK. Vzhľadom na politický a spoločenský konsenzus začlenenia SR do EÚ je možné uvedené smerovanie zahraničnej tovarovej výmeny SR považovať za dlhodobo stabilné.

Ukazovateľom dopytu po PAD[7] sú sledované štatistické údaje počtu prepravených cestujúcich. Výkony autobusovej dopravy v ostatných rokoch výrazne klesajú, týka sa to všetkých skupín cestujúcich. Mení sa tiež výrazne proporcionalita štruktúry dopytu z hľadiska skupín cestujúcich, resp. druhu cestovného. Pokles dopytu po službách autobusovej dopravy je kompenzovaný rastom výkonov individuálnej automobilovej dopravy.

Graf 53: Vývoj počtu prepravených osôb PAD [počet osôb] za obdobie rokov 2005 až 2018 v ŽSK v štruktúre cestovného

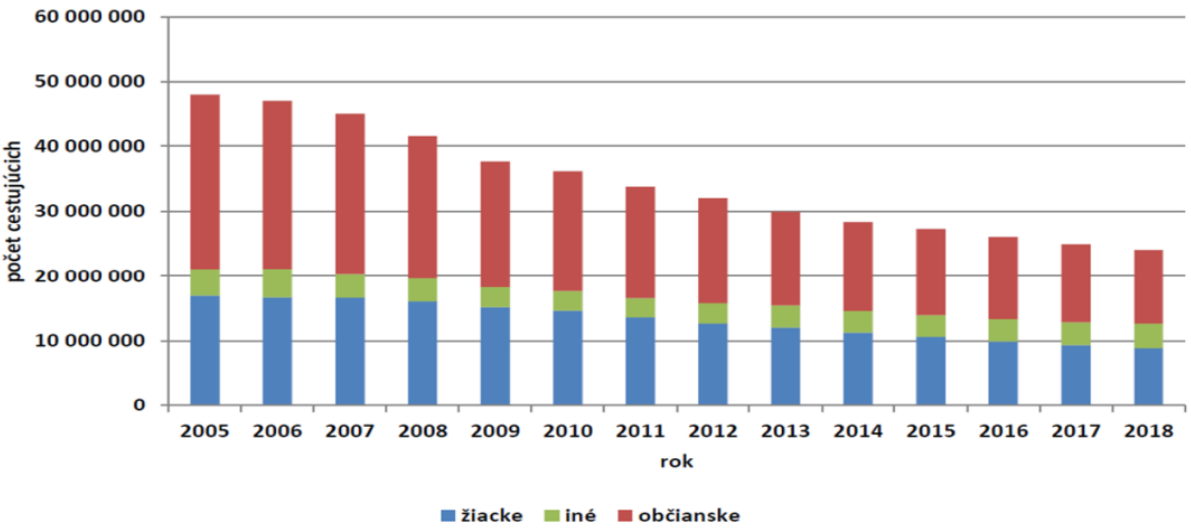

Zdroj: (7)

Tabuľka 60: Zmeny vo vývoji počtu prepravených osôb PAD za obdobie rokov 2005 až 2018 v ŽSK

Cestovné	Žiacke	Občianske	Iné	Spolu
Úbytok v absolútnej hodnote (2018 - 2005)	-8 036 096	-15 485 297	-433 744	-23 928 137
Celkový index poklesu	52,54%	42,54%	89,58%	50,17%

Zdroj: (7)

V rámci rozlíšenia vývoja štruktúry cestujúcich z roka na rok stúpa percento zľavnených cestujúcich, teda cestujúcich využívajúcich rôzne druhy osobitného cestovného.

Analýza dopytu po železničnej osobnej doprave je vykonaná na základe štatistických údajov o prepravených osobách. Dopyt po železničnej osobnej doprave[7] v rámci ŽSK a medzi ŽSK a ostatnými samosprávnymi krajmi mal v období od roku 2011 do konca roku 2014 stagnujúcu až klesajúcu tendenciu. Od roku 2015 bol zaznamenaný nárast počtu prepravených osôb v železničnej osobnej doprave – predovšetkým v neustále rastúcom vzťahu ŽSK s TNSK a s BSK - , ktorý spôsobilo zavedenie bezplatnej prepravy v novembri 2014. Po období rokov 2016 a 2017, keď nastala konsolidácia podmienok dopravného dopytu, vývoj prepravy osôb so zostávajúcimi krajmi stagnuje až – ako v prípade BBSK – klesá.

Grafické znázornenie desaťročného vývoja počtu prepravených osôb medzi ŽSK a ostatnými samosprávnymi krajmi je uvedené v nasledujúcom grafe.

Graf 54: Vývoj počtu prepravených osôb železničnou dopravou v období rokov 2010 – 2019 medzi ŽSK a ostatnými krajmi [počet osôb]

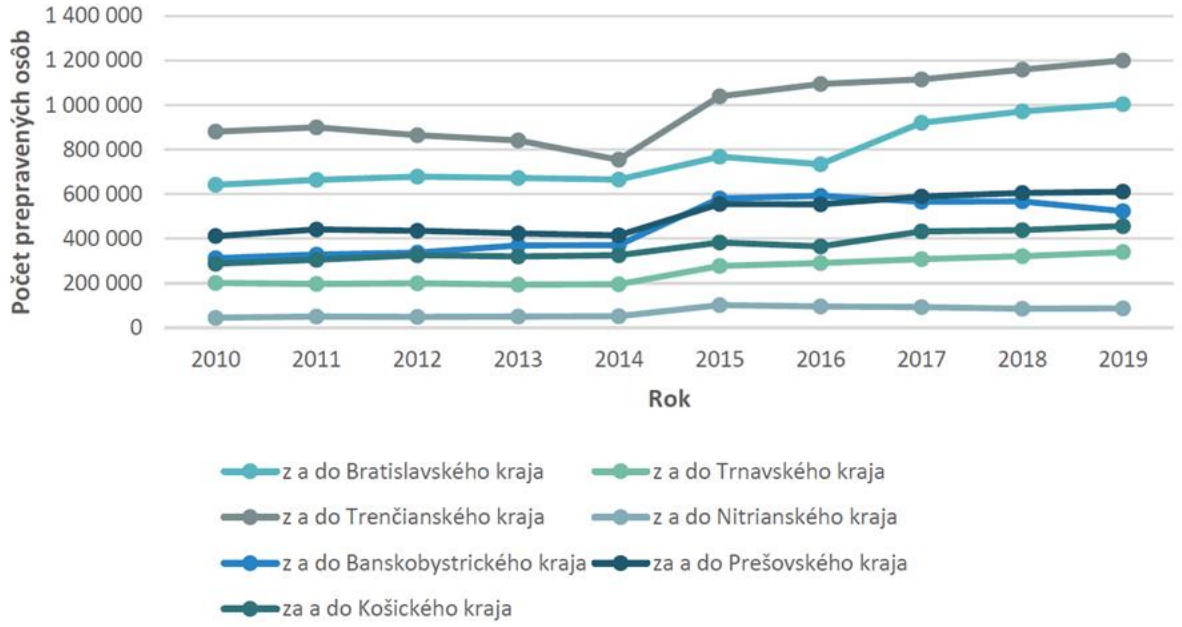

Zdroj: (7)

Podrobnejšie dátové znázornenie počtu prepravených osôb v rámci ŽSK (vnútorná doprava ŽSK) a medzi ŽSK a ostatnými samosprávnymi krajmi (Z+C doprava ŽSK) za obdobie po zavedení bezplatnej prepravy v novembri 2014 je uvedené v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 61: Prepravné vzťahy ŽSK s inými krajmi SR, počet prepravených cestujúcich v železničnej doprave vo vzťahu k ŽSK podľa nástupu a výstupu cestujúcich za roky 2015 a 2019

Preprava	Kraj nástupu	Kraj výstupu	[počet] preprava cestujúcich	
			2015	2019
Vnútorná	Žilinský	Žilinský	6 404 428	6 713 812
Z+C	Žilinský	Bratislavský	383 282	498 159
	Bratislavský	Žilinský	385 008	505 624
	Z+C ŽSK a BSK		768 290	1 003 783
	Žilinský	Trnavský	135 768	166 347
	Trnavský	Žilinský	141 291	173 506
	Z+C ŽSK a TTSK		277 059	339 853
	Žilinský	Trenčiansky	522 228	602 096
	Trenčiansky	Žilinský	517 443	598 617
	Z+C ŽSK a TNSK		1 039 671	1 200 713
	Žilinský	Nitriansky	51 143	43 813
	Nitriansky	Žilinský	50 678	43 074
	Z+C ŽSK a NSK		101 821	86 887
	Žilinský	Banskobystrický	289 724	262 641
	Banskobystrický	Žilinský	291 164	260 461
	Z+C ŽSK a BBSK		580 888	523 102
	Žilinský	Prešovský	278 971	307 589
	Prešovský	Žilinský	276 464	303 300
	Z+C ŽSK a PSK		555 435	610 889
	Žilinský	Košický	192 703	231 227
	Košický	Žilinský	190 858	225 600
	Z+C ŽSK a KSK		383 561	456 827
	Zdrojová spolu		1 853 819	2 111 872
	Cieľová spolu		1 852 906	2 110 182
	Zdrojová a cieľová spolu		3 706 725	4 222 054
Preprava Spolu			**10 111 153**	**10 935 866**

Zdroj: (7)

Z analýzy 5-ročného vývoja vyplývajú nasledujúce konštatovania:

- Podiel vnútornej železničnej prepravy osôb na území ŽSK reprezentuje 63 %;
- Podiel Z+C železničnej prepravy osôb medzi ŽSK a ostanými krajmi reprezentuje 37 %;
- Najsilnejší prepravný vzťah Z+C železničnej prepravy osôb ŽSK s TNSK je stabilne rastúci, reprezentuje 28 % zo všetkých ciest zdrojovej a cieľovej železničnej prepravy osôb;
- Gravitačná sila hlavného mesta Bratislavy sa premieta do druhého najsilnejšieho, stabilne rastúceho, prepravného vzťahu Z+C železničnej prepravy osôb ŽSK v hodnote podielu 22 %;
- Tretí najsilnejší prepravný vzťah Z+C železničnej prepravy osôb ŽSK reprezentuje väzba s PSK v hodnote podielu 15%.

Údaje z Dopravno-sociologického prieskumu vykonaného v rámci[4], boli použité ako základ pre model analýzy medzi oblastných vzťahov v osobnej doprave.

Obrázok 29: Zobrazenie dopravným modelom získaných dát o prepravných vzťahov [počet vykonaných ciest všetkými druhmi dopravy/24 h] v ŽSK v roku 2018

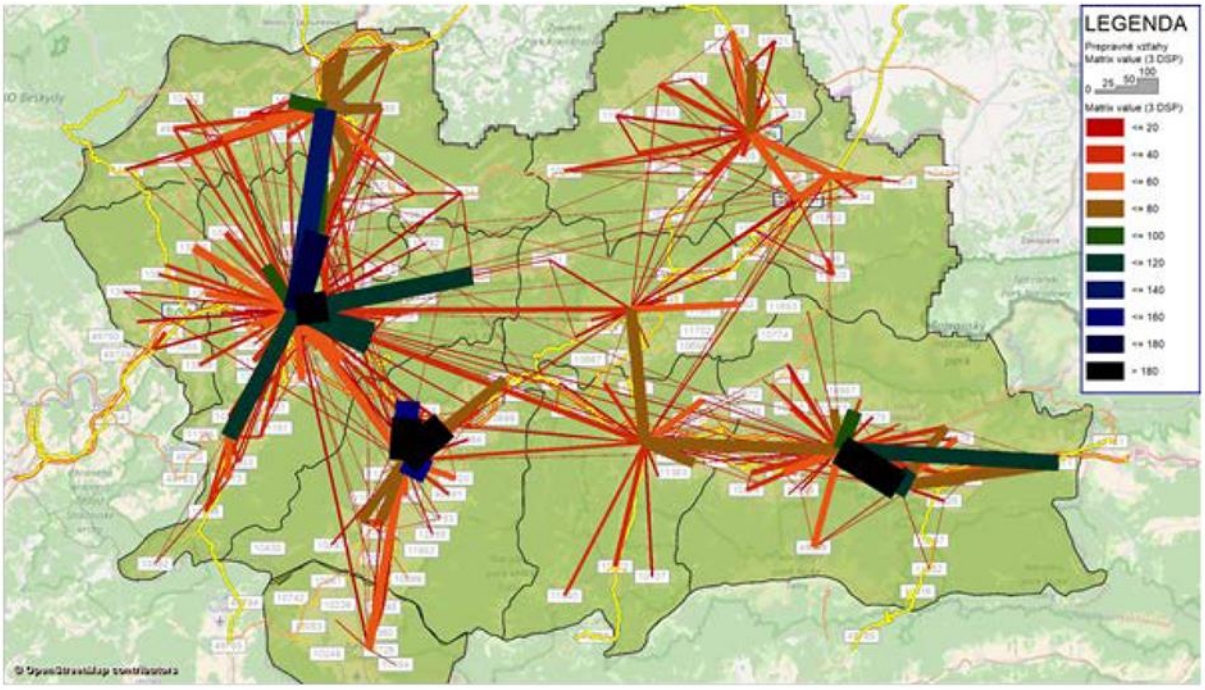

Zdroj: (4)

Vyššie uvedený obrázok dokumentuje prepravné vzťahy v osobnej doprave formované gravitačnou silou sídelnej štruktúry v usporiadaní podľa štruktúry FMO[4]. Najsilnejšie prepravné vzťahy boli modelom zdokumentované v FMO Žilina (Žilina – Kysucké Nové Mesto - Čadca – Terchová – Varín – Rajec), FMO Martin (Martin – Vrútky – Turany – Košťany) a FMO Liptovský Mikuláš (Liptovský Mikuláš – Liptovský Hrádok – Východná). Usporiadanie v štruktúre území UMR podľa[8] vytvára zo spojenia Ružomberka a Liptovského Mikuláša priestor s rozvojovým potenciálom na rovnakej hierarchickej úrovni ako aglomerácie Žiliny a Martina[4,9,10,11]. Pri uplatnení rovnakých princípov by napr. v prípade Žiliny jej územie ÚMR siahalo až k hranici s ČR a PR pričom jej stanovené územie ÚMR je ohraničené len nekompletným zoznamom najbližších obcí, ktoré sú súčasťou najtesnejších vzájomných sídelných väzieb v rámci záujmového územia mesta. Aplikácia území UMR, v usporiadaní tak, ako je stanovené pre PHSR+ ŽSK, je pre strategické územné plánovanie a plánovanie v sektore dopravy nepoužiteľné.

Najväčší podiel v deľbe prepravnej práce v ŽSK je podľa[4] vyhodnotený pre IAD v hodnote 40 %. Údaj predstavuje súčet podielu použitia dopravných módov osobného vozidlo - spolujazdec a osobného vozidlo – vodič. Podiel hromadnej dopravy predstavuje 24 %. Nemotorová doprava reprezentuje podiel 37 % zo všetkých analyzovaných ciest. Najvyšší podiel použitia osobného automobilu bol stanovený pre okres Žilina – 38 %.

Tabuľka 62: Počet prepravených cestujúcich podľa miesta nástupu a výstupu v PAD a ŽD spolu v roku 2018 [počet osôb]

Obec	Okres	Spolu
Žilina	Žilina	13 220 558
Čadca	Čadca	5 128 541
Liptovský Mikuláš	Liptovský Mikuláš	4 563 358
Martin	Martin	4 103 310
Ružomberok	Ružomberok	3 954 004
Námestovo	Námestovo	3 696 121
Kysucké Nové Mesto	Kysucké Nové Mesto	3 692 897
Bytča	Bytča	3 427 545
Dolný Kubín	Dolný Kubín	3 305 706
Liptovský Hrádok	Liptovský Mikuláš	2 101 683
Trstená	Tvrdošín	1 481 458

Turčianske Teplice	Turčianske Teplice	1 288 404
Turzovka	Čadca	1 194 279
Krásno nad Kysucou	Čadca	1 169 616
Tvrdošín	Tvrdošín	1 118 786
Vrútky	Martin	1 076 525

Zdroj: (7)

Z analýz[4] počtu prepravených cestujúcich PAD a ŽD vyplýva, že relevantnými spádovými centrami prepravy osôb sú jednotlivé okresné mestá a krajské mesto Žilina. Ďalšími dôležitými spádovými centrami v ŽSK, do ktorých smeruje podstatná časť ciest, sú mestá Liptovský Hrádok, Trstená, Turzovka, Krásno nad Kysucou, Vrútky.

V nižšie uvedenej tabuľke[7] sú prezentované počty prepravených osôb ŽSSK na jednotlivých traťových úsekoch v ŽSK za roky 2017 – 2019. Uvedené údaje nezahŕňajú cestujúcich v IC vlakoch a cestujúcich na režijné preukazy. V tabuľke nie je uvádzaná trať Žilina – Rajec, nakoľko z titulu platnosti dvoch tarifných systémov, nie možné korektne určiť celkový počet cestujúcich na tejto trati.

Tabuľka 63: Porovnanie počtu vybavených cestujúcich za roky 2018 a 2019 na traťových úsekov v ŽSK

Č. trate	Traťový segment	Okres	Počet vybavených cestujúcich		zmena 2019 2018
			2018	2019	
120	Plevník/Drieňové - Žilina	BY, ZA	3 783 363	3 925 594	3,76 %
127	Žilina - Kysucké Nové Mesto	ZA, KNM	1 809 243	1 818 271	0,50 %
	Kysucké Nové Mesto - Čadca	KNM, CA	1 746 696	1 761 466	0,85 %
	Čadca - Čadca hr.	CA	45 362	46 825	3,23 %
128	Čadca - Makov	CA	502 139	463 923	-7,61 %
129	Čadca - Skalité	CA	326 694	312 976	-4,20 %
	Skalité - Skalité hr.	CA	35 404	31 376	-11,38 %
145	Sklené pri Handlovej - Horná Štubňa	TR	163 002	163 051	0,03 %
170	Vrútky - Horná Štubňa	TR, MT	1 875 737	1 801 030	-3,98 %
180	Žilina - Liptovský Mikuláš	ZA, MT, DK, RK, LM	6 069 473	6 139 415	1,15 %
180	Liptovský Mikuláš - Štrba	LM	2 727 079	2 781 838	2,01 %
181	Kraľovany - Trstená	DK, TD	585 479	568 265	-2,94 %

Zdroj: (7)

Údaje uvedené v tabuľke prezentujú najväčší počet prepravovaných cestujúcich na traťovom úseku Žilina – Liptovský Mikuláš, za ním nasledujú traťové úseky Plevník/Drieňové – Žilina, Liptovský Mikuláš – Štrba, Žilina – Čadca, Vrútky – Horná Štubňa. Najväčší medziročný nárast počtu prepravených cestujúcich ako aj prepravného výkonu bol zaznamenaný na traťovom úseku Plevník/Drieňové – Žilina. Výsledky uvedenej analýzy korešpondujú s lokalizáciou hlavných sídelných rozvojových osí SR prvého stupňa. Pokles prepravených osôb na regionálnych tratiach Čadca – Makov, Kraľovany – Trstená je determinovaný ich nízkou konkurencie schopnosťou (čas a kultúra prepravy) voči PAD a IAD.

Významným faktorom ovplyvňujúcim ochotu obyvateľov využívať služby verejnej dopravy osôb je aj kvalita autobusových a železničných staníc a zastávok mestskej hromadnej dopravy a prímestskej autobusovej a železničnej dopravy. V tomto smere SR a ŽSK výrazne zaostávajú za kvalitou, hygienou a technickou úrovňou najmä v porovnaní so Západoerópskymi štátmi. Najmä autobusové a železničné zastávky nespĺňajú niektoré požiadavky na kvalitu dopravných služieb.V prípade autobusových zastávok je typickým nedostatkom absencia prístrešku pre cestujúcich, zastávkových pruhov, problematickým býva i prístup na zastávku napr. bezpečným chodníkom. Plán dopravnej obslužnosti Žilinského samosprávneho kraja obsahuje analýzu prestupných uzlov a miest, pre ktoré bola vykonaná pasportizácia stanovených terminálov verejnej dopravy v ŽSK režime vlak/autobus, ako aj vybraných prestupných miest v režime autobus/autobus s priemerným počtom nástupov a výstupov za jeden pracovný deň väčším ako 3 000 cestujúcich. S ohľadom na deklarované prioritné postavenie IDS ŽSK je dôležitým faktorom pre zacielenie budúcich investičných aktivít IDS zverejnenie nasledujúceho zoznamu:

Stanovené prestupné miesta – terminály verejnej dopravy v ŽSK v režime vlak/autobus:

- Bytča, železničná stanica – Bytča, Hrabové, železničná stanica,
- Žilina, železničná stanica – Žilina, autobusová stanica,

• Čadca, železničná stanica – Čadca, autobusová stanica,
• Čadca mesto zastávka – Čadca, železničná zastávka mesto,
• Kysucké Nové Mesto, železničná stanica – Kysucké Nové Mesto, autobusová stanica,
• Martin, železničná stanica – Martin, autobusová stanica,
• Turčianske Teplice, železničná stanica – Turčianske Teplice, autobusová stanica,
• Krásno nad Kysucou, železničná stanica – Krásno nad Kysucou, železničná stanica,
• Liptovský Mikuláš, železničná stanica – Liptovský Mikuláš, autobusová stanica,
• Dolný Kubín, železničná stanica – Dolný Kubín, autobusová stanica,
• Trstená, železničná stanica – Trstená, autobusová stanica,
• Kraľovany, železničná stanica – Kraľovany, železničná stanica,
• Ružomberok, železničná stanica – Ružomberok, autobusová stanica,
• Rajecké Teplice, železničná stanica - Rajecké Teplice, autobusová stanica,
• Rajec, železničná stanica – Rajec, železničná stanica,
• Turzovka, železničná stanica - Turzovka, železničná stanica,
• Liptovský Hrádok, železničná stanica – Liptovský Hrádok, železničná stanica.

Vybrané prestupné miesta v režime autobus/autobus s priemerným počtom nástupov a výstupov za jeden pracovný deň väčším ako 3 000 cestujúcich:

• Bytča, autobusová stanica,
• Námestovo, autobusová stanica.

Lokalizácia dopravcov a ich technických základní[4] na území ŽSK ilustruje priestorovú koncentráciu potenciálnych zdrojov a cieľov jázd nákladnej automobilovej dopravy. Vzhľadom na lokalizáciu predovšetkým výrobných základní sekundárneho sektoru a obslužných jednotiek sektoru terciárneho predstavuje zastúpenie všetkých ukazovateľov okresu Žilina viac ako tretinové hodnoty podielu v ŽSK.

Tabuľka 64: Prehľad lokalizácie dopravcov cestnej nákladnej automobilovej dopravy so sídlom v okresoch ŽSK a počet vozidiel s povolením a kópiami licencií EÚ [počet]

Okres	Počet dopravcov		Počet vozidiel s licenciami na CND					
	Spolu	%	Spolu	%	EÚ	%	Vnútroštátna	%
BY	31	3	217	4	180	4	37	3
CA	45	5	259	5	164	4	95	7
DK	47	5	180	3	137	3	43	3
KM	77	8	485	9	296	7	189	14
LM	109	11	470	9	393	9	77	6
MT	89	9	382	7	314	8	68	5
NO	63	6	214	4	166	4	48	4
RK	21	2	100	2	76	2	24	2
TR	48	5	329	6	313	8	16	1
TS	123	13	804	15	614	15	190	15
ZA	318	33	2032	37	1515	36	517	40
Spolu	**971**	**100**	**5472**	**100**	**4168**	**100**	**1304**	**100**

Zdroj: (4)

Infraštruktúra cestnej nákladnej dopravy[4] sa skladá nielen z cestnej siete, ale aj z technickej základne dopravcov, ktorá by mala zodpovedať požiadavkám zákona č. 56/2012 Z. z. o cestnej doprave v znení neskorších predpisov. Dopravca je povinný zabezpečiť technickú základňu vybavenú na prevádzku, údržbu, technickú kontrolu, parkovanie a garážovanie vozidiel a na starostlivosť o posádky vozidiel a o náklad v rozsahu poskytovaných dopravných služieb a zabezpečiť, aby prevádzkované vozidlá parkovali a garážovali v priestoroch technickej základne alebo v priestoroch určených obcou na tento účel. Ak podnik už pri budovaní výrobných hál, ktoré sú v SR často budované s podporou štátu, nezabezpečí dostatočný počet parkovacích miest alebo ich dodatočne nedobuduje, môžu vzniknúť nasledujúce komplikácie:

- preplnené parkovacie plochy v okolí podnikov na verejných komunikáciách, ktoré vedú k „nebezpečnému parkovaniu“ napr. na výjazdových rampách;
- negatívne dopady na bezpečnosť dopravy ostatných účastníkov cestnej premávky; pokračovanie v jazde aj cez povinnú prestávku a odpočinky;

- nedostatočné alebo žiadne služby poskytované vodičom na parkovacích plochách, resp. znečisťovanie okolia pozemných komunikácií;

Ako vyplýva z vykonanej analýzy v ŽSK existuje nedostatok parkovacích miest pre krátkodobé ale aj dlhodobé parkovania nákladných vozidiel. Niektoré nákladné vozidlá dopravcov so sídlom na území kraja - vzhľadom na nedôslednú kontrolu preukazovania podmienky dostatočnej kapacity parkovacích miest - parkujú vozidlá najmä na miestnych verejných komunikáciách. Väčšina výrobných firiem v kraji nemá dostatočný počet miest pre nákladné vozidlá, ktoré prichádzajú s cieľom vykládky alebo nakládky do ich areálov aj vzhľadom na nedostatky v našej legislatíve a nedostatky v STN.

Vzhľadom k legislatívnym požiadavkám EK na cesty TEN-T je infraštruktúra odpočívadiel na diaľniciach a rýchlostných cestách v ŽSK4 pre cestnú nákladnú dopravu nedostatočná.

Mimo areálov výrobných firiem ale i obchodných a distribučných centier sú dôležité možnosti na parkovanie a odstavovanie nákladných vozidiel na odpočívadlách pozdĺž siete diaľnic, rýchlostných ciest a ciest I. triedy. Komplexná vybavenosť odpočívadiel pre vodičov cestnej nákladnej dopravy na veľké vzdialenosti je totiž kľúčovým faktorom pre splnenie daných podmienok pre dodržanie bezpečného režimu jazdy. Nasledujúca tabuľka identifikuje odpočívadlá na sieti diaľnic, chýbajú odpočívadlá na sieti rýchlostných ciest a ciest I. triedy, ktoré sú súčasťou európskych sieti TEN-T a AGR. Vzhľadom na zaostávanie výstavby diaľnice D3 a rýchlostnej cesty R3 sa problémy v tejto oblasti intenzívne prejavujú na cestách I/11 na Kysuciach, I/59 na Orave a I/65 v Turci, ktoré suplujú ich funkcie.

Tabuľka 65: Odpočívadla na diaľniciach a rýchlostných cestách v Žilinskom kraji a vybraných hraničných priechodoch

Diaľnica, cesta/ Názov odpočívadla	Smer/ Počet miest pre návesové alebo prívesové súpravy	Vybavenie	Smer/ Počet miest pre autobusy	Poznámka
D1 Predmier	ZA- BA/ 4 BA-ZA/3	Motorest		
D1 Turčianska Štiavnička	ZA- RK/ 8 RK-ZA/6	Motorest len v smere RK/ZA	ZA- RK/ 2 RK-ZA/3	
D1 Ivachnová	RK-PO/4	Čerpacia stanica s občerstvením	RK-PO/1	
D1 Dechtáre	RK-PO/3 PO-RK/5	WC a reštaurácia cez podchod v smere PO-RK	RK-PO/1 PO-RK/2	
D1 Černice	RK-PO/3	WC	RK-PO/3	* Odhad autorov
D1 Velínok	RK-PO/3	WC	RK-PO/3	
D1 Hybe	RK-PO/3 PO-RK/9	Čerpacia stanica s občerstvením	RK-PO/1 PO-RK/2	
D1 Východná	Obojstranné/11	Reštaurácia a WC	Obojstranné/2	
I/11 Svrčinovec SK/CZ	20	WC	2	
I/10 Makov SK/CZ	Na obidvoch stranách 40*	Čerpacia stanica a reštaurácia	4*	* Odhad autorov

Zdroj: (4)

Funkčnosť železničnej nákladnej prepravy v ŽSK v blízkej budúcnosti závažne ovplyvní do výstavby pripravený projekt[6] „Dostavba zriaďovacej stanice Žilina/Teplička a nadväzujúcej železničnej infraštruktúry v uzle Žilina“ zahŕňajúci v sebe riešenie jedného železničného uzla, pracovne nazvaného „uzol Žilina“. Súčasťou projektu sú úseky železničnej trate Strážov – Žilina, Žilina – Budatín, Žilina – Varín, odbočka Váh (KIA), odbočka Potok, Varín – Strečno; železničné stanice ŽST Žilina – osobná stanica, ŽST Žilina/Teplička - zriaďovacia stanica; ŽST Varín. Funkčným prepojením Zriaďovacej stanice s blízkym, už prevádzkovaným, verejným terminálom TIP Žilina v k. ú. Teplička nad Váhom sa vytvorí významný areál nákladnej dopravy lokalizovaný v križovaní dvoch dopravných koridorov Z TEN-T.

V ŽSK sa v súčasnosti nachádza súkromný terminál intermodálnej prepravy Rail Cargo Operator - ČSKD s. r. o. na Bratislavskej ceste v Žiline a verejný terminál TIP Žilina v k. ú. Teplička nad Váhom, do prevádzky uvedený od 01. 04. 2019. V Ružomberku - Liskovej sa nachádza súkromný terminál Rail Cargo Operator, ktorý je mimo prevádzky.

Terminály Rail Cargo Operator sú súčasťou ÖBB. Všetky uvedené terminály sú pripojené na železničné trate Dohody AGTC.

Dopravné výkony terminálov reprezentuje množstvo zmanipulovaných INJ (kontajnerov) v roku 2017. Súkromný terminálu Rail Cargo Operator v Žiline s podielom 17,82 % bol po Dunajskej Strede 64,76 % v roku 2017 druhým najvýkonnejším terminálom v SR.[4]

Desaťročný vývoj prepravy tovarov v kombinovanej doprave SR predstavoval takmer trojnásobný nárast (koeficient rastu 2017/2007 2,96). Dlhodobé pokračovanie v uvedenom trende predstavuje jeden z potenciálov očakávaného presunu prepravy nákladov z cestnej dopravy na kombinované dopravné módy.

Graf 55: Vývoj počtu prepravených osôb železničnou dopravou v období rokov 2010 – 2019 medzi ŽSK a ostatnými krajmi [počet osôb]

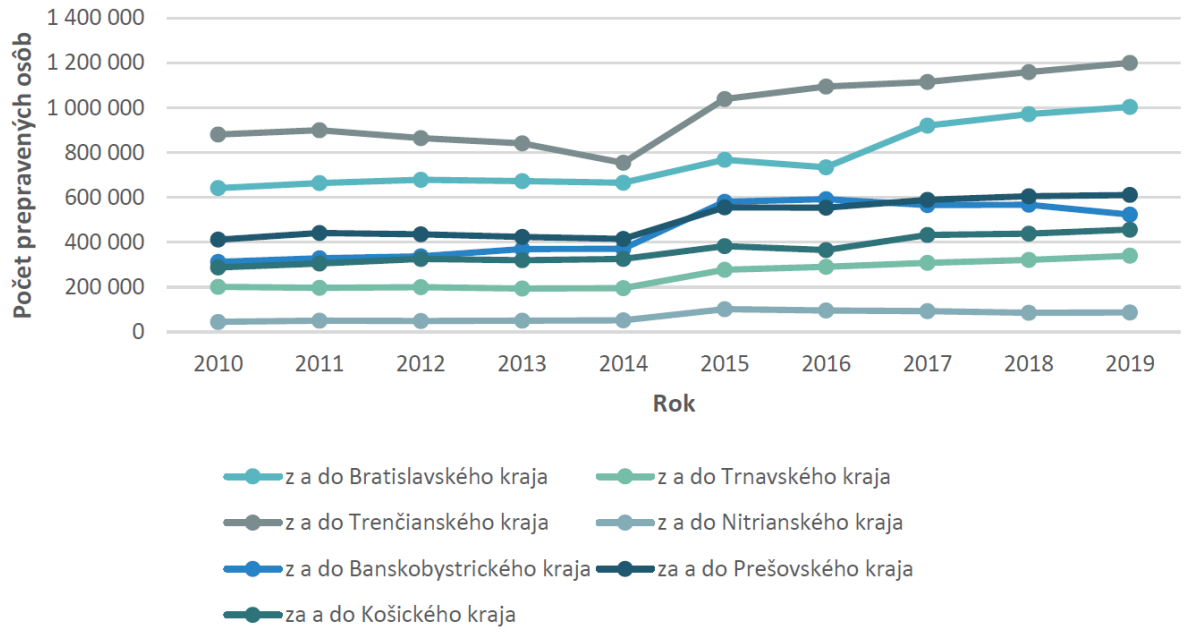

Zdroj: (7)

Podrobnejšia dátová analýza 5-ročného vývoja počtu prepravených osôb v rámci ŽSK (vnútorná doprava ŽSK) a medzi ŽSK a ostatnými samosprávnymi krajmi (Z+C doprava ŽSK), za obdobie po zavedení bezplatnej železničnej prepravy v novembri 2014, dokumentuje nasledujúce konštatovania:

- Podiel vnútornej železničnej prepravy osôb na území ŽSK reprezentuje 63 %;
- Podiel Z+C železničnej prepravy osôb medzi ŽSK a ostanými krajmi reprezentuje 37 %;
- Najsilnejší prepravný vzťah Z+C železničnej prepravy osôb ŽSK s TNSK je stabilne rastúci, reprezentuje 28 % zo všetkých ciest Z+C železničnej prepravy osôb;
- Gravitačná sila hlavného mesta Bratislavy sa premieta do druhého najsilnejšieho, stabilne rastúceho, prepravného vzťahu Z+C železničnej prepravy osôb ŽSK v hodnote podielu 22 %;
- Tretí najsilnejší prepravný vzťah Z+C železničnej prepravy osôb ŽSK reprezentuje väzba s PSK v hodnote podielu 15%.

Nízkoemisná mobilita

Druh trakčného pohonu motorových vozidiel ovplyvňuje charakter produkcie škodlivých látok, ktoré sú počas prepravného procesu lokálne uvoľňované do ovzdušia, ale i škodlivých látok, ktoré sa uvoľňujú v priebehu výroby pohonného média vozidiel (elektrická energia, plyn, vodík). Problematika výroby energie potrebnej na alternatívny pohon motorových vozidiel je bližšie opísaná v časti venovanej energetickej infraštruktúre.

Citácia[35]: V poslednom štvrťroku roku 2020 bol takmer každý šiesty zaregistrovaný osobný automobil (16,5 %) v Európskej únii z kategórie ECV. Štátne podpory, ktoré boli zavedené európskymi vládami na zvýšenie dopytu po bezprecedentnom vplyve ochorenia COVID-19 na predaj automobilov, boli zamerané na stimuláciu predaja vozidiel s nízkymi a nulovými emisiami. V roku 2020 dosiahli hybridné vozidlá (HEV) 11,9 % podiel z celkového počtu predaných osobných automobilov v EÚ, čo je nárast o 5,7 % oproti roku 2019. ECV vozidlá zaznamenali v minulom roku podobný rast, skončili s trhovým podielom 10,5 % v porovnaní s 3,0 % podielom na trhu rok predtým. Hoci celkový pokles registrácií automobilov o 3 milióny kusov v dôsledku ochorenia COVID-19 najviac zasiahol dieselové a benzínové vozidlá, konvenčné druhy palív zostali stále dominantnými s trhovým podielom na úrovni 75,5 %.

Citácia[35]: V poslednom štvrťroku 2020 zaznamenal predaj áut so spaľovacím motorom značné straty. Registrácie áut s dieselovým pohonom klesli o 23,0 % na 730 837 kusov, pričom pokles zaznamenala väčšina trhov EÚ. Z trhového podielu 30,5 % v štvrtom kvartáli roku 2019 klesli na 25,4 % v rovnakom období v roku 2020 a celoročne zaznamenali dieselové autá pokles trhového podielu na konečnú hodnotu 28 %.

Dopyt po benzínových autách zaznamenal ešte väčší pokles (- 33,7 %), keď oproti 1,7 miliónu predaných kusov v roku 2019 klesol na 1,2 milióna v roku 2020. Celkový podiel benzínových áut v EÚ za štvrtý štvrťrok roku 2020 je 40,6 %, čo je významný pokles v porovnaní s 56,6 % trhovým podielom, ktorý mali ešte v poslednom štvrťroku 2019. V poslednom štvrťroku 2020 zaznamenali okrem Írska všetky trhy EÚ pokles registrácií benzínových automobilov. Stále však benzínové vozidlá v roku 2020 predstavovali takmer polovicu (47,5 %) celkového predaja osobných automobilov v EÚ.

Za posledný štvrťrok 2020 vzrástol počet ECV vozidiel v EÚ zo 130 992 kusov v roku 2019 na takmer pol milióna (+262,8 %), čím prvýkrát prekonal objem predaja hybridných elektrických vozidiel. Tento silný nárast dopytu po batériových elektrických vozidlách (BEV) a plug-in hybridoch (PHEV) – s nárastom registrácií o 216,9 % a 331,0 % – bol do značnej miery vyvolaný vládnymi stimulmi na podporu predaja vozidiel s nízkymi a nulovými emisiami. Je prirodzené, že najvyššie prírastky boli zaznamenané v krajinách s najštedrejšími dotáciami. Napríklad v Nemecku sa registrácie BEV vozidiel v poslednom štvrťroku 2020 zvýšili o viac ako o 500 %.

Hybridy (HEV) zaznamenali v poslednom štvrťroku takisto významný nárast, pričom predaj sa zdvojnásobil (+104,7 %), z 212 612 kusov v roku 2019 na 435 260 kusov v minulom roku, čo predstavuje 15,1-percentný podiel na európskom trhu. Po prvýkrát v histórii v EÚ v roku 2020 prekročil predaj hybridov (1 182 792 ks) aj ECV vozidiel (1 045 831 ks) jeden milión kusov.

Registrácie automobilov s alternatívnymi palivami – etanolom (E85), skvapalneným ropným plynom (LPG) a zemným plynom (NGV) – sa v EÚ vo štvrtom štvrťroku zvýšili o 19,6 % na 69 877 kusov. Bolo to najmä v dôsledku výrazného nárastu predaja automobilov poháňaných LPG (+69,5 %), zatiaľ čo registrácie vozidiel poháňaných zemným plynom sa v rovnakom období znížili (-35,3 %).

Všetky vozidlá s alternatívnym pohonom (APV) spolu predstavovali v 4.Q 2020 34-percentný podiel automobilového trhu EÚ, pričom celkovo bolo zaregistrovaných takmer milión kusov (nárast o 143,9 % v porovnaní s rokom 2019). S výnimkou Cypru registrácie automobilov s alternatívnymi pohonmi narástli v 4.Q 2020 v celej EÚ. Pri pohľade na najväčšie automobilové trhy zaznamenalo najväčšie prírastky Nemecko (+236,6 %), Francúzsko (+156,7 %) a Taliansko (+108,9 %); bolo to spôsobené výrazným nárastom predaja batériových elektrických vozidiel a plug-in hybridov na konci roka.

Nariadenie Európskeho parlamentu a rady EÚ[28] sa zaoberá i povinnosťou lokalizácie nabíjacích staníc pre elektromobily pozdĺž diaľnic a rýchlostných ciest zaradených do siete Z TEN-T. V súčasnosti nie sú k dispozícii korektné, štatisticky garantované sumárne dáta o lokalizácii a počte nabíjacích staníc v SR, ŽSK a v jeho okresoch. V nižšie uvedenej tabuľke reprezentuje:

- DC – nabíjanie pomocou jednosmerného elektrického prúdu je určené na rýchle nabíjanie a vyžaduje špeciálnu nabíjaciu stanicu
- AC – je pomalšie nabíjanie pomocou striedavého elektrického prúdu.

Podľa komunikovaných správ z prostredia EK sa dá predpokladať, že do roku 2030 by EÚ by mala mať na cestách 30 miliónov batériových elektromobilov.

Citácia podľa[36] : Zo staršieho výskumu agentúry Transport & Environment vyplýva, že Európa bude potrebovať na to, aby nabíjala taký veľký počet batériových vozidiel, až tri milióny verejných nabíjačiek. Podľa údajov ACEA je v krajinách Európskej únie v súčasnosti len približne 144 000 a v celej Európe asi 185 000 nabíjacích staníc. To znamená, že ich počet by mal vzrásť minimálne 15-násobne. Ďalším veľkým problémom je ich geografické rozloženie. ACEA uvádza, že až tri štvrtiny zo všetkých nabíjačiek pripadajú na štyri krajiny – Holandsko, Nemecko, Francúzsko a Veľkú Britániu. Pritom tieto krajiny zaberajú len 27 % plochy Európy. Na zvyšných 73 % teda zostáva len štvrtina existujúcich nabíjacích bodov pre elektromobily.

Podľa správy[30] Holandsko, Nórsko a Spojené kráľovstvo sú aj naďalej najlepšie pripravenými krajinami Európy na revolúciu elektrických vozidiel a celkovo je Európa na revolúciu elektromobilov pripravená viac ako kedykoľvek predtým. Infraštruktúra nabíjania je však aj naďalej hlavnou prekážkou, ktorá bráni rozvoju elektromobility na celom kontinente, no v budúcnosti bude kľúčová pre zlepšenie pripravenosti na prevádzku elektromobilov. Index hodnotenia v správe o pripravenosti vychádza z troch základných faktorov: z registrácií elektrických vozidiel, vyspelosti nabíjacej infraštruktúry a z vládnych stimulov.

V strednodobom časovom rámci nie je účelné uvádzať údaje za počty evidovaných motorových vozidiel s alternatívnym pohonom. Elektromobily a hybridné vozidlá v SR nadobudli štatisticky významnejšie hodnoty až v období posledného roka. Najnižšie hodnoty stupňa automobilizácie a motorizácie sú v SR evidované v BSK. V týchto súvislostiach je potrebné zdôrazniť určitý stupeň chybovosti dát,nakoľko firemné vozidlá sú štatisticky evidované cez centrály firiem, ktoré sídlia v Bratislave, ale dopravné výkony realizujú na pobočkách rozptýlených po území SR.

Tabuľka 66: Stupeň automobilizácie [počet ob./1 OA] a motorizácie [počet ob./1 MV] so spaľovacím motorom podľa krajov SR a vybraných krajov ČR

Kraj	stupeň automobilizácie			stupeň motorizácie		
	2010	2015	2020	2010	2015	2020
BSK	2,07	1,75	1,48	1,65	1,38	1,21
TTSK	2,78	2,37	2,00	2,29	1,86	1,60
TNSK	3,17	2,71	2,29	2,65	2,14	1,83
NSK	2,98	2,52	2,10	2,46	1,98	1,67
ŽSK	**3,52**	**2,93**	**2,43**	**2,90**	**2,28**	**1,92**
BBSK	3,32	2,95	2,49	2,74	2,31	1,99
PSK	3,96	3,43	2,83	3,38	2,75	2,31
KSK	3,57	3,15	2,66	3,04	2,57	2,20
SR	**3,25**	**2,67**	**2,23**	**2,57**	**2,11**	**1,80**
MS kraj	2,75	2,44	2,07			
ZLn kraj	2,64	2,33	1,99			
JM kraj	2,47	2,22	1,90			

Zdroj: (22)

V kontexte strednodobej zmeny stupňa automobilizácie a motorizácie vozidiel so spaľovacím motorom boli zaznamenané najvyššie prírastky vo všetkých pozorovaných kategóriách zaznamenané v ŽSK. Príčiny tohto stavu možno hľadať v pomerne nízkom stupni automobilizácie a motorizácie v obdobiach direktívne riadenej ekonomiky, taktiež i v transformačnom období deväťdesiatych rokoch minulého storočia. S naštartovaním ekonomiky, po období jej konverzie v deväťdesiatych rokoch, narástla i životná úroveň a ekonomické možnosti obyvateľov ŽSK, ktoré sa prejavili prudším rastom automobilizácie kraja. Určitý vplyv môže mať i najvyšší počet podnikateľských subjektov s evidovaným miestom podnikania v ŽSK. Podobné parametre ekonomického zdôvodnenia možno pripísať i k vývoju stupňa motorizácie, ktorý vo vyššej miere zohľadňuje i vplyv úspešného hospodárskeho sektoru.

Tabuľka 67: Zmena stupňa automobilizácie a motorizácie vozidiel so spaľovacím motorom, [koef.]

Kraj	stupeň automobilizácie		stupeň motorizácie	
	koef. 15/20	koef.10/20	koef. 15/20	koef.10/20
BSK	1,18	1,40	1,15	1,37
TTSK	1,19	1,39	1,17	1,43
TNSK	1,18	1,39	1,17	1,45
NSK	1,20	1,42	1,19	1,47
ŽSK	**1,21**	**1,45**	**1,19**	**1,51**
BBSK	1,19	1,33	1,16	1,38
PSK	1,21	1,40	1,19	1,46
KSK	1,18	1,34	1,17	1,38
SR	**1,20**	**1,46**	**1,17**	**1,43**
MS kraj	1,18	1,33		
ZL kraj	1,17	1,33		
JM kraj	1,17	1,30		

Zdroj: (21)

Súčasný pomer medzi vozidlami so spaľovacím motorom a elektrickým + hybridným pohonom je značne nevyrovnaný, vyjadrený viac ako stonásobkom vyššieho počtu osobných automobilov a motorových vozidiel so spaľovacím motorom. Nevyrovnaný stav je determinovaný pomerne krátkym obdobím od dátumu zavádzania opatrení na podporu rozvoja parku vozidiel s alternatívnym pohonom. Celkový počet i prírastky vozidiel s alternatívnym pohonom sú vyššie v kategóriách osobných vozidiel ako v kategórii nákladných a špeciálnych vozidiel. V súčasnom období celkový stupeň automobilizácie a motorizácie zohľadňujúci vozidlá so spaľovacím a alternatívnym motorom spolu ovplyvňujú alternatívne vozidlá v zásade len v minimálnej miere

Tabuľka 68: Stupeň automobilizácie [počet ob./1 OA] a motorizácie [počet ob./1 MV] v krajoch v roku 2020

Kraj	Spaľovací motor		elektr.+hybrid		spolu spaľovacie+elektr.+hybrid	
	st. auto.	st. motor.	st. auto.	st. motor.	st. auto.	st. motor.
BSK	1,48	1,21	58,57	58,14	1,44	1,18
TTSK	2,00	1,60	221,71	220,93	1,98	1,58
TNSK	2,29	1,83	259,70	257,98	2,27	1,81
NSK	2,10	1,67	222,08	221,35	2,08	1,66
ŽSK	**2,43**	**1,92**	**249,14**	**248,25**	**2,40**	**1,91**
BBSK	2,49	1,99	314,96	313,89	2,47	1,97
PSK	2,83	2,31	301,98	301,65	2,80	2,29
KSK	2,66	2,20	295,79	293,95	2,64	2,18
SR	**2,23**	**1,80**	**185,24**	**184,27**	**2,20**	**1,78**

Zdroj: (21)

V súčasnosti nie sú k dispozícii štatisticky komplexné garantované dáta o počtoch, štruktúre a lokalizácii servisnej infraštruktúry pre vozidlá s alternatívnym pohonom v územnej štruktúre.

Štatistické údaje o parku motorových vozidiel so spaľovacím motorom, ktorých pohonným médiom je benzín a nafta sú k dispozícii v dlhodobom časovom rade a v pomerne podrobnej štruktúre. Disponibilné dáta o evidencii elektromobilov, hybridných vozidiel sú k porovnávacím účelom relevantné len za obdobie niekoľko rokov. Vozidlá s vodíkovým pohonom nie sú v tabuľkách započítané, nakoľko v evidencii PZ SR sa v súčasnosti nachádza len jedno vozidlo evidované v Bratislave.

Tabuľka 69: Počet osobných automobilov a motorových vozidiel evidovaných v ŽSK 2021 [počet], [koef.]

Okres/región	Spaľovací motor		elektr.+hybrid			koef spalovacie/e+h	
	Osobné	Motorové	Osobné	Nákladné	Motorové	Osobné	Motorové
BY	12 292	15 225	78	0	78	158,00	195,00
ZA	72 816	91 089	1 082	4	1 086	67,00	84,00
HORNÉ POVAŽIE	85 108	106 314	1 160	4	1 164	73,37	91,34
CA	33 845	41 707	234	1	235	144,64	177,48
KNM	12 396	15 408	100	1	101	123,96	152,55
KYSUCE	46 241	57 115	334	2	336	138,45	169,99
DK	15 657	20 020	126	0	126	124,26	158,89
NO	25 252	34 244	154	0	154	163,97	222,36
TS	14 424	19 399	116	0	116	124,34	167,23
ORAVA	55 333	73 663	396	0	396	139,73	186,02
LM	31 306	39 056	272	0	272	115,10	143,59
RK	21 523	26 329	198	1	199	108,70	132,31
LIPTOV	52 829	65 385	470	1	471	112,40	138,82
MT	38 909	48 523	384	2	386	101,33	125,71
TR	6 585	8 319	31	1	32	212,42	259,97
TURIEC	45 494	56 842	415	3	418	109,62	135,99
ŽSK	**285 005**	**359 319**	**2 775**	**10**	**2 785**	**102,70**	**129,02**

Zdroj: (21), (22)

Súčasný pomer medzi vozidlami so spaľovacím motorom a elektrickým + hybridným pohonom je značne nevyrovnaný, vyjadrený aj viac ako stonásobkom vyššieho počtu osobných automobilov a motorových vozidiel so spaľovacím motorom. Nevyrovnaný stav je determinovaný pomerne krátkym obdobím od dátumu zavádzania opatrení na podporu rozvoja parku vozidiel s alternatívnym pohonom. Celkový počet i prírastky vozidiel s alternatívnym pohonom sú vyššie v kategóriách osobných vozidiel ako v kategórii nákladných a špeciálnych vozidiel.

Najnižší stupeň automobilizácie a motorizácie vozidiel s alternatívnym pohonom bol v roku 2021 zaznamenaný v okrese Žilina a regióne Horné Považie, kde stupeň automobilizácie predstavoval hodnotu 162 obyvateľov/1 osobný automobil s alternatívnym pohonom. V ostatných krajoch bol stupeň automobilizácie s alternatívnym pohonom vyšší ako hodnota za ZASK. V regióne Kysuce bol zaznamenaný 2,3 razy vyšší stupeň automobilizácie vozidiel s alternatívnym pohonom ako v regióne Horné Považie. Najvyšší stupeň automobilizácie vozidiel s alternatívnym pohonom bol zaznamenaný v okrese Námestovo 405 obyvateľov/1 osobný automobil s alternatívnym pohonom.

Tabuľka 70: Stupeň automobilizácie [počet ob./1 OA] a motorizácie [počet ob./1 MV] v ŽSK v roku 2020

Okres/región	Spaľovací motor		elektr.+hybrid		spolu spaľovacie+elektr.+hybrid	
	st. auto.	st. motor.	st. auto.	st. motor.	st. auto.	st. motor.
BY	2,51	2,03	395,76	395,76	2,50	2,02
ZA	2,17	1,73	145,85	145,31	2,14	1,71
HORNÉ POVAŽIE	2,22	1,77	162,65	162,09	2,19	1,76
CA	2,67	2,16	385,50	383,86	2,65	2,15
KM	2,66	2,14	329,38	326,12	2,64	2,12
KYSUCE	2,66	2,16	368,70	366,51	2,64	2,14
DK	2,52	1,97	313,46	313,46	2,50	1,96
NO	2,47	1,82	405,51	405,51	2,46	1,82
TS	2,51	1,86	311,70	311,70	2,49	1,85
ORAVA	2,50	1,87	348,74	348,74	2,48	1,86
LM	2,31	1,85	265,83	265,83	2,29	1,84
RK	2,64	2,16	286,60	285,16	2,61	2,14
LIPTOV	2,44	1,97	274,58	274,00	2,42	1,96
MT	2,48	1,99	251,32	250,01	2,46	1,97
TR	2,41	1,91	512,52	496,50	2,40	1,90
TURIEC	2,47	1,98	270,83	268,88	2,45	1,96
ŽSK	**2,43**	**1,92**	**249,14**	**248,25**	**2,40**	**1,91**

Zdroj: (21), (22)

V súčasnom období celkový stupeň automobilizácie a motorizácie zohľadňujúci vozidlá so spaľovacím a alternatívnym motorom spolu ovplyvňujú alternatívne vozidlá v zásade len v minimálnej miere.

Problematiku rozvoja nízkoemisnej mobility v podstatnej miere ovplyvňuje i vybavenosť potrebná pre prevádzku vozidiel s alternatívnym pohonom. Vzhľadom na skoro nulové zastúpenie vozidiel s vodíkovým pohonom v premávke v SR ide o infraštruktúru viazanú na elektromobilitu (nabíjacie stanice, servisy pre elektromobily). Podobne ako v prípade vozidiel so spaľovacím motorom aj v rámci elektromobility je jej servisná štruktúra zabezpečovaná privátnym sektorom služieb pre motoristickú verejnosť.

Súčasné dostupné zdroje informácií o nabíjacích staniciach pre elektromobily sú obmedzené na webové portály zaoberajúce sa problematikou elektromobility. Ide o neštátne záujmové združenia, ktoré svoje dáta neposkytujú v jednotnej typovej štruktúre nabíjacích staníc a vyznačujú sa nedostatočne identifikovanou územnou štruktúrou. Ako príklad jedného zo zdrojov dát možno uviesť portál e-mobility (https://e-mobility.sk/nabijacie-stanice/), ktorý pre SR uvádza celkom 148 nabíjacích staníc, z toho nabíjacích staníc AC 66, nabíjacích staníc DC 7, nabíjacích staníc AC-DC 75. Mesto Žilina má vypracované dva koncepčné dokumenty zaoberajúce sa nízkoemisnou mobilitou. Koncepcia rozvoja elektromobility v meste Žilina[31] má za úlohu riešiť aktuálny stav dopravy v meste a hľadá riešenia pre rozvoj elektrickej, resp. nízkoemisnej mobility s dôrazom na nulovú produkciu lokálnych emisií či nižšiu hlučnosť a prevádzkové náklady.

V súčasnosti v krajinách EÚ obchodné reťazce pri predajniach budujú bezplatné nabíjacie stanice pre svojich zákazníkov. Tento trend sa pritom nevyhýba ani Slovensku, a to aj vďaka spoločnostiam Lidl, Kaufland, Billa, Tesco, Alza či McDonald, ktoré tento druh služieb plánujú alebo už realizujú. Nie všade bude umožnené bezplatné nabíjanie. V Bratislave sú zaznamenané prvé prípady inštalácie nabíjačiek pre elektromobily pripojených na lampy verejného osvetlenia.

V rámci vnímania nízkoemisnej mobility sa v mestských aglomeráciach – výraznejšie ako vo vidieckej krajine – uplatňuje podiel výkonov cyklistickej a pešej dopravy. V mestských aglomeráciách prevažuje cyklistická doprava pravidelná (práca a škola), vo vidieckej krajine prevláda cyklistická doprava nepravidelná vo väčšine prípadov cykloturistická. Prezentovať exaktne získané komplexné dáta o objemoch a intenzitách cyklistickej dopravy – na úrovni porovnateľnej so sčítaniami dopravy cestnej automobilovej - je pomerne zložité. Vo väčšine prezentovaných prípadov komplexný súbor dát o cyklistickej doprave chýba, ide buď o odborné odhady alebo o dáta získané dopravným modelovaním.

Podstatným a základným rozdielom z pohľadu rozdielu intenzít počas týždňa je účel ciest a dostupnosť cyklistickej infraštruktúry. Z pohľadu dennej mobility pracovných dní vykazujú intenzity v extraviláne výrazne nižšie intenzity v porovnaní s dňami počas víkendu, kedy s cieľom relaxu a turistiky priťahuje cyklistická infraštruktúra 3 až 5- násobne vyšší počet cyklistov v porovnaní s pracovným dňom.

Podľa[4] je v súčasnosti väčší podiel vybudovaných cyklotrás na území miest a obcí, aj keď taktiež v obmedzenej podobe. Čiastková/neúplná cyklistická infraštruktúra sa nachádza v mestách Žilina, Martin, Liptovský Mikuláš, Turzovka, Dolný Kubín, Rajec.

Súčasný stav ucelených cyklistických komunikácii reprezentujú cyklotrasy:

- Krásno nad Kysucou – Nová Bystrica;
- Žilina – Budatín – Vodné dielo Žilina – Varín / Strečno;
- Teplička n. Váhom – Nededza – Gbeľany;
- Vodné dielo Žilina – Teplička n. Váhom;
- Dunajov – Oščadnica;
- Cyklocestička okolo Oravskej priehrady;
- Trstená – Nowy Targ (PR);
- Liptovský Mikuláš – Liptovská Ondrašová;
- Cyklochodník Žiar - Smrečany - Liptovský Mikuláš - Liptovský Trnovec;
- Námestovo – Klin – Oravské Veselé – Jelešne (PR);
- Ružomberok – Korytnica (tzv. Korytnička, ktorá však nie je legálne vybudovanou cyklocestičkou a plní skôr turistickú funkciu).
- Vybudovanie cyklotrasy Pltníky – Vrútky po nábreží rieky Turiec.

V období rokov 2019 až 2021 sa v štádiu výstavby nachádzali nasledujúce projekty cyklistickej infraštruktúry územia ŽSK:

- 3,8 km dlhý úsek Vážskej dopravnej cyklotrasy Žilina cestný most – VD Žilina, Ľavobrežná;
- Vybudovanie zariadenia v meste Rajecké Teplice – parkovisko Bike and Ride, dopĺňa sieť VOD so zámerom vytvorenie IDS na území ŽSK;
- Terchovsko – Zázrivská dopravná cyklotrasa, 24 km dlhý úsek s odbočkou do Tepličky nad Váhom;
- Cyklochodník Martin - Tomčany.

Dopravná infraštruktúra

Medzinárodné porovnanie kompletizácie sietí cestnej, železničnej dopravy je vzhľadom na vzájomné väzby vhodné vykonať v rámci krajín Vyšegrádskej štvorky (ďalej len "V4"). Disponibilné údaje v oblasti dlhodobého vývoja výstavby diaľnic preukazujú najhoršiu pozíciu SR. V dlhodobom 20 a 15-ročnom kontexte sú výsledky SR až 3-krát horšie od najlepšie hodnoteného Poľska. Výsledky hodnotenia rastu dĺžky diaľničnej siete v kontexte V4 potvrdzujú poznatky, uvádzané na iných miestach analýzy PHSR+, ktoré zdôvodňujú meškanie výstavby diaľníc v SR politickým lobizmom presadzujúcim lokálne záujmy a spochybňovaním štátnej, len formálne presadzovanej koncepcie priorít výstavby.

Tabuľka 71: Porovnanie rastu dĺžky diaľnic a železničných tratí krajín V4, [koef.]

Štát	Diaľnice		Železničné trate	
	koef 16/95	koef 16/00	koef 16/95	koef 16/00
ČR	2,95	2,44	1,00	1,00
MR	5,74	4,29	1,00	2,58
PR	6,67	4,58	0,77	0,82
SR	**2,34**	**1,56**	**0,99**	**0,99**

Zdroj: (14)

V Podpornej štúdii[1] Úradu pre vydávanie publikácii EÚ z februára 2021 je uvádzané celkové hodnotenie koherencie a zosúladenia plnenia národných plánov výstavby siete Z TEN-T, ktoré je založené na nezávislej analýze v kombinácii s konzultáciami s členskými štátmi EÚ, teda i SR. Osobitná pozornosť sa v správe venuje základnej sieti v dôsledku plnenia cieľov realizácie do roku 2030. V dokumente absentuje akákoľvek zmienka o realizácii diaľnice D1 v úseku Turany – Hubová a o realizácii všetkých chýbajúcich úsekoch diaľnice D3. Z infraštruktúry zaradenej do siete Z TEN-T s termínom spojazdnenia do roku 2030 štúdia klasifikovala výstavbu diaľnice D1 v úsekoch Lietavská Lúčka – Višňové a Hubová – Ivachnová a výstavbu železničného uzla Žilina. Z ostatnej siete Z TEN-T na území ŽSK štúdia klasifikovala výstavbu rýchlostnej cesty R3 Martin - Zvolen – Šahy s oneskoreným termínom spojazdnenia po roku 2030.

Najhoršia hodnotiaca úroveň 3 - nízka kompatibilita medzi prístupom členskými štátmi a cieľmi TEN-T - bola správou prisúdená SR. ČR a MR boli hodnotené známkou 2, najlepšiu známku 1 dosiahla PR.

Obrázok 30: Cestná sieť zaradená do TEN-T

Zdroj: (34)

Obrázok 31: Železničná sieť zaradená a terminály IKD zaradené do TEN-T

Zdroj: (34)

Z porovnaní krajov SR a vybraných krajov ČR je zrejmé, že hustota diaľnic v BSK je bezkonkurenčne najvyššia (diaľničná križovatka Z TEN-T umiestnená v území s relatívne malou rozlohou. Z moravských krajov sa BSK približuje JM kraj, ktorého funkčná dopravná pozícia je podobná ako BSK. Najvyššie tempá rastu boli zaznamenané v Zlínskom kraji, zo slovenských v KSK, kde je potrebné jeho zdôvodnenie hľadať v nízkej východiskovej pozícii. Rast v ŽSK v skúmanom období je daný vysokým počtom km zatiaľ nerealizovaných stavieb diaľnic D1 a D3.

Tabuľka 72: Hustota diaľnic a diaľničných privádzačov SR podľa krajov SR a vo vybraných krajoch ČR

Rok	2010	2015	2018	Koef. 18/10
BSK	53,62	53,80	53,82	1,00
TTSK	16,22	16,22	16,27	1,00
TNSK	20,19	19,49	19,44	0,96
NSK	0,00	0,00	0,00	0,00
ŽSK	**10,22**	**12,16**	**14,98**	**1,47**
BBSK	0,00	0,00	0,00	0,00
PSK	9,33	12,34	11,90	1,28
KSK	0,79	0,80	1,38	1,75
SR	**8,71**	**9,47**	**9,86**	**1,13**
MS kraj	9,86	11,04	18,45	1,87
ZL kraj	3,16	4,20	8,34	2,64
JM kraj	18,71	18,71	22,30	1,19

Zdroj: (15)

Prehľad o lokalizácii dopravnej infraštruktúry TEN-T a medzinárodnej úrovne poskytuje nasledujúci obrázok.

Obrázok 32: Sieť koridorov, cestnej, železničnej a intermodálnej dopravy na území ŽSK zaradená do Z-TEN-T, AGR, AGC, AGTC, súčasný stav

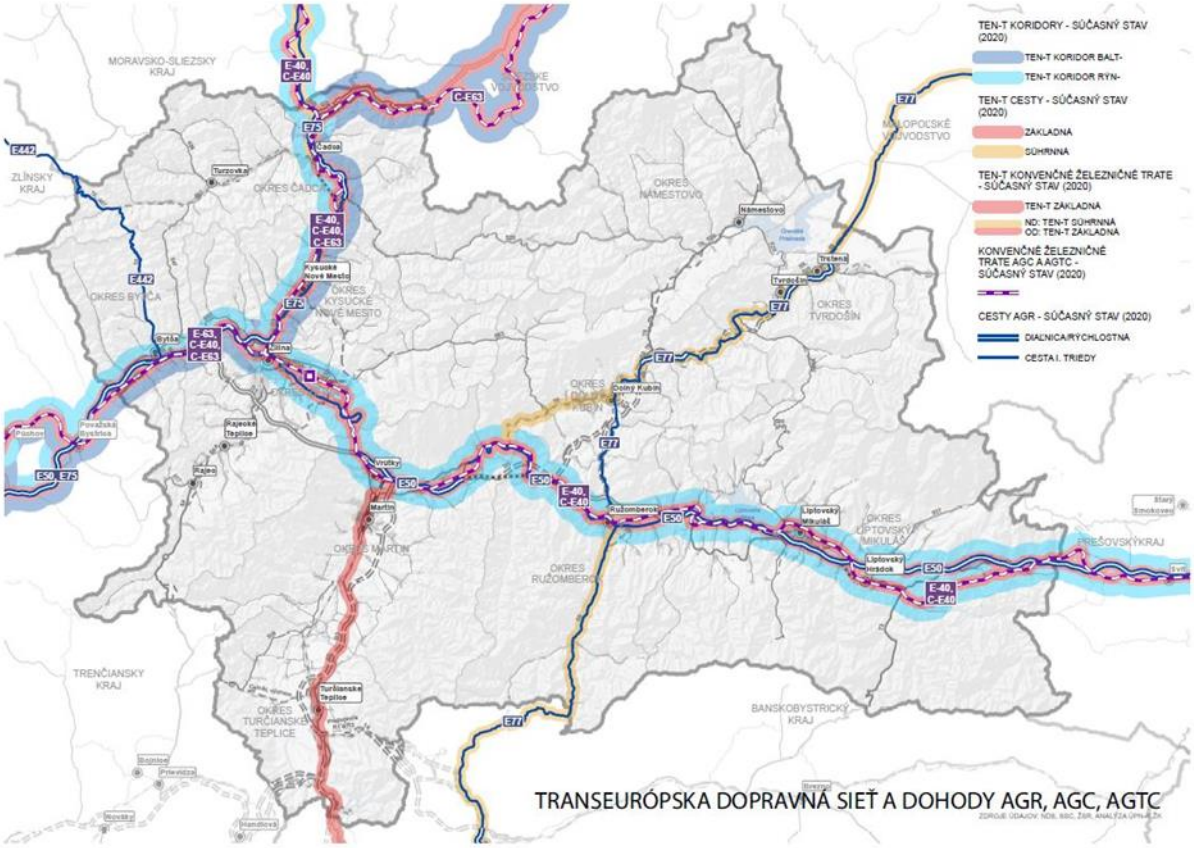

Zdroj: (25)

S odvolaním sa na nižšie zobrazený diagram časovej osi prípravy stavieb (tzv. míľniky prípravy stavieb), zverejnený NDS a. s., je v súčasnom stave prípravy dokončenie stavieb diaľnice D1 v úseku Turany – Hubová a diaľnice D3 v úsekoch Žilina/Brodno – Oščadnica do EK požadovaného roku 2030 vysoko nepravdepodobné.

Obrázok 33: Časová os prípravy, míľniky prípravy stavieb

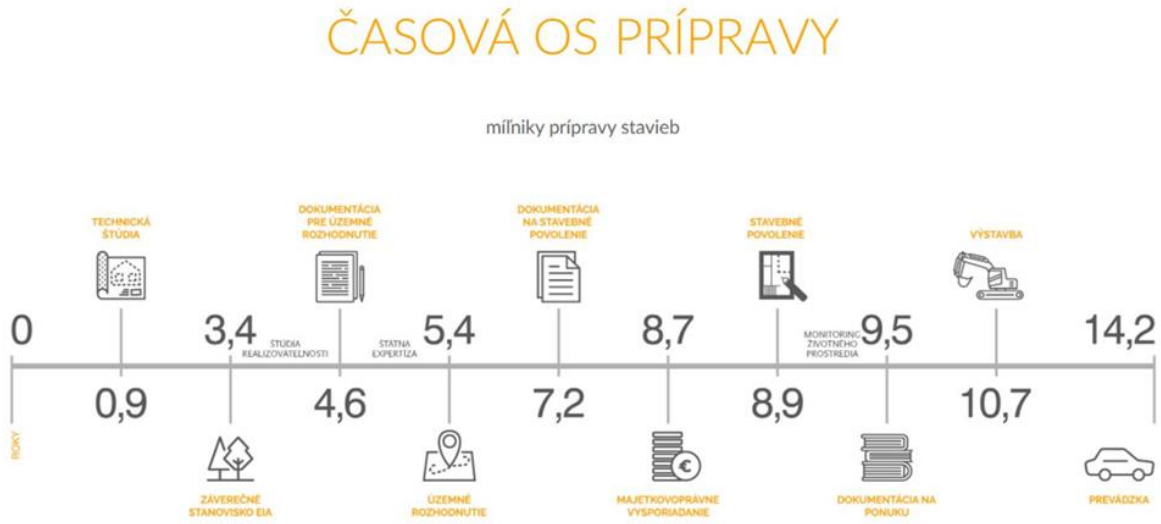

Zdroj: https://www.ndsas.sk/stavby/priprava-stavieb, 2021

Upustenie od realizácie vyššie uvedených diaľničných úsekov a od modernizácie železničnej trate medzi Žilinou a Košicami na území ŽSK predstavuje kriticky významný dopad na funkčnosť dopravnej sústavy nielen v ZASK, ale i v SR, ktorý bude výrazne determinovať i obsah návrhovej časti PHSR + ŽSK.

Dostupnosť dopravnej infraštruktúry pre obyvateľov a ňou podmienené parametre kvality dopravnej obsluhy územia je v ŽSK primárne daná situovaním nosných prvkov dopravnej infraštruktúry v husto osídlených údoliach Váhu, Kysuce, Turca a Oravy. Vo všetkých uvedených údoliach tvoriacich hlavné sídelné osi ŽSK, ale aj SR, sú situované alebo plánované siete cestnej infraštruktúry najvyššej kvalitatívnej úrovne: diaľnice a rýchlostné cesty. V prípade železničnej infraštruktúry toto konštatovanie platí pre všetky uvedené sídelné osi okrem Oravy, kde je prevádzkovaná regionálna železničná trať.

V porovnaní so stredojužným a južným koridorom severný cestný koridor Bratislava – Žilina – Košice tvoriaci hlavnú sídelnú a dopravnú os územia ŽSK, obslúži najvyšší podiel obyvateľov SR (46 %). V severojužnom smerovaní rovnaké konštatovanie platí i pre koridor Skalité – Žilina – Martin - Banská Bystrica – Šahy. Porovnanie dostupnosti obyvateľov medzi najsilnejšími západovýchodnými a severojužnými koridormi dokumentuje preferenciu západovýchodného koridoru v hodnote až 74 %. Uvedený stav je primárne daný geomorfológiou územia SR, v ktorej stredoslovenská sídelná a dopravná bariéra (Veľká Fatra, Nízke Tatry, Muránska Planina, Slovenské Rudohorie) determinuje minimálne možnosti pre rozvoj osídlenia.

Tabuľka 73: Dostupnosť západovýchodných trás diaľnic a rýchlostných ciest

Trasa	M.j.	Izochróny dostupnosti [min]			Dĺžka trasy v km	Počet dostupných obyvateľov na 1 km trasy v izochrónach [min]		
		Do 15	Do 30	Do 45		Do 15	Do 30	Do 45
Bratislava-Žilina-Košice (severná)	[Počet obyvateľov]	2 493 881	3 528 473	4 534 098	428	5 827	8 244	10 594
	Podiel obyv. zo SR [%]	46,36	65,59	84,29				
Bratislava-Zvolen-Košice (stredojužná)	[Počet obyvateľov]	2 007 579	3 03 3744	4 045 304	394	5 095	7 700	10 267
	Podiel obyv. zo SR [%]	37,32	56,4	75,2				
Bratislava-Nové Zámky-Košice (južná)	[Počet obyvateľov]	1 463 330	2 641 615	3 393 548	363	4 031	7 277	9 349
	Podiel obyv. zo SR [%]	27,2	49,11	63,08				

Zdroj: (27)

Tabuľka 74: Dostupnosť západovýchodných trás diaľnic a rýchlostných ciest

Trasa	M.j.	Izochróny dostupnosti [min]			Dĺžka trasy [km]	Počet dostupných obyvateľov na 1 km trasy v izochrónach [min]		
		Do 15	Do 30	Do 45		Do 15	Do 30	Do 45
Skalité-Žilina-MT-B. Bystrica-Šahy (SZ-stredná)	[Počet obyvateľov]	875 505	1 554 891	2 182 857	239	3 663	6 506	9 133
	Podiel obyv. zo SR [%]	16,27	28,9	40,58				
Trstená-RK-B. Bystrica-Šahy (stredná)	[Počet obyvateľov]	536 893	936 256	1 442 857	203	2 645	4 612	7 108
	Podiel obyv. zo SR [%]	9,98	17,4	26,81				
Svidník-Košice-Milhosť (východná)	[Počet obyvateľov]	587 533	933 705	1 352 954	145	4 052	6 439	9 331
	Podiel obyv. zo SR [%]	10,92	17,36	25,15				

Zdroj: (27)

Obrázok 34: Dostupnosť obyvateľov k trasám diaľnic a rýchlostných ciest v smeroch západ-východ a sever-juh

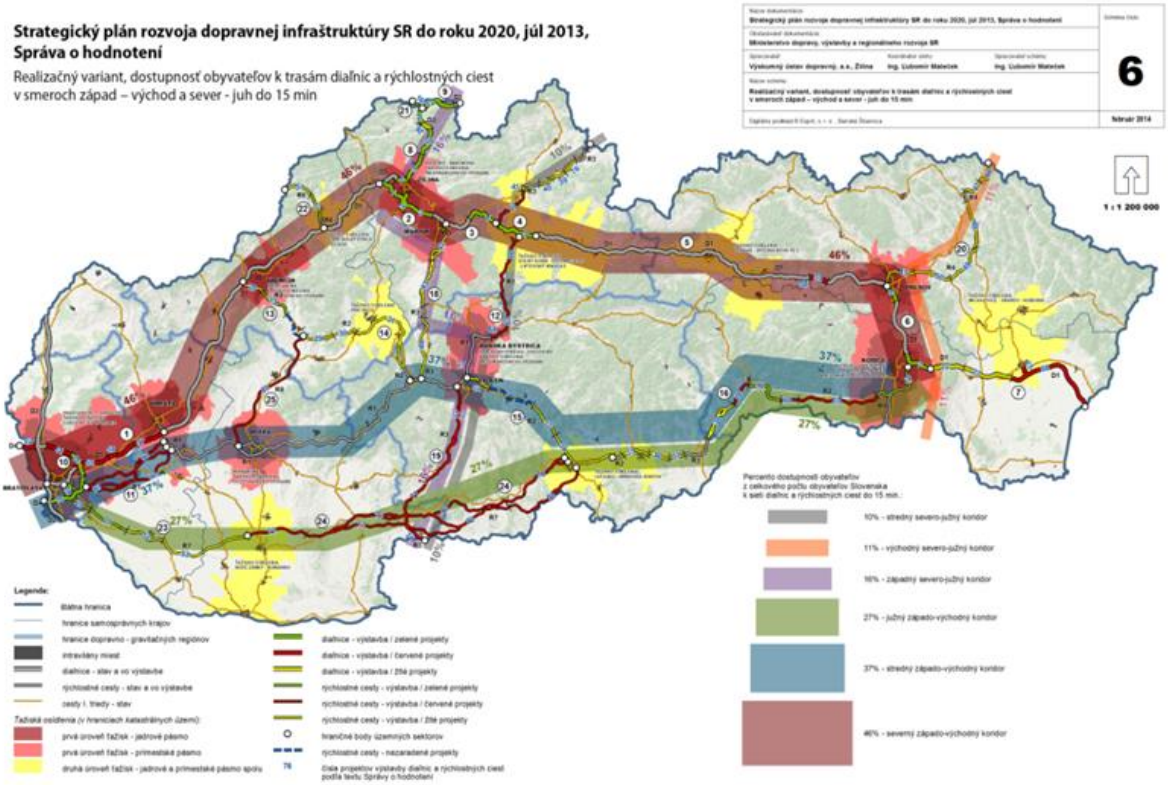

Zdroj: (24)

Nasledujúca mapa prezentuje zásadné a nemenné podmienky ovplyvňujúce územnú štruktúru osídlenia a od nej odvodené kritéria podmieňujúce efektívnu lokalizáciu infraštruktúry zabezpečujúcej dopravnú obsluhu územia. V mape vyznačené biele plochy zobrazujú územia s minimálnou hustotou osídlenia.

Obrázok 35: Situovanie cestnej siete vzhľadom k rozloženiu hustoty obyvateľov SR

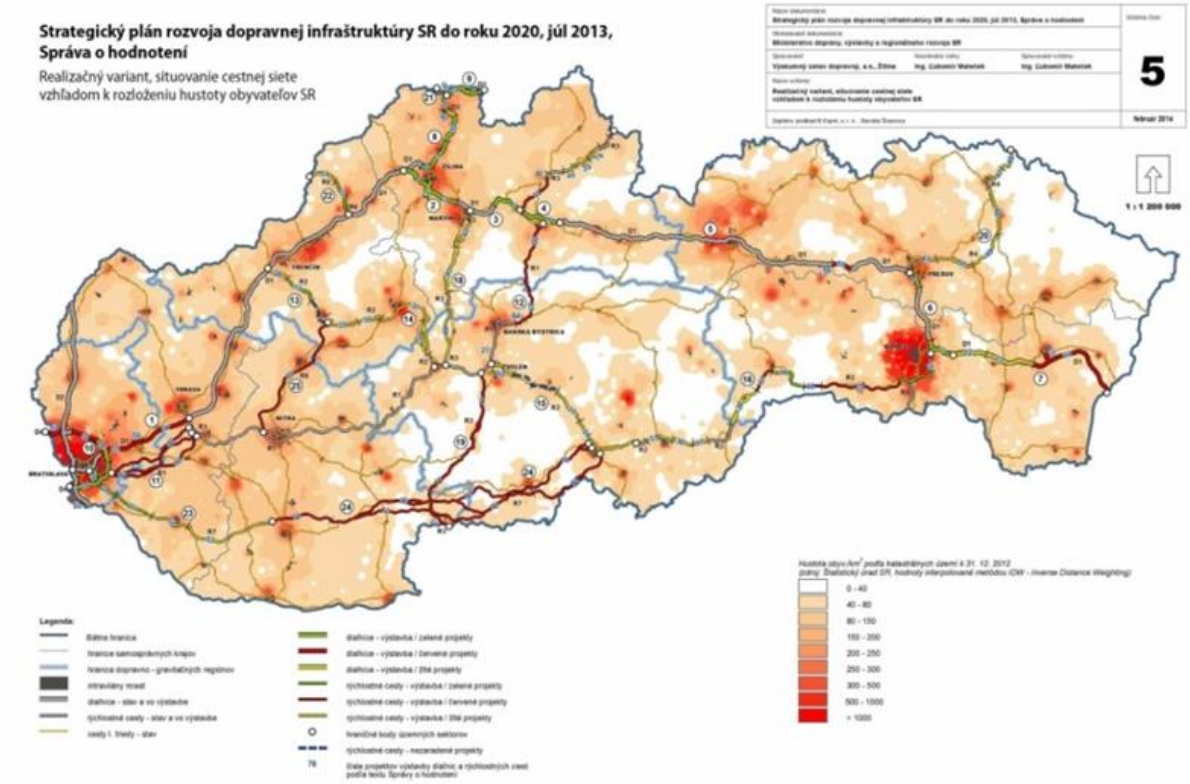

Zdroj: (24)

Efektívnosť dopravnej obsluhy územia ŽSK je daná sídelnými vzťahmi, ktoré implicitne definujú východiskové a koncové body vykonávaných ciest. Poznatky o intenzite sídelných vzťahov exaktne dokumentuje monografia[23] identifikujúca prirodzené mikroregióny na základe poznatkov o gravitačnej sile centier osídlenia a ich spádovosti. Intenzita gravitačnej sily centier je dokumentovaná použitím 10 odborne osvedčených ukazovateľov (počet obyvateľov, historická kontinuita, administratívne, pracovné, školské, zdravotnícke, dopravné, matričné, finančné centrá). V súpise prvých tridsiatich vyhodnotených komplexných centier sa zo ŽSK umiestnilo 5 centier, pričom Žilina je uvedená na pozícii tretieho najsilnejšieho komplexného centra v poradí, po Bratislave a Košiciach. Všetky uvedené komplexné centrá ŽSK sú lokalizované na hlavných dopravných a sídelných rozvojových osiach SR. Dopravná gravitácia komplexných centier je v skutočnej realite prepravných vzťahov posilnená o lokalizáciu centier vo vzájomnej vzdialenosti do 15 km. Na území ŽSK bolo identifikovaných 6 dvojíc centier posilňujúcich svoju intenzitu (Liptovský Mikuláš - Lipt. Hrádok, Martin – Vrútky, Tvrdošín – Trstená, Čadca - Krásno nad Kysucou, Krásno nad Kysucou - Kysucké Nové Mesto, Kysucké Nové Mesto - Žilina, v prípade Kysúc ide o kompletné údolie rieky Kysuca medzi Žilinou a Čadcou čo sa následne odráža v intenzite dopravného dopytu). Viac dvojíc centier ako v ŽSK je identifikovaných v TNSK – až 9 – čo v spojení s centrami v ŽSK vytvára v údolí Váhu vzájomne previazanú koridorovú sídelnú a dopravnú štruktúru.

Tabuľka 75: Komplexné centrá SR v roku 2016

Por.	Centrum	Počet obyvateľov	Sumárne bodové hodnoty
1	Bratislava	422 932	10,00
2	Košice	239 200	9,90
3	Žilina	81 114	8,94
4	Nitra	77 670	8,04
5	Prešov	89 959	7,94
6	Banská Bystrica	78 758	6,96
7	Trnava	65 596	6,95
8	Trenčín	55 698	6,34
9	Martin	55 687	4,60
10	Poprad	52 037	4,53
11	Nové Zámky	38 721	4,07
12	Michalovce	39 455	4,02
13	Spišská Nová Ves	37 594	3,96
14	Zvolen	42 868	3,90
15	Levice	33 773	3,87
16	Prievidza	47 143	3,86
17	Komárno	34 333	3,58
18	Považská Bystrica	40 373	3,54
19	Dunajská Streda	22 652	3,30
20	Liptovský Mikuláš	31 534	3,26
21	Topoľčany	26 196	3,23
22	Lučenec	28 099	3,13
23	Bardejov	32 912	3,09
24	Humenné	33 945	3,05
25	Čadca	24 579	3,03
26	Piešťany	27 855	2,81
27	Ružomberok	27 284	2,66
28	Vranov nad Topľou	22 762	2,65
29	Galanta	15 021	2,63
30	Trebišov	24 500	2,59

Zdroj: (23)

Obrázok 36: Komplexné centrá SR po korekcii vzdialenosti do 15 km medzi centrami v roku 2016

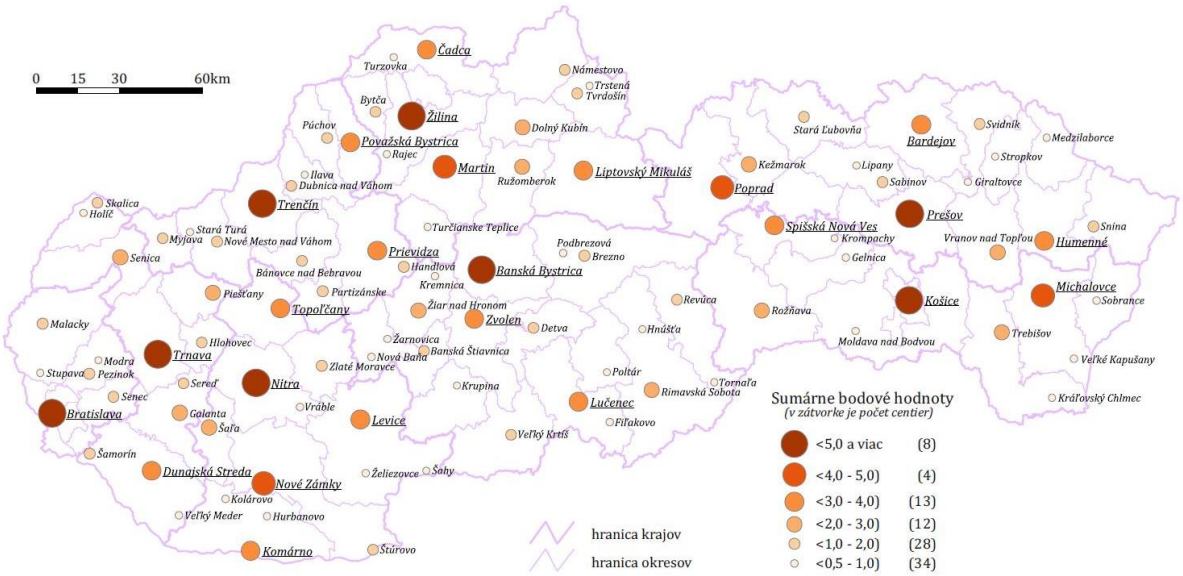

Zdroj: (23)

Dynamiku vývoja rozvoja cestnej a železničnej infraštruktúry v samosprávnych krajoch dokumentujú koeficientom 2018/2008 prepočítané dáta o zmene ich hustoty. V rámci hodnotenia kompletnej cestnej infraštruktúry boli najvyššie prírastky zaznamenané v PSK (koef. 1,019) nasledované ŽSK a NSK (koef. 1,013). Vo výraznej väčšine je nárast hustoty determinovaný výstavbou diaľnic a rýchlostných ciest. V hodnotení železničnej infraštruktúry ide vo väčšine krajov o zníženie ich hustoty podmienené vyradením niektorých úsekov regionálnych tratí z prevádzky. Zvýšenie hustoty železníc bolo zaznamenané v TTSK a ŽSK. V oboch prípadoch ho možno spájať s modernizáciou železničnej trate Z TEN-T v úseku Bratislava – Žilina.

Tabuľka 76: Zmena hustoty štruktúry siete ciest a železničných tratí v krajoch SR a vybraných krajoch ČR v roku 2018, [koef. 2018/2008]

Kraj	koef 18/08	
	Cestná sieť spolu	Železničné trate spolu
BSK	0,995	0,978
TTSK	0,998	1,001
TNSK	1,005	0,998
NSK	1,013	0,997
ŽSK	**1,013**	**1,021**
BBSK	1,007	0,986
PSK	1,019	1,000
KSK	1,001	0,994
SR	**1,008**	**0,997**
ČR	0,991	0,998

Zdroj: (15)

Rozdielnosť hustoty cestnej siete SR a moravských krajov poukazuje na rozdielne geomorfologické danosti území. Najvyšší rozdiel v prospech priemerných hodnôt moravských krajov je spojený s hustotou regionálnych ciest II. triedy. ŽSK za moravskými krajmi zaostáva predovšetkým v hustote ciest II. a III. triedy.

Tabuľka 77: Hustota štruktúry siete cestných komunikácií v krajoch SR a vybraných krajoch ČR v roku 2018, [km/km2]

Kraj	D	R*	I. tr.	II. tr.	III. tr.
BSK	53,8	0,0	63,3	100,8	172,5
TTSK	16,3	6,3	64,4	126,7	256,1
TNSK	19,4	2,6	67,6	77,1	252,1
NSK	0,0	10,6	77,2	78,5	242,3
ŽSK	**15,0**	**2,8**	**73,8**	**48,6**	**161,7**
BBSK	0,0	13,5	67,8	63,7	194,5
PSK	11,9	0,5	70,9	57,6	214,2
KSK	1,4	5,8	50,5	86,4	203,5
SR	**9,9**	**6,0**	**67,5**	**73,6**	**211,2**
MS kraj	18,45	0,00	114,79	156,34	349,20
ZL kraj	8,34	0,00	86,89	128,98	315,26
JM kraj	22,30	0,00	58,72	204,20	332,99
Priemer Morav.kraje	16,36	0,00	86,80	163,17	332,48
Koef Morav. Kraje/SR	1,65	0,00	1,29	2,22	1,57

Zdroj: (15)

**R v ČR: Od 1. 1. 2016 zmeny v evidencii pozemných komunikácií; väčšina rýchlostných ciest bola zmenená na diaľnice II. triedy*

Tabuľka 78: Zmena hustoty štruktúry siete cestných komunikácií v krajoch SR a vybraných krajoch ČR v roku 2018, [koef. 2018/2008]

Kraj	koef 18/08				
	D	R*	I. tr.	II. tr.	III. tr.
BSK	1,004	0,000	0,987	0,983	1,003
TTSK	1,003	1,014	1,003	0,981	1,005
TNSK	1,092	8,427	0,993	0,993	0,996
NSK	0,000	3,107	0,988	0,996	0,997
ŽSK	**1,471**	**2,260**	**0,998**	**1,013**	**0,982**
BBSK	0,000	1,580	1,070	0,920	0,992
PSK	1,760	0,000	1,015	0,988	1,003
KSK	1,751	1,839	0,989	0,995	0,967
SR	**1,231**	**1,853**	**1,011**	**0,979**	**0,996**
MS kraj	3,613	0,000	0,885	1,108	0,999
ZL kraj	4,569	0,000	1,015	0,891	1,041
JM kraj	1,193	0,000	0,945	0,995	0,982

Zdroj: (15)

**R v ČR: Od 1. 1. 2016 zmeny v evidencii pozemných komunikácií; väčšina rýchlostných ciest bola zmenená na diaľnice II. triedy*

Aktuálna štatistika uvádza najvyššiu hodnotu dĺžky diaľnic a diaľničných privádzačov v prevádzke na území ŽSK a BSK. V oboch krajoch sú vykonávané najvyššie výkony cestnej automobilovej dopravy súvisiace s ich polohou križovatky Z TEN-T. S uvedeným konštatovaním korešpondujú i v SR najvyššie kilometrické hodnoty dĺžky ciest zaradených do medzinárodných sieti. Nedostavané úseky diaľnic D1 a D3 v ŽSK vytvárajú závažné kritické miesta cestnej siete, ktoré sú lokalizované na úsekoch ciest I. triedy a ktoré suplujú ich dopravnú funkciu. Bezkonkurenčne najvyššia aktuálna hustota diaľnic je identifikovaná na území BSK, nasledovaná krajmi TNSK, TTSK a ŽSK. Najnižšia hustota siete ciest II. a III. triedy v ŽSK súvisí s jeho geomorfológiou vyznačujúcou sa výrazným zastúpením horskej krajiny.

Tabuľka 79: Stav siete cestných komunikácií v krajoch SR k 01. 01. 2021, [km]

Kraj	D	R	I. tr.	II. tr.	III. tr.	Spolu	Cesty E (AGR)	Cesty TEN-T
BBSK	0	128	640	602	1 840	**3 210**	288	309
BSK	118	9	130	224	343	**823**	120	106
KSK	22	15	367	584	1 408	**2 396**	229	222
NSK	0	67	491	498	1 537	**2 594**	76	76
PSK	107	4	631	516	1 923	**3 182**	190	190
TNSK	88	12	304	347	1 134	**1 885**	187	200
TTSK	67	42	267	530	1 058	**1 965**	147	91
ŽSK	**120**	**19**	**506**	**331**	**1 100**	**2 075**	**292**	**338**
SR	**521**	**297**	**3 337**	**3 632**	**10 343**	**18 130**	**1 529**	**1 533**

Zdroj: (16)

Na cestnej sieti II. a III. triedy v ŽSK sú identifikované body a úseky, ktoré nevyhovujú požiadavkám na bezpečnú a plynulú cestnú premávku a ktoré je možné označiť ako stavebno-technické závady. Najnaliehavejšie požiadavky na realizáciu stavebno-technických opatrení sa dotýkajú úsekov ciest II/584 Liptovský Trnovec - Liptovská Ondrášová, II/583 Krasňany – Stráža – Belá, II/487 Podvysoká – Staškov, Staškov – Raková, Raková - intravilán Čadca. ŽSK v rámci svojho ÚPN a ÚPN obcí a miest rieši obchvaty miest a obcí na cestách II. a III. triedy, v ktorých sa v rámci prognózy predpokladá vysoké dopravné zaťaženie. Nie vo všetkých prípadoch je zistená kritická intenzita tranzitnej dopravy, ktorá je jedným z kritérií na realizáciu stavebných úprav.

Problematika vizuálneho smogu sa okrem ciest I. triedy, kde je evidovaná jeho zvýšená intenzita, dotýka i ciest II., III, triedy a MC. Vizuálny smog predstavuje na Slovensku dlhodobo neriešený problém. Negatívne vplýva na bezpečnosť cestnej premávky, ale do veľkej miery aj na vzhľad slovenských miest a obcí, ako aj scenériu krajiny, s ktorou sa stretávame na našich cestách. Pod pojmom vizuálny smog chápeme umiestňovanie reklamných stavieb, medzi ktoré najčastejšie patria billboardy, bigboardy, ale aj iné reklamné zariadenia. Novela zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) bola prijatá s cieľom zefektívnenia regulácie reklamných stavieb zabezpečením silných a zároveň spravodlivých nástrojov pre mestá, obce a štát.

Reklamné stavby sa majú podľa novely povoľovať len na dobu určitú, najviac na tri roky. Obce budú môcť po novom iniciovať i odstránenie nelegálnych reklamných stavieb, ktoré nie sú na ich pozemkoch, ale sú na území obce.

Na stavebný zákon nadväzuje Zákon č. 149/2021 Z. z. z 31. marca 2021, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 135/1961 Zb. o pozemných komunikáciách (cestný zákon) v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Podľa novelizovaného cestného zákona reklamnú stavbu umiestnenú do 31. mája 2021, ktorá nie je v súlade s § 10 ods. 3 a 4 v znení účinnom od 1. júna 2021, je vlastník tejto stavby povinný odstrániť do 30. apríla 2024.

Tabuľka 80: Stav siete cestných komunikácií v okresoch ŽSK k 01. 01. 2021, [km]

Okres	D	R	I. tr.	II. tr.	III. tr.	Spolu	Cesty E (AGR)	Cesty TEN-T	Hustota cestnej siete	
									[km/km^2]	[km/1000 obyv.]
BY	9		26	30	43	**108**	27	9	0,38	3,49
CA	21		54	69	110	**254**	32	33	0,33	2,82
DK		6	59	14	89	**167**	34	44	0,34	4,23
KM			11		55	**67**	11	11	0,38	2,02
LM	45		72	64	174	**355**	45	45	0,27	4,92
MT	16	1	48	8	134	**207**	21	57	0,28	2,15
NO			39	34	89	**161**			0,23	2,56
RK	3		60		92	**154**	60	51	0,24	2,72
TR		4	35	15	81	**136**		23	0,35	8,56
TS		8	22	43	56	**128**	23	23	0,27	3,55
ZA	26		80	54	178	**338**	39	41	0,42	2,14
ZASK	**120**	**19**	**506**	**331**	**1 100**	**2 075**	**292**	**338**	**0,31**	**3,00**

Zdroj: (16)

Obrázok 37: Cestná sieť v regiónoch ŽSK v roku 2021

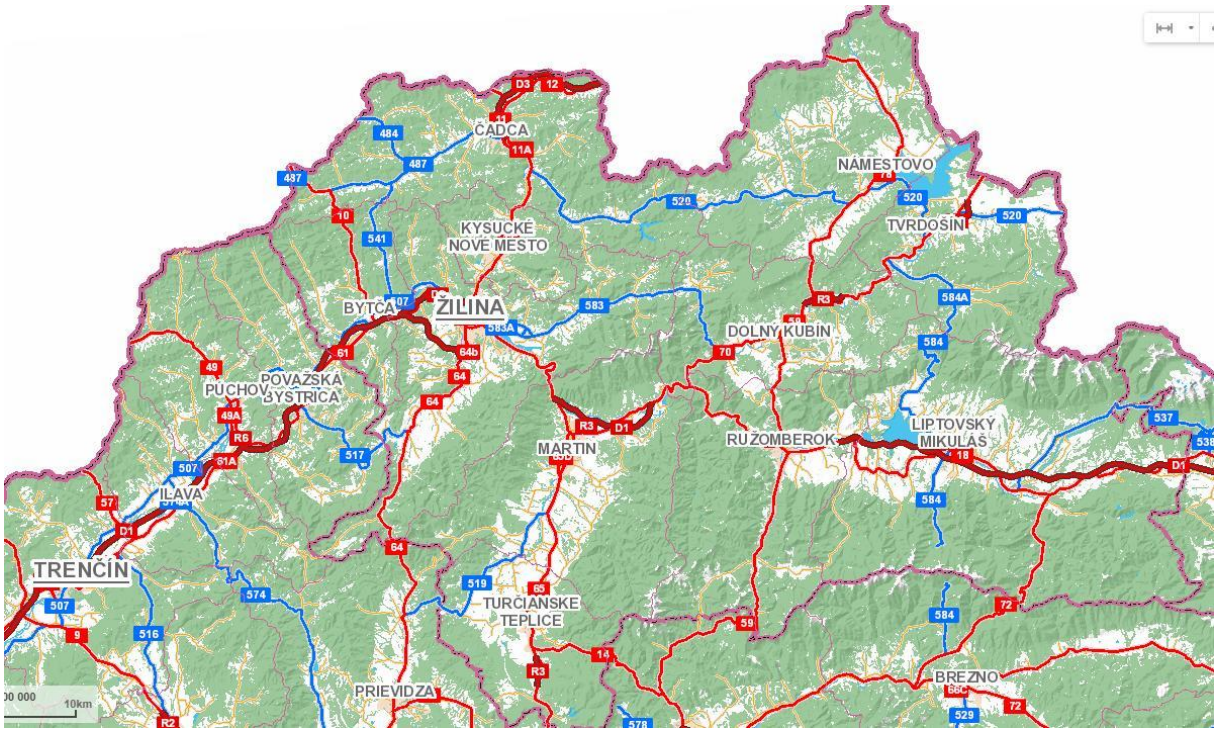

Zdroj: (26)

V súčasnosti[4] prebieha rekonštrukcia hlavného železničného koridoru Bratislava – Žilina – Košice – Čierna nad Tisou na rýchlosť 140 - 160 km/h. Na území ŽSK možno predpokladať ukončenie stavebných prác na úseku Púchov – Žilina v roku 2021. Následne sa pripravuje na začatie rekonštrukcia uzla Žilina. Postupné modernizácie železničných tratí Z TEN –T Žilina Košice a Krásno nad Kysucou – Čadca – št. hr. SR/ČR by podľa záväzných dokumentov EK mali byť uskutočnené do roku 2030. MDV SR pripravuje v roku 2021 na schválenie koncepčný materiál priorít výstavby železničnej infraštruktúry, ktorý zreálni predpoklady modernizácie uvedených tratí.

Medzi infraštruktúru železničnej dopravy sú zaradené aj železničné stanice a zastávky, ktoré predstavujú prvý kontakt cestujúceho so železničnou osobnou dopravou v kraji. Obnova železničných staníc a zastávok zaostáva za požiadavkami cestujúcich. V ŽSK bola v roku 2019 modernizovaná železničná stanica Martin. Ostatné železničné stanice neprešli výraznou modernizáciou vrátane železničnej stanice v krajskom meste Žilina ako dopravného uzla medzinárodných železničných sietí.

Tabuľka 81: Súčasný stav siete železničných tratí v ŽSK

Traťový úsek	Okres	Č. trate	Kategória	Počet staníc	Počet zastávok
Važec - Žilina	LM, RK, DK, MT, ZA	105, 106A	1	15	14
Žilina - Predmier	ZA, BY	106A	1	4	2
Horná Štubňa - Vrútky	TR, MT	118 A	2	6	8 (10)
Trstená - Kraľovany	DK, TS	113	3	10	11
Žilina - Rajec	ZA	114A	3	4	8
Žilina - Čadca (Mosty u Jablunkova)	ZA, KN, CA	106D	1	4	7
Čadca - Skalité (Zwardoň)	CA	114B	1	3	7
Čadca - Makov	CA	114C	4	4	8
Spolu				**50**	**65**

Zdroj: (4),

Kategória: 1, 2 Hlavné trate, 3 – 5 Vedľajšie trate

Obrázok 38: Stav siete železničných tratí v regiónoch ŽSK

Zdroj: (4)

Dobrú vzájomnú dopravnú dostupnosť centier regiónov automobilovou dopravou komplikujú nedostavané úseky diaľnic D1 Lietavská Lúčka – Dubná Skala, Turany – Hubová, Hubová – Ivachnová, D3 Žilina/Brodno – Oščadnica a rýchlostných ciest R3 Martin – Turčianske Teplice a Oravský Podzámok – Hubová D1. V denných špičkových hodinách vznikajú dopravné kongescie zapríčinené prekračovaním kapacity ciest I. triedy na vstupoch do miest. V uvedenom čase dochádza ku kumulácii zdrojovej, cieľovej a tranzitnej dopravy miest, absentuje presmerovanie dopravy na chýbajúce úseky diaľnic a rýchlostných ciest, ktoré má potenciál upraviť stav na akceptovateľnú kvalitatívnu úroveň. Zhoršenie vzájomnej dopravnej dostupnosti je evidentne výrazné v obojsmerných prepojeniach miest Žilina – Čadca, Žilina – Martin a Martin – Ružomberok a Ružomberok – Liptovský Mikuláš. V porovnaní špičkových a sedlových hodín v uvedených vzťahoch miest sa dostupnosť zhoršuje až niekoľkonásobne.

Obrázok 39: Dopravná dostupnosť centra mesta Žilina IAD, 2018, [min, h]

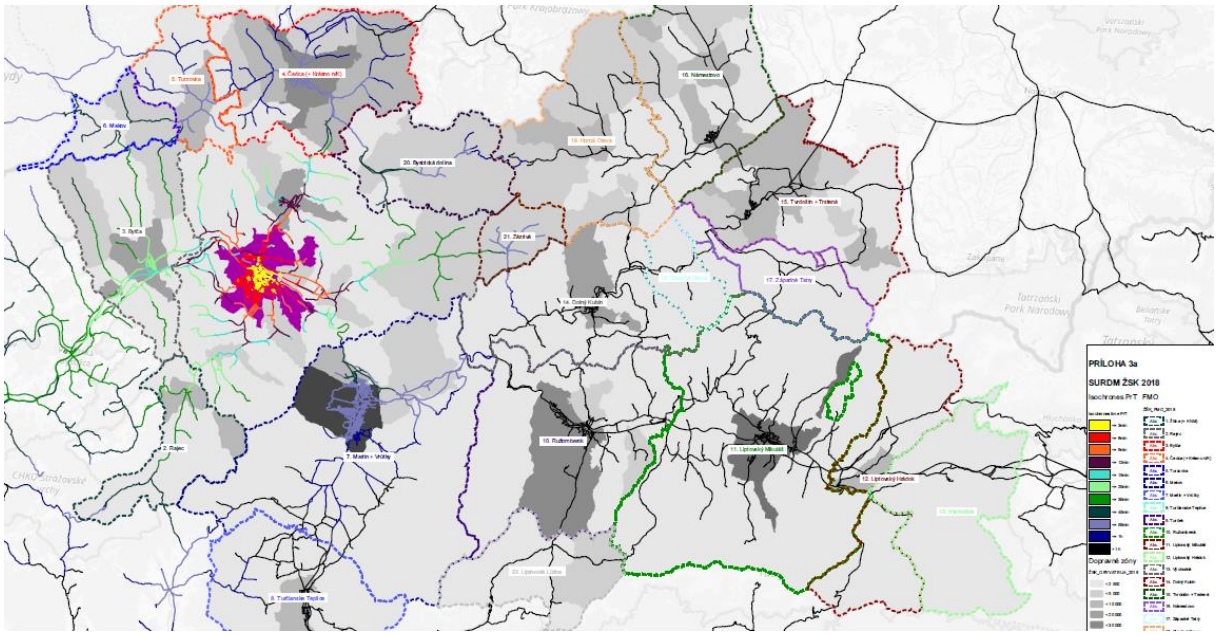

Zdroj: (4)

Obrázok 40: Dopravná dostupnosť centra mesta Martin, IAD, 2018, [min, h]

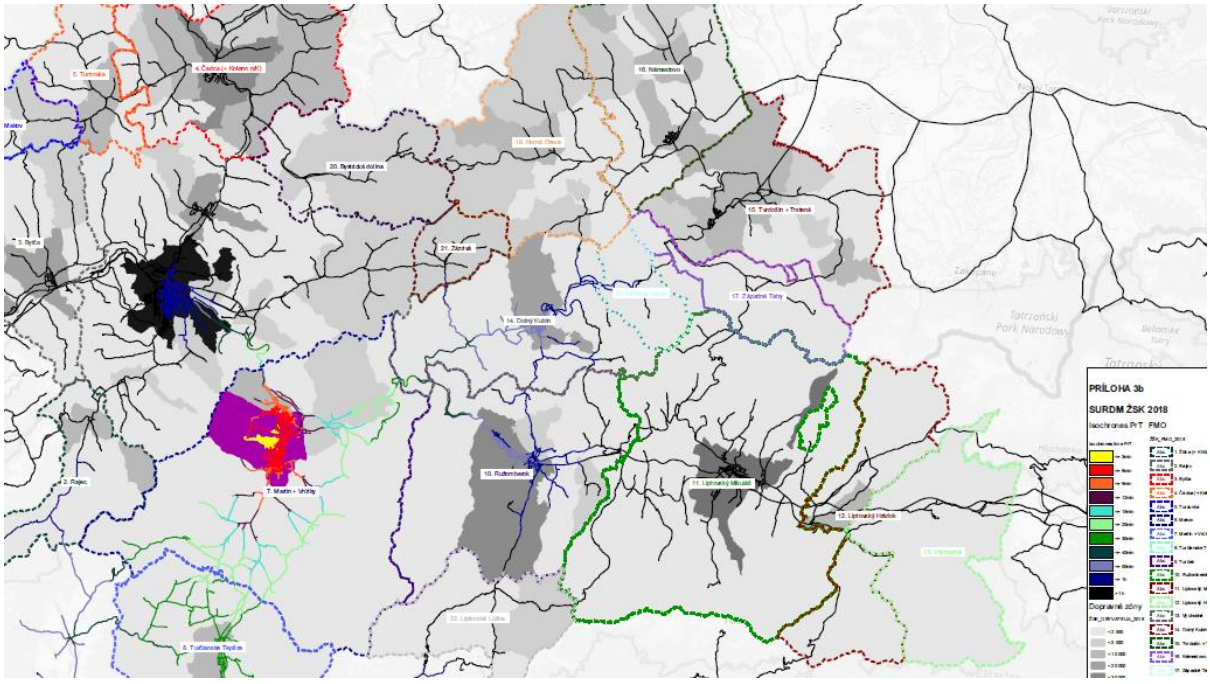

Zdroj: (4)

Obrázok 41: Dopravná dostupnosť centra mesta Liptovský Mikuláš, IAD, 2018, [min, h]

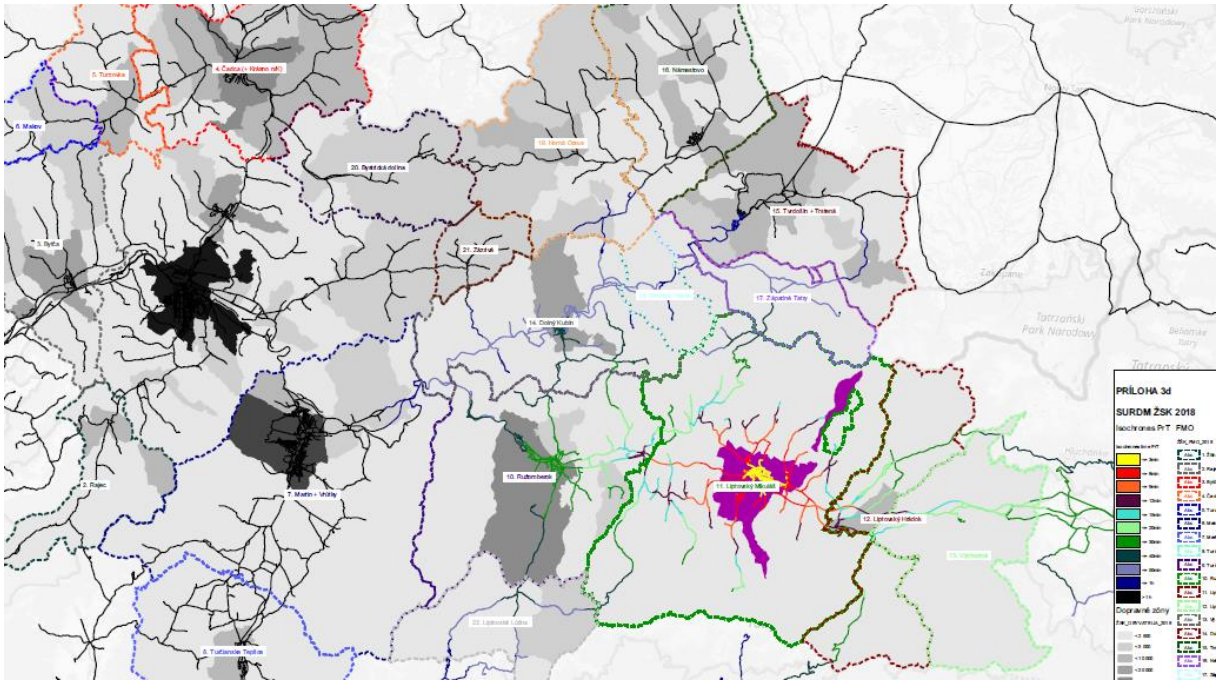

Zdroj: (4)

Obrázok 42: Dopravná dostupnosť centra mesta Čadca, IAD, 2018, [min, h]

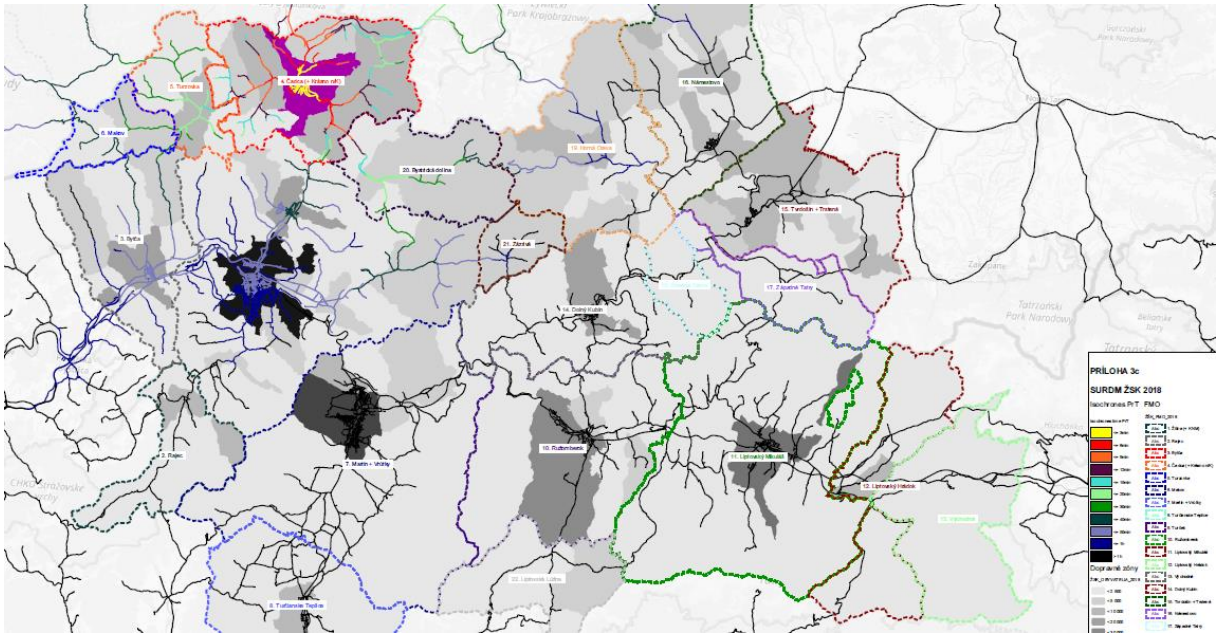

Zdroj: (4)

Obrázok 43: Dopravná dostupnosť centra mesta Dolný Kubín, IAD, 2018, [min, h]

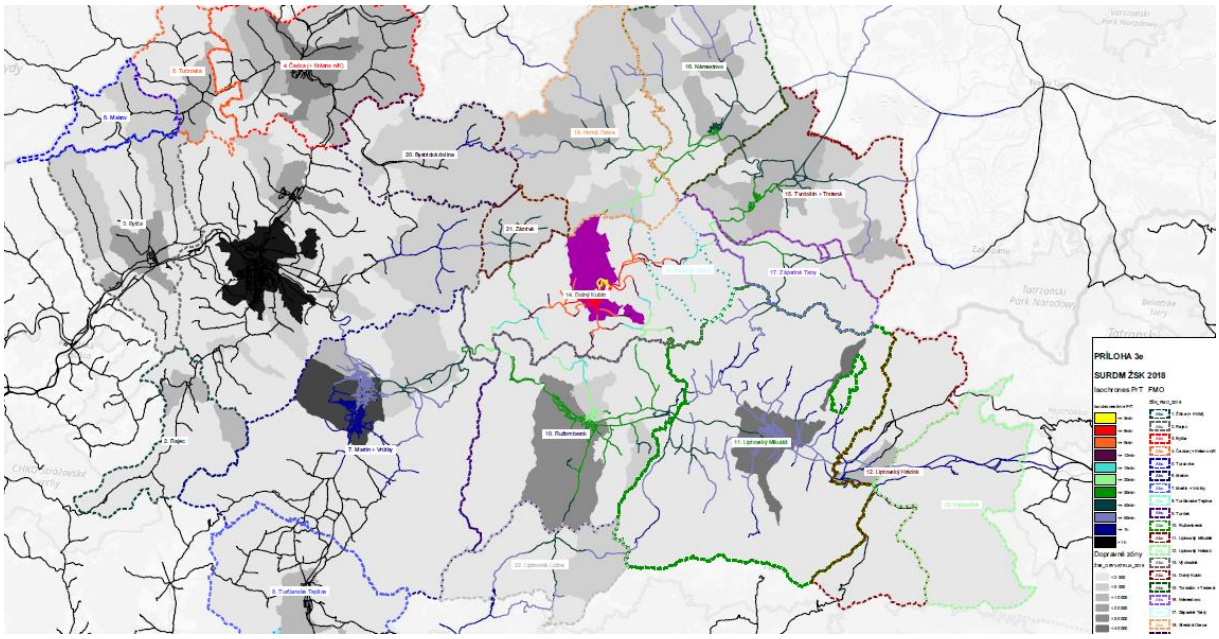

Zdroj: (4)

Dopravná nehodovosť na cestnej sieti je ovplyvnená troma faktormi: ľudským faktorom, komunikáciou a vozidlom. Vo väčšine prípadov je ako príčina vzniku dopravnej nehody uvádzaný ľudský faktor. Počet dopravných nehôd v SR, ako aj ich následkov za obdobie posledných 5 rokov sa vyskytuje na relatívne stabilnej úrovni. Konzistentnosť dát je ovplyvnená zmenami metodiky posudzovania vzniku dopravných nehôd, ktorá môže do určitej miery ovplyvňovať výsledné hodnoty klesajúceho trendu počtu dopravných nehôd.

V nasledujúcej tabuľke sú uvedené hodnotenia dopravnej nehodovosti s usmrtením osôb v cestnej doprave, kde vo všetkých krajinách bol zaznamenaný dlhodobý trend poklesu ich počtov. V rámci štruktúry krajín V4 najvyšší podiel nehôd s usmrtením osôb zaujíma PR. Vo vzťahu k veľkosti populácie PR (60 % z celkového počtu V4) je podiel 65 % nehôd s usmrtením mierne vyšší ako zodpovedá populácii PR. Z iných údajov uvedených v PHSR+ je zrejmý pomerne silne rastúci stupeň motorizácie PR, ktorý sa odráža na zvýšení intenzity cestnej nákladnej dopravy s dopadmi na územie ŽSK v silných severojužných dopravných prúdoch ťažkej nákladnej automobilovej dopravy. Pozícia SR dopravnej nehodovosti s usmrtením osôb zodpovedá približne jej podielu na veľkosti populácie krajiny.

Tabuľka 82: Vývoj počtu nehôd v cestnej doprave v krajinách V4 - počet usmrtených osôb, [počet]

Štát	1995	2000	2005	2010	2015	2016	%	koef 16/05	koef 16/00	koef 16/95
ČR	1 588	1 486	1 286	802	734	611	15	0,48	0,41	0,38
MT	1 589	1 200	1 278	740	644	607	14	0,47	0,51	0,38
PR	6 900	6 294	5 444	3 908	2 938	3 026	65	0,56	0,48	0,44
SR	**660**	**628**	**560**	**345**	**274**	**242**	**6**	**0,43**	**0,39**	**0,37**

Zdroj: (14)

Na nepriaznivom strednodobom vývoji dopravnej nehodovosti železničnej dopravy s usmrtením osôb v SR sa podieľajú nehody v období rokov 2005 až 2010, ktoré vznikli na železničných priecestiach. Pozícia SR v dopravnej nehodovosti železničnej dopravy s usmrtením osôb je vyššia ako jej podiel na veľkosti populácie krajiny.

Tabuľka 83: Vývoj počtu nehôd v železničnej doprave v krajinách V4 - počet usmrtených osôb, [počet]

Štát	2005	2010	2015	2016	%	koef 16/10	koef 16/05
ČR	251	48	29	34	11	0,71	0,14
MR	91	82	109	97	19	1,18	1,07
PR	291	283	227	167	58	0,59	0,57
SR	**7**	**58**	**51**	**26**	**11**	**0,45**	**3,71**

Zdroj: (14)

Počet dopravných nehôd s usmrtením v ŽSK približne zodpovedá podielu kraja na počte obyvateľov SR. V poslednom 5-ročnom hodnotení trendov vývoja dopravných nehôd s usmrtením bol zaznamenaný znepokojujúci trend rastu v piatich krajoch SR, v hodnotených moravských krajoch a ŽSK je zaznamenaný len klesajúci trend.

Tabuľka 84: Vývoj počtu nehôd v cestnej doprave v krajoch - počet usmrtených osôb, [počet]

Kraj	2009	2013	2018	%	koef 18/13	koef 18/09
BSK	26	13	18	9	1,38	0,69
TTSK	40	38	32	14	0,84	0,80
TNSK	27	17	28	10	1,65	1,04
NSK	38	20	31	12	1,55	0,82
ŽSK	**48**	**36**	**29**	**16**	**0,81**	**0,60**
BBSK	46	20	19	13	0,95	0,41
PSK	31	33	25	13	0,76	0,81
KSK	47	29	30	13	1,03	0,64
SR	**303**	**206**	**212**	**100**	**1,03**	**0,70**
MS kraj	93	68	54		0,79	0,58
ZL kraj	43	35	22		0,63	0,51
JM kraj	81	55	49		0,89	0,60

Zdroj: (17)

Energetická infraštruktúra

Podľa dát Eurostatu spotreba energie v krajinách EÚ v roku 2017 rástla 3 roky po sebe medziročne o 1 %[46]. Od roku 1990 spotreba energie klesla o 0,4 %. Stagnácia spotreby je zapríčinená hlavne rastom ekonomiky v EÚ. Výroba a spotreba energie sa podieľa zhruba z 80 % na emisiách skleníkových plynov v EÚ. Spotreba energie je teda kľúčovým indikátorom v snahe dosiahnuť obrat trendu vývoja klimatických zmien.

V roku 2017 bola spotreba primárnej energie v EÚ 5,3 % nad cieľom pre rok 2020, konečná spotreba energie potom bola 3,3 % nad stanoveným cieľom. Od roku 1990 spotreba klesla len o 0,4 %, takže i v dlhodobom horizonte spotreba klesá veľmi mierne. EÚ má nastavený cieľ úspor 20 % energie pre rok 2020 oproti predikovanému vývoju podľa modelu PRIMES 2007.

Obrázok 44: Spotreba energie v krajinách EÚ, [mil.ton eq.spal.olej]

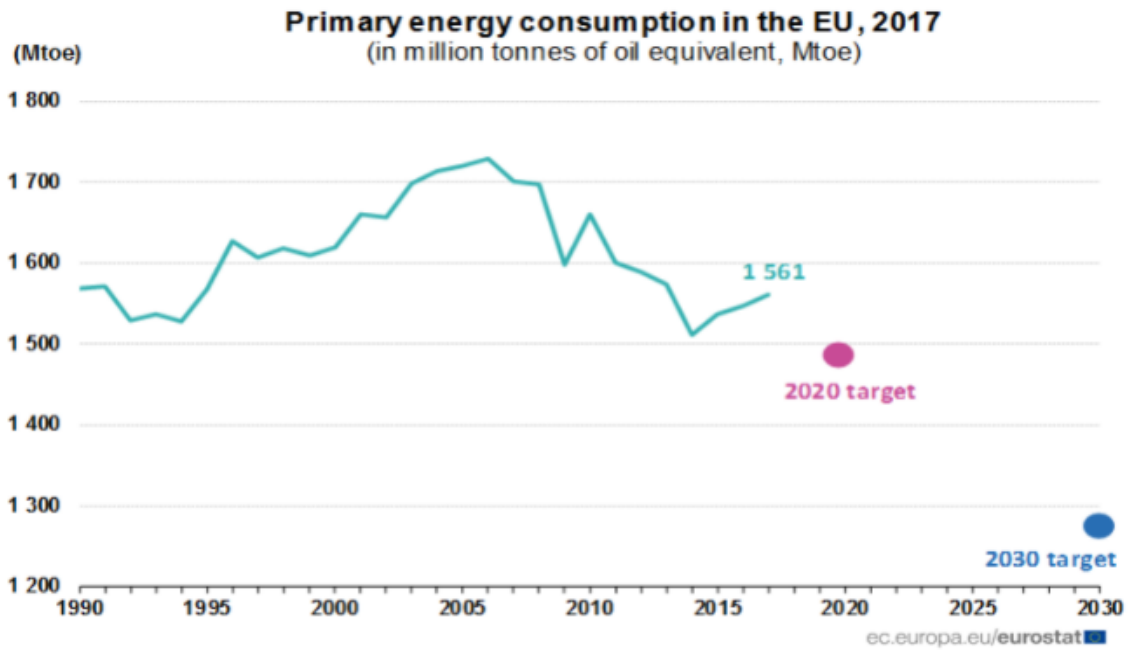

Zdroj: (46)

Podľa[43] Eurostatu sa Slovensko skokovo zaradilo medzi krajiny, ktoré vedú v zelenej energii. Do štatistiky boli započítané nové údaje o spotrebe biomasy v domácnostiach. SR zvýšila podiel obnoviteľnej energie v energetickom mixe medzi rokmi 2018 a 2019 o 5 percentuálnych bodov z 11,9 na 16,9 %. Podľa údajov za rok 2019 teda existuje predpoklad, že splní svoje záväzky pre rok 2020. Ak sú údaje správne, Slovensko nebude mať problém splniť ani aktuálny cieľ do roku 2030, ktorý je na úrovni 19,2 %. Podľa ročenky Energetika 2019[45], ktorú vydáva Štatistický úrad (ŠÚ), za nárast spotreby zelenej energie v oblasti výroby tepla môže predovšetkým hrubá spotreba tuhej biomasy. Jej spotreba sa podľa ŠÚ zvýšila medziročne z 37 tisíc TJ na 58 tisíc TJ. Skokový nárast bol spôsobený tým, že doteraz podobnými údajmi ministerstvo hospodárstva ani Štatistický úrad nedisponovali, a tým pádom neboli zarátané ani v európskej štatistike

Obrázok 45: Celkový podiel energie z obnoviteľných zdrojov, EÚ, [%]

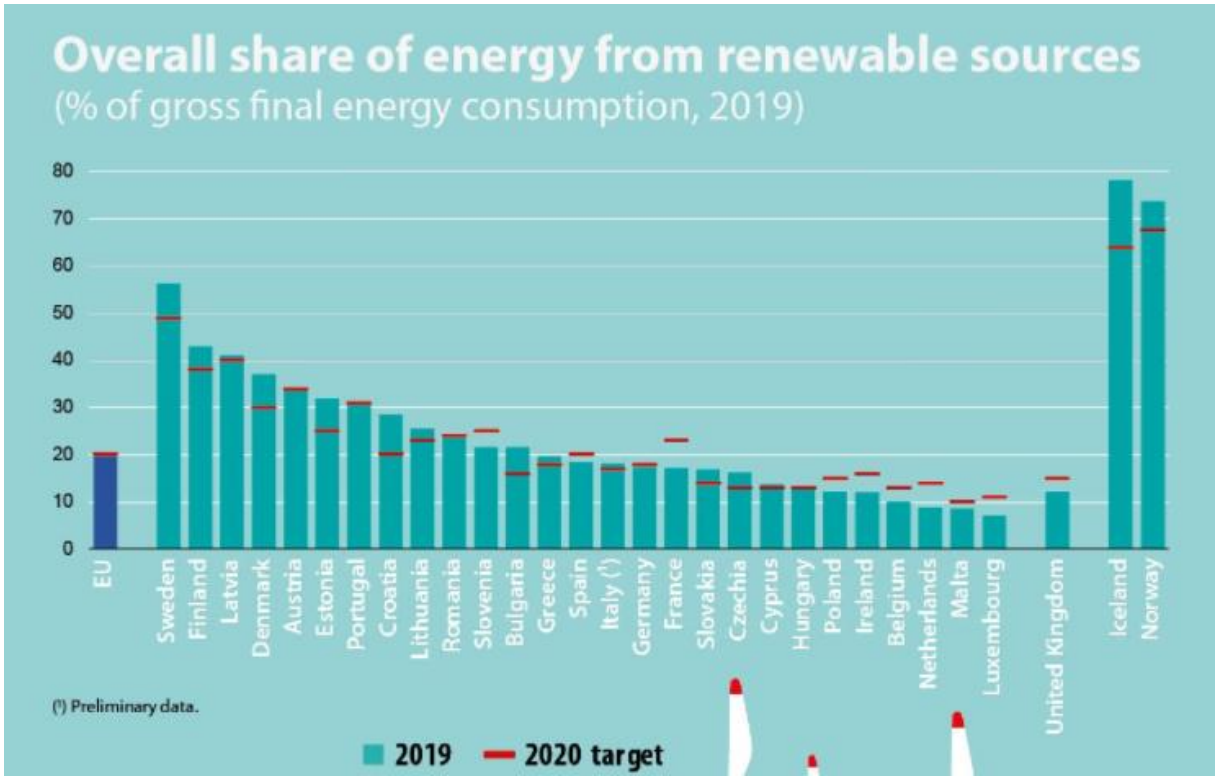

Zdroj: (43)

Spotreba elektrickej energie a využívanie ekologických zdrojov energie je silne ovplyvnená existujúcou štruktúrou hospodárstva.

V strednodobom porovnaní rokov 2005 – 2018 došlo k výraznému poklesu energetickej náročnosti (EN) hospodárstva najmä v priemysle. Pozitívnym trendom je dlhodobý pokles spotreby tuhých palív a zemného plynu a nárast spotreby OZE. Od roku 2005 do roku 2018 klesla energetická náročnosť SR, definovaná ako podiel HDS k vytvorenému HDP o 42,9 %. Napriek priaznivému trendu mala SR v roku 2018 deviatu najvyššiu energetickú náročnosť v EÚ 28. Nasledujúce grafy prezentujú dlhodobý vývoj výroby elektrickej energie v SR.

Graf 56: Výroba elektriny na území SR v dlhodobom horizonte, [GWh]

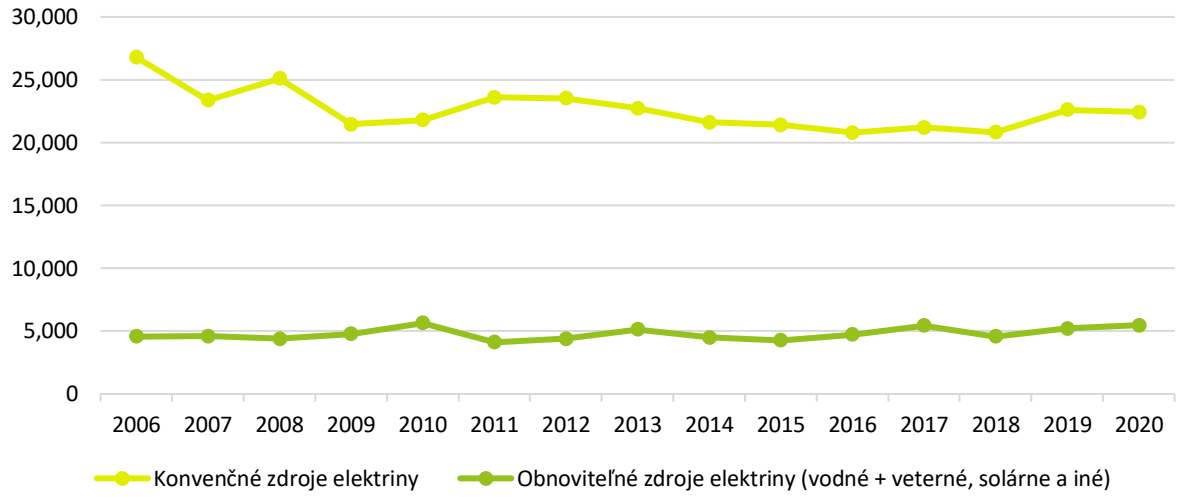

Zdroj: (40)

Graf 57: Podiely na výrobe elektriny na území SR v dlhodobom horizonte, [%]

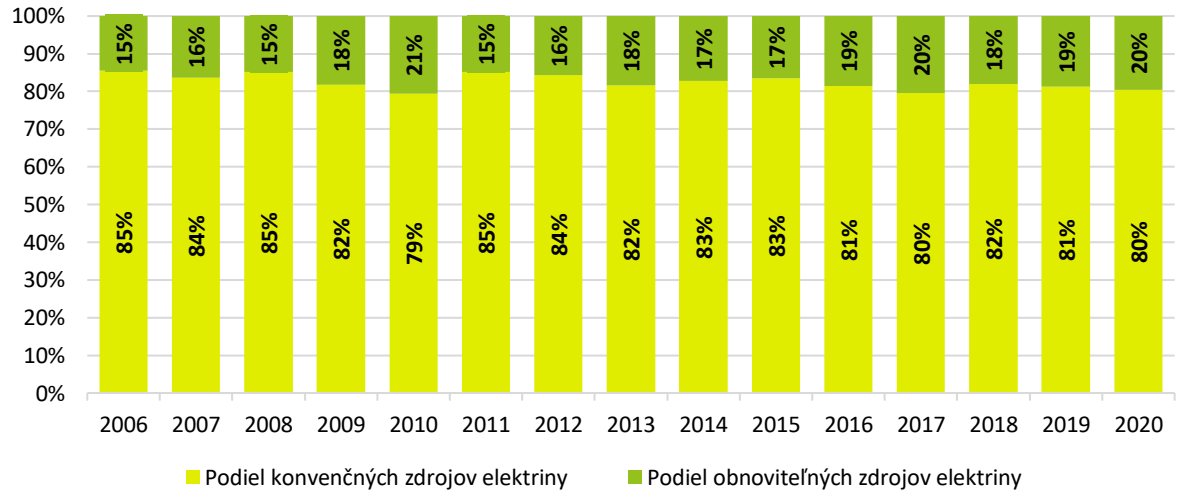

Zdroj: (40)

Výroba a dodávka tepla je prevažne zabezpečovaná veľkými spoločnosťami. Spôsob zabezpečovania teplom sa delí na decentralizovaný a centralizovaný, pričom je závislý od hustoty zástavby, roku výstavby objektov a ich charakteru. Centralizovaný systém zásobovania teplom (CZT) sa uplatňuje v krajskom meste Žilina a vo všetkých okresných mestách ŽK. Zdrojom energie je predovšetkým zemný plyn.

Nahrádzanie tradičných tuhých palív ekologickejšími domácnosťami bude postupné a závislé na podpore z verejných zdrojov.

V strednodobom vývoji spotreby zemného plynu dochádza na území ŽSK k jej poklesu s koef. 19/09 v hodnote 0,74, pričom jej podiel reprezentuje hodnota 5% v rámci celej SR.

Graf 58: Vývoj spotreby zemného plynu v krajoch SR, [tis.m3]

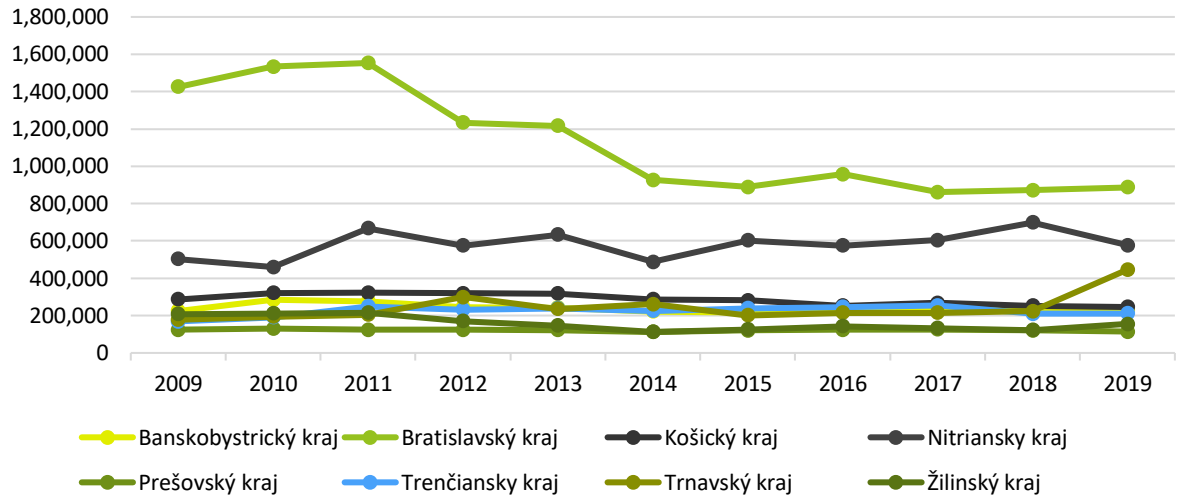

Zdroj: (42)

V strednodobom vývoj spotreby elektriny je na území ŽSK zaznamenaný pomerne stabilný stav, jej rast je prezentovaný koef. 19/09 v hodnote 1,18, pričom jej podiel v rámci spotreby celej SR osciluje okolo hodnoty 12 – 13 %.

Graf 59: Vývoj spotreby elektriny v krajoch SR, [MWh]

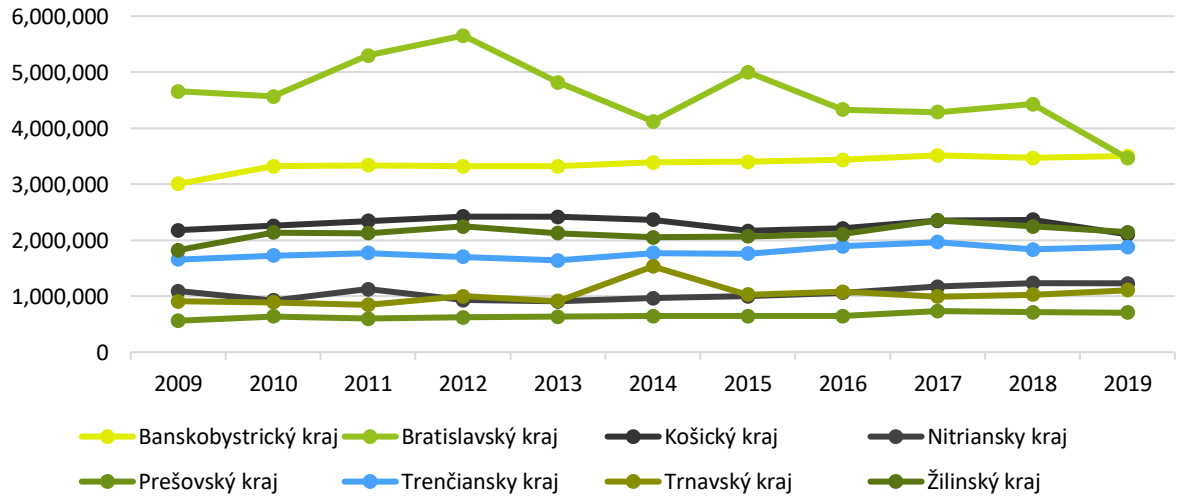

Zdroj: (42)

Podobne ako spotreba elektriny i v strednodobom vývoji spotreby tepla na území ZASK bol zaznamenaný pomerne stabilný stav, jej rast je prezentovaný koef. 19/09 v hodnote 1,06, pričom jej podiel rámci spotreby celej SR osciluje okolo hodnoty 5 – 6 %.

Graf 60: Vývoj spotreby tepla v krajoch SR, [GJ]

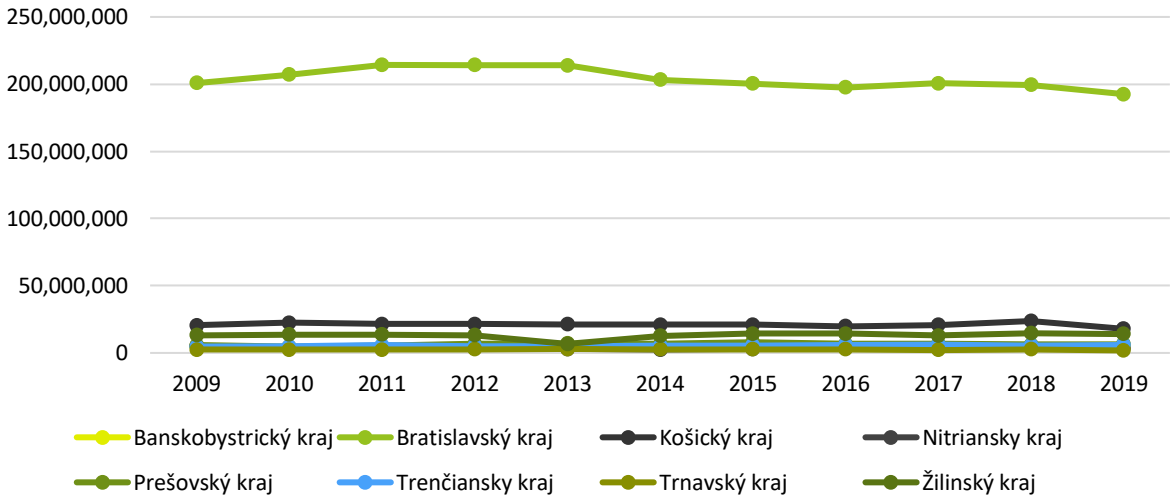

Zdroj: (42)

Mapa prenosovej sústavy elektrickej energie v podstate kopíruje disponibilné územné koridory, v ktorých sú lokalizované hlavné sídelné a dopravné rozvojové koridory a ich línie pripojení na susediace štáty SR. Výhodná lokalizácia prenosovej sústavy 400 kV územia ŽSK s napojením na celoeurópsku 400 kV sústavu prechádza v línii Spišská Nová Ves – Liptovská Mara - Sučany - Varín - Nošovice (ČR), v smere sever - juh Sučany - Horná Ždaňa - Levice a Varín – Bošáca, s pripojením na distribučné vedenia v energetických uzloch 400/110 kV Liptovská Mara, Varín a 400/220/110 kV Sučany.

Obrázok 46: Mapa prenosovej sústavy SR

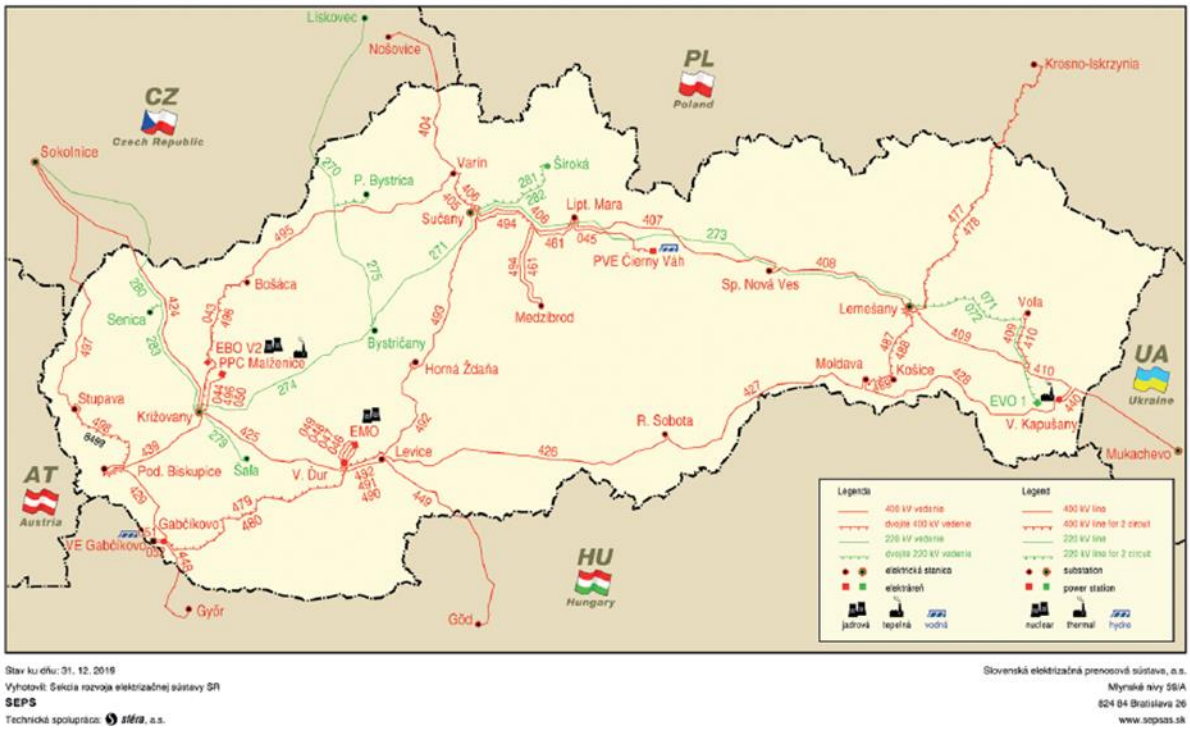

Zdroj: (44)

Z dôvodu predpokladaného nárastu dodávky alebo s cieľom zlepšenia spoľahlivosti a kvality dodávky Stredoslovenská distribučná plánuje rozvoj distribučnej siete v nasledovnom rozsahu stavieb:

- Turčianske Teplice (nová ES vrátane vedenia),

- Ružomberok - Hrboltová (nová ES vrátane vedenia),
- Liptovská Osada/Donovaly (nová ES vrátane vedenia),
- Raková, Turzovka a Makov na Horných Kysuciach (nové ES vrátane vedení),
- Demänovská dolina - Sv. Kríž (nová ES vrátane vedenia)
- priemyselné centrá Žilina, Martin (nové vedenia)
- priebežná rekonštrukcia častí distribučnej sústavy po dobe technickej a fyzickej životnosti prevažne vo svojich pôvodných trasách.

Z dlhodobého hľadiska je v okrese Ružomberok zaznamenaný dominantný podiel na spotrebe tepla, ktorý za celé obdobie sa pohybuje na úrovní 65 % podielu v rámci všetkých okresov ŽSK, pričom v roku 2019 podiel stúpol na hodnotu 75 %. Vysoký podiel spotreby je determinovaný štruktúrou priemyslu okresu. Najvyššie tempo rastu spotreby tepla bolo zaznamenané v okrese Kysucké Nové Mesto. Všetky okresné mestá ŽSK majú spracovanú a zverejnenú Koncepciu rozvoja tepelnej energetiky.

Graf 61: Vývoj spotreby tepla v okresoch ŽSK [GJ]

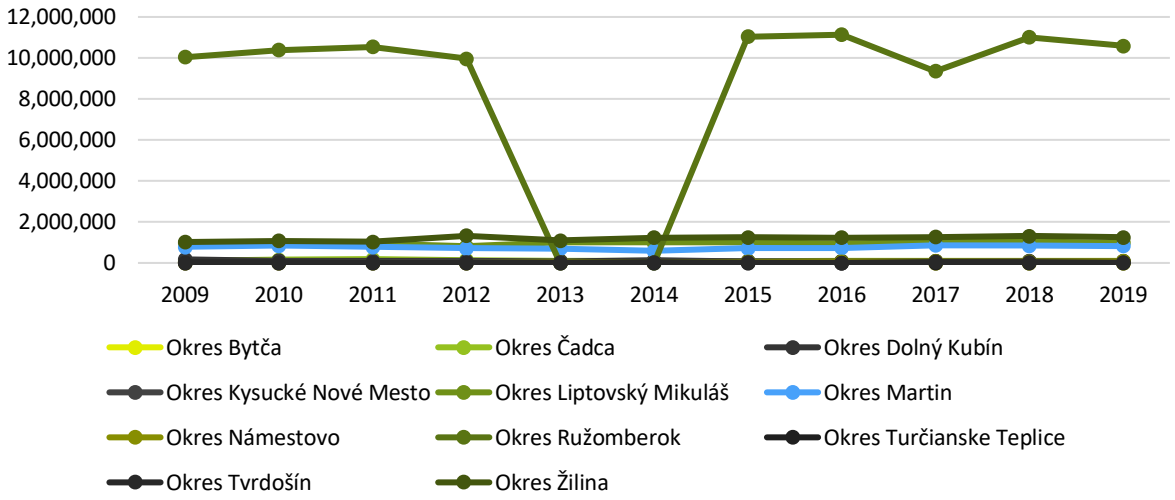

Zdroj: (42)

Poznámka: Pokles v grafe je zapríčinený absenciou dát.

V strednodobom 10-ročnom kontexte je okres Dolný Kubín najväčším spotrebiteľom elektriny, ktorého podiel za celé obdobie sa pohybuje na úrovní 30 % podielu v rámci všetkých okresov ŽSK. Do roku 2014 bol najväčším spotrebiteľom okres Ružomberok, pokles spotrebe elektriny sa viaže na zavedenie nových technológii v priemyselnom sektore. Vysoký podiel spotreby je determinovaný štruktúrou priemyslu okresov Dolný Kubín a Ružomberok.

Graf 62: Vývoj spotreby elektriny v okresoch ŽSK, [MWh]

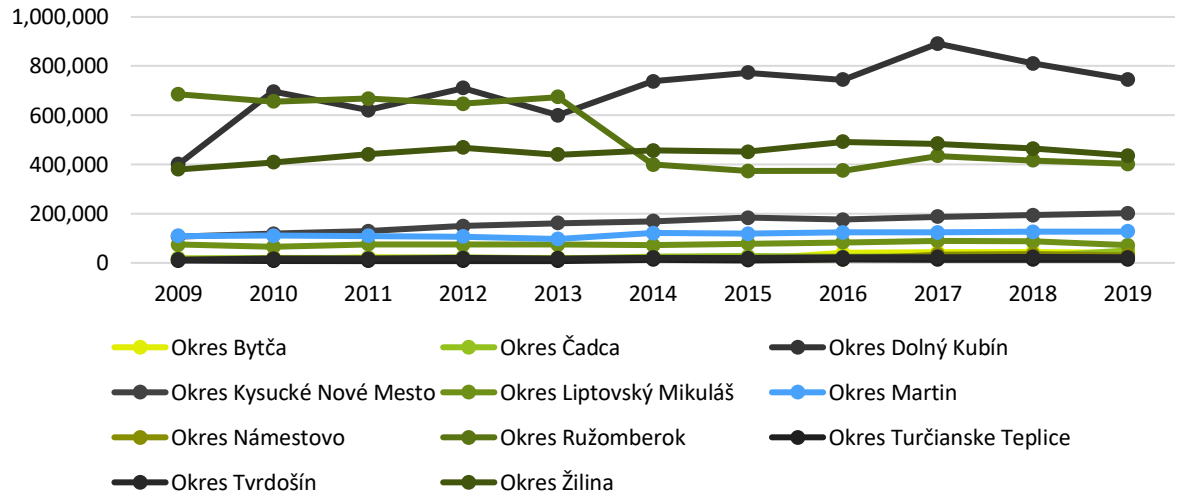

Zdroj: (42)

V okrese Ružomberok je rovnako ako v prípade spotreby elektriny zaznamenaný podobný vývoj i v spotrebe zemného plynu. Zo strednodobého hľadiska okres Ružomberok zostáva najväčším spotrebiteľom zemného plynu s podielom oscilujúcim okolo hodnoty 28 %, pričom v roku 2019 podiel o 5% klesol. Najvyššie tempo rastu spotreby zemného plynu v sledovanom období bolo zaznamenané v okrese Čadca.

Graf 63: Vývoj spotreby zemného plynu v okresoch ŽSK [tis.m3]

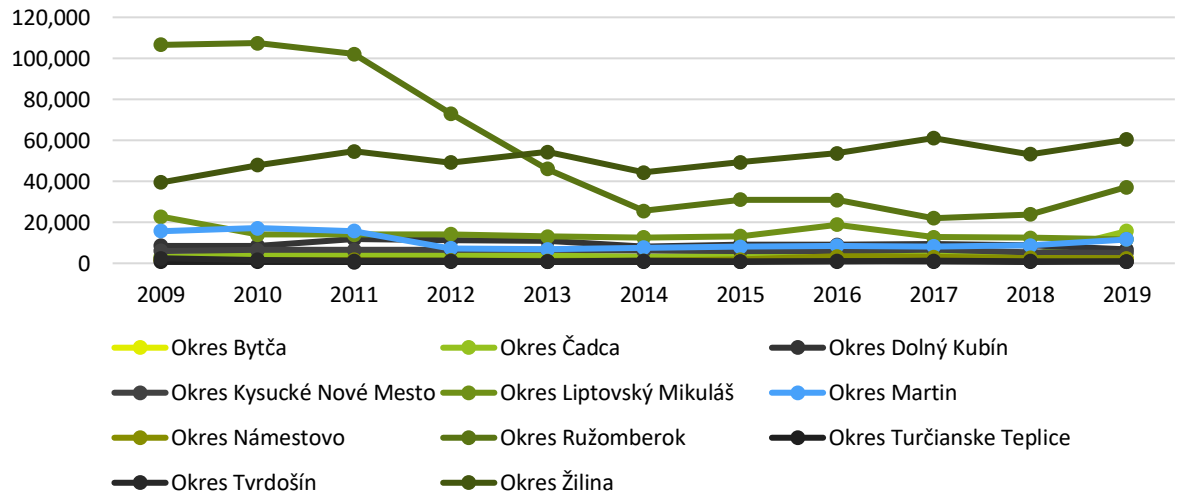

Zdroj: (42)

V ZASK je evidované 100-percentné zásobenie obcí plynom na území troch okresov: Bytča, Kysucké Nové Mesto a Tvrdošín. Najnižšia úroveň zásobenia obcí plynom je evidovaná v okresoch Námestovo (iba 20,8 %) Turčianske Teplice, Ružomberok a Liptovský Mikuláš, pričom nízka plynofikácia je aj v okresoch Martin a Dolný Kubín.

Graf 64: Počet plynofikovaných a neplynofikovaných obcí okresoch ŽSK, [počet]

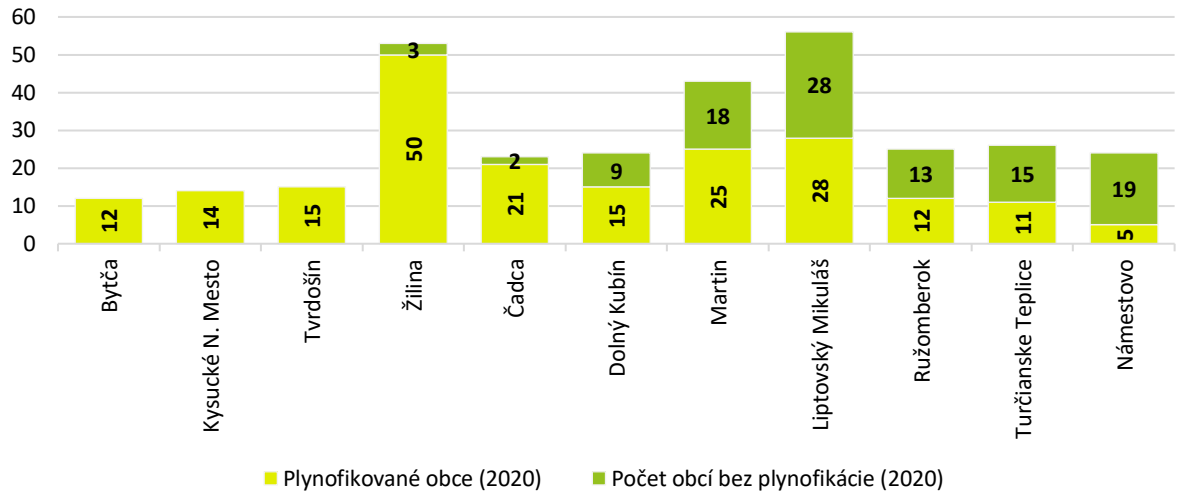

Zdroj: (25)

Digitálna infraštruktúra

Problematika digitálnej infraštruktúry, jedna zo súčastí digitálneho sektoru, je štandardne skúmaná a prezentovaná na úrovni štátu, teda Slovenska. Porovnanie digitálnej infraštruktúry ŽSK s regiónmi EÚ teda nie je možné vykonať. Nasledujúci text je kompletne prevzatý z dokumentu (47) Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030, ktorý sa zaoberá aj východiskovým stavom digitálnej transformácie SR v kontexte so štátmi EÚ.

Efektívne[47] porovnanie výkonnosti Slovenska s ostatnými 27 členskými štátmi EÚ v širokom spektre oblastí poskytuje Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti DESI (Digital Economy and Society Index, ďalej len „DESI"). Ide o zložený index každoročne vyhodnocovaný Európskou komisiou, ktorý sleduje pokrok a úroveň rozvoja digitálnej ekonomiky a spoločnosti v členských štátoch EÚ v piatich hlavných oblastiach merania: pripojiteľnosť, ľudský kapitál, využívanie internetových služieb, integrácia digitálnej technológie a digitálne verejné služby. Index tak predstavuje dôležitý východiskový bod pre identifikovanie problematických oblastí, ktorým by sa Slovensko malo venovať aby svoju digitálnu výkonnosť zlepšilo.

Zložky Indexu digitálnej ekonomiky a spoločnosti: Pripojiteľnosť (25 %), Ľudský kapitál (25 %), Využívanie internetových služieb (15 %), Integrácia digitálnej technológie (20 %), Digitálne verejné služby (15 %). V nasledujúcich grafoch je prezentovaná pozícia SR v porovnaní so stavom v EÚ.

PRIPOJITEĽNOSŤ

Slovensko: 13.8 %
EÚ priemer: 15.6 %
Holandsko 1. miesto: 20.3 %
Umiestnenie v rámci EÚ:
24. miesto (z 28)

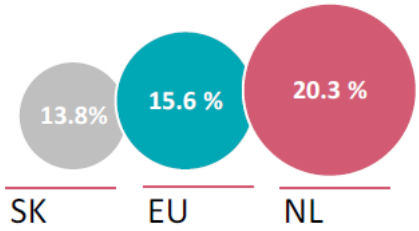

ĽUDSKÝ KAPITÁL

Slovensko: 13 %
EÚ priemer: 14.1 %
Fínsko 1. miesto: 19.8 %
Umiestnenie v rámci EÚ:
16. miesto (z 28)

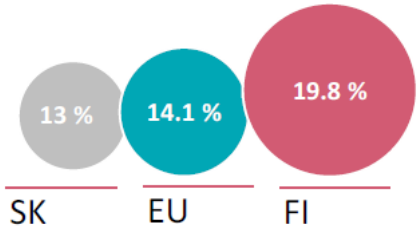

VYUŽÍVANIE INTERNETOVÝCH SLUŽIEB

Slovensko: 7.57 %
EÚ priemer: 7.69 %
Dánsko 1. miesto: 11.3 %
Umiestnenie v rámci EÚ:
16. miesto (z 28)

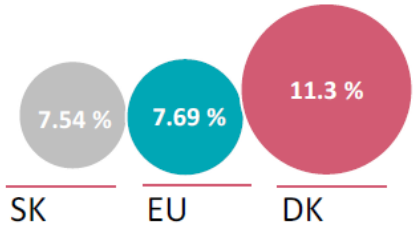

INTEGRÁCIA DIGITÁLNEJ TECHNOLÓGIE

Slovensko: 7.49 %
EÚ priemer: 8.02 %
Dánsko 1. miesto: 12.3 %
Umiestnenie v rámci EÚ:
18. miesto (z 28)

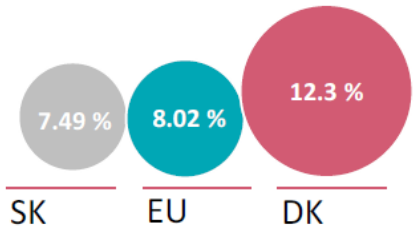

DIGITÁLNE VEREJNÉ SLUŽBY

Slovensko: 7.56 %
EÚ priemer: 8.62 %
Fínsko 1. miesto: 11.8 %
Umiestnenie v rámci EÚ:
20. miesto (z 28)

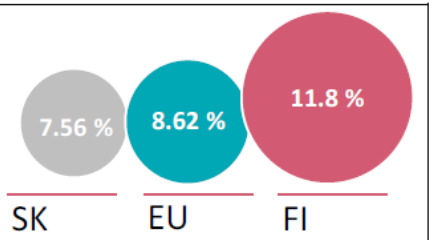

V indexe DESI za rok 2018 Slovensko obsadilo 20. miesto spomedzi 28 členských štátov EÚ. Celkovo Slovensko patrí do skupiny krajín so slabými výsledkami - okrem Slovenska tam zaraďujeme Bulharsko, Cyprus, Grécko, Chorvátsko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko a Taliansko.

Nasledujúca tabuľka poskytuje údaje za časť štruktúry siete pripojení poslednej míle, neobsahuje dáta za optické siete, preto z tabuľky nie je možné vytvoriť celkový obraz o stave pripojení na internet v pevných sieťach. Uvedené metalické siete poskytujú digitálny prenos údajov po drôtoch miestnej telefónnej siete. Pripojenie xDSL obsahuje rôzne typy technológií s rôznymi vlastnosťami, z ktorých sa každá hodí na iný druh nasadenia v praxi. Variabilita pripojení xDSL sa prejavuje v ich vyššom počte a v rastúcom trende.

Tabuľka 85: Pripojenia na digitálne metalické siete poslednej míle, SR [počet]

Telefón. prípojky	2009	2014	2019	koef 19/09	rozdiel 19 - 09
ISDN	66 534	32 053	15 538	0,23	-50 996
xDSL	367 723	459 581	473 681	1,29	105 958

Zdroj: (52)

Internetové pripojenia v pevnej sieti, bez rozdielu lokalizácie (domácnosť, verejný, súkromný sektor) a bez rozdielu technológie (optické, metalické) sú strednodobo evidované v najvyššom počte v BSK. Vzhľadom na počet obyvateľov je vysoký stupeň penetrácie v BSK (cca dvojnásobný v porovnaní s krajským priemerom) podmienený početným zastúpením firiem a ich administratívy so sídlom v hlavnom meste Bratislava. Krátko a strednodobé tempo rastu počtu pripojení v TTSK a NSK je zrejme podmienené nižšími hodnotami penetrácie vo východiskových rokoch porovnania. Hodnoty podielu počtu a tempa rastu počtu pripojení v ZASK sa tesne približujú priemeru za SR.

Tabuľka 86: Počet internetových pripojení v pevnej sieti, kraje SR [počet]

Kraj	2010	2015	2019	podiel kraja	koef. 19/15	koef. 19/10
BSK	203 265	254 840	311 780	19,48	1,22	1,53
TTSK	89 307	125 974	164 852	10,26	1,31	1,85
TNSK	97 473	139 631	167 943	10,57	1,20	1,72
NSK	100 192	164 986	208 887	12,51	1,27	2,08
ŽSK	**111 036**	**162 714**	**193 071**	**12,27**	**1,19**	**1,74**
BBSK	94 791	137 552	161 837	10,41	1,18	1,71
PSK	100 074	140 032	173 639	10,84	1,24	1,74
KSK	126 528	174 130	214 763	13,66	1,23	1,70
SR	**922 666**	**1 299 859**	**1 596 772**	**100,00**	**1,23**	**1,73**

Zdroj: (55)

Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030(47) poskytuje dostatok relevantných informácií o stave digitálnej infraštruktúry Slovenska. Nasledujúci text preberá zásadné poznatky uvedeného dokumentu.

Dostupné údaje telekomunikačného trhu ukazujú, že mobilné pokrytie 4G/LTE v SR je na nadpriemernej úrovni v rámci EÚ, keďže traja najväčší mobilní operátori majú každý pokrytie obyvateľstva nad 94%. SR charakterizuje pomalšia príprava na zavádzanie 5G sietí. S prípravami na spustenie aukcie ešte v roku 2019 začala viac ako polovica krajín EÚ. Slovensko skončilo aukciu na frekvenčné pásmo na úrovni 700/900/1 800 MHz, ktoré sú vhodné pre pozemské systémy schopné poskytovať bezdrôtové širokopásmové elektronické komunikačné služby (5G) v novembri roku 2020. Pásmo na úrovni 700 MHz umožňuje rozšíriť 5G aj na vidiek a pomerne ľahko sa takýmito frekvenciami pokrývajú aj veľké územia. Výstavba 5G sietí by mala rešpektovať koordinovaný prístup štátov EÚ aj k súvisiacej problematike kybernetickej bezpečnosti a priemyselnej bezpečnosti v dodávateľskom reťazci z pohľadu posudzovania miery rizika.

Dostupné údaje telekomunikačného trhu ukazujú, že budovanie optických sietí v SR postupuje zatiaľ v pomalom tempe.

Podľa štatistík telekomunikačných operátorov je zrejmé, že Slovensko je jednou z krajín, ktorá implementuje pokročilé technológie v praxi a často skôr ako ostatné krajiny EÚ. Operátori vysokorýchlostnej infraštruktúry patria k top investorom v SR a kumulatívne tým robia sektor elektronických komunikácií jedným z investične najaktívnejších.

Slovensko je pôsobiskom viacerých úspešných nadnárodných spoločností. IT spoločností a start-upov, ktoré pracujú s digitálnymi technológiami a prinášajú na trh množstvo unikátnych inovácií a technologických riešení svetovej úrovne - napr. IBM, Lenovo, Orange, Dell, Eset, Slovak Telekom, 02, AT&T, Accenture, Exponea, WebSupport a iné.

Celkové výsledky indexu DESI za roky naznačujú, že Slovensko má medzery v budovaní infraštruktúry pre fungovanie dátového hospodárstva na strane verejného sektora a vyznačuje sa nízkou kvalitou služieb eGovernmentu. Verejná správa vykazuje málo investícií do digitálnej infraštruktúry a jej stabilizácie. Slovenské mestá a obce sa doteraz všeobecne veľmi málo zapájali do medzinárodných projektov a výziev ako napr. Smart City, ktorých cieľom je vytváranie a prinášanie inovácií pre zlepšenie života obyvateľov.

Nasledujúce mapy ilustrujú súčasný stav pokrytia územia SR mobilným širokopásmovým pripojením na internet v sieťach 4G. Mapy sú prevzaté z webových stránok mobilných operátorov. Všetci operátori deklarujú viac ako 90 % pokrytia obyvateľov SR sieťou 4G. Z nižšie uvedených máp pokrytia je pre územie ŽSK zrejmé nulové až minimálne pokrytie sieťou 4G v horských a vidieckych oblastiach riedko osídlených Javorníkov, Strážovských vrchov, Kysuckej vrchoviny, Beskýd, Malej a Veľkej Fatry, Chočských vrchov, Oravskej Magury, Nízkych, Západných a Vysokých Tatier.

Obrázok 47: Mapa dostupnosti služieb O2, 2021

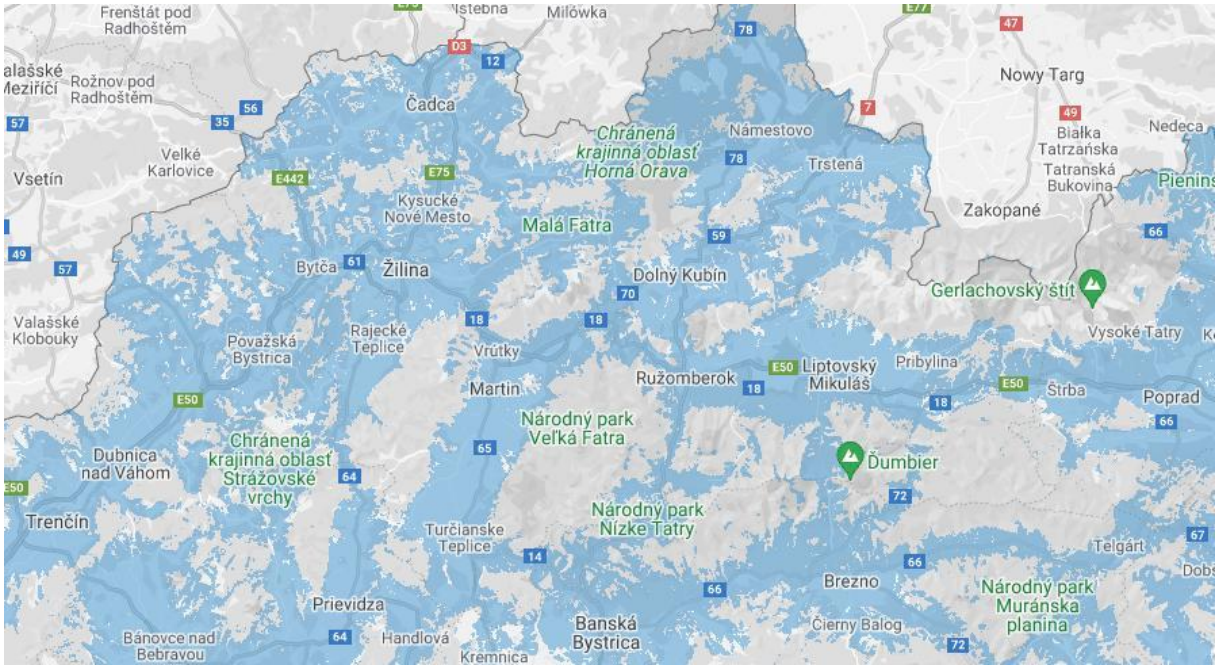

Zdroj: (35)

Obrázok 48: Mapa pokrytia sieťou 4G, Orange, 2021

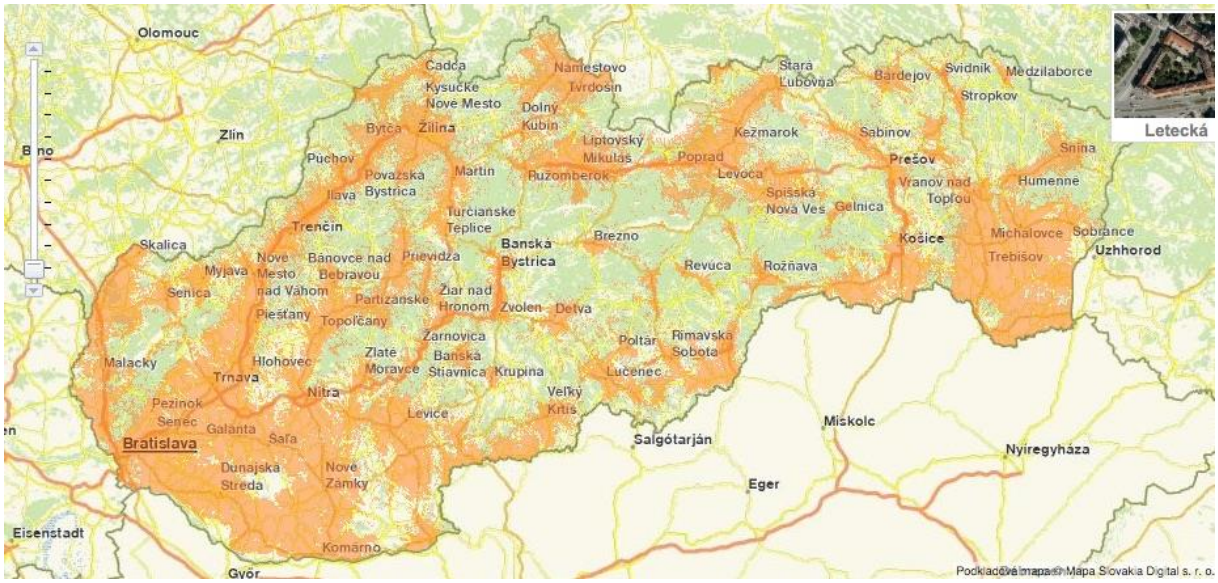

Zdroj: (36)

Obrázok 49: Mapa pokrytia sieťou 4G, Telecom, 2021

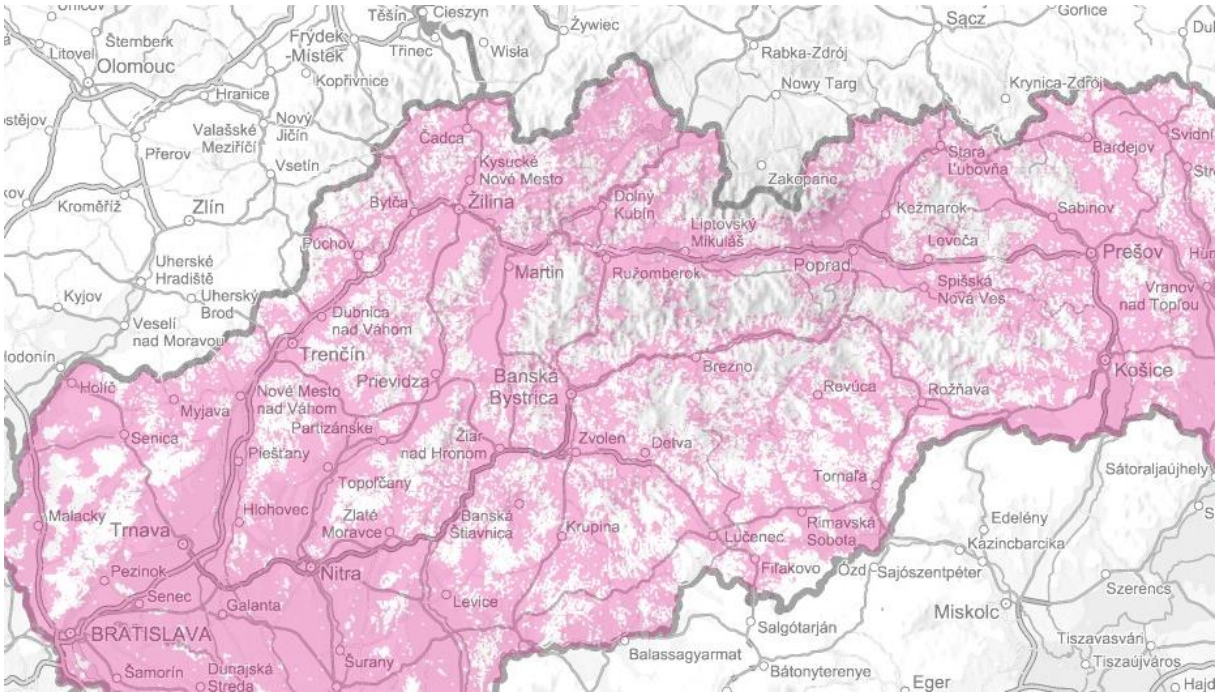

Zdroj: (37)

Obrázok 50: Mapa pokrytia sieťou 4 + 3 G, 4ka, 2021

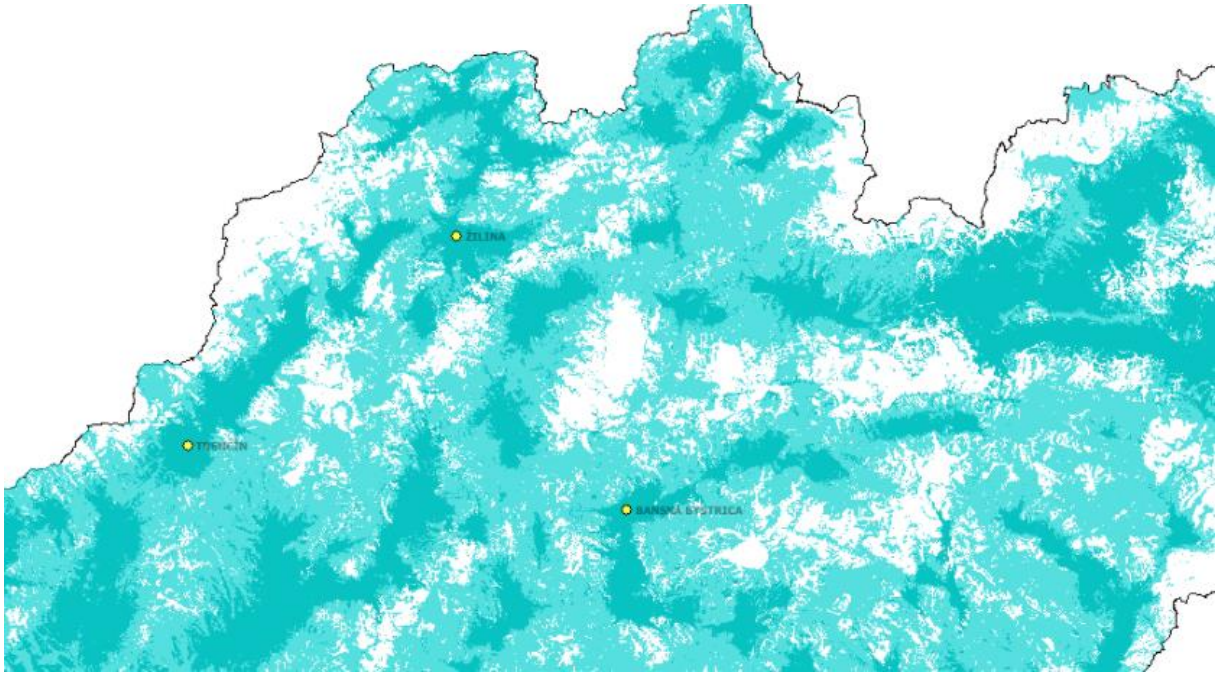

Zdroj: (38)

Vzhľadom na skutočnosť, že digitálna infraštruktúra a technológie sú charakterizovateľné ako globálne entity s komplexným územným dopadom - ktoré sú v zásade vo vlastníctve privátneho sektora – bližšie štatistické dáta pre regionálnu a lokálnu úroveň sú v súčasnom stave vývoja prakticky nedostupné.

4. SOCIÁLNA STABILITA

4.1 MANAŽÉRSKE ZHRNUTIE TEMATICKEJ OBLASTI

Výraznou a silnou stránkou v oblasti sociálnych služieb v kraji je rozvinutá sociálna infraštruktúra pobytových služieb v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK. Ďalšou devízou v rozvoji a skvalitňovaní sociálnych služieb je otvorenosť ŽSK a spolupráca s rôznymi organizáciami. Výzvou, ktorá stojí pred ďalším rozvojom sociálnych služieb v kraji, je zvyšovanie kvality a dostupnosti sociálnych služieb. Vzhľadom na demografické trendy a nárast počtu obyvateľov vo vyššom veku a občanov odkázaných na pomoc, je potrebné zvyšovať dostupnosť kvalitných sociálnych služieb s dôrazom na služby poskytované priamo v komunite.

Výraznou a silnou stránkou v oblasti zdravotnej starostlivostí v kraji je existujúca zdravotnícka infraštruktúra, ktorá zabezpečuje komplexné poskytovanie ústavnej a ambulantnej starostlivosti a SVALZ a lekárnickej zdravotnej starostlivosti v priamej zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK. Ďalšími devízami sú etablované inštitúcie vedy a výskumu v zdravotníctve, ako aj etablované zariadenia v oblasti kúpeľnej zdravotnej starostlivosti. Výzvami, ktoré stoja pred ďalším rozvojom zdravotnej starostlivosti v kraji, je zhoršujúci sa zdravotný stav obyvateľov, ktorý je zapríčinený predovšetkým zlým životným štýlom, zhoršenou kvalitou životného prostredia v niektorých regiónoch, nezamestnanosťou, zlou sociálnou situáciou a pandémiou COVID-19. Súčasne je to i vysoký priemerný vek pracovníkov v zdravotníctve a nedostatočné kapacity pre niektoré služby, napr. paliatívna starostlivosť, hospicovú starostlivosť, domácu ošetrovateľskú starostlivosť a pod.

Komunitné služby v Žilinskom kraji potrebujú pomoc a podporu v podobe investícií, aj posilnenia spolupráce všetkých aktérov.

Na základe analýz a hodnotení má Žilinský kraj pomerne vysoký podiel bytov s vyšším počtom spoločne bývajúcich osôb.

V Žilinskom kraji sú v oblasti bývania viaceré výzvy. Jednou z nich je nedostatočná spolupráca a koordinácia aktérov pri riešení dostupnosti bývania. Na základe SWOT analýzy boli identifikované ďalšie výzvy na zlepšenie, a to dlhodobo neriešenie otázky dostupného nájomného bývania a nedostatočný prístup ku pitnej vode a kanalizácii vo vybraných oblastiach a v súvislosti s vybranými cieľovými skupinami.

Na základe analýzy kriminality a inej protispoločenskej činnosti je možné bezpečnostnú situáciu v Žilinskom kraji vnímať na úrovni celoslovenského priemeru ako stabilnú.

4.2 KĽÚČOVÉ ZISTENIA ZA TEMATICKÚ OBLASŤ

- **Potreba zvýšiť kvalitu, bezpečnosť, účelnosť a dostupnosť poskytovaných sociálnych služieb so zameraním na dlhodobú udržateľnosť. N**ajviac nedostatkovou je celoročná pobytová sociálna služba poskytovaná predovšetkým v zariadení pre seniorov.
  Najviac však absentuje v Žilinskom kraji poskytovanie opatrovateľskej služby.
  Na podporu riešenia týchto zistení je potrebné zaviesť systém monitorovania a vyhodnocovania potrieb občanov, posilniť spoluprácu pre zlepšenie komplexného prístupu v riešení sociálnych problémov, stabilizovať kvalitu, bezpečnosť a dostupnosť služieb, a v neposlednom rade podporiť špecifické služby súvisiace s komplexnosťou a dostupnosťou poskytovaných sociálnych služieb v ŽSK.
- **Nízka atraktivita práce v sociálnych službách. A**ko jeden z podstatných problémov sa javí nedostatok zamestnancov v sociálnych službách vo vzťahu k potrebe najmä terénnych pracovníkov a pracovníkov v priamom kontakte s prijímateľom. S tým súvisí aj celoživotné vzdelávanie s cieľom prehĺbiť odbornú kvalifikáciu pracovníkov v sociálnych službách a získať odbornú kvalifikáciu u nových pracovníkov.
- V počte hospitalizácií na 1 000 obyvateľov má Žilinský kraj v rámci Slovenska najvyššie čísla.
- **Nedostatočné odborné kapacity pre výkon zdravotníckych povolaní.** Sú nedostatočné kapacity pre niektoré služby, napr. paliatívnu starostlivosť, hospicovú starostlivosť, domácu ošetrovateľskú starostlivosť a pod. Dlhodobo sa konštatuje vysoký priemerný vek pracovníkov v zdravotníctve.
- Pozitívne je, že existujú zariadenia a MVO, ktoré sa venujú komunitným službám. V rámci dostupnosti pre občanov je na tom lepšie infraštruktúra pre športové aktivity. Infraštruktúra pre vzdelávacie a voľnočasové aktivity je na nedostatočnej úrovni. V regióne je obrovský nevyužitý potenciál v rámci existujúcej infraštruktúry, ktorá by mohla byť využívaná pre komunitné služby.
- **Nerovnomerný vývoj v oblasti bytovej výstavby podľa okresov Žilinského kraja. Z** hľadiska intenzity bytovej výstavby pri hodnotení bytovej výstavby v rámci Slovenska, je situácia v rámci kraja najviac priaznivá v okresoch Bytča, Námestovo a Žilina.
- **Znižovanie kriminality v Žilinskom kraji.** Na základe objektívneho stavu kriminality v Žilinskom kraji je možné konštatovať, že dochádza k znižovaniu trestnej činnosti na jeho území. Aj napriek tomu, že počet niektorých trestných činov v Žilinskom kraji narástol, celkovú bezpečnostnú situáciu z hľadiska kriminality je možné považovať za stabilizovanú.
- Od roku 2017 narastá v Žilinskom kraji aj počet drogovej trestnej činnosti a rastie aj index drogovej kriminality.

4.3 POROVNANIE KRAJA V DANEJ TEMATICKEJ OBLASTI V KONTEXTE REGIÓNOV EURÓPSKEJ ÚNIE

Zdravotný stav obyvateľov Slovenska vrátane obyvateľov územia Žilinského kraja nie je veľmi priaznivý. Tento stav je zapríčinený predovšetkým zlým životným štýlom, zhoršenou kvalitou životného prostredia v niektorých regiónoch, nezamestnanosťou, zlou sociálnou situáciou a pandémiou COVID-19.

Podľa OECD zdravé roky života v Slovenskej republike pri narodení predstavujú u mužov: 55,5 rokov, u žien 56,6 rokov. V krajinách OECD predstavujú u mužov: 63,7 a u žien 64,2 rokov. Očakávaná dĺžka života pri narodení v SR u mužov 73,9 rokov a u žien 80,8 rokov. V krajinách OECD – muži 78,2 a ženy 83,7 rokov. (https://bit.ly/3mtDK1N)

Graf 65: Najčastejšie príčiny úmrtí podľa OECD

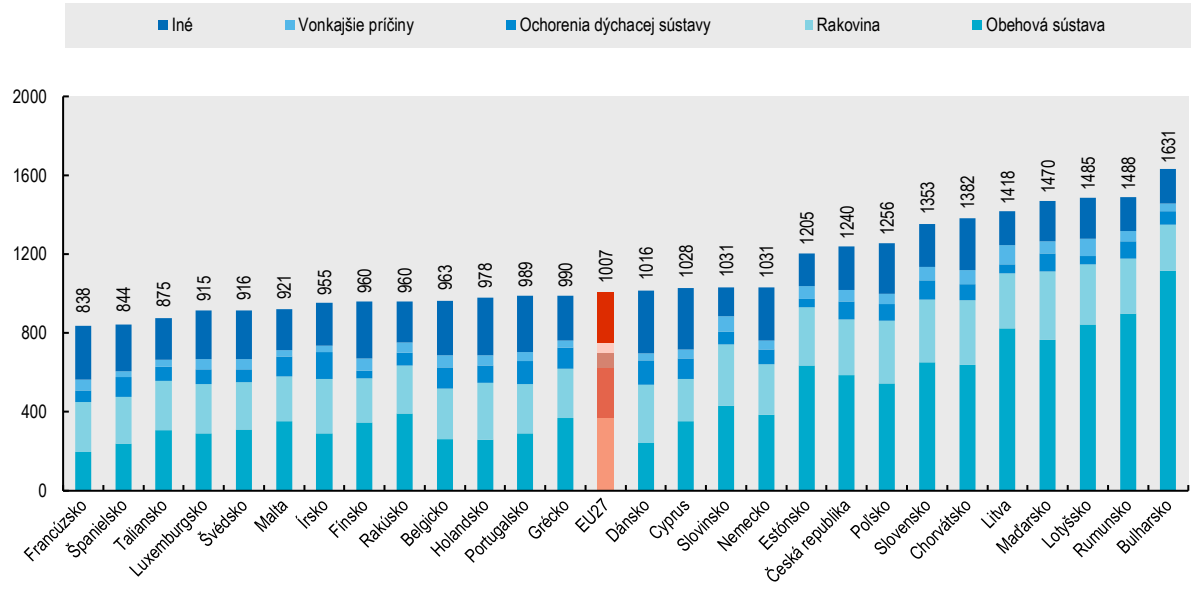

Zdroj: OECD

Podľa informácií OECD sú najčastejšou príčinou úmrtia v EÚ (ale aj na Slovensku) choroby obehovej sústavy a nádorové ochorenia. Svetová zdravotnícka organizácia určila sedem hlavných rizikových faktorov, ktoré spôsobujú väčšinu ochorení a úmrtí: hypertenzia, fajčenie, zvýšená hladina cholesterolu, obezita, nedostatočná konzumácia ovocia a zeleniny, nedostatočná fyzická aktivita a nadmerná konzumácia alkoholu. V súčasnosti sa rizikové faktory chorôb obehovej sústavy, ale aj ostatných chronických chorôb, presúvajú do stále mladších vekových kategórií. Príčiny úmrtia na Slovensku, ktorým sa dalo predísť alebo ktoré sa dali liečiť, patria k najvyšším v EÚ.

Podľa dostupných údajov, až každá deviata slovenská domácnosť býva v súčasnosti vo vlastnom, čím sa Slovensko v Európe radí k premiantom. Výraznejší podiel vlastného bývania je už len v Rumunsku. Na opačnej strane tohto rebríčka sú Rakúsko, Nemecko a Švajčiarsko. Rozdielne podiely medzi bývaním vo vlastnom a v prenájme sú v európskych krajinách do značnej miery aj dôsledkom rozdielneho historického vývoja trhu s bývaním v jednotlivých krajinách.

Graf 66: Štruktúra bytového fondu podľa vlastníckeho vzťahu k nehnuteľnosti v európskych krajinách (v %)

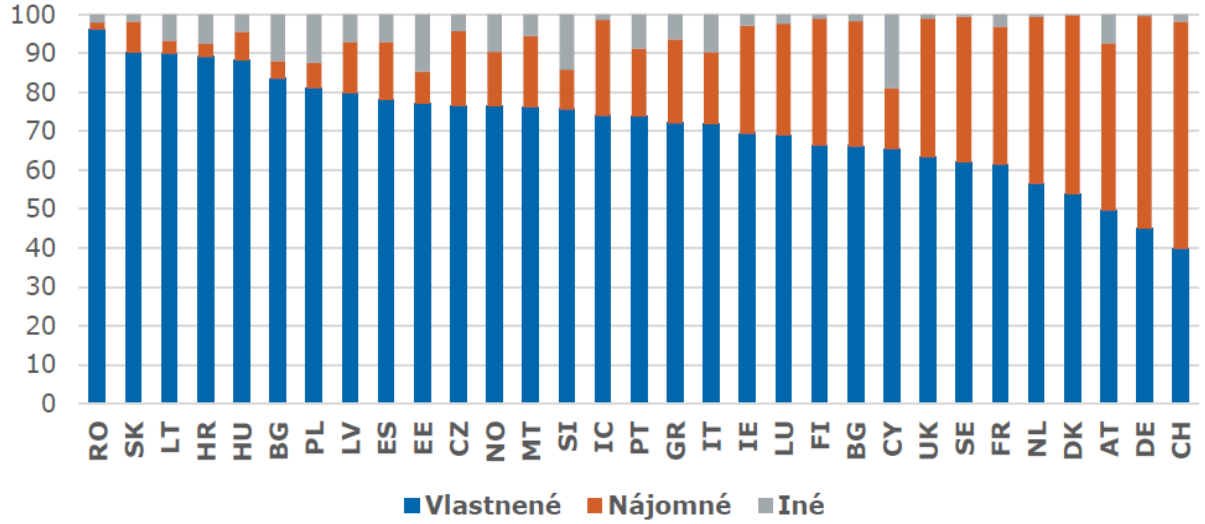

Zdroj: http://www.oecd.org/social/affordable-housing-database.htm, časť HM1.3 Housing tenures (dostupné k 29. 11. 2019)

Výrazný podiel bytov v súkromnom vlastníctve neznamená automaticky primerané uspokojenie potreby bývania. Na Slovensku sa dlhodobo kumuluje počet jednotlivcov, ktorým sa nedarí získať vlastné bývanie. Podľa údajov OECD je Slovensko vo vybavenosti bytmi na konci európskeho rebríčka s 360 bytmi na tisíc obyvateľov.

4.4 POROVNANIE KRAJA V DANEJ TEMATICKEJ OBLASTI V KONTEXTE INÝCH KRAJOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY A VYBRANÝCH KRAJOV ČR (MORAVSKOSLIEZKY KRAJ, ZLÍNSKY KRAJ, JUHOMORAVSKÝ KRAJ)

Sociálne služby

V reakcii na demografickú situáciu došlo v období 2010 – 2019 v rámci SR k zvýšeniu ich počtu zariadení sociálnych služieb o 28,02 %. V Žilinskom kraji sa ich počet zvýšil o 24,17 %, čím dosahuje spomedzi ostatných krajov 5. pozíciu. Za ním nasledujú kraje Bratislavský, Košický a Nitriansky.

Na demografický vývoj reaguje aj nárast počtu miest v zariadeniach sociálnych služieb. V porovnaní s rastom počtu zariadení sociálnych služieb je tempo rastu miest v týchto zariadeniach nižšie. V SR došlo v rámci sledovaného obdobia k nárastu počtov miest o 17,01 %, v Žilinskom kraji došlo k nárastu o 15,29 %. Pokles nárastu súvisí aj s celoeurópskym trendom znižovania kapacít pobytových sociálnych služieb a podporou rozvoja komunitných sociálnych služieb, ktorých cieľom je zabezpečiť nevyhnutnú podporu odkázanému občanovi prioritne v jeho prirodzenom prostredí.

S celkovým počtom miest 6 091 v pobytových zariadeniach sociálnych služieb a v zariadeniach podmienených odkázanosťou sa Žilinský kraj zaradil na 5. miesto v rámci SR. Najväčší podiel miest (19,27 %) v týchto zariadeniach s porovnaní s ostatnými krajmi má Nitriansky kraj a najmenší podiel (10,27 %) má Košický kraj. Žilinský kraj má 11,12 % podiel na celkovom počte miest v pobytových zariadeniach a zariadeniach podmienených odkázanosťou.

Žilinský kraj má však v porovnaní s ostatnými krajmi najväčší podiel – až 18,16 % - v počte miest v pobytových zariadeniach sociálnych služieb a zariadeniach podmienených odkázanosťou v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávneho kraja. Druhý najväčší podiel má Nitriansky kraj (17,3 %), najmenší podiel má Bratislavský kraj – len 7,33 % a Košický kraj – 8,88 %.

Žilinský kraj má prvenstvo aj v podiele na počte zamestnancov pracujúcich v sociálnych službách v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávneho kraja. V zariadeniach sociálnych služieb zriadených Žilinským samosprávny krajom pracuje až 19,12 % zamestnancov z celkového počtu zamestnancov v zariadeniach sociálnych služieb zriadených samosprávnymi krajmi. Nitriansky kraj má druhý najväčší podiel (17,99 %) a najmenší podiel má opäť Bratislavský kraj (8,14 %) a Košický kraj (9,26 %).

Bratislavský a Košický kraj majú taktiež najnižší počet zamestnancov pracujúcich v pobytových sociálnych službách a zariadeniach podmienených odkázanosťou celkom (t. j. v zariadeniach samosprávnych krajov, obcí a neverejných poskytovateľov). V predmetných zariadeniach pracuje v Bratislavskom kraji 3 107 zamestnancov, v Košickom kraji 3 188 zamestnancov. Najvyšší počet zamestnancov má Nitriansky kraj – 4 824 a druhý v poradí je Žilinský kraj s celkovým počtom 3 852 zamestnancov.

Žilinský kraj má najnižší počet miest v zariadení pre seniorov v rámci SR (2053 k 31. 10. 2021). No v skutočnosti sú v Žilinskom kraji pobytové sociálne služby poskytované oveľa väčšiemu počtu občanov v dôchodkovom veku, pretože aj v iných druhoch zariadení sociálnych služieb sú poskytované služby seniorom. Len v zariadeniach Žilinského samosprávneho kraja sú (k 31. 10. 2021) tieto služby poskytované celkovo 1 894 občanom v dôchodkovom veku (z toho 452 len v zariadeniach pre seniorov).

Žilinský samosprávny kraj s Nitrianskym samosprávnym krajom vynakladajú najväčší podiel (26 %) finančných prostriedkov z celkového rozpočtu kraja na sociálnu oblasť v rámci bežných výdavkov v porovnaní s ostatnými samosprávnymi krajmi. Najnižší podiel (14 %) bežných výdavkov na celkových bežných výdavkoch kraja má Košický samosprávny kraj a Prešovský samosprávny kraj (17 %).

Nitriansky samosprávny kraj spolu so Žilinským samosprávnym krajom vynakladajú celkovo najviac bežných výdavkov na sociálnu oblasť v porovnaní s ostatnými krajmi. V SR sa v roku 2021 vynakladá celkovo 302 397 234 € na bežné výdavky na sociálne služby v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávnych krajov, z toho Nitriansky samosprávny kraj má najväčší podiel (17,43 %) spolu so Žilinským samosprávnym krajom (16,72 %). Najnižší podiel bežných výdavkov na sociálne služby v správe samosprávnych krajov v SR má Trenčiansky samosprávny kraj (9,56 %) a Trnavský samosprávny kraj (9,59 %). Najväčší podiel na financovaní sociálnych služieb v SR má Nitriansky samosprávny kraj so Žilinským samosprávnym krajom hlavne z dôvodu, že tieto dva kraje majú aj najvyšší počet miest v pobytových zariadeniach sociálnych služieb v zriaďovateľskej pôsobnosti kraja. V Žilinskom samosprávnom kraji je to celkovo 3 380 miest, čo tvorí najväčší podiel (až 18,16 %) z celkového počtu 18 610 miest v zariadeniach sociálnych služieb v pôsobnosti

samosprávneho kraja. Druhý najvyšší podiel má Nitriansky samosprávny kraj (17,99 %). Najnižší počet miest v zariadeniach v pôsobnosti samosprávneho kraja má Bratislavský samosprávny kraj – 1 365 (t. j. 8,14 %) a Košický samosprávny kraj – 1653 (9,26 %).

Zdravotná starostlivosť

Najčastejšími príčinami úmrtí obyvateľov v SR, ako aj v Žilinskom kraji, sú dlhodobo choroby obehovej sústavy, nádory, vonkajšie príčiny, choroby dýchacej sústavy a choroby tráviacej sústavy. Kým počet úmrtí na choroby obehovej sústavy postupne klesá, úmrtia na nádory sa zvyšujú. U mužov boli treťou najčastejšou príčinou úmrtí vonkajšie príčiny úmrtnosti (dopravné nehody, náhodné poranenia a úmyselné sebapoškodenia), u žien sa na tretie miesto radia choroby dýchacej sústavy (u mužov štvrtá príčina).

V roku 2019 bolo v Žilinskom kraji 1262 poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, 28 agentúr domácej ošetrovateľskej starostlivosti, 9 polikliník, 7 nemocníc, 1 psychiatrická liečebňa, 1 odborný liečebný ústav, 2 centrá pre liečbu drogových závislostí, 1 liečebňa pre dlhodobo chorých, 212 verejných lekární, 17 pobočiek verejných lekární, 7 nemocničných lekární a 21 výdajní zdravotníckych potrieb.

Zo 7 nemocníc sú štyri nemocnice v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja, 2 v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva zdravotníctva SR a 1 v zriaďovateľskej pôsobnosti Ministerstva obrany SR.

Z dôvodu efektívneho poskytovania ústavnej zdravotnej starostlivosti je dlhodobým zámerom znižovanie priemernej doby ošetrovania a zvyšovanie „obložnosti“ (využiteľnosť, resp. napĺňanie kapacity lôžok nemocníc). Počet lôžok (2019) Žilinskom kraji bol 3876.

V počet hospitalizácií na 1 000 obyvateľov má Žilinský kraj v rámci Slovenska najvyššie čísla. Priemerný počet hospitalizácií na 1 000 obyvateľov je 216,4, z toho 196,4 muži a 235,6 ženy. Počet hospitalizácií na 1 000 obyvateľov v Žilinskom kraji je 230,5, z toho 208,8 muži a 251,4 ženy.

Žilinský kraj, v rámci počtu zariadení poskytujúcich zdravotnícku starostlivosť, sa pri hodnotení krajov radí na 4. miesto – za Prešovský, Košický a Bratislavský kraj. V rámci samotného kraja od roku 2010 došlo celkovo k úbytku zariadení zdravotníckej starostlivosti. Najväčší úbytok nastal v rámci ambulantnej zdravotnej starostlivosti – **42 zariadení** (3,5 %).

V rámci počtu pracovných miest samostatných zdravotníckych pracovníkov v zdravotníckych zariadeniach (v roku 2019), sa radí Žilinský kraj v hodnotení krajov na 4. miesto – za Bratislavský, Košický a Prešovský kraj.

Najvyšší počet pracovníkov v zdravotníctve v roku 2019 mal okres Martin (4 412) a následne Žilina (3 219). Najnižší počet pracovníkov v zdravotníctve v roku 2019 mal okres Bytča (75) a následne Turčianske Teplice (122).

Na Slovensku sa nachádza 12 953 zariadení poskytujúcich zdravotnú starostlivosť. Ich počet je však v jednotlivých krajoch rôzny, pričom najmenej ich je Trnavskom kraji a naopak najviac v Prešovskom kraji.

Tabuľka 87: Zariadenia poskytujúce zdravotnú starostlivosť v SR

Oblasť	S P O L U	Zdravotná starostlivosť			
		Ambulantná	Ústavná	Lekárenská	Ostatné
SR	**12 953**	**9 954**	**179**	**1 960**	**836**
Bratislavský kraj	**1 824**	1 384	26	296	116
Trnavský kraj	**1 278**	966	13	205	92
Trenčiansky kraj	**1 372**	1 059	17	206	88
Nitriansky kraj	**1 552**	1 212	16	227	93
Žilinský kraj	**1 550**	**1 184**	**20**	**238**	**104**
Banskobystrický kraj	**1 537**	1 164	30	233	106
Prešovský kraj	**1 956**	1 516	31	278	127
Košický kraj	**1 869**	1 454	26	277	110

Zdroj: Vlastné spracovanie, e-VÚC

Moravskosliezsky kraj má približne 2x toľko obyvateľov ako Žilinský kraj a celkovo 17 nemocníc. Počet postelí v ústavnej zdravotnej starostlivosti na 10 000 obyvateľov je približne rovnaký ako v Žilinskom kraji.

Tabuľka 88: Najčastejšie príčiny hospitalizácií - porovnanie ŽSK a MSK

Najčastejšie príčiny hospitalizácií podľa kapitol MKCH	Počet	
	ŽSK	MSK
Spolu	**159 365**	**289 106**
I. Infekčné a parazitové choroby	5 305	7 992
II. Nádory	14 596	22 472
III. Choroby krvi a krvotvorných ústrojov a niektoré poruchy s účasťou imunitných mechanizmov	1 428	2 246
IV. Endokrinné, nutričné a metabolické choroby	3 796	8 863
V. Duševné poruchy a poruchy správania	5 401	3 789
VI. Choroby nervovej sústavy	5 904	8 201
VII. Choroby oka a očných adnexov	2 629	3 049
VIII. Choroby ucha a hlávkového výbežku	1 273	1 717
IX. Choroby obehovej sústavy	22 498	40 798
X. Choroby dýchacej sústavy	10 609	18 833
XI. Choroby tráviacej sústavy	15 926	27 379
XII. Choroby kože a podkožného tkaniva	2 002	3 440
XIII. Choroby svalovej a kostrovej sústavy a spojivového tkaniva	12 059	26 331
XIV. Choroby močovo-pohlavnej sústavy	8 064	20 659
XV. Gravidita, pôrod a šestonedelie	11 202	18 529
XVI. Určité choroby vzniknuté v perinatálnom období	3 157	2 909
XVII. Vrodené chyby, deformity a chromozómové anomálie	1 067	987
XVIII. Subjektívne a objektívne príznaky, abnormálne klinické a laboratórne nálezy, nezatriedené inde	5 473	9 505
XIX. Poranenia, otravy a niektoré iné následky vonkajších príčin	12 462	26 621
XX. Vonkajšie príčiny chorobnosti a úmrtnosti	118	
XXI. Faktory ovplyvňujúce zdravotný stav a styk so zdravotníckymi službami	14 393	34 786
XXII. Kódy na osobitné účely	3	

Zdroj: Vlastné spracovanie

Nízka úroveň záchytu chronických ochorení v rannom štádiu a neefektívny manažment pacienta v primárnej a následnej zdravotnej starostlivosti zvyšuje požiadavky na špecializovanú starostlivosť a hospitalizácie, čo má podiel na zhoršovaní zdravotného stavu obyvateľstva. Ukazovateľom neefektívnosti vo všeobecnej zdravotnej starostlivosti je vysoký priemerný počet návštev slovenských pacientov u lekára za rok (11,1) v porovnaní s priemerom OECD (6,4) a v porovnaní s Českou republikou (8,2).

Komunitné služby

Prístup k občianskej vybavenosti je na porovnateľnej úrovni s ostatnými krajimi. V niektorých oblastiach žilinský región dosahuje výrazne lepšie ukazovatele. Najmä pri galériách a múzeách, ktoré počtom prevyšujú ostatné kraje, a tak isto realizujú takmer najviac kultúrno-vzdelávacích aktivít zo všetkých krajov Slovenska. Pre porovnanie v roku 2019 sa v galériách na Slovensku zrealizovalo 10 175 kultúrno-výchovných aktivít, z toho bolo v žilinskom regióne realizovaných 4 880 akcií. Z tabuľky je zrejmé aj to, že počet galérií v Žilinskom kraji výrazne prevyšuje počet galérií v iných krajoch. V ostatných oblastiach súvisiacich s občianskou vybavenosťou žilinský región dosahuje porovnateľné výsledky s ostatnými krajmi a radí sa medzi kraje s priemerne lepšou dostupnosťou týchto služieb.

Pri posudzovaní koncentrácie marginalizovaných rómskych komunít (% rómskej populácie, čím nižšia hodnota, tým vyššia pozícia) je situácia veľmi priaznivá. Všetky okresy kraja, s výnimkou okresu Liptovský Mikuláš, figurujú v sledovanom ukazovateli do 30. miesta. Najnižší podiel obyvateľstva rómskeho pôvodu evidujú okresy Námestovo (0,01 % obyvateľstva, 1. miesto), Tvrdošín (0,02 %, 3. miesto) a Bytča (0,02 %, 4. miesto), ktoré v celoslovenskom hodnotení minimalizácie rizika koncentrácie marginalizovaných rómskych komunít okupujú pozície v elitnej päťke okresov. Okres

Námestovo je dokonca najúspešnejším aj v rámci celoslovenského hodnotenia. V druhej desiatke sa nachádzajú okresy Dolný Kubín, Čadca a Turčianske Teplice (0,10 - 0,13 %, 12. - 18. miesto). Ďalšie okresy kraja, konkrétne Martin, Žilina, Kysucké Nové Mesto a Ružomberok, sa umiestnili v tretej desiatke okresov Slovenska (0,16 - 0,31 %, 21. - 29. miesto). Riziko koncentrácie marginalizovaných rómskych komunít je spomedzi okresov kraja vyššie len v prípade okresu Liptovský Mikuláš (1,80 %, 48. miesto). V tomto kontexte je však potrebné pripomenúť skutočnosť, že reálny počet Rómov je na Slovensku približne štyrikrát vyšší než deklarujú oficiálne údaje (Atlas rómskych komunít na Slovensku 2013, 2014).

V komunitných centrách sa poskytuje sociálna služba fyzickej osobe, ktorá sa ocitla v nepriaznivej sociálnej situácii, je vylúčená alebo ohrozená sociálnym vylúčením z dôvodu zotrvávania v priestorovo separovanej lokalite, v ktorej sa koncentruje generačne reprodukovaná chudoba. V priebehu rokov 2014 - 2015 boli do Národného projektu Komunitné centrá zapojení aj poskytovatelia sociálnej služby na území ŽSK. V roku 2016 bolo celkovo zaregistrovaných 13 komunitných centier. Podľa aktuálneho registra poskytovateľov sociálnych služieb (k 30. 10. 2021) je naďalej na území Žilinského kraja registrovaných 13 komunitných centier poskytujúcich sociálne služby. Zameranie komunitných centier sa sústreďuje na sociálne služby rôzneho druhu - sociálna starostlivosť, poradenstvo obetiam trestných činov, pomoc rodinám s deťom ako aj osobám so zdravotným postihnutím.

Mimovládne organizácie sú v Žilinskom kraji stabilným aktérom v rôznych oblastiach a v porovnaní s ostatnými krajmi sú štruktúra a počet MNO vyvážené. Podľa registra Mimovládnych neziskových organizácií je v Žilinskom kraji viac ako 1000 MNO. Výrazne prevažujú občianske združenia, organizácie zamestnávateľov a odborové zväzy (viac ako 50 %), približne tretinu tvoria neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby. Najviac mimovládnych organizácií funguje v subregióne Horné Považie a najmenej v subregióne Kysuce. Zameraním sú silno zastúpené MNO zamerané na sociálnu oblasť, oblasť kultúry a životného prostredia.

V rámci športových klubov s počtom 694, je Žilinský kraj v rámci Slovenska na 3. mieste po Bratislavskom a Prešovskom kraji. V rámci športových zväzov s počtom 14, má 4. miesto. V počte národných športových zväzov v uznávanom športe s počtom 2, je rovnako na 4. mieste. V rámci iných športových organizácií s počtom 20, je na 5. mieste.

Dostupnosť a kvalita bývania (občianska vybavenosť a sociálna infraštruktúra)

Na základe analýz a hodnotení má Žilinský kraj pomerne vysoký podiel bytov s vyšším počtom spoločne bývajúcich osôb.

V Žilinskom kraji je v porovnaní s ostatným krajmi Slovenska relatívne priaznivé tempo výstavby bytov, resp. rodinných domov. V oblasti bývania sú však aj viaceré výzvy. Jednou z nich je nedostatočná spolupráca a koordinácia aktérov pri riešení dostupnosti bývania. Na základe SWOT analýzy boli identifikované ďalšie výzvy na zlepšenie, a to dlhodobo neriešenie otázky dostupného nájomného bývania a nedostatočný prístup k pitnej vode a kanalizácii vo vybraných oblastiach a v súvislosti s vybranými cieľovými skupinami.

Prevencia negatívnych javov, bezpečnosť a urbánna bezpečnosť

Na základe analýzy kriminality a inej protispoločenskej činnosti je možné bezpečnostnú situáciu v Žilinskom kraji vnímať ako stabilnú, na úrovni celoslovenského priemeru.

Znižovanie kriminality v Žilinskom kraji.

Na základe objektívneho stavu kriminality v Žilinskom kraji je možné konštatovať, že dochádza k znižovaniu trestnej činnosti na jeho území. Aj napriek tomu, že počet niektorých trestných činov v Žilinskom kraji narástol, celkovú bezpečnostnú situáciu z hľadiska kriminality je možné považovať za stabilizovanú. Znižovanie indexu kriminality, ktorý v roku 2019 dosiahol hodnotu 1 010 trestných činov na 100 000 obyvateľov kraja, taktiež vypovedá o zlepšovaní situácie.

4.5 KĽÚČOVÉ ZISTENIA ZA SUBREGIÓNY ŽSK

Región HORNÉ POVAŽIE

Sociálne služby

- Na základe SWOT analýz ako silná stránka bolo identifikované široké spektrum poskytovaných sociálnych služieb vrátane existujúcej siete centier právnej pomoci a pomoci ženám ohrozených násilím. Na základe analýz je **najlepšia situácia v počte miest v zariadeniach sociálnych služieb** v roku 2019 v rámci Žilinského kraja v okrese Žilina – 1 305 miest. **Najväčší nárast miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov** od roku 2010 do roku 2019 nastal v okrese Žilina o 658,70 % (303 miest).

Zdravotná starostlivosť

- V oblasti zdravotnej starostlivosti je v subregióne identifikovaných viacero disparít.
- Na základe SWOT analýzy je silnou stránkou subregiónu **dostupnosť zdravotnej starostlivosti**.
- Na základe analýz **jeden z najvyšších počtov pracovníkov v zdravotníctve** v roku 2019 mal okres Žilina (3 219).
- **Najnižší počet pracovníkov v zdravotníctve** v roku 2019 mal okres Bytča (75).
- **Najvyšší počet pracovných miest samostatných zdravotníckych pracovníkov v zdravotníckych zariadeniach** v Žilinskom kraji je v okrese Žilina – 3 219. Na druhej strane **najnižší počet pracovných miest samostatných zdravotníckych pracovníkov** v zdravotníckych zariadeniach v Žilinskom kraji je v okrese Bytča – 75.
- **Celkovo najvyšší počet ambulancií a lekárskych miest** v Žilinskom kraji (2019) je v subregióne Horné Považie (211/235).
- **Z toho najvyšší počet ambulancií a lekárskych miest** v Žilinskom kraji (2019) je v okrese Žilina (184/207) a súčasne n**ajnižší počet ambulancií a lekárskych** miest v Žilinskom kraji (2019) je v okrese Bytča (27/28).

Bývanie

- V rámci Slovenska má **najviac nájomných obecných bytov** s počtom 1 092 okres Žilina (poradie v rámci Slovenska č. 3).
- **Jedna z najhorších situácií** v porovnaní počtu obecných nájomných bytov v rámci Žilinského kraja je v okrese Bytča (poradie v rámci Slovenska 65.) s počtom nájomných obecných bytov 48.
- **Pri porovnaní počtu nájomných bytov v okresných mestách** Slovenska v prepočte na 100 obyvateľov je okres Bytča (poradie v rámci Slovenska 63.) s počtom mestských bytov na 100 obyvateľov 0,4 **jedným z posledných okresov**.
- Okres Bytča bol spomedzi okresov Žilinského kraja na **poslednom mieste** (poradie v rámci Slovenska 45.) **s podielom „nových" bytov** 50 %.
- Medzi okresy **s najnižšou priemernou výškou nájomného** v rámci Žilinského kraja sa radí okres Bytča (poradie v rámci Slovenska 8.) s priemernou výškou nájomného 37,00 eur.

Región KYSUCE

Sociálne služby

- Na základe SWOT analýzy sa radia k silným stránkam subregiónu **rôzne typy poskytovateľov** sociálnych služieb a silná angažovanosť ŽSK v sociálnych službách a v zdravotníctve. Na druhej strane k slabým stránkam sa radia **nedostatočné kapacity** pobytových a terénnych sociálnych služieb, predovšetkým opatrovateľskej služby.
- Na základe analýz **najhoršia situácia v náraste miest v zariadeniach sociálnych služieb** od roku 2010 bola v subregióne Kysuce, kde došlo k úbytku miest v zariadeniach sociálnych služieb v Žilinskom kraji o 6,89 % (74 miest).
- **Najhoršia situácia v náraste miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov** od roku 2010 bola v subregióne Kysuce, kde došlo k nárastu miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov o 9,21 % (29 miest). V rámci subregiónu bola najhoršia situácia v okrese Kysucké Nové Mesto, kde došlo k úbytku miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov o 73,04 % (84 miest).

Zdravotná starostlivosť

- **Najnižší počet pracovných miest samostatných zdravotníckych pracovníkov** v zdravotníckych zariadeniach v Žilinskom kraji (2019) je v subregióne Kysuce - 1 477.
- Okres **s najnižším počtom lekárov na 100 000 obyvateľov** pre obyvateľov 0 – 17-ročných v Žilinskom kraji je okres Čadca (59,9 a menej).
- Na základe SWOT analýzy medzi slabé stránky subregiónu patrí nedostatočný počet zamestnancov v zdravotníckych službách, vysoký vek lekárov, neexistujúca konkurencia poskytovateľov sociálnych a zdravotných služieb.
- V rámci športu sú slabou stránkou nedostatočné investície do športovej infraštruktúry.

Komunitné služby

- V rámci SWOT analýzy boli ako slabé stránky identifikované **slabá dostupnosť** infraštruktúry pre voľnočasové aktivity v komunite a **nezáujem aktérov** poskytovať komunitné služby

Bývanie

- Pri porovnaní podielu „nových" mestských nájomných bytov na celkovom bytovom fonde (výstavba od roku 2000) sa **najlepšie umiestnil** v rámci Žilinského kraja okres Kysucké Nové Mesto (4) s podielom „nových" bytov 91 % .

Región ORAVA

Sociálne služby

- V rámci subregiónu Orava bol na základe SWOT analýzy identifikovaný **nedostatok poskytovateľov** sociálnych služieb v rodinnom prostredí (komunitní pracovníci, opatrovateľky), resp. málo kvalifikovaných pracovníkov, nízka miera ocenenia. V rámci sociálnych služieb bolo na základe analýz identifikovaných viacero slabých stránok. Rovnako SWOT analýza poukázala na chýbajúce zariadenia sociálnych služieb, denných stacionárov. **Najmenej miest** v zariadeniach sociálnych služieb mala Orava s počtom 885. **Najnižší počet miest** v zariadeniach sociálnych služieb v roku 2019 bol v okrese Tvrdošín – 161 miest. **Najhoršia situácia v náraste miest v zariadeniach sociálnych služieb** od roku 2010 bola v okrese Tvrdošín, kde došlo k najväčšiemu úbytku miest v zariadeniach sociálnych služieb v Žilinskom kraji o 10,56 % (19 miest). **Najmenej miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov** mala Orava s počtom 198. N**ajnižší počet miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov** v roku 2019 bol v okrese Tvrdošín – 1. miesto. V okrese Tvrdošín došlo rovnako **k poklesu miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov** o 96,55 % (28 miest).

Zdravotná starostlivosť

- Na základe SWOT analýzy bola ako silná stránka identifikovaná **dostupnosť zdravotníckej infraštruktúry** v každom okrese do 30 min.

Bývanie

- Na základe SWOT analýzy bol v subregióne identifikovaný **nedostatok nájomných bytov** (štartovacie bývanie, 3-stupňové bývanie). Na základe analýz je najhoršia situácia v porovnaní počtu obecných nájomných bytov v rámci Žilinského kraja v okresoch Tvrdošín (poradie v rámci Slovenska 55.) a Námestovo (69.) s počtom nájomných obecných bytov 35.
- Pri porovnaní **podielu „nových" mestských nájomných bytov** na celkovom bytovom fonde (výstavba od roku 2000) sa **najlepšie umiestnil** v rámci Žilinského kraja okres Kysucké Nové Mesto (poradie v rámci Slovenska 4.) s podielom „nových" bytov 91 % a Námestovo (poradie v rámci Slovenska 8.) s podielom „nových" bytov 96 %.
- Medzi okresy **s najnižším počtom žiadateľov** v rámci Žilinského kraja patrí okres Námestovo (51.) s počtom žiadateľov o mestský byt na 100 obyvateľov 0,12.

- Medzi okresy **s najnižšou priemernou výškou nájomného** v rámci Žilinského kraja sa radí okres Námestovo (5.) s priemernou výškou nájomného 57,00 eur.

Región LIPTOV

Zdravotná starostlivosť

- V rámci SWOT analýzy silnou stránkou subregiónu Liptov je **dostupnosť zdravotnej starostlivosti.**
- Na základe analýz, okres s **najvyšším počtom lekárov** na 100 000 obyvateľov v Žilinskom kraji pre obyvateľov 18 a viacročných, je okres Ružomberok (50,0 – 59,0), na druhej strane jedným z okresov s najnižším počtom lekárov pre obyvateľov 18 a viacročných na 100 000 obyvateľov v Žilinskom kraji je okres Liptovský Mikuláš (29,9 a menej).
- Súčasne okres s **najvyšším počtom lekárov na 100 000 obyvateľov pre obyvateľov 0 – 17-ročných** v Žilinskom kraji je okres Liptovský Mikuláš (80,0 – 89,0),

Bývanie

- V rámci celoslovenského porovnania medzi okresy s najvyšším počtom **nájomných obecných bytov** patria okresy Liptovský Mikuláš (poradie v rámci Slovenska 10.) s počtom nájomných obecných bytov 585 a okres Ružomberok (poradie v rámci Slovenska 12.) s počtom nájomných obecných bytov 541.
- Presnejším ukazovateľom mapujúcim **dostupnosť obecných nájomných bytov** pod správou okresných miest Slovenska, je ich počet na 100 obyvateľov. V rámci porovnania okresov Slovenska sa okres Ružomberok umiestnil na 14. mieste s počtom mestských bytov na 100 obyvateľov 2 a Liptovský Mikuláš na 17. mieste s počtom mestských bytov na 100 obyvateľov 1,9.
- Analýzy sa zmerali aj po porovnanie **počtu žiadateľov o mestský/obecný** byt na 100 obyvateľov. V rámci tohto porovnania sa s najvyšším počtom žiadateľov v rámci Žilinského kraja umiestnil ako tretí okres Ružomberok (poradie v rámci Slovenska 12.) s počtom žiadateľov o mestský byt na 100 obyvateľov 1,3.

Región TURIEC

Sociálne služby

- Subregión Turiec je v porovnaní s ostatnými subregiónmi Žilinského kraja v rámci sociálnych služieb pomerne silný.
- V rámci subregónov Žilinského kraja bola **najlepšia situácia v počte miest** v zariadeniach sociálnych služieb v roku 2019 v Turci s počtom 1 516 miest. Od roku 2010 do roku 2019 nastal v subregióne Turiec **najväčší nárast miest** v zariadeniach sociálnych služieb o 50,55 % (509 miest).
- V rámci subregónov Žilinského kraja bola **najlepšia situácia** v **počte miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov** v roku 2019 v Turci s počtom 752 miest.
- Celkovo **najväčší nárast miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov** od roku 2010 do roku 2019 nastal v subregióne Turiec, bolo to o 126,22 % (414 miest).
- V oblasti sociálnych služieb (SWOT analýza) bola identifikovaná v oblasti Horný Turiec **slabá dostupnosť terénnej opatrovateľskej starostlivosti.**

Zdravotná starostlivosť

- V oblasti zdravotných služieb sa dostáva subregión Turiec v porovnaní s ostatnými subregiónmi Žilinského kraja tak na popredné, ako aj na posledné miesta.
- Silnou stránkou Turca je medicínske zázemie (inštitucionálne a VaV, Jesseniova lekárska fakulta).
- **Najvyšší počet pracovníkov v zdravotníctve** v roku 2019 v rámci Žilinského kraja mal okres Martin (4 412) a následne Žilina (3 219). Na druhej strane **druhý najnižší počet pracovníkov v zdravotníctve** v roku 2019 mal okres Turčianske Teplice (122).

- Okres **s najnižším počtom lekárov pre obyvateľov 18 a viacročných na 100 000 obyvateľov** v Žilinskom kraji.
- Počtom pracovných miest v zdravotníckych zariadeniach v Žilinskom kraji (2019) je na 1. mieste región Turiec s počtom 4 534 zdravotníckych pracovníkov.
- **Najnižší počet ambulancií a lekárskych miest** v Žilinskom kraji (2019) je v subregióne Turiec (111/106).
- Silnou stránkou subregiónu je športový rybolov, chov rýb a hasičský šport.

Bývanie

- Presnejším ukazovateľom mapujúcim **dostupnosť obecných nájomných bytov** pod správou okresných miest Slovenska, je ich počet na 100 obyvateľov. V rámci Žilinského kraja sa **najlepšie umiestnil** okres Turčianske Teplice (poradie v rámci Slovenska 7.) s počtom mestských bytov na 100 obyvateľov 2,2.
- **Celkovo najhoršia situácia** v porovnaní **počtu nájomných bytov** v okresných mestách Slovenska v prepočte na 100 obyvateľov je v okrese Martin (poradie v rámci Slovenska 65.) s počtom mestských bytov na 100 obyvateľov 0,4.
- Pri porovnaní **podielu „nových" mestských nájomných bytov** na celkovom bytovom fonde (výstavba od roku 2000) sa okres Turčianske Teplice umiestnil na **pomerne dobrom 10. mieste**.
- Analýzy sa zmerali aj po porovnaní počtu žiadateľov o mestský/obecný byt na 100 obyvateľov. V rámci tohto porovnania sa **s jedným z najvyšších počtov žiadateľov** v rámci Žilinského kraja umiestnil okres Turčianske Teplice (poradie v rámci Slovenska 10.) s počtom žiadateľov o mestský byt na 100 obyvateľov 1,3.
- Medzi okresy **s najvyššou priemernou výškou nájomného** v rámci Žilinského kraja sa radí okres Turčianske Teplice (poradie v rámci Slovenska 8.) s priemernou výškou nájomného 136,00 eur.

4.6 ANALÝZA TEMATICKEJ OBLASTI SOCIÁLNA STABILITA

Sociálne služby

Nepriaznivý demografický trend je možné sledovať u vekovej štruktúry obyvateľstva, kde narastá počet obyvateľov vo veku nad 65 rokov, zatiaľ čo počet obyvateľov v produktívnom veku klesá. Žilinský kraj nárastom obyvateľov v poproduktívnom veku kopíruje celoslovenský vývoj. V reakcii na demografickú situáciu narastá aj počet zariadení sociálnych služieb v SR. V období 2010 – 2019 došlo v rámci SR k zvýšeniu ich počtu o 28,02 %. V Žilinskom kraji sa ich počet zvýšil o 24,17 %.

Tabuľka 89: Počet obyvateľov vo veku 62 a viac rokov v Žilinskom kraji podľa okresov

Obyvatelia vo veku 62+	rok 2016	rok 2017	rok 2018	rok 2019	rok 2020
Bytča	5 316	5 456	5 593	5 715	5 825
Čadca	14 814	15 208	15 664	16 156	16 479
Dolný Kubín	6 871	7 131	7 419	7 682	7 929
Kysucké Nové Mesto	5 769	5 933	6 097	6 328	6 395
Liptovský Mikuláš	15 215	15 698	16 117	16 564	16 838
Martin	19 666	20 313	20 873	21 373	21 736
Námestovo	7 238	7 554	7 819	8 090	8 313
Ružomberok	11 292	11 701	12 037	12 350	12 559
Turčianske Teplice	3 554	3 637	3 722	3 817	3 868
Tvrdošín	5 735	5 919	6 128	6 328	6 495
Žilina	28 884	29 758	30 783	31 763	32 580
Spolu	**124 354**	**128 308**	**132 252**	**136 166**	**139 017**

Zdroj: Štatistický úrad SR - DaTAcube – Žilinský samosprávny kraj spracovanie

Na demografický vývoj reaguje aj nárast počtu miest v sociálnych zariadeniach. V porovnaní s rastom počtu zariadení sociálnych služieb je tempo rastu miest v týchto zariadeniach nižšie. V SR došlo v rámci sledovaného obdobia k nárastu počtov miest o 17,01 %, v Žilinskom kraji došlo k nárastu o 15,29 %. S počtom miest v zariadeniach sociálnych služieb 6 091 sa Žilinský kraj zaradil na 5. miesto v rámci SR.

Tabuľka 90: Počet miest v pobytových zariadeniach sociálnych služieb a v zariadeniach podmienených odkázanosťou

Počet miest v ZSS	Kapacita ZSS - VÚC	Kapacita ZSS - neverejní poskytovatelia	Kapacita ZSS - obec	Kapacita ZSS - celkom
Nitriansky kraj	3 221	3 833	3 501	**10 555**
Trnavský kraj	1 739	2 303	3 480	**7 522**
Prešovský kraj	2 058	3 513	1 169	**6 740**
Trenčiansky kraj	2 111	2 345	2 061	**6 517**
Žilinský kraj	**3 380**	**1 797**	**914**	**6 091**
Bratislavský kraj	1 365	2 561	2 091	**6 017**
Banskobystrický kraj	3 083	1 662	967	**5 712**
Košický kraj	1 653	2 840	1 130	**5 623**
Spolu	**18 610**	**20 854**	**15 313**	**54 777**

Zdroj: Združenie samosprávnych krajov SK8 (júl 2021)

S počtom miest v zariadeniach pre seniorov je v rámci SR Žilinský kraj na poslednom mieste. Hlavnou príčinou nižšieho počtu zariadení pre seniorov a teda aj nižšieho počtu miest v týchto zariadeniach v Žilinskom kraji je dôsledkom nedecentralizácie bývalých zariadení – penziónov pre dôchodcov po roku 2002 z krajských úradov na obce, ale na Žilinský samosprávny kraj. Tento fenomén nastal taktiež v Banskobystrickom kraji. Ďalším dôvodom nižšieho počtu zariadení pre seniorov v kraji je, že len 18 obcí v Žilinskom kraji poskytuje alebo zabezpečuje túto službu, z toho len 7 miest. Zabezpečenie sociálnej služby v zariadení pre seniorov je v originálnej kompetencii obcí. V súčasnosti (k 31. 10. 2021) je táto služba poskytovaná 2 053 občanom v kraji, pričom obce ju zabezpečujú 30,4 % podielom, neverejní poskytovatelia 47,6 % podielom a ŽSK 22 % podielom.

Pobytové sociálne služby pre seniorov sú však poskytované aj prostredníctvom iných zariadení sociálnych služieb, ako je zariadenie pre seniorov. Ide predovšetkým o zariadenia ako zariadenie opatrovateľskej služby (s kapacitou 193 celkom v Žilinskom kraji), domov sociálnych služieb (s kapacitou 1366) a špecializované zariadenie (s kapacitou 1634). Len v zariadeniach v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja (s výnimkou zariadení pre seniorov) sú poskytované sociálne služby celkovo 1 442 občanom v dôchodkovom veku.

Tabuľka 91: Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb podmienených odkázanosťou v Žilinskom kraji

	DS	DSS	ŠZ	ZOS	ZPB	ZpS	SPOLU
ŽSK	**10**	**1 312**	**1 447**	**0**	**20**	**452**	**3 241**
Neverejní	146	43	169	122	6	977	**1 463**
Obce	49	11	18	71	0	624	**773**
SPOLU	**205**	**1 366**	**1 634**	**193**	**26**	**2 053**	**5 477**

Zdroj: Žilinský samosprávny kraj (údaje sú k 31.10.2021)
Vysvetlivky:
DS: denný stacionár
DSS: domov sociálnych služieb
ŠZ: špecializované zariadenie
ZOS: zariadenie opatrovateľskej služby
ZPB: zariadenie podporovaného bývania
ZpS: zariadenie pre seniorov

Tabuľka 92: Počet miest v pobytových zariadeniach krízovej intervencie v Žilinskom kraji

	ZNB	Útulok	Nocľaháreň	DnPC	SPOLU
ŽSK	**54**	**77**	**0**	**8**	**139**
Neverejní	51	152	106	25	**334**
Obce	15	42	84	0	**141**
SPOLU	**120**	**271**	**190**	**33**	**614**

Zdroj: Žilinský samosprávny kraj (údaje sú k 31.10.2021)
Vysvetlivky:
ZNB: zariadenie núdzového bývania
DnPC: domov na pol ceste

Tabuľka 93: Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov

Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Trnavský kraj	1 564	1 550	1 714	1 921	2 078	2 687	2 799	2 857	2 900	3 069
Trenčiansky kraj	2 262	2 058	2 080	1 670	2 070	2 286	2 466	2 283	2 368	2 378
Bratislavský kraj	2 039	2 060	2 034	2 037	2 075	2 250	2 225	2 273	2 274	2 307
Žilinský kraj	**1 039**	**1 151**	**1 065**	**1 463**	**1 572**	**1 820**	**1 888**	**1 960**	**1 953**	**2 118**
Prešovský kraj	1 284	1 228	1 525	1 645	1 785	2 066	2 278	2 317	2 656	2 398
Banskobystrický kraj	1 447	1 192	1 138	1 242	1 305	1 861	1 920	2 079	2 159	2 371
Košický kraj	1 941	1 682	1 644	1 664	1 780	1 863	1 974	1 922	1 970	2 236
Nitriansky kraj	1 400	1 078	1 181	1 395	1 621	2 304	2 559	2 776	2 849	2 652
Slovenská republika	**12 976**	**11 999**	**12 381**	**13 037**	**14 286**	**17 137**	**18 109**	**18 467**	**19 129**	**19 529**

Zdroj dát: e-VUC, vlastné spracovanie

Najlepšia situácia v počte miest v zariadeniach sociálnych služieb v roku 2019 v rámci Žilinského kraja bola v okrese Žilina – 1 305 miest. Najnižší počet miest v roku 2019 bol v okrese Tvrdošín – 161 miest.

Tabuľka 94: Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb v okresoch Žilinského samosprávneho kraja

Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb v okresoch ŽSK	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Bytča	3	6	9	10	8	8	9	8	8	6
Čadca	18	21	21	27	24	23	23	22	21	17
Dolný Kubín	7	10	8	9	12	12	13	10	10	7
Kysucké Nové Mesto	7	11	8	8	7	8	8	8	8	7
Liptovský Mikuláš	13	19	19	23	23	25	23	19	20	17
Martin	19	27	29	31	31	33	33	31	31	32
Námestovo	7	7	8	12	14	14	15	12	13	7
Ružomberok	11	16	16	19	17	22	19	15	16	14
Turčianske Teplice	2	3	1	3	3	4	0	3	4	4
Tvrdošín	4	8	9	9	6	7	6	5	6	3
Žilina	23	34	32	42	32	33	34	34	35	42

Zdroj dát: e-VUC, vlastné spracovanie

Graf 67: Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb v okresoch Žilinského samosprávneho kraja

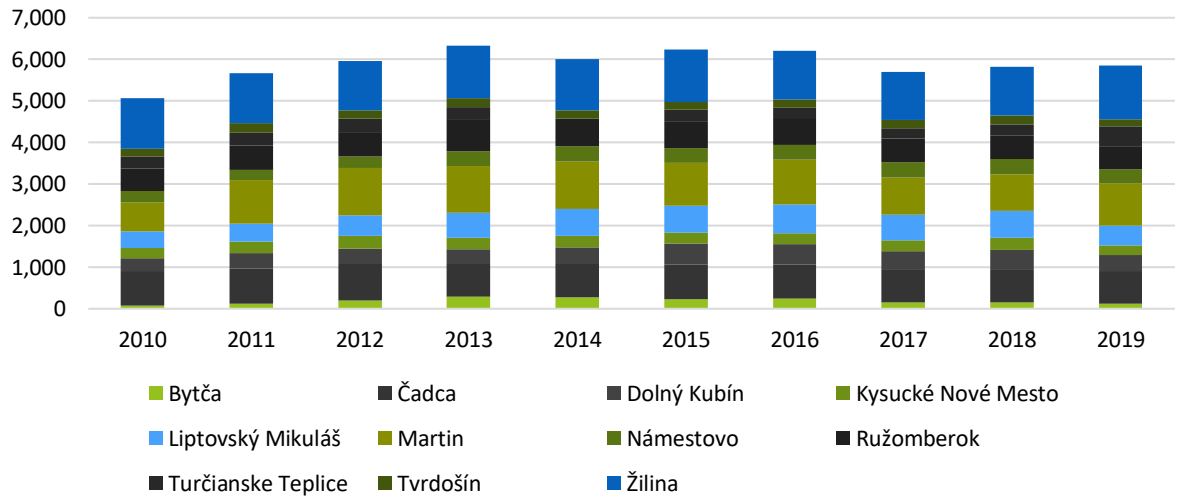

Zdroj dát: e-VUC, vlastné spracovanie

V rámci subregónov Žilinského kraja bola najlepšia situácia v počte miest v zariadeniach sociálnych služieb v roku 2019 v Turci s počtom 1 516 miest. Najmenej miest v zariadeniach sociálnych služieb mala Orava s počtom 885.

Najväčší nárast miest v zariadeniach sociálnych služieb od roku 2010 do roku 2019 nastal v subregióne Turiec o 50,55 % (509 miest). Najhoršia situácia v náraste miest v zariadeniach sociálnych služieb od roku 2010 bola v sebregióne Kysuce, kde došlo k úbytku miest v zariadeniach sociálnych služieb v Žilinskom kraji o 6,89 % (74 miest).

Tabuľka 95: Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb podľa subregiónov Žilinského samosprávneho kraja

Počet zariadení sociálnych služieb	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Turiec	21	30	30	34	34	37	33	34	35	36
Kysuce	25	32	29	35	31	31	31	30	29	24
Liptov	24	35	35	42	40	47	42	34	36	31
Horné Považie	26	40	41	52	40	41	43	42	43	48
Orava	18	25	25	30	32	33	34	27	29	17
Žilinský kraj	**114**	**162**	**160**	**193**	**177**	**189**	**185**	**167**	**172**	**156**

Zdroj dát: e-VUC, vlastné spracovanie

Najlepšia situácia v počte miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov v roku 2019 v rámci Žilinského kraja, bola v okrese Martin – 467 miest. Najnižší počet miest v roku 2019 bol v okrese Tvrdošín – 1. miesto.

Najväčší nárast miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov od roku 2010 do roku 2019 nastal v okrese Žilina o 658,70 % (303 miest). Najhoršia situácia v náraste miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov od roku 2010 bola v okrese Kysucké Nové Mesto, kde došlo k úbytku miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov o 73,04 % (84 miest). V okrese Tvrdošín došlo rovnako k poklesu miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov o 96,55 % (28 miest).

Tabuľka 96: Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov v okresoch Žilinského samosprávneho kraja

Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Bytča	0	17	73	78	87	93	93	92	92	98
Čadca	200	195	188	184	180	277	275	318	311	313
Dolný Kubín	26	23	27	27	72	112	131	131	132	108
Kysucké Nové Mesto	115	62	84	39	31	72	67	63	63	31
Liptovský Mikuláš	123	179	183	219	234	260	300	307	307	190
Martin	202	221	201	398	472	424	416	416	416	467
Námestovo	64	42	29	89	88	90	91	89	89	89
Ružomberok	108	112	104	191	143	155	154	181	169	197
Turčianske Teplice	126	126	40	40	0	50	40	40	50	275
Tvrdošín	29	20	24	15	24	15	25	25	21	1
Žilina	46	154	112	183	241	272	296	298	303	349

Zdroj dát: e-VUC, vlastné spracovanie

V rámci subregónov Žilinského kraja bola najlepšia situácia v počte miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov v roku 2019 v Turci s počtom 742 miest. Najmenej miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov mala Orava s počtom 198.

Najväčší nárast miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov od roku 2010 do roku 2019 nastal v subregióne Turiec o 126,22 % (414 miest). Najhoršia situácia v náraste miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov od roku 2010 bola v sebregióne Kysuce, kde došlo k nárastu miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov o 9,21 % (29 miest).

Najväčší nárast miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov od roku 2010 do roku 2019 nastal v subregióne Turiec o 126,22 % (414 miest). Najhoršia situácia v náraste miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov od roku 2010 bola v sebregióne Kysuce, kde došlo k nárastu miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov o 9,21 % (29 miest).

Tabuľka 97: Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov podľa subregiónov Žilinského samosprávneho kraja

Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Turiec	328	347	241	438	472	474	456	456	466	742
Kysuce	315	257	272	223	211	349	342	381	374	344
Liptov	231	291	287	410	377	415	454	488	476	387
Horné Považie	46	171	185	261	328	365	389	390	395	447
Orava	119	85	80	131	184	217	247	245	242	198
Žilinský kraj	**1 941**	**1 682**	**1 644**	**1 664**	**1 780**	**1 863**	**1 974**	**1 922**	**1 970**	**2 236**

Zdroj dát: e-VUC, vlastné spracovanie

Tabuľka 98: Štatistika zariadení sociálnych služieb za územie Žilinského kraja - počet miest

Okres	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmena 2010-2019	% zmena
Bytča	78	120	201	287	272	236	237	146	147	123	45	57,69 %
Čadca	833	852	877	782	801	827	826	810	804	782	-51	-6,12 %
Dolný Kubín	305	362	363	359	409	502	488	428	469	394	89	29,18 %
Kysucké Nové Mesto	241	278	316	282	269	261	258	257	294	218	-23	-9,54 %
Liptovský Mikuláš	402	441	490	602	649	651	695	616	639	490	88	21,89 %
Martin	701	1 041	1 137	1 114	1 144	1 034	1 078	898	884	1 016	315	44,94 %
Námestovo	266	249	283	355	359	354	362	374	372	330	64	24,06 %
Ružomberok	539	588	587	760	670	636	643	564	557	536	-3	-0,56 %
Turčianske Teplice	306	310	311	311	0	280	255	255	275	500	194	63,40 %
Tvrdošín	180	229	206	207	203	198	198	194	207	161	-19	-10,56 %
Žilina	1 210	1 192	1 184	1 273	1 234	1 259	1 168	1 159	1 167	1 305	95	7,85 %
Žilinský kraj	**5 061**	**5 662**	**5 955**	**6 332**	**6 010**	**6 238**	**6 208**	**5 701**	**5 815**	**5 855**	**794**	**15,69 %**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Zo špeciálnej analýzy potrieb občanov, poskytovateľov a obcí nevyplynula prioritná potreba služieb krízovej intervencie, no z hľadiska aplikačnej praxe a v rámci zabezpečenia predchádzania vzniku nepriaznivých sociálnych situácií - kríz v rodine - je potrebné v neposlednom rade podporovať rozvoj aj týchto služieb.

Pod hranicou rizika chudoby sa v roku 2017 v Žilinskom kraji nachádzalo 91 852 obyvateľov kraja, čo predstavovalo 13,7 % z celkovej populácie kraja. Od roku 2012 tento podiel vzrástol o 1 %, pričom celoslovenský priemer za sledované obdobie klesol o 0,5 %.

Paradoxne v Žilinskom kraji v sledovanom období (2010 - 2020) prudko poklesol počet občanov poberajúcich dávku v hmotnej núdzi - o viac ako 20-tisíc. Túto dávku v roku 2020 poberalo 5 761 občanov Žilinského kraja, t. j. každý 120. občan kraja.

Najohrozenejšími skupinami ľudí sú nezamestnaní, rodiny s troma a viac nezaopatrenými deťmi, neúplné rodiny, deti, poberatelia dôchodku a osoby so zdravotným postihnutím.

Tabuľka 99: Počet poberateľov dávok v hmotnej núdzi so spoločne posudzovanými osobami v rokoch 2010 – 2020

Kraj	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Banskobystrický kraj	72 459	70 433	70 815	71 565	61 448	52 329	46 791
Bratislavský kraj	6 967	6 522	6 321	6 374	4 449	3 316	2 497
Košický kraj	94 960	91 765	88 473	87 557	76 086	67 713	60 774
Nitriansky kraj	43 968	42 028	40 533	40 426	30 800	25 246	20 043
Prešovský kraj	91 042	87 663	88 520	89 307	76 109	64 438	58 525
Trenčiansky kraj	18 424	17 247	16 487	16 846	11 993	8 434	6 339
Trnavský kraj	22 012	20 295	19 129	19 066	13 883	10 772	8 513
Žilinský kraj	**26 007**	**24 840**	**24 639**	**24 961**	**18 647**	**13 281**	**10 377**

pokračovanie tabuľky:

Kraj	2017	2018	2019	2020	Zmena 2010-2020	% zmena
Banskobystrický kraj	37 231	32 011	29 476	29 191	-42 983	-59,32 %
Bratislavský kraj	1 994	1 824	1 662	1 862	-5 305	-76,14 %
Košický kraj	52 367	45 800	43 495	40 963	-51 465	-54,20 %
Nitriansky kraj	14 962	12 040	10 149	9 525	-33 819	-76,92 %
Prešovský kraj	47 819	42 000	40 023	39 196	-51 019	-56,04 %
Trenčiansky kraj	4 490	3 670	3 199	3 347	-15 225	-82,64 %
Trnavský kraj	6 273	5 006	4 374	4 352	-17 638	-80,13 %
Žilinský kraj	**7 676**	**6 109**	**5 581**	**5 761**	**-20 426**	**-78,54 %**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Komunitné sociálne služby

Z výsledkov analýz potrieb občanov a poskytovateľov sociálnych služieb a niektorých obcí je akútny nedostatok poskytovania opatrovateľskej služby. Táto služba najviac absentuje v Žilinskom kraji. Túto sociálnu službu má zaregistrovanú len 194 obcí z celkového počtu 315. Skutočne je táto služba poskytovaná len v 106 obciach, a to prostredníctvom 698 opatrovateľov pre 1174 odkázaných občanov. Okrem 106 obcí Žilinského kraja poskytujú opatrovateľskú službu 22 neverejní poskytovatelia (z celkového počtu 34 podľa registra poskytovateľov sociálnych služieb) prostredníctvom 213 opatrovateľov 280 občanom.

Tabuľka 100: Vybrané druhy komunitných služieb v Žilinskom kraji

Komunitné služby v Žilinskom kraji	Obce		Neverejní		ŽSK	
	Počet poskytovateľov	Kapacita	Počet poskytovateľov	Kapacita	Počet poskytovateľov	Kapacita
Denné centrum	28	1117			2	15
Nízkoprahová sociálna služba	4	128	1	25		
Nízkoprahové denné centrum			1	107		
Komunitné centrum	4	129	7	274		
Sprostredkovanie osobnej asistencie			1			
Špecializované poradenstvo			10			
Sociálna rehabilitácia			1			
Podpora samostatného bývania			2			
Tlmočnícka služba			1			
Sprostredkovanie tlmočníckej služby			1			
Služba včasnej intervencie			4	15	3	9
Jasle	4	147	17	254		
Služba na podporu zosúlaďovania rodinného a pracovného života			12	38		

Zdroj: Žilinský samosprávny kraj (údaje sú k 31. 10. 2021)

Žilinský samosprávny okrem sociálnych služieb podmienených odkázanosťou zabezpečuje celý rad sociálnych služieb poradenského charakteru, služby krízovej intervencie a služby na podporu rodiny s deťmi. Prevažná väčšina týchto služieb je poskytovaná prostredníctvom neverejných poskytovateľov sociálnych služieb. Žilinský samosprávny kraj v roku 2021 vyčlenil finančné prostriedky pre služby krízovej intervencie (útulok, domov na pol ceste a zariadenie núdzového bývania) v sume 856 216,64 € a na sociálne služby na podporu rodiny s deťmi a osoby so zdravotným postihnutím (špecializované poradenstvo, služba včasnej intervencie, podpora samostatného bývania, tlmočnícka služba (v posunkovom jazyku), sociálna rehabilitácia a sprostredkovanie osobnej asistencie) v sume 684 762,40 €.

Zdravotná starostlivosť

Žilinský kraj, v rámci počtu zariadení poskytujúcich zdravotnícku starostlivosť sa pri hodnotení krajov radí na 4. miesto – za Prešovský, Košický a Bratislavský kraj. V rámci samotného kraja od roku 2010 došlo celkovo k úbytku zariadení zdravotníckej starostlivosti. Najväčší úbytok nastal v rámci ambulantnej zdravotnej starostlivosti – **42 zariadení** (3,5 %).

V Žilinskom kraji sa nachádza 7 nemocníc, z toho 3 nemocnice patria do priamej riadiacej pôsobnosti Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky (ďalej len MZ SR) a Ministerstva obrany Slovenskej republiky (ďalej len MO SR), ktoré poskytujú zdravotnú starostlivosť pre cca 691-tis. obyvateľov Žilinského kraja, v niektorých odboroch aj pre obyvateľov z celej SR.

Nemocnice v riadiacej pôsobnosti MZ SR:

- Univerzitná nemocnica Martin
- Fakultná nemocnica s poliklinikou Žilina

Nemocnice v riadiacej pôsobnosti MO SR:

- Ústredná vojenská nemocnica Ružomberok

Tabuľka 101: Štatistika využitia ústavnej zdravotnej starostlivosti v rámci krajov SR

Kraj	% hospitalizovaných z vlastného kraja	Počet postelí	Počet obyvateľov	Počet postelí na 10 000 obyv.	Využitie postelí (v %)	Priemerná doba hospitalizácie
Bratislavský	63,40	4 743	677 024	70,06	62,5	7,6
Trnavský	80,40	2 243	565 324	39,68	52,1	6,2
Košický	84,10	5 296	802 092	66,03	59,7	8,1
Žilinský	**85,90**	**4 014**	**691 136**	**58,08**	**58,3**	**7,3**
Banskobystrický	87,00	3 924	643 102	61,02	58,2	8,2
Nitriansky	87,20	3 475	671 508	51,75	59,2	8,4
Prešovský	88,90	5 053	827 028	61,10	54,1	7,5
Trenčiansky	91,00	2 842	582 567	48,78	57,1	7,3
SR	**100,00**	**31590**	**5 459 781**	**57,86**	**58**	**7,7**

Zdroj: Národné centrum zdravotníckych informácií

Žilinský samosprávny kraj (ďalej len ŽSK) sa snaží vykonávať rôzne aktivity aj formou strategických projektov s cieľom udržiavať a zlepšovať dostupnosť zdravotnej starostlivosti a stabilizovať zdravotníckych zamestnancov v jednotlivých regiónoch kraja. Nemocnice v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja dlhodobo dosahujú nadpriemerné výsledky v rámci slovenských nemocníc. Medzi nemocnice v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK patria:

- Kysucká NsP Čadca (ďalej len KNsP)
- Dolnooravská NsP MUDr. L. Nádaši Jégého Dolný Kubín (ďalej len DNsP)
- Liptovská NsP MUDr. Ivana Stodolu Liptovský Mikuláš (ďalej len LNsP)
- Hornooravská NsP Trstená (ďalej len HNsP)

Tabuľka 102: Vybrané ukazovatele nemocníc v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK

Ukazovateľ	KNsP	DNsP	LNsP	HNsP	Priemer nemocníc ŽSK	Priemer SR
PDH akútne lôžka (v dňoch)	6,0	3,83	4,37	4,11	6,08	**7,5**
Obložnosť (v %)	64,56 %	58,86 %	52,88 %	50,19 %	69,39 %	**67 %**
Akútne lôžka na 10 000 obyv.	26,47	35,53	29,58	30,77	30,59	**48,54**
Chronické lôžka na 10 000 obyv.	8,91	7,1	9,13	11,5	9,16	**7,5**

Zdroj: ŽSK, interné štatistiky

Z dôvodu súčasnej pandemickej situácie súvisiacej s ochorením COVID-19 však došlo k akceptovaniu obmedzenia elektívnej zdravotnej starostlivosti a zameraniu sa na poskytovanie akútnej zdravotnej starostlivosti, čo malo za následok aj zníženie počtu ambulantných výkonov, hospitalizačných prípadov, operačných výkonov a ďalších ukazovateľov.

Medzi najčastejšie príčiny hospitalizácií na Slovensku (podľa klasifikácie MKCH) patria hlavne choroby obehovej sústavy, choroby tráviacej sústavy, nádorové ochorenia, gravidita, ale tiež faktory ovplyvňujúce zdravotný stav a styk so zdravotníckymi službami (osoba, ktorá môže, ale nemusí byť aktuálne chorá, vyhľadá zdravotnícke služby s určitým

cieľom, napríklad kvôli základnému ošetreniu, ako darca orgánu alebo tkaniva, na profylaktickú vakcináciu alebo na pohovor o probléme, ktorý sám o sebe nie je chorobou alebo poranením).

V Hornom Turci sa nachádza medicínske zariadenie - Kúpele Turčianske Teplice.

Graf 68: Najčastejšie príčiny hospitalizácií v rámci krajov SR

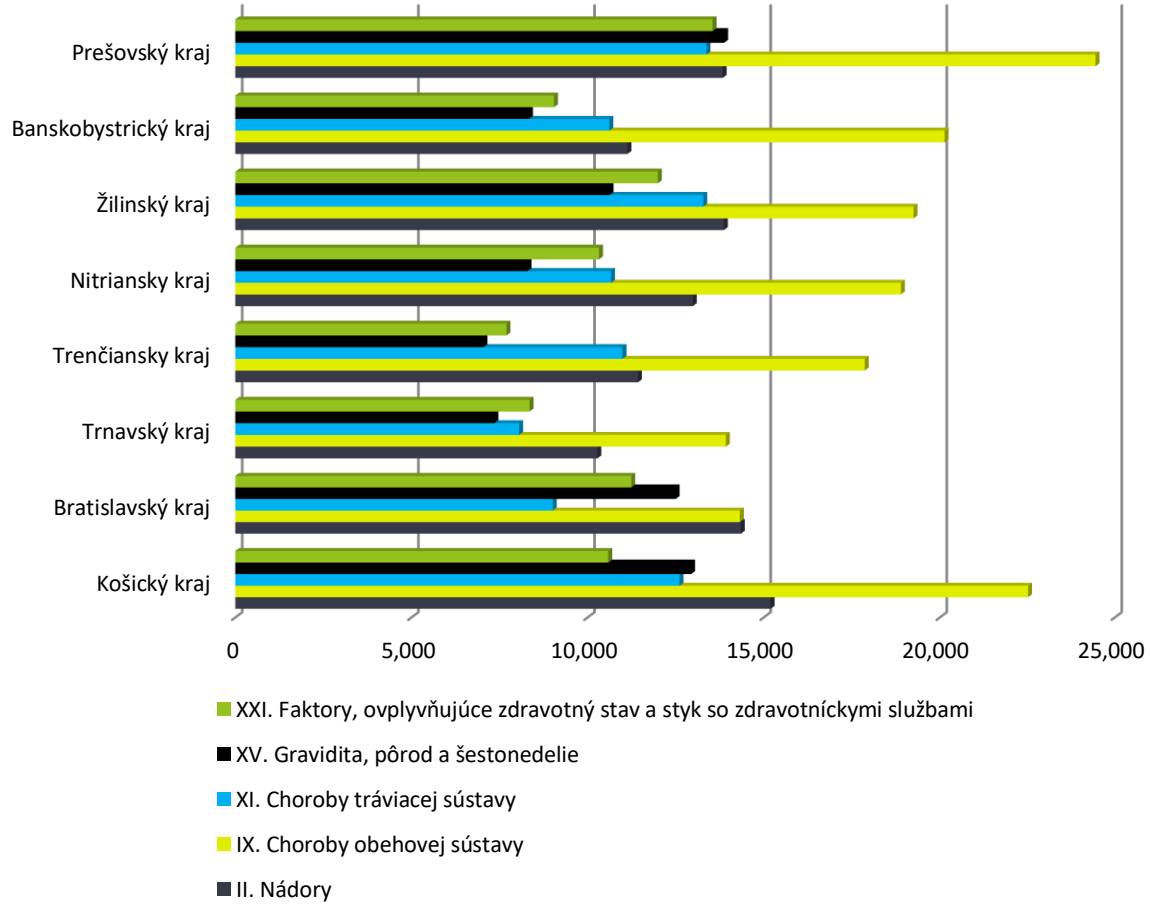

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky

V rámci počtu pracovných miest samostatných zdravotníckych pracovníkov v zdravotníckych zariadeniach (v roku 2019) sa radí Žilinský kraj v hodnotení krajov na 4. miesto – za Bratislavský, Košický a Prešovský kraj.

Tabuľka 103: Počet pracovných miest samostatných zdravotníckych pracovníkov v zdravotníckych zariadeniach, 2019

Kraj	Prac. v zdravot. úhrn	zdravot. spolu	z toho					nezdrav. spolu	štátni
			lekári	zubní lekári	farmac.	sestry	pôrodné asistent.		
Banskobystrický kraj	11 076	8 277	1 852	265	358	3 295	177	2 641	158
Bratislavský kraj	23 883	17 384	4 310	587	1 100	5 919	235	5 937	562
Košický kraj	18 249	14 388	3 132	468	1 147	4 842	266	3 699	162
Nitriansky kraj	10 054	8 012	1 924	254	374	3 264	161	1 914	128
Prešovský kraj	14 632	11 256	2 522	396	602	4 443	298	3 216	160
Trenčiansky kraj	8 929	6 822	1 577	287	279	2 757	182	2 015	92
Trnavský kraj	9 528	6 628	1 562	261	265	2 646	167	2 797	103
Žilinský kraj	**14 427**	**11 131**	**2 575**	**335**	**336**	**4 143**	**246**	**3 173**	**123**
Slovenská republika	**110 778**	**83 898**	**19 454**	**2 853**	**4 461**	**31 309**	**1 732**	**25 392**	**1 488**

Zdroj dát: e-VUC, vlastné spracovanie

Najvyšší počet pracovníkov v zdravotníctve v roku 2019 mal okres Martin (4 412) a následne Žilina (3 219). Najnižší počet pracovníkov v zdravotníctve v roku 2019 mal okres Bytča (75) a následne Turčianske Teplice (122).

Okres s najvyšší počtom lekárov na 100 000 obyvateľov v Žilinskom kraji pre obyvateľov 18 a viacročných je okres Ružomberok (50,0 – 59,0), okresy s najnižším počtom lekárov pre obyvateľov 18 a viacročných na 100 000 obyvateľov v Žilinskom kraji sú okresy Turčianske Teplice a Liptovský Mikuláš (29,9 a menej).

Obrázok 51: Počet lekárov na 100 000 obyvateľov (18 a viacročných)

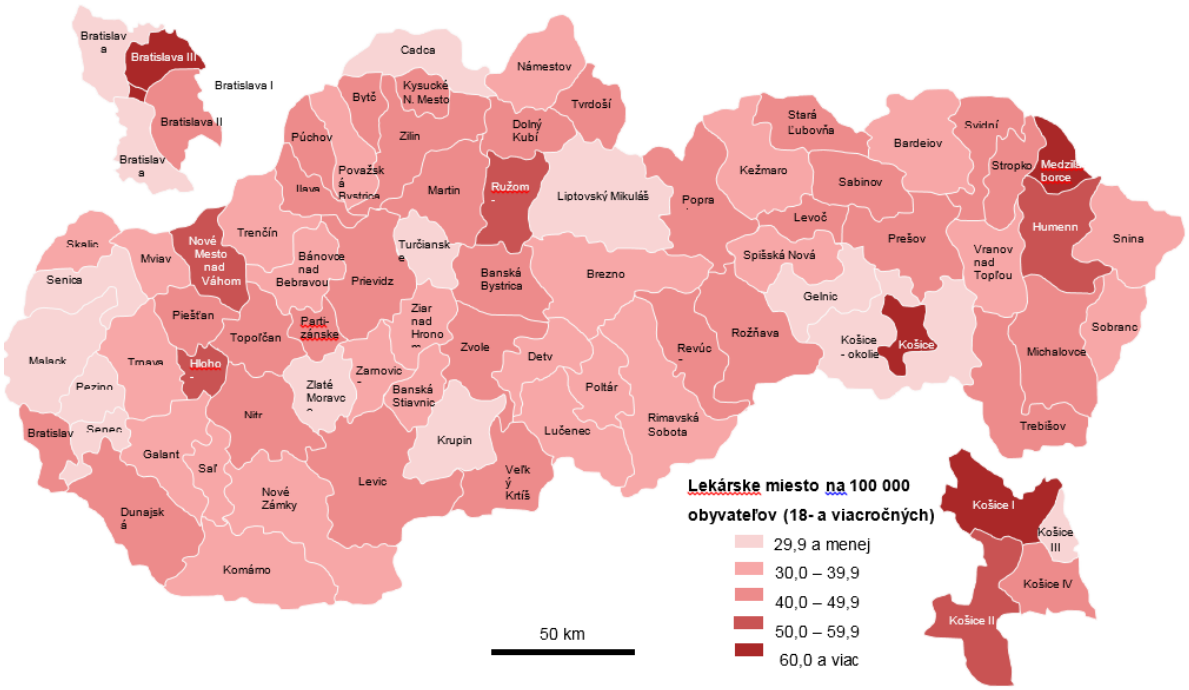

Zdroj: Národné centrum zdravotníckych informácií

Prehľad počtu lekárov na 100 000 obyvateľov do 17 rokov k 31. 12. 20219 podľa okresov Slovenska.

Okres s najvyšší počtom lekárov na 100 000 obyvateľov pre obyvateľov 0 – 17-ročných v Žilinskom kraji je okres Liptovský Mikuláš (80,0 – 89,0), okres s najnižším počtom lekárov na 100 000 obyvateľov pre obyvateľov 0 – 17-ročných v Žilinskom kraji je okres Čadca (59,9 a menej).

Obrázok 52: Počet lekárov na 100 000 obyvateľov (0 – 17-ročných)

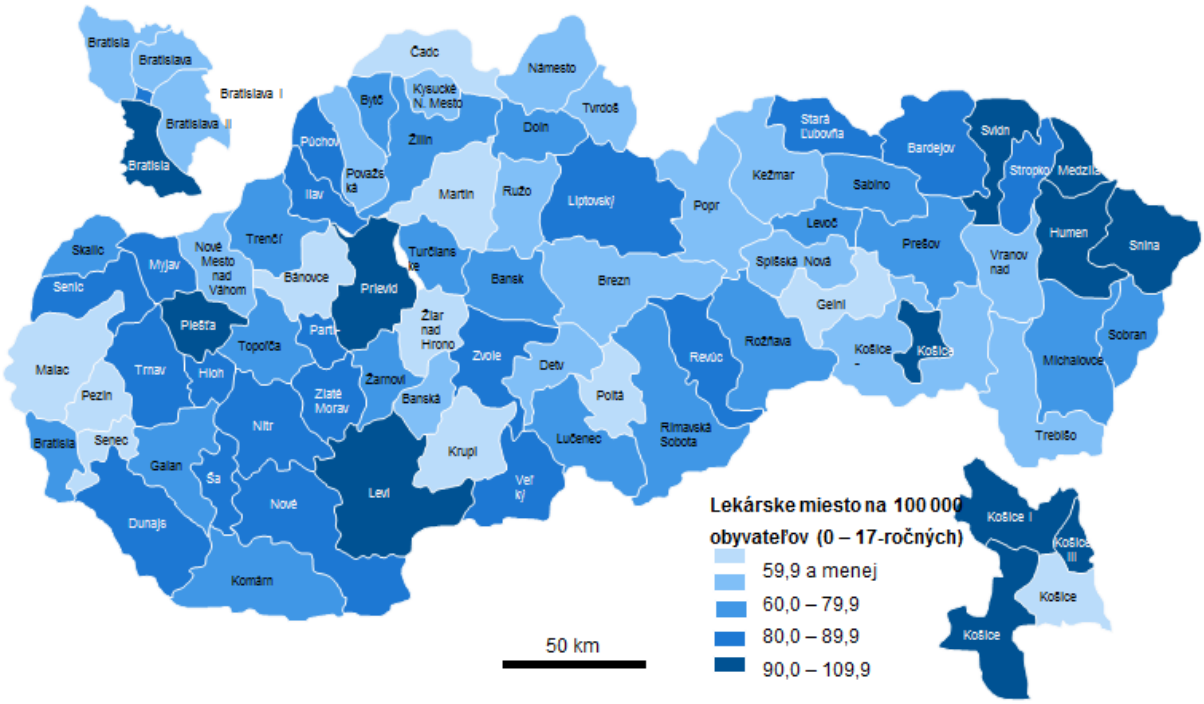

Zdroj: Národné centrum zdravotníckych informácií

Najvyšší počet pracovných miest samostatných zdravotníckych pracovníkov v zdravotníckych zariadeniach v Žilinskom kraji (2019) je v subregióne Turiec – 4 534.

Najnižší počet pracovných miest samostatných zdravotníckych pracovníkov v zdravotníckych zariadeniach v Žilinskom kraji (2019) je v subregióne Kysuce - 1 477.

Tabuľka 104: Počet pracovných miest samostatných zdravotníckych pracovníkov v zdravotníckych zariadeniach v Žilinskom kraji, 2019, podľa subregiónov

Región	Prac. v zdravot. úhrn	zdravot. spolu	z toho					nezdrav. spolu	štátni
			lekári	zubní lekári	farmac.	sestry	pôrodné asistent.		
Turiec	4 534	3 457	858	59	79	1 095	51	1 049	28
Kysuce	1 477	1 136	195	58	62	408	42	320	21
Liptov	3 236	2 434	587	56	42	1 015	44	782	20
Horné Pov.	3 294	2 589	613	109	88	996	57	674	31
Orava	1 886	1 515	322	53	65	629	52	348	23
Žilinský kraj	**14 427**	**11 131**	**2 575**	**335**	**336**	**4 143**	**246**	**1 049**	**28**

Zdroj dát: e-VUC, vlastné spracovanie

Najvyšší počet pracovných miest samostatných zdravotníckych pracovníkov v zdravotníckych zariadeniach v Žilinskom kraji je v okresoch Martin - 4 412 a Žilina – 3 219.

Najnižší počet pracovných miest samostatných zdravotníckych pracovníkov v zdravotníckych zariadeniach v Žilinskom kraji je v okresoch Bytča – 75 a Turčianske Teplice – 122.

Tabuľka 105: Počet pracovných miest samostatných zdravotníckych pracovníkov v zdravotníckych zariadeniach v Žilinskom kraji, 2019, podľa okresov

Okres	Prac. v zdravot. úhrn	zdravot. spolu	z toho					nezdrav. spolu	štátni
			lekári	zubní lekári	farmac.	sestry	pôrodné asistent.		
Bytča	75	70	20	7	0	20	2	5	0
Čadca	1 349	1 025	169	44	54	368	38	303	21
Dolný Kubín	942	771	172	21	20	324	28	148	23
Kysucké NM	128	111	26	14	8	40	4	17	0
L. Mikuláš	988	783	172	32	25	333	21	185	20
Martin	4 412	3 338	847	56	73	1 079	49	1 046	28
Námestovo	253	213	37	18	29	76	2	40	0
Ružomberok	2 248	1 651	415	24	17	682	23	597	0
T.Teplice	122	119	11	3	6	16	2	3	0
Tvrdošín	691	531	113	14	16	229	22	160	0
Žilina	3 219	2 519	593	102	88	976	55	669	31
Žilinský kraj	**14 427**	**11 131**	**2 575**	**335**	**336**	**4 143**	**246**	**3 173**	**123**

Zdroj dát: e-VUC, vlastné spracovanie

Najvyšší počet ambulancií a lekárskych miest v Žilinskom kraji (2019) sú v okresoch Žilina (184/207) a Martin (114/107).

Najnižší počet ambulancií a lekárskych miest v Žilinskom kraji (2019) je v okresoch Turčianske Teplice (12/11) a Bytča (27/28).

Tabuľka 106: Počet ambulancií a počet lekárskych miest v Žilinskom kraji, 2019, podľa okresov

Okres	Všeobecná ambulantná zdravotná starostlivosť – pre dospelých		Všeobecná ambulantná zdravotná starostlivosť – detská		Špecializovaná ambulantná gynekologická starostlivosť		Špecializovaná ambulantná zubno-lekárska starostlivosť	
	Počet ambul.	Lekárske miesta	Počet ambul.	Lekárske miesta	Počet ambul.	Lekárske miesta	Počet ambul.	Lekárske miesta
Bytča	10	11	5	5	3	3	9	9
Čadca	25	21	11	8	14	10	30	36
Dolný Kubín	14	14	7	7	8	4	13	15
Kysucké NM	11	11	4	4	5	5	11	12
L. Mikuláš	15	13	13	12	9	8	30	32
Martin	44	37	12	10	17	14	41	47
Námestovo	16	16	12	12	4	2	19	20
Ružomberok	23	25	9	6	10	6	25	22
T.Teplice	4	3	2	2	1	2	5	5
Tvrdošín	11	12	9	6	6	5	11	13
Žilina	54	54	27	26	22	22	81	105
Žilinský kraj	**227**	**215**	**111**	**98**	**99**	**79**	**275**	**315**

Zdroj dát: e-VUC, vlastné spracovanie

Najvyšší počet ambulancií a lekárskych miest v Žilinskom kraji (2019) je v subregióne Horné Považie (211/235).

Najnižší počet ambulancií a lekárskych miest v Žilinskom kraji (2019) je v subregióne Turiec (111/106).

Tabuľka 107: Počet ambulancií a počet lekárskych miest v Žilinskom kraji, 2019, podľa subregiónov

Región	Všeobecná ambulantná zdravotná starostlivosť – pre dospelých		Všeobecná ambulantná zdravotná starostlivosť – detská		Špecializovaná ambulantná gynekologická starostlivosť		Špecializovaná ambulantná zubno-lekárska starostlivosť	
	Počet ambul.	Lekárske miesta	Počet ambul.	Lekárske miesta	Počet ambul.	Lekárske miesta	Počet ambul.	Lekárske miesta
Turiec	48	40	14	12	18	15	46	52
Kysuce	36	32	15	12	19	14	41	48
Liptov	38	38	22	18	19	14	55	54
Hor.Považie	64	65	32	32	25	25	90	114
Orava	41	41	28	24	18	11	43	48
Žilinský kraj	**227**	**215**	**111**	**98**	**99**	**79**	**275**	**315**

Zdroj dát: e-VUC, vlastné spracovanie

Tabuľka 108: Zariadenia zdravotníckej starostlivosti v roku 2019

Oblast	Všeobecná ambulantná zdravotná starostlivosť – pre dospelých			Všeobecná ambulantná zdravotná starostlivosť – detská		
	Počet ambulancií	Lekárske miesta	Počet lekárov na 100 000 obyvateľov (18+)	Počet ambulancií	Lekárske miesta	Počet lekárov na 100 000 obyvateľov (0-17)
Bytča	10	10,8	43,1	5	5,2	86,3
Čadca	25	21,0	28,5	11	8,0	49,1
Dolný Kubín	14	13,5	42,3	7	6,5	86,2
Kysucké Nové Mesto	11	10,8	40,1	4	4,0	67,1
Liptovský Mikuláš	15	13,0	21,7	13	12,0	98,5
Martin	44	37,3	46,7	12	9,8	59,7
Námestovo	16	15,6	33,3	12	11,6	72,2
Ružomberok	23	24,8	53,1	9	6,1	60,6
Turčianske Teplice	4	2,8	20,9	2	2,0	80,1
Tvrdošín	11	11,7	40,7	9	6,0	78,9
Žilina	54	54,2	42,1	27	26,5	89,5
Žilinský kraj	**227**	**215,4**	**38,4**	**111**	**97,6**	**75,0**

pokračovanie tabuľky:

Oblast	Špecializovaná ambulantná gynekologická starostlivosť			Špecializovaná ambulantná zubno-lekárska starostlivosť		
	Počet ambulancií	Lekárske miesta	Počet lekárov na 100 000 žien	Počet ambulancií	Lekárske miesta	Počet lekárov na 100 000 obyvateľov
Bytča	3	3,0	19,2	9	9	30
Čadca	14	9,9	21,9	30	36	40
Dolný Kubín	8	4,1	20,7	13	15	38
Kysucké Nové Mesto	5	4,5	27,2	11	12	36
Liptovský Mikuláš	9	7,9	21,2	30	32	44
Martin	17	13,6	27,3	41	47	49
Námestovo	4	2,0	6,4	19	20	32
Ružomberok	10	6,3	21,6	25	22	39
Turčianske Teplice	1	1,5	18,5	5	5	31
Tvrdošín	6	5,1	27,9	11	13	36
Žilina	22	21,6	26,7	81	105	66
Žilinský kraj	**99**	**79,4**	**22,6**	**275**	**315**	**441**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 109: Počet lekárov v roku 2019

Oblast	Pracovníci v zdravotníctve úhrn	Zdravotnícki spolu	z toho					nezdravotnícki spolu 1)	štátni
			Lekári	Zubní lekári	Farmaceuti	Sestry	Pôrodné asistentky		
Bytča	75	70	20	7	0	20	2	5	0
Čadca	1 349	1 025	169	44	54	368	38	303	21
Dolný Kubín	942	771	172	21	20	324	28	148	23
Kysucké Nové Mesto	128	111	26	14	8	40	4	17	0
Liptovský Mikuláš	988	783	172	32	25	333	21	185	20
Martin	4 412	3 338	847	56	73	1 079	49	1 046	28
Námestovo	253	213	37	18	29	76	2	40	0
Ružomberok	2 248	1 651	415	24	17	682	23	597	0
Turčianske Teplice	122	119	11	3	6	16	2	3	0
Tvrdošín	691	531	113	14	16	229	22	160	0
Žilina	3 219	2 519	593	102	88	976	55	669	31
Žilinský kraj	**14 427**	**11 131**	**2 575**	**335**	**336**	**4 143**	**246**	**3 173**	**123**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Služby pre komunitu

Žilinský kraj ako celok je pri posudzovaní relatívneho počtu kultúrnych a voľnočasových zariadení najúspešnejším krajom Slovenska.

Tabuľka 110: Hodnotenie kraja a jeho okresov v oblasti cieľa Európa bližšie k občanom

Okres/kraj	Kultúrne a voľnočasové zariadenia	Priemer oblasti
Bytča	5	2,9
Čadca	3	2,7
Dolný Kubín	5	3,6
Kysucké NM	3	3,0
L. Mikuláš	5	3,1
Martin	4	3,5
Námestovo	1	2,6
Ružomberok	3	3,3
Turčianske Teplice	5	2,9
Tvrdošín	4	3,4
Žilina	3	3,7
Žilinský kraj	**5**	**3,0**

Zdroj podkladových údajov: ŠÚ SR (2019), NBS (2019), MV SR (2019), Horňák (2005), CKO

Poznámka: Priemer oblastí hodnotí kraj ako taký ako i jeho jednotlivé okresy v jednotlivých ukazovateľoch pomocou bodového skóre (v škále 1-5 bodov), ktoré reflektuje postavenie daného územia v celoslovenskom porovnaní (pozícia v porovnaní s ostatnými krajmi, resp. okresmi). Najvyššie možné pozitívne hodnotenie je bodové skóre 5.

Žilinský kraj má pre rozvoj služieb pre komunitu dobrý potenciál a pri zameraní sa na odstránenie existujúcich slabých stránok spomenutých vo SWOT analýze je možné dosiahnuť zvýšenie kvality poskytovania komunitných služieb pre občanov.

Štruktúra MVO v Žilinskom kraji

Mimovládne organizácie sú v Žilinskom kraji stabilným aktérom v rôznych oblastiach a v porovnaní s ostatnými krajmi sú štruktúra a počet MNO vyvážené. Podľa registra Mimovládnych neziskových organizácií je v Žilinskom kraji viac ako

1000 MNO. Výrazne prevažujú občianske združenia, organizácie zamestnávateľov a odborové zväzy (viac ako 50 %). Približne tretinu tvoria neziskové organizácie poskytujúce všeobecne prospešné služby. Najviac mimovládnych organizácií funguje v subregióne Horné Považie a najmenej v subregióne Kysuce. Zameraním sú silno zastúpené MNO zamerané na sociálnu oblasť, oblasť kultúry a životného prostredia.

Tabuľka 111: Štruktúra MNO v Žilinskom kraji

Kraj	Právna forma				
	Neinvestičný fond	Organizácia s medzinárodným prvkom	Nadácia	Nezisková organizácia poskytujúca všeobecne prospešné služby	Občianske združenie, odborová organizácia a organizácia zamestnávateľov
Prešovský kraj	69	9	78	500 >	500 >
Košický kraj	82	8	114	500 >	500 >
Žilinský kraj	**132**	**8**	**95**	**338**	**500 >**
Banskobystrický kraj	42	8	67	500 >	500 >
Trnavský kraj	59	7	93	286	500 >
Trenčiansky kraj	63	0	53	294	500 >
Nitriansky kraj	97	11	84	500 >	500 >
Bratislavský kraj	231	118	500 >	500 >	500 >

Zdroj: Register mimovládnych neziskových organizácií, https://ives.minv.sk/rmno/filter

V Žilinskom samosprávnom kraji pôsobí mnoho úspešných a etablovaných mimovládnych neziskových organizácií, ktoré sa zameriavajú na rôzne aspekty života občanov a rôznych komunít. Nižšie uvádzame príklady mimovládnych organizácií, ktoré aktívne pracujú na území ŽSK.

Občianske združenie Truc sphérique (založené v roku 1998), ktoré zastrešuje niekoľko známych kultúrnych a komunitných priestorov v Žiline. Od roku 2003 prevádzkuje Kultúrne centrum Stanica Žilina-Zárečie. Od roku 2003 realizujú umelecké, kultúrne a vzdelávacie aktivity s komunitami i širokou verejnosťou. Tak isto prevádzkuje priestor pre súčasné umenie a kultúrno-sociálne aktivity Nová synagóga Žilina a je zakladateľom platformy Anténa – siete pre nezávislú kultúru.

Ľadovňa Bytča je unikátny umelecko-kultúrny priestor, kde sa organizujú kultúrne a komunitné podujatia. Jedným z najpopulárnejších podujatí, ktoré organizuje, sú Hviezdne noci.

Nadácia Krajina Harmónie už približne 20 rokov organizuje festivaly a podujatia, ktoré spájajú rôzne komunity, pracuje s ohrozenými cieľovými skupinami, ľuďmi rôzneho veku, venuje sa aj aktivitám, ktoré prepájajú umelecké a sociálne aspekty, integrácii zdravotne postihnutých, vedie ľudí k tolerancii a spája komunity.

Nadácia mesta Žilina od roku 2017 pomáha zdravotne postihnutým, seniorom, chorým a bezmocným občanom v núdzi, deťom a mládeži, ktorí potrebujú predovšetkým zdravotnú rehabilitáciu, kompenzačné pomôcky a špeciálne pomôcky.

Od roku 2014 v Liptovskom Mikuláši aktívne pracuje kultúrne centrum Diera do sveta. Toto občianske združenie sa venuje nezávislej, alternatívnej menšinovej kultúre, verejnému stretávaniu a prepájaniu rôznych komunít ako aj neformálnemu vzdelávaniu.

Žilinské dobrovoľnícke centrum pracuje od roku 2016 s mladými ľuďmi. Jeho poslaním je prispievať k rozvoju mladých ľudí, aby z nich vyrástli osobnosti rozvíjajúce osobný potenciál, svoj región i Slovensko, osobnosti, ktoré spájajú v sebe charakter, angažovanosť a líderstvo.

Komunitná nadácia Liptov aktívne pôsobí v regióne a pracuje už takmer 20 rokov. Heslo nadácie znie: „spájame sa pre dobré veci“. Organizácia je výborným príkladom toho, ako vzájomné prepájanie rôznych oblastí (ekológia, práca s mládežou, práca s rómskymi komunitami, dobrovoľníctvo, rozvoj vedy a vzdelania, verejno-prospešné aktivity v regióne) môže prispievať k zvyšovaniu kvality života občanov regiónu.

V Ružomberku a v Žiline prostredníctvom svojich pobočiek pôsobí nezisková organizácia Návrat, ktorá už viac ako dve dekády presadzuje a podporuje návrat opustených detí z inštitúcií (detských domovov) do rodín.

Mimovládne organizácie na území Žilinského samosprávneho kraja tvoria súčasť života rôznych komunít. Obyvatelia regiónu môžu využívať ich služby, prípadne sa rôznymi spôsobmi zapájať do konkrétnych aktivít. Mimovládne

organizácie v ŽSK svojimi aktivitami pokrývajú široké spektrum oblastí. Niektoré organizácie sú zamerané na konkrétnu tému a cieľové skupiny, no v mnohých prípadoch aj aktivity jednej organizácie zmysluplne prepájajú umelecké, sociálne, vzdelávacie, ekologické a komunitné aspekty. Z pohľadu rozvoja regiónu uvedené a podobné organizácie predstavujú obrovský potenciál pre realizáciu zmien v spoločnosti napríklad aj v súčasnej dobe poznačenej udalosťami súvisiacimi s epidémiou Covid-19, kedy sa častejšie stretávame s agresívnymi reakciami obyvateľov či už na konkrétne opatrenia, alebo v horšom prípade aj na pracovníkov v zdravotníctve alebo v službách. Mimovládne organizácie sú tí regionálni aktéri, ktorí majú veľmi často k občanom a rôznym aj zraniteľným komunitám bližšie ako štát alebo samospráva a dokážu pracovať s postojmi občanov. Ich podpora, rozvoj, a spolupráca so samosprávou (lokálnou aj regionálnou) sú jedným z kľúčových predpokladov pre rozvoj celého regiónu ŽSK.

Prístup k občianskej vybavenosti

Prístup k občianskej vybavenosti je na porovnateľnej úrovni s ostatnými krajmi. V niektorých oblastiach žilinský región dosahuje výrazne lepšie ukazovatele. Najmä pri galériách a múzeách, ktoré počtom prevyšujú ostatné kraje a tak isto realizujú takmer najviac kultúrno-vzdelávacích aktivít zo všetkých krajov Slovenska. Pre porovnanie v roku 2019 sa v galériách na Slovensku zrealizovalo 10 175 kultúrno-výchovných aktivít, z toho bolo v žilinskom regióne realizovaných 4 880 akcií. Z tabuľky je zrejmé aj to, že počet galérií v žilinskom kraji výrazne prevyšuje počet galérií v iných krajoch. V ostatných oblastiach súvisiacich s občianskou vybavenosťou žilinský región dosahuje porovnateľné výsledky s ostatnými krajmi a radí sa medzi kraje s priemerne lepšou dostupnosťou týchto služieb.

Tabuľka 112: Prístup k občianskej vybavenosti - kultúrne zariadenia

Kraj	Botanické záhrady	Divadlá*	Galérie	Múzeá	Verejné knižnice	Kultúrno osvetové zariadenia**	Kiná	Centrá voľného času
	počet zariadení	počet zariadení	počet zariadení	počet zariadení	počet zariadení	počet zariadení	počet zariadení	počet zariadení
Prešovský kraj	0	5	5	30	229	269	19	78
Košický kraj	1	12	3	30	137	195	11	60
Žilinský kraj	**1**	**6**	**11**	**40**	**214**	**281**	**15**	**55**
Banskobystrický kraj	2	12	4	35	231	238	23	34
Trnavský kraj	0	4	2	19	158	236	14	29
Trenčiansky kraj	0	1	2	20	179	244	11	25
Nitriansky kraj	2	7	3	19	213	333	13	20
Bratislavský kraj	1	63	3	45	60	76	18	10
Slovenská republika	**7**	**110**	**33**	**238**	**1 421**	**1 872**	**124**	**311**

**Trenčiansky kraj - posledné dostupné dáta za rok 2016.*
***Posledné dostupné dáta za rok 2014.*

Zdroj: http://datacube.statistics.sk

Komunitné centrá

Komunitné centrá sú v zmysle platnej legislatívy sociálnou službou, časť sa má zaoberať službami pre rozvoj komunity. Je možné, že komunitné centrá realizované v zmysle zákona o sociálnych službách (teda tie, čo sú uvedené) plnia aj úlohy podporujúce rozvoj komunity ako takej, aktuálne poznanie však skôr indikuje, že to tak nie je. V komunitných centrách sa poskytuje sociálna služba fyzickej osobe, ktorá sa ocitla v nepriaznivej sociálnej situácii, je vylúčená alebo ohrozená sociálnym vylúčením z dôvodu zotrvávania v priestorovo separovanej lokalite, v ktorej sa koncentruje generačne reprodukovaná chudoba. V priebehu rokov 2014 - 2015 boli do Národného projektu Komunitné centrá zapojení aj poskytovatelia sociálnej služby na území ŽSK. V roku 2016 bolo celkovo zaregistrovaných 13 komunitných centier. Podľa aktuálneho registra Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny je na území Žilinského kraja

registrovaných 36 komunitných centier poskytujúcich sociálne služby. Zameranie komunitných centier sa sústreďuje na sociálne služby rôzneho druhu - sociálna starostlivosť, poradenstvo obetiam trestných činov, pomoc rodinám a deťom ako aj osobám so zdravotným postihnutím.

Tabuľka 113: Počet komunitných centier v Žilinskom kraji – porovnanie s ostatnými krajmi

Okres	2021
Prešovský kraj	165
Košický kraj	93
Žilinský kraj	**36**
Banskobystrický kraj	108
Trnavský kraj	11
Trenčiansky kraj	13
Nitriansky kraj	35
Bratislavský kraj	16

Zdroj: Centrálny register poskytovateľov sociálnych služieb MPSVR

Šport a športová infraštruktúra

Športová infraštruktúra v Žilinskom kraji je využívaná školami, školskými zariadeniami i širokou verejnosťou. V grafe nižšie uvádzame najviac využívanú športovú infraštruktúru v stredných školách v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK. Z grafu je zrejmé, že najviac sú na športové aktivity využívané telocvične 83 %, posilňovne 75,5 %, ihriská 47,2 %, viacúčelové ihriská 45,3 % a pohybové štúdiá 22,6 %.

Graf 69: Využívaná športová infraštruktúra v stredných školách v zriadovateľskej pôsobnosti ŽSK

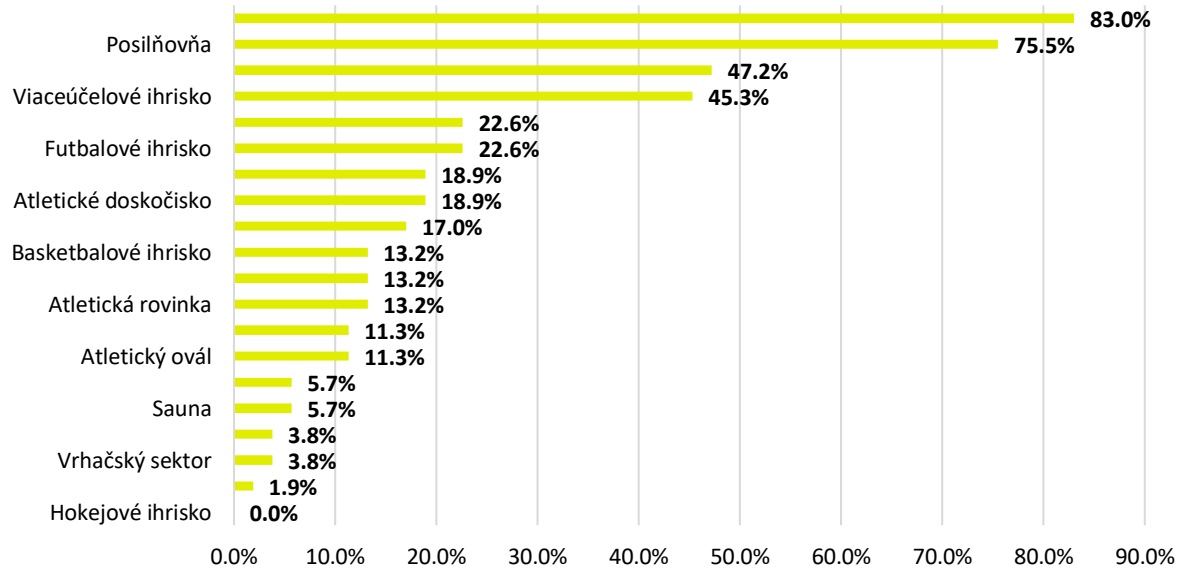

Zdroj: OŠaS ŽSK

V rámci športových klubov s počtom 694, je Žilinský kraj v rámci Slovenska na 3. mieste po Bratislavskom a Prešovskom kraji. V rámci športových zväzov s počtom 14 má 4. miesto. V počte národných športových zväzov v uznávanom športe s počtom 2 je rovnako na 4. mieste. V rámci iných športových organizácií v počte 20 je na 5. mieste.

Tabuľka 114: Šport (počet športových klubov a organizácií), podľa krajov

Kraj	Športové kluby	Športové zväzy	Národné športové zväzy v uznanom športe	Národné športové organizácie	Iné športové organizácie
Prešovský kraj	718	16	4	0	28
Košický kraj	648	20	4	0	21
Žilinský kraj	**694**	**14**	**2**	**0**	**20**
Banskobystrický kraj	589	13	1	0	19
Trnavský kraj	578	9	0	0	21
Trenčiansky kraj	621	7	2	0	16
Bratislavský kraj	843	54	40	2	67

Zdroj: Slovenský športový portál, https://sport.iedu.sk/Company/List?SearchText=&IDNumber=&City=&DistrictID=&ActivityID=sport_club

Úspešní olympionici zo Žilinského kraja (aktuálny stav):
Lucia Hrivnák Klocová, beh na 800 m.
Peter Sagan, cestná cyklistika
Pavol Kopp, vzduchová pištoľ a ľubovoľná pištoľ
Boris Baláž, luk
Jakub Grigar, vodný slalom v K1

Dostupnosť a kvalita bývania (občianska vybavenosť a sociálna infraštruktúra)

Na základe analýz a hodnotení má Žilinský kraj pomerne vysoký podiel bytov s vyšším počtom spoločne bývajúcich osôb.

V Žilinskom kraji je v porovnaní s ostatným krajmi Slovenska relatívne priaznivé tempo výstavby bytov, resp. rodinných domov. V oblasti bývania sú však aj viaceré výzvy. Jednou z nich je nedostatočná spolupráca a koordinácia aktérov pri riešení dostupnosti bývania. Na základe SWOT analýzy boli identifikované ďalšie výzvy na zlepšenie, a to dlhodobo neriešenie otázky dostupného nájomného bývania, bývania pre najviac zraniteľné skupiny a subštandardné bytové podmienky v prípade ľudí z prostredia MRK. Na základe SWOT analýzy boli identifikované ďalšie výzvy na zlepšenie, a to dlhodobo neriešenie otázky dostupného nájomného bývania a nedostatočný prístup ku pitnej vode a kanalizácii vo vybraných oblastiach a v súvislosti s vybranými cieľovými skupinami.

Graf 70: Porovnanie bytov podľa počtu osôb na Slovensku

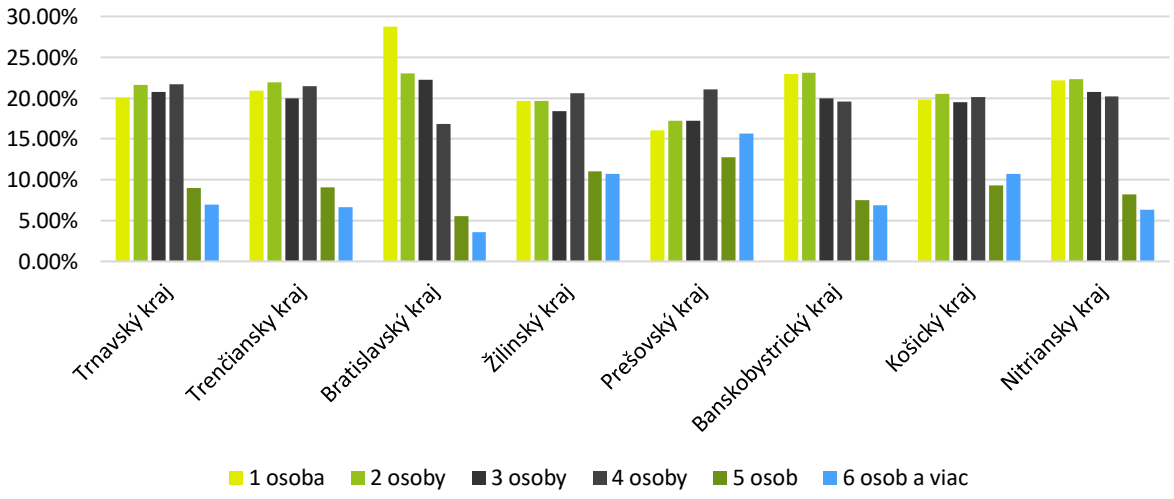

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Graf 71: Porovnanie bytov podľa počtu osôb, podľa okresov v Žilinskom kraji

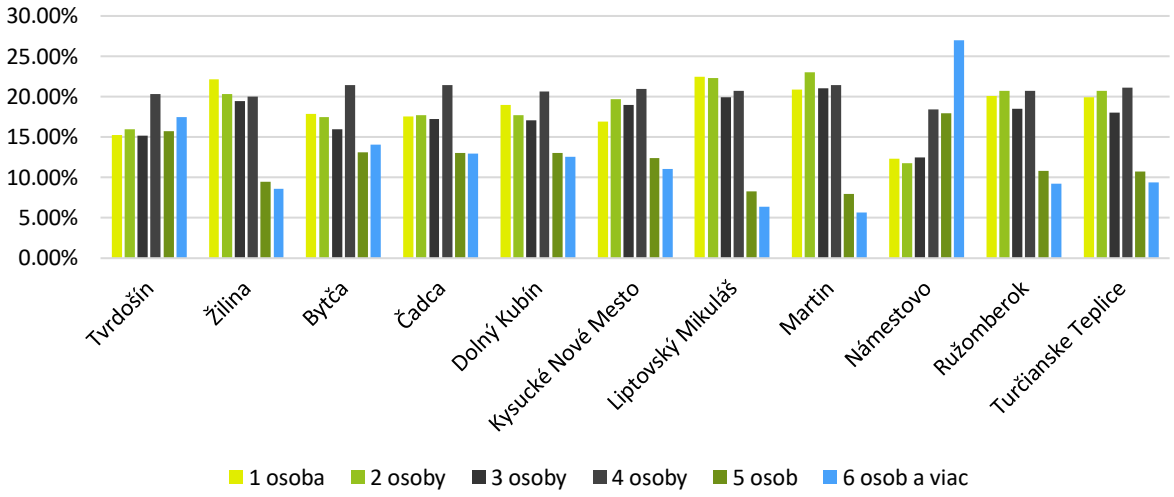

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Analýzy sa zamerali na podiel jednotlivých krajov na prenajímaní nehnuteľností na bývanie v rámci celého Slovenska. Z porovnania dlhodobých priemerov počtu ponúk prenájmov (od začiatku roka 2005 do konca roka 2018) bolo konštatované, že **podstatná časť prenájmov bytov a domov na Slovensku je sústredená v Bratislavskom kraji** (až vyše 86 % prenájmov bytov a vyše 76 % prenájmov domov). Najmenší podiel prenajímaných bytov na celom Slovensku je v Prešovskom kraji (len necelé 1 %) a najmenší podiel prenajímaných domov je z dlhodobého pohľadu v Banskobystrickom kraji (len zhruba 1,2 %).

Graf 72: Dlhodobý priemer podielu prenájmov podľa krajov

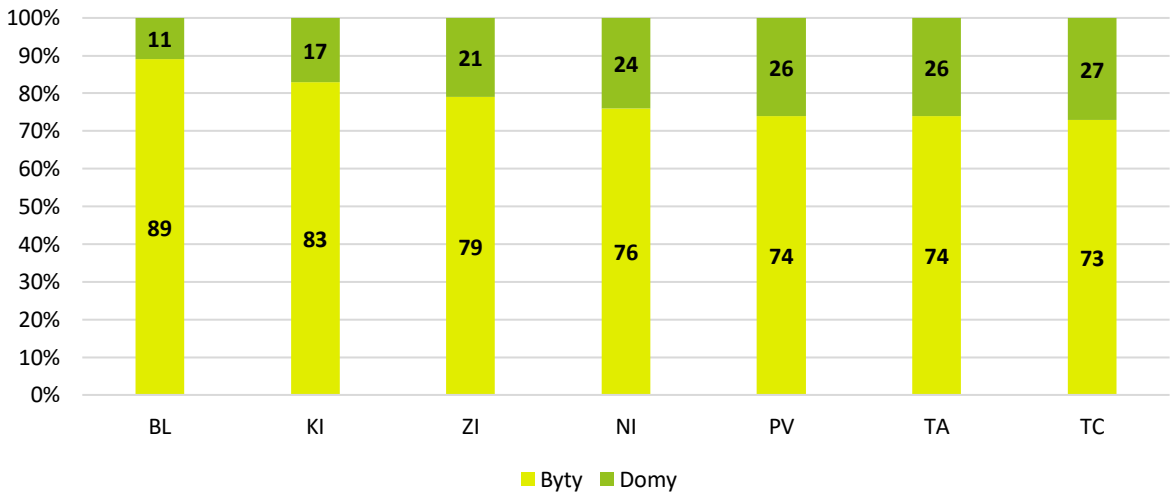

Zdroj: NARKS, NBS

Z analýz, ktoré boli urobené v rámci „*Prieskumu nájomného bývania a mestských ubytovní v okresných mestách SR*“, *IVPR v roku 2019*, sme sa zamerali na niekoľko porovnávacích údajov - počet nájomných bytov a komerčných prenájmov v okresných mestách Slovenska, počet mestských bytov na 100 obyvateľov v okresných mestách, podiel „nových“ mestských nájomných bytov na celkovom bytovom fonde, počet žiadateľov o mestský byt na 100 obyvateľov v okresných mestách Slovenska a priemernú mesačnú výšku nájomného v mestských/obecných nájomných bytoch.

V rámci porovnanie počtu nájomných bytov a komerčných prenájmov v okresných mestách sa okresy Žilinského kraja nachádzajú v celom hodnotiacom spektre. Pri celoslovenskom porovnávaní má v rámci Žilinského kraja najviac nájomných obecných bytov s počtom 1 092 okres Žilina (3. miesto v rámci Slovenska), ďalej nasledujú okresy Liptovský

Mikuláš (10.) s počtom nájomných obecných bytov 585 a okres Ružomberok (12.) s počtom nájomných obecných bytov 541. Najhoršia situácia v porovnaní počtu obecných nájomných bytov v rámci Žilinského kraja je v okresoch Tvrdošín (55.) s počtom nájomných obecných bytov 114, Bytča (65.) s počtom nájomných obecných bytov 48 a Námestovo (69.) s počtom nájomných obecných bytov 35.

Tabuľka 115: Porovnanie počtu nájomných bytov a komerčných prenájmov v okresných mestách Slovenska, z pohľadu Žilinského kraja

P. č. v celkovom porovnaní	Okresné mesto	Počet obecných nájomných bytov	Počet bytov na komerčný prenájom
3.	Žilina	1092	67
10.	Liptovský Mikuláš	585	1
12.	Ružomberok	541	0
30.	Čadca	309	0
39.	Martin	192*	12
43.	Kysucké Nové Mesto	153	3
48.	Turčianske Teplice	144	3
53.	Dolný Kubín	124*	0
55.	Tvrdošín	114	0
65.	Bytča	48	0
69.	Námestovo	35	1

Poznámka: = zahrnuté iba mestské byty postavené z dotácie MDV SR po roku 2000 (7 okresných miest)*
BA – nie je odpoveď zo všetkých mestských častí, Košice okolie – nie je odpoveď.

Zdroj: Prieskum nájomného bývania a mestských ubytovní v okresných mestách SR, IVPR, 2019, zisťovanie na základe Zákona o slobodnom prístupe k informáciám, štatistiky MDV SR, DATALAN a. s. - Cenové mapy nehnuteľností

Presnejším ukazovateľom mapujúcim dostupnosť obecných nájomných bytov pod správou okresných miest Slovenska je ich počet na 100 obyvateľov. V rámci tohto prepočtu sa výraznejšie zmenilo aj poradie porovnávaných okresov. Najlepšie sa umiestnil v rámci Žilinského kraja okres Turčianske Teplice (7.) s počtom mestských bytov na 100 obyvateľov 2,2, za ním Ružomberok (14.) s počtom mestských bytov na 100 obyvateľov 2 a Liptovský Mikuláš (17.) s počtom mestských bytov na 100 obyvateľov 1,9. Najhoršia situácia v porovnaní počtu nájomných bytov v okresných mestách Slovenska v prepočte na 100 obyvateľov mali okresy Námestovo (61.) s počtom mestských bytov na 100 obyvateľov 2,2, Bytča (63.) s počtom mestských bytov na 100 obyvateľov 0,4 a Martin (65.) s počtom mestských bytov na 100 obyvateľov 0,4.

Tabuľka 116: Počet mestských bytov na 100 obyvateľov v okresných mestách, z pohľadu Žilinského kraja

P. č. v celkovom porovnaní	Okresné mesto	NB/100
7.	Turčianske Teplice	2,2
14.	Ružomberok	2
17.	Liptovský Mikuláš	1,9
27.	Žilina	1,3
29.	Čadca	1,3
32.	Tvrdošín	1,2
41.	Kysucké Nové Mesto	1
50.	Dolný Kubín	0,7*
61.	Námestovo	0,4
63.	Bytča	0,4
65.	Martin	0,4*

Poznámka: = zahrnuté iba mestské byty postavené z dotácie MDV SR po roku 2000 (7 okresných miest)*
BA – nie je odpoveď zo všetkých mestských častí
stav: apríl 2019

Zdroj: Prieskum nájomného bývania a mestských ubytovní v okresných mestách SR, IVPR, 2019, zisťovanie na základe Zákona o slobodnom prístupe k informáciám a štatistiky MDV SR

Pri porovnaní podielu „nových“ mestských nájomných bytov na celkovom bytovom fonde (výstavba od roku 2000) sa najlepšie umiestnil v rámci Žilinského kraja okres Kysucké Nové Mesto (4.) s podielom „nových“ bytov 91 %, Námestovo (8.) s podielom „nových“ bytov 96 % a Turčianske Teplice (10.) s podielom „nových“ bytov 86 %. Okres Bytča bol s pomedzi okresom Žilinského kraja na poslednom mieste (45.) s podielom „nových“ bytov 50 %.

Tabuľka 117: Percento „nových“ nájomných bytov na celkovom nájomnom bytovom fonde, z pohľadu Žilinského kraja

P. č. v celkovom porovnaní	Okresné mesto	%
4.	Kysucké Nové Mesto	96
8.	Námestovo	91
10.	Turčianske Teplice	86
26.	Žilina	73
31.	Tvrdošín	66
33.	Ružomberok	65
35.	Liptovský Mikuláš	63
45.	Bytča	50

Poznámka: údaje iba pre mestá, od ktorých boli k dispozícii odpovede o celkovom bytovom fonde, stav apríl, 2019

Zdroj: Prieskum nájomného bývania a mestských ubytovní v okresných mestách SR, IVPR, 2019, štatistiky MDV SR

Analýzy sa zmerali aj po porovnanie počtu žiadateľov o mestský/obecný byt na 100 obyvateľov. V rámci tohto porovnania sa s najvyšším počtom žiadateľov v rámci Žilinského kraja umiestnili okresy Čadca (5.) s počtom žiadateľov o mestský byt na 100 obyvateľov 1,98, Turčianske Teplice (10.) a Ružomberok (12.) s počtom žiadateľov o mestský byt na 100 obyvateľov 1,3. Medzi okresy s najnižším počtom žiadateľov v rámci Žilinského kraja sa zaradili okresy Bytča (46.) s počtom žiadateľov o mestský byt na 100 obyvateľov 0,17 a Námestovo (51.) s počtom žiadateľov o mestský byt na 100 obyvateľov 0,12.

Tabuľka 118: Počet žiadateľov o mestský byt na 100 obyvateľov v okresných mestách Slovenska, z pohľadu Žilinského kraja

P. č. v celkovom porovnaní	Okresné mesto	Počet žiadateľov/100
5.	Čadca	1,98
10.	Turčianske Teplice	1,3
12.	Ružomberok	0,99
25.	Tvrdošín	0,5
31.	Žilina	0,33
38.	Kysucké Nové Mesto	0,21
46.	Bytča	0,17
51.	Námestovo	0,12

Zdroj: Prieskum nájomného bývania a mestských ubytovní v okresných mestách SR, IVPR, 2019, prepočty údajov získaných na základe Zákona o slobodnom prístupe k informáciám

Posledné porovnanie, na ktoré sme sa zamerali, bola priemerná mesačná výška nájomného v mestských/obecných nájomných bytoch. Medzi okresy s najvyššou priemernou výškou nájomného v rámci Žilinského kraja sa radia okresy Čadca (5.) s priemernou výškou nájomného 180,00 eur a Turčianske Teplice (8.) s priemernou výškou nájomného 136,00 eur. Medzi okresy s najnižšou priemernou výškou nájomného v rámci Žilinského kraja sa radia okresy Námestovo (5.) s priemernou výškou nájomného 57,00 eur a Bytča (8.) s priemernou výškou nájomného 37,00 eur.

Tabuľka 119: Priemerná mesačná výška nájomného v mestských/obecných nájomných bytoch, z pohľadu Žilinského kraja

P. č. v celkovom porovnaní	Okresné mesto	Nájom priemer (eur)
5.	Čadca	180
8.	Turčianske Teplice	136
25.	Žilina	95
35.	Liptovský Mikuláš	80
36.	Ružomberok	80
38.	Tvrdošín	76
44.	Kysucké Nové Mesto	66
49.	Námestovo	57
55.	Bytča	37

Zdroj: Prieskum nájomného bývania a mestských ubytovní v okresných mestách SR, IVPR, 2019, z údajov získaných na základe Zákona o slobodnom prístupe k informáciám

Prevencia negatívnych javov, bezpečnosť a urbánna bezpečnosť

Na základe analýzy kriminality a inej protispoločenskej činnosti je možné bezpečnostnú situáciu v Žilinskom kraji na úrovni celoslovenského priemeru vnímať ako stabilnú.

Bezpečnostnú situáciu v regióne je možné determinovať prostredníctvom indikátorov bezpečnosti, pričom jedným z najvýznamnejších, ktorý môže bezpečnosť obyvateľov, a tým aj ich kvalitu života negatívne ovplyvniť, je kriminalita. Z tohto hľadiska sa Žilinský kraj radí medzi priemerné kraje, v ktorom žiadny druh kriminality nezaznamenáva extrémny výskyt. Aj napriek tomu, že bolo možné v uplynulom období v Žilinskom kraji sledovať mierny nárast mravnostnej a drogovej kriminality. Zriadenie informačných kancelárií pre obete trestných činov pomáha nielen obetiam kriminality, ale šíri aj osvetu v oblasti prevencie kriminality u rizikových skupín obyvateľstva.

Znižovanie kriminality v Žilinskom kraji.

Na základe objektívneho stavu kriminality v Žilinskom kraji je možné konštatovať, že dochádza k znižovaniu trestnej činnosti na jeho území. Aj napriek tomu, že počet niektorých trestných činov v Žilinskom kraji narástol, celkovú bezpečnostnú situáciu z hľadiska kriminality je možné považovať za stabilizovanú. Znižovanie indexu kriminality, ktorý v roku 2019 dosiahol hodnotu 1 010 trestných činov na 100 000 obyvateľov kraja, taktiež vypovedá o zlepšovaní situácie.

Nárast vybraných druhov závažnej trestnej činnosti.

Mravnostnú kriminalitu je možné vzhľadom na jej charakter a dopady na obeť považovať za jednu z najzávažnejších druhov kriminality. Tento najmenej početný druh kriminality sa vyznačuje vysokou mierou latencie. Aj napriek tomu ide o jediný druh kriminality, ktorý v roku 2020 zaznamenal na území Slovenska nárast, ktorému sa nevyhol ani Žilinský kraj. Od roku 2017 narastá v Žilinskom kraji aj počet drogovej trestnej činnosti a rastie aj index drogovej kriminality.

Vysoký vplyv alkoholu a iných drog na kriminalitu.

Na takmer 20 % všetkých trestných činov, ktoré boli v rokoch 2018-2020 zaznamenané na území Žilinského kraja mal vplyv alkohol. Ide o druhý najvyšší podiel spomedzi všetkých krajov. V rovnakom období narastá aj počet prípadov trestnej činnosti, ktorá bola spáchaná pod vplyvom iných drog.

Absencia informačného systému pre monitoring kriminality a inej protispoločenskej činnosti a slabé využívanie vedeckých metód výskumu pre zvýšenie efektívnosti preventívnych aktivít a zlepšenie vnímania bezpečnosti občanmi.

Neexistujúci jednotný systém zberu údajov o kriminalite a inej protispoločenskej činnosti, neumožňuje aplikáciu vedeckovýskumných metód na komplexné posudzovanie bezpečnostnej situácie. Vytvorením systému a spoluprácou s vedecko-výskumnými inštitúciami v kraji by bolo možné zvýšiť účinnosť preventívnych programov a zvýšiť tým bezpečnosť občanov.

Vznik informačných kancelárií pre obete trestných činov ako nástroj boja s kriminalitou a inou protispoločenskou činnosťou.

Služby informačnej kancelárie pre obete trestnej činnosti sú pre verejnosť dostupné od konca roka 2018 na Okresnom úrade v sídle kraja a od roku 2020 aj na Okresnom úrade v Ružomberku. Aktivity informačných kancelárií pomáhajú odkrývať latentnú kriminalitu, a tým prispievajú k odhaleniu páchateľov trestnej činnosti a k ich dolapeniu.

Tabuľka 120: Počet trestných činov v rokoch 2010 – 2020

Kraj	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Zmena 2010-2020	% zmena
Trnavský kraj	8 870	8 957	8 860	9 073	8 186	7 405	7 760	7 283	6 396	6 173	5 431	-3 439	-38,77 %
Trenčiansky kraj	7 581	7 775	7 753	7 569	6 958	6 280	6 149	5 986	5 514	5 033	4 761	-2 820	-37,20 %
Bratislavský kraj	20 767	19 354	18 415	17 211	15 260	14 145	13 271	11 577	10 973	10 064	9 620	-11 147	-53,68 %
Žilinský kraj	10 551	10 240	9 808	9 788	9 431	8 585	8 004	7 774	7 048	6 983	6 581	-3 970	-37,63 %
Prešovský kraj	10 247	10 152	10 242	10 431	9 240	8 019	7 769	7 687	7 138	7 153	6 308	-3 939	-38,44 %
Banskobystrický kraj	12 316	12 052	11 267	11 206	10 009	8 745	7 876	7 672	7 169	7 280	6 966	**-5 350**	**-43,44 %**
Košický kraj	13 761	14 565	14 281	14 282	12 717	11 551	10 588	10 112	9 643	9 156	8 090	-5 671	-41,21 %
Nitriansky kraj	9 739	9 501	9 421	9 884	9 230	8 255	8 025	7 881	7 380	6 793	6 371	-3 368	-34,58 %
Slovenská republika	**93 832**	**92 596**	**90 047**	**89 444**	**81 031**	**72 985**	**69 442**	**65 972**	**61 261**	**58 635**	**54 128**	**-39 704**	**-42,31 %**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 121: Počet dopravných nehôd v rokoch 2010 – 2019

Kraj	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Zmena 2010-2019	% zmena
Trnavský kraj	1 786	1 321	1 232	1 176	1 205	1 181	1 185	1 373	1 310	1 360	-426	-23,85 %
Trenčiansky kraj	1 917	1 372	1 196	1 209	1 185	1 225	1 226	1 210	1 275	1 295	-622	-32,45 %
Bratislavský kraj	3 879	2 654	2 291	2 309	2 264	2 218	2 128	1 985	1 790	1 639	-2 240	-57,75 %
Žilinský kraj	2 930	2 091	1 892	1 898	1 831	1 896	1 907	2 045	2 021	1 973	-957	-32,66 %
Prešovský kraj	3 141	2 029	2 078	1 907	1 815	1 828	1 984	2 041	2 089	2 130	-1 011	-32,19 %
Banskobystrický kraj	2 259	1 508	1 404	1 354	1 294	1 330	1 231	1 335	1 364	1 377	-882	**-39,04 %**
Košický kraj	2 387	1 700	1 565	1 526	1 609	1 612	1 537	1 572	1 626	1 584	-803	-33,64 %
Nitriansky kraj	2 473	1 639	1 582	1 558	1 456	1 531	1 613	1 650	1 642	1 547	-926	-37,44 %
Slovenská republika	**20 772**	**14 314**	**13 240**	**12 937**	**12 659**	**12 821**	**12 811**	**13 211**	**13 117**	**12 905**	**-7 867**	**-37,87 %**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie, 2021

Graf 73: Vývoj kriminality v Žilinskom kraji

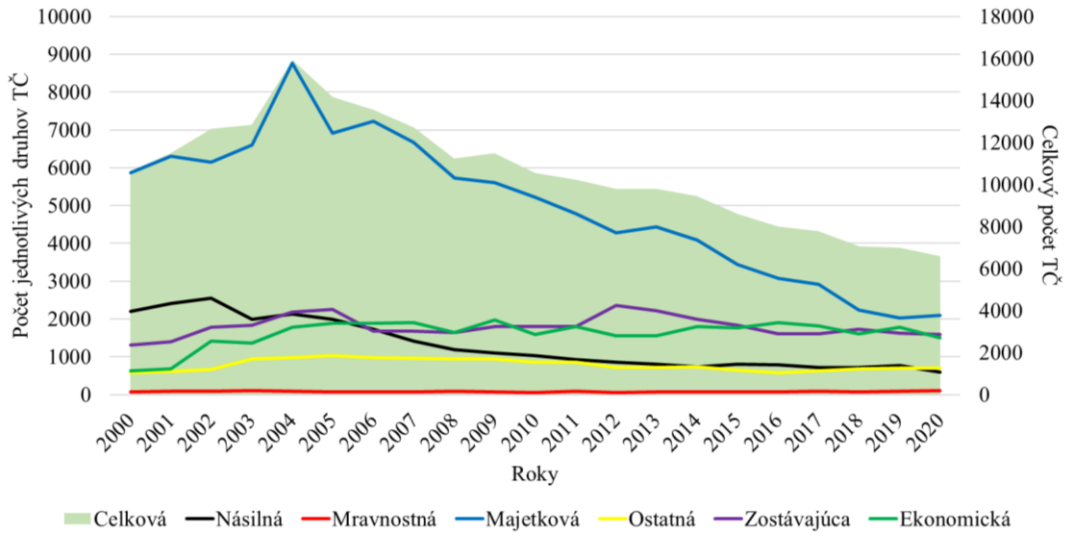

Zdroj: Ministerstvo vnútra SR, vlastné spracovanie, 2021

Graf 74: Podiel alkoholu na trestnej činnosti podľa krajov

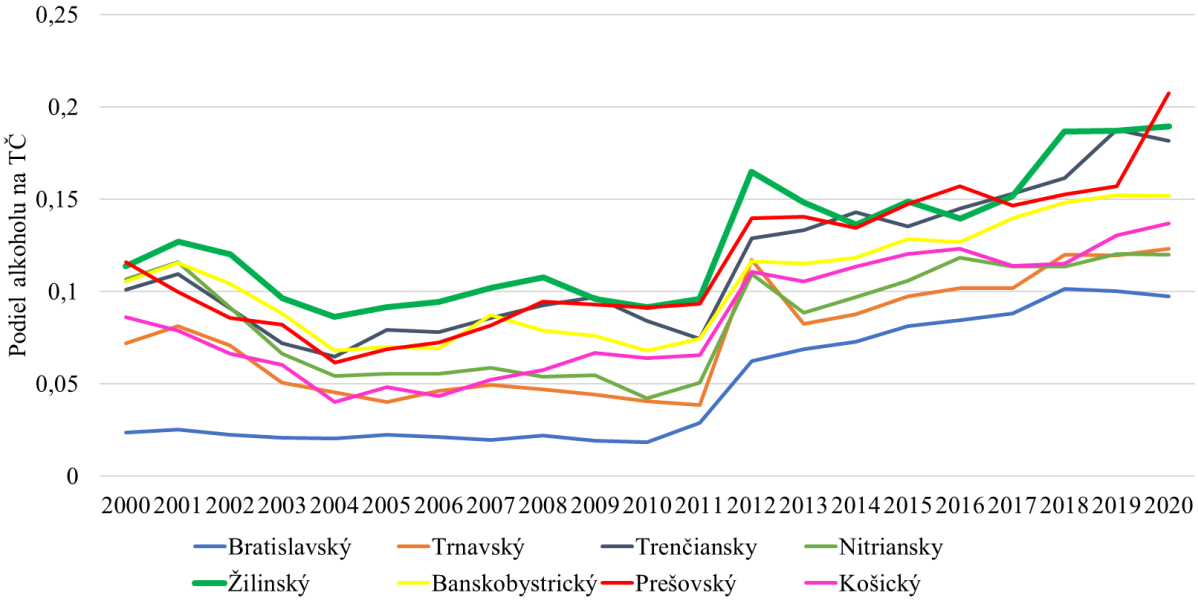

Zdroj: Ministerstvo vnútra SR, vlastné spracovanie, 2021

Z hľadiska bezpečnosti je potrebné sa zamerať na pravidelný monitoring subjektívneho vnímania bezpečnosti občanmi s dôrazom na rizikové skupiny obyvateľstva.

Ako opodstatnená sa ukazuje potreba tvorby jednotného informačného systému zberu údajov o trestnej a inej protispoločenskej činnosti rovnako ako potreba tvorby a budovania partnerských väzieb v oblasti skúmania kriminality a inej protispoločenskej činnosti s vedeckými a vzdelávacími inštitúciami v kraji, a tým zvýšenie podielu vedy a výskumu v oblasti prevencie kriminality. Výsledkom tejto činnosti by mali byť preventívne programy zamerané na vybrané druhy kriminality na školách a u ďalších rizikových skupín obyvateľstva s dôrazom na minoritné skupiny obyvateľstva.

5. IDENTITA A SEBESTAČNOSŤ

5.1 MANAŽÉRSKE ZHRNUTIE TEMATICKEJ OBLASTI

Tematická oblasť **Identita a sebestačnosť** prispieva k zadefinovaniu strategického rámca pre udržateľný rozvoj regiónov a územia Žilinského kraja. Vytvára východisko pre identifikáciu oblastí zvyšovania konkurencieschopnosti miestnej ekonomiky a atraktivity územia.

Dôraz sa kladie na **kontext súčasných globálnych spoločenských výziev a aktuálnych trendov** v kľúčových sektoroch pre miestnu ekonomiku, prírodu a krajinu, ich odolnosť, udržateľnosť, a tam - kde je to vhodné - aj sebestačnosť.

Analýza identifikuje niektoré koncepčné prístupy pre zachovanie kvality a rozmanitosti prírodných zdrojov a rast konkurencieschopnosti kraja a regiónov prostredníctvom orientácie na **udržateľné využívanie ekosystémových služieb v rámci sektorov poľnohospodárstva, lesníctva, cestovného ruchu so zámerom integrovaného prístupu ku rozvoju miestnej ekonomiky, zhodnocovanie kultúrneho potenciálu, posilňovanie komunitne orientovaného rozvoja** vo všetkých typoch území.

Významným katalyzátorom zvýšenia motivácie a prístupu aktérov pre kvalitnú a efektívnu územnú spoluprácu, pre lepšie pochopenie významu a akceptovanie súčasných spoločenských výziev na zmeny správania sa v každodennom živote občana a inštitúcie by mohlo priniesť **rozpracovanie konceptu identity regiónov a kraja a jej hodnotových rámcov**.

Súčasťou oblasti je **aj** pohľad na potreby zlepšenia súčasného **inštitucionálneho ekosystému pre územnú spoluprácu, na systemizáciu regionálneho a mestského rozvoja a rozvoja vidieka** a metodické odporúčania pre vytváranie viacúrovňového systému regionálneho rozvoja a potreby tvorby príslušných politík. Súčasťou je aj prehľad vybraných strategických konceptov a prístupov na úrovni Slovenska, Európskej únie a globálnych prístupov ako východiskového rámca pre prípravu návrhovej časti strategického dokumentu ŽSK a jeho regiónov.

5.2 KĽÚČOVÉ ZISTENIA ZA TEMATICKÚ OBLASŤ

- Žilinský samosprávny kraj je aktívny v prístupe ku kultúrnemu a historickému dedičstvu, k jeho využívaniu a zveľaďovaniu, ale neexistuje dlhodobá koncepcia na zabezpečenie financovania ich údržby a obnovy.
- Žilinský kraj má významnú pozíciu a prvé miesto v rámci SR vďaka zápisom hmotného a nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO (nehnotné kultúrne dedičstvo 2, hmotné kultúrne dedičstvo 3).
- Prostredníctvom rozvoja kreatívneho kultúrneho odvetvia v ŽSK získava toto územie medzinárodné uznanie, slobodu v kreativite, atraktivitu pre návštevníkov územia, kreatívnu identitu, zlepšenie kvality života v ŽSK, spôsobuje regeneráciu a zvýšené sebavedomie obyvateľov na predmetnom území.
- Existencia subjektov „nezriaďovanej" kultúry (Truc Sphérique, Ľadovňa, Diera do sveta a pod).
- Žilinský samosprávny kraj má veľký prírodný a kultúrno–historický potenciál využiteľný pre cestovný ruch.
- Kraj celoročne ponúka všetky dostupné segmenty CR, a to: horský a vysokohorský turizmus, kúpeľný turizmus, kongresový a mestský turizmus a pod. vo všetkých svojich regiónoch.
- Nedostatočná kvalita služieb a verejnej infraštruktúry cestovného ruchu.
- Miestna ekonomika je okrem priemyslu založená na využívaní potenciálu najmä lesnej a menej poľnohospodárskej krajiny a s tým zviazanými tradičnými odvetviami ako drevospracovanie alebo salašníctvo.
- Vysoký podiel chránených území je potenciálom ale aj limitom rozvoja.
- Napriek výrazne zelenému charakteru územia kraja však existujú oblasti so zníženou environmentálnou atraktivitou vďaka vysokým hodnotám imisií (Žilina, Ružomberok).
- Nerozvinuté siete lokálnych predajní (reťazcov) - zatiaľ len náznaky (Liptovská bednička, Zrnko – Turiec).
- Veľkou bariérou riešenia dlhoročných problémov prípravy niektorých investičných a rozvojových projektov na regionálnej aj lokálnej úrovni sú komplikácie pri vysporiadavaní vlastníckych vzťahov, užívacích práv a rozdrobenosti pozemkov.
- ŽSK má 5 prirodzených regiónov Horné Považie, Kysuce, Orava, Liptov, Turiec, v ktorých obyvatelia cítia vysokú mieru identifikácie sa so svojím regiónom.
- Žilinský kraj sa potýka s odlevom mladých ľudí do prirodzených centier – krajského a hlavného mesta, ako aj s odchodom do zahraničia, kde len malé percento odídencov sa plánuje vrátiť do svojho rodného prostredia.
- Nesystémový prístup v utváraní socio-ekonomických partnerstiev v území (na úrovni podpory štátu), nedostatočná sieť regionálnych rozvojových agentúr a komunitných spoločenstiev.
- Vysoko rozvinutá cezhraničná spolupráca miest a obcí ako významný faktor rozvoja, najmä v regiónoch Orava a Kysuce.

5.3 POROVNANIE KRAJA V DANEJ TEMATICKEJ OBLASTI V KONTEXTE REGIÓNOV EURÓPSKEJ ÚNIE

Kultúra

V Žilinskom samosprávnom kraji sa nachádzajú 3 pamiatky zapísané do zoznamu UNESCO. Sú to obec Vlkolínec, drevený artikulárny evanjelický kostol Leštiny a Kostol Všetkých svätých v Tvrdošíne. Taktiež v zozname nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO sú zapísané 2 pamiatky, drotárstvo a terchovská muzika.

Cestovný ruch

Žilinský samosprávny kraj patrí k vysoko atraktívnym regiónom pre rozvoj cestovného ruchu. Vzhľadom na množstvo pamiatok, kúpeľných zariadení, aquaparkov a najmä zachovaného prírodného dedičstva má veľký potenciál pre rozvoj cestovného ruchu kontextu porovnania s regiónmi EÚ.

Identita s regiónom

Na Slovensku a v Českej republike mierne prevláda lokálna a národná identita obyvateľov nad identitou regionálnou, k európskej identite zatiaľ neexistuje vymedzený durabilný vzťah, každopádne je európske povedomie značne slabšie než vzťah obyvateľstva k ostatným spomínaným mierkam.

5.4 POROVNANIE KRAJA V DANEJ TEMATICKEJ OBLASTI V KONTEXTE INÝCH KRAJOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY A VYBRANÝCH KRAJOV ČR (MORAVSKOSLIEZKY KRAJ, ZLÍNSKY KRAJ, JUHOMORAVSKÝ KRAJ)

Žilinský kraj podielom 10, 24 %, čo predstavuje 1 767 objektov) podľa podielu národných kultúrnych pamiatok v SR je porovnateľný s Bratislavským krajom (11,87 %), najbohatším krajom je Prešovský kraj.

Graf 75: Podiel národných kultúrnych pamiatok podľa krajov SR

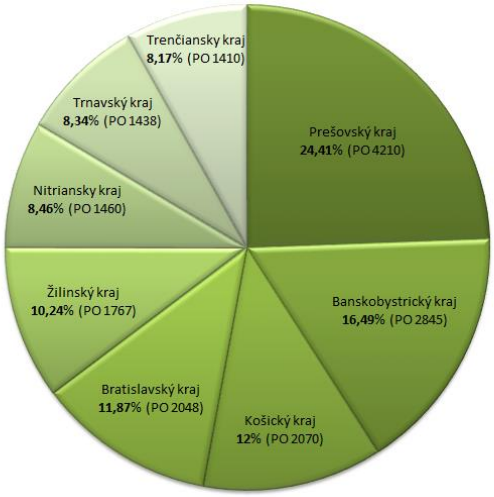

Zdroj: Pamiatkový úrad Slovenskej republiky

Napriek tomu sa na území Žilinského kraja nachádzajú unikátne kultúrne pamiatky úzko spojené s históriou Slovenska.

Divadlá a divadelné predstavenia

V roku 2012 navštívilo divadelné predstavenia v SR 1 539 667 návštevníkov. Návštevníkov divadelných predstavení v Žilinskom kraji bolo 87 188, čo činí 5,7 % podielu na celoslovenskej návštevnosti. Žilinský kraj sa tak zaradil na šieste miesto za Bratislavský kraj s vyše 40-percentným podielom návštevníkov a tiež za Košický kraj, Nitriansky kraj, Banskobystrický kraj a Prešovský kraj. V roku 2019 celkovo navštívilo divadelné predstavenia v SR spolu 1 567 959 návštevníkov, čo je pokles, ktorý pokračoval v roku 2020 a návštevnosť v Žilinskom kraji tvorila podiel 6,33 % a teda návštevnosť v Žilinskom kraji sa celkovo zvýšila, resp. ju môžeme považovať za stabilnú. Najviac navštevovaná je činohra, ostatné typy predstavení sú realizované najmä hosťujúcimi scénami.

Tabuľka 122: Návštevníci divadelných predstavení v krajoch SR v r. 2019

Kraj/Rok	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013
Bratislavský kraj	757 333	746 856	683 334	740 144	702 532	764 519	576 414
Trnavský kraj	41 637	40 455	46 643	53 579	51 659	53 850	36 660
Trenčiansky kraj	.	0	0	919	1050	960	0
Nitriansky kraj	167 096	180 370	187 783	150 611	169 350	173 220	161 625
Žilinský kraj	**99 345**	**79 324**	**104 224**	**88 180**	**100 251**	**94790**	**82 253**
Banskobystrický kraj	162 889	165 099	179 035	177 812	211 834	159 665	162 248
Prešovský kraj	118 274	117 263	148 591	143 816	110 594	268801	114 993
Košický kraj	221 385	222 087	229 064	223 266	258 905	276 145	248 064

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie

Počet stálych scén v ŽSK je v roku 2020 deväť. Je to štvrtý najmenší počet v rámci krajov Slovenska.

Tabuľka 123: Počty stálych scén podľa krajov SR

Kraj/Rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bratislavský kraj	59	53	52	123	42	43
Trnavský kraj	4	5	3	3	4	3
Trenčiansky kraj	2	1	0	0	0	0
Nitriansky kraj	11	12	11	12	12	15
Žilinský kraj	8	8	10	10	10	9
Banskobystrický kraj	17	26	17	30	13	13
Prešovský kraj	8	11	8	9	5	7
Košický kraj	19	13	13	16	17	16

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky

Knižnice

Slovenské verejné knižnice evidovali 8,3 % populácie ako registrovaných užívateľov, v európskom priemere je registrovaných 17,8 % populácie.

Počet knižníc na území ŽSK zaznamenal pokles, čo je ale celoslovenský trend. Viac knižníc má len Banskobystrický a Prešovský kraj.

Tabuľka 124: Počty knižníc v krajoch SR

Kraj/Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Bratislavský kraj	73	73	176	170	170	162	156	152
Trnavský kraj	202	192	207	202	195	189	177	175
Trenčiansky kraj	217	203	221	214	210	205	205	199
Nitriansky kraj	285	268	289	272	264	254	243	233
Žilinský kraj	253	251	268	262	255	249	242	237
Banskobystrický kraj	288	275	307	289	287	278	268	263
Prešovský kraj	338	328	335	295	288	279	259	256
Košický kraj	235	199	221	202	188	181	172	162

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky

Galérie a múzeá

Žilinský kraj si od roku 2015 drží s počtom 11 galérií prvenstvo medzi krajmi SR.

Tabuľka 125: Počet galérií v krajoch SR

Kraj/Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Bratislavský kraj	3	2	2	3	3	3	3	3
Trnavský kraj	2	2	2	3	2	2	2	2
Trenčiansky kraj	2	2	2	2	2	2	2	2
Nitriansky kraj	3	3	3	3	3	3	3	3
Žilinský kraj	6	6	6	11	11	11	11	11
Banskobystrický kraj	3	3	3	4	4	4	4	4
Prešovský kraj	4	4	4	6	5	5	5	5
Košický kraj	3	3	3	3	3	3	3	3

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky

V roku 2012 navštívilo výstavy a expozície v galériách Žilinského kraja spolu 116 581 návštevníkov, čím sa Žilinský kraj zaradil na prvé miesto v návštevnosti galérií v krajoch SR tesne pred Bratislavským krajom (116 201 návštevníkov). Aj pri sledovaní vývoja počas celej dekády 2003 – 2012 je zrejmé, že Žilinský kraj si udržiava popredné pozície v návštevnosti svojich galérií a jeho jediným konkurentom je Bratislavský kraj.

Tabuľka 126: Počet múzeí v krajoch SR v rokoch 2012 - 2019

Kraj/Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Bratislavský kraj	27	26	28	32	47	46	50	45
Trnavský kraj	8	8	8	28	29	24	25	19
Trenčiansky kraj	9	9	10	14	22	22	21	20
Nitriansky kraj	10	11	11	17	21	18	17	19
Žilinský kraj	**13**	**12**	**12**	**48**	**48**	**42**	**42**	**40**
Banskobystrický kraj	17	17	18	45	51	37	40	35
Prešovský kraj	13	13	14	37	36	30	29	30
Košický kraj	10	10	10	30	33	25	28	30

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky

Aj v návštevnosti múzeí má Žilinský kraj poprednú pozíciu medzi krajmi SR. V roku 2012 sa s počtom návštevníkov múzeí vo výške 678 706 zaradil na druhé miesto za Banskobystrický kraj (748 238), ktorý bol dlhodobo jeho najväčším súperom, ale od roku 2015 Žilinský kraj vysoko vedie s podielom 22, 70. Podiel Žilinského kraja na celkovej návštevnosti múzeí v SR, ktorý bol v roku 2012 na úrovni 19,3 % v roku 2019 bol o 3,4 % vyšší. Múzeá v Žilinskom kraji teda patria medzi najnavštevovanejšie kultúrne inštitúcie v krajine. Počet návštevníkov všetkých galérií a múzeí ŽSK na 100 000 obyvateľov bol 144 836 v roku 2019, čo je o viac ako 30 % vyššia hodnota ako na Slovensku (110 000) a o niečo málo vyššia hodnota ako v EÚ 144 000 (zdroj IKP).

Tabuľka 127: Počet návštevníkov na výstavách a expozíciách v múzeách podľa krajov SR

Kraj/Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Bratislavský kraj	585 564	616 562	724 544	690 499	721 840	960 910	1 051 449	1 060 287
Trnavský kraj	170 741	145 624	161 944	133 170	162 471	164 967	192 198	230 913
Trenčiansky kraj	444 159	287 596	431 511	409 045	413 957	549 988	435 582	492 074
Nitriansky kraj	117 625	127 615	177 564	150 949	158 420	183 904	327 173	184 157
Žilinský kraj	**678 706**	**734 866**	**898 743**	**850 433**	**1 003 243**	**1 105 136**	**1 053 545**	**1 194 436**
Banskobystrický kraj	748 238	782 295	793 665	705 244	706 929	742 873	803 452	798 153
Prešovský kraj	553 098	554 724	714 982	666 191	797 580	635 166	657 973	715 113
Košický kraj	218 964	282 054	335 122	354 772	596 475	712 485	585 836	585 692

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky

Kiná

Ku kultúrnej infraštruktúre Žilinského kraja patria aj kiná, ktoré v posledných troch rokoch vzrástli na obľube a prešli procesom digitalizácie. V Žilinskom kraji je ich počet pomerne stabilný a v roku 2019 ich bolo na území Žilinského kraja 17 podobne ako v Prešovskom kraji. Počet premietacích sál je vyšší aj vzhľadom k tomu, že sú často v menších obciach súčasťou kultúrnych domov a v roku 2019 ich bolo 29.

Tabuľka 128: Počet kín v krajoch SR

Kraj/Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bratislavský kraj	17	22	16	19	19	18	19	18	21
Trnavský kraj	14	13	12	12	13	13	14	14	14
Trenčiansky kraj	16	15	12	12	14	14	13	11	10
Nitriansky kraj	14	14	12	12	13	14	15	13	14
Žilinský kraj	**18**	**15**	**15**	**16**	**16**	**16**	**18**	**15**	**17**
Banskobystrický kraj	25	18	17	18	20	20	22	23	21
Prešovský kraj	17	15	14	14	17	16	18	19	18
Košický kraj	9	9	8	8	11	13	12	11	11

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky

5.5 KĽÚČOVÉ ZISTENIA ZA REGIÓNY ŽSK

Región Horné Považie

- Vysoký potenciál využitia kúpeľníctva, spa, wellness vybavenia.
- Existencia atraktívnych lokalít pre CR, rastúca sieť cyklotrás.
- Potenciál krajského mesta Žiliny ako významného prvku spotreby pre regionálny potravinový systém.

Región Kysuce

- Dobrý polohový potenciál - dostupnosť s Českou republikou a Poľskom, susedstvo s významnými priemyselnými centrami v ČR a PL (Ostrava, Sliezsko) a Orava – úzke prepojenia na Poľsko.
- Cez Kysuce prechádzala Jantárová cesta a priamo v Kysuckom Novom Meste bola mýtna stanica.
- Využitie polohového potenciálu, najmä regiónu Kysuce – susedstvo s významnými priemyselnými centrami v ČR a PL (Ostrava, Sliezsko) a Orava – úzke prepojenia na Poľsko.
- Silný pocit identity.
- Potenciál pre CR – existencia turisticky atraktívnych lokalít, pokojový a rodinne orientovaný turizmus, potenciál využitia významných historických i súčasných osobností zo športu, vedy, kultúry, remesiel... využitie širokej siete cyklotrás, no nedostatočná kvalita služieb v CR a kultúre ako výsledok nedostatočnej kvality ľudských zdrojov.
- Nízka miera inovácií, podpora podnikania a príležitostí pre CŽV.
- Nízka miera efektívneho zhodnocovania kapacity pôdneho fondu (poľnohospodárstvo).

Región Orava

- Oravské obyvateľstvo je zložené prevažne z mladých ľudí, čo zabezpečuje vysoký prirodzený prírastok v tomto regióne.
- Dobrý polohový potenciál Oravy – úzke prepojenia na Poľsko, blízkosť trhov a pracovných príležitostí, kultúrna spolupráca.
- Rozvoj striebornej ekonomiky - príležitosť pre komunitne orientované (domáce služby) a centrá v regiónoch so silnou identitou a tradičným modelom súdržnej rodiny.
- Veľký potenciál pamiatok UNESCO, Oravskej priehrady, Oravského Podzámku a osobností kultúry pre cestovný ruch, príležitosť pre prírodne orientovaný cestovný ruch.
- Veľmi silná identita a súdržnosť, lokálpatriotizmus.
- Vybudovaná a značená sieť turistických trás a chodníkov, vhodné podmienky pre horskú turistiku, extrémne športy (skalolezectvo, rafting, splavy, downhill...).
- Nízka podpora podnikania, nízke zhodnocovanie potenciálu tradičnej ľudovej kultury, potreba komunitne orientovaných služieb podpory podnikania.
- Problémom je šedá ekonomika v cestovnom ruchu a všeobecne nízka spolupráca poskytovateľov CR, problémom rozvoja miestnej ekonomiky je malá veľkosť potenciálních podnikatelských prevádzok a súvisiace bariéry plnenia noriem hygieny a veteriny.
- Príležitosťou je lepšie sieťovanie inštitúcií rozvoja a lepší cielený marketing v CR.

Región Liptov

- História, kultúrne tradície, kultúrne pamiatky – najvyšší počet (452), dobrá kultúrna infraštruktúra – galérie, múzeá.
- Veľmi silné postavenie CR, možnosti na šport, vysoký počet dobre značených turistických trás... (systém správy údržby zariadení).
- Značka LIPTOV ako značka destinácie.
- Najviac značených turistických trás.

- Silnou stránkou sú miestne organizácie rozvoja (MAS, OCR, MVO); no problémom je ich udržateľnosť a pravidelná spolupráca.
- Športová infraštruktúra; ľahká dostupnosť atraktivít územia (miestna).
- Zanedbanie údržby kultúrneho dedičstva – a jeho slabé zhodnocovanie KD.
- Silná orientácia na CR a nie potreby napr. bývania a infraštruktúry mladých ľudí...slabá ekonomická diverzifikácia.
- Nedostatok udržateľných kapacít pre rozvoj a funkčný systém spolupráce verejnej správy, medzisektorovej spolupráce, podnikateľov, nezisku, ochrany prírody, slabá medziobecná spolupráca.
- Príležitosťou je obnova a využitie technických pamiatok; chýba udržateľný model starostlivosti o kultúrne pamiatky.
- Problémom rozvoja sú politické cykly a individuálne politické záujmy, výsledkom je nestrategické rozhodovanie o investíciách do územia.

Región Turiec

- Kultúrne dedičstvo (hmotné a nehmotné) celoslovenského významu, dom Mikuláša Galandu; Kreatívny priemysel – divadlá, moderné umenie, umelecké centrum, potenciál pre KKP, remeselníci.
- Príklad dobrej praxe – dobrá spolupráca v rámci vidieku subregiónu (Horný Turiec).
- Využitie celonárodných atraktivít bohatej histórie – Matica Slovenská, Slovenské národné múzeum, jedno z prvých slovenských gymnázií (druhé je v Kláštore pod Znievom), boli podpísané dve Memorandá slovenského národa (1861 a 1991) a v roku 1918 Martinská deklarácia.
- Kontrast v príležitostiach H. a D. Turca.
- Nerozvinutý CR a slabý destinačný manažment, chýbajúca nezávislá autorita v CR,
- Diferencované vnímanie okresu Martin a regiónu Turiec.
- Nerovnomerná kvalita života v rámci subregiónu Turiec.
- Deficit platformy / inštitúcie pre poradenstvo a implementáciu projektov.
- Nedocenenie významu projektov nadregionálního významu (BIOMED, ...).

5.6 ANALÝZA TEMATICKEJ OBLASTI IDENTITA A SEBESTAČNOSŤ

Kultúrne dedičstvo

Každý okres Žilinského kraja má vybudovanú základnú kultúrnu infraštruktúru a udržiava prostredníctvom živej kultúry aj mnohé tradície. Nie je okres Žilinského kraja, kde by sa nenachádzala národná kultúrna pamiatka. Medzi okresy s najväčším počtom národných kultúrnych pamiatok a kultúrnych pamiatok patria okresy: Martin, Žilina a Liptovský Mikuláš.

Okres Turčianske Teplice je jediným okresom Žilinského kraja, kde sa nenachádza národná kultúrna pamiatka vo vlastníctve VÚC.

V okrese Žilina sa nachádza pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Čičmany vyhlásená v roku 1977 a mestská pamiatková rezervácia Žilina vyhlásená v roku 1987. V okrese sa tiež nachádza pamiatková zóna Rajec, vyhlásená v roku 1991. Do zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO bola zapísaná Terchovská muzika. Okres patrí s podielom 15,99 % NKP k trom okresom Žilinského kraja s najvyšším podielom.

V okrese Bytča sa nenachádza žiadna pamiatková rezervácia. V okrese sa nachádza pamiatková zóna Bytča, vyhlásená v roku 1991. Medzi významné NKP patrí aj unikátny renesančný sobášny palác v Bytči nachádzajúci sa v areáli Bytčianskeho zámku, dnes sídla Štátneho archívu v Bytči s územnou pôsobnosťou pre celý Žilinský kraj.

V okrese Čadca sa nenachádza pamiatková rezervácia. V okrese sa nachádza vidiecka pamiatková zóna Klokočov – Do Kršle, vyhlásená v roku 1995. Zo všetkých okresov Žilinského kraja je v okrese Čadca najväčšie vlastníctvo kultúrnych pamiatok zahraničnými vlastníkmi.

V okrese Kysucké Nové Mesto sa nenachádza pamiatková rezervácia. V okrese sa nachádza mestská pamiatková zóna Kysucké Nové Mesto vyhlásená v roku 1991. Ide o okres s najmenším počtom kultúrnych pamiatok zo všetkých okresov v Žilinskom kraji.

V okrese Dolný Kubín sa nenachádza pamiatková rezervácia. V okrese sa nachádza mestská pamiatková zóna Oravský Podzámok vyhlásená v roku 1995. Artikulárny chrám v Leštinách patrí do súboru Drevené chrámy v slovenskej časti Karpatského oblúka zapísaného do zoznamu svetového dedičstva UNESCO. Najnavštevovanejšou národnou kultúrnou pamiatkou – hradom v SR je MKP Oravský hrad.

V okrese Námestovo sa nenachádza pamiatková rezervácia ani pamiatková zóna, napriek tomu sa v okrese nachádzajú významné kultúrne pamiatky.

V okrese Tvrdošín sa nachádza pamiatková rezervácia ľudovej architektúry Podbiel vyhlásená v roku 1977. V okrese sa nachádza mestská pamiatková zóna Trstená a mestská pamiatková zóna Tvrdošín, obe vyhlásené v roku 1991. Kostol Všetkých svätých v Tvrdošíne patrí v rámci súboru stavieb Drevené chrámy v slovenskej časti Karpatského oblúka do zoznamu svetového dedičstva UNESCO.

V okrese Liptovský Mikuláš sa nenachádza pamiatková rezervácia. V okrese sa nachádza mestská pamiatková zóna Liptovský Ján, mestská pamiatková zóna Partizánska Ľupča, mestská pamiatková zóna Liptovský Mikuláš vyhlásené v roku 1991 a mestská pamiatková zóna Liptovský Hrádok vyhlásená v roku 1994. Nachádza sa tu tiež vidiecka pamiatková zóna Hybe, vidiecka pamiatková zóna Nižná Boca a vidiecka pamiatková zóna Východná, všetky boli vyhlásené v roku 1991.

V okrese Ružomberok sa nachádza pamiatková rezervácia Vlkolínec vyhlásená v roku 1977. V okrese sa nachádza aj mestská pamiatková zóna Ružomberok a vidiecka pamiatková zóna Stankovany - Podšíp, obe vyhlásené v roku 1991. Rezervácia ľudovej architektúry Vlkolínec je zapísaná v zozname svetového dedičstva UNESO.

V okrese Martin sa nenachádza pamiatková rezervácia. V okrese sa nachádza mestská pamiatková zóna Martin vyhlásená v roku 1994 a mestská pamiatková zóna Kláštor pod Znievom vyhlásená v roku 1996. Okres Martin má najvyšší počet registrovaných národných kultúrnych pamiatok z okresov v Žilinskom kraji. Sedem múzeí spadajúcich pod Slovenské národné múzeum významne obohacuje ponuku kultúrneho vyžitia v okrese Martin. Okres Martin je okresom s najvyšším podielom NKP v Žilinskom kraji (21,02 %).

V okrese Turčianske Teplice sa nenachádza pamiatková rezervácia ani pamiatková zóna. V okrese sa nenachádza ani jedna národná kultúrna pamiatka vo vlastníctve vyššieho územného celku.

Obrázok 53: Počet pamiatkových objektov v jednotlivých okresoch SR

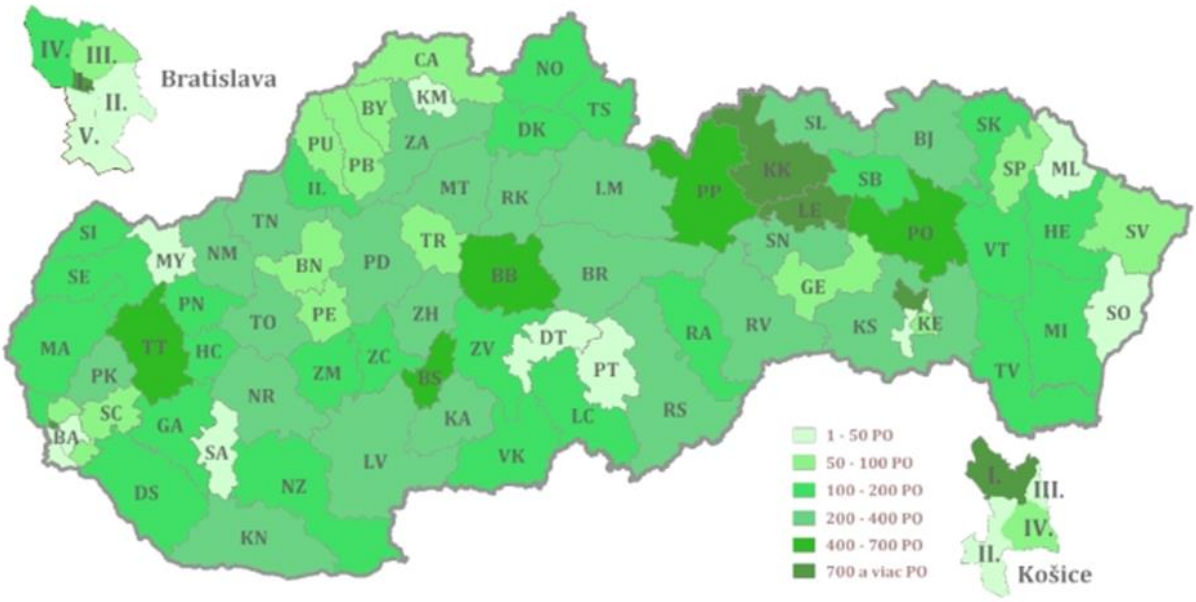

Zdroj: Pamiatkový úrad SR

Ako je vidieť z nasledujúcej mapy okresy Žilina, Martin, Ružomberok a Liptovský Mikuláš patria do jednej skupiny okresov SR, ďalšiu skupinu tvoria okresy Námestovo, Dolný Kubín a Tvrdošín a tretiu skupinu okresy Čadca, Turčianske Teplice a Bytča a okres Kysucké Nové Mesto.

Kultúrne kreatívne odvetvie

Spomedzi kreatívnych odvetví v Žilinskom kraji majú najväčšie zastúpenie reklamné agentúry, architektonické činnosti a ostatné vydavateľské činnosti. Reklamné agentúry tvoria počtom podnikov až polovicu kreatívneho sektora v Žilinskom kraji. Niektoré kreatívne odvetvia ako scénické umenie, umelecká tvorba, nakladateľstvo v oblasti počítačových hier, ostatné nakladateľstvo v oblasti softvéru, premietanie filmov či činnosti spravodajských agentúr nemajú v Žilinskom kraji žiadne zastúpenie. Spomínané najviac zastúpené odvetvia sa vyznačujú taktiež najdynamickejším rastom čo sa týka počtu podnikov. Napríklad počet reklamných agentúr stúpol zo 63 v roku 2001 na 212 v roku 2012, čím sa ich počet viac ako strojnásobil. Počet podnikov v ostatných vydavateľských činnostiach sa taktiež strojnásobil z 20 na 65. V architektonických činnostiach počet podnikov rástol do roku 2008, kedy došlo k rapídnemu zredukovaniu podnikov v odvetví o viac ako polovicu - zo 128 na 54. Táto náhla zmena je dôsledok transformácie odvetvovej klasifikácie ekonomických činností z OKEČ na SK NACE Rev. 2, pričom v pôvodnej klasifikácii OKEČ boli v odvetví zahrnuté okrem architektonických činností aj inžinierske služby vrátane projektovania. V ostatných odvetviach sa počet podnikov menil medziročne v priemere len o 1 – 2 podniky.

Kultúrne strediská

V pôsobnosti ŽSK je 5 kultúrnych stredísk, a to: Krajské kultúrne stredisko v Žiline, Kysucké kultúrne stredisko v Čadci, Oravské kultúrne stredisko v Dolnom Kubíne, Turčianske kultúrne stredisko v Martine a Liptovské kultúrne stredisko v Liptovskom Mikuláši. Okrem regionálnych kultúrnych stredísk zriaďovaných ŽSK na území kraja pôsobia aj mestské kultúrne strediská, ktoré majú podobný charakter pôsobnosti.

Kultúrne strediská sú v Žilinskom kraji dôležitou súčasťou spoločenského života vrátane ich klubovej činnosti a uchovávania nehmotného kultúrneho dedičstva regiónov kraja. Vzhľadom k charakteru ich aktivít nevieme v súčasnosti merať dostatočne presne návštevnosť ich podujatí, aktivít a podobne. Počet účastníkov kultúrno-osvetových podujatí vzrástol za roky 2015 - 2019 o 83,67 %, počet účastníkov umeleckých podujatí o 15,72 % a vzrástol aj počet návštevníkov podujatí o 24,74 %. Podujatia organizované kultúrnymi strediskami navštívilo v roku 2019 viac ako 250-tisíc návštevníkov.

Nezávislá kultúra a kultúrno-kreatívny priemysel

Analýza prostredia nezávislej kultúry z dôvodu nedostatku relevantných údajov bola realizovaná prostredníctvom kvalitatívnych dát a zisťovania v teréne. Nezávislú kultúru tvoria v kraji občianske združenia a neziskové organizácie, ktoré pôsobia pri záchrane kultúrneho dedičstva, divadelné súbory, rôzne kultúrne a kreatívne centrá a podobne. Ich portfólio činností je často veľmi diverzifikované.

Podľa posledných zverejnených výskumov regióny, ktoré dosahujú najvyšší podiel návštevnosti regionálnych kultúrnych podujatí alebo inštitúcií sú Spiš, Gemersko-malohontský región (Rimavská Sobota, Rožňava, Revúca) a Liptovsko-oravsko-turčiansky región. Najnižší záujem o miestnu kultúru sme zaznamenali v Trnavskej, Bratislavskej (efekt kultúrnej gravitácie mesta Bratislava) a Žilinskej župe.

V rámci prieskumu NOC o participácii obyvateľov na domácej, regionálnej kultúre sa za posledných 12 mesiacov (február 2019 – február 2020) takmer dve tretiny občanov zúčastnilo poznávacej turistiky (63 %), viac ako polovica navštívilo kino (52 %) a hrady a zámky (51 %). Takmer polovica (48 %) obyvateľov sa ešte zúčastnila aj podujatí tradičnej ľudovej kultúry. Inscenačne a interpretačne náročnejšie hudobné žánre (vážna hudba, predstavenie tanca, alternatívna hudba či dramatické hudobné žánre), ktoré na miestnej úrovni poskytujú menej dostatočné možnosti, sa nachádzajú na konci rebríčka záujmu a dosahujú najviac 20-percentnú návštevnosť.

Žilinský samosprávny kraj vypracoval spolu s expertmi v roku 2019 SMART koncepciu rozvoja kultúry ŽSK, ktorej cieľom je reagovať na veľkú výzvu kultúry v súčasnosti - adaptáciu pre rýchly rozvoj inteligentných (smart) technologických, ekologických, sociálnych a procesných riešení.

Tabuľka 129: Porovnanie vybraných údajov v oblasti kultúry v Žilinskom kraji za roky 2015 a 2019

Typ zariadenia/aktivita	2019	2015	trend
Divadlá	**6**	**4**	↑
Stále scény v prevádzke	10	8	↑
Divadelné súbory	14	7	↑
Podujatia v kultúrno-osvetových zariadeniach	**6 138**	**4 973**	↑
Múzeá	**40**	**48**	↓
Expozície (stále a dlhodobé)	98	85	↑
Realizované výstavy	152	199	↓
Galérie	11	**11**	±
Expozície (stále a dlhodobé)	23	22	↑
Realizované výstavy	75	87	↓
Knižnice	**237**	**262**	↓
Knižničné jednotky	5 846 773	5 835 439	↑
Výpožičky používateľom	2 779 947	2 875 309	↓
Aktívni používatelia	69 901	77 228	↓
Návštevníci (osoby)	965 219	1 057 746	↓
Kiná stále	**15**	**16**	↓
Premietacie sály	27	26	↑
Sedadlá	4 889	5 204	↓

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky

Divadlá a divadelné predstavenia

Počet stálych scén v ŽSK bolo v roku 2020 deväť. Dve divadlá sú v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK, a to Slovenské komorné divadlo Martin a Bábkové divadlo Žilina.

Počet návštevníkov divadelných predstavení má v kraji za ostatných 10 rokov oscilujúci charakter- okolo 100 000 návštevníkov ročne.

Knižnice

Verejné knižnice sa v poslednom období začali profilovať aj ako digitálne inštitúcie a inštitúcie so širším spektrom poskytovaných služieb v úzkej spolupráci s inými najmä kultúrnymi a vzdelávacími inštitúciami. Súčasne s procesom transformácie knižníc sa výrazne začal podporovať aj rozvoj knižníc na základných a stredných školách so zámerom zlepšiť čitateľskú gramotnosť žiakov. Napriek tomu počet verejných knižníc v Žilinskom kraji v posledných piatich rokoch klesá. Ak v roku 2012 bolo na území Žilinského kraja 253 verejných knižníc, v roku 2019 ich bolo len 237, čo predstavuje pokles vyjadrený podielom z 15,06 % v SR na 14,13 %, čo je spôsobené aj výnimočným postavením Slovenskej národnej knižnice v Martine poskytujúcej služby aj špecifickému okruhu užívateľov.

Počet registrovaných užívateľov v knižniciach v Žilinskom kraji je relatívne stabilný, zaznamenal rast o 2,27 % v rokoch 2015 - 2019. Počet knižníc v kraji má klesajúci charakter.

Galérie a múzeá

V Žilinskom kraji bolov roku 2014 šesť galérií, ale v roku k nim pribudlo nových 5, a tak si Žilinský kraj od roku 2015 drží s počtom 11 galérií prvenstvo medzi krajmi SR. ŽSK má v zriadzovateľskej pôsobnosti galérie: Kysucká galéria v Oščadnici, Považská galéria umenia v Žiline, Oravská galéria v Dolnom Kubíne, Galéria Petra Michala Bohúňa v Liptovskom Mikuláši, Galéria Jana Hálu vo Važci, Turčianska galéria v Martine.

Trend zvyšovania počtu návštevníkov galérií pokračuje, a to aj vďaka nárastu počtu galérií v Žilinskom kraji. V roku 2019 navštívilo galérie v Žilinskom kraji 196 268 návštevníkov, čo je priemerná návštevnosť na jednu galériu 17 842 návštevníkov.

Žilinský kraj má po Bratislavskom kraji aj najviac múzeí v SR a vysoko prevyšuje aj ostatné kraje SR. Medzi najvýznamnejšie patrí Slovenské národné múzeum v Martine. V pôsobnosti ŽSK sú 4 múzeá, a to: Považské múzeum v Žiline, Kysucké múzeum v Čadci, Oravské múzeum P. O. Hviezdoslava v Dolnom Kubíne a Liptovské múzeum v Ružomberku .

Múzeá v Žilinskom kraji teda patria medzi najnavštevovanejšie kultúrne inštitúcie v krajine. Počet návštevníkov všetkých galérií a múzeí ŽSK na 100 000 obyvateľov bol 144 836 v roku 2019, čo je viac ako o 30 % vyššia hodnota ako na Slovensku (110 000) a o niečo málo vyššia hodnota ako v EÚ 144 000, (zdroj IKP)). Z pohľadu návštevnosti je najúspešnejšie Oravské múzeum, u ktorého je tiež badateľný veľký vplyv spolupráce subjektov cestovného ruchu na Orave, tak aj návštevnosť v zimných mesiacoch je zaujímavá. U múzeí je pre návštevnosť potrebná maximálna spolupráca s aktérmi v cestovnom ruchu. Expozície múzeí ŽSK navštívilo v roku 2019 takmer 850 000 návštevníkov.

Kiná

Ku kultúrnej infraštruktúre Žilinského kraja patria aj kiná, ktoré v posledných troch rokoch vzrástli na obľube a prešli procesom digitalizácie. V Žilinskom kraji je ich počet pomerne stabilný a v roku 2019 ich bolo na území Žilinského kraja 17.

Cestovný ruch

Územie Žilinského kraja disponuje primárnou ponukou vhodnou pre rozvoj cestovného ruchu. Lesy pokrývajú viac ako 50 % rozlohy územia. Do územia Žilinského kraja zasahujú štyri národné parky, a to Tatranský národný park, Národný park Nízke Tatry, Národný park Veľká Fatra a Národný park Malá Fatra. V kraji sú tri chránené krajinné oblasti (Strážovské vrchy, Kysuce a Horná Orava), 57 národných prírodných rezervácií, 38 prírodných rezervácií, 40 prírodných pamiatok, 18 národných prírodných pamiatok, 17 chránených areálov a 7 chránených vtáčích území. Súčasťou prírodných predpokladov sú 4 sprístupnené jaskyne (Demänovská ľadová jaskyňa, Demänovská jaskyňa slobody, Brestovská jaskyňa, Važecká jaskyňa) z 13 jaskýň v Správe slovenských jaskýň (ŠOP SR SSJ) (31 %), ďalej sú to Stanišovská jaskyňa a Medvedia štôlňa. Územie Žilinského kraja patrí ku krajom s najvyšším počtom značených turistických chodníkov (viac ako 3 000 km) a cyklotrás (približne 2 900 km značených cyklotrás, čo tvorí 25 % celoslovenskej siete). Snehová pokrývka je 60 až 80 dní v roku. K lyžiarskym strediskám patria dve strediská medzinárodného významu (Jasná a Kubínska hoľa), 7 stredísk národného a 23 stredísk regionálneho významu plus ďalšie menšie strediská. Spolu sa v kraji nachádza 32 lyžiarskych stredísk.

K najvýznamnejším vodným plochám patria Liptovská Mara, ktorá spolu s vodnou nádržou Orava patrí k najväčším vodným nádržiam na Slovensku. Významné zastúpenie majú kúpeľné strediská, a to Kúpele Rajecké Teplice, Kúpele Turčianske Teplice a Kúpele Lúčky.

Žilinský samosprávny kraj disponuje rôznorodou a bohatou ponukou kultúrno-historických atraktivít. K najvýznamnejším patria tri rezervácie ľudovej architektúry (Čičmany, Podbiel a Vlkolínec), viacero skanzenov a expozícií ľudovej architektúry (napr. Múzeum slovenskej dediny, múzeá kysuckej, oravskej a liptovskej dediny), viac ako 20 hradov a hradných zrúcanín, zámkov a kaštieľov, ako aj významné sakrálne objekty. Do zoznamu kultúrneho dedičstva UNESCO sú zapísané tri pamiatky (obec Vlkolínec, drevený artikulárny evanjelický kostol Leštiny a Kostol Všetkých svätých v Tvrdošíne).

Z významnejších podujatí sa v regióne pravidelne organizuje Folklórny festival Východná, Jánošíkove dni v Terchovej, Podroháčske folklórne slávnosti v Zuberci a Staromestské slávnosti v Žiline. V kraji sa organizujú gastronomické podujatia, ako napr. Majstrovstvá sveta vo varení a jedení bryndzových halušiek v Terchovej, Pivný festival v Námestove, Gurmánsky festival v Krásne nad Kysucou a ďalšie menšie regionálne podujatia

V počte návštevníkov ubytovacích zariadení je ŽSK druhý za Bratislavským krajom. V dlhodobom trende je nárast počtu návštevníkov ubytovacích zariadení a počet prenocovaní v nich pozitívny, v ŽSK za ostatných 10 rokov stúpol o 13 %.

Tabuľka 130: Vývoj počtu návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v krajoch SR

Kraj	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Trnavský kraj	228 359	238 110	266 216	263 709	268 362	297 693
Trenčiansky kraj	247 488	240 652	244 033	238 336	244 114	274 360
Bratislavský kraj	767 981	879 878	939 328	1 073 854	954 888	1 194 479
Banskobystrický kraj	362 480	366 982	401 869	400 251	384 801	448 568
Nitriansky kraj	235 037	220 525	217 952	238 440	236 875	261 582
Žilinský kraj	**658 148**	**717 041**	**756 621**	**819 016**	**735 470**	**846 508**
Košický kraj	281 205	289 435	283 180	314 651	260 494	266 358
Prešovský kraj	611 663	618 470	664 863	700 248	642 706	740 701
Slovenská republika	**3 392 361**	**3 571 093**	**3 774 062**	**4 048 505**	**3 727 710**	**4 330 249**

pokračovanie tabuľky:

Kraj	2016	2017	2018	2019	2020	Zmena 2010-2020
Trnavský kraj	318 524	366 717	365 027	433 061	212 772	-15 587
Trenčiansky kraj	322 020	371 591	370 034	419 774	200 811	-46 677
Bratislavský kraj	1 386 283	1 447 811	1 460 130	1 586 354	500 467	-267 514
Banskobystrický kraj	520 895	569 164	627 660	743 807	418 553	56 073
Nitriansky kraj	298 829	324 652	335 670	369 573	180 460	-54 577
Žilinský kraj	**975 536**	**1 035 225**	**1 119 677**	**1 315 559**	**815 868**	**157 720**

Košický kraj	347 014	366 142	386 088	456 493	226 522	-54 683
Prešovský kraj	854 528	894 173	932 121	1 108 313	654 554	42 891
Slovenská republika	**5 023 629**	**5 375 475**	**5 596 407**	**6 432 934**	**3 210 007**	

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie

Vysoké čísla ubytovaných hostí a v počte prenocovaní sa prejavujú aj na počtoch ubytovacích zariadení a lôžok v nich. S počtom 1125 ubytovacích zariadení je Žilinský kraj absolútnym lídrom u tohto indikátora a jeho podiel na celkovom počte ubytovacích zariadení v SR je viac ako štvrtinový až 26,12 %.

Najväčší % nárast lôžok ŽK v období (dekáde) 2010 – 2020 je v segmente Penzióny: až 32,6 %

Tabuľka 131: Typy ubytovacích zariadení

Kraj	5* a 4* hotely	Ostatné hotely	Penzióny	Turistické ubytovne, chatové osady	Kempingy, táboriská	Ubytovanie v súkromí	Ostatné inde neuvedené
Trnavský kraj	26	54	86	31	7	44	59
Trenčiansky kraj	14	39	88	35	5	45	87
Bratislavský kraj	46	76	51	37	3	61	92
Banskobystrický kraj	17	66	122	83	9	129	199
Nitriansky kraj	22	41	109	47	5	49	107
Žilinský kraj	**29**	**110**	**229**	**92**	**12**	**356**	**297**
Košický kraj	20	35	82	52	8	62	110
Prešovský kraj	35	83	222	63	7	232	182
Slovenská republika	**209**	**504**	**989**	**440**	**56**	**978**	**1 133**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie

Vývoj tržieb v CR bol za roky 2010 až 2018 pozitívny s miernym nárastom. Za ostatné dva roky 2019 a 2020 sa však z dôvodu celosvetovej pandémie Covid-19 prepadol.

Tabuľka 132: Vývoj tržieb v CR

Kraj	2018	2019	2020	Zmena 2018-2020	% zmena
Trnavský kraj	69 962 406	61 233 022	8 060 422	-61 901 984	-88,48%
Trenčiansky kraj	10 627 661	10 327 498	3 626 284	-7 001 377	-65,88%
Bratislavský kraj	548 789 009	562 102 785	69 877 532	-478 911 477	-87,27%
Banskobystrický kraj	8 514 041	6 864 559	1 204 910	-7 309 131	-85,85%
Nitriansky kraj	45 943 417	48 332 055	1 840 092	-44 103 325	-95,99%
Žilinský kraj	**19 302 076**	**14 685 247**	**4 462 247**	**-14 839 829**	**-76,88%**
Košický kraj	31 992 134	30 865 125	4 133 384	-27 858 750	-87,08%
Prešovský kraj	17 000 645	14 668 635	5 454 100	-11 546 545	-67,92%
Slovenská republika	**752 131 389**	**749 078 926**	**98 658 971**	**-653 472 418**	**-86,88%**

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastné spracovanie

Z hľadiska klientely zariadení cestovného ruchu v ŽSK tvoria dlhodobo najvyššie počty domáci návštevníci.

Vzhľadom na charakter primárnej a sekundárnej ponuky prevládajú pri návšteve Žilinského kraja najmä motívy pobyt v prírode a pri vode, ako aj kultúra a návšteva miest.

Zo socio-demografického hľadiska dominujú medzi segmentami návštevníkov najmä páry a rodiny s deťmi. Región svojím charakterom láka aj skupiny mladých ľudí a čiastočne aj obchodných cestujúcich.

Horné Považie

Z hľadiska cestovného ruchu je Horné Považie považované za jeden z najatraktívnejších regiónov. Patrí medzi regióny s bohatou históriou, tradíciami, množstvom kultúrno-historických pamiatok, ale najmä s cenenými prírodnými krásami a termálnymi prameňmi.

Región Horné Považie sa v roku 2019 podieľal 21,80 % na celkovom počte návštevníkov v Žilinskom kraji. K nárastu počtu návštevníkov došlo od roku 2010 do roku 2019, a to o 72,25 %.

Región Horné Považie s počtom lôžok 9068 predstavuje 19,3 % z celkového počtu lôžok v Žilinskom kraji. V roku 2010 aj v roku 2019 bol podiel 20 %.

Na celkovom počte prenocovaní v Žilinskom kraji

(rok 2019) sa región Horné Považie podieľal 18,97 %. V roku 2010 podiel predstavoval 20 % z celkového počtu prenocovaní v Žilinskom kraji. Nárast počtu prenocovaní v kraji mal od roku 2014 stúpajúci trend. Od roku 2010 narástol počet prenocovaní o 61,24 %.

Kysuce

Región Kysuce je z hľadiska cestovného ruchu regiónom bohatým na prírodné krásy, tradície a históriu. Má potenciál pre svoj ďalší rozvoj. Kysuce hraničia s Českom a Poľskom – v jednom bode sa tu stretávajú hranice troch krajín – kysucké Trojmedzie je aktérom rôznych medzinárodných podujatí. Región Kysuce má v rámci kraja najmenej rozvinutý cestovný ruch. Podiel na tržbách CR v Žilinskom kraji v roku 2020 bol 2,13 %.

V roku 2010 sa ubytovacie zariadenia na Kysuciach podieľali 9,6 % na celkovom počte UZ v ŽSK. V roku 2019 podiel predstavoval 8,1 %. K miernemu poklesu došlo v roku 2020 (-3 UZ)

Región Kysuce sa v roku 2019 podieľal 3,6 **%** na celkovom počte návštevníkov v ŽSK.

Počet návštevníkov v regióne Kysuce v roku 2019 sa za v porovnaním s rokom 2010 zvýšil o 92,7 % pričom v roku 2020 17,1 % tvorili cudzinci.

Orava

Región Orava je prihraničným regiónom s Poľskom. Hraničný bod Babia Hora v katastrálnom území obce Oravská Polhora je najsevernejším bodom Slovenska.

Z hľadiska cestovného ruchu je významný fakt, že Orava má cenné prírodné prostredie, čistý vzduch a potenciál v kultúrno-historickom dedičstve.

Región Orava aj napriek rozvíjajúcemu sa cestovnému ruchu má podiel na tržbách CR v Žilinskom kraji v roku 2020 len 9,54 %, pričom región Liptov vykazuje v roku 2020 celkovo 59-percentný podiel na tržbách CR.

V rámci ŽSK v roku 2010 sa ubytovacie zariadenia na Orave podieľali 22,4 % na celkovom počte (185 UZ). V roku 2020 bol podiel ubytovacích zariadení na Orave 16,86 % z celkového počtu ubytovacích zariadení v Žilinskom kraji (197 UZ).

Región Orava sa v roku 2019 podieľal 10,54 % na celkovom počte návštevníkov v Žilinskom kraji, pričom od roku 2010 do roku 2019 sa zvýšil počet návštevníkov o 93,36 %.

Počet návštevníkov v regióne Orava výrazne rástol od roku 2014 do roku 2019.

V roku 2020 16,2 % tvorili zahraniční návštevníci.

Na celkovom počte prenocovaní v ŽSK sa región Orava podieľala 10,48 %, keď za 10 rokov narástol počet prenocovaní o 95,34 %. Podiel na celkovom počte prenocovaní oproti roku 2010 sa zvýšil takmer o 2 %.

Liptov

Región Liptov je v rámci regiónov Žilinského kraja regiónom s najlepšie rozvinutým cestovným ruchom. Liptov je zároveň jeden z najvyhľadávanejších dovolenkových cieľov na Slovensku. Prírodné prostredie a existencia 3 národných parkov na jeho území ho predurčuje na úspech v cestovnom ruchu.

V rámci Žilinského kraja v roku 2010 sa ubytovacie zariadenia na Liptove podieľali 36,32 % na celkovom počte (300 UZ). V roku 2019 bol podiel ubytovacích zariadení na Liptove na celkovom počte ubytovacích zariadení v ŽSK 47,3 %, pričom od roku 2010 to bol nárast o 87 %. (561 UZ), V rámci Žilinského kraja v roku 2010 bol podiel ubytovacích zariadení na Liptove 36,32 % z celkového počtu.

Počet návštevníkov v regióne Liptov v roku 2019 sa v porovnaní s rokom 2010 zvýšil o 122,3 %. V roku 2020 sa počet návštevníkov znížil, ale predstavoval 58,6 % z celkového počtu návštevníkov Žilinského kraja. V roku 2020 30 % návštevníkov tvorili cudzinci.

Región Liptov s počtom lôžok 23 704 predstavuje 49 % z celkového počtu lôžok v Žilinskom kraji v roku 2019. V roku 2010 bol podiel 42 % z celkového počtu lôžok v Žilinskom kraji.

Región Liptov je bohatý na výskyt minerálnych prameňov a termálnych vôd. Na rekreačne účely sa využívajú geotermálne vrty v Aquaparku Bešeňová, Tatralandia, Kúpele Lúčky (ženské ochorenia, ochorenia pohybového ústrojenstva), Liptovský Ján (ochorenia tráviacej sústavy a reumatické ochorenia).

Turiec

Cestovný ruch v Turci patrí k významným rozvojovým segmentom. Prírodný a kultúrno-historický potenciál a najväčšie bohatstvo regiónu - termálne pramene - ho na to predurčujú. Za posledných 10 rokov došlo k vybudovaniu infraštruktúry, skvalitneniu služieb, zlepšeniu marketingových aktivít. Región Turiec je v oblasti cestovného ruchu stále regiónom, kde ponuka prevyšuje dopyt.

V roku 2010 sa ubytovacie zariadenia v Turci podieľali 15,8 % na celkovom počte UZ v Žilinskom kraji, pričom od roku 2010 to bol nárast o 25,51 %. V rámci ŽSK bol nárast vyšší (43,58 %). V roku 2019 podiel predstavoval 10,5 %. Počet UZ v roku 2020 sa nezmenil, zmenil sa podiel na celkovom počte UZ v Žilinskom kraji - 10,9 %

Na celkovom počte prenocovaní v Žilinskom kraji sa región Turiec podieľal **12,25 %,** keď za 10 rokov narástol počet prenocovaní o 33,55 %. Podiel na celkovom počte prenocovaní oproti roku 2010 ako u jediného regiónu poklesol o 4 %, v roku 2019 predstavuje 12 %.

Podiel regiónu Turiec na celkových tržbách z CR v Žilinskom kraji v roku 2020 predstavoval **15,04 %.** Najvyšší podiel mal región Liptov 59 %. Región Turiec je bohatý na výskyt minerálnych a termálnych vôd, ktoré sa využívajú na liečenie v kúpeľoch Turčianske Teplice (urologické a reumatické ochorenia).

Regionálne značky

Tabuľka 133: Regionálny producenti, regionálne značky v Horném Považie

Meno	Pôsobisko	Aktivity
VERTICCIO	Žilina	Pražiareň a predaj kávy
DANAI s. r. o.	Žilina	Výroba prírodnej kozmetiky
Gentlejam	Žilina	Výroba prírodných džemov a omáčok
Ing. Juraj Matejík	Žilina	Ručne šité topánky
Mgr. Janka Weberová	Žilina	Výroba tašiek, vakov a doplnkov
Marika Šulcová	Žilina - Budatín	Dekorovanie úžitkových a dekoračných predmetov
Ing. Marta Filová s. r. o.	Rosina	Drotárstvo, spracovanie strieborného drôtu
ČOSI		Predajňa slovenských výrobkov
Peter Žuffa	Žilina	Maliar, dekoratér

Včelárstvo Gbeľany	Gbeľany	Včelársky e-shop
Mirkine dobroty	Rajecké Teplice	Potravinové výrobky hlavne z ovocia, zeleniny, čokolády či karamelu
PIVOVAR FLÁMM	Rajecké Teplice	Regionálny pivovar a reštaurácia
Drevorezba Kmetik	Obec Konská	Výrobky z dreva, kríže, hračky
Mesto Rajec	Rajec	Regionálny pivovar
Bio hrejivý vankúšik	Rajec	Krajčírstvo, výroba špeciálnych vankúšov
WALIS	Rajec	Stavba krbov a komínov
Ing. MIROSLAV BELLAN BELLITA	Rajec	Pestovateľ jedlých a medicinálnych húb
LABORE n. o., registrovaný sociálny podnik	Rajec	dve prevádzky – cukrárenská výrobňa v Rajci a cukráreň v Rajeckých Tepliciach
ĽUDOVO – UMELECKÉ ČIČMANY s.r.o.	Čičmany	Drevená predajňa ľudovo-umeleckých produktov
Mgr. Lenka Mazáňová	Dolná Tižina	Tvorba dekoratívnych medovníkov
Miriam Valicová	Strečno	Výroba a zdobenie medovníkov
FARMA BREZANY	Brezany	Syráreň, ručne robené výrobky z kravského, ovčieho a kozieho mlieka
Salaš Kľak	Fačkovské sedlo	Reštaurácia varí tradičné recepty z lokálnych surovín.
Farma Bardy	Jasenové	Chov kôz a hovädzieho dobytka, výroba kozích preduktov
Farma Prístavky	Stránske	Rodinná farma, kozy, kačky ovce

Zdroj: KOCR Žilinský turistický kraj

Tabuľka 134: Regionálny producenti, regionálne značky v Kysuciach

Meno	Pôsobisko	Aktivity
KRASLICE OD ALENKY	Kysucké Nové Mesto	Výroba kraslíc zo slepačích, husacích, kačacích, pávích, prepeličích, pštrosích vajec
Terézia Šupolová	Turzovka	Vyšívanie, drôtovanie, košikárstvo, zdobenie kraslíc, paličkovaná čipka
Dana Perďochová	Olešná	Vyrába sklenené, ručne maľované - tradičné vianočné zdoby.
Veronika Hrušková - VRETIENKO	Čadca	Ručne vyrábané textilné výrobky, háčkovanie, štrikovanie, šitie, patchwork
Danka Papajová	Makov	Pečenie frgálov
Komunitná včelnica Povina	Lodno	Edukácia a výroba včelárskych výrobkov
JÁN VNUK	Dolný Vadičov	Výroba tradičných kožených výrobkov, napr. opasky, brašny, zdobené pastierske tašky, zápästky, mešce či kovové ozdoby.
Róbert Hozák	Čadca	Drotárstvo
Ľubica Kullová	Čadca	Pôvodné drotárstvo
Milan PALČISKO	Kysucké Nové Mesto	Drotárstvo
Farma UNI-CON	Raková	Farmárstvo, výroba mliečnych výrobkov
Juraj Šerík	Čadca	Tradičný drotár

Zdroj: KOCR Žilinský turistický kraj

Tabuľka 135: Regionálny producenti, regionálne značky v Orave

Meno	Pôsobisko	Aktivity
ĽÚBAVA, s. r. o.	Zázrivá	Výroba luxusnej kozmetiky
Salaš Syrex	Zázrivá	Výroba syrov, reštaurácia
Oravské	Párnica	Výroba tradičného plátna a výrobkov z neho
MODROTLAČ RABADA	Párnica	Tradičná modrotlače
Ján JANÍK	Chlebnice	Kováčstvo, výroba stredovekej zbroje a platniarske umenie
TRADYSYR, s. r. o.	Oravský Podzámok	Výroba korbáčikov a ostatných syrových výrobkov
Zuzana Kubeková	Trstená	Výroba medovníkov
TRSTENSKÁ KERAMIKA	Trstená	Výroba tradičnej červenej keramiky
DREVOVÝROBA Vrábeľ	Oravská Lesná	Výroba drevených krížov
Salaš Orava	Námestovo	Tradičná reštaurácia
Salaš u Štefana	Rabčice	Zážitkový turizmus – tradičný salašnícky život
Salaš Ostražica	Nižná	Tradičná reštaurácia
Hafirovica s. r. o.	Oravská Polhora	Výroba hafirovice – čučoriedkového likéru
***sunroot**	Dolný Kubín	Pestovanie topinambúr

Zdroj: KOCR Žilinský turistický kraj

Tabuľka 136: Regionálny producenti, regionálne značky v Liptove

Meno	Pôsobisko	Aktivity
Martin Bereta	Ľubochňa	Brašnár, výroba opaskov, kapsy, remene, krpce
Salaš Krajinka	pri Ružomberku	Tradičné šalasníctvo, reštaurácia
Eva Biarincová	Ružomberok	Drotárka
Milada a Dušan Žilíkovci	Likavka	Výroba dreveného riadu, pier a iných drevených dekoračných predmetov
Martin Moravčík	Lúčky	Kováč, umelecký zámočník
KON s. r. o.	Lúčky	Výroba z dreva a včelárstvo
Farma Bešeňová	Liptovská Teplá	Chov oviec, výroba syrov
Ján Kúkol	Partizánska Ľupča	Výroba ľudových opaskov, krpcov, zápästníkov, bičov, kabeliek a iných výrobkov z kože.
Poľnohospodárske družstvo Liptovské Revúce	Liptovské Revúce	Chov oviec, výroba ovčiarskych produktov
Ladislav Kurnota	Liptovská Lúžna	Ekologické drevené hračky a suveníry
Salaš LÚŽŇAN	Liptovská Lúžna	Ovčiarstvo, výroba syrov, MS v strihaní oviec
Salaš Bobrovník	Liptovská Anna	Chov oviec, výroba ovčiarskych produktov
Salaš Beniky	Liptovské Beharovce	Chov oviec, výroba ovčiarskych produktov
Salaš Pastierska	Bobrovec	Chov oviec, výroba ovčiarskych produktov
JANA - LM, spol. s r. o.	Liptovský Mikuláš	vyrábajú bezpečnú kovovú trojkolku pre deti
Eva Takáčová	Liptovský Mikuláš	Tvorenie z papiera: košíčky, venčeky, tematické sezónne výrobky, postavičky.
Andrea Diačiková	Liptovský Mikuláš	Tvorba hand-made textilných bábik a hračiek
Salaš Žiar	Žiarska dolina	Chov oviec, výroba ovčiarskych produktov
Martina Stanislavová	Liptovský Ján	Venuje sa plsteniu, maľovaniu a batikovaniu textilu a hodvábu

IPATINA	Liptovský Hrádok	Výroba šperkov s patinou
APZ Liptovský Hrádok, n .o., r. s. p	Liptovský Hrádok	Výroba textilných suvenírov, darčekov a reklamných predmetov v chránenej dielni
Mgr. Ján Muráň	Liptovský Hrádok	Rezbárstvo, výroba pastierskeho riadu a lupkových košíkov.
Milan Kočtúch	Liptovský Hrádok	Pracuje s drevom, kožou, kovom, rohovinou a parožinou
Naďa Mišíková	Uhorská Ves	Výroba doplnkov plstením z ovčej vlny
Michal Lorenčík	Kráľova Lehota	Venuje sa tkaniu kobercov, plátna (obrusy a prestierania), háčkuje a pletie čiapky, šále či ponožky
Ján Žiška	Hybe	Venuje sa zámočníctvu a umeleckému kováčstvu
Danuša Mrlianová	Hybe	Zaoberá sa výrobou keramiky, ozdôb z tvrdnúcej hliny, spracúva a farbí ovčiu vlnu, tká gobelíny
BIOTATRY H&B, s. r. o.	Východná	Pestovanie liečivých rastlín
Farma Východná	Východná	Bio-chov hovädzieho dobytka a oviec na produkciu mlieka
Ekofarma Važec	Važec	Chov hovädzieho dobytka a oviec

Zdroj: KOCR Žilinský turistický kraj

Tabuľka 137: Regionálny producenti, regionálne značky v Turci

Meno	Pôsobisko	Aktivity
Anna Lučanská	Martin	Maľované kraslice, prírodné aranžmány
Pivovar Martins	Martin	Výroba biologického piva
Michaela Konečná	Martin	Tvorba originálnych odevov z ľanu, bavlny a modrotlače
Martin BRXA	Turany	Výroba ľudových nástrojov, výrobkov z dreva, byčov
Ing. Viera Kunová	Vrútky	Tkanie na krosnách, maľovanie na hodváb, maľovanie
MARTIN KUBIŠ VIOLINS	Sučany	Majster husliar
Margita Hüberová	Sučany	Výroba a zdobenie medovníkov
RAWEA, s. r. o.	Krpeľany	Pestovanie najmä konopy siatej
Martin Višňovec – Slončo	Lipovec	Výroba drevených dekoratívnych predmetov
Ovčia farma POLUN, s. r. o.	Čremošné	Tradičné farmárstvo
Gazdovský dvor	Turčianske Kľačany	Agroturistický dvor
Bryndziareň	Turčianske Teplice	Výroba bryndze a ovčiarskych výrobkov
Farma Veles Háj	Turčianske Teplice	Tradičný chov zvierat

Zdroj: KOCR Žilinský turistický kraj

Spolupráca v území

Kľúčové verejno-súkromné rozvojové partnerstvá v Žilinskom samosprávnom kraji

Kľúčovými rozvojovými organizáciami pre oblasť regionálneho, mestského, miestneho rozvoja a rozvoja vidieka patria verejno-súkromné partnerstvá, ktoré reprezentujú spoločné záujmy verejného, hospodárskeho a sociálneho sektora. Spoločné vlastníctvo aktérov územnej spolupráce má zabezpečiť vyvážené programové zameranie činnosti takýchto rozvojových organizácií.

Medzi hlavné oficiálne typy spolupracujúcich rozvojových organizácií, ktoré pôsobia v rámci národnej alebo európskej regulácie patria:

- Miestne akčné skupiny MAS (občianske združenia založené v zmysle zákona o združovaní občanov a pôsobiace v súlade s definíciou miestnych akčných skupín, prístupu LEADER a/alebo nástroja MRVK – miestny rozvoj vedený komunitou v zmysle všeobecného nariadenia EÚ),
- Regionálne rozvojové agentúry RRA (záujmové združenia právnických osôb založené v súlade s občianskym zákonníkom so štruktúrou v zmysle Zákona o podpore regionálneho rozvoja,
- Krajské a Oblastné organizácie cestovného ruchu (založené a pôsobiace v súlade so zákonom o podpore cestovného ruchu) KOCR a OOCR,
- Územné skupiny Udržateľného mestského rozvoja UMR,
- Európske zoskupenia územnej spolupráce EZÚS.

Miestne akčné skupiny

V programovom období 2014 - 2020 bola v Partnerskej dohode zakotvená možnosť využitia nástroja CLLD pre podporu organizácie pôsobiace v súlade s prístupom LEADER a čerpať na realizáciu schválených stratégií miestneho rozvoja súčasne zdroje z viacerých operačných programov (resp. fondov EÚ).

Na území Žilinského samosprávneho kraja v roku 2021 evidujeme 14 verejno-súkromných partnerstiev (VSP), ktoré deklarujú súlad s prístupom LEADER, z ktorých desiatim boli pre programové obdobie 2014 - 2020 schválené stratégie miestneho rozvoja a ktoré sú podporené príspevkom z PRV a IROP - Miestna akčné skupiny. 4 VSP neboli podporené.

Obrázok 54: Miestne akčné skupiny v ŽSK s podporenými stratégiami miestneho rozvoja

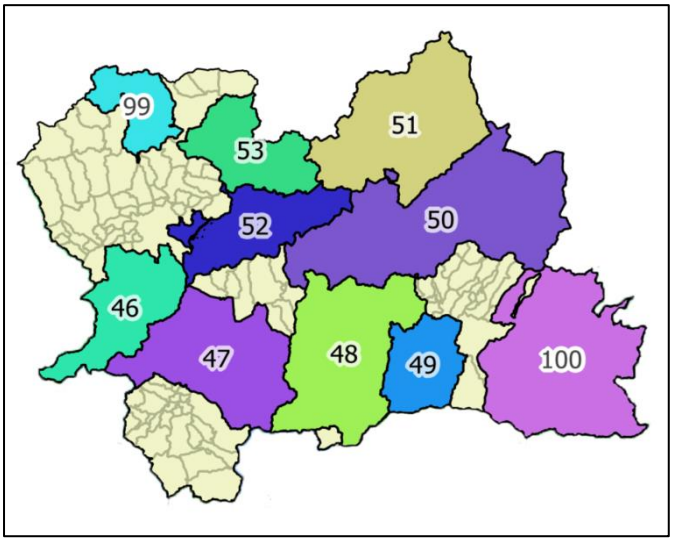

46.	Miestna akčná skupina Rajecká dolina
47.	OZ "Partnerstvo pre MAS Turiec"
48.	OZ "Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov"
49.	Občianske združenie Stredný Liptov
50.	MAS Orava, o. z.
51.	Miestna akčná skupina Biela Orava
52.	OZ "Partnerstvo pre MAS Terchovská dolina"
53.	Miestna akčná skupina Bystrická dolina
99.	Občianske združenie Miestna akčná skupina Krajšie Kysuce
100.	MAS Horný Liptov

Zdroj: Národná sieť rozvoja vidieka

Tabuľka 138: Miestne akčné skupiny v ŽSK v programovom období 2014 - 2020

Názov MAS	Región	Rozloha (v km²)	Počet obcí	Počet obyvateľov	Hustota obyv./km²	Príspevok PRV (v tis. eur)
OZ "Partnerstvo pre MAS Turiec"	Turiec	538	33	75 634	140	1060
OZ "Partnerstvo pre MAS Dolný Liptov"	Liptov	627	24	53 630	86	1276
Občianske združenie Stredný Liptov	Liptov	238	12	10 836	46	877
MAS Horný Liptov	Liptov	800	25	27 663	35	970
MAS Orava, o. z.	Orava	940	39	75 994	81	1237

Miestna akčná skupina Biela Orava	Orava	654	23	57 801	88	946
Miestna akčná skupina Rajecká dolina	Horné Považie	340	24	34 064	100	658
OZ "Partnerstvo pre MAS Terchovská dolina"	H. Považie / Orava	340	17	31 408	92	635
Miestna akčná skupina Bystrická dolina	Kysuce	302	8	22 825	76	485
Občianske združenie Miestna akčná skupina Krajšie Kysuce	Kysuce	182	7	16 229	107	374

Zdroj: Národná sieť rozvoja vidieka, vlastné spracovanie

Tabuľka 139: Verejno-súkromné partnerstvá ŽSK v programovom období 2014 - 2020

VSP	Región	Počet obcí
OZ Mikroregión Fatry v Turci	Turiec	9
Partnerstvo Horného Turca	Turiec	25
MAS Zem palatína Juraja Thurzu	H. Považie / Kysuce	28
MAS Dolné Kysuce	Kysuce	13

Zdroj: Národná sieť rozvoja vidieka, vlastné spracovanie

Regionálne rozvojové agentúry

V podmienkach Slovenska je pôsobnosť regionálnych rozvojových agentúr zadefinovaná zákonom o podpore regionálneho rozvoja. Na prelome tisícročí ministerstvo podporovalo sieť RRA. Nenávratná finančná pomoc pre RRA klesla od roku 2015 z pôvodných 100% alokácie na výšku 2,8 % v roku 2019. Hoci v minulosti pôsobilo v Žilinskom kraji viacero regionálnych rozvojových agentúr, aktuálne vyvíjajú činnosť nasledovné agentúry:

- RRA Kysuce, www.rrakysuce.sk, pôsobnosť pre región KYSUCE,
- RRA Dolný Turiec, www.rradt.sk, pôsobnosť pre región TURIEC ,
- Agentúra pre regionálny rozvoj SEVER, www.arrsever.sk, pôsobnosť pre región ORAVA A LIPTOV.

V rámci Žilinského kraja pôsobí aj Rozvojová agentúra ŽSK (razsk.sk), ktorá vyvíja činnosti v súlade so zákonom o podpore regionálneho rozvoja, ale ide o organizáciu založenú len jedným aktérom – krajskou samosprávou, v zmysle zákona nemá charakter multisektorového partnerstva v podobe regionálnej rozvojovej agentúry.

Organizácie cestovného ruchu

Prijatie zákona č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu umožnilo vznik ďalšieho špecializovaného verejno-súkromného partnerstva v podobe nového typu právneho subjektu – organizácie cestovného ruchu. Žilinský samosprávny kraj má jednu krajskú organizáciu KOCR Žilinský turistický kraj a 6 oblastných organizácií cestovného ruchu OOCR: Región Liptov (sídlo Liptovský Mikuláš), Malá Fatra (sídlo Žilina), Klaster Orava (sído Dolný Kubín, OCR Kysuce (sídlo Čadca), OOCR Rajecká Dolina (sídlo Rajecké Teplice), Turiec (sídlo Martin).

Udržateľný mestský rozvoj

V rámci územia Žilinského kraja sú vytvorené tri mestské funkčné oblasti, v ktorých sa uplatňuje povinný nástroj – udržateľný mestský rozvoj (UMR) s minimálnym financovaním zo zdrojov EFRR vo výške 8,1 %. Ide o UMR Žilina, UMR Liptovský Mikuláš – Ružomberok a UMR Martin – Vrútky.

Európske zoskupenie územnej spolupráce

Od roku 2006 je možné v rámci územia EÚ organizovať skupiny spolupráce na medzinárodnej úrovni v rámci legislatívy o EZÚS. V roku 2013 vznikli v ŽSK 2 takého organizácie EZÚS TRITIA a EZÚS TATRY. Členmi EZÚS TRITIA sú priamo Žilinský samosprávny kraj, Moravskosliezsky kraj za ČR a Sliezske vojvodstvo za PL. Členmi EZÚS TATRY sú obce okolia Vysokých Tatier (vrátane obcí ŽSK).

Identita a atraktivita územia

Významnou zložkou pre rozvoj územia je využitie konceptu identity. Na tému identity existuje pomerne veľké množstvo náhľadov no zadefinovanie identity pre účely strategického dokumentu môžeme využiť niekoľko pohľadov, a to identitu územnú, sektorovú, individuálnu (občiansku príslušnosť k danému územiu/regiónu). Ako hodnotový rámec môžeme potom pre jednotlivé identity zadefinovať kľúčové hodnoty a posolstvá,ktoré sa môžu premietnuť do rozvojových konceptov.

Tabuľka 140: Imidž tradičných regiónov Severného Slovenska (Výber regiónov v ŽSK)

Tradičný región	Najčastejšie asociácie spojené na Slovensku s regiónom (podiel respondentov v %)	Dôležité elementy identity regiónu podľa starostu z príslušného regiónu	Typická vlastnosť obyvateľov regiónu podľa starostu
Horné Považie	• Váh (7,2), • Považská Bystrica (4,5), • pekná príroda, čistý vzduch (3,4) • bieda, ťažký život (6,3)	• veľmi pekná príroda • chudobný región	• slušnosť
Kysuce	• zima, sneh, drsný kraj (5,7) • kopce, lesy, hory	• pracovití ľudia • obrovská drina	• nesmierna pracovitosť • závistlivosť
Orava	• Oravská priehrada (17,4) • Oravský hrad (16,0) • pekná príroda, čistý vzduch (7,6)	• syrové korbáčiky • Oravská priehrada • Oravský hrad • Roháče • folklór	• cieľavedomosť • pracovitosť • zanietenosť
Turiec	• Martin (8,5) • Tradície, folklór, kroje (6,6) • Kúpele, kúpaliská (5,8)	• kvalitná voda z hôr • hory	• žiadna výraznejšia vlastnosť – z každého rožku trošku
Liptov	• Syry (16,8) • Bryndza (12,9) • Liptovská Mara	• Krásna príroda, končiare hôr • Jaskyne • Liptovská Mara • Jánošík	• pracovitosť • úprimnosť • zábavnosť

Zdroj: Richard Nikischer - Regionálne povedomie a identita regiónov na Severnom Slovensku: multimierková perspektíva Zdroj: Focus }2014; osobné interview, Richard Nikischer - Regionálne povedomie a identita regiónov na Severnom Slovensku: multimierková perspektíva, Slovenský národopis 1, 64/2016 – ŠTÚDIE

Vzhľadom na mnohovýznamovosť termínu identita je vhodnejšie ako o jednom ucelenom koncepte identity hovoriť o niekoľkých subkonceptoch, ktoré sú v rámci „identity" obsiahnuté – napr. sebaponímanie, kategorizácia, povedomie či spoločenská pozícia. Aj samotný región je komplexným sociopriestorovým procesom obsahujúcim niekoľko previazaných a navzájom sa ovplyvňujúcich dimenzií (Nikischer, 2016).

Regionálna identita, podobne ako ostatné typy sociálnych identít, v sebe obsahuje individuálnu a kolektívnu dimenziu. Regionálne povedomie tak možno chápať ako vzťah ľudí k rôznym inštitucionalizovaným sociopriestorovým jednotkám, regiónom (a zároveň ako súčasť širšie vymedzenej priestorovej identity človeka, ktorá nepredstavuje iba jeho vzťah k regiónom, ale ku geografickému priestoru všeobecne; (Paasi, 2002). Pokiaľ diskutujeme o vzťahu ľudí k regiónom menšieho priestorového rozsahu, ktoré sú v rámci spoločenského diskurzu nazývané i lokalitami (t. j. o sociopriestorových jednotkách spätých s dennou rutinou a face-to-face kontaktom jednotlivcov, ako napr. obec,

miestna časť či mestská štvrť), obvykle používame výraz lokálne povedomie (aj „lokálna identita obyvateľov“; viď tiež Mečiar, 2007; Roubal, 2003).

Graf 76: Miera regionálneho povedomia obyvateľov Slovenska

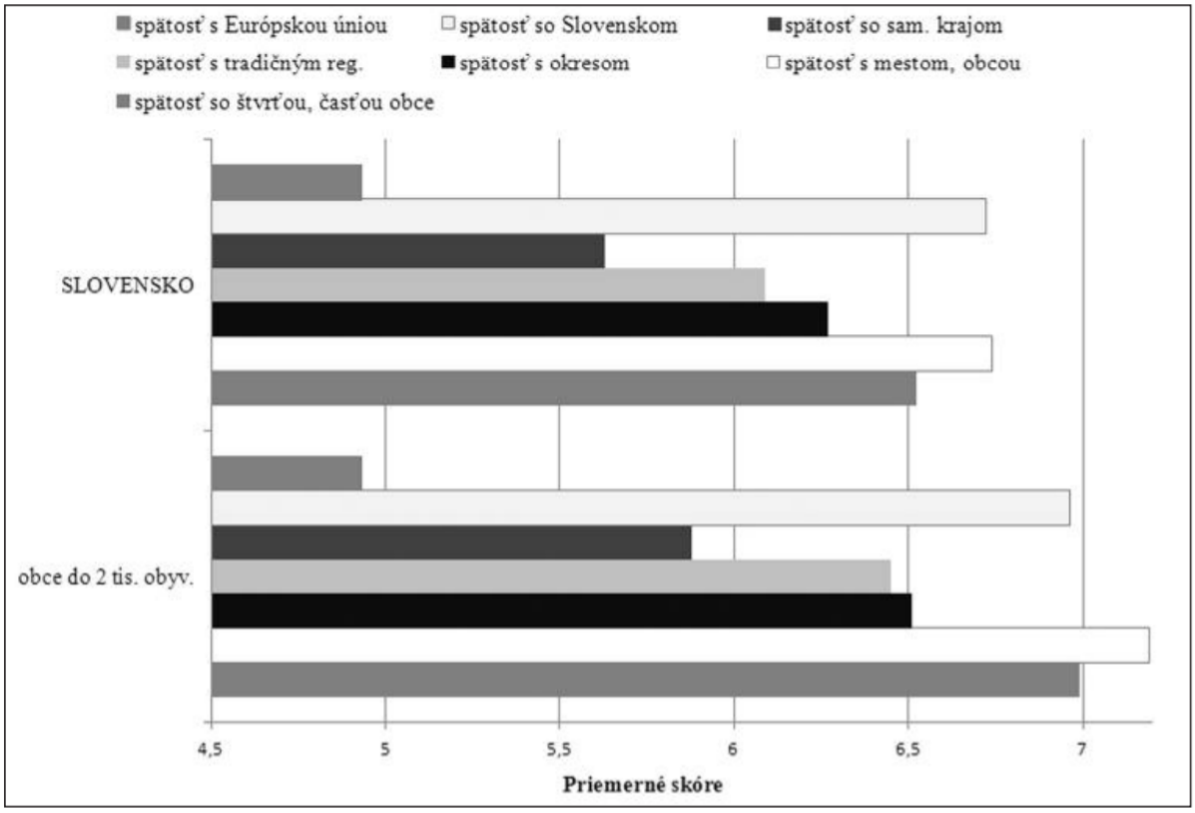

Zdroj: Focus (2014)

SWOT ANALÝZA ŽSK

Silné stránky (S)	Slabé stránky (W)
Inovácie a vzdelávanie ***Podnikanie, prosperita a perspektívne odvetvia (MSP + veľké firmy)*** • Nadpriemerné výsledky vo VaV (2. miesto v SR); • Výrazne priemyselne orientovaný región; • Vysoká atraktivita pre investorov (ČR, PL); • Podnikateľská aktivita je nadpriemerná (SZČO); • Finančne stabilné podniky; ***Technologické a netechnologické inovácie*** • Silná pozícia regiónu v automatizácii, robotike, dopravnom výskume; • Existencia verejnej infraštruktúry VaV (UVP, VC UNIZA, BIOMED): kvalitná technologická infraštruktúra v oblasti Smart City, inteligentných výrobných systémov, materiálového a biomedicínskeho výskumu; • Vysoká diverzifikácia priemyslu; • Aktívne univerzity (UNIZA, JLF UK) a vysoké školy a ich prínos pre tvorbu nových produktov/služieb; • Rozvoj pro-inovačného a startupového prostredia; • Rozvoj IT sektora v Žiline a okolí; • Dostatok absolventov univerzít s technickým zameraním; • Úspešné malé a stredné podniky zamerané na vývoj prvkov priemyslu 4.0; • Existencia inovačnej infraštruktúry; • Cezhraničná spolupráca s Poľskom a Českou republikou; ***Vzdelávanie*** • Prítomnosť celého spektra vzdelávacích inštitúcií; • Špecializovaná a dostupná sieť SOŠ • Najlepšie bilingválne gymnázium v SR; • Existencia Univerzity tretieho veku; • MVO s orientáciou na vzdelávanie; ***Trh práce*** • Vznik nových pracovných príležitostí vďaka pripojenosti časti regiónu na nadradenú cestnú infraštruktúru; • Počet ekonomicky aktívnych obyvateľov s úplným stredným vzdelaním a vysokoškolským vzdelaním ma stúpajúci trend; • Realizácia nástrojov aktívnej politiky trhu práce a národných projektov zameraných na podporu zamestnanosti a zamestnateľnosti v regiónech;	**Inovácie a vzdelávanie** ***Podnikanie, prosperita a perspektívne odvetvia (MSP + veľké firmy)*** • Nedostatočne rozvinutý inivačný potenciál • Nedostatočná podpora podnikania v niektorých oblastiach podnikania; • Podpora služieb pre mikro podniky; • Slabá podpora podnikania žien; • Nedostatočná podpora domácich investorov; ***Technologické a netechnologické inovácie*** • Nedostatočný počet aplikačných výstupov univerzít využiteľných v priemyselnej praxi; • Neexistencia regionálne orientovaných fondov štartovacieho a rizikového kapitálu, úverových zdrojov pre inovačné firmy; • Nedostatočne rozvinutá infraštruktúra VaV v podnikateľskej sfére; • Spolupráca medzi rôznymi aktérmi; • Zaostávanie niektorých subregiónov Kysuce a Orava; • Slabé zapojenie do medzinárodnej spolupráce; ***Vzdelávanie*** • Nízka adaptabilita systému odborného vzdelávanie reagovať na meniace sa potřeby; • Nízky záujem zamestnávateľov investovať do vzdelávania zamestnancov; • Nedostatočné rozvinuté systémy predvídania zmien v kvalifikačných potrebách trhu práce; • Nízka adaptabilita obsahu vzdelávania; • Nízka účasť obyvateľov na CŽV; • Nedostatok špecifických zručností – kreativita, kritické myslenie, riešenie problémov, tímová práca ***Trh práce*** • Pokles podielu obyvateľov v produktívnom veku a nárast počtu obyvateľov nad 65 rokov (starnutie populácie); • Nerovnováha medzi ponukou a dopytom na trhu práce v regióne; • Slabé motivačné prostredie na pracovnú reintegráciu skupín ohrozených sociálnou exklúziou; • Nízka flexibilita trhu práce v oblasti využívania pružných modelov organizácie práce a pracovného času; • Pretrvávajúca dlhodobá nezamestnanosť u rizikových skupín;

• Schopnosť udržať a vytvárať pracovné miesta ***Talenty*** • Existencia špecializovaných škôl (pre mimoriadne nadané deti); • Podpora talentov ŽU; • Záujem o systematickú prácu s mládežou – koncepcia a Sekcia mládeže pri RA ŽSK • Prezentácia úspechov žiakov, mladých ľudí; • Existencia vhodnej infraštruktúry pre podporu talentov; **Životné prostredie** ***Odpadové hospodárstvo*** • Funkčný systém nakladania s komunálními odpadmi (s výnimkou kapacity skládok odpadov) • Existencia funkčných malých a stredných podnikov (MSP) pôsobiacych v oblasti zhodnocovania odpadov; ***Voda*** • Existénci protipovodňovej ochrany v ohrozených častiach kraja • Bohatstvo vodných zdrojov – podzemnej vody na odbery na hromadné zásobovanie pitnou vodou, vrátane minerálních a geotermálnych vôda vodných a vodárenských nádrží • Rozsiahlé oblasti pre prirodzené zadržiavanie vody v krajine (lesnaté doliny, mokrade, inundačné územia.); • Vysoká priorita opatrení pre zadržiavanie vody v krajine vyjadrená v dokumentoch ŽSK; ***Ovzdušie a klíma*** • Vložené investície do energetickej hospodárnosti budov, energetickej efektívnosti a dekarbonizácie; • Vysoká priorita prechodu na bezuhlíkové hospodárstvo vyjadrená prípravou Stratégie prechodu na BH ŽSK; ***Pôda, biodiverzita a krajina*** Vysoký stupeň ekologickej stability krajiny, podložený vysoká lesnatosťou aprítomnosťou „hot spots“ biodiverzity • Prežívajúce populácie niektorých vzácnych a ohrozených druhov organizmov, ich biotopov a spoločenstiev; • Existencia oblastí s fungujúcou konektivitou krajiny • Existencia cenných historických štruktúr krajiny (dedičstiev využitia zeme); **Infraštruktúra** ***Preprava osôb a nákladov***	• Nízka ponuka pracovných príležitostí v niektorých okresoch; ***Talenty*** • Nedostatočný systém poskytovania kariérneho poradenstva na školách; • Absencia cieleného programu podpory talentov; • Nedostatočná špecializácia škôl; **Životné prostredie** ***Odpadové hospodárstvo*** • Absencia prípravy na zavedenie systému obehového hospodárstva; • Absencia systémového nástroja na elimináciu nelegálnych skládok • Nízky záujem samospráv, verejnosti a podnikateľov pre uplatňovanie a tvorbu nových produktov zo zhodnocovania odpadu (reuse, upcycling, recycling); • Takmer vyčerpaná kapacita skládok komunálneho a priemyselného odpadu; • Existencia významných starých environmentálnych záťaží; ***Voda*** • Absencia odkanalizovania a čistenia odpadných vôd v časti kraja (Kysuce, Horné Považie) • Nedostatočné zásobovanie obcí pitnou vodou v časti kraja (Kysuce, Horné Považie • Negatívne dôsledky nevhodnej regulácie vodných tokov, meliorácie a odvodnenia; • Negatívne dopady existujúcich vodných nádrží na prírodu a krajinu (bariérové efekty, zanášanie, uvoľňovanie skleníkových plynov, „hot spots“ pre invazívne organizmy); • Negatívne dôsledky ťažby štrkopieskov v korytách vodných tokov najma pokles hladín podzemnej vody; • Nedostatečná retencia, vsakovania a/alebo znovuvyužitie vody v zastavaných oblastiach ***Ovzdušie a klíma*** • Existencia oblastí s riadenou kvalitou ovzdušia (vymedzené oblasti so znečisteným ovzduším); • Poloha miest v kotlinách s horším rozptylom škodlivín; • Negatívny vplyv stacionárnych zdrojov znečistenia, v prípade lokálneho vykurovania zosilnený prejavmi energetickej chudoby • Negatívny vplyv dopravnej záťaže v mestách a při hlavných dopravnych ťahoch emísie, sekundárna prašnosť ciest); • Spaľovanie tenčiny pri lesníckych prácach (napr. Kysuce)

• Stabilizované prepravné prúdy osobnej a nákladnej dopravy nevytvárajú nároky na otváranie zásadne nových dopravných koridorov; ***Nízkoemisná mobilita*** • Pokles dopravou produkovaných škodlivých imisii; ***Dopravná infraštruktúra*** • Vzhľadom na križovatku koridorov a dopravných módov cestnej, železničnej a intermodálnej siete Z TEN-T kvalitná dopravná infraštruktúra podmieňujúca potenciálne kvalitnú dopravnú dostupnosť v európskom až regionálnom kontexte; • Vnútornú dostupnosť centier FMO na území Žilinského kraja prostredníctvom IAD možno v zásade v mimo špičkovom období označiť ako dobrú, nachádzajúcu sa v dominantnej izochróne od 10 do 15 min; ***Energetická infraštruktúra*** • Vyhovujúca lokalizácia prenosovej sústavy 400 kV územia ŽSK, zabezpečujúca prijateľné podmienky na pripojenie sieti distribučných vedení 110 kV; • V roku 2020 bola v ŽSK evidovaná 100% zásobovanosť obcí plynom na území troch okresov Bytča, Kysucké Nové Mesto a Tvrdošín; ***Digitálna infraštruktúra*** • Rozvinutá káblová optická a DSL sieť poslednej míle umožňujúca širokopásmové vysokorýchlostné pripojenie predovšetkým v mestách; • V intenzívne osídlených častiach ŽSK je zabezpečené pokrytie kvalitným mobilným signálom siete 4G prostredníctvom všetkých štyroch mobilnýchí operátorov v SR; **Sociálna stabilita** ***Sociálne služby*** • Sociálna infraštruktúra pobytových služieb v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK; • Vypracované strategické a koncepčné dokumenty na regionálnej úrovni; • Rôzne typy poskytovateľov sociálnych služieb; • Najvyšší podiel financovania sociálnych služieb v rámci SR z vlastného rozpočtu ŽSK; • Spolupráca ŽSK s organizáciami poskytujúcimi sociálne služby; • Finančná dostupnosť sociálnych služieb; • Zavedený i nterný systém vzdelávania; • Zavedený koncept manažérov kvality; • Dostupná sieť poradenstva v sociálnej problematike; • Dostatočná ponuka služieb krízovej intervencie pre klientov so špecifickými potrebami – bezdomovci, rodiny s deťmi, týrané deti; • Dostatočné kapacity pre nárast dopytu po sociálnych službách (najmä pobytových služieb); ***Zdravotná starostlivosť***	• Dopad cezhraničného znečistenia ovzdušia z Česka a Polska; ***Pôda, biodiverzita a krajina*** • Dôsledky kolektivizácie poľnohospodárstva v podobe zvýšenej zranitelnosti pôdy a zníženia pôdnej biodiverzity, a p.; • Dôsledky dlhodobo prekračovaných ťažbových možností, priveľkého zastúpenia smreka a odumierania smrečín na lesné hospodárstvo; • Prehustená sieť lesných dopravných ciest s dopadom na zvýšenie povrchového odtoka; • Nevymáhanie záväzných regulatívoch ÚPN (RÚSES) s negatívnymi dopadmi na krajinu • Nedostatočné uplatňovanie environmentálneho hodnotenia, vrátane EIA, naturového hodnotenia, ad; • Nedostatok informovaného rozhodovania v oblasti ochrany přírody a krajiny, založeného na merateľných ukazovateľoch; • Existencia a rozširovanie inváznych a rozpínavých organizmov; • Dlhodobo klesajúce početnosti a spojitosť populácií mnohých vzácnych a ohrozených druhov organizmov; • Opúšťanie tradičného hospodárenia (pasenie, kosenie…) a miznutie naň viazaných druhov a biotopov); • Privysoké stavy niektorých druhov poľovnej zveri a súvisiace škody na poľných i lesných kulturách; • Nevhodná urbanizácia (urban sprawl) zvyšujúca zastavanosť územia; • Nedostatočná pripravenosť ŽSK na dopady zmeny klímy, absencia adaptačnej stratégie kraja ***EVVO (Environmentálne vzdelávanie, výchova a osveta)*** • Absencia stratégie EVVO kraja; **Infraštruktúra** ***Preprava osôb a nákladov*** • Rastúci podiel automobilovej dopravy v rámci deľby prepravnej práce osobnej a nákladnej dopravy sa podieľa na zhoršovaní stavu životného prostredia; • V dôsledku nevybudovanej siete diaľníc a rýchlostných ciest negatívne vplyvy medzinárodnej tranzitnej dopravy na kvalitu života obyvateľov v osídlených častiach intravilánov miest a obcí; • Prepravnými vzťahmi nie nevyhnutná lokalizácia dopravných prúdov európskej ťažkej nákladnej automobilovej dopravy, vedenej po ceste I/59 AGR E 77, pretínajúcej chránené územia Natura 2000 v úseku

• Komplexné poskytovanie ústavnej a ambulantnej starostlivosti a SVALZ a lekárnickej zdravotnej starostlivosti v priamej zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK; • Univerzitná nemocnica Martin, Fakultná nemocnica v Žiline, etablované ústavné zariadenia na najvyššej úrovni = špecializované národné ústavy (NEDU v Ľubochni), ÚVN Ružomberok – FN; • Komplexná vzdelávacia infraštruktúra pre vzdelávanie zdravotníckych pracovníkov pre pregraduál a postgraduál etablované inštitúcie vedy a výskumu v zdravotníctve; • Nové technológie a inovácie v zdravotníctve; • Etablované zariadenia v oblasti kúpeľnej zdravotnej starostlivosti; • Aktivita ŽSK pri reforme zdravotnej starostlivosti; • Prítomnosť kontaktnej osoby v zdravotníckom zariadení pre prepojenie so sociálnou oblasťou (sociálny pracovník v zdravotníctve); ***Služby pre komunitu*** • Existencia infraštruktúry pre služby pre komunitu; • Investície do športovej infraštruktúry; • Existencia MVO, klubov; ***Dostupnosť bývania*** • V Žilinskom kraji je v porovnaní s ostatným krajmi Slovenska relatívne priaznivé tempo výstavby bytov, resp. rodinných domov. ***Prevencia a bezpečnosť*** • Existujúce centrá právnej pomoci a pomoci ženám ohrozených násilím; • Podpora miestnych občianskych poriadkových služieb; • Existencia informačných kancelárií pre obete trestných činov; • Krajskí koordinátori prevencie kriminality na okresných úradoch v sídle kraja; **Identita a sebestačnosť** ***Kultúrne dedičstvo a živá kultúra*** • Zachované tradícii a remesiel, oživovanie tradičných podujatí, tradičných zručností, ... • Konkurencieschopné živé tradície – gajdy, drotárstvo, terchovská muzika, modrotlač, pastierstvo, ovčiarstvo • Existujúce spolky a organizácie pre kultúrne dedičstvo • dobrovoľnícke organizácie venujúce sa ochrane kultúrnych pamiatok • Pamiatky UNESCO v kraji • Unikátnosť hodnôt (najmä v oblasti kultúrneho dedičstva) • Rastúci sektor „nezriaďovanej kultury“ a aktivit v rámci KKP • Existencia / zachovanie lokálnych produktov • Široké spektrum kultúrnych inštitúcií, počtu a ponuky rôznych podujatí v kraji • Vysoká návštevnosť kultúrnych inštitúcií a podujatí • Miestne špecifická vysoká koncentrácia potenciálu KD	Ružomberok – Banská Bystrica, znehodnocuje ekologické parametre cenného prírodného prostredia; • Nedostatočná kvantita a kvalita doplnkovej vybavenosti určenej pre NAD a jej vodičov na sieti diaľnic až ciest I. tr.; ***Nízkoemisná mobilita*** • Modelovanie imisnej záťaže identifikovalo dopravu ako prioritný zdroj prekračujúci imisné limity v mestách ležiacich na hlavných cestných a sídelných koridoroch ŽSK; ***Dopravná infraštruktúra*** • Nedobudovaná sieť Z TEN-T v ŽSK; • Neuspokojivý stavebnotechnický stav a v niektorých úsekoch i kapacitné možnosti ciest I. a II. triedy, ohrozujúce bezpečnosť a plynulosť cestnej premávky; • Nízká kvalita stavebno technických a prevádzkových parametrov regionálnych železničných tratí spôsobujúca ich slabú konkurencieschopnosť k IAD; • Dlhodobo evidované výsledky štatistických bilancií dopravnej nehodovosti zaraďujú ŽSK na čelné pozície medzi krajmi s najvyšším výskytom dopravných nehôd v SR; • Nevyhovujúca kvalita realizácie niektorých prvkov dopravnej infraštruktúry znižuje jej odolnosť voči mimoriadnym javom vyvolaným klimatickými zmenami; ***Energetická infraštruktúra*** • Cezhraničný profil ČR/SR prenosovej sústavy SR, nachádzajúci sa na území Žilinského kraja, je jeden z najviac zaťažovaných profilov vo východnom regióne centrálnej Európy; • Nerovnomerná zásobovanosť obcí plynom súvisiaca i s nadlimitnou produkciou emisii lokálnym vykurovaním; • Chýbajúca nízkouhlíková stratégia ŽSK; ***Digitálna infraštruktúra*** • Obce lokalizované na plochách mimo intenzívne osídlených území sú pokryté len signálom 3G siete prípadne signálom 2G siete; • Rozsiahle horské územia sú bez pokrytia alebo len s čiastočným pokrytím signálom mobilných operátorov; **Sociálna stabilita** ***Sociálne služby*** • Nedostatočné financovanie sociálnych služieb z verejných zdrojov; • Nedostatok informácií o vývoji potrieb občanov v oblasti sociálnych služieb; • Nízka úroveň spolupráce kľúčových aktérov pre zvýšenie komplexného prístupu v riešení sociálnych problémov;

Miesta ekonomika, ekosystémové služby a sebestačnosť • Silné výkony v CR v celoslovenskom meradle • Obhospodarovaná krajina • Mzdy v KKP v ŽSK sú nadpriemer v rámci SR • Aktívna odborná verejnosť v KKP • Rozvinutá spolupráca aktérov v CR (v zmysle zákona o podpore CR) • rozvinutý celoročný CR a ponuka + podpora wellness služieb • Existencia významných vodných plôch a tokov s potenciálom rozvoja (Oravská priehrada, Liptovská Mara, Váh, Orava…) • Vysoký potenciál lesnej pôdy vzhľadom na jej podiel na pôdnom fonde kraja • Návštevnosť územia domácimi aj zahraničnými turistami • Rozširujúca sa sieť cyklotrás a veľký počet turisticky atraktívnych lokalít v kraji • Bohaté zdroje geotermálnych vôd pre rozvoj kúpeľného turizmu • Vybudovaná sieť kúpeľov, spa a wellness • Etablovaná štruktúra subjektov podpory cestovného ruchu • Dobre prepojená sieť združení cestovného ruchu ***Udržateľná príroda a krajina*** • Vysoká miera rozmanitosti krajiny a kultúry • Vysoký podiel prírodných území s vyššími stupňami ochrany (ako konkurenčný aspekt a aspekt biodiverzity a ekosystémových služieb) • Ekologická stabilita územia zabezpečená systémom ochrany veľkého rozsahu chránených území ***Spolupráca v území, komunity, identita a atraktivita územia*** • Mimoriadne silný pocit identity v prirodzených regiónoch kraja, lokálpatriotizmus • Atraktívny vizuál krajiny – zelená, pomerne zachovaná krajina, miestna tradičná architektura • Príklady dobrej medziobecnej spolupráce v území • Existencia verejno-súkromných partnerstiev - MAS a RRA • Podpora zo strany ŽSK pre rozvoj mládeže (príprava stratégie, existencia mládežníckych parlamentov v mestách) • Silný občiansky aktivizmus • Dobre rozvinutá cezhraničná spolupráca a partnerstvá • Existencia a skúsenosti subjektov územnej spolupráce	• Slabá orientácia na prácu s komunitou; • Existujúci modernizačný dlh pri poskytovaní sociálnych služieb · nízka dostupnosť sociálnych služieb pre ľudí so zdravotným postihnutím; • Slabá sieť terénnych služieb; • Nedostatok pracovníkov pre terénne služby; • Nevyhovujúca úroveň zavádzania princípov deinštitucionalizácie pobytových foriem zariadení sociálnych služieb; • Nedostatočná podpora poskytovateľov sociálnych služieb pri plánovaní a prevádzkovaní sociálnych služieb pre ľudí v nepriaznivej sociálnej situácii; • Nedostatok sociálnych služieb krízovej intervencie a služieb na podporu rodiny; • Nedostatok nízkoprahových sociálnych služieb; • Nedostatok zariadení pre stacionárnu službu pre seniorov; • Nízka dostupnosť sociálnych služieb pre seniorov; • Nedostatok služieb pre ľudí so špecifickými potrebami (marginaliz. komunity s dôrazom na MRK); • Nedostatok špecifických služieb súvisiacich s komplexnosťou a dostupnosťou poskytovaných sociálnych služieb; • Absencia systému vzdelávania pracovníkov a systému kvality sociálnych služieb; • Nízka atraktivita práce v sociálnych službách; • Nerovnomerne rozložené sociálne služby v ŽSK; • Chýbajúce regionálne centrá pre občanov s neuoro-vaskulárnymi a neuro-degeneratívnymi ochoreniami; • Personálna poddimenzovanosť zamestnancov a neadekvátne ohodnotenie v sociálnych službách; • Nízka úroveň informovanosti občanov o poskytovaných sociálnych službách a súvisiacich zdravotných službách na území ŽSK; ***Zdravotná starostlivosť*** • Nedostatočne saturovaná sieť poskytovateľov zdravot. starostlivosti pre všeobecnú ambulantnú a špecializ. starostlivosť; • Nedostatočné kapacity pre niektoré služby – paliatívna starostlivosť, hospicová starostlivosť, domáca ošetrovateľská starostlivosť; • Nižšia atraktivita niektorých lokalít pre výkon zdravotníckych povolaní; • Vysoký priemerný vek pracovníkov v zdravotníctve; • Dlhodobý modernizačný dlh; • Nedostatočná aplikácia telemedicínskych technológií do praxe; • Absencia neuro-rehabilitačných centier; • Absencia centier pre pacientov s neuro-degeneratívnymi ochoreniami; • Absencia centier pre stavy vyžadujúce intenzívnu starostlivosť (vigilekoma stavy, ...); • Nedostatok rehabilitačných a terapeutických služieb; • Zanedbaná prevencia a podpora zdravia, napr. absencia centier prevencie; • Nedostatočné vzdelávanie a výchova k zdravému životnému štýlu (vo všetkých vekových kategóriách obyvateľov, vrátane výchovy k zdraviu na školách);

	• Absencia pozície školských a komunitných sestier (v minulosti geriatrické sestry); ***Služby pre komunitu*** • Existujúci modernizačný dlh; • Absencia finančných schém a nadačných fondov na miestnej úrovni; • Zlá dostupnosť infraštruktúry pre voľnočasové aktivity v komunite; • Absentuje facilitácia vzájomnej pomoci / podpory v komunite; • Nezáujem aktérov poskytovať služby pre komunitu; • Nedostatok služieb na zosúladenie pracovného a rodinného života; • Nízka úroveň komunitnej spolupráce, polarizácia spoločnosti; ***Dostupnosť kvalitného bývania*** • Nedostatočná spolupráca a koordinácia aktérov pri riešení dostupnosti bývania; • Dlhodobé neriešenie otázky dostupného nájomného bývania; • Dedostatočný prístup ku pitnej vode a kanalizácii vo vybraných oblastiach a v súvislosti s vybranými cieľovými skupinami; ***Prevencia a bezpečnosť*** • Nedostatočný monitoring ohrozených skupín obyvateľstva; • Neexistujúci jednotný systém zberu údajov o trestnej a protispoločenskej činnosti (register – prepojenie medzi jednotlivými subjektmi); • Chýbajúce prepojenie služieb a programov (prevencia) na komunitnej úrovni; • Zvýšenie nárastu trestnej činnosti mladistvých pod vplyvom návykových látok a negatívneho vplyvu sociálnych sietí; Chýbajúce preventívne programy na školách; **Identita a sebestačnosť** ***Kultúrne dedičstvo a živá kultúra*** • Nevyužívanie kultúrneho dedičstva (napr. pre CR a kultúru) z dôvodu majetkových vzťahov (napr. Blatnica), legislatívne bariéry • Nekvalitné štatistiky v kultúrnom a kreatívnom priemysle • Nedostatočný prehľad o subjektoch KKP a ich aktualizácia, zdieľanie DTB • Neexistencia kultúrnych tematických trás • Málo investícii do moderných foriem interpretácie a prezentácie kultúrneho dedičstva • Nedostatočná podpora miestnej samosprávy pre rozvoj spolupráce subjektov kultúry • Nedostatočná podpora vlastníkom kultúrno-historických pamiatok • Nevyhovujúci stav mnohých kultúrnych pamiatok • Nezhodnocovanie infraštruktúry a potenciálu KD, monosektorové využívanie ***Miesta ekonomika, ekosystémové služby a sebestačnosť***

	• Slabá spolupráca v niektorých subregiónoch kraja v CR • Slabo rozvinutý zážitkový cestovný ruch • Nedostatočná kvalita služieb v cestovnom ruchu a kultúre vrátane kvality ľudských zdrojov • Navigačný a informačný systém pre atraktivity (POI) • Slabá podpora malých fariem a remeselníkov • Vlastnícke vzťahy k pôde a nedostupnosť pôdy pre začínajúcich farmárov • Slabá podpora inovácií v regióne • Priepustnosť dopravy v kontexte CR • Vzdelávanie a podporné služby pre drobnú miestnu ekonomiku • Klesajúca tendencia zamestnanosti v sektore kultúrneho a kreatívneho priemyslu v ŽSK • Slabá sebestačnosť • Označovanie a podpora lokálnych produktov • Nízky podiel poľnohospodárskej pôdy na pôdnom fonde kraja • Nízka miera využívania poľnohospodárskej pôdy • Atraktivita regiónu a rozmanitosť tradícií sa nepremietajú dostatočne do rastu zamestnanosti v sektore CR, KD a KKP • Nedostatočné etablovanie regionálnych produktov, marketingová a systémová podpora • Slabý systém získavania a vyhodnocovanie spätnej väzby od návštevníkov a príslušné reakcie • Slabá spoločná (integrovaná) marketingová komunikácia v CR a celkove v území • (Ne)zhodnocovanie rôznych brownfieldov ***Udržateľná príroda a krajina*** • V určitých lokalitách nadmerný turizmus (overtourism), • Mnohokrát absentujúci manažment návštevníka v území • Udržateľnosť ekosystémových služieb ak nedôjde k integrovanému prístupu ku manažmentu přírody a krajiny • Konflikty v území medzi záujmami OPaK a socio-ekonomickým záujmami – presadzovanie „riešen“ cez reguláciu a zákony a nie hľadaním konsenzu v území – vlastníkov, správcov a užívateľov, • Nepreviazané programy starostlivosti o chránené územia s potrebami miestneho sociálno-ekonomického rozvoja a cestovného ruchu ***Spolupráca v území, komunity, identita a atraktivita územia*** • Nízke povedomie a osveta o možnostiach spolupráce a prínosoch spolupráce • Nízka spolupráca subjektov územnej spolupráce • Slabá spolupráca a podpora mladých na vidieku v dôsledku nedostatočného prístupu ku priestorom a podpore komunitných aktivít • Nedostatok atraktívnych príležitostí pre mladých (v kontexte využívania voľného času a zhodnotenia potenciálu aktivizmu) • Nedostatočné príležitosti pre bývanie mladých rodín • Kvalita a dostupnosť služieb na vidieku • Slabá participácia mladých na veciach verejných

	• Nedostatočná infraštruktúra (absencia leteckého spojenia, dostupnosť služieb pre obyv. na vidieku,... • Nedostatočné využitie nástroja miestnych akčných skupín na aktivovanie spolupráce na vidieku „biele miesta“ • Nevyužívanie skúseností a dopadu siete RRA, „biele miesta“ • Praktická neexistencia systémovej spolupráce a koordinácie aktérov v regióne • Nízky transfer skúseností a príkladov dobrej praxe z iných regiónov zo zahraničia • Slabá prirodzená prepojenosť medzi mestskými aglomeráciami a vidiekom
Príležitosti (O)	**Ohrozenia (T)**
Inovácie a vzdelávanie ***Podnikanie, prosperita a perspektívne odvetvia (MSP + veľké firmy)*** • Cielená podpora nových perspektívnych sektorov – zdravý ekonomický mix územia; • Využitie podnikateľského potenciálu seniorov; • Podpora sieťovania a medzisektorovej spolupráce; • Rodinné podnikanie na vidieku; • Prílev nových investícií; • Možnosť čerpania externých zdrojov (EÚ fondov); • Vybudované národné štruktúry podpory podnikania v regiónoch, najmä SBA a SIEA; ***Technologické a netechnologické inovácie*** • Aktívna účasť v medzinárodných výskumných projektoch, technologických platformách, európskych klastrových zoskupeniach; • Vznik spin-off firiem z univerzít a výskumného prostredia; • Vznik a činnost Regionálneho inovačného centra s komplexnou ponukou služieb pre podnikateľov; • Aktívne zapájanie sa do smart projektov v oblasti IoT, inteligentných výrobných systémov a Smart City; • Využitie potenciálu regiónu v oblasti kreatívnej ekonomiky pre rozvoj pracovných príležitostí; • Využívanie vybudovanej infraštruktúry VaV v medzinárodnej spolupráci; • Komercializácia výsledkov VaV; • Podpora a propagácia inovácií v zdravotníctve, poľnohospodárstve a sociálnych službách; • Podpora pilotných projektov; • Možnosť čerpania EÚ fondov; ***Vzdelávanie*** • Podpora dovzdelávania a rekvalifikácie ako záruky rozvoja adaptability pracovnej sily;	Inovácie a vzdelávanie ***Podnikanie, prosperita a perspektívne odvetvia (MSP + veľké firmy)*** • Starnutie obyvateľstva a znižujúci sa podiel obyvateľstva v produktívnom veku; • Nedostatočná podpora podnikania na vidieku; • Nerovnomerné pokrytie inovatívnymi firmami; • Adaptabilita a odolnosť kľúčových sektorov; ***Technologické a netechnologické inovácie*** • Nízka podpora sociálnych inovácií; • Nízka inovačná kapacita v niektorých subregiónoch a na vidieku; • Chýbajúca komplexnejšia stratégia rozvoja pre regóny • Odliv mladých ľudí; • Neschopnosť dosiahnuť regionálny konsenzus a networking v koncentrovaní síl a zdrojov na podporu inovačného rozvoja; • Nevyužitie potenciálu infraštruktúry výskumu a inovácií pre zvýšenie inovačnej kapacity regiónu a rozvoja poznatkovo intenzívnych služieb; ***Vzdelávanie*** • Nesúlad ponuky vzdelávania s požiadavkami a potrebami trhu práce; • Ohrozenie kvality stredoškolského vzdelávania z dôvodu demografického vývoja a nastaveného spôsobu financovania stredných škôl; • Nedostatočná modernizácia vzdelávacej infraštruktúry a obsahu vzdelávania; • Odliv a starnutie pedagogických zamestnancov; • Nedostatočná špecializácia poskytovateľov vzdelávania; ***Trh práce*** • Nízka participácia partnerov v regióne pri riešení zamestnanosti

- Záujem obyvateľov o prehlbovanie vedomostí a zručností formou ďalšieho vzdelávania;
- Rozvoj spolupráce medzi sektormi vzdelávania a praxou;
- Prispôsobovanie sa ponuky ďalšieho vzdelávania na potreby trhu práce;
- Potenciál pre nárast mobility študentov aj pedagógov v rámci EÚ a SR;
- Rozvoj inovačného vzdelávania a nové technológie vo vzdelávaní;
- Podpora CŽV a flexibilnej vzdelávacej cesty;

Trh práce

- Budovanie systému efektívneho partnerstva – účinnej spolupráce zainteresovaných aktérov pri riešení zamestnanosti /školstvo, zamestnávatelia, mimovládne organizácie, vyšší územný celok, miestna samospráva, cirkevné organizácie, .../;
- Viaczdrojová podpora vytvárania pracovných miest;
- Podpora účasti v rôznych medzinárodných projektov založených na odovzdávaní skúseností a hľadaní spoločných nástrojov pri riešení otázok zamestnanosti;
- Implementácia nástrojov sociálnej ekonomiky ako spôsobu aktivizovania dlhodobo nezaměstnaných;

Talenty

- Vypracovanie programu podpory talentov a nadaných žiakov;
- Podpora medzinárodnej mobility a spolupráce;

Životné prostredie

Obehové (odpadové) hospodárstvo

- Prechod na obehové hospodárstvo s pozitívnymi dopadmi na produkciu odpadov;

Voda

- Odkanalizovanie a čistenie odpadových vôd ve zvyšných obciach/oblastiach kraja
- Rozvoj vodozádržných opatrení, vsakovanie a/alebo využitie srážkovej vody
- Priorizovanie protipovodňovej ochrany formou prírode blízkych opatrení;
- Podpora adaptačných opatrení na dopady zmeny klímy
- Rozvoj modro-zelenej infraštruktúry;

Ovzdušie a klíma

- Zvýšenie podielu OZE při výrobe energie a využívanie kolaboratívnej energetiky pri nakladani s prebytkami energie
- Dobudovanie infraštruktúry pre nízkoemisnú dopravu;
- Nástup nových technológii a digitalizícia a výrazný pokles pracovných miest v tradičných odvetviach
- Nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily vo vybraných sektoroch (sociálne služby);
- Neriešenie dlhodobej nezamestnanosti vybraných skupín obyvatelstva;

Talenty

- Únik talentov do iných regiónov a zahraničia;

Životné prostredie

Obehové (odpadové) hospodárstvo

- Nedostatočná pripravenosť ŽSK pri napĺňaní cieľov EÚ v obehovom hospodárstve (nakladaní s odpadmi);
- Nesystémový prístup riešenia obehového hospodárstva na miestnej a regionálnej úrovni;
- Nezáujem MSP a samosprávy na spolupráci v oblasti oběhového hospodárstva;

Voda

- Nárast rizika lokálnych povodní a iných extrémnych poveternostných vplyvov ako dôsledok zmeny klímy;
- Zvýšenie eutrofizácie vody v dosledku komunálneho znečistenia, poľnohospodárskej činnosti, apod.;
- Budovanie či rekonštrukcie vodných elektrární
- Pokračovanie ťažby štrkopieskov v korytách vodných tokov;

Ovzdušie a klima

- Rastúci ekonomický tlak spôsobujúci spaľovanie nekvalitných palív a odpadov v domácnostiach;
- Narastajúce znečistenie z dopravy, súvisejúce s nárastom jej intenzity;
- Rozrastanie urbanizačních i krajinných „ostrovov tepla“.

Pôda, biodiverzita a krajina

- Pokračovanie trendov nevhodného veľkoplošného poľnohospodárstva, ;
- Ďalšie rozširovanie nváznych a rozpínavých organizmov a naopak miznutie vzácnych a ohrozených pôvodných druhov organizmov;
- Svahové deformácie, svahové pohyby a iné geohazardy;
- Nízka odolnosť a adaptabilita ekosystémov na dopady zmeny klímy v krajine;
- Ohrozenie krajiny, vrátane pôdy, budovaním/rozširovaním priemyselných zôn
- Znižovanie plochy a kvality lesov;
- Absencia adaptívneho a integrovaného manažmentu biotopov, ekosystémov a krajiny;

• Pokračujúca podpora výmeny kotlov v domácnostiach • Podpora adaptačných opatrení na dopady zmeny klímy • Využitie finančnej podpory aktivit Zelenej dohody ***Pôda, biodiverzita a krajina*** • Využitie potenciálu pre udržateľné využívanie pôdy; • Prehodnotenie ÚPN miest a obcí v zmysle integrovaného manažmentu krajiny (realizácia RÚSES, dopracovanie manažmentových plánov pre CHÚ. Ochrana a rozširovanie bezzásahových území; ***EVVO (Environmentálne vzdelávanie, výchova a osveta)*** • Spracovanie a realizácia koncepcie EVVO ŽSK; • Realizácia osvetových a vzdelávacích akcií vedúci k nárastu záujmu spoločnosti o environmentálne témy; **Infraštruktúra** ***Preprava osôb a nákladov*** • Prevádzka plne funkčného IDS verejnej osobnej dopravy, s geografickou pôsobnosťou na celé územie Žilinského kraja a s prepojením na IDS územia Trenčianskeho kraja; • Realizácia terminálov a železničných tratí systému intermodálnej/kombinovanej dopravy v sieti Z TEN-T s očakávaniami odklonu od dominantního využívania diaľkovej NAD; • Realizácia výstavby doplnkovej vybavenosti na cestnej sieti podporujúca zvyšovanie bezpečnosti cestnej premávky; ***Nízkoemisná mobilita*** • Legislatívny balík EK „FIT for 55“, ktorého zámerom je prispôsobiť politiku EÚ aj v oblasti dopravy, vedúcu k zníženiu čistých emisií skleníkových plynov do roku 2030 najmenej o 55 percent v porovnaní s úrovňami z roku 1990, nasmerovanie k uhlíkovej neutralite v roku 2050; • Legislatívne úpravy - Vládny Návrh Zákona o podpore ekologických vozidiel cestnej dopravy, ktorý bude zaväzovať obstarávateľov služieb vo verejnom záujme; • Realizácia plánov výstavby vybavenosti pre nízkoemisnú mobilitu na cestnej sieti a v extravilánoch a intravilánoch miest; ***Dopravná infraštruktúra*** • Dokumentmi EK požadované dobudovanie siete Z TEN-T do roku 2030, jej vysoká kvalitatívna úroveň vytvára predpoklady na zlepšenie časových parametrov vonkajšej dopravnej dostupnosti ŽSK v európskom a celoštátnom kontexte; • Investície do opráv a obchvatov obcí a miest na cestách II. a III. triedy môžu prispieť nielen k zvýšeniu bezpečnosti	***EVVO (Environmentálne vzdelávanie, výchova a osveta)*** • Rozvoj konzumného spôsobu života; • Nedostatočný záujem obyvateľov o účinné riešenia zlepšenia ŽP Strata skúseností a vzťahov k prírode; **Infraštruktúra** ***Preprava osôb a nákladov*** • Chýbajúce/neuskutočnené projekty IDS, najmä však modernizácie regionálnych železničných tratí a hlavnej železničnej trate a staníc v úsekoch Trenčín – Žilina – Vrútky - Kraľovany – Poprad a Žilina – Čadca št. hr. SR/ČR a SR/PR tvoriacich jeden z plánovaných kľúčových prvkov IDS; • Neuskutočnené projekty dostavby TIP Žilina/Teplička nad Váhom a modernizácie tratí systému IKD v sieti Z TEN-T; • Chýbajúce plány a realizácia výstavby doplnkovej vybavenosti (odpočívadiel s dôrazom na vybavenosť pre diaľkové jazdy cestnej nákladnej dopravy) na sieti diaľnic, rýchlostných ciest a cest I. tr.; ***Nízkoemisná mobilita*** • Odkladanie resp. prijatie podstatne benevolentnejších legislatívnych noriem v oblasti politiky znižovania emisií skleníkových plynov v sektore dopravy v SR; • Nedodržanie plánov výstavby vybavenosti pre nízkoemisnú mobilitu na cestnej sieti a v extravilánoch a intravilánoch miest; ***Dopravná infraštruktúra*** • Snahy o revíziu lokalizácie siete TEN-T na Slovensku, ktoré sú v konflikte s geomorfologickými, demografickými a sídelnými danosti územia Slovenska determinujúcimi efektívnosť fungovania dopravného systému štátu a krajov; • Snahy o zmenu územno-správneho členenia krajov SR spojené s opustením princípov polycentričnosti usporiadania územia, s dôsledkom zvýšenia prepravnej náročnosti fungovania systému verejnej vybavenosti; • Pokračovanie v odďaľovaní realizácie dopravnej infraštruktúry siete Z TEN-T, ktorej uvedenie do prevádzky je z pozície EK predpokladané k roku 2030, s negatívnym dopadom na funkčnosť dopravného systému ako celku; • Pokračovanie v zanedbávaní starostlivosti o regionálnu a lokálnu dopravnú infraštruktúru (cesty II. a III. triedy, regionálne železničné trate) s negatívnym dopadom na bezpečnost prevádzky a dopravnú dostupnosť vidieckej krajiny;

cestnej premávky v obciach ale taktiež vytvárajú predpoklady pre kvalitnú dopravnú obsluhu vidieckych území;

- Programy a realizácia inteligentných dopravných systémov v mestách a ich FMO Žilinského kraja, zlepšujúce podmienky pre elimináciu dopravných kongescií a zároveň zlepšujúce dopravnú dostupnosť na všetkých úrovniach dopravnej obsluhy územia;
- Dobudovanie kostrovej a prípojnej siete cyklistických komunikácií a cyklotrás ŽSK;

Energetická infraštruktúra

- Rozvojové zámery Slovenskej elektrizačnej prenosovej sústavy a.s odstránia v rámci prenosovej sústavy v ŽSK nadmieru zaťažované profily prenosovej siete;
- Plánovaná výstavba nových 110 kV vedení na distribúciu elektrickej energie v Žilinskom kraji zlepší kvalitu prístupu domácností a hospodárskeho sektoru k elektrickej energii;
- Rekonštrukcie existujúcich plynárenských zariadení a zahusťovanie distribučnej siete v plynofikovaných obciach kraja;
- Zvýšenie energetickej efektívnosti budov vo vlastníctve ŽSK prispeje k zníženiu ekologickej záťaže územia ŽSK;

Digitálna infraštruktúra

- Realizácia 5G siete využiteľnej pre použitie technologických aplikácií a služieb internetu vecí (vrátane Inteligentných dopravných systémov), umelej inteligencie, virtuálnej a rozšírenej reality;

Sociálna stabilita

Sociálne služby

- Zmena modelu poskytovania a financovania služieb (integrácia);
- Občianska angažovanosť neformálnych skupín a zapojenie MVO;
- Využívanie nových, alternatívnych riešení;
- Možnosti viaczdrojového financovania a spoločných projektov;
- Možnosti multidisciplinárnej spolupráce inštitúcií;
- Metodická podpora obcí a poskytovateľov;
- Spoločné projekty obcí (úradovne);

Zdravotná starostlivosť

- Zmena modelu poskytovania a financovania služieb (integrácia);
- Možnosti viaczdrojového financovania a spoločných projektov;
- Redukcia programov realizácie inteligentných dopravných systémov na cestnej sieti v mestách a ich FMO ŽSK, ktorá neprispeje k eliminácii dopravných kogescií;

Energetická infraštruktúra

- Nedodržanie rozvojových plánov výstavby prenosovej a distribučnej sústavy v ŽSK ktoré sa prejaví stagnáciou a poklesom kvalitatívnej úrovne dostupnosti k elektrickej energii;
- Spoločnosť SPP – distribúcia neplánuje na území SR a ŽSK plynofikovať obce, ktoré sú v súčasnosti bez dodávok zemného plynu;

Digitálna infraštruktúra

- Zákon o umelej inteligencii, navrhnutý Európskou komisiou, reagujúci na existujúcu prax zneužívania jej nástrojov, bude obmedzovať vývoj a používanie umelej inteligencie v Európe v systémoch a aplikáciách verejných digitálnych služieb na všetkých úrovniach verejnej správy;

Sociálna stabilita

Sociálne služby

- Právna nestabilita;
- Pokles záujmu o prácu v sociálnych službách;
- Nárast klientov so zhoršeným zdravotným stavom;
- Nárast počtu osamelých seniorov;
- Nízke príjmy seniorov;
- Nízka dôvera seniorov k novým službám a novým technológiám;
- Nepružnosť štátneho systému v reagovaní na zmeny potrieb;

Zdravotná starostlivosť

- Demografický vývoj – starnutie a rast dopytu po ZS;
- Podfinancovanie služieb ZS (starnutie);
- Právna nestabilita;
- Pokles záujmu o prácu v zdravotníctve na Slovensku;
- Zhoršovanie zdravotného stavu obyvateľstva;
- Nedostatočné praktické vzdelávanie študentov;

Služby pre komunitu

- Nezáujem občanov o zapájanie sa do života komunity;
- Nedostatočné zdroje potrebné na financovanie komunitných služieb;
- Nedostatočné finančné zdroje na údržbu existujúcej infraštruktúry;

Dostupnosť bývania

- Absencia národnej stratégie a regionálnych stratégii podpory nájomného bývania;

• Možnosti multidisciplinárnej spolupráce inštitúcií a integrácie služieb aj na miestnej úrovni a na úrovni komunity; ***Služby pre komunitu*** • Podpora komunitných programov; • Možnosti viaczdrojového financovania a spoločných projektov; • Zdieľanie existujúcej infraštruktúry; ***Dostupnosť bývania*** • Možnosti verejno-súkromných partnerstiev pri výstavbe a prevádzke nájomného bývania; • Využitie Štátneho fondu rozvoja bývania a vznikajúcich finančných nástrojov podporujúcich výstavbu a prevádzku nájomných bytov; • Záujem samosprávy a developerov o tému; • Existencia a overovanie nových modelov v nájomnom bývaní a prepájanie nájomného bývania s ďalšími verejnými službami; • Zavedenie efektívnej sociálnej dávky podporujúcej prístup k bývaniu pre ohrozené skupiny (úpravy tzv.príspevku na bývanie); ***Prevencia a bezpečnosť*** • Pokles nezamestnanosti; • Možnosti podpory preventívnych programov; • Zvyšovanie miery spolupráce aktérov; **Identita a sebestačnosť** ***Kultúrne dedičstvo a živá kultúra*** • Kvalifikovaná pracovná sila na trhu práce pre KKP • Potenciál nových médií • Potenciál pre využitie histórie a tradícií v historických regiónoch kraja pre rozvoj kreatívneho priemyslu a celoročnú turistickú atraktivitu územia • Nové integrované formy prevádzky zariadení KD a KKP • Silný potenciál sektorov TĽK • Zvyšovanie atraktivity s využitím nových technológií, marketingu a prepájania • Aplikácia konceptu Nový Európsky Bauhaus – prepojenie kultury na regionálny rozvoj • Využitie prípravy na kandidaturu pre EHMK – Európske hlavné město kultury – mobilizácia aktérov a zdrojov pre dynamizáciu kultúrneho a kreatívneho priemyslu ***Miestna ekonomika, ekosystémové služby a sebestačnosť*** • Existujúci potenciál pre rozvoj malých podnikov • Vytvorenie lokálnych sietí producentov • Precízne P/H, agrolesníctvo • Propagácia produkt. balíkov v CR • Využitie kvalitných vôd, vodného bohatstva, kúpeľníctvo • Zelená obnova budov a energetiky • Využitie nových technológií a inovácií • Využívanie crowfundingu a iných foriem financovania	• Pretrvávajúci dôraz na osobné vlastníctvo bývania na úkor nájomného bývania; • Nedostupnosť vhodných pozemkov potrebných na výstavbu nových bytov /vhodných budov využiteľných pre potreby nájomného bývania; ***Prevencia a bezpečnosť*** • Odmietanie služieb „susedmi“ pre ohrozené skupiny; • Nárast počtu obyvateľov pod hranicou chudoby; • Pretrvávajúca nezamestnanosť obyvateľov s nízkym vzdelaním; • Pokračujúca generačná chudoba nielen v MRK, ale aj u obyvateľov žijúcich z nízkych príjmov; • Nezáujem obyvateľov nahlasovať trestnú a inú protispoločenskú činnosť (obavy o svoj život); **Identita a sebestačnosť** ***Kultúrne dedičstvo a živá kultúra*** • Strata záujmu o kultúrne hodnoty a dedičstvo • Nezvratný zánik „pamäte“ územia. • Slabá ochrana/financovanie záchrany kultúrnych pamiatok • Pokračovanie trendu využívania KD len na „kultúrne“ aktivity ***Miestna ekonomika, ekosystémové služby a sebestačnosť*** • Zmena klímy, zmena kvality a podmienok využívania ekosystémových služieb, • Zmena kvality a dostupnosti ekosystémových služieb, poškodenie krajiny, zelenej infraštruktúry mimoriadnymi prírodnými a klimatickými udalosťami... • Pandémia a iné hrozby • Nevysporiadanie vlastníckych vzťahov (KD, reštitúcie, pôda, obce a mestá) • Nedoriešenie rozporov záujmov Ochrany prírody a krajiny a sociálno-ekonomického rozvoja a uplatňovania vlastníckych vzťahov v území... (transformačné procesy...) • Zlá kvalita ovzdušia najmä v centrách osídlenia pre CR a atraktivitu územia • Dopad klimatických zmien na rozvoj cestovného ruchu • Nedostatočná inovatívnosť služieb v cestovnom ruchu a kultúre • Pokračujúci trend v upadaní ekonomiky vidieka • Klesanie dopytu po kultúre a cestovnom ruchu odvíjajúceho sa od ekonomickej situácie ***Udržateľná príroda a krajina*** • Zmena klímy, strata biodiverzity, poškodenie krajiny • Ďalšie zhoršovanie kvality ovzdušia v sídlach aj vplyvom nízkeho podielu čistých energií • Strata vzácnych ekosystémov aj z dôvodu rýchleho a nesystémového umiestňovania investícií ***Spolupráca v území, komunity, identita a atraktivita územia*** • Strata záujmu o kultúrne a spoločenské hodnoty

• Transformácia odborného vzdelávania pre potreby ME • Prítomnosť/blízkosť ďalších trhov • Vysoký podiel lesnej pôdy na pôdnom fonde kraja ako predpoklad pre rozvoj lesníctva a druhotného spracovania dreva • Medzisektorové integrované produkty CR • zvýšenie podielu agroekológie • Podpora mladých ľudí (aj na vidieku) prostredníctvom špecifických aktivít (coworkingy, inkubátory, kreatívne haby... v sektoroch KKP, miestnej ekonomiky…) • Sociálna ekonomika (riešenie miestnych verejných potrieb a inklúzie…) ***Udržateľná príroda a krajina*** • Potenciál rozvoja vďaka miestne špecifickým intervenciám • Vysoký podiel kvalitného prírodného prostredia z celkovej plochy kraja (ekologická stabilita) – udržateľné ekosystémové služby jako potenciálny faktor rozvoja a dosahovania klimatických cieľov a zachovania biodiverzity • Vytvorenie systému koordinácie – integrovaný manažment přírody a krajiny ***Spolupráca v území, komunity, identita a atraktivita územia*** • Aktivizácia a participácia verejnosti na veciach verejných • Využitie CLLD prístupu • Práca s mládežou a zapájanie do verejného života • Prítomnosť ľudí s podobnými záujmami a hodnotami • Potenciálny trend migrácie obyvateľstva (rodín) väčších z miest na vidiek (suburbanizácia) • Nadviazané cezhraničné partnerstvá • Posilňovanie spolupráce mesto - vidiek • Vytvorenie systému spolupráce a koordinácie aktérov • Podpora udržateľnosti a kvality kapacít (finančné nástroje, štandardy kvality, vzdelávanie...) • Využitie nových digitálnych nástrojov pre spoluprácu • Orientácia na všetky prvky komplexnej atraktivity a tvorbu hodnotovej identity územia z hľadiska stabilizácie mladých ľudí a rodín – zotrvanie v území • Rozvoj existujúcich partnerstiev a intenzifikácia cezhraničnej spolupráce s PL, ČR • Rozvoj spolupráce v rámci Karpatského oblúku • Využitie skúseností, dobrej praxe a priemet medzinárodných rozvojovýchg konceptov (rôzne agendy) pre regionálny, mestký rozvoj a rozvoj vidieka • Záchrana a zhodnotenie prvkov a objektov miestnej tradičnej architektury ako atraktorov pre CR a prvky miesne špecifickej identity	• Netolerantnosť (napr. inakosti) • Vysídľovanie (starnutie) • Nezáujem mladých o veci verejné, KD • Pokračujúce vyľudňovanie - exodus mladých a talentovaných ľudí mimo územia • Nefunkčný a neudržateľný systém podpory subjektov regionálneho rozvoja zo strany štátu • Chýbajúce funkčné systémy podpory kultúry, športu a práce s mládežou • Nevyhovujúci stav infraštruktúry slúžiacej kultúre, športu a voľnočasovým aktivitám mládeže • Oslabovanie „statusu“ a počtu regionalistov v mestskom, miestnom a vidieckom rozvoji + „zoštátňovanie“ regionálního rozvoja • Pokračujúca štátna „delefóbia“ (odpor vyšších riadiacich a územných úrovní zveriť a delegovať rozhodovani • Nekoncepčný prístup štátu ku koordináícii regionálneho rozvoja, praktická neexistencia systémových finančných nástrojov, • Neexistujúci systém prípravy kapacít pre regiolnálny, mestský rozvoj a rozvoj vidieka • Nepodchytenie potenciálu mladých ľudí od predprimárneho vzdelávania ku „identite“ regiónu

SWOT ANALÝZY SUBREGIÓNOV

Subregion Horné Považie

Silné stránky (S)	Slabé stránky (W)
Inovácie a vzdelávanie • Prítomnosť IT sektoru v Žiline a okolí zahŕňajúca koncentráciu high-tech firiem, startupov a vysoko rozvinutú inovačnú infraštruktúru a infraštruktúru káblových optických sietí; • Najkomplexnejšia a aktívna univerzita v Žiline v kontexte prítomnosti celého spektra vzdelávacích inštitúcií; **Infraštruktúra** • Územie ŽSK v regiónoch Horné Považie a Kysuce je križovatkou koridorov a dopravných módov cestnej, železničnej a intermodálnej siete Z TEN-T v smeroch sever-juh a východ-západ, čo podmieňuje jeho potenciálne kvalitnú dopravnú dostupnosť v európskom až regionálnom kontexte; • Dostupnosť osídlenia regiónu cestami II. a III. triedy ktorých lokalizácia je dlhodobo stabilizovaná; **Sociálna stabilita** • Široké spektrum poskytovaných sociálnych služieb vrátane existujúcej siete centier právnej pomoci a pomoci ženám ohrozeným násilím; **Identita a sebestačnosť** • Vybudovaná sieť kúpeľov, spa a wellness, atraktívne turistické lokality doplnené o rozširujúcu sa sieť cyklotrás;	**Životné prostredie** • Dopady zmeny klímy v meste Žilina posilnené jeho lokalizáciou v kotline, ovplyvnené znečistením ovzdušia silným dopravným zaťažením AD; **Infraštruktúra** • Nekompletné diaľnice D1 a D3 podmieňujú vysokú dopravnú záťaž osídlením prechádzajúcich ciest I/18 a I/11 suplujúcich ich funkciu, čím znižujú kvalitu života obyvateľov dotknutých miest a obcí; • Neskompletizovaný TIP Žilina/Teplička neprispieva k plnému využitiu jeho projektových kapacít; • Stavebno technické a prevádzkové parametre regionálnej železničnej trate Žilina – Rajec sú v súčasnosti kvalitatívne nevyhovujúce, nespĺňajú požiadavky na zaradenie do IDS;
Príležitosti (O)	**Ohrozenia (T)**
Inovácie a vzdelávanie • Rozvoj nových perspektívnych sektorov podporovaný sieťovaním, medzi sektorovou spoluprácou v prostredí zdravého ekonomického mixu územia subregiónu; **Infraštruktúra** • Prevádzka plne funkčného IDS verejnej osobnej dopravy s geografickou pôsobnosťou na celé územie Žilinského kraja prepojeného na územie Trenčianskeho kraja; • Dokončenie výstavby diaľnice D1 v úseku Lietavská Lúčka – Dubná Skala, modernizácia hlavnej železničnej trate Žilina – Vrútky – Liptovský Mikuláš – Poprad zlepší parametre všetkých úrovní dopravnej dostupnosti regiónu; Uvedenie do praxe funkčních inteligentních dopravných systémov cestnej dopravy v FMO Žilina;	**Inovácie a vzdelávanie** • Odliv mladých, únik talentov a pedagogických zamestnancov (a ich starnutie) do iných regiónov a zahraničia; **Životné prostredie** • Nárast rizika lokálnych povodní a sucha ako dôsledok zmeny klímy; **Infraštruktúra** • Chýbajúce/neuskutočnené projekty IDS, najmä však modernizácie regionálnej železničnej trate Žilina - Rajec a hlavnej železničnej trate v úsekoch Trenčín - Žilina – Vrútky - Kraľovany - Poprad, tvoriacich jeden z plánovaných kľúčových prvkov IDS; • Nevybudovanie cyklistickej komunikácie Žilina – Varín – Vrútky spôsobí neprepojenosť kostrovej siete cyklistických komunikácií ŽSK a SR;

Subregión Kysuce

Silné stránky (S)	Slabé stránky (W)
Inovácie a vzdelávanie • Relatívne vysoký počet podnikajúcich osôb (SZČO); • Existujúci priemysel v regióne; • Existencia dostatočného počtu SOŠ; • Dlhodobý pozitívny trend vo vývoji zamestnanosti v regióne; **Životné prostredie** • Vysoký stupeň ekologickej stability krajiny vďaka jestvujúcej ochrane územia; • Vysoká lesnatosť územia; • Vysoký počet zrealizovaných projektov so zameraním na zadržiavanie vody v krajine v porovnaniu s inými subregiónmi ŽSK; • Vysoký podiel zásobovania pitnou vodou; • Dostatok vodných zdrojov; • Existencia historických štruktúr krajiny (dedičstvo využitia zeme); **Infraštruktúra** • Územie ŽSK v regiónoch Horné Považie a Kysuce je križovatkou koridorov a dopravných módov cestnej, železničnej a intermodálnej siete Z TEN-T v smeroch sever-juh a východ-západ, čo podmieňuje jeho potenciálne kvalitnú dopravnú dostupnosť v európskom až regionálnom kontexte; • Dostupnosť osídlenia regiónu cestami II. a III. triedy ktorých lokalizácia je dlhodobo stabilizovaná; • Dostatočná kapacita energetickej siete; • Plynofikácia regiónu, existencia hlavných trás plynovodov; **Sociálna stabilita** • Existencia rôznych typov (diverzita) poskytovateľov sociálnych služieb, poskytujúcich široké spektrum služieb; • Silná angažovanosť ŽSK v sociálnych službách a v zdravotníctve; • Sociálna infraštruktúra v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK; • Komplexné poskytovanie ústavnej a ambulantnej zdravotnej starostlivosti; **Identita a sebestačnosť** • Relatívne priaznivá populačná krivka v porovnaní s inými regiónmi v SR; • Dobre rozvinutá cezhraničná spolupráca s Poľskom a Českou republikou; • Silný pocit identity s prirodzeným regiónom Kysuce; • Existencia turisticky atraktívnych lokalít;	**Inovácie a vzdelávanie** • Nedostatočná finančná podpora (micro) podnikania; • Zaostávanie v inováciách; • Absencia univerzity 3. veku a nízka účasť obyvateľov na CŽV; **Životné prostredie** • Absencia systému obehového hospodárstva a nízke povedomie o obehovom hospodárstve (EVVO); • Chýbajúca technológia pre nakladanie s odpadom; • Nedostatočná kapacita skládok; • Znečistenie ovzdušia lokálnymi zdrojmi, dopravou a cezhraničným znečistením; • Absencia retencie a znovuvyužitia vody (vr. „sivej“ vody); • Lesné hospodárstvo s dlhodobým prekračovaním ťažbových možností a odumieraním smrečín (Kysuce sú oblasťou s dlhodobo najhorším zdravotným stavom lesov v porovnaní s inými subregiónmi); • Hornaté územie vo flyšovom pásme s vysokou hustotou lesných dopravných ciest s negatívnym vplyvom na vysoký povrchový odtok vody; • Pretrvávajúce spaľovanie haluziny pri lesníckych prácach; **Infraštruktúra** • Doprava je prioritný zdroj imisií prekračujúcich povolené limity znečisťujúcich látok v mestách a obciach ležiacich pozdĺž cesty I/11 E75; • Nekompletná diaľnica D3 a rýchlostná cesta R5 podmieňujú vysokú dopravnú záťaž osídlením prechádzajúcej cesty I/11 suplujúcej ich funkciu, čím znižujú kvalitu života obyvateľov dotknutých miest a obcí; • Nevyhovujúce stavebno technické a prevádzkové parametre regionálnej železničnej trate Čadca – Makov; • Nekompletná modernizovaná železničná a intermodálna trať Žilina – Čadca – št.hr. SR ČR a št. hr. SR/PR; • Neuspokojivý stavebnotechnický stav a v niektorých úsekoch kapacitné možnosti ciest I., II. a III. triedy a miestnych ciest; • Absencia obchvatov/modernizovaných prieťahov miest a obcí cestou II/487 na úseku Čadca - Turzovka - Makov; • Absencia paralelnej – s riekou Kysuca pravobrežnej - cestnej komunikácie s cestou I/11 v úseku Ochodnica – Kysucké Nové Mesto – Žilina, podorujúcej efektívnu dopravnú obsluhu územia; • Pokrytie obcí mimo intenzívne osídlených území, časti obcí kopaničiarskeho charakteru a rozsiahleho horské

• Široká sieť cyklotrás;	územia len signálom 3G siete (nie LTE/5G), prípadne bez pokrytia signálom; **Sociálna stabilita** • Nedostatočná finančná podpora (micro) podnikania; • Zaostávanie v inováciách; • Absencia univerzity 3. veku a nízka účasť obyvateľov na CŽV; **Identita a sebestačnosť** • Nedostatočná kvalita služieb v cestovnom ruchu a kultúre vrátane kvality ľudských zdrojov; • Nízka miera využívania poľnohospodárskej pôdy;
Príležitosti (O)	**Ohrozenia (T)**
Inovácie a vzdelávanie • Absencia systému obehového hospodárstva a nízke povedomie o obehovom hospodárstve (EVVO); • Chýbajúca technológia pre nakladanie s odpadom; • Nedostatočná kapacita skládok; • Znečistenie ovzdušia lokálnymi zdrojmi, dopravou a cezhraničným znečistením; • Absencia retencie a znovuvyužitia vody (vr. „sivej“ vody); • Lesné hospodárstvo s dlhodobým prekračovaním ťažbových možností a odumieraním smrečín (Kysuce sú oblasťou s dlhodobo najhorším zdravotným stavom lesov v porovnaní s inými subregiónmi); • Hornaté územie vo flyšovom pásme s vysokou hustotou lesných dopravných ciest s negatívnym vplyvom na vysoký povrchový odtok vody; • Pretrvávajúce spaľovanie haluziny pri lesníckych prácach; **Životné prostredie** • Dobudovanie infraštruktúry pre nízkoemisnú dopravu (elektromobilita); • Ďalšia podpora výmeny kotlov v domácnostiach – podpora využívania ekologických zdrojov a zníženie spôsobu vykurovania pevným palivom; • Dôslednejší prechod na obehové hospodárstvo; • Vybudovanie zariadenia na energetické využívanie zmesových komunálnych odpadov (spaľovňa); • Obnova zastaralého technického vybavenia a vozového parku v oblasti odpadového hospodárstva a životného prostredia; • Dobudovanie siete plynovodov, optických sietí, kanalizácií a vodovodov na Dolných Kysuciach; • Rozšírenie mobilného signálu a sietí LTE/5G;	**Inovácie a vzdelávanie** • SOŠ – obmedzené kapacity študijných odborov, kde dopyt výrazne prevyšuje ponuku; **Životné prostredie** • Nedostatočná pripravenosť pri napĺňaní cieľov v obehovom hospodárstve (nakladanie s odpadmi) a pripravované zrušenie skládok komunálneho odpadu; • Znečistenie ovzdušia spalinami zo spaľovne nebezpečných odpadov v KNM; • Slabá finančná podpora pri výmene zdrojov vykurovania, vysoké náklady OZE – stagnácia znižovania znečisťovania ovzdušia z lokálnych zdrojov ako dôsledok energetickej chudoby; • Pomalý postup budovaní plynovodov, kanalizácií a vodovodov; **Infraštruktúra** • Chýbajúce/neuskutočnené projekty IDS, najmä však modernizácie regionálnej železničnej trate Čadca - Makov a hlavnej železničnej trate v úsekou Žilina – Čadca št. hr. SR/ČR a PR tvoriacich jeden z plánovaných kľúčových prvkov IDS; • Odďaľovanie výstavby diaľnice D3 v úseku Žilina - Čadca, modernizácie hlavnej železničnej trate Žilina – Čadca; • Pomalý rozvoj infraštruktúry optického internetu, pretrvávajúci nedostatok pokrytia územia mobilným signálom a sieťou LTE/5; **Sociálna stabilita** • Nedostatočné kapacity v sociálnych zariadeniach, dlhé poradovníky a čakacie lehoty (vysoký dopyt na umiestnenie žiadateľov do sociálneho zariadenia pre deti aj dospelých);

• Ku krajine šetrné vodozádržné opatrenia v regióne, využitie pripravovanej Stratégie vodozádržných opatrení v povodí rieky Kysuca; **Infraštruktúra** • IDS verejnej osobnej dopravy, zlepší dopravnú dostupnosť územia ekologicky prijateľnejšou dopravnou alternatívou; • Dobudovanie bezpečnej cestnej infraštruktúry, rešpektujúcej bicyklistov i chodcov, požiadavky na ochranu životného prostredia na regionálnej a lokálnej úrovni.; • Výstavba diaľnice D3 v úseku Žilina - Čadca, modernizácia hlavnej železničnej trate Žilina – Čadca zlepší parametre všetkých úrovní dopravnej dostupnosti regiónu; • Uvedenie do praxe funkčních inteligentních dopravných systémov cestnej dopravy v FMO Čadca a Kysucké Nové Mesto; **Sociálna stabilita** • Zvýšenie konkurencie v prostredí sociálnych služieb; • Vybudovanie dostatočného počtu sociálnych, resp. nájomných bytov, najmä pre mladé začínajúce rodiny; • Zabezpečenie dostatočných kapacít odborných a všeobecných lekárov vrátane pediatrov; **Identita a sebestačnosť** • Rozvinutie zážitkového cestovného ruchu, zameranie na rodinnú turistiku a environmentálne šetrný cestovný ruch; • Podpora identity lokálnych výrobcov a miestnych značiek; • Väčšia rozmanitosť v ponúkaných aktivitách cestovného ruchu a turizmu; • Marketing významných osobností regiónu aj zo súčasnosti – šport, veda, kultúra, remeslá; • Vytvorenie stratégie marketingovej podpory malých miestnych výrobcov a remesiel, ich propagácia a priestor na ich integráciu (pravidelné miestne trhy);	• Vysoké ceny materiálov a nedostatočné kapacity vhodných lokalít, zastaralá inžinierska aj cestná infraštruktúra pre výstavbu nájomných a sociálnych bytov; • Nedostatok kvalifikovaného odborného zdravotného personálu, slabé vybavenie ambulancií, veľký odliv mladých lekárov z regiónu, vysoký vek momentálne slúžiaceho personálu, vrátane zdravotných sestier, nevyhovujúce priestory ambulancií a čakární; **Identita a sebestačnosť** • Nedostatočná kvalita služieb v cestovnom ruchu a kultúre vrátane kvality ľudských zdrojov · nízka miera využívania poľnohospodárskej pôdy;

Subregion Orava

Silné stránky (S)	Slabé stránky (W)
Inovácie a vzdelávanie • Špecifická pracovná sila – pracovitosť, disciplína, chuť pracovať, manuálna zručnosť a vynaliezavosť; • Existencia rozvojových inštitúcií (2x MAS, RRA, Klaster Orava; • Existencia silných zamestnávateľov z oblasti priemyslu; **Životné prostredie** • Prírodný potenciál, existencia NP Západné Tatry, Oravská priehrada; **Infraštruktúra** • Región Orava je súčasťou cestnej siete TEN–T, čo podmieňuje jeho potenciálne kvalitnú cestnú dostupnosť v európskom až regionálnom kontexte; • Vzhľadom k rozsiahlemu vidieckemu osídleniu kultúrnej krajiny Oravy je na území regiónu rozvinutá sieť ciest II. A III. tr. zabezpečujúcich primeranú dopravnú dostupnosť osídlenia; • Dostatočná kapacita distribučnej energetickej siete; **Sociálna stabilita** • Rastúci demografický trend (v pôrod.); • Dostupnosť zdrav. infraštruktúry v každom okrese do 30 min.; • Súdržnosť rodín – tradičná rodina; **Identita a sebestačnosť** • Tradície, kultúra a podujatia s celoslovenským významom (remeslo, historickí dejatelia – P. O. Hviezdoslav, M. Kukučín, …); • Pamiatky UNESCO; • Cezhraničná spolupráca; • Veľmi silná identita, lokálpatriotizmus; • Národný význam Oravského regiónu v cestovnom ruchu; • Vybudovaná a značená sieť turistických trás a chodníkov, vhodné podmienky pre horskú turistiku, extrémne športy (skalolezectvo, rafting, splavy, downhill...);	**Inovácie a vzdelávanie** • Nesúlad odborného vzdelávania s potrebami trhu práce (napr. CR); • Nedostatočná kapacita v predškolských zariadeniach; • Ekonomická emigrácia; • Absencia inštitúcií a parkov VaV, slabý transfer inovácií a výsledkov VaV **Životné prostredie** • Zlá kvalita aj kvantita lesov (drevnej hmoty); • Znížená kvalita ovzdušia vplyvom lokálneho vykurovania (pevné palivá) a veľké zdroje znečistenia; • Nedostatočne dimenzovaná energetická sieť pre OZE (napr. TČ); • Okres Námestovo – absencia plynofikácie; • Nedobudovaná kanalizačná sieť; • Existencia environmentálnych záťaží (hlavne v brownfieldech Široká, Istebné) v okrese DK; • Kritický stav v odpadovom hospodárstve v okrese Dolný Kubín; **Infraštruktúra** • Stavebno technické a prevádzkové parametre cesty I/59 E77 AGR, zaradenej do Súhrnnej TEN-T siete, na väčšine úsekov trasy prechádzajúcej cez osídlené územia miest a obcí, sú v súčasnosti na úrovni zodpovedajúcej regionálním cestám; • Nevyhovujúci stavebno technický stav mostných objektov na cestách I. až III. tr.; • Stavebno technické a prevádzkové parametre regionálnej železničnej trate Kraľovany – Trstená nezodpovedajú požiadavkám kladeným na zabezpečenie prevádzky regionálních tratí; • V okrese Námestovo absentuje lokalizácia železničnej trate, dopravná dostupnosť je zabezpečená cestnou dopravou; • Z hľadiska kvality dopravných služieb nevyhovujúca železničná stanica Kráľovany, ležiaca na hlavnej trati Žilina – Vrútky – Poprad, zabezpečuje jediný prístup k diaľkovej rýchlikovej osobnej doprave pre územie Oravy, v súčasnosti s minimálním počtom zastavení rýchlikov; **Sociálna stabilita** • Odliv ľudí zo subregiónu;

	• Starnutie populácie; • Nedostatok poskytovateľov sociálnych služieb v rodinnom prostredí (komunitní pracovníci, opatrovateľky), resp. málo kvalifikovaných pracovníkov, nízka miera ocenenia; • Nedostatok nájomných bytov (štartovacie bývanie, 3-stupňové bývanie); • Chýbajúce zariadenia sociálnych služieb, denných stacionárov; **Identita a sebestačnosť** • Nevyhovujúca kultúrno-kreatívno-komunitná infraštruktúra; • Nedostatočný PR a marketing v CR a subregiónu • Existencia „šedej" ekonomiky najmä v CR (ubytovanie) a drobnej výrobe potravín (bariéry hygieny a veteriny); • Sieťovanie rozvojových inštitúcií, verejného a súkromného sektora;
Príležitosti (O)	**Ohrozenia (T)**
Inovácie a vzdelávanie • Duálne vzdelávanie; • Podpora neformálneho vzdelávania pre potreby trhu práce (služby v CR, ...); • Vytváranie MŠ rodinného typu (malokapacitné – prekonať bariéry); • Sociálne podniky; • Podpora mikropodnikov (živnostníkov a SHR) a rodinných firiem a fariem; • Ďalšie spracovanie P/H produkcie – prvovýroba, akvakultúra (využitie CR); • Vytvorenie systému fin. nástrojov na úrovni ŽSK: krátke dodávateľské reťazce, podpora regionálneho označovania, potravinové koworkingy (+inkubátory) ..., marketing reg. produktov, udrž. kapacity; • Podpora podnikania – koworkingy, technologické inovácie, podpora miestnych start-up, spin-off, ...; **Životné prostredie** • Rozvoj OZE (napr. prechod z pevného paliva na OZE = TČ); **Infraštruktúra** • Prevádzka funkčného IDS verejnej osobnej dopravy, zlepší dopravnú dostupnosť územia ekologicky prijateľnejšou dopravnou alternatívou; • Realizácia výstavby rýchlostnej cesty R3 v úseku Tvrdošín – Dolný Kubín - Hubová, modernizácia železničnej trate a staníc Kraľovany - Dolný Kubín - Trstená zlepší parametre všetkých úrovní dopravnej dostupnosti regiónu;	**Inovácie a vzdelávanie** • Zotrvanie neprimeranej regulácie rozvoja malého farmárstva, potravinárstva a rodinných podnikov; • Ďalšie oslabovanie lesníctva a drevárstva bude prinášať ďalšiu stratu pracovných miest; • Príliš jednostranné zameranie ekonomiky na automobilový priemysel spojený so subdodávkami pre automobilový priemysel; **Životné prostredie** • Legislatívne normy v oblasti ochrany ŽP ako bariéra rozvoja CR a socio-ekonomických aktivít (lesníctvo a súvisiace odvetvia...); • Pokračujúce znižovanie kvality ovzdušia vplyvom cezhraničného znečisťovania z PL (Katovická oblasť); • Znečisťovanie z priemyselných prevádzok; **Infraštruktúra** • Dopravné kolapsy z dôvodu havárií zanedbanej údržby cestnej a mostnej infraštruktúry; • Chýbajúce/neuskutočnené projekty IDS, najmä však modernizácie regionálnej železničnej trate Kraľovany - Trstená, tvoriacej jeden z plánovaných kľúčových prvkov IDS; • Chýbajúce/neuskutočnené projekty výstavby rýchlostnej cesty R3 v úseku Trstená – Hubová podmieňujú uvoľnenie kapacít cesty I/59 E77 AGR ktoré je potrebné rezervovať pre funkčný IDS;

• Realizácia kostrovej siete cyklistických komunikácií ŽSK; **Sociálna stabilita** • Starostlivosť o seniorov v rodinnom prostredí (silná súdržnosť rodín...); **Identita a sebestačnosť** • Cezhraničná spolupráca – doprava, CR, kultúra a pamiatky, vzdelávanie, …; • Cyklotrasy a cyklodoprava – najmä prepojenie s inými regiónmi a prepojením na miestnu ekonomiku; • Zlepšenie spolupráce verejnej správy a S-E partnerov; • Jednotný, koordinovaný a udržateľný systém propagácie CR a podpory služieb; • Skvalitnenie infraštruktúry pre podporu živej kultúry (kultúrne domy, amfiteátre...); • Využitie brownfieldov pre živú kultúru, miestnu ekonomiku a komunitný rozvoj;	• Nevybudovanie kostrovej cyklistickejsiete na území Oravy spôsobí neprepojenosť kostrovej siete cyklistických komunikácií ŽSK a SR; **Identita a sebestačnosť** • Pretrvávajúca devastácia technického stavu kultúrnych pamiatok kvôli nezáujmu a nedostatku finančných zdrojov;

Subregion Liptov

Silné stránky (S)	Slabé stránky (W)
Inovácie a vzdelávanie • Prítomnosť 2 VŠ (LM a RK); **Životné prostredie** • Príroda, chránené územia, veľká diverzita územia, prírodné dedičstvo – významné krasové územia; • Termálne vody (aj pre CR); • Vysoká napojenosť na verejné siete (vodovod a kanalizácia); **Infraštruktúra** • Región Liptov je súčasťou cestnej a železničnej siete Z TEN–T, čo podmieňuje jeho potenciálne kvalitnú dopravnú dostupnosť v európskom až regionálnom kontexte; • Vzhľadom k rozsiahlemu vidieckemu osídleniu kultúrnej krajiny Liptova a k lokalizácii početných centier a zariadení cestovného ruchu je na území regiónu rozvinutá sieť ciest II. a III. tr. zabezpečujúcich primeranú dopravnú dostupnosť osídlenia; • Dostatočná kapacita distribučnej energetickej siete; • Plynofikácia regiónu, existencia hlavných trás plynovodov; **Sociálna stabilita** • Dostupnosť zdravotnej starostlivosti; **Identita a sebestačnosť** • História, kultúrne tradície, kultúrne pamiatky – najvyšší počet v (452), kultúrna infraštruktúra – galérie, múzeá ...; • Silné postavenie CR, možnosti na šport, vysoký počet dobre značených turistických trás… (systém správy údržby zariadení; • Značka LIPTOV ako značka destinácie; • Najviac značených turistických trás; • Miestne organizácie rozvoja (MAS, OCR, MVO); • Športová infraštruktúra; • Ľahká dostupnosť atraktivít územia (miestna);	**Inovácie a vzdelávanie** • Odliv mladých „mozgov“ (práca, životné prostredie a bývanie – vysoké ceny nehnuteľností), zapojenie mladých do spolurozhodovania v rámci občianskej spoločnosti; • Nedostatok kvalifikovaného personálu – SOŠ; • Nízke zapojenie potenciálu akademického sektora do miestnych vecí verejných (skoro nulový podiel výskumu na edukačnom (menia sa podmienky a usmernenia od Akreditačnej komisie...); **Životné prostredie** • Neudržateľnosť (ekológia, územný rozvoj, zlá kvalita ovzdušia… overturizmus – preťaženosť územia) – dopady; • Environmentálne záťaže – doprava (do dobudovania diaľničných úsekov...), výroba celulózy (v regióne); • Odpadové hospodárstvo; • Zásahy do jedinej divokej rieky Belá; **Infraštruktúra** • Európska ťažká nákladná automobilová doprava vedená po ceste I/59 AGR E 77 pretína chránené územia Natura 2000 v úseku Národných parkov Nízke Tatry a Veľká Fatra čím znehodnocuje ekologické parametre cenného prírodného prostredia; • Nedobudovaná cyklistická infraštruktúra chýba predovšetkým v sektore cestovného ruchu; • Investičný dlh spočívajúci v neuspokojivom stavebnotechnickom stave a v niektorých úsekoch i nedostatečných kapacitných možnostiach ciest I. a II. triedy, zabezpečujúcich rozhodujúce výkony regionálnej dopravnej obsluhy územia, sa premieta do bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky; • Dopravná obsluha obce Demänovská dolina a medzinárodného střediska cestovného ruchu Jasná, zabezpečovaná výhradne IAD, zapríčiňuje už v súčasnosti jej kritický stav so široko spektrálním negatívnym dopadom na životné prostredie; **Sociálna stabilita** • Bezpečnosť cestnej premávky; • Marginalizované skupiny – individuálne riešenia…; **Identita a sebestačnosť** • Zanedbanie údržby kultúrneho dedičstva – a slabé zhodnocovanie KD… • Silná orientácia na CR a nie potreby napr. bývania a infraštruktúry mladých ľudí... slabá ekonomická diverzifikácia • Nedostatok udržateľných kapacít pre rozvoj a funkčný systém spolupráce verejnej správy, medzisektorovej

	spolupráce, podnikateľov, nezisku, ochrany prírody…, slabá medziobecná spolupráca;
Príležitosti (O)	**Ohrozenia (T)**
Inovácie a vzdelávanie • Aplikovaný výskum – systémovejšie prístupy…); • Podpora malých a stredných podnikov s ekologickou výrobou; • Prepojenie trhu práce, celoživotného poradenstva a vzdelávania; **Životné prostredie** • Ekologická destinácia – horský región; • Využitie potenciálu vodnej nádrže Liptovská Mara; • Pozemkové úpravy; **Infraštruktúra** Prevádzka funkčného IDS verejnej osobnej dopravy na území Liptova zlepší dopravnú dostupnosť územia ekologicky prijateľnejšou dopravnou alternatívou; • Výstavba diaľnice D1 v úseku Turany – Hubová, modernizácia hlavnej železničnej trate Žilina – Vrútky – Liptovský Mikuláš – Poprad, vrátane jej preložky v Liptovskom Mikuláši zlepší parametre všetkých úrovní dopravnej dostupnosti regiónu; • Uvedenie do praxe funkčních inteligentních dopravných systémov cestnej dopravy v FMO Liptovský Mikuláš a Ružomberok; **Sociálna stabilita** • Cielená migrácia; • Podpora všetkých foriem bývania; • Strategický prístup k podpore mladých a seniorov; **Identita a sebestačnosť** • Funkčné a spolupracujúce organizácie; • Medzinárodná spolupráca (Karpatský dohovor); • Obnova a využitie technických pamiatok; • Model starostlivosti o kultúrne pamiatky;	**Inovácie a vzdelávanie** • Slabá inovačná schopnosť územia v rozhodujúcich sektoroch; • Nízky podiel MSP; **Životné prostredie** • Klimatické zmeny (CR, príroda); • Neekologické výroby (celulóza); **Infraštruktúra** • Chýbajúce/neuskutočnené projekty IDS, najmä však modernizácie železničnej trate hlavnej železničnej trate v úsekou Žilina – Vrútky – Liptovský Mikuláš - Poprad tvoriacich jeden z plánovaných kľúčových prvkov IDS; • Odďaľovanie realizácie výstavby diaľnice D1 v úseku Turany – Hubová zvýši úroveň kritického dopadu prevádzky automobilovej dopravy na životné prostredie v území koridoru ležiaceho medzi Národnými parkmi Malá a Veľká Fatra; **Sociálna stabilita** • Demografický vývoj; **Identita a sebestačnosť** • Korupcia a politické cykly; • Nestrategické rozhodovanie o investíciách do územia; • Majetkovo-právne vysporiadanie; • Časté zmeny legislatívy; • Nedobudovanie a podpora rozvojových kapacít územia; • Nízka adresnosť daní a podpory ŠR, finančné nástroje;

Subregion Turiec

Silné stránky (S)	Slabé stránky (W)
Inovácie a vzdelávanie • Medicínske zázemie (inštitucionálne a VaV, Jesseniova lekárska fakulta); • Strojárenská tradícia; • Farma (morky), syráreň, bryndziareň, piškotáreň; • Gymnázium v T. Tepliciach (zamerané na programovanie); • Existencia Klimatického centra a jeho potenciál na medziregionálnu spoluprácu; **Životné prostredie** • Príroda a prírodné krásy (M. a V. Fatra), zachovalé prírodné prostredie; • Necpalský prameň vo V. Fatre (najväčšia výdatnosť v rámci Európy); • CHKO a NP; • Voda, minerálne pramene a pitná voda; • Turček – zásobáreň pitnej vody; • Pasienky a pôda; • Kultúrna krajina – obrábaná pôda, vzťah k pôde; • Mokrade; **Infraštruktúra** • Región Turiec je križovatkou cestnej siete Z TEN-T, zároveň je súčasťou železničnej siete Z TEN–T, čo podmieňuje jeho potenciálne kvalitnú dopravnú dostupnosť v európskom až regionálnom kontexte; • Vzhľadom k rozsiahlemu vidieckemu osídleniu kultúrnej krajiny Turca je na území regiónu rozvinutá sieť ciest II. a III. tr. zabezpečujúca primeranú dopravnú dostupnosť vidieckeho osídlenia; **Sociálna stabilita** • Najväčší nárast počtu miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov; • Medicínske zázemie; • Dostupnosť obecných nájomných bytov; **Identita a sebestačnosť** • Kultúrne dedičstvo (hmotné a nehmotné) celoslovenského významu, dom Mikuláša Galandu; • Kreatívny priemysel – divadlá, moderné umenie, umelecké centrum, potenciál pre KKP, remeselníci; • Príklad dobrej praxe – dobrá spolupráca v rámci vidieku subregiónu (Horný Turiec); • Ubytovacie zariadenie Čremošné; • Športový rybolov a chov rýb; • Hasičský šport; • Motokros v Sloven. Pravne a Rakša (majstri Európy v rámci dorastu) – napr. budúce tréning. - výcvik. Centrum;	**Inovácie a vzdelávanie** • Študijné programy v oblasti obhospodarovania pôdy a využívania krajiny; • Spolupráca VS s územím je na slabej úrovni – roztrieštenosť vzťahov; • Odliv mladých ľudí z regiónu; • Chýbajúce doplnkové služby (stravovacie,...); • Chýbajú odbytové reťazce; • Nízka úroveň digitálnych zručností; • Hrozí nedostatok vzdelávacích inštitúcií na H. Turci; **Životné prostredie** • Zlá kvalita ovzdušia; • Zhoršujúce sa život. prostredie vplyvom lokálneho vykurovania; **Infraštruktúra** • Kritická vnútorná dostupnosť centra FMO Martin/Vrútky v špičkových hodinách prostredníctvom IAD, podmienená absenciou a odďaľovaním výstavby rýchlostnej cesty R3 jako obchvatu města Martin; • Nedobudované, neprepojené a neudržiavané cyklotrasy na území Horného Turca nevytvárajú kvalitné podmienky pre bezemisnú dopravnú dostupnosť vidieckeho osídlenia; **Sociálna stabilita** • Starnutie obyvateľstva; • H. Turiec slabá dostupnosť terénnej opatrovateľskej starostlivosti; **Identita a sebestačnosť** • Kontrast v príležitostiach H. a D. Turca; • Rozdrobené vlastnícke vzťahy; • Nevyužitý turistický potenciál a chýbajúce služby a INFŠ v CR; • Nerozvinutý CR a slabý destinačný manažment; • Chýbajúca nezávislá autorita v CR; • Rozdielne vnímanie okresu MT a TR; • Nerovnomerná kvalita života subregiónu Turiec; • H. Turiec najslabší región v rámci ŽSK; • Neexistuje informačná a poradenská platforma/inštitúcia, zabezpečujú poradenstvo a implementáciu projektov;

• Martin – metropola Turca s bohatou históriou – Matica Slovenská, Slovenské národné múzeum, jedno z prvých slovenských gymnázií (druhé je v Kláštore pod Znievom), boli podpísané dve Memorandá slovenského národa (1861 a 1991) a v roku 1918 Martinská deklarácia;	
Príležitosti (O)	**Ohrozenia (T)**
Inovácie a vzdelávanie • Rozvoj podnik. príležitostí a zamestnanosti po napojení na nadradenú doprav. INFŠ (cestnú a železničnú); • Vznik národného ústavu pre Alzheimerovu chorobu v Mošovciach; • Rastúci záujem o prírodné materiály – ovčia vlna; • Rastúci záujem o lokálne produkty; • Strieborná ekonomika (napr. služby, ...); **Životné prostredie** • Geotermálny potenciál územia – napr. na využitie OZE; **Infraštruktúra** • Prevádzka plne funkčného IDS verejnej osobnej dopravy, zlepší dopravnú dostupnosť územia ekologicky prijateľnejšou dopravnou alternatívou; • Výstavba diaľnice D1 v úseku Turany – Hubová, rýchlostnej cesty R3 Martin – Horná Štubňa, modernizácia hlavnej železničnej trate Žilina – Vrútky - Liptovský Mikuláš zlepší parametre všetkých úrovní dopravnej dostupnosti regiónu; • Dobudovanie bezpečnej cestnej infraštruktúry, rešpektujúcej bicyklistov i chodcov, požiadavky na ochranu životného prostredia na regionálnej a lokálnej úrovni; • Uvedenie do praxe funkčních inteligentních dopravných systémov cestnej dopravy v FMO Martin – Vrútky; **Sociálna stabilita** • Sociálna ekonomika; **Identita a sebestačnosť** • Rozvoj cezhranič. spolupráce s PL a ČR (MSP, VaV, samospráv); • Vnímanie ŽSK ako regiónu CR; • Využívanie EŠIF a iných zdrojov; • Blízkosť BBSK; • Rastúci záujem o prírodné kúpaliská (nevyužité štrkoviská); • Rastúci záujem o agroturistiku, detské tábory (kone);	**Inovácie a vzdelávanie** • Zhoršujúca sa ekonomická situácia v dôsledku pandémie; **Infraštruktúra** • Chýbajúce/neuskutočnené projekty IDS, najmä však modernizácie železničnej trate Vrútky – Horná Štubňa a hlavnej železničnej trate v úsekou Žilina – Vrútky - Poprad tvoriacich jeden z plánovaných kľúčových prvkov IDS; • Odďaľovanie realizácie výstavby rýchlostnej cesty R3 súčasti Z TEN-T, najmä úseku obchvatu mesta Martin a diaľnice D1 v úseku Turany - Hubová; • Nevybudovanie cyklistickej komunikácie Žilina – Varín – Vrútky spôsobí neprepojenosť kostrovej siete cyklistických komunikácií ŽSK; **Identita a sebestačnosť** • Nedocenenie významu nadregionálne príležitostí (napr. projektu BIOMED, ...); • Legislatívne prostredie, ktoré nepodporuje rozvojové aktivity; • Legislatíva z pohľadu ŽP a regulácie v NP (nemožnosť realizovať niektoré plány); • Zle cielené investície do rozvoja subregiónu; • Obmedzenia MŽP pri rozvoji cestovného ruchu;

TRENDY ROZVOJA

INOVÁCIE A VZDELÁVANIE

V súvislosti s medzinárodnými záväzkami Slovenskej republiky sa presadzuje **zelené podnikanie** - prevažne v poľnohospodárstve, priemysle či službách, ktoré významnou mierou prispievajú k ochrane či obnove kvalitného životného prostredia. Pre Žilinský kraj, ktorý má vysoký podiel chránených území má tento trend veľký význam.

Ekonomická štruktúra Žilinského samosprávneho kraja (ŽSK) sa **nebude významne meniť**. Kraj zostane významným priemyselným regiónom Slovenska, pričom zmeny v tomto sektore budú **ovplyvnené technologickými a netechnologickými zmenami** - nástup elektromobility, automatizácia a digitalizácia výrobných a nevýrobných procesov, robotizácia ale aj demografický vývoj. Významne **vzrastie význam medzisektorovej spolupráce** a nových spoločných platforiem. Posilní sa spolupráca a zdieľanie kapacít vo výskume, vývoji, inováciách a v oblasti podporných služieb.

Medzi hlavné horizontálne výzvy systému výskumu, vývoja a inovácií na Slovensku (VVaI) patrí systémová a **kontinuálna podpora ľudského kapitálu, rozvoja zručností**, financovanie tohto systému a spolupráca výskumných inštitúcií a podnikateľského sektora. Posilnenie aktuálneho inovačného potenciálu kraja bude závisieť od toho, do akej miery sa podarí **zastaviť odliv mozgov**, podporiť ich návrat a mobilizovať domácich špičkových odborníkov z verejného aj súkromného sektora na aktívnejšie zapojenie do VVaI. Okrem toho je nevyhnutné posilniť využívanie rôznych motivačných nástrojov (finančných aj nefinančných), vrátane **vytvorenia podmienok pre zvýšenie investícií** do inovácií v podnikoch a vstup podnikov na globálne trhy. Výnimočnú pozornosť bude potrebné venovať **medzinárodnej spolupráci** a dobudovaniu vedecko-výskumnej infraštruktúry a jej zaradeniu do ESFRI (European Strategy Forum on Research Infrastructures).

Technologickými a netechnologickými inováciami bude **významne ovplyvnená aj oblasť vzdelávania**. Medzi sociálne výzvy patrí rastúca sociálna a kultúrna rozmanitosť v dôsledku migrácie, urbanizácie, demografických zmien, ako aj prehlbujúce sa nerovnosti v životnej úrovni a životných príležitostiach. Vzdelávací systém na regionálnej úrovni sa bude musieť **vyrovnať s výzvami** ako digitalizácia obsahu vzdelávania, využitie nových technológií umožňujúcich individualizáciu obsahu a foriem vzdelávania, zmena poskytovania vzdelávacích služieb, rýchlosť zmien na trhu práce, rastúci význam celoživotného vzdelávania a lepšia dostupnosť vzdelávania pre všetky skupiny obyvateľstva. Nevyhnutnosťou bude **vytváranie adaptabilného a flexibilného** prestupného regionálneho **systému vzdelávania umožňujúceho individuálne vzdelávacie cesty** v úzkej spolupráci všetkých aktérov na miestnej, regionálnej, národnej i medzinárodnej úrovni.

V blízkej budúcnosti bude potrebné reagovať na **problémy na trhu práce**, ktoré budú dôsledkom nedostatku, ale aj nevhodnej kvalifikácie ekonomicky aktívneho obyvateľstva. Celková dodatočná potreba pracovníkov v Žilinskom kraji sa do roku 2025 odhaduje na úrovni cca 41-tisíc osôb. Potreba bude vznikať najmä náhradou pracovných síl v dôsledku ich odchodu z trhu práce (čo predstavuje 78 % pracovných miest) a 22 % vznikne v dôsledku ekonomickej expanzie. Absolventi prichádzajúci na trh práce v období do roku 2025 nepokryjú dopyt po pracovnej sile. Najväčší nárast počtu pracovníkov sa očakáva na pozíciách v obchode a službách, a to na úrovni 2,4 -tisíc osôb. Ďalších 14 % celkovej potreby trhu práce budú tvoriť kvalifikovaní pracovníci a remeselníci. Dodatočná potreba pracovných síl v tomto segmente bude do roku 2025 na úrovni 5,5- tisíc osôb. Naopak najmenší dopyt bude po pracovníkoch v poľnohospodárstve, rybárstve a lesníctve. V dlhodobom horizonte **bude rásť potreba po špecialistoch** v oblasti informačných a komunikačných technológií, zdravotníctve a sociálnych službách, odpadovom hospodárstve a službách spojených s ekológiou a životným prostredím rozvojom rodinného podnikania.

Pre služby v oblasti zamestnanosti bude výzvou podpora **vytvárania a udržania pracovných miest pre špecifické skupiny** obyvateľstva a úzka spolupráca s poskytovateľmi vzdelávania a zamestnávateľmi. Výzvou bude realizácia aktivít umožňujúcich individuálnu kariérnu cestu.

ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

Aj napriek výzve súčasných európskych politík v oblasti životného prostredia a zmeny klímy a ich postupujúcej implementácie do národnej legislatívy a stratégií sa stále stretávame s množstvom pretrvávajúcich problémov. Časť z nich je spoločná pre celý stredoeurópsky priestor, časť je špecifická, alebo viacej významná pre samotný Žilinský kraj.

V prvom rade medzi ne patrí alarmujúci pokles biodiverzity a nadmerné využívanie prírodných zdrojov v dôsledku rozširovania miest, dopravných a priemyslových stavieb a ďalších aktivít ekonomického rozvoja . K tomu pristupujú dopady zmeny klímy, ktoré zosilňujú problémy s nerovnomerným rozdelením zrážok, ktoré vedú na jednej strane k nedostatku vody, znižovaniu jej kvality, suchu a s tým súvisiacim zhoršovaním zdravotného stavu lesných porastov. Na druhej strane tiež k bleskovým aj riečnym povodniam alebo iným následkom extrémnych javov počasia. Negatívne dôsledky na životné prostredie tiež priniesli nevhodné technické regulácie vodných tokov, ťažby štrkopieskov v ich korytách aj výstavby vodných nádrží. Vhodné je preto podporovať riešenie protipovodňovej ochrany formou prírode blízkych opatrení.

Intenzita dopadov zmeny klímy sa bude zvyšovať. Pre ich riešenie bude nevyhnutné v nasledujúcich desiatich rokoch posilniť opatrenia na ochranu prírody, biodiverzity, poľnohospodárskej pôdy, podporovať prirodzenú (prírode blízku) obnovu lesov, za predpokladu podpory lesných odborných hospodárov a minimalizovanie nekompetentných zásahov do prijatých lesných plánov, adaptovať voľnú aj urbanizovanú krajinu aj mestá na dopady zmeny klímy a radikálne obmedziť vplyvy na klímu prostredníctvom skleníkových plynov, predovšetkým oxidu uhličitého. Nutnosťou bude komplexné riešenie protipovodňových plánov s ohľadom na kvalitnú a citlivú údržbu lesov a spravovanie poľnohospodárskej pôdy.

Tradičnými problémami životného prostredia kraja zostáva zlá kvalita ovzdušia v dôsledku domáceho vykurovania, dopravy, priemyslu a prenosu škodlivín z českého a poľského Sliezska. Kvalita ovzdušia sa postupne zlepšuje, pozitívny trend súvisí predovšetkým s výmenou kotlov pre domáce vykurovanie a znižovaním vplyvov dopravy, kedy tieto aktivity budú podporované v rámci dotačných titulov. Problematika dopravy sa bude naďalej zvyšovať v súvislosti s trendom zvyšovania jej intenzity, na druhej strane možno postupne očakávať zlepšovanie ovzdušia za hranicami kraja, a tým i znižovanie cezhraničného vplyvu.

Ďalším trendom, ktorý hrá a naďalej bude hrať veľkú úlohu v životnom prostredí kraja je problém s odpadmi, predovšetkým komunálnymi. Kapacita skládok na území kraja je takmer vyčerpaná a v súvislosti s novou európskou legislatívou už nie je možné naďalej sa spoliehať na skládkovanie komunálnych odpadov. Nutnosťou bude napríklad podpora a rozvoj Re-use centier, bezobalových obchodov, zdieľanie a požičovne vecí a nástrojov a potreba environmentalneho vzdelavania, výchovy a osvety.

Existujúce prieskumy ukazujú, že zainteresovanosť verejnosti v problematike riešenia životného prostredia sa deklaratorne zvyšuje, existujú však aj protichodné názory (ochrana prírody obmezuje rozvoj). Chýba však reprezentatívny sociologický prieskum. Prejavuje sa narastajúci trend konzumného zposobu života aj to, že miznú reálne skúsenosti detí s prírodou s hrozbou následkov do budúcnosti.

Pre Žilinský kraj je špecifický vysoký podiel chránených území, zachované rozľahlé oblasti pre prirodzené zadržiavanie vody, oblasti s fungujúcou konektivitou krajiny a ďalšie „hot spoty “ biodiverzity, ktoré je potrebné do budúcnosti podporovať.

Trend postupného zlepšovania kvality životného prostredia je dlhodobým procesom. Zelený cieľ EÚ prináša vysoké požiadavky na inštaláciu obnoviteľných zdrojov energie, podporu nízkoemisnej dopravy a všeobecne podporu udržateľnej mobility. V Žilinskom kraji sa javí ako nedostačujúce podpriemerné napojenie domácností na stokovú sieť, tu je vhodné podporovať napojenie obyvateľov na verejnú kanalizáciu a tam, kde to nie je možné zavádzať predčistenie odpadových vôd v domácich, prípadne lokálnych čistiarňach odpadových vôd. Do budúcnosti sa celkovo predpokladá podpora trendu šetrenia vodou, ďalšie využívanie predčistených odpadových vôd a zlepšenie nakladania so zrážkovými vodami (podpora ich vsakovania, zadržiavania a ďalšieho využívania). Riešenie znečistenia povrchových i podzemných vôd pesticídmi, ktoré sa do vôd dostávajú z intenzívne obhospodarovanej poľnohospodárskej pôdy, sa ponúka zmenou prístupu k hospodáreniu v krajine smerom k jeho trvalej udržateľnosti (ekologizácia výroby, agroekológia, diverzifikácia poľnohospodárskych činností). Trend hospodárenia v lesoch smeruje k posilneniu mimoprodukčných funkcií lesa a podpore jeho ekosystémových služieb.

INFRAŠTRUKTÚRA

Pozitívne trendy sú vo všeobecnosti spájané s aktivitami a projektmi, ktoré **posilňujú súdržnosť ŽSK, Považia – Severozápadného Slovenska**. Zdôvodnenie ich pozitívneho charakteru spočíva v ich koherencii s geomorfológiou, demografiou a sídelnou štruktúrou, vo svojich východiskách podmieňujúcou environmentálnu akceptovateľnosť a udržateľnosť. Naopak, ako **negatívne trendy** sú hodnotené snahy a iniciatívy narúšajúce alebo eliminujúce uvedené danosti, ktoré **sa v konečnom dôsledku prejavia ako životnému prostrediu škodlivé**.

Medzi hlavné **pozitívne trendy** v oblasti infraštruktúry možno zaradiť:

- **Modernizácia a výstavba cestnej a železničnej infraštruktúry** v hlavnom sídelnom koridore Bratislava – Žilina – Košice, ktorá tvorí hlavnú dopravnú os územia ŽSK, doplnená o severojužné koridory št. hranica SR s ČR a PR – Čadca – Žilina – Martin – Turčianske Teplice – Banská Bystrica – Šahy a PR – Trstená – Dolný Kubín – Martin;
- **Príprava a zavedenie kompletného IDS** prepravy osôb prepájajúceho Žilinský a Trenčiansky kraj;
- **Možnosť presmerovania cesty dohody AGR E77 (I/59)** - určenej pre európsku ťažkú kamiónovú dopravu, ktorá je v konflikte s chránenými územiami európskeho významu Natura 2000 - z polohy cesty I/59 medzi Ružomberkom a Banskou Bystricou do trasy v inom koridore neatakujúcom chránené prírodné územia preverená a odporučená v Stratégii udržateľného rozvoja dopravy a mobility ŽSK;
- Postupné **zavádzanie osobných a nákladných automobilov s alternatívnym pohonom do premávky**, vozidiel MHD s elektrickou trakciou a alternatívnymi pohonmi;
- **Projekty nízkoemisnej mobility** zahŕňajúce cyklistickú a pešiu mobilitu pripojenú na IDS;
- **Nástup gigabajtovej spoločnosti**, rozvoj vysokorýchlostných pevných chrbticových sietí, sietí poslednej míle a 5G mobilných sieti pripojenia na internet;

Medzi hlavné **negatívne trendy** v oblasti infraštruktúry možno zaradiť:

- **Neisté a meniace sa investičné priority rezortu dopravy** spôsobujúce odďaľovanie termínu výstavby diaľnic D1 a D3, modernizáciu železničných tratí a železničných staníc, sprevádzané snahami o presmerovanie cestnej siete TEN-T do koridorov nezabezpečujúcich efektívnu dopravnú obsluhu územia;
- **Investičný dlh** spôsobujúci nedostatočnú starostlivosť o **cesty II. a III. triedy a ich objekty**, starostlivosť o autobusové zastávky, starostlivosť o **regionálne železničné trate** a ich železničné zastávky/prestupové terminály zabezpečujúce fyzickú dostupnosť vidieckej krajiny a jej osídlenia;
- **Pripravovanú výstavbu rýchlostnej cesty R1 v úseku Banská Bystrica - Ružomberok**, ktorej trasa je plánovaná v konflikte s chránenými územiami európskeho významu Natura 2000;
- Nekoordinovaný a za požiadavkami nastupujúceho trendu **zaostávajúci proces prípravy servisnej infraštruktúry pre vozidlá s alternatívnym pohonom**;
- Kolabujúca a so životným prostredím **konfliktná dopravná obsluha** obce a strediska cestovného ruchu **Demänovská dolina**;

SOCIÁLNA STABILITA

Starnutie obyvateľstva predstavuje pre Slovensko jednu z najväčších výziev 21. storočia, ktorá nezvratne zasiahne všetky sféry spoločnosti, preto bude nevyhnutné zvýšiť aktívnu účasť seniorov na živote komunity a na trhu práce. V tomto kontexte, ale aj v kontexte potreby lepšieho sociálneho začleňovania osôb so zdravotným postihnutím, je dôležité vytvárať vhodné **podmienky pre dostupnú a udržateľnú starostlivosť** aj na komunitnej úrovni.

V dôsledku prognóz rýchlo starnúceho obyvateľstva budú potrebné značné investície na uspokojenie **zvyšujúceho sa dopytu** po kvalitnej, komplexnej a dlhodobej sociálno-zdravotnej starostlivosti.

Intervencie, ktoré sa realizovali na podporu deinštitucionalizácie náhradnej starostlivosti a sociálnych služieb, potvrdili potrebu podporovať **rozvoj existujúcich a nových sociálnych služieb** a opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (SPODaSK) komunitného charakteru, aby sa zabezpečovala individualizácia uspokojovania potrieb klientov. Výzvou je zabezpečenie profesionality výkonu, znižovanie počtu detí umiestnených v ústavných zariadeniach (SPODaSK), na základe rozhodnutia súdu o nariadení ústavnej starostlivosti. V oblasti sociálnych služieb krízovej intervencie je potrebné **rozširovať kapacity a zabezpečiť udržateľnosť terénnej sociálnej práce a komunitných centier**.

Ekonomická sila regiónov podmieňuje tiež **dostupnosť integrovanej zdravotnej starostlivosti**, vrátane starostlivosti o duševné zdravie, sociálnych služieb poskytovaných aj na komunitnej úrovni, ako aj efektívnej a prepojenej dlhodobej zdravotno-sociálnej starostlivosti o osoby odkázané na pomoc inej osoby. Očakáva sa posilnenie miery systémovej podpory pre znevýhodnené skupiny, najmä pre deti a mladých ľudí so zdravotným postihnutím.

Pretrvávajúce nedostatky v sociálnych záchranných sieťach, sociálnom zabezpečení a nízka dostupnosť sociálneho nájomného bývania si žiadajú intervencie na cielené služby pre vybrané cieľové skupiny. Potrebné je zamerať sa na **aktivizáciu ľudí ohrozených chudobou** a sociálnym vylúčením, ako aj opatrenia na zlepšenie udržateľnosti bývania pre takého ohrozené osoby vrátane detí, rodín s jedným rodičom a ľudí bez domova. Preto bude nevyhnutné zabezpečiť rozvoj sociálneho bývania, a to aj prostredníctvom sociálnych podnikov bývania a pridruženej sociálnej služby, ktorá prispeje k úspešnej integrácii obyvateľov do bežného života.

Kľúčovým opatrením pre zníženie rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia je **aktívne začlenenie**, a to prostredníctvom komunitnej a individualizovanej podpory znevýhodnených skupín, ktorá je zameraná nielen na elimináciu príčin vzniku sociálneho vylúčenia, ale aj na elimináciu následných negatívnych dopadov.

Komunity budú potrebovať podporu pri tvorbe komunitných plánov rozvoja, **mobilizácii potenciálu celej sídelnej komunity** a sieťovaní aktívnych občanov. Ľudí ohrozených stratou bývania bude nevyhnutné podporiť pri zabezpečovaní sociálneho bývania, vrátane sprievodných opatrení. Je potrebné vytvoriť podmienky pre podporu nových komunitných služieb, ktoré sa budú zameriavať na pomoc v sociálnej a zdravotnej oblasti a zvládaní ťažkých životných situácií hlavne pre ľudí ohrozených chudobou a vylúčením.

IDENTITA A SEBESTAČNOSŤ

V súlade s trendom **deglobalizácie v odvetviach, kde existuje vnútorný produkčný potenciál** národných ekonomík, sa budú posilňovať národné, regionálne a miestne ekonomiky a produkčné systémy (relokalizácia). Pre regióny Žilinského kraja je to zvlášť významné v kontexte silného potenciálu ekosystémových služieb, ktorých udržateľné využívanie je významné aj v kontexte klimatickej výzvy. Napriek pretrvávajúcej dominantnej sile dodávateľských globálnych reťazcov, ktoré majú vybudované veľkoobchodné siete predajní, budú postupne vznikať iniciatívy zdola smerujúce ku vytváraniu a rozvoju diverzifikovaných miestnych a regionálnych potravinových a produkčných systémov a reťazcov.

Trendom je **obnova potravinových tradícií a podpora lokálnych produktov** s orientáciou na zdravé miestne tradičné potraviny (napr. Zázrivské korbáčiky a ďalšie výrobky na báze ovčieho syra). Dynamizácia oživovania tradičných potravín v podobe lokálnych produkčných a distribučných systémov bude podporená finančnými nástrojmi z úrovne Európskej únie, akými sú napríklad Stratégia z Farmy na tanier (Farm to Fork) a nástroje novej Spoločnej poľnohospodárskej politiky.

Oblasť lesníctva bude naďalej a pravdepodobne v intenzívnejšej miere ovplyvňovaná dopadmi klimatických zmien v podobe mimoriadnych prírodných udalostí a iných zmien v ekosystémoch (prívalové zrážky, veterné kalamity, lykožrútove kalamity...). Lesníctvo bude charakterizované zmenou smerujúc ku trvalo udržateľnému multifunkčnému obhospodarovaniu lesov, k obnove a revitalizácii viacej diverzifikovaných a odolnejších lesných ekosystémov smerujúcich ku zvyšovaniu biologickej rozmanitosti a intenzifikáciou využívania lesov z hľadiska sociálnych a kultúrnych potrieb obyvateľstva, ich záujmových skupín (napríklad Iniciatíva za vznik Prírodného parku Malá Fatra).

Oblasť cestovného ruchu sa, z pohľadu potreby znižovania uhlíkovej stopy, bude výraznejšie orientovať na domáci cestovný ruch. Významným rizikom v tejto oblasti sú prípadné obmedzenia súvisiace s aktuálnymi a budúcimi pandemickými a prírodnými udalosťami. Bude rásť **dopyt po udržateľnom cestovnom ruchu** a pobyte v menej regulovanej prírode. V Žilinskom kraji sú dobré **predpoklady pre prírodný a ekologický turizmus**, vidiecky cestovný ruch a agroturizmus. Jedným z príkladov dobrej praxe je „Salaš u Štefana“ v Rabčiciach zameraný na zážitok propagujúci tradičný salašnícky život.

V budúcnosti budú viacej vyhľadávané malé a rodinné ubytovacie zariadenia, ktoré majú lepšiu odolnosť a adresne umocňujú zážitok návštevníka z miestnej kultúry, prírody a miestne špecifickej identity. Cestovný ruch zároveň začína zohrávať významnú úlohu katalyzátora miestnej ekonomiky, a to vytváraním reťazcov pridanej hodnoty v oblasti prepájania produktov ekosystémových služieb a kultúry s existenciou a službami tradičnej supraštruktúry cestovného ruchu. Dôraz bude kladený na **vytváranie integrovaných produktov** - služieb, uceleného autentického zážitku spojeného s identitou a kultúrou daného regiónu a lokality a zvyšovanie kvality služieb v celej destinácii. Dôležitou oblasťou sa stáva vnímanie celkového vizuálu prírody a pôvodnej krajiny.

V oblasti kultúry bude rásť záujem obyvateľstva o hmotné a nehmotné kultúrne dedičstvo ako súčasť hľadania a **posilňovania kultúrnej identity**. V Žilinskom kraji sa nachádzajú pamiatky celosvetového kultúrneho dedičstva (UNESCO). Miestna živá - tradičná i moderná kultúra - bude zohrávať významnejšie miesto pri vytváraní živých miestnych komunít prostredníctvom posilňovania identity. Žilinský kraj má oproti väčšine iných krajov historicky dobre vyprofilované prirodzené regióny (Liptov, Orava, Kysuce, Turiec a Horné Považie), kde ich obyvatelia pociťujú silnú regionálnu a sociálnu súdržnosť. Veľkou príležitosťou na mobilizáciu kultúrneho a kreatívneho priemyslu je aj kandidatúra na Európske hlavné mesto kultúry Žilina – Beskydy 2026.

Pokiaľ nedôjde k výraznej zmene v tvorbe integrovaných územných politík smerujúcich ku komplexnému zvýšeniu atraktivity územia pre kľúčové životné etapy mladých ľudí, bude pokračovať **exodus najvzdelanejšej a najaktívnejšej časti mladej generácie** za štúdiom a prácou do zahraničia, resp. do viac rozvinutých oblastí Slovenska.

ZOZNAM ZDROJOV

VŠEOBECNÁ ANALÝZA

(1) KOČICKÝ, Dušan; IVANIČ, Boris. Geomorfologické členenie Slovenska [online]. Bratislava: Štátny Zdroj geologický ústav Dionýza Štúra, 2011
(2) Informačný servis VÚPOP.
(3) Atlas rómskych komunít

INOVÁCIE A VZDELÁVANIE

(1) European Innovation Scoreboard 2021, EK 2021, https://euraxess.ec.europa.eu/worldwide/asean/european-innovation-scoreboard-2021-published
(2) The ESPON Atlas - Territorial Dimensions of the EU 2020 Strategy, https://www.espon.eu/news-events/press/press-releases/espon-atlas-territorial-dimensions-eu-2020-strategy
(3) Agenda 2030, https://www.mirri.gov.sk/sekcie/investicie/agenda-2030/index.html
(4) Stratégia Európa 2020, https://www.eu2020.gov.sk/strategia-europa-2020/
(5) OECD Regions and Cities at a Glance 2020, https://www.oecd.org/cfe/oecd-regions-and-cities-at-a-glance-26173212.htm
(6) SAV
(7) Ročenka vedy a techniky v SR 2020, Štatistický úrad SR 2020, https://slovak.statistics.sk/wps/portal/3a324214-a784-4d7b-a4aa-237d855c6310/!ut/p/z0/jY47b4NAEIR_SwqXxz3hcImNFNmSCyuKhK-x9h7GFzBgc8Hh3-dQmjSR0ox2R7M7H1a4wqqDydcQfN9BG_eTys5Hucs3G1oQItOS7Pbv5fH1bU2JIHiPVd32-ifKHoftocZqgHBFvrv0uHoOYxRzw5Xpu86ZgCunDYBMBTJEUiTAaqQtlwikyyy3KTNU4qp0TQsPMB7OzQStD3My2MvS5_UtiR8TklCWy0wwKvI143H-g4EDZ0sqNuQCCSs1AgGAGJc2T1OTcUqWU_9xv6sCq0ga3Fck7fUIVzQ2aPjUKxKl9U0kcisyjS4082_nXyVDo04FUnp-Fi_fOrf52g!!/
(8) Výsledky PISA 2018, https://www.nucem.sk/sk/merania/medzinarodne-merania/pisa/cyklus/2018
(9) Analýza podnikateľského prostredia v regiónoch SR, SBA Bratislava, 2018
(10) Inovačný potenciál regiónov SR, www.inovujme.sk
(11) Aktualizácia Stratégie výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky 2021 – 2027 (RIS 3) https://www.mirri.gov.sk/sekcie/investicie/strategia-vyskumu-a-inovacii-pre-inteligentnu-specializaciu-sr/aktualizacia-ris3/index.html
(12) Regionálna inovačná stratégia Žilinského kraja, https://www.mhsr.sk/inovacie/podporne-nastroje/vouchre
(13) Štatistická ročenka Materské školy, https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-materske-skoly.html?page_id=9602
(14) Štatistická ročenka Stredné školy, https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-stredne-odborne-skoly.html?page_id=9597
(15) Správa o hospodárskom vývoji v krajoch SR, Regionálne štatistiky ŠÚ SR, 2021
(16) Komplexná analýza zamestnanosti a prognóz v roku 2018, TREXIMA 2019
(17) Zákon č.112/2018 Z. z. o sociálnej ekonomike a sociálnom podnikaní, https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2018/112/
(18) Štúdia Svetovej banky CURI VET, Svetová banka 2021, interný dokument
(19) Zákon č. 245/2018 Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-245

Ďalšie použité zdroje

(20) Súhrnná správa o aktivitách hodnotenia a výsledkoch hodnotení Operačného rpogramu Integrovaná infraštruktúra za rok 2020, časť Výskum a Inovácie, MDV SR, 2121
(21) Ako zlepšiť výskum a vývoj na Slovensku, SOVVA 2021
(22) Analýza, monitor infraštruktúry pre podnnikanie – kvalita a dostupnosť kľúčových výrobných faktorov a služieb, NP Centrum sociálneho dialógu, Bratislava 2014
(23) Národná stratégia pre otvorenú vedu 2021 – 2028, MŠVaŠ SR, https://www.minedu.sk/narodna-strategia-pre-otvorenu-vedu-na-roky-2021-2028-a-akcny-plan-pre-otvorenu-vedu-na-roky-2021-2022/
(24) Kraje v číslach, Štatistický úrad SR 2021
(25) Populačný vývoj v krajoch a okresoch Slovenska od začiatku 21. storočia, Infostat – Výskumné demografické centrum, Bratislava 2019, http://www.infostat.sk/vdc/pdf/populacny_vyvoj_2019.pdf

(26) Štatistická ročenka Slovenskej republiky 2020, Štatistický úrad SR 2021, https://slovak.statistics.sk/wps/portal/!ut/p/z1/tVJLU8IwEP4tHnpMs3lAE29VHB7iARmE5uIkbVoq9EEpVP69wfGgM6LjwT3s7G6-3f2SL1jhFValPuaZbvOq1FuXR6r_PAvG4uaGhABBbwDjyWIwG84lAQ74CSus4rKt2zWOKrPXa7TfoPpgPHBum290nFsPjifT6NKiz7U0TRgRxCBqOUVc8hQJDYBET3KTEC1Slpyn13Ge4EgCFUkQxEhTSRBnlCIpSYJsLzUgYh7QOMHL3-gqdwwXLATXr94ht8NwxIMpgJgOezAOR4tHOWMMQvYB-GFG5DgEFzncU7w85rbDi7JqCvfC8z9ecQR4glVuCr-LCx98QkXQ55RwISlz8Vmy_GW3U6HTpSpb-9ri1T8I49aEpWEiw6qxqW1s4x8a92HWbVvvrz3woOs6P6uqbGv9uCo8-K5lXe0dva9lXBeFYCe0SR_uGFfmxLbZ1Rt6Hyxa/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/

(27) Štatistická ročenka regiónov Slovenska 2020, https://slovak.statistics.sk/wps/portal/482d6dc7-6154-4a56-8e92-26cfb5fc23a0/!ut/p/z1/rZVfc6IwFMU_TR8xNyGQ8Ai0Ai2iAcHKyw5S27LWP62sbffTb7TubpVtsNOFGQfM7yQ3Z24OKEfXKF8Um-quqKvloniQ7-Pc_CZYwB0H2wDMOIfgMj0XXmJhoIBGO8D1bJ-yEICHngGB7aexJXQdbB3lctgWQiRhloGXkS4EOvYgSlOAobnXwweXDafps3DwVqDHhhiCKErSjAv9omvs9B8MpwSO9dzvSaAbDrLBxRAzONIfDXO9Zf3orf6__jmhLv27SiLf7RIKv_UK4HP1NwGFXkRUrd8CB_p-ktpyOA4MN3T0Pmnsvwkc7J87GYGARTG-Eslz-vh4_4fAICZf0m-BQ73BQJaXyN7JEnBd0tAfApR-Te8Slf89wdT-b4GT-l8B5Orzm6Ec5eWiXtX3aLycrIt7bT3TVj8mZyB_HqpZUVbTM9isp_Xs9f0_lJMb86ZkmokNqtHCMDU-tYhGzPJ2YtyWRC9gO_eqrG7Q-CR61BY2uToqRtv1FKcxoy1ABHugmwyIbVHPPY_70s-hS3gSmgQA7wFV4LWVmat6GjuspQbPbMzwvuk84WM1YA-NFh-6RssSg4aT_whOFRBnDR-Oow-rixQWafNBV1u9Sxfl-aa0ZQmLobFsWvZh017JhNhU02eULpZPc_lBTT55JnxAlyivJvPOcznvQAcTzkxKMOUW0eXz9gtNnnpu705OW9T3WrW4XaLrk-aW0ur742NuywRYLurpS42u_3sErObp4TXn-qs2iy_-3P5PJ9K8EV_bvwAS859d/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/

(28) Slovenská republika a ciele udržateľného rozvoja Agendy 2030, Štatistický úrad SR, Bratislava 2020

(29) Správa o Slovensku, EK 2019 (COM 2019, 1024 FINAL)

(30) Regionálna integrovaná územná stratégia Žilinského kraja a Stratégia UMR Žilina, 2015, https://www.zilinskazupa.sk/sk/samosprava/odbor-so-ro-rop/odbor-implementacie-so/ro/aktuality-oznamy/regionalna-integrovana-uzemna-strategia-rius.html

(31) Bariéry rodinného podnikania na Slovensku, SBA, Bratislava 2020

(32) Koncepcia rozvoja inkubátorov a poskytovania služieb inkubátorovej starostlivosti pre začínajúce podniky na Slovensku (strategicko časť), SBA, Bratislava 2018

(33) Koncept SMART Cities a jeho vplyv na MSP, SBA, Bartislava 2121

(34) Malé a stredné podnikanie v číslach v roku 2019, SBA, Bratislava 2019

(35) Rýchlorastúce podniky na Slovensku, SBA, Bratislava 2020

ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

(1) Česká republika v medzinárodním srovnání, (vybrané údaje), ČSÚ, 2020

(2) Správa o stave životného prostredia Slovenskej republiky v roku 2019, ISBN 978-80-8213-028-0

(3) Správa o kvalite ovzdušia v Slovenskej republike, 2021

(4) Zpráva o životním prostředí České republiky, 2019, ISBN 978-80-87770-99-3

(5) Souhrnná zpráva o životním prostředí v krajích České republiky, 2019, CENIA, ISBN 978-80-7674-014-3

(6) Eurostat - https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/env_bio1/default/table?lang=en, EEA

(7) Zpráva o životním prostředí ve Zlínském kraji 2019, CENIA, 2019, ISBN 978-80-7674-012-9

(8) Zpráva o životním prostředí v Jihomoravském kraji 2019, CENIA, ISBN 978-80-7674-013-6

(9) Zpráva o životním prostředí v Moravskoslezském kraji 2019, CENIA, ISBN 978-80-7674-013-6

(10) Program hospodárského a sociálneho rozvoja Žilinského samosprávného kraja pre roky 2014–2020

(11) Kvalita vôd v chránených vodohospodárskych oblastiach za rok 2020, 2021, ISBN: 978-80-99929-24-2

(12) Program odpadového hospodárstva Žilinského kraja na roky 2016–2020, 2017

(13) Adaptačná stratégia na dôsledky zmeny klímy v Košickom kraji, 2020

(14) Stratégia adaptácie mesta Trnava na dopady zmeny klímy – vlny horúčav, 2015

(15) Stratégia adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy, 2018

(16) http://datacube.statistics.sk

(17) zdroje (COM(2015) 614 final; https://ec.europa.eu/environment/strategy/circular-economy-action-plan_en#ecl-inpage-87).

(18) http://webgis.biomonitoring.sk/

(19) http://www.sopsr.sk/web/

(20) http://shmu.sk

(21) Plánu rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií pre územie Žilinského kraja na roky 2021 – 2027

(22) https://envirozataze.enviroportal.sk/Statisticke-prehlady a https://envirozataze.enviroportal.sk/Mapa/index.htm?lng=sk

(23) Program predchádzania vzniku odpadu Slovenskej republiky na roky 2019 – 2025, 2018
(24) podklady ŽSK
(25) Predbežné hodnotenie povodňového rizika v čiastkovom povodí Váhu – aktualizácia 2018

INFRAŠTRUKTÚRA

(1) Support Study For the TEN-T Policy Review, Concerning Rellevant National Plans and Programmes in Member States, Final Report: Publications Office of the European Union, February – 2021, 79 - 81 s, ISBN 978-92-76-38652-0
(2) Železničná doprava - nákladná a osobná http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SK_WIN/do1005rs/v_do1005rs_00_00_00_sk
(3) Cestná doprava - nákladná a osobná http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SK_WIN/do1007rs/v_do1007rs_00_00_00_sk
(4) Stratégia udržateľného rozvoja dopravy a mobility Žilinského samosprávneho kraja, I. – III. etapa riešenia projektu Analýza, Apríl 2019 – Január 2021: Žilinská univerzita, VÚD a.s., daque
(5) http://www.intermodal.sk/vykony-kombinovanej-dopravy-v-slovenskej-republike/27s
(6) https://www.zsr.sk/pre-media/vyjadrenie-media/2020/november/podrobne-informacie-projekte-stavba-zsr-dostavba-zriadovacej-stanice-zilina-teplicka-nadvazujucej-zeleznicnej-infrastruktu.html
(7) Plán dopravnej obslužnosti Žilinského samosprávneho kraja, Analytická časť, Integrovaná doprava Žilinského kraja, s. r. o. v spolupráci so Žilinskou univerzitou v Žiline, 2021, Návrhová časť
(8) Metodika tvorby a implementácie programov hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja regiónov, programov rozvoja obcí a skupín obcí s uplatnením princípov udržateľného smart (inteligentného, rozumného) rozvoja, (Metodika tvorby PHRSR 2020, verzia: 1.0.3), Úrad podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu, Január 2020
(9) Územný plán mesta (ÚPN – M) ŽILINA, záväzná časť 10/2011, Zmeny a doplnky č. 1 až 7
(10) Územný plán sídelného útvaru Martin v znení všetkých zmien (dielčia zmena č.1, zmeny a doplnky č.2 až č.4)
(11) Koncepcia územného rozvoja Slovenska 2001 – záväzná časť v znení KURS 2011 – zmeny a doplnky č. 1 KURS 2001 (podľa Prílohy k nariadeniu vlády č. 528/2002 Z. z. Slovenskej republiky zo 14. augusta 2002 a nariadenia vlády č. 461/2011 Slovenskej republiky zo 16. novembra 2011 ktorým sa vyhlasuje záväzná časť Koncepcie územného rozvoja Slovenska 2001)
(12) http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SLOVSTAT/zo2006rs/v_zo2006rs_00_00_00_sk
(13) Centrálny register poskytovateľov sociálnych služieb/kapacity
(14) https://www.mindop.sk/files/statistika_vud/porovnanie.htm#k11
(15) https://www.mindop.sk/files/statistika_vud/reg_infra.htm#k3, Zdroj ČR: Ročenka dopravy 2018, 2015, 2011 (https://www.sydos.cz/cs/rocenky.htm)
(16) PREHĽAD ÚDAJOV O SIETI CESTNÝCH KOMUNIKÁCIÍ, IS MCS © SLOVENSKÁ SPRÁVA CIEST, www.cdb.sk, 6.03.2021
(17) https://www.mindop.sk/files/statistika_vud/reg_nehody_spolu.html, https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt-parametry&z=T&f=TABULKA&katalog=all&pvo=KRI001D320201&sp=A&filtr=G%7EF_M%7EF_Z%7EF_R%7EF_P%7E_S%7E_U%7E301_null_&c=v1378%7E8__RP2018&u=v1465__VUZEMI__100__3131&str=v1465
(18) https://www.mindop.sk/files/statistika_vud/reg_prev_ukazovatele.htm#k4
(19) https://www.mindop.sk/files/statistika_vud/ziv_prostredie.htm
(20) https://www.mindop.sk/files/statistika_vud/dop_nehody.htm#k1
(21) https://www.minv.sk/?pocet-evidovanych-elektromobilov-a-hybridov
(22) https://www.minv.sk/?celkovy-pocet-evidovanych-vozidiel-v-sr (Celkovy_pocet_vozidiel_evidovanych_podla_kategorie_a_okresov_k_31122020)
(23) Analýza mikroregiónov Slovenskej republiky, Univerzita Komenského, Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej geografie a demografie Bratislava, 2016, (Vydanie tejto monografie bolo podporené v rámci riešenia výskumného projektu VEGA č.1/0965/11 „Mikroregióny - priestorové] jednotky pre komunálnu reformu v Slovenskej republike), ISBN 978-80-223-3553-9
(24) Strategický plán rozvoja dopravnej infraštruktúry SR 2020, Správa o hodnotení SEA, 2013
(25) Územný plán regiónu Žilinského kraja, Prieskumy a rozbory, AŽ PROJEKT s.r.o., október 2020
(26) cestná databanka https://ismcs.cdb.sk/portal/mapviewer/?viewid=70ddf82c0243461fb614d7f6c8d22cb2&extent=216527,5400319,470528,5496231
(27) Územný generel cestnej dopravy SR / KURS 2001, MŽP SR, Aurex s.r.o., Bratislava, máj 2003
(28) NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) č. 1315/2013 z 11. decembra 2013 o usmerneniach Únie pre rozvoj transeurópskej dopravnej siete a o zrušení rozhodnutia č. 661/2010/EÚ
(29) https://www.e-mobility.sk

(30) https://www.leaseplan.com/corporate/news-and-media/newsroom/2021/01-03-2021
(31) Koncepcia rozvoja elektro-mobility v meste Žilina, Deloitte Consulting, august 2018
(32) Zdroj: Stručný prehľad vývoja územného a správneho členenia Slovenska, MV SR, 2007
(33) NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) č. 1316/2013 z 11. decembra 2013 o zriadení Nástroja na prepájanie Európy, ktorým sa mení nariadenie (EÚ) č. 913/2010 a zrušujú sa nariadenia (ES) č. 680/2007 a (ES) č. 67/2010
(34) DELEGOVANÉ NARIADENIE KOMISIE (EÚ) 2017/849 zo 7. decembra 2016, ktorým sa mení nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) c. 1315/2013, pokiaľ ide o mapy v prílohe I a zoznam v prílohe II k uvedenému nariadeniu
(35) https://www.o2.sk/podpora/siet-a-pokrytie/mapa-dostupnosti-sluzieb-o2, O2 - sieť 4G, 2021
(36) https://www.orange.sk/onas/mapa-pokrytia/, Orange - sieť 4G, 2021
(37) https://www.telekom.sk/wiki/mapa-pokrytia, Telekom - mapa pokrytia dostupnosti služieb 4G 100 Mbit/s, 2021
(38) https://www.4ka.sk/mapa-pokrytia, 4ka - mapa dostupnosti služieb 4G + 3G, 2021
(39) REGIONÁLNE POVEDOMIE A IDENTITA REGIÓNOV NA SLOVENSKU, Richard Nikischer, Geografické informácie, 1/2014
(40) DATA CUBE VBD_SK_WIN:en1001ms, Výroba elektriny na území SR, ŠÚ SR, 2020
(41) DATA CUBE VBD_SLOVSTAT:en2008rs, Spotreba energie sektory hospodárstva SR, ŠÚ SR, 2020
(42) DATA CUBE VBD_SLOVSTAT: XXXXXXXX, Spotreba energie sektory kraje a okresy, ŠÚ SR, 2020
(43) https://euractiv.sk/section/energetika/news/slovensko-sa-ocitlo-medzi-europskou-spickou-v-obnovitelnej-energii-velmi-sa-tym-nechvali/
(44) Energie Európy 2020, https://www.rocenka.sk/rocenky/rocenka-2020/
(45) Ročenka Energetika 2019, ŠÚ SR, 2020
(46) https://oenergetice.cz/evropska-unie/eurostat-spotreba-energie-evrope-roste
(47) Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030,
(48) Cyklostratégia: "Budovanie cyklotrás na území Žilinského samosprávneho kraja", 2014
(49) SHMÚ, Úrad Žilinského samosprávneho kraja
(50) Prognóza demografie Žilinského samosprávneho kraja do roku 2048, Boris Vaňo, 2015
(51) DEMOGRAFICKY ATLAS SLOVENSKEJ REPUBLIKY, Bratislava 2014, Mapa 7.5
(52) http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SLOVSTAT/ik2010rs/v_ik2010rs_00_00_00_sk
(53) Harmonogram prípravy a výstavby projektov cestnej infraštruktúry, Vláda SR prerokovala na 10. zasadnutí dňa 12.05.2021 bez prijatého uznesenia Vlády k materiálu, s návrhom záznamu („Návrh záznamu z rokovania vlády Slovenskej republiky: Vláda vzala na vedomie predložený materiál“)
(54) Kraje v číslach_2020.xlsx, 11.11.2020, ŠÚ SR, databáza DATAcube
(55) http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SK_WIN/ik3001rr/v_ik3001rr_00_00_00_sk
(56) Zmluva o združení uzatvorená v zmysle § 829 Občianskeho zákonníka v platnom znení, Združenie: Iniciatíva stredné Slovensko, Banská Bystrica, 30. 05. 2017
(57) Regionálny územný systém ekologickej stability okresu Ružomberok, ESPRIT, spol. s r. o., Pletiarska 2, 969 01 Banská Štiavnica, 2013
(58) I/59 (R1) Banská Bystrica – hranica kraja – Ružomberok D1, Záverečné stanovisko č. 2354/2010-3.4 ml, Ministerstvo pôdohospodárstva, životného prostredia a regionálneho rozvoja SR, 05. 10. 2010
(59) Rozhodnutie č. 1074/2014-2.1, Ministerstvo životného prostredia SR, Bratislava, Odbor štátnej správy ochrany prírody, 27.03.2014
(60) Záverečné stanovisko číslo: 387/2020-1.7/rc-R, Rýchlostná cesta R1 Ružomberok, Juh – križovatka D1, Ministerstvo životného prostredia, Bratislava, 22. 05. 2020
(61) Územný plán Veľkého územného celku Trenčianskeho kraja, v znení Zmien a doplnkov č. 1, 2 a 3, AŽ Projekt, júl 2018
(62) AGR Európska dohoda o hlavných medzinárodných dopravných ťahoch
(63) Strategický plán rozvoja dopravy SR do roku 2030, Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR, 08.2016
(64) Priority vo výstavbe cestnej infraštruktúry, Útvar hodnoty za peniaze, Ministerstvo financií SR / www.finance.gov.sk/uhp, september 2020

SOCIÁLNA STABILITA

Komunitné služby

(1) Atlas Rómskych komunít, 2019
(2) Centrálny register poskytovateľov sociálnych služieb MPSVR
(3) Register mimovládnych neziskových organizácií, https://ives.minv.sk/rmno/filter
(4) http://datacube.statistics.sk/

(5) Komparatívna analýza Žilinského kraja a jeho okresov v súvislosti splnením cieľov politiky súdržnosti EÚ 2021 - 2027

Bývanie

(6) http://datacube.statistics.sk/
(7) Slovenská štatistika a demografia, 1/2020, ročník 30
(8) http://www.oecd.org/social/affordable-housing-database.htm, časť HM1.3, Housing tenures (dostupné k 29. 11.019)
(9) (Prieskum nájomného bývania a mestských ubytovní v okresných mestách SR, IVPR, 2019, z údajov získaných na základe Zákona o slobodnom prístupe k informáciám
(10) NARKS, NBS
(11) http://www.oecd.org/social/affordable-housing-database.htm, časť HM1.3
(12) Housing tenures (dostupné k 29. 11. 2019

Zdravotníctvo

(13) Slovenský športový portál,
(14) https://sport.iedu.sk/Company/List?SearchText=&IDNumber=&City=&DistrictID=&ActivityID=sport_club

e-VUC

(15) http://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/VBD_SK_WIN/do3006rr/v_do3006rr_00_00_00_sk
(16) Dodatok č. 4 k Regionálnej stratégii výchovy a vzdelávania v stredných školách v Žilinskom samosprávnom kraji na roky 2018 – 2022, „Aktualizácia Regionálnej stratégie výchovy a vzdelávania v stredných školách v Žilinskom samosprávnom kraji pre školský rok 2020/2021“
(17) Komparatívna analýza Žilinského kraja a jeho okresov v súvislosti splnením cieľov politiky súdržnosti EÚ 2021 - 2027

Sociálne služby

(18) http://datacube.statistics.sk/
(19) Koncepcia rozvoja sociálnych služieb Žilinského samosprávneho kraja na roky 2019 – 2023
(20) SMART koncepcia v oblasti sociálnych inovácií Žilinského samosprávneho kraja na roky 2021-2025 s výhľadom do roku 2030
(21) Komparatívna analýza Žilinského kraja a jeho okresov v súvislosti splnením cieľov politiky súdržnosti EÚ 2021 - 2027

Bezpečnosť

(22) Komparatívna analýza Žilinského kraja a jeho okresov v súvislosti splnením cieľov politiky súdržnosti EÚ 2021 - 2027
(23) Ministerstvo vnútra SR

IDENTITA A SEBESTAČNOSŤ

(1) Koncepcia rozvoja cestového ruchu destinácie Žilinský turistický kraj na roky 2022 – 2026, Žilinský Turistický kraj
(2) Kampaň „Letná tour po kraji“, vyhodnotenie, 2021
(3) NIKISCHER, R. (2012b): Formovanie regionálneho povedomia a jeho úloha v regionálnom rozvoji so zreteľom na slovensko-poľský prihraničný región. Geografické informácie, 16, č. 2, s. 61–76.
(4) GEOGRAFIE • ROK 2013 • ČÍSLO 3 • ROČNÍK 118RICHARD NIKISCHERTERITORIÁLNA IDENTITA OBYVATEĽOVČESKA A SLOVENSKA
(5) http://datacube.statistics.sk/
(6) Správa o hospodárskom vývoji v krajoch SR, Regionálne štatistiky ŠÚ SR, 2021

ZOZNAM TABULIEK, OBRÁZKOV A GRAFOV

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1: Počet obyvateľov v okresoch v rokoch 2010, 2015, 2020 12
Tabuľka 2: Počet obyvateľov podľa veku v roku 2020 13
Tabuľka 3: Obyvateľstvo Žilinského kraja podľa národnosti k 31. 12. 2020 - podiel 14
Tabuľka 4: Porovnanie vybraných krajov ČR a Žilinského kraja 27
Tabuľka 5: Porovnanie vybraných krajov ČR a Žilinského kraja v oblasti inovácie a veda a výskum 28
Tabuľka 6: Porovnanie vybraných krajov ČR a Žilinského kraja v oblasti trhu práce 28
Tabuľka 7: Porovnanie vybraných krajov ČR a Žilinského kraja v oblasti vzdelávanie 29
Tabuľka 8: Počet a podiel MSP v okresoch Žilinského kraja v roku 2020 32
Tabuľka 9: Štruktúra zamestnancov podľa zamestnania v roku 2019 32
Tabuľka 10: Regionálny hrubý domáci produkt v PPS na obyvateľa v rokoch 2010 a 2015 – 2020 35
Tabuľka 11: Priemerná nominálna mesačná mzda podľa krajov SR 35
Tabuľka 12: Vybrané ukazovatele priemyslu za rok 2020 (za podniky s viac ako 20 zamestnancov) 37
Tabuľka 13: Počet podnikateľských subjektov podľa počtu zamestnancov v rokoch 2014 – 2020 a regiónov Žilinského kraja 37
Tabuľka 14: Podnikateľské subjekty so sídlom v Žilinskom kraji v roku 2020 38
Tabuľka 15: Právnické osoby a podniky podľa právnych foriem v Žilinskom kraji 2020 38
Tabuľka 16: Počet zamestnancov výskumu a vývoja v rokoch 2010 – 2019 44
Tabuľka 17: Výdavky na výskum a vývoj v SR podľa krajov v tis. EUR 44
Tabuľka 18: Porovnanie menej rozvinutých krajov SR podľa výdavkov na VaV v roku 2020 45
Tabuľka 19: Prehľad účasti inštitúcií a organizácií podľa krajov SR na programe H2020 46
Tabuľka 20: Výskumné ústavy a vývojové pracoviská v Žilinskom kraji roku 2020 podporené zo ŠR SR 47
Tabuľka 21: Materské školy podľa krajov SR 52
Tabuľka 22: Základné školy podľa krajov SR 55
Tabuľka 23: Miera zamestnanosti vo veku 20 – 64 rokov podľa krajov (priemer za rok v %) 63
Tabuľka 24: Pracujúci podľa krajov SR v roku 2020 (priemer za rok) 64
Tabuľka 25: Zahraničná pracovná migrácia podľa krajov SR v roku 2020 65
Tabuľka 26: Štruktúra ekonomicky aktívnych obyvateľov, miera zamestnanosti a nezamestnanosti podľa krajov v roku 2020 67
Tabuľka 27: Štruktúra ekonomicky aktívneho obyvateľstva v Žilinskom kraji podľa vzdelania v tis. osobách a v % 67
Tabuľka 28: Štruktúra zamestnancov podľa ekonomickej činnosti (zisťovacou metódou) SK NACE Rev. 2 v roku 201968
Tabuľka 29: Nezamestnanosť podľa krajov SR v roku 2020 (priemer za rok) 69
Tabuľka 30: Štruktúra uchádzačov o zamestnanie podľa veku v krajoch SR v roku 2020 (v %) 71
Tabuľka 31: Priemerný počet znevýhodnených uchádzačov v roku 2020 podľa regiónov SR (v osobách) 71
Tabuľka 32: Počet evidovaných uchádzačov o zamestnanie v rokoch 2010–2020 72
Tabuľka 33: Štruktúra uchádzačov o zamestnanie podľa najvyššie dosiahnutého vzdelania v okresoch Žilinského kraja v roku 2020 73
Tabuľka 34: Štruktúra uchádzačov o zamestnanie podľa veku v roku 2020 73
Tabuľka 35: Štruktúra uchádzačov o zamestnanie podľa dĺžky evidencie v roku 2020 74
Tabuľka 36: Štruktúra uchádzačov o zamestnanie podľa profesie SK ISCO-08 vykonávanej bezprostredne pred zaradením do evidencie v roku 2020 74
Tabuľka 37: Voľné pracovné miesta v roku 2020 podľa krajov (priemer za rok) 75
Tabuľka 38: Registrované podniky sociálnej ekonomiky v Žilinskom kraji podľa okresov 76
Tabuľka 39: Emisie základných znečisťujúcich látok - tuhé emisie v krajoch (údaje v tonách) 87
Tabuľka 40: Národné parky a chránené krajinné oblasti 93
Tabuľka 41: Komunálny odpad spolu v tonách 2020 97
Tabuľka 42: Množstvo komunálneho odpadu na obyvateľa (kg/obyv.) 98
Tabuľka 43: Množstvo zhodnoteného komunálneho odpadu na obyvateľa (kg/obyv.) 99
Tabuľka 44: Množstvo zneškodneného komunálneho odpadu na obyvateľa (kg/obyv.) 99
Tabuľka 45: Podiel zhodnocovaného komunálneho odpadu z celkového komunálneho odpadu (%) 99

Tabuľka 46: Spôsob nakladania s odpadom v krajoch 102
Tabuľka 47: Kapacita vodárenských zdrojov v správe vodárenských spoločností 105
Tabuľka 48: Prehľad o stave v zásobovaní vodou z verejných vodovov a odkanalizovaní v správe vodárenských spoločností v rámci ŽSK 106
Tabuľka 49: Emisie základných znečisťujúcich látok v okresoch 110
Tabuľka 50: Emisie základných znečisťujúcich látok v subregiónoch Žilinského kraja v roku 2018 (produkcia v tonách) 111
Tabuľka 51: Vývoj výkonov v železničnej osobnej doprave, V4 [mil. os. km] 138
Tabuľka 52: Vývoj výkonov v cestnej osobnej autobusovej doprave, V4 [mil. os. km] 138
Tabuľka 53: Vývoj objemov prepravy v železničnej nákladnej doprave, V4 [tis. ton] 138
Tabuľka 54: Vývoj výkonov v cestnej nákladnej doprave [mil. tkm] 138
Tabuľka 55: Vývoj deľby prepravnej práce [%] železničnej a cestnej dopravy – prepravné výkony, V4 139
Tabuľka 56: Vývoj deľby prepravnej práce [%] železničnej a verejnej autobusovej dopravy - prepravené osoby, SR . 139
Tabuľka 57: Vývoj deľby prepravnej práce [%] železničnej a verejnej autobusovej dopravy – prepravné výkony, SR. 139
Tabuľka 58: Objemy a výkony realizované v cestnej doprave osôb v členení podľa krajov 139
Tabuľka 59: Vývoj deľby prepravnej práce [%] nákladnej ŽD a CD – výkony tonokilometrov v nákladnej doprave, SR 140
Tabuľka 60: Zmeny vo vývoji počtu prepravených osôb PAD za obdobie rokov 2005 až 2018 v ŽSK 141
Tabuľka 61: Prepravné vzťahy ŽSK s inými krajmi SR, počet prepravených cestujúcich v železničnej doprave vo vzťahu k ŽSK podľa nástupu a výstupu cestujúcich za roky 2015 a 2019 142
Tabuľka 62: Počet prepravených cestujúcich podľa miesta nástupu a výstupu v PAD a ŽD spolu v roku 2018 [počet osôb] 143
Tabuľka 63: Porovnanie počtu vybavených cestujúcich za roky 2018 a 2019 na traťových úsekov v ŽSK 144
Tabuľka 64: Prehľad lokalizácie dopravcov cestnej nákladnej automobilovej dopravy so sídlom v okresoch ŽSK a počet vozidiel s povolením a kópiami licencií EÚ [počet] 145
Tabuľka 65: Odpočívadla na diaľniciach a rýchlostných cestách v Žilinskom kraji a vybraných hraničných priechodoch 146
Tabuľka 66: Stupeň automobilizácie [počet ob./1 OA] a motorizácie [počet ob./1 MV] so spaľovacím motorom podľa krajov SR a vybraných krajov ČR 149
Tabuľka 67: Zmena stupňa automobilizácie a motorizácie vozidiel so spaľovacím motorom, [koef.] 150
Tabuľka 68: Stupeň automobilizácie [počet ob./1 OA] a motorizácie [počet ob./1 MV] v krajoch v roku 2020 150
Tabuľka 69: Počet osobných automobilov a motorových vozidiel evidovaných v ŽSK 2021 [počet], [koef.] 151
Tabuľka 70: Stupeň automobilizácie [počet ob./1 OA] a motorizácie [počet ob./1 MV] v ŽSK v roku 2020 151
Tabuľka 71: Porovnanie rastu dĺžky diaľnic a železničných tratí krajín V4, [koef.] 153
Tabuľka 72: Hustota diaľnic a diaľničných privádzačov SR podľa krajov SR a vo vybraných krajoch ČR 155
Tabuľka 73: Dostupnosť západovýchodných trás diaľnic a rýchlostných ciest 156
Tabuľka 74: Dostupnosť západovýchodných trás diaľnic a rýchlostných ciest 157
Tabuľka 75: Komplexné centrá SR v roku 2016 159
Tabuľka 76: Zmena hustoty štruktúry siete ciest a železničných tratí v krajoch SR a vybraných krajoch ČR v roku 2018, [koef. 2018/2008] 160
Tabuľka 77: Hustota štruktúry siete cestných komunikácií v krajoch SR a vybraných krajoch ČR v roku 2018, [km/km2] 160
Tabuľka 78: Zmena hustoty štruktúry siete cestných komunikácií v krajoch SR a vybraných krajoch ČR v roku 2018, [koef. 2018/2008] 161
Tabuľka 79: Stav siete cestných komunikácií v krajoch SR k 01. 01. 2021, [km] 161
Tabuľka 80: Stav siete cestných komunikácií v okresoch ŽSK k 01. 01. 2021, [km] 162
Tabuľka 81: Súčasný stav siete železničných tratí v ŽSK 163
Tabuľka 82: Vývoj počtu nehôd v cestnej doprave v krajinách V4 - počet usmrtených osôb, [počet] 166
Tabuľka 83: Vývoj počtu nehôd v železničnej doprave v krajinách V4 - počet usmrtených osôb, [počet] 166
Tabuľka 84: Vývoj počtu nehôd v cestnej doprave v krajoch - počet usmrtených osôb, [počet] 167
Tabuľka 85: Pripojenia na digitálne metalické siete poslednej míle, SR [počet] 176
Tabuľka 86: Počet internetových pripojení v pevnej sieti, kraje SR [počet] 176

Tabuľka 87: Zariadenia poskytujúce zdravotnú starostlivosť v SR 184
Tabuľka 88: Najčastejšie príčiny hospitalizácií - porovnanie ŽSK a MSK 185
Tabuľka 89: Počet obyvateľov vo veku 62 a viac rokov v Žilinskom kraji podľa okresov 191
Tabuľka 90: Počet miest v pobytových zariadeniach sociálnych služieb a v zariadeniach podmienených odkázanosťou 191
Tabuľka 91: Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb podmienených odkázanosťou v Žilinskom kraji 192
Tabuľka 92: Počet miest v pobytových zariadeniach krízovej intervencie v Žilinskom kraji 192
Tabuľka 93: Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov 192
Tabuľka 94: Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb v okresoch Žilinského samosprávneho kraja 193
Tabuľka 95: Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb podľa subregiónov Žilinského samosprávneho kraja 193
Tabuľka 96: Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov v okresoch Žilinského samosprávneho kraja 194
Tabuľka 97: Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb pre seniorov podľa subregiónov Žilinského samosprávneho kraja 194
Tabuľka 98: Štatistika zariadení sociálnych služieb za územie Žilinského kraja - počet miest 195
Tabuľka 99: Počet poberateľov dávok v hmotnej núdzi so spoločne posudzovanými osobami v rokoch 2010 – 2020 195
Tabuľka 100: Vybrané druhy komunitných služieb v Žilinskom kraji 196
Tabuľka 101: Štatistika využitia ústavnej zdravotnej starostlivosti v rámci krajov SR 197
Tabuľka 102: Vybrané ukazovatele nemocníc v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK 197
Tabuľka 103: Počet pracovných miest samostatných zdravotníckych pracovníkov v zdravotníckych zariadeniach, 2019 198
Tabuľka 104: Počet pracovných miest samostatných zdravotníckych pracovníkov v zdravotníckych zariadeniach v Žilinskom kraji, 2019, podľa subregiónov 200
Tabuľka 105: Počet pracovných miest samostatných zdravotníckych pracovníkov v zdravotníckych zariadeniach v Žilinskom kraji, 2019, podľa okresov 201
Tabuľka 106: Počet ambulancií a počet lekárskych miest v Žilinskom kraji, 2019, podľa okresov 201
Tabuľka 107: Počet ambulancií a počet lekárskych miest v Žilinskom kraji, 2019, podľa subregiónov 202
Tabuľka 108: Zariadenia zdravotníckej starostlivosti v roku 2019 202
Tabuľka 109: Počet lekárov v roku 2019 203
Tabuľka 110: Hodnotenie kraja a jeho okresov v oblasti cieľa Európa bližšie k občanom 203
Tabuľka 111: Štruktúra MNO v Žilinskom kraji 204
Tabuľka 112: Prístup k občianskej vybavenosti - kultúrne zariadenia 205
Tabuľka 113: Počet komunitných centier v Žilinskom kraji – porovnanie s ostatnými krajmi 206
Tabuľka 114: Šport (počet športových klubov a organizácií), podľa krajov 207
Tabuľka 115: Porovnanie počtu nájomných bytov a komerčných prenájmov v okresných mestách Slovenska, z pohľadu Žilinského kraja 209
Tabuľka 116: Počet mestských bytov na 100 obyvateľov v okresných mestách, z pohľadu Žilinského kraja 209
Tabuľka 117: Percento „nových“ nájomných bytov na celkovom nájomnom bytovom fonde, z pohľadu Žilinského kraja 210
Tabuľka 118: Počet žiadateľov o mestský byt na 100 obyvateľov v okresných mestách Slovenska, z pohľadu Žilinského kraja 210
Tabuľka 119: Priemerná mesačná výška nájomného v mestských/obecných nájomných bytoch, z pohľadu Žilinského kraja 211
Tabuľka 120: Počet trestných činov v rokoch 2010 – 2020 212
Tabuľka 121: Počet dopravných nehôd v rokoch 2010 – 2019 212
Tabuľka 122: Návštevníci divadelných predstavení v krajoch SR v r. 2019 217
Tabuľka 123: Počty stálych scén podľa krajov SR 218
Tabuľka 124: Počty knižníc v krajoch SR 218
Tabuľka 125: Počet galérií v krajoch SR 218
Tabuľka 126: Počet múzeí v krajoch SR v rokoch 2012 - 2019 219
Tabuľka 127: Počet návštevníkov na výstavách a expozíciách v múzeách podľa krajov SR 219
Tabuľka 128: Počet kín v krajoch SR 219

Tabuľka 129: Porovnanie vybraných údajov v oblasti kultúry v Žilinskom kraji za roky 2015 a 2019 224
Tabuľka 130: Vývoj počtu návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v krajoch SR 226
Tabuľka 131: Typy ubytovacích zariadení 227
Tabuľka 132: Vývoj tržieb v CR 227
Tabuľka 133: Regionálny producenti, regionálne značky v Horném Považie 229
Tabuľka 134: Regionálny producenti, regionálne značky v Kysuciach 230
Tabuľka 135: Regionálny producenti, regionálne značky v Orave 231
Tabuľka 136: Regionálny producenti, regionálne značky v Liptove 231
Tabuľka 137: Regionálny producenti, regionálne značky v Turci 232
Tabuľka 138: Miestne akčné skupiny v ŽSK v programovom období 2014 - 2020 233
Tabuľka 139: Verejno-súkromné partnerstvá ŽSK v programovom období 2014 - 2020 234
Tabuľka 140: Imidž tradičných regiónov Severného Slovenska (Výber regiónov v ŽSK) 235

Zoznam obrázkov

Obrázok 1: Mapa vymedzenie historických oblastí (subregiónov) v Žilinskom kraji 6
Obrázok 2: Mapa hustoty zaľudnení a obce nad 3 000 obyvateľov v okresoch Žilinského kraja v roku 2020 11
Obrázok 3: Podiel rómskych obyvateľov v obciach ŽSK 14
Obrázok 4: Porovnanie regiónov NUTS II podľa cieľa 8 – Regionálne HDP na obyvateľa 21
Obrázok 5: Porovnanie regiónov NUTS II podľa cieľa 9 – Interné výdavky na vedu a výskum 22
Obrázok 6: Regionálne porovnanie inovačnej výkonnosti regiónov EÚ (NUTS II) v roku 2021 23
Obrázok 7: Porovnanie regiónov NUTS II podľa cieľa 8 – Zamestnanosť 24
Obrázok 8: Porovnanie regiónov NUTS II podľa cieľa 4 – Kvalita vzdelávania: participácia mladých ľudí na vzdelávaní 25
Obrázok 9: Porovnanie regiónov NUTS II podľa cieľa 4 – Kvalita vzdelávania: súhrnné hodnotenie 26
Obrázok 10: Podiel jednotlivých vekových kategórií v jednotlivých regiónoch SR v roku 2020 41
Obrázok 11: Priestorové rozmiestnenie rýchlorastúcich podnikov podľa sídla v obciach SR 42
Obrázok 12: Podiel rýchlorastúcich podnikov na aktívnych podnikoch s 10 a viac zamestnancami podľa okresov SR .. 42
Obrázok 13: Prehľad logistických centier a parkov v roku 2020 v SR 43
Obrázok 14: Miera evidovanej nezamestnanosti v jednotlivých okresoch SR (priemer za rok 2020) 69
Obrázok 15: Významné lokality Ramsarského dohovoru 93
Obrázok 16: Nakladanie s odpadom v Žilinskom kraji 103
Obrázok 17: Mapa environmentálnych záťaží na území Žilinského kraja 104
Obrázok 18: Svahové deformácie – zosuvy v Žilinskom kraji 108
Obrázok 19: Meteorologické stanice SHMÚ v Žilinskom kraji 109
Obrázok 20: Prírodné dedičstvo v roku 2020 112
Obrázok 21: Chránená územia Žilinského kraja 113
Obrázok 22: Existujúca a plánovaná dopravná infraštruktúra regiónu Horné Považie 126
Obrázok 23: Dopravná regionalizácia SR 127
Obrázok 24: Schéma zónového členenia IDS ŽSK – zóny pre pilotné územie, regióny Horné Považie a Kysuce 128
Obrázok 25: Existujúca a plánovaná dopravná infraštruktúra regiónu Kysuce 129
Obrázok 26: Existujúca a plánovaná dopravná infraštruktúra regiónu Orava 131
Obrázok 27: Existujúca a plánovaná dopravná infraštruktúra regiónu Liptov 133
Obrázok 28: Existujúca a plánovaná dopravná infraštruktúra regiónu Turiec 135
Obrázok 29: Zobrazenie dopravným modelom získaných dát o prepravných vzťahov [počet vykonaných ciest všetkými druhmi dopravy/24 h] v ŽSK v roku 2018 143
Obrázok 30: Cestná sieť zaradená do TEN-T 154
Obrázok 31: Železničná sieť zaradená a terminály IKD zaradené do TEN-T 154
Obrázok 32: Sieť koridorov, cestnej, železničnej a intermodálnej dopravy na území ŽSK zaradená do Z-TEN-T, AGR, AGC, AGTC, súčasný stav 155
Obrázok 33: Časová os prípravy, míľniky prípravy stavieb 156
Obrázok 34: Dostupnosť obyvateľov k trasám diaľnic a rýchlostných ciest v smeroch západ-východ a sever-juh 157
Obrázok 35: Situovanie cestnej siete vzhľadom k rozloženiu hustoty obyvateľov SR 158

Obrázok 36: Komplexné centrá SR po korekcii vzdialenosti do 15 km medzi centrami v roku 2016 159
Obrázok 37: Cestná sieť v regiónoch ŽSK v roku 2021 162
Obrázok 38: Stav siete železničných tratí v regiónoch ŽSK 163
Obrázok 39: Dopravná dostupnosť centra mesta Žilina IAD, 2018, [min, h] 164
Obrázok 40: Dopravná dostupnosť centra mesta Martin, IAD, 2018, [min, h] 164
Obrázok 41: Dopravná dostupnosť centra mesta Liptovský Mikuláš, IAD, 2018, [min, h] 165
Obrázok 42: Dopravná dostupnosť centra mesta Čadca, IAD, 2018, [min, h] 165
Obrázok 43: Dopravná dostupnosť centra mesta Dolný Kubín, IAD, 2018, [min, h] 166
Obrázok 44: Spotreba energie v krajinách EÚ, [mil.ton eq.spal.olej] 167
Obrázok 45: Celkový podiel energie z obnoviteľných zdrojov, EÚ, [%] 168
Obrázok 46: Mapa prenosovej sústavy SR 171
Obrázok 47: Mapa dostupnosti služieb O2, 2021 177
Obrázok 48: Mapa pokrytia sieťou 4G, Orange, 2021 177
Obrázok 49: Mapa pokrytia sieťou 4G, Telecom, 2021 178
Obrázok 50: Mapa pokrytia sieťou 4 + 3 G, 4ka, 2021 178
Obrázok 51: Počet lekárov na 100 000 obyvateľov (18 a viacročných) 199
Obrázok 52: Počet lekárov na 100 000 obyvateľov (0 – 17-ročných) 200
Obrázok 53: Počet pamiatkových objektov v jednotlivých okresoch SR 223
Obrázok 54: Miestne akčné skupiny v ŽSK s podporenými stratégiami miestneho rozvoja 233

Zoznam grafov

Graf 1: Nárast počtu obyvateľov k regiónoch 2010 - 2020 12
Graf 2: Podiel obyvateľov v okresov podľa veku v roku 2020 13
Graf 3: Prognóza počtu obyvateľov v okresoch do roku 2030 17
Graf 4: Miera evidovanej nezamestnanosti v okresoch v rokoch 2010 – 2020 33
Graf 5: Priemerná mesačná mzda v národnom hospodárstve v EUR v rokoch 1992 -2020 36
Graf 6: Odvetvová štruktúra MSP v Žilinskom kraji 39
Graf 7: Miera podnikateľskej aktivity podľa krajov SR v roku 2020 39
Graf 8: Podiel MSP v high-tech odvetviach na celkovom počte MSP v odvetviach priemyselnej výroby a služieb v roku 2020 50
Graf 9: Vývoj počtu novonarodených detí v Žilinskom kraji 51
Graf 10: Počty zapísaných detí v materských školách Žilinského kraja 51
Graf 11: Počty zapísaných detí v materských školách Žilinského kraja podľa zriaďovateľa 52
Graf 12: Porovnanie počtu tried, žiakov v materských školách podľa krajov SR v rokoch 2010 – 2020 53
Graf 13: Počet detí v materských školách podľa krajov SR v rokoch 2010 – 2020 53
Graf 14: Vývoj počtu materských škôl podľa krajov SR v rokoch 2010 – 2020 54
Graf 15: Vývoj počtu žiakov v základných školách podľa krajov SR 54
Graf 16: Vývoj počtu žiakov v základných školách v Žilinskom kraji 55
Graf 17: Vývoj počtu tried podľa zriaďovateľa v základných školách v Žilinskom kraji 56
Graf 18: Zastúpenie zriaďovateľov v Žilinskom kraji v školskom roku 2020/2021 podľa počtu žiakov stredných škôl 57
Graf 19: Prognóza vývoja žiakov stredných škôl v Žilinskom kraji 57
Graf 20: Vývoj počtu žiakov na základných umeleckých školách v Žilinskom kraji 61
Graf 21: Vývoj počtu študentov 1. a 2. stupňa formou denného štúdia na VŠ v krajoch 62
Graf 22: Vývoj počtu absolventov denného štúdia na VŠ v krajoch 62
Graf 23: Počet a podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva v krajoch v roku 2020 66
Graf 24: Priemerná miera evidovanej nezamestnanosti a priemerný počet UoZ v krajoch SR v roku 2020 70
Graf 25: Podiel UoZ podľa stupňa vzdelania v krajoch SR v roku 2020 70
Graf 26: Štruktúra evidovaných uchádzačov o zamestnanie podľa pohlavia v okresoch v roku 2020 72
Graf 27: Počet voľných pracovných miest v rokoch 2010–2020 (hodnoty k 31.12.) 75
Graf 28: Emisie CO_2 na 1 obyvateľa 82
Graf 29: Tony CO2 ekvivalentu na 1 obyvateľa (teda množstvo emisií CO_2, s rovnakým potenciálom globálneho otepľovania ako jednotkové množstvo príslušného skleníkového plynu) 82

Graf 30: Medzinárodné porovnanie zásobovanie obyvateľov z verejných vodovodov v roku 2018 83
Graf 31: Medzinárodné porovnanie napojenia obyvateľstva na verejnú kanalizáciu v roku 2018 83
Graf 32: Produkcia surového dreva v tis. m3 84
Graf 33: Produkcia komunálneho odpadu v kg na 1 obyvateľa za rok 85
Graf 34: Oxid siričitý (v tonách) 87
Graf 35: Emisie zakladných znečišťujucich látok – tuhé emisie (v tonách) 88
Graf 36: Emisie základných znečišťujucich látok – oxid siričitý (v tonách) 88
Graf 37: Emisie základných znečišťujucich látok – oxid dusíka (v tonách) 89
Graf 38: Dĺžka vodovodnej siete bez prípojok (km) a dĺžka kanalizačnej siete bez prípojok (km) v roku 2019 naprieč Slovenskom 90
Graf 39: Komunalný odpad spolu (v tonách) 91
Graf 40: Množstvo komunálneho odpadu na obyvateľa (kg/obyv.) 91
Graf 41: Miera skládkovania komunálneho odpadu (%) 92
Graf 42: Miera recyklácie komunálneho odpadu (%) v roce 2020 92
Graf 43: Zloženie komunálneho odpadu, produkcia v Žilinskom kraji za posledných 10 rokov 98
Graf 44: Miera skládkovania komunálneho odpadu (%) 100
Graf 45: Miera recyklácie komunálneho odpadu (%) v roku 2020 100
Graf 46: Množstvo komunálneho odpadu v okresoch Žilinského kraja v roku 2020 101
Graf 47: Množstvo komunálneho odpadu podľa druhu v subregiónoch v roku 2020 101
Graf 48: Množstvo komunálneho odpadu podľa druhu v okresoch v roku 2020 102
Graf 49: Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu v roku 2015 a v roku 2019 (%) 106
Graf 50: Množstvo čistených odpadových vôd (tis. m^3) v roku 2019 106
Graf 51: Oxidy dusíka (v tonách) 109
Graf 52: Vývoj emisie základných znečisťujúcich látok v ovzduší v Žilinskom kraji v t/rok za r. 2010 - 2018 110
Graf 53: Vývoj počtu prepravených osôb PAD [počet osôb] za obdobie rokov 2005 až 2018 v ŽSK v štruktúre cestovného 140
Graf 54: Vývoj počtu prepravených osôb železničnou dopravou v období rokov 2010 – 2019 medzi ŽSK a ostatnými krajmi [počet osôb] 141
Graf 55: Vývoj počtu prepravených osôb železničnou dopravou v období rokov 2010 – 2019 medzi ŽSK a ostatnými krajmi [počet osôb] 147
Graf 56: Výroba elektriny na území SR v dlhodobom horizonte, [GWh] 169
Graf 57: Podiely na výrobe elektriny na území SR v dlhodobom horizonte, [%] 169
Graf 58: Vývoj spotreby zemného plynu v krajoch SR, [tis.m3] 170
Graf 59: Vývoj spotreby elektriny v krajoch SR, [MWh] 170
Graf 60: Vývoj spotreby tepla v krajoch SR, [GJ] 171
Graf 61: Vývoj spotreby tepla v okresoch ŽSK [GJ] 172
Graf 62: Vývoj spotreby elektriny v okresoch ŽSK, [MWh] 173
Graf 63: Vývoj spotreby zemného plynu v okresoch ŽSK [tis.m3] 173
Graf 64: Počet plynofikovaných a neplynofikovaných obcí okresoch ŽSK, [počet] 174
Graf 65: Najčastejšie príčiny úmrtí podľa OECD 181
Graf 66: Štruktúra bytového fondu podľa vlastníckeho vzťahu k nehnuteľnosti v európskych krajinách (v %) 182
Graf 67: Počet miest v zariadeniach sociálnych služieb v okresoch Žilinského samosprávneho kraja 193
Graf 68: Najčastejšie príčiny hospitalizácií v rámci krajov SR 198
Graf 69: Využívaná športová infraštruktúra v stredných školách v zriadovateľskej pôsobnosti ŽSK 206
Graf 70: Porovnanie bytov podľa počtu osôb na Slovensku 207
Graf 71: Porovnanie bytov podľa počtu osôb, podľa okresov v Žilinskom kraji 208
Graf 72: Dlhodobý priemer podielu prenájmov podľa krajov 208
Graf 73: Vývoj kriminality v Žilinskom kraji 212
Graf 74: Podiel alkoholu na trestnej činnosti podľa krajov 213
Graf 75: Podiel národných kultúrnych pamiatok podľa krajov SR 217
Graf 76: Miera regionálneho povedomia obyvateľov Slovenska 236

ZOZNAM SKRATIEK

SR	Slovenská republika
USA	Spojené štáty americké
ČR	Česká republika
PL	Poľská republika

Samosprávne kraje:

BSK	Bratislavský samosprávny kraj
TTSK	Trnavský samosprávny kraj
TNSK	Trenčiansky samosprávny kraj
NSK	Nitriansky samosprávny kraj
ŽSK	Žilinský samosprávny kraj
BBSK	Banskobystrický samosprávny kraj
PSK	Prešovský samosprávny kraj
KSK	Košický samosprávny kraj
MS kraj	Moravsko sliezsky kraj
ZL kraj	Zlínsky kraj
JM kraj	Juhomoravský kraj

Okresy:

ZA	Okres Žilina
BY	Okres Bytča
CA	Okres Čadca
KNM	Okres Kysucké Nové Mesto
DK	Okres Dolný Kubín
NO	Okres Námestovo
TV	Okres Tvrdošín
LM	Okres Liptovský Mikuláš
RK	Okres Ružomberok
MT	Okres Martin
TT	Okres Turčianske Teplice

Ministerstvá:

MŠVVaŠ SR	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
MV SR	Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
MŽP SR	Ministerstvo životného prostredia
MDaV SR	Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky
MF SR	Ministerstvo financií Slovenskej republiky
MH SR	Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky
MIRRI SR	Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky
MK SR	Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky
MPaRV SR	Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky
MPSVaR SR	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
MS SR	Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky
MZVa EU SR	Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitosti Slovenskej republiky
MZ SR	Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky

Zdroje:

FinStat	Webový portál - zdroje dát
SK NACE	Štatistická klasifikácia ekonomických činností
ŠÚ SR	Štatistický úrad Slovenskej republiky

Inštitúcie:

AOS	Akadémia ozbrojených síl
APVV	Agentúra pre podporu vedy a výskumu
BioMED	Biomedicínske centrum v Martine
CVČ	Centrum voľného času
CVTI	Centrum vedeckých a technických informácií
EK	Európska komisia
ESPON	Európsky inštitút pre priestorové plánovania/odborná organizácia EÚ
EÚ	Európska únia
EZÚS	európske zoskupenie územnej spolupráce
H2020	Program EÚ Horizont 2020
INEKO	Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy
IoT	Internet vecí
ISEMI	Inštitút pre medzinárodnú bezpečnosť a krízové riadenie
IVPR	Inštitút pre výskum práce a rodiny
JŠ	Jazyková škola
KOCR	Krajská organizácia cestovného ruchu
KOCR ŽTK	Krajská organizácia cestovného ruchu Žilinský turistický kraj
KOZ	Kultúrno-osvetové zariadenia
LF JU UK	Lekárska fakulta UK v Martine
LF UK	Lekárska fakulta Univerzity Komenského
LF UPJŠ	Lekárska fakulta Univerzity Jozefa Pavla Šafárika
MŠ	Materská škola
NARKS	Národná asociácia realitných kancelárií Slovenska
NBS	Národná banka Slovenska
OECD	Organizácia pre ekonomickú spoluprácu a rozvoj/medzinárodná organizácia
OOCR	Oblastná organizácia cestovného ruchu
ÖBB	Österreichische Bundesbahnen (Rakúske spolkové dráhy)
SBA	Slovak Business Agency
SAV	Slovenská akadémia vied
SIEA	Slovenská inovačná a energetická agentúra
SOŠ	Stredná odborná škola
SŠ	Stredná škola
V4	Neformálne združenie krajín Poľsko, SR, Česká republika a Maďarsko
ZŠ	Základná škola
ZUŠ	Základná umelecká škola
ŽU/UNIZA	Žilinská univerzita

Iné použité skratky:

A bus	Autobus
AC	Nabíjacia stanica elektromobilov pre striedavý prúd
I.tr.	Cesta I. triedy
AGR	Európska dohoda o hlavných medzinárodných dopravných ťahoch
AGC	Dohoda o medzinárodných železničných magistrálach
AGTC	Európska dohoda o najdôležitejších trasách medzinárodnej kombinovanej dopravy a súvisiacich objektoch
AOTP	Aktívna politika trhu práce
a.s.	Akciová spoločnosť
BRO	Biologicky rozložiteľné materiály
B2B	Vzťahy medzi podnikateľmi
B2C	Vzťahy medzi podnikateľmi a klientmi
CD	Cestná doprava

CL	Cestovný lístok
CL SMS	Cestovný lístok vydaný prostredníctvom SMS
CND	Cestná nákladná doprava
COVaP	Centrum odborného vzdelávania a prípravy
CR	Cestovný ruch
CSD	Celoštátne sčítanie cestnej dopravy
ČOV	Čistička odpadových vôd
D	Diaľnica
DC	Nabíjacia stanica elektromobilov pre jednosmerný prúd
DESI	(Digital Economy and Society Index) Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti
EAO	Ekonomicky aktívni obyvatelia
eMV	Elektr + hybrid motorové vozidlo
eNA	Elektromobil NA
eOA	Elektromobil OA + hybrid
EO	Ekvivalentný obyvateľ
ES	Ekosystémové služby
ESA	Európsky systém účtov
EÚ27	Označenie pre 27 členských krajín Európskej únie
EVVO	Enviromentálne vzdelávanie, výchova a osveta
FMO	Funkčná mestská oblasť
FO	Fyzické osoby podnikatelia
CHKO	Chránená krajinná oblasť
CHOPAV	Chránená oblasť prirodzenej akumulácie vôd
ISDN	(Integrated Services Digital Network) Digitálna sieť integrovaných služieb
IS EZ	Informačný systém environmentálnych záťaží
k.s.	Komanditná spoločnosť
KEGA	Podporný program pre malé vedecké programy /Kultúrna a edukačná grantová agentúra
IAD	Individuálna automobilová doprava
IDS	Integrovaný dopravný systém prepravy osôb
IKD	Intermodálna/kombinovaná doprava nákladov
IntDS	Inteligentný dopravný systém
INJ	Intermodálna nákladová jednotka, kontajner
IROP	Integrovaný regionálny operačný program
IT	Informačné technológie
I.tr.	Cesta I. triedy
HDP	Hrubý domáci produkt
LEADR	„Liaison entre actions de développement rural“ Linky akcií pre rozvoj vidieckej ekonomiky
MAS	Miestna akčná skupina
MCA	Multikriteriálna analýza – nástroj EÚ
MHD	Mestská hromadná doprava
MNO	Mimovládna nezisková organizácia
MRVK	Miestny rozvoj vedený komunitou
MSCA	Program podpory EÚ Maria Sklodowksi
MSP	Malé a stredné podniky
MV	Motorové vozidlo
NA	Nákladný automobil
NAD	Nákladná automobilová doprava
NP	Národný park
NRSRSR	Národný strategický rámec Slovenskej republiky
NTL	Nízkotlaký plynovod
NUTS 2	Stredné Slovensko /EÚ štatistická jednotka
NUTS 3	VÚC /EÚ štatistická jednotka

OA	Osobný automobil
OP VaI	Operačný program Výskum a inovácie
PAD	prímestská autobusová doprava
p.b.	Percentuálny bod
PhD	doktorand/akademická hodnosť
PHM	Pohonné hmoty
PISA	Medzinárodné testovanie OECD / Program medzinárodného hodnotenia žiakov (čitateľská, matematická a prírodovedná gramotnosť 15-ročných žiakov ZŠ a SŠ)
PO	Právnické osoby podnikatelia
PPS	Parita kúpnej sily
PSE	Podnik sociálnej ekonomiky
PZI	Priame zahraničné investície
RRA	Regionálna rozvojová agentúra
RC	Rrýchlostná cesta
RIS	Regionálna inovačná stratégia
RISE	Expertná skupina EÚ pre vedu, výskum a inovácie
RIS3	Národná výskumná a inovačná stratégia
RSP	Register sociálnych podnikov
SBAfE	Hodnotenie uplatňovania Small Bussiness Act /EÚ iniciatíva na podporu MSP
SPA	Stupeň povodňovej aktivity
SVALZ	Spoločné vyšetrovacie a liečebné služby
s.r.o.	Spoločnosť s ručením obmedzeným
S TEN-T	Súhrnná transeurópska dopravná sieť
STL	Strednotlaký plynovod
TRS zápachy	Zlúčeniny redukovanej síry
UMR	Udržateľný mestský rozvoj
UoZ	Uchádzač o zamestnanie
ÚPSVaR	Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny SR
ÚSES	Územný systém ekologickej stability
VaV	Veda a výskum
VEGA	Podporný program pre väčšie a veľké vedecké projekty/Vedecká grantová agentúra
VOD	Verejná osobná dorpava
v.o.s.	Verejná obchodná spoločnosť
VTL	Vysokotlaký plynovod
Z+C	Zdrojová a cieľová doprava
VZPS	Výberové zisťovanie pracovných síl
ZP	Zriaďovateľská pôsobnosť
Z TEN-T	Základná transeurópska dopravná sieť
ŽD	Železničná doprava
ŽND	Železničná nákladná doprava
ŽS	Železničná stanica
xDSL	(Digital Subscriber Line) Digitálny prenos údajov po drôtoch miestnej telefónnej siete